

Mag
09.61721
1h

DEN KGL. FØDSELS- OG PLEJESTIFTELSE
1800—1849

DEN KGL. FØDSELS- OG PLEJESTIFTELSE

1800—1849

ET BIDRAG TIL FØDSELHJÆLPENS HISTORIE
I DANMARK I DETTE TIDSRUM

AF

E. INGERSLEV

KØBENHAVN
J. FRIMODTS FORLAG
MCMXV

09.617

Fø 25

i

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & Co. (IVAR JANTZEN).

5381

FORORD.

I min for 2 Aar siden udgivne Monografi, »Matthias Saxtorph og hans Samtid«, er bl. a. givet en Skildring af vor Fødselsstiftelses Historie fra dens første primitive Begyndelse i det fri Jordemoderhus i Gotersgade indtil M. Saxtorphs Død Aar 1800. Naar jeg i dette Arbejde har sat mig til Opgave at føre Stiftelsens Historie videre, og da til Aaret 1849, er det sidstnævnte Tidspunkt valgt, dels fordi Juliane Mariæ Gaard og den tilstødende, ogsaa ved Dronningens Bistand erhvervede, Plejestiftelse da, hvad det Indre angik, fremtraadte i en helt ny Skikkelse, der saa godt som ganske udslettede ethvert Minde om Fortiden, og dels fordi Tiden indtil nævnte Aar nu med en vis Ret syntes mig at høre Historien til.

Medens det Tidsrum, i hvilket Matth. Saxtorph var knyttet til Stiftelsen, blev en Glansperiode for denne, gælder det sidste saare lidt om det lange Spand af Aar, i hvilket Sønnen indtog hans Plads, det blev i mange Henseender en Nedgangstid, hvor Stiftelsen førte en ret ubemærket Tilværelse. Forskellige Forhold bidrog hertil. Selv var Joh. Sylv. Saxtorph en tilbageholdende Mand, der ikke synes at have lagt Vægt paa at vinde Navn i Videnskaben for sig eller Elever og derved brede Ry om den af ham ledede Anstalt ud i videre Kredse. Heller ikke hørte den Tid, hvori han virkede, til de Afsnit i Fødsels-hjælpens Historie, hvor just epokegørende Berigelser af Kunsten bragtes frem, eller hvor særlig fremragende Repræsentanter paa de obstetriciske Lærestole satte nye Problemer under Debat blandt deres Fagfæller. I saa Henseende karakteriseredes vel netop dette Tidsrum ved en vis Stilstand, hvor der levedes paa Fortiden, med de Brydninger paa visse af Obstetrikens Omraader, der havde præget denne i det forudgaaende Aarhundredes sidste Decennier.

Det bliver derfor ogsaa under en noget anden Synsvinkel, Fødselsstiftelsens Historie her skal fremstilles, end i Tiden under Matth. Saxtorphs Styrelse. Idet denne, som en fremragende og produktiv Repræsentant for sin Videnskab, vandt en fremskudt Plads baade som For-

fatter og Lærer, var det naturligt at knytte Skildringen af hans Betydning i disse Henseender til den Anstalts Historie, han ledede, og, for at begrunde det europæiske Ry han vandt, at drage en Parallel mellem ham og de Celebriteter i Obstetrien, der netop hørte til hans Samtid. Til at støbe en lignende Ramme om en Skildring af Sylv. Saxtorph og hans Tid savnes, som alt sagt, de Motiver, der berettigede saadant for den forudgaaende Periode, og det kunde vel forsaavidt synes en mindre fristende Opgave at gøre Tiden efter Matth. Saxtorph til Genstand for en monografisk Behandling, naar ikke andre Hensyn lod sig paapege, der kunde støtte Ønsket om at overgive Eftertiden en nogenlunde udtømmende Fremstilling af Stiftelsens Historie til det Tidspunkt, da den gamle Bygnings Saga i egentlig Forstand var ude. Saadanne Hensyn maa søges i Følgende. Der har utvivlsomt hidtil hvilet et tæt Slør over den lange Periode, hvori Sylv. Saxtorph raadede i Stiftelsen, som Ingen har følt Trang til at drage til Side, dels fordi Traditionen har været, at der intet nævneværdigt var at berette om den i disse mange Aar, dels vel ogsaa fordi Adgangen til de Kilder, der maatte have kunnet bekræfte eller omstøde hin Tradition, manglede. Disse kunde først blive frugtbringende ved Indlemmelsen og Ordningen af Fødselsstiftelsens Arkiv i Landsarkivet, hvor Forholdene muliggjorde et Detailstudium af det overordentlig righoldige Materiale, der kunde sætte Frugt i en alsidig Skildring af Stiftelsens indre Forhold i Saxtorph'ernes Tid og saaledes kuldkaste den Opfattelse, at hin lange Periode, 1800—40, var saa ganske gold og interesseløs historisk set. Paaavisningen af, at det ikke forholdt sig saa, maatte blive en af Hovedopgaverne i dette Arbejde.

Hvad endelig angaar Tiden efter J. S. Saxtorphs Død indtil Indflytningen i den ombyggede Stiftelse 1849, altsaa Levys 9 første Embedsaar, da blev jo, i Modsætning til tidligere, Offentlighedens Opmærksomhed nu i høj Grad henledet paa Forholdene i Fødselsstiftelsen, fortvivlede som de stillede sig under Epidemiernes gentagne Udbrud og den derved foranledigede Omflytten i interimistiske Lokaler, hvorunder Angrebene paa Stiftelsen og dens Styrelse voksede i Heftighed, og hvor Afgørelsen, hvorvidt dens Eksistens overhovedet var berettiget, længe var svævende. Fra visse Sider set blev det vel nok disse Aar, der satte de dybeste Mærker i Stiftelsens Historie, og dels af den Grund, dels fordi det ogsaa hidtil har skortet paa en i Enkeltheder gaaende Redegørelse for den Opløsningens og Forvirringens Tid, der gik forud for Restaurationen af Juliane Maries Gaard, er de dragne med ind i Skildringen af dennes Historie.

Et Ønske, der saavel under Udarbejdelsen af denne Monografi, som af den tilsvarende om Matth. Saxtorph og hans Tid, ofte har paatrængt sig mig, er dette, at de begge var fremkomne adskillige Aar tidligere, da den Kreds af Læger, hvis Uddannelse har været knyttet til det gamle Hus, ikke var saa stærkt udtyndet som nu. Allerede Mange blandt den nuværende Generation har jo slet ingen Mindernes Tilknytning til hint Sted, og mere og mere vil dette gøre sig gældende i Fremtiden. Tidens Tendens er næppe at bekymre sig synderligt om Fortiden, og hvad den bragte, kun Øjeblikket og dettes Viden fanger Interessen, et Skær, der

VII

vel egentlig hos os har været al medicinsk historisk Forsknings Lod; for hin bliver da vistnok kun den Fortrøstning tilbage, at der i de skiftende Slægtled altid vil findes de Enkelte, der føler Trang til at kende Fortiden og har faaet Øje for, at et Indblik i denne er Vejen til bedre at forstaa og vurdere sin egen Tid.

En ærbødig Tak aflægges til Direktionen for Carlsberg Fondet, hvis Understøttelse har muliggjort Udgivelsen af dette Arbejde.

F o r f.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

I.

Joh. Sylv. Saxtorphs Udnævnelse til Akkoucheur ved Fødselsstiftelsen. — Juliane Maries Legat. — Fødsels- og Plejestiftelsens Personale ved Aarhundredskiftet. — Disses daværende Indretning. — De Fødende. — Læredøtre. — Studerende — Fremmede Læger. — Plejebørnene. — Stigende Vanskeligheder ved disses Udsættelse. — Overførelse af Syfilis ved Plejebørn. — Berring Plejebørnslæge. — F. D. Meyer Reservelæge ved Plejestiftelsen. — P. Scheel Reservelæge ved Plejestiftelsen og Underakkoucheur. — Bombardementet 1801. — Kancelliets Indblanding i Læredøtrenes Undervisning . . . . . 1— 48

II.

Plejestiftelsens mangelfulde Pladsforhold. — Classens Gave. — Guldbrands Forestilling. — Kgl. Reskript $17/6$ 1803. — Kirurgernes Klage over Besættelsen af Kandidatpladserne i Stiftelsen. — Kommissionens Udkast $20/4$ 1804 til en ny Forordning for Fødselsstiftelsen. — Direktionens Udkast af samme Dato til en ny Forordning for Pleje- og Opfostringsstiftelsen. — Kgl. Resol. af $18/5$ 1804. — Sundhedskollegiets Betænkning over Udkastet af $20/4$ 1804 og Kommissionens Kritik af samme. — Kgl. Resol. af $15/11$ 1805. — Oprettelse af en Fødselsstiftelse i Kiel. — Scheels Afslag paa Direktørposten her . . . . . 48— 88

III.

Plejebørnene. — Præsternes Tilsyn med disse. — Vaccination. — Scheels Reformer paa Ammestuerne. — Ihjelliggen af Børn. — Forbytning af disse. — Bendz' Reformforslag vedrørende Plejehjælpen. — Indberetning $5/4$ 1809 for 1805—07. — Dronningens Protektorat. — Indberetning $6/12$ 1811 for 1808—10. — Den puerperale Mortalitet. — Kirurgiske og medicinske Studerende. — Holstenere. — Ophør af Fremmedbesøget i Stiftelsen. — Jøder og deres Edsaflæggelse. — Kontrovers mellem Kielerlæger og Sundhedskollegiet. — Md. Lange Afsked. — Md. Frost Overjordemoder. — Oprettelse af Jordemoderdistrikter ved Forordn. $21/11$ 1810 . . . . . 88—128

IV.

Ansøgere til Scheels Plads. — O. L. Bangs Udnævnelse. — Plejehjælpen. — Resol. af $8/2$ 1812. — Tilsyn med Plejebørnene ved Fattigvæsenet. — Beretning ($27/4$ 1813) for 1811—12. — »Danneqvinders« Til-

syn med Plejebørn. — Plejihjælpens stigende Krav. — Beretning ($\frac{27}{7}$ 1816) for 1813—15. — Kommissionen 1816. — Dennes Indberetning $\frac{20}{11}$ 1821. — Plejihjælpssagens Afslutning ved Resol. $\frac{8}{10}$ 1824. — Nedgang i de Fritliggendes Tal. — Mortalitet. — Det holstenske Sanitetskollegiums Krav paa Elevpladser i Stiftelsen. — Md. Frost Afsked. — Md. Første Overjordemoder. — Andre Personalskifter. — Bangs Udnævnelse til Overmedikus og Afsked fra Stiftelsen . . . . . 128—156

V.

Ansøgere til Underakkoucheurposten. — Howitz' Udnævnelse. — Ny Vakance, Lunding valgt. — Eschricht dennes Efterfølger. — Indberetning 1829 (for 1822—27). — Do. 1832 (for 1828—31). — Epidemien 1829. — Md. Sachmann Overjordemoder. — Lütken Inspektør efter Bendz. — Personalskifte i Direktionen. — Epidemien 1837. — Den anonyme Klage. — Saxtorphs Forsvarsindlæg. — Bang indtræder i Direktionen. — Hans Betænkning over Reformer ved Stiftelsen. — Forhandling om klinisk Undervisning. — Forøgelse af Kandidattallet. Levy ansat som midlertidig Plejebørnslæge. — Konstitution som Underakkoucheur. — Hans Indberetning om Plejebørnene. — Den fornyede Konstitution møder Modstand. — Fastsat ved kgl. Resol. $\frac{7}{3}$ 1840. — Eschrichts Krænkelser i den Anledning. — Epidemien 1839. — Smittekilder. — Præventive Forholdsregler. — Forhandling med Fattigvæsenet om midlertidigt Lokale for Stiftelsen. — Filialanstalt i Plejestiftelsen under Eschricht. — Flytning til Stormgade. — Stabslæge Müller Overakkoucheur. — Kritik af Carøes Valg til Underakkoucheur. — Desinfektion af Stiftelsen i Amaliegade. — Diskussion om Barsefieber-smitte gennem personlige Ledere. — Saxtorphs Død . . . . . 156—229

VI.

Tidsalderen, hvori Joh. Sylv. Saxtorph virkede. — Det medicinske Fakultets mislige Stilling overfor kirurgisk Akademi. — Planer om begges Sammenknytning. — Resolutionen 23. Jan. 1838. — Samtidens Bedømmelse af Saxtorph. — Hans Forhold som Overlæge i Stiftelsen. — Den puerperale Mortalitet 1801—40. — Hans Standpunkt overfor Barsefiebermitten. — Jordemoderundervisning. — Forelesninger for Studerende. — Saxtorphs Standpunkter i Fødselshjælpen. — Literære Arbejder fra hans Haand. — Fra Reservelægernes. — Doktorafhandlinger (1800—40) af obstetricisk Indhold. — Kasuistik ved Læger i samme Tidsrum af lignende Art. . . . . 230—291

VII.

Eschricht konstitueret Overakkoucheur. — Müllers Beretning om Stiftelsen i Stormgade. — Diskussion om Saxtorphs Efterfølger. — Levys Udnævnelse til Lektor $\frac{15}{9}$ 1840. — Bangs Plan om et Overdirektorat. — Levys Protest mod samme. — Direktionens Forhandling derom. — Sundhedskollegiets Protest. — Bangs Udnævnelse ved kgl. Resol. $\frac{12}{7}$ 1841. — Levys Rejseansøgning. — Afslag paa samme. — Udnævnelse til Professor i Jordemodervidenskab $\frac{29}{9}$ 1841. — Eschrichts Fratræden. — Hans Virksomhed som konst. Over-

akkoucheur. — Uenighed om Juliane Maries Legat. — »Musæum Saxtorphianum«. — Kayser Underakkoucheur. — Personskifte i Direktionen. — Mich. Lund Inspektør. — Klinisk Undervisning i Stiftelsen. — Levys Plan. — Dens Modtagelse i Direktionen. — Overpræsidentens Forslag. — Levys Kritik af samme. — Sagens Henlæggelse. — Klage fra Fysici over Jordemoderuddannelsen. — Ændringer i denne. — Læredøtres Klager over Levy. — Affæren Maren Faccau og Sidsel Sørensdatte. — Spektakler paa Kandidatværelserne. — Kayser søger Afsked. — H. C. Saxtorph Underakkoucheur. — Stigende puerperal Mortalitet. — Beslutning om Stiftelsens Lukning. — Modstand fra Bangs Side. — Stiftelsen lukket $28/11$ 1844 . . . . . 292—370

VIII.

Interims Fødeafdeling i Alm. Hospital. — Bangs Betænkning om Stiftelsens fremtidige Benyttelse. — Levy anviser Gaarden ved Frederiksholms Kanal. — Hans Betænkning $20/12$ 1844 angaaende Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade. — Bangs Kritik af samme. — Kayser's Skrift 1845. — Konference med Sundhedskollegiet. — Levys Ønske at publicere Betænkningen $20/12$ 1844 afvises. — Planen om Undervisning i Alm. Hosp og udvidet Benyttelse af Lokalet her foreløbig standset. — Købet af Bygels Gaard. — Sundhedskollegiets Majoritet forkaster Bygningen i Amaliegade og kræver en ny Stiftelse. — Diskussion i Direktionen herom. — Kgl. Resol. $12/11$ 1845 ang. Ombygning af den gamle Stiftelse til Dels efter Levys Plan. — Afdelingen i Alm. Hosp. overtages $21/5$ 1845 af Stiftelsens Personale. — Levys Udkast til Afbenyttelsen af Bygels Gaard. — Direktionens Ønske om Kontrol med Eksplorationerne. — Levys Stilling hertil . . . . . 371—412

IX.

Fødselsstiftelsen ved Frederiksholms Kanal aabnes $8/12$ 1845. — Udfaldet af Fødslerne i Byfilialer og Alm. Hospital. — Reservejorde-moder til den interimistiske Fødselsstiftelse. — Udbrud af Barselseber i denne. — Forhandlinger om Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade. — Kjerulff's Død. — Afslutning af den ved ham rejste Diskussion om Kontrol med Eksplorationerne. — Barselseber tvinger til at lukke den interimistiske Stiftelse og atter ty til Alm. Hospital. — Den aabnes atter for et ringere Antal Fødende. — Bränniche Plejebørnslægge. — Ændringer i Byggeplanen. — Levys Rejse til England. — Hans Rejseberetning og ændrede Syn paa Byggesagen. — Direktionens og Sundhedskollegiets Stilling til denne. — H. C. Saxtorph's Indlæg om Stiftelsens fremtidige Benyttelse. — Direktionens Indstilling $16/7$ 1847 til Kancelliet ang. Ombygningen. — Diskussion herom i Kancelliet. — Kgl. Resol. $4/10$ 1847 ang. Ombygningen og Stiftelsens Benyttelse. — Ændret Fortolkning (April 1848) af denne. — Stiftelsen i Amaliegade aabnet $20/3$ 1849. — Virksomhedens Genoptagelse under ikke lyse Auspicier. — Ordningen af Undervisningen. — Hjemlige obstetriciske Arbejder i Tiden 1840—49 . . . . . 413—480

I.

Joh. Sylv. Saxtorphs Udnævnelse til Akkouchour ved Fødselsstiftelsen. — Juliane Maries Legat. — Fødsels- og Plejestiftelsens Personale ved Aarhundredskiftet. — Disses daværende Indretning. — De Fødende. — Læredøtre. — Studerende. — Fremmede Læger. — Plejebørnene. — Stigende Vanskeligheder ved disses Udsættelse. — Overførelse af Syfilis ved Plejebørn. — Berring Plejebørnslæge. — F. D. Meyer Reservelæge ved Plejestiftelsen. — Scheel Reservelæge ved Plejestiftelsen og Underakkouchour. — Bombardementet 1801. — Kancelliets Indblanding i Læredøtrenes Undervisning.

Da Matthias Saxtorph Natten til den 30te Juni Aar 1800 pludselig kaldtes bort fra sin mangeaarige Virksomhed som Fødselsstiftelsens Leder, var, ikke mindst ved hans Omsorg, Vejen saa vel banet for Sønnen til at blive Efterfølgeren, at Tvivl i Henseende til Valget af en saadan næppe kunde gøres gældende. Den i Alder omtrent jævnbyrdige, men, hvad Intelligens og videnskabeligt Anlæg angaar, sikkert nok overlegne Paul Scheel kunde, trods sin tidligere 3aarige Stilling (1795—98) som den gamle Saxtorphs Medhjælper under Sønnens Fraværelse i Udlandet og trods sin i videnskabelig Henseende langt vægtigere Doktorafhandling, vanskelig komme i Betragtning overfor en Konkurrent, der Aaret forud, 15. Febr. 1799, havde erhvervet et ekstraordinært Professorat i Kirurgi og Obstetrik, til hvilket Akkouchour Stillingen ved Fødselsstiftelsen, naar den blev ledig, nødvendigt maatte knyttes.

Johan Sylvester Saxtorphs Karriere efter den 1792 overstaaede kirurgiske Eksamen, Udnævnelsen samme Aar til Lektor i Jorodemodervidenskab ved Fødselsstiftelsen, Doktordisputatsen 1795 og derpaa følgende 3aarige Udenlandsrejse med Hovedophold i Wien og Paris, har jeg nærmere omtalt i min Monografi (1913) om Matth. Saxtorph. Knappt en Ugestid efter Faderens Død ansøgte han da Kongen om det ledige Embede med sammes Løn, samt fri

Bolig eller Penge dertil, ligesom og at gives Sæde som Medlem af Kommissionen for Fødselsstiftelsen, hvis gunstige anbefaling han først udbad sig. Styrelsen af Stiftelsen laa jo nemlig fremdeles i Hænderne paa den under 1. November 1782 udnævnte kongelige Kommission, af hvis oprindelige Medlemmer nu var tilbage Etatsraad Schow, Livlægerne Aaskow og Guldbrand¹⁾, samt Justitsraad Almer, der 1794 var traadt i afdøde Gehejmeraad Holmskjolds Sted.

I Udkastet til Kommissionens Erklæring om Ansøgningen, formentlig forfattet af Schow, gjordes først med Hensyn til Embedets Lønning denne Bemærkning: »Ved høisalig Dronning Juliane Maries Gavebrev af 29. Jan. 1785, som af Deres Majestæt allernaad. er confirmeret, har Allerhøistsamme skjænket en Capital af 10000 Rdl. til Universitetet her i Staden, hvis aarlige Renter skulde anvendes til en Lønning af 400 Rdl. for den Professor, der blev antaget til Stiftelsens Accoucheur«. — Det er ret paafaldende allerede saa tidligt i Stiftelsens Historie at møde som et fait accompli, hvad der under senere (1841) Diskussion mellem Fødselsstiftelsens og Universitetets Direktion om Juliane Maries Legat blev bestridt, og vist med fuld Føje. Dronningens Gavebrev, saavel som den kgl. Stadfæstelse af 8. April 1785, talte nemlig slet ikke om en af hende skænket Kapital til en Professors Lønning, men om et stedsevarende Fond af 25 Aktier i det vestindiske Handelselskab, »som formenes at kunne give 4—500 Rdl. aarlig, som fornemmelig skulde være til en bestandig Understøttelse for nogle af ovenmeldte fattige Koners Ophold og Pleie«, men i den af Kommissionen forfattede og ved Reskr. af 23. Marts 1787 stadfæstede Forordning for Fødsels- og Plejestiftelsen hed det i sammes 4de Post, »at den af Dronningen skjænkede Capital maatte indsættes i Universitetets Qvæstorat for af samme at lønne en Professor artis obstetriciae in facultate medica, der tillige skal være Accoucheur ved Stiftelsen uden videre Betaling af dennes Casse²⁾«.

¹⁾ Saaledes skrev han selv sit Navn; i anden Korrespondance fra den Tid træffes hyppigst »Gulbrand«.

²⁾ I en Besvarelse adskillige Aar senere (1843) af en Forespørgsel fra Kancelliet om Oprindelsen til Stiftelsens Aktiver hedder det da ogsaa: »de saaledes skjænkede Actier findes imidlertid ikke at være komne til Indtægt i Stiftelsens Regnskaber, men maae formodes, hvilket ogsaa Rescriptet af $\frac{23}{3}$ 1787 giver Anledning til at antage, blevne afleverede til Universitetet og derved den Capital stiftet af 10000 Rdl., som bestyres under Qvæsturen, og hvis Renter anvendes til Løn for en Professor art. obstetr.«

Anbefalingen af den unge Saxtorph til Kongens Naade lød i Udkastet saaledes:

»Foruden det at Kommissionen ikke kjender nogen af Landets Børn, som have gjort Fødselsvidenskaben til deres Hovedstudium, er Supplicanten os bekjendt, saavel ved Rygtet, som hans Doctor Disputats de Armamentario Lucinae, der med megen Berømmelse er bleven recenseret i Allgemeine Literaturzeitung og Salzburger med. chir. Zeitung, for en Mand af fortrinlig Indsigt i denne Videnskab. Naar Kommissionen i Sammenhæng hermed henseer til, at han af D. Majestæt siden 1792 allernaad. har været beskikket til Lector art. obstetr. ved Fødselsstiftelsen og i denne Egenskab gaaet hans fortjente Fader til Haande saavel ved Fødselshjælpen som ved Gjordemoder Undervisningen, ligedan og at han ved denne Leilighed, saavidt Fødselsstiftelsen angaaer, har efter Kommissionens Kjendskab saavel i de theoretiske som practiske Forretninger arbeidet med særdeles Held, saa kan Kommissionen ingen Tvivl have om hans fortrinlige Duelighed til det Ansøgte, hvorføre Kommissionen ogsaa attraaer og allerund. indstiller hans Ansøgning om at ansættes som Professor art. obstetr. her ved Fødselsstiftelsen, med samme Løn som hans Fader, til allernaad. Bønhørelse«.

Denne i en Henseende vel lidt overdrevne i en anden lidt smaatskaarne Motivering af Supplikantens Fortjenester protesterede Guldbrand dog mod og fandt Tilslutning hos Almer, idet han bemærkede: »at Kommissionen ikke kjender nogen af Landets Indfødte, som have gjort Fødselsvidenskaben til deres Hovedstudium, kan jeg uden limitation ikke sige, thi om Hr. Stadsphysicus Mangor og Hr. Doctor Bang ved Sorøe Academie gjælder det samme. Efter mine Tanker er den Deel af anbefalingen at udgaae, ligesom det at paaberaabe sig Recensioner af tyske Journaler . . . . det er jo nok at henvise til hans Stilling som Lector art. obstetr. ved Stiftelsen og Prof. chir. et art. obstr. i Facultetet.«

Imødekommende kunde Kommissionen derimod ikke stille sig overfor Saxtorphs Ønske om Huslejlighed; flere end de to Værelser i Plejestiftelsen, der havde været ham indrømmet, siden han 1798 kom hjem fra sin Udenlandsrejse, kunde ikke tilstaaes, ej heller vovede man at foreslaa nogen Pengeudgift i saa Henseende. Hvad endelig angik hans Andragende om at faa Sæde som Medlem af Kommissionen, da var »Pluraliteten« af den Formening, at det vilde være heldigt, at dette blev ham tilstaaet »for at kunne des beqvemmere andrage og mundtlig med de andre Medlemmer deliberere om det, som kunde være Stiftelsen tjenligt«. Da Tallet paa Kommissionens Medlemmer paa det Tidspunkt var 4, har Minoriteten formentlig kun udgjort et Medlem, og at Aaskow repræsenterede denne, tør maaske formodes, idet han var det eneste Medlem af Kommissionen, om hvis spændte Forhold til Matth.

Saxtorph der i Stiftelsens Arkiv findes Vidnesbyrd allerede fra tidlig Tid (1789); muligt nok har han derfor ikke ønsket at se Sønnen indtræde her i Faderens Plads.

Den kgl. Resolution, hvorved J. Sylv. Saxtorph beskikkedes til »Stadsaccoucheur i Kjøbenhavn og Accoucheur ved den kgl. Fødselsstiftelse«, faldt den 18. August 1800 og samtidig beordredes han da at indtræde i Kommissionen for bem. Stiftelse. Af hvor stor Betydning det sidste blev for Saxtorphs mangeaarige Stilling som Stiftelsens Overlæge, vil blive end mere indlysende, naar det senere skal vises, hvor skæbnesvangert det blev for hans Efterfølger at være nægtet denne Gunst. Lidt blev der vel bødet paa den tarvelige Installation, der fra først af tilfaldt den nyvalgte Overlæge, han havde, som det hed i Bestallingen, »Opholdsværelser indtil videre«, hvad man vel ogsaa kun kunde byde ham, fordi han var Ungkarl, men en Maanedstid efter overlod Inspektøren ham yderligere to af sine Værelser i Plejestiftelsens Gaard, saa at han disponerede over et Kabinet og en Stue til Gaden, en Bibliotekstue og et Sovekammer til Gaarden³⁾; en »Huusholdningsleilighed« opnaaede han først 1804, hvorom senere.

Det Personale, Saxtorph kom i Forbindelse med ved Overtagelsen af sit Embede, var, fraregnet Kommissionens Medlemmer, for Størstedelen ogsaa nyt i Stiftelsens Tjeneste. En Maanedstid før Matth. Saxtorph var nemlig Inspektøren Th. Holm, Maleren Juels Svigerfader, som Juliane Marie havde udpeget til Pladsen, afgaaet ved Døden, og i hans Sted traadte (^{21/6} 1800) Elias Bendz⁴⁾, der i 32 Aar ydede Stiftelsen sin uden Tvivl højst værdifulde Tjeneste, hvad der i det Følgende ofte vil blive Lejlighed til at vise, og han stod, efter alt at dømme, i sin lange Embedstid i det bedste Forhold til Saxtorph og til Kommissionens, senere Direktionens, andre Medlemmer. Samtidig med J. S. Saxtorphs Udnævnelse tiltraadte en ny og afgik en tidligere Funktionær ved Stiftelsen, idet den kgl. Resol. af ^{18/8} 1800, der udnævnte Saxtorph, sluttede med:

»Vi ville endvidere, at der ved Stiftelsen for nyfødte Børn ansættes

³⁾ Ifølge en Indberetning ^{22/1} 1803 fra Inspektøren om Lejlighederne i Stiftelsen i Anledning af Skatteforordningen af ^{1/10} 1802.

⁴⁾ Elias Brink Bendz, der blev forarmet ved Ildebranden 1795, havde forud haft forskellige Smaaerhverv: Ekstraskriver ved Hof- og Stadsretten, Vikar for Skrивeren ved Forligelses Kommissionen, og besørget løbende (ulønnede) Forretninger for Fødselsstiftelsens Kommission fra dennes Begyndelse. Ved Holms Død (^{21/6} 1800) blev han konstitueret i Pladsen.

en Reservelæge, som det skal paaligge under Professorens Opsyn at sørge for Børnenes medicinske og diætetiske Pleie. Vi have dertil udnævnt Doct. Meier med 150 Rdl. aarlig i 3 Aar, efter hvilken Tids Forløb han kan vente at komme i nærmere allernaad. Betragtning alt i Forhold til hans udviste Fliid. Da vi have bragt i Erfaring, at den nærværende Oppasserske over Ammerne ved Pleie Stiftelsen, som i mange Aar har med Fliid og Retskaffenhed opfyldt sin Pligt, er nu saa gammel og svag, at hun ei længere kan vedbørligen beopagte denne Post, saa ville vi vel, at hun for hendes øvrige Levetid skal beholde den hende tilstaaede Løn med det videre hende er tillagt, men at der i hendes Sted strax antages en duelig Person til Oppasserske over Ammerne«.

Om den ved kgl. Magtbud saa besynderligt og uventet introducerede Doktor Meyer skal senere blive Tale; Madam Berg, en fhv. Præsteenke, var ^{10/9} 1789 blevet ansat som Overamme ved Plejestiftelsen, ifølge et hende af Dronningen givet Løfte, hvad vel forklarer de saa ualmindelig favorable Vilkaar, hvorunder hun fik sin Afsked; hun afløstes 1. Dec. 1800 af Md. Weisse. Oldfrue var fremdeles den ligeledes efter Dronningens Ønske 1787 ansatte Barbara Lund, der var introduceret i den høje Dames Gunst gennem Aaskow og Guldbland, som havde kendt hende i Egenskab af Oldfrue ved Opfostringshuset i St. Kongensgade, og Overjordemoderen endelig var Antoinette Lange, der 1791 havde afløst Karen Ørsløw.

Naar det skal forsøges her at give et Indblik i, hvorledes disse Stiftelsens faste »Betientere«, hvorledes det »oplærende« Personale, de Fødende, og Børnene var fordelt i de tvende Bygninger, der ved forrige Aarhundredes Begyndelse udgjorde Fødsels- og Plejestiftelsen, den Thurah'ske Gaard altsaa og den 1789 i Brugtagne ny Bygning ved Siden af (Fig. 1 Nr. 143 og 144), er det jo nødvendigt at minde om, at disse Bygninger ingenlunde svarede til den Erindring, der knytter sig til samme hos en nulevende Generation af Læger, hvis obstetriciske Uddannelse faldt her, men at de i deres Indre var vidt forskellige fra nu. Vi, der er blevne oplærte i »Fødselsstiftelsen i Amaliegade«, har egentlig kun bevæget os mellem de gamle Mure fra Saxtorphernes Tid, og knapt nok det, de indre Rum blev ved Ombygningen i 1847—49 saa totalt forandrede, i alt Fald for Føde- og Barselstuernes Vedkommende, at Intet her kom til at minde om Fortiden.

For da at begynde med den egentlige Fødselsstiftelse, det nuværende Gadenummer 23 (tidligere 143), var i Stueetagen de tre Værelser til Gaden forbeholdt Md. Lange (hun havde Køkken og Pige-kammer i Kælderen); den »grønne Stue« hørte til hendes Lej-

lighed; om sammes Brug til første Optagelse af Fødende foreligger der ikke noget i Saxtorphernes Tid. Fra Vestibulen med de endnu bevarede hollandske Vægfliser kom man ad Hovedtrappen til den $7\frac{1}{2}$ Alen høje 1ste Etage, Bygningens Glanspunkt, hvor i Thurahs Tid den store Festsal med tilhørende Galleri bredte sig gennem hele Husets Dybde⁵⁾. Den Omdannelse, her var blevet foretaget af Kommissionen i Aarene før Indflytningen 1787, kom unægtelig

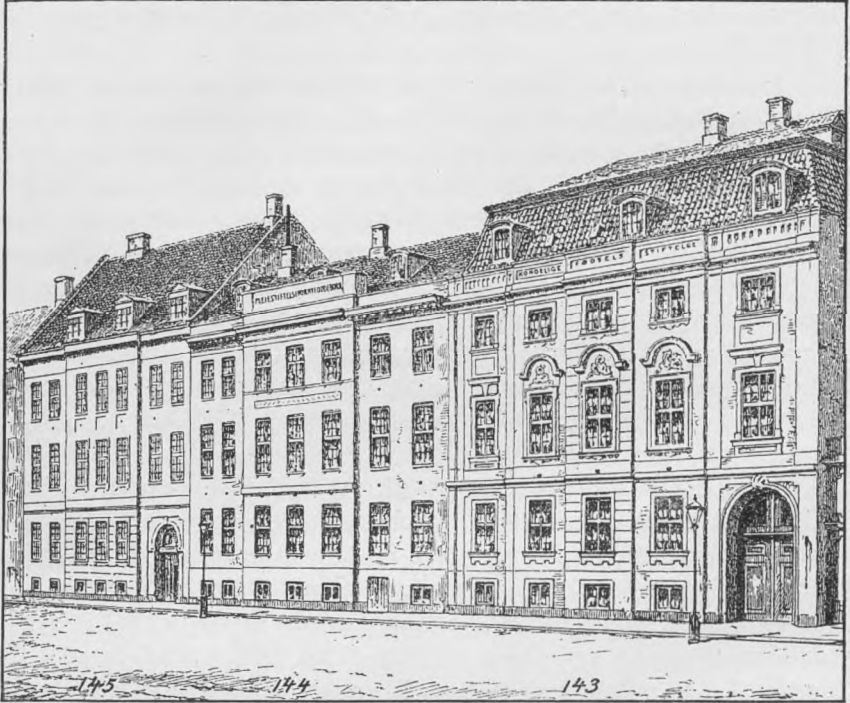

Fig. 1.

ikke de fattige eller mindre velstillede Fødende til Gode. Ved en Skillevæg fra Nord til Syd blev (i 1ste Etage altsaa) den mindre Halvdel til Gaarden omdannet til Auditorium og Instrumentsamling, i den større Part til Gaden indrettedes derimod de saakaldte »Dameværelser«, en stor 3 Fags Sal med to tilstødende mindre 1 Fags Værelser, udelukkende bestemte for »Høistbetalende«. De to 1 Fags Stuer kaldtes »Cabinetterne«, de brugtes enkeltvis eller i Forening med »Sahlen«, der blot tjente som Salon og til Barne-

⁵⁾ Nærmere beskrevet i »Matth. Saxtorph og hans Samtid«, 1913, Bilag XII.

daab. Af Auditoriet haves en lidt nærmere Beskrivelse fra Tiden før 1802 (forf. af Inspektør Holm):

»Et Værelse paa 2 Fag til Gaarden. Vinduerne med Rullegardiner, Væggene med Lærredsbetræk og Loftet gibset. Paa Gulvet en Forhøining med faste Bænke⁶⁾ samt til Professoren et Pulpet med 2de Jern Lysearme og en Skammel og et Bord. De 2de Hjørner i Værelset ere aflukkede som Skabe, for hvilke Glasdøre med grønne Fortræksgardiner. I det ene Hjørne en Hylde, i det andet en Kakkelovn. 2 lakerede Bliklamper.«

Ved Siden af var altsaa en 1 Fags Stue »til Apparater«.

Forhusets 2den Etage, i Thurahs Tid en lav Mezanin til Tyende og Tjenerpersonalet, forblev i Henseende til den ringe Højde, 4½ Alen, uforandret til Nutiden, hvor den jo efter Ombygningen, ligesom 1ste Salen nedenunder, udgjorde Fødeafdelingen. Af de 7 Stuer her (4 til Gaden, 3 til Gaarden) var 4 forbeholdt de Studerende, endvidere havde Jordemoderen og Oldfruen hver et Værelse her, og kun et enkelt var bestemt for Barselpatienter. — Den fra Forhuset, mellem Plejestiftelsens Gaard og Muren ind til Frederiks Hospital løbende lange, smalle Sidebygning omtales kort af Holm saaledes:

»Er i 12 Fag af 2 hele og en halv Etage med Kjælder under. Har Facade til Østen (∴ Fred. Hosp.) med 2 Indgangsdøre, den ene til Kjælder Etagen og den anden fra en Steentrappe i Gaarden til Stue Etagen. Den har ingen egen Opgang til dens Værelser anden end den som haves tilføjes med Hovedtrappen. Gangen i 1ste og 2den Etage begynder ved Hovedtrappen mellem Facade og Sidebygningen, til samme haves Lysning af 6 Fag Vinduer til Pleie Stiftelsen. Mellem Gangen til Vesten og Værelserne er 2de Skillerum, imellem samme er 3de Skorsteensrør.«

I Stueetagen havde Oldfruen, Md. Lund, 3 Værelser foruden et, »hun holdt meubleret«, der brugtes til Døbestue, men 1ste og 2den Etage var udelukkende forbeholdt Barselkvinderne. Paa 1ste Sal, hvis Højde var 7½ Alen, var foruden en Fødestue 5 en Sengs Stuer for højere Betalende og 2 Stuer paa resp. 2 og 3 Senge for lavere Betalende. Øverste Etage endelig, der var en lav Mezanin, som i Forhuset, tilfaldt de fritliggende Fattigpatienter, i en vis Henseende Stiftelsens Hovedklientel, forsaavidt de leverede Undervisningsmaterialet, men ikke desto mindre placerede paa det i sanitær Henseende unægtelig uheldigste Sted. Hvad Ombygning-

⁶⁾ Utvivlsomt de samme, der 1849, efter Stiftelsens Ombygning, flyttedes ned i Skolelokalet i Sidebygningens Stueetage og 1910 fulgte med ud til Righospitalet, hvor Nutidens Læredøtre fremdeles benytter dem ved Undervisningen.

gen 1847—49 ganske særligt tog Sigte paa, var netop dette Sidehus, idet ikke blot Taget blev hævet, og Mezaninen derved forandret til fuld Etages Højde, men, hvad jo senere nærmere vil blive omtalt, Bygningen blev udvidet betydeligt i Bredden, og derved de lange, smalle Gange, der saavel i 1ste som i 2den Etage i hele Bygningens Længde løb udenfor Stuerne, omdannede til brede Korridorer. Forholdene i disse trange Smøger, mangelfuldt ventilerede som de var, opfyldte med »Køkkener, Dampovne, Nat-skrine og Bækkener« og kommuniserende med Barselstuerne ved Døre saa smalle, at en Seng kun ved at skilles ad kunde bringes gennem dem, vil andet Steds nærmere blive nævnt gennem den drastiske Skildring, Levy (1844) gav af samme. I den til Sidehusets nordre Ende stødende korte Tværbygning, der adskilte For- og Mellemgården, var Læredøtrene indlogerede paa 1ste, 2den og 3die Sal i store Stuer paa 3 Fag vendende ud til Mellemgården, én Stue i hver af Etagerne.

Den forholdsvis ret indskrænkede Plads, der var indrømmet de fattige Fødende i Thurahs Hus, blev der først gjort Skridt til at raade Bod paa i Trængselsaarene mod Slutningen af Joh. Sylv. Saxtorphs Tid, dels ved Udvidelser i Huset selv, dels ved at tage Ammestuer i Plejestiftelsen til Hjælp, hvorom nærmere senere; da forsvandt ogsaa de oliemalede Tapeter i de faa Stuer, hvor de endnu fandtes, og Omhængene omkring Sengene.

Plejestiftelsen (hvis Gadenummer da var 144, se Fig. 1), der altsaa først kom i Brug et Par Aar efter Fødselsstiftelsens Indvielse, havde ogsaa et andet Udseende end nu, idet der midt paa Façaden til Gaden var Indgang til en Forstue, hvorfra Trapperummet førte op gennem hele Huset. Efter den 1803 noterede Fordeling af Lejlighederne boede i Stueetagen Saxtorph og Inspektøren, paa 1ste Sal havde den forrige Overamme Md. Berg et Værelse, og paa 1ste Sal i Sidehuset hendes Efterfølgerske, Md. Weisse. Resten af Bygningen, saavel i For- som i det korte Sidehus, var altsaa overladt Ammerne og Børnene, i Forhusets 1ste og 2den Sal to 2 Fags og en 3 Fags Stue og paa 2den Sal i Sidehuset en stor 4 Fags Stue⁷⁾.

⁷⁾ En Plan over Bygningerne fra dette Tidspunkt (1803) har jeg ikke kunnet finde i Arkiverne, men maa til nærmere Orientering henvisse til de til Slut givne Grundplaner, der skyldes Levys Udkast (1844) til Stiftelsens Ombygning, og hvor, som let vil ses, alt adskillige Forandringer er gennemførte i Overensstemmelse med de ovenanførte Udvidelser af Fødselsstiftelsen i Saxtorphs sidste Aar.

Den Arv, Joh. Sylv. Saxtorph overtog efter Faderen, stillede ham jo Opgaver til flere Sider, som Akkoucheur ved Fødselsstiftelsen, som Lærer for Studerende og Læredøtre, som Læge for Plejestiftelsen, og det kunde da falde naturligt at gøre lidt nærmere Rede for disse forskellige Objekter for hans Virksomhed.

Hvad da først angaar Klientelet, som søgte til Stiftelsen, var dette efter Indflytningen i den ny Anstalt adskilligt mere uensartet end under de tidligere Forhold i Frederiks Hospital, hvor langt Hovedparten udgjordes af de fritliggende, fattige Ugifte. Reskriptet af $^{23}/_3$ 1787 fastsatte jo Tallet paa Fødende, der skulde kunne rummes i Stiftelsen, til 50, hvoriblandt, overensstemmende med Gavebrevet af $^{29}/_1$ 1785, »fornemmelig maatte være 10 særdeles fattige og skikkelige Borgerkoner«, der skulde plejes, »indtil de med Fostrene, hvilke de stedse maatte medtage, kunde uden Fare igjen gaae ud«. Af disse 50 Personer skulde de 30, deriblandt bem. 10 Borgerkoner ikke betale noget⁸⁾, de øvrige 20 derimod, »vel og flere efter mødende Omstændigheder, naar Rummet tillod deres Modtagelse«, skulde i Forhold til de Kamre og den Plejemaade, de maatte vælge, erlægge Betaling, i hvilken Henseende Kommissionen havde inddelt dem i 4 Klasser, eftersom der betaltes 12, 8, 6 og 3 Rdl. om Ugen, alt i Forhold til Værelserne og Plejen. Herved formentes, at en Del af den Bekostning, som de 10 fattige Borgerkoner vilde volde Stiftelsen, kunde indbringes, naar det samtidig strængt blev forbudt Jordemødrene i Byen⁹⁾, som hidtil, at modtage ugifte frugtsommelige Fruentimmer, med den Indskrænkning dog, at naar hændelsesvis i Stiftelsen ikke var Plads, Jordemødrene da skulde melde sig her og faa Tilladelse, hvorfor til Stiftelsens Kasse burde erlægges en Gave af 2—4 Rdl. for hvert Fruentimmer, de saaledes fik Lov i deres Hjem at betjene.

Endelig var i Gavebrevets 2den Post »nogle af de bedste Værelser udseete for andre skikkelige Koner af alle Stænder, fornemmelig saadanne, som formedelst Legems Skrøbelighed eller Frygt for deres Tilstand komme andetstedsfra for at finde den behøvede Bistand ved de kongelige Fødselshjælpere«, hvorfor de ikkun skulde erlægge en frivillig Gave til Stiftelsens Fattigbøsse, »men for deres Forflegning maatte betales efter Personernes og Tidernes

⁸⁾ Saalidt som de ved Classens 1793 stiftede Legat tilkomne 5 »elendige Barnemødre«.

⁹⁾ Hvorom Kancell.s Promemoria af $^{31}/_3$ 1787 blev oplæst i Jordemoderkommissionens Møde $^{20}/_4$ s. A.

Beskaffenhed«, (efter Reskriptet dog ikke ud over den for første Klasse fastsatte Takst). Disse »udenbyes« Koner skulde ligesom »Borgerkonerne« have særskilt Opvartningspersonale og Frihed til at lade deres Børn døbe i eller udenfor Stiftelsen, yderligere var det dem tilladt »i særdeles farlige Tilfælde at raadføre sig med andre af Stadens Læger eller Fødselshjælpere end Stiftelsens egen, som dog dertil giver Tilladelse og bør, om han vil, være derved tilstede«. Ligesaa var det dem tilladt »at see deres Venner«, hvorom de dog hver Gang skulde anmode Professoren.

I flere Henseender blev der faa Aar efter J. S. Saxtorphs Tiltræden gjort Ændringer med Hensyn til disse forskellige Kategorier af Fødende, ikke mindst hvad Taksterne angik, der i Tidens Løb stedse maatte forhøjes. Vilkaarene for de lavest Betalende (3 Rdl. ugentl.) var, at de skulde have et mindre Værelse tilfælles, betjenes — ligesom de Fritliggende — af de yngre Læredøtre, dog under de ældres Opsigt, og kunne overgive deres Børn til Stiftelsens Omsorg uden Betaling. De højere Betalende (6 Rdl. og derover) skulde have et Værelse, betjenes af Stiftelsens Jorde-moder og have Ret til at afgive Barnet til Stiftelsens Forsørgelse mod at betale en Gang for alle 20 Rdl. — Nogen Uklarhed, saavel hos Publikum som indenfor Direktionen, synes at have raadet overfor Spørgsmaalet, hvilke gifte Kvinder der, fraregnet de 10 Borgerkoner, egentlig maatte optages i Stiftelsen. Gavebrevet synes i saa Henseende, som oven berørt, kun at have sigtet til gifte Koner af alle Stænder, som kom »andetstedsfra«, altsaa udenbys, men det viser sig, at det alt fra tidlig Tid var blevet Praksis at antage for Betaling ogsaa fra Byen, hvem der meldte sig. Det var specielt med Hensyn til »Dameværelserne«, at der ved forskellige Lejligheder indenfor Styrelsen traadte Dissens frem i den Anledning. Disse Værelser, der ogsaa gik under Navnet »de herskabelige¹⁰⁾, synes overhovedet i Forhold til den Plads, de optog, og deres vistnok i det Hele ret sparsomme Benyttelse at have været en Luksus, der paa bedre Maade kunde være kommet Stiftelsen til Nytte, at de imidlertid, indtil de omkring Aarene 1813—14 gik ud af Sagaen, ikke vragedes af Damer fra de højeste Samfundsklasser, viser Arkivet adskillige Eksempler paa netop i Anledning af Uenighed om, hvorvidt Ansøgninger fra slige Personer,

¹⁰⁾ Til disse sigter den tyske Læge Nevermann i en langst senere (1836) Beskrivelse af Stiftelsen (hvorom a. St.) ved følgende Ytring: »Manche Zimmer sind der Art splendide, dass fürstliche Personen sich in denselben ihre Nieder-kunft zu halten, nicht zu schämen brauchten«.

der havde fast Bopæl i Hovedstaden, burde imødekommes. For-
saavidt disse Aktstykker kaster Strejflys over Interiører i Stiftel-
sens tidligste Historie, skal i saa Henseende anføres nogle De-
tailler fra den Periode, hvor Værelsernes Benyttelse var Genstand
for Debatter i Direktionen.

En Ansøgning ^{20/4} 1802 fra Gehejmerraad Greve Knuth om Op-
tagelse af hans Datter Grevinde Stollberg¹¹⁾ blev imødekommet
med Tilføjende, at det ikke var tilladt sammes Bekendte eller Folk
at opholde sig paa Stiftelsen om Natten, men vel at komme der
om Dagen, at Daaben forrettedes paa Stiftelsen, og i Tilfælde der
skulde gives Forfriskninger, blev samme at bekoste for egen Reg-
ning¹²⁾. — Overfor mere strammede Ønsker i Henseende til Be-
nyttelsen af Herskabsværelserne stillede man sig ogsaa imøde-
kommende. Den ^{22/4} 1805 skrev Saxtorph til Direktionen:

»Vil Directionen tillade at den unge Baronesse Löwenskjold (født
Kaas) fra Löwenborg, som for nogle Dage siden besaa Stiftelsens Leilig-
heder til 15 Rdl. ugenl. i den Hensigt at ville afbenytte dem i sin fore-
staaende Barselseng i August Maaned, maa selv medbringe Sengested
og Sengklæder? hvilket Ønske hun og hendes Moder yttrede, fordi
Sengestedet efter deres Formening var for kort og for smalt og Seng-
klæderne ei stoppede saaledes, som de ønskede at have dem. — Jeg
for min Deel torde ei paa egen Haand give noget Svar herpaa, da
saadant aldrig før er blevet tilladt, og jeg desuden frygtede for, at
saadan Tilladelse kunde foranledige, at Folk, som ikke kjende Tingene
nøyere, let kunde falde paa at tro, at Stiftelsens Inventarium ei var
i saadan Stand som det bør være (hvilket dog ikke med Rette kan
siges) eller at Stiftelsen ikke længere skulde blive anset for et Hospital
men snarere som et beqvemt Logement for dem, der vilde holde deres
Barselseng der. — Men da Directionen dog nu har tilladt, at der maa
gjøres 12 nye Senge, henstiller jeg til nøyere Overveielse, om der
maaskee iblandt disse 12 Senge kunde gjøres 2de der vare lidt længere
og bredere, samt dertil ganske nye Sengklæder og Omhæng, der vare
meere efter nuværende Smag dog naturligviis af saadant Tøy, som kan
taale ofte og megen Vask, samt af de sidstnævnte 2de Sæt til Skifte.
Maaskee Fru Conference Raadinde Malling¹³⁾, der selv kjender Stiftelsen,
vilde have den Godhed at gaae os til Haande med et godt Raad i saa
Henseende«.

Man tiltraadte, navnlig fra det Synspunkt, at Stiftelsen ikke
maatte have Skin af at være saaledes udstyret, at de Fødende
maatte medbringe egen Seng.

Spørgsmaalet om at tillade Indbringelse af eget Inventar i

¹¹⁾ Gift med Kammerherre, Major ved Husarerne, Arvegreve til Stollberg-
Stollberg.

¹²⁾ Barnedaaben fandt Sted ^{14/7} 1802 med de fineste Navne som Faddere.

¹³⁾ Ove Malling var ^{17/6} 1803 indtraadt i Direktionen.

Stiftelsen blev imidlertid 3 Aar senere end mere aktuelt. I Juli 1808 skrev Generaladjutant Bülow til Direktionen med Begæring om, at hans Kone, der ventede sig i Barselseng sidst i September, maatte erholde et af Værelserne til 15 Rdl. ugentl., men tilføjede som sit og hendes Ønske, at det maatte tillades hende at medtage sin egen Seng, thi uden denne Tilladelse maatte hun renoncere paa at indlægge sig i Stiftelsen. Bendz fremlagde Skrivelsen med Tilføjende:

»Aarsagen hvorfor hun forud vil vide dette, er fordi hun helst vil have det Værelse, hvori Fru Hill døde, men frygter for at ligge paa de af hende havte Sengklæder. Det er hidtil ikke tilladt nogen at medbringe deres egne Sengklæder: 1) for ikke at tillade Een hvad der ei kan tillades Alle; 2) fordi det vilde være haanende for Stiftelsen, om det skulde ansees fornødent at medbringe egne Sengklæder; 3) for ikke at foranledige et for Stiftelsen ufordelagtigt Rygte, at Fødende vare udsatte for Smitte af Stiftelsens Sengklæder, hvad let vilde finde Sted, naar det hørtes, at Fru Bülow havde indbragt sine egne Sengklæder for ikke at smittes ved de af Stiftelsens, hvorpaa Fru Hill døde; 4) og for ikke at give Leilighed til at forbytte eller bortføre Stiftelsens Ting etc. — Foruden at Fru Bülow kunde faae Klæder til den anden Seng, i hvilken Fru Hill ei laa, har adskillige lagt paa Klæderne efter Fru Hill, som friske have forladt Stiftelsen. Imidlertid skal jeg ikke nægte, at da Fru B. attraaer at ligge paa Stiftelsen, er det for hende en Ubehagelighed (ifald hun har en uovervindelig Frygt for at ligge paa Stiftelsens Sengklæder) at hun ei kan medtage sine egne«.

Ved Voteringen holdt Malling paa Samtykke, han vilde ogsaa i nok saa godt et Hospital foretrække sin egen Seng, hvilken Mening tiltraadtes af Guldbrand, Almer og Winslow¹⁴), men Saxtorph protesterede:

»Da Pluraliteten er for, at Fru Bülows Begjæring kan tilstaaes, kan jeg naturligviis ikke vente, at mit Votum dissentiens nytter til noget, dog tillader jeg mig at yttre, at de af Inspecteuren fremsatte Grunde imod Begjæringen synes mig saa vigtige for Stiftelsens Tarv og gode Rygte, at jeg kun tvungen af Nødvendighed anseer det for min Pligt at tiltræde Pluralitetens Mening og vil ønske, at denne Begjærings Tilstaaelse ikke maa drage flere af anden Sort efter sig fra gifte Koner, der, naar de først begynde at ansee Stiftelsen som et andet Huus til Leye og ikke som et Hospital, der egentlig kuns er oprettet for hemmelig Fødende, let kunde falde paa at forlange det, som Stiftelsen, efter mit Begreb om en Stiftels Indretning, ligesaalidt som ovenstaaende Forlangende burde tilstaae, og som man dog ikke vilde kunne afslaae, naar man først en Gang har antaget som Princip, at gifte Koner maae have Lov til at indbringe i Stiftelsen, hvad enhver især maatte regne til sin Bequemmelighed. Høysalig Stifterinden har ingen Steds yttret sin Villie derhen, at gifte Koner her af Staden, undtagen

¹⁴) Indtr. i Direktionen 1804.

et vist Antal fattige skikkelige Borgerkoner, maatte betjene sig af Stiftelsen, men ikkuns udenbys gifte Koner er der talt om i Rescriptet; naar altsaa Directionen har tilladt Koner her af Staden af alle Stænder for Betaling at barsle i Stiftelsen, saa har det sikkerlig blot været for at tjene dem, der ikke havde saadanne fornødne Bequemmeligheder hjemme, som Directionen havde anskaffet i Stiftelsen, og som derfor maatte finde sig vel derved, men ikke for at lokke Barselkoner til Stiftelsen, der ikke finde Bequemmelighederne saa gode som deres egne.

Scheel tiltraadte Saxtorphs Betæneligheder og ønskede Sagen taget til fornyet Overvejelse, under hvilken Mallingsvoterede:

»Jeg har aldrig anseet de fornemme Værelser à 15 Rdl. til Gavn for Hospitalet og ønskede dem meget gerne afskaffede eller rettere forvandlede til Hospital for mindre Formuende og Fornemme, men saalænge de ere det, de ere, og saalænge den for længe siden begyndte Praxis vedvarer at antage ogsaa her fra Byen hvem som melder sig, troer jeg, at man (at sige saavidt disse 2de Værelser angaaer) gjerne kan tilstaae dem at medtage egne Sengklæder og derved gjøre Vedkommende det desto behageligere der at ligge. Disse 2de Værelser have dog ogsaa i andre Henseender noget forskjelligt fra Hospitalsværelser. Imidlertid staaer det til os, naar vi vilde, at sætte den Regel i Kraft, at Hospitalet ikke er for andre gifte Koner end fattige, og da ophører den Qvæstion af sig selv, fra den Tid af, naar Reglen er sat i Kraft«.

De andre Herrer tiltraadte da, ogsaa Saxtorph, men med Protest:

»Da Pluraliteten endnu, efter Sagens igjentagne Circulation, er for at Fru Bülow's Begjæring tilstaaes, saa nodes jeg til, skjøndt ugjerne, fordi jeg holder mig overbeviist om Skadeligheden deraf for Stiftelsen og in specie for mig, der nærmest har Tilsyn med de Syges Sikkerhed for Smitte, at tiltræde Pluralitetens Mening«.

Vel sagtens som Følge af denne Sag sattes Spørgsmaalet, hvorvidt disse Værelser efter Stiftelsens Øjemed var hensigtsmæssige og nødvendige, eller burde afskaffes, under Debat i et Direktionensmøde i Septemb. s. A., hvor der faldt den Resolution, at man i Stiftelsens bedste Værelser og mod højest Betaling kun skulde modtage udenbys Fødende. Den store Sal kunde da blive Direktionens Forsamlingsværelse, Kabinettet indenfor samme Arkiv, og det andet Kabinet ved Siden af Salen, hvortil var særskilt Indgang, blive Værelse alene for udenbys Højtbetalende.

Iværksættelsen af denne Ordning maa imidlertid være trukket i Langdrag, hvad et Par senere Andragender om Værelsernes Benyttelse tyder paa. I Juni 1809 meldte saaledes Bendz for Direktionen, at Major Rømeling af norske Livregiment ønskede at faa et af de 8 Rdl. Værelser til hans Kones forestaaende Barselseng:

»Hans Begjæring om et 8 Rdl. Værelse har han indgivet under Forudsætning af, at hun ei kunde faae et Dameværelse. Kort derefter tog Fru R. i Øiesyn 8 Rdl. Værelset, som hun i og for sig syntes ret godt om, men da hun erfarede, at en Accoucheurstue og en Stue for andre Fødende, var saa nær hende, at hun ei kunde undgaae disses Skrig under Fødslen, blev hun bange for at indlægge sig der. Derpaa blev talt til mig paa 2den og 3die Haand, om det ikke var muligt at faae i Stedet et af Dameværelserne, hvortil jeg svarede, at det kom an paa et Forsøg, men i saa Fald maatte det ansøges paa Grund af, at Majoren, som værende paa Feltfod, betragtede sig som udenbys. Nu har Majoren talt med Etatsraad Gulbrand om dette Ønske og Etatsraaden har anbefalet dets Opfyldelse«.

Malling holdt paa at samtykke, det var jo tvivlsomt, om en Officier paa Feltfod var inden- eller udenbys Mand, og Dameværelserne havde endnu ikke, saavidt han vidste, faaet den Indretning, som besluttedes, da tillige bestemtes, at de kun maatte være for udenbys. Gulbrand var altsaa af samme Mening, men Almer, Winslow, Saxtorph og Scheel stemte imod; den sidste bemærkede, at den Undtagelse, Majoren forlangte, kunde drage Følger efter sig, som vilde tilintetgøre Direktionens Beslutning med Hensyn til Dameværelserne, og, naar andre Fruer forlangte en lignende Favør, »udsætte Stiftelsens Foresatte for Uleilighed«.

Andragendet blev altsaa afslaaet, men allerede næste Aar kom Spørgsmaalet paany frem, og da maatte Saxtorph bøje sig. Den 9. April 1810 skrev nemlig Kammerfrøken v. d. Maase til Malling, at Dronningen bad ham opfylde hendes Ønske, at Kammerjunkerinde Trepka, der tidligere havde været saa tilfreds med at føde paa Stiftelsen, nu atter maatte faa Plads der, idet hendes Mand havde forebragt Dronningen dette Ønske, da de i deres Lejlighed ikke var indrettet paa Sligt. Malling udbad sig Saxtorphs Mening, og denne svarede:

»Ifølge Hr. Conferentsraadens Anmodning til Inspecteur Bendz om at begjære min Mening angaaende Kammerfrøken v. d. Maases Brev betreffende Kammerjunkerinde Trepkas Ønske giver jeg mig herved den Frihed at melde, at der Tid efter anden har meldt sig 7 Koner deels her af Staden, deels fra Landet, der ønske at indlægge sig for Betaling af 9 Rdl. 2 M. ugenl., og at deraf endnu ingen er kommen, men kan ventes hver Dag. Det er Hr. Conferentsraaden ogsaa bekjendt, at der ikkuns er 2de Værelser bestemte til saadanne Koner; dette var Aarsagen, hvorfor jeg underrettede Hr. Kammerjunker Trepka om, at vi ei saae os i Stand til at love at modtage hans Frue, hvis Forløsning ventes i denne Tid; jeg viste ham ogsaa de 7 Ansøgninger, der allerede vare indkomne, og sagde ham, at det endogsaa ikke kunde loves ham, at vi kunde modtage hans Kone paa et af de Værelser, der egentlig ere bestemte for Ugifte, men som vi i Nødstilfælde maa benytte til Gifte, naar de ikke af førstnævnte enten allerede ere besatte eller bestilte; om disse sidste Værelser yttrede han dog,

at hans Kone neppe vilde finde sig i at modtage et saadant. Spørgsmaalet kan da kuns blive om et saakaldt Dameværelse til 21 Rdl. om Ugen, paa det ene af dem ligger for nærværende Tid Kammerraad Rothes Frue fra Frederiksberg, til det andet har meldt sig en Svigerdatter af Grev Platen, som venter sig i Mai Maaned (vi skriver idag 20. April, altsaa tør vi ei belægge dette Værelse, da den der kommer til at ligge, mulig ei bliver frisk til bem. Frue kom). Jeg indseer altsaa ingen Udvei til at tjene Kammerjunker Trepka«.

Nu traf det sig imidlertid saa, at Dronningen kort iforvejen i Skrivelse af 4de Marts havde tilkendegivet Direktionen, at hun imødekom dens Ønske at antage sig Stiftelsen som dens høje Beskytterinde, og i Følelsen af, at det vilde være meget ubehageligt, om det allerførste, Hds. Majestæt begærede, skulde blive nægtet, enedes man da om at træffe ekstraordinære Foranstaltninger for de udenbys Damer, der havde faaet Løfte om Optagelse, og at sende Afbud til de indenbys, for at Fru Trepka kunde blive modtaget.

I Arkivets Kopibøger findes for en Del Aar korte statistiske Opgørelser fra Inspektøren over de forskellige Klasser af Fødende; af »Høistbetalende« er for 1809 noteret 3 (à 21 Rdl. ugentl.) og ligesaa i 1810, i 1812 kun 1 (à 35 Rdl.), senere figurerer de ikke, men endnu en Gang, i 1824, maatte Saxtorph træde i Skranken for at holde de indenbys Standspersoner ude fra »Dameværelserne«. Etatsraad Schäffer, der i Sommermaanederne boede paa sin Gaard 3 Mil fra København, og hvis Kone, en 36 aar. Primi-para, netop da ventede sin Nedkomst, søgte om Plads til hende paa Fødselsstiftelsen af Frygt for, »at hun ikke kunde erholde de Sagkyndiges Hjælp i det Øieblik hun behøvede det«, og tilbød, henholdende sig til Ordene i Reskr. ²³/₃ 1787 om »fornemmelig« udenbys Koner, foruden den bestemte Betaling at yde en passende Gave til Stiftelsens Fattigbøsse. Skøndt Bendz maatte indrømme, at Reskriptet næppe kunde tages til Indtægt for Opfyldelsen af Etatsraadens Ønske, vovede han dog i Betragtning af det i øvrigt om Fruen anførte, og at Familien maatte dele sit Ophold mellem Land og Stad¹⁵⁾, at henstille, om Begæringen ikke kunde opfyldes, ogsaa i Betragtning af den Stiftelsen lovede Gave (!). Mallings og Fengers¹⁶⁾ tiltraadte, men Saxtorph protesterede:

»Jeg tillader mig at underrette om, at jeg paa anden Haand for nogen

¹⁵⁾ I Juli 1817 var lignende indrømmet Bournonville (Antoine de), der havde søgt Plads for sin Kone til August, fordi han boede Sommeren over i Gentofto og »ikke havde den behøvede Leilighed i Byen«.

¹⁶⁾ Indtr. i Direktionen 1819.

Tid siden blev spurgt fra Etatsraad Schäffer, om det kunde tillades hans Kone at indlægge sig i Stiftelsen paa de for gifte Koner værende Leiligheder, hvortil jeg svarede, at saadant ei kunde tillades. Dette er formodentlig Aarsagen til, at Etatsraaden i sin Skrivelse synes at ville grunde sin Ansøgning paa et Slags jus quæsitum efter Stiftelsens Fundats. Jeg vilde altsaa vorde compromitteret og maatte ansees for at handle egenraadig, naar Directionen uden at oplyse Hr. Etatsraaden om det existerende Rescript af ¹⁰/₈ 1808, som forbyder ved bestemte Ord gifte Koner, der have Husleilighed her i Staden at indtages i Fødselsstiftelsen, vilde tilstaae ham det ansøgte, men meddeler man ham denne Oplysning, tør man da, imod anførte Rescripts Ord, give Tilladelse? Iøvrigt maa jeg bemærke, at jeg med Fornøielse vilde tjene Etatsraaden i hans Forlangende, naar nogen plausibel Grund kunde findes til Undtagelse, hvilket ikke synes at være Tilfældet med de af Hr. Inspecteuren anførte, allermindst den at der tilbydes en Gave til Fattigbøssen«.

Om Saxtorph maatte trække det korte Straa, ses ikke, men var vel rimeligt. Efter den Tid forlyder der ikke noget om de herskabelige Værelsens Benyttelse af fornemme Damer, de fik, som allerede bemærket, senere anden og fornuftigere Anvendelse, men jeg kunde finde Anledning til her endnu at gøre en Bemærkning om det Eliteklientel, der, men i det Hele i sparsomt Tal, i en Række Aar søgte til dem. Større pekuniært Udbytte har Stiftelsen vel, i Betragtning af de Fordringer, der stilledes, næppe haft ved samme, og sandsynlig ej heller det opvartende Personale, hertil ogsaa regnet Akkoucheuren og Jordmoderen. For den sidstes Vedkommende tør det vistnok sikkert siges, thi da man flyttede ind i Juliane Maries Gaard, blev der udfærdiget en ny Instruks (³¹/₁ 1788) for Jordmoderen, daværende Karen Ørsløw, og deri fastsattes, at hun ingensinde maatte modtage nogen frivillig Gave af de Betalende i Stiftelsen. I et fortræffeligt Indlæg protesterede hun mod det ubillige i, at hun med sin ringe Løn (300 Rdl.), hvorfor hun skulde underholde en aldrende syg Mand, var afskaaret fra denne Indtægt og fandt den varmeste Støtte hos Matth. Saxtorph¹⁷), men Kommissionens andre Medlemmer vilde

¹⁷) I et Indlæg (⁴/₃ 1788), der først senere er faldet mig i Hænde, men for Karen Ørsløws Skyld fortjener at noteres, gjorde han opmærksom paa, at hun upaatalt havde haft denne Fortjeneste i den forrige Stiftelse: »Da jeg paa Professor Bergers Vegne proponerte Mad. Ørsløw at tage imod denne Tjeneste, husker jeg ret vel, at hun i Førstningen tog det i Betænkning, hun tjente saa godt ved sin Praxis i Byen, at hun troede at kunde med mindre Ansvar fortjene meer end i Hospitalet. Berger som Directeur overtalte hende og forbandt hende derfor ikke til at fornægte hvad billige Gaver hende maatte tilbydes, ikke engang modsatte sig Tilladelse til at tage hendes Mand med sig, men lod indrette Værelse til det Brug, hvilket ikke forhen havde været tilladt de andre. Jeg er selv Vidne og de 2de Herrer Livmedici vil det heller ikke være ube-

ikke gaa ind paa nogen Ændring i Instruksen, og det blev ved Bestemmelsen. — Om Akkoucheuren modtog Honorar af Damerne, maa staa hen; at der vel nu og da tilflød ham Gaver af anden Art, viser en pragtfuld Vase, der endnu er i den Saxtorphske Families Eje, bærende som Inskription: »Til Erindring af en Lyksaliggjort Moder med en Datter efter tolv Aars Ægte Skab, den 23de Juli 1803«. Modtageren var altsaa Joh. Sylv. Saxtorph, og Giverinden mener jeg at kunne navngive. Vasen er udgaaet fra den kgl. Porcellænsfabrik, men dennes Bøger kunde ikke løse Spørgsmaalet; derimod viste Stiftelsens Daabsprotokol, at der her $\frac{5}{8}$ 1803 døbttes et Pigebarn, født samme Steds $\frac{23}{7}$ 1803, hvis Forældre var Generaladjutant, Kammerherre Hans Rantzau og Sophie Amalie R., født Baronesse Lehn. Ægteskabet var indgaaet 1790 og barnløst indtil nævnte Datters Fødsel¹⁸⁾.

Hvad nu Personalet angaar, overfor hvilket der var stillet Stiftelsens Akkoucheur Opgaven at oplære og øve det i Fødselsvidenskaben, skal først nævnes Læredøtrene. Af disse var der ogsaa forskellige Kategorier. Gavebrevet, og senere Reskriptet 1787, fastsatte som første Punkt, at der i Stiftelsen stedse skulde modtages, frit undervises og opholdes 10—12 eller flere saadanne; til Gengæld for det fri Underhold skulde de (i første Halvaar) uden Betaling gøre Tjeneste i Stiftelsen som Opvartningskoner, og deres Uddannelse derfor være et Aar. Naar i de første Aaringer, ved vekselvis Indsendelse fra Stifterne i Danmark og Norge, begge Riger var blevet forsynede med Jordemødre, kunde Proprietærerne melde sig til Direktionen for at faa Plads til dem, de vilde indsende fra deres Godser, dog aabnedes dem ogsaa Udvej til straks at erholde Adgang, naar de vilde betale for Forplejningen, medens

kjendt, hvormegen Umage de fornemme Damer gjøre sig i Byen for at faae Mad. Ørsløw til at betjene sig eller blot til at være nærværende hos dem, naar de skal føde, hvilket ikke er hende tilladt; saameget har hendes Renommé udrettet og saameget udretter det nu til Stiftelsens Beste — lad da Folk som troe, at Mad. Ørsløw ey har Tilladelse dertil, længe nok tale om, at hun modtager Gaver, saalænge de ey kan bevise os en værdigere end hun er, og saalænge de ey kan bebreide hende, at hun mishandler de Fødende, at hun banker og forsømmer dem, som hendes Forgjænger gjorde, saa vil det første være et mindre Onde at høre end det sidste. Nok, jeg taler her med Varme for Md. Ørsløw, som den, der i 18 Aar har kjendt hendes upaaklagelige Forhold og sjeldne Fortjenester ved Stiftelsen, siden dette er Stedet, hvor jeg bør tale, siden jeg har været med til at overtale hende til at modtage Tjenesten«.

¹⁸⁾ Efter F. Krogh: Den højere danske Adel, Kbhv. 1866.

Undervisningen skulde være fri. Endelig var der en tredje Klasse af »Oplærende«, forsaavidt det efter Reskr.s 4de Post stod Professoren frit for »herefter som tilforn at læse privat for dem, som forlangte det for Betaling«, hvad enten denne nu erlagdes af Staten for de kgl. Godsers Vedkommende, af en privat Godsejer, en Kommune, eller af Eleven selv. Som Stadsakkoucheur havde Saxtorph jo endvidere den Pligt at uddanne Jordemødre i København, hvilke Elever efter Reskriptet »skulde have Adgang til denne milde Stiftelse for der at tage Del i Undervisningen og alle de practiske Øvelser, men da de boe her, hverken nyde fri Underholdning eller Ophold«. For de 3 sidstnævnte Klassers Vedkommende var Læretiden et halvt Aar. — Ansøgningerne, der skulde være ledsagede af Attest fra Præst, Læge og vedkommende Øvrighed for sædelig Vandel, fysiske Anlæg, Stedets Trang til Jordemoder etc., indgik i Matth. Saxtorphs Tid udelukkende til Kommissionen for Fødselsstiftelsen, men faa Aar efter Sønnens Tiltræden fandt Kancelliet Anledning til at blande sig i Sagen og overtage Fordelingen af Gratispladserne, hvorom, saavel som om Motiverne til dette Misgreb, nærmere senere.

Læredøtrenes Ophold i Stiftelsen varede altsaa fra et halvt til et Aar, de kunde, naar de enten straks formedelst Haandelaget fandtes uskikkede eller efter et Ophold af 3—4 Maaneder ikke havde kunnet eller villet lære noget, bortvises, dog først efter forudgaaet Advarsel og efter Anmeldelse for Direktionen. Kaarene, ikke mindst for Gratisterne, de saakaldte »Kongekoner«, var sikkert trykkende, idet deres Benyttelse til den groveste Husgerning var en Uskik, som det ikke destomindre først lykkedes at faa hævet 1843. Samtlige Læredøtres Installation — fra regnet de københavnske — i 3 store Stuer er ovenfor nævnt; man faar et ikke lyst Billede af Forholdene her gennem en Henstilling, 1830, fra Bendz til Direktionen, hvor han berørte de idelige Klager over det ubehagelige Sengeleje i Dobbeltsejle for Læredøtrene, mellem hvilke dog fandtes nogle mer eller mindre dannede, renlige og ordentlige, ikke at tale om, naar nogle blev syge eller fnattede. Tilmed var det gamle Træsenge, som samlede Væggetøj, »af hvilket mange blive saa forbitte at de synes som fnattede og derfor frygtes af de Fødende, som de gjøre Opvartning hos«. Han foreslog at afhjælpe det ved, at de fik Jernsejle med Madratser ligesom de fritliggende Barselkvinder. Reskriptet fastsatte ret nøje Rammerne for Undervisningen. Professorens fri Forelæsninger skulde holdes 3 Gange om Ugen saavel over den teoretiske som praktiske

Del af Videnskaben, saaledes at et Kollegium eller Kursus over begge Dele kunde tilendebringes hvert Halvaar. Den praktiske Øvelse skulde i Begyndelsen fornemmelig være henvist til »Qvindebilledet«, Fantomet, »hvilket burde være ved Stiftelsen«. Jeg har, hvad Fantømøvelser angaar, i mit forrige Arbejde om Matth. Saxtorph omtalt, at han en Tidlang, i Overensstemmelse med sin Lærer Berger, ikke yndede disse, men at han senere, uden at jeg da turde angive Tidspunktet, skiftede Mening. At det faldt sammen med Virksomhedens Begyndelse i den ny Anstalt, vilde jeg nu formode, ikke blot i Henhold til Reskriptets ovennævnte Fordring i den Henseende, men ogsaa fordi en Korrespondance i 1788 mellem Holmskjold og Prof. Jensenius viser, at den første havde tilbuddt Collegium medicum sine bona officia med Hensyn til Anskaffelsen af et Fantom fra Paris¹⁹⁾. I sin Takskrivelse svarer Jensenius saaledes:

»Saasom Prof. art. obstr. ønsker, at saavel dette som det andet, der til Fødselsstiftelsen maatte blive forskrevet, bliver af lige Størrelse og Beskaffenhed, saa indstilles, om Hr. Doctor Møller²⁰⁾ som for nærværende Tid skal være i Paris, kunde anmodes at have et Slags Tilsyn med Fabrikationen. I Henseende til Transport Omkostninger troer man der blev vundet ved, naar Expeditionen skede over Havre de Grace«.

Hvorfor Jensenius svarede i Colleg. med.s Navn, maa staa hen, min Formodning er, at foruden det til Stiftelsen bestilte Fantom var det andet til Brug paa »Studiegaarden«, hvor Eksamina saavel for Læredøtre som Studenter fandt Sted. Man begyndte altsaa, som man endte, med at forskrive Stiftelsens Fantomer fra Paris (!).

Jordemødrenes Eksamen, der holdtes i April og Oktober, fandt Sted paa Studiegaarden i Overværelse af Stadens Jordemødre og Eksamenskommissionens Medlemmer. Disse var, da J. S. Saxtorph første Gang, Oktober 1800, holdt Eksamen, foruden ham F. L. Bang, Mynster og Mangor²¹⁾, de to sidste var dog fra-

¹⁹⁾ Vedlagte Breve til Holmskjold fra en Korrespondent i Paris viser, at det drejede sig om et skeletteret Kvindebækken, overtrukket med graat Lærred, forneden en Vulva af samme Stof, der ved en Snor kunde forsnævres og udvides.

²⁰⁾ Maa være Johannes Müller, f. 1758 i Varde, Dr. med. 1787, praktis. i Paris, Amsterdam, London 1788—92, Stadsfysikus i Kristiania 1792—1810, prakt. i England fra 1815, † i Brighton 1825 (efter Carøe: Danske Lægestand 1479—1900, I, Læger 1479—1788).

²¹⁾ Foruden Prof. art. obst. bestod Kommissionen af Stadsfysikus og (fra 1803) 2 af Sundhedskollegiets Medlemmer, et medicinsk og kirurgisk. Ved

værende ved denne Prøve, hvor en ekstraordinær Eksaminand mødte frem, en holstensk Jordemoder, der havde lært hos Nessler i Altona, men nu ønskede at praktisere i Lyngby og Gentofte Sogne²²). Foruden den nedennævnte Kommissionsprotokol, der toges i Brug alt i Balth. Joh. de Buchwalds Tid og benytttes den Dag idag, blev der i en Række Aar — saavidt ses til 1837 — ogsaa i en anden Protokol noteret alle de af Eksaminatorerne stillede Spørgsmaal (men ikke Svarene); der opbevares i Stiftelsens Bibliotek 4 saadanne fra 1807—37, men Begyndelsen dermed skete 1793, da der i Jordemoderkommissionens Møde 8. August oplæstes en kgl. Befaling af 17. Juli, som bød, at en Eksaminations Protokol, som ikke hidtil var holdt, skulde anskaffes: »den sidste i Commissionen skal føre den, hvilket formodes at samme villigen vil paatage sig uden Betaling«²³).

Det samlede aarlige Antal eksaminerede Jordemødre svingede i Saxtorphs 40aar. Virksomhed mellem 18 (i 1808 og 1814) og 38 som Maksimum, men var iøvrigt ellers ret stabilt, omtrent 30—35 for Helaaret. Efter bestaaet Eksamen blev der udfærdiget Lærebrev, og da der i Saxtorphernes Tid kun blev givet én Karakter, lød Censuren ens for alle, hvad der var en stor Uretfærdighed, der først i Levys Tid blev ændret ved Indførelse af to Karakterer. Den Udgift, der voldtes Læredøtrene ved Eksamen og Lærebrev, havde allerede skaffet Balth. de Buchwald Ubehageligheder fra Magistratens Side og givet Anledning til Reskriptet $\frac{3}{5}$ 1743, hvorefter disse Udgifter ikke maatte overstige 9 Mark og

---

Reskr. $\frac{18}{11}$ 1803 var det paalagt disse ogsaa at deltage i Jordemødrenes Undervisning. I den Anledning skrev Kollegiet $\frac{19}{8}$ 1804 til Kancelliet, at der jo fra dets Side kun kunde blive Tale om en teoretisk Undervisning, og saadant var ikke heldigt. Af de to valgte Medlemmer, Winslow og Bang, erklærede den første, at han nok vilde paatage sig teoretisk Undervisning, i hvilken Anledning man indstillede, at det blev for Honorar. Ved Reskr. $\frac{4}{5}$ 1804 blev da Undervisningen strøget og kun Eksamination paalagt de fra Kollegiet mødende.

²²) Kommissions Protokollen indeholder (som en Undtagelse) nærmere Redegørelse for de stillede Spørgsmaal og hendes Besvarelser af samme, der i det Hele vist efter Tidens Fordringer ikke var helt uheldige; hun blev imidlertid rejiceret, dog først efter at Saxtorph og Bang havde konfereret med de to Medlemmer, der ikke havde overværet Prøven, og vel paa Grund af hendes Position overfor det 5te Spørgsmaal, der lød: »Bør Efterbyrden tages strax efter Barnets Fødsel?«, idet Svaret lød: »Hun har altid afskrællet den strax med Haanden, hvis den ei kom strax af sig selv, thi Bønderne vil have det saa.«

²³) Samtidig meldte Kancelliet, at Omkostningerne ved Protokollens Anskaffelse kunde udredes af den i Aaret 1753 oprettede og under Kommissionens Bestyrelse værende Fattigbøsse.

ved bevislig Fattigdom reduceres til, hvad det stemplede Papir kostede. Skøndt Reskr. af $23/3$ 1787 tydeligt nok fastsatte, at disse Bestemmelser skulde gælde overalt i Riget, fandt dog Kancelliet senere Anledning til paany at røre ved Sagen, idet man i Januar 1810 udbad sig Direktionens Underretning om, »hvilke Udgivter Lærebrevet voldte de Gjordemødre, der havde nydt fri Undervisning paa den kgl. Fødselsstiftelse«. Sagen vedkom strængt taget slet ikke Direktionen men Jordemoderkommissionen, og man bad Saxtorph som Medlem af denne at afgive den forlangte Underretning. Efter at have henvist til Reskriptet 1787 bemærkede han da:

»Om der siden er udkommen nogen anden Bestemmelse, er mig ubekjendt, men dette veed jeg, at der i en Række af over 30 Aar har været betalt 3 Rdl. for hvert Lærebrev til Budet ved Jordemoderkommissionen, hvis Indkomst disse Penge er, og som ingen anden Løn har for sin Tjeneste, der medfører en Deel løbende Forretninger med Tilsigelser, med Examen o. s. v., ikke heller har Kommissionen nogen Fond, hvoraf Løn til ham kan udredes; han har erklæret at have været uvidende om Bestemmelserne i Reskriptet af 1743 og lader sig betale det samme som hans Formand i 16 Aar for ham. I de sildigere Aar har de fleste Læredøttre, foruden bem. 3 Rdl., givet ham en Doucør af 3 Mark uden at han hverken har forlangt eller paastaet den«.

De to andre Herrer af Jordemoderkommissionen, Winslow og Scheel, tilføjede, at da det muligvis kunde være trykkende for en Del af de Oplærende at betale noget for deres Lærebrev, og Budet formentes ikke at kunne skønne, hvem der havde Evne til at betale og hvem ikke, men det dog var billigt, at han fik noget for sin Ulejlighed, henstilledes, at han blev sat paa en vis Løn af 40 Rdl., og alle Lærebreve meddelte paa ustemplet Papir og gratis.

Rimeligt nok har en Lempelse i de pekuniære Byrder for de fattige Elever kunnet tiltrænges, de skulde jo, naar de forlod Skolen, yderligere forsynes med det for en Jordemoder nødvendige Tilbehør; i Arkivet fandtes tilfældig en Liste for 1816 over »Apparater der ere nødvendige for en Gjordemoder«, der lød saa: »en Snepert, Moder- og Klisteersprøjte, Katheter, Navle- og Tungebaandsax, Prof. Saxtorphs større og mindre Vejledning«, hvorfor den samlede Udgift beløb sig til 43 Rdl., en stor Sum altsaa, men det var jo i de Tider, hvor man ikke fik meget for Pengene.

Den anden Part af »Oplærende« var altsaa de Studerende, hvilke Gavebrevet fastsatte til »2 Studenter, en Medicus og en Chirurgus«, hvad Reskriptet forandrede til »2 af hver Videnskab«. Vedkommende »Academie« skulde, naar Plads var ledig, propo-

nere 3, hvoraf da Professoren valgte, Læretiden var fra 4 til 8 Maaneder, det sidste for den, som Professoren udvalgte til Reserveakkoucheur. Nødvendigheden af en saadan havde nemlig Kommissionen indset og derfor i Professorens Instruks (1787) indført, at han maatte vælge en af de flittigste blandt de 4 Studerende, der i Nødsfald kunde forrette hans Embede. I Instruksen af ³¹/₁ 1788 »for de Studiosi Medicinæ og Chirurgiæ, som tillades i en Tid at ligge i den ny Fødselsstiftelse«, fastsatte den 4de Paragraf da ogsaa denne Pseudoembedsmands Pligter, deriblandt og »ved given Leilighed at referere Professorens Forelæsninger for de Lærlinge, som oplæres paa Stiftelsens Bekostning«, samt paaagte, at Studenter og Læredøtre nøje iagttog de dem paalagte Forretninger etc. Ved Indtrædelsen i Stiftelsen skulde de Studerende aflægge den brugelige Tavsheds Ed; kun de Fødende, der laa uden Betaling, maatte de under Professorens og Jordemoderens Opsigt betjene, men iøvrigt være behjælpelige i Alt, hvad til Stiftelsens Bedste tjente, »jevnlige indfinde sig paa Stuerne, hvor de Fattige ligge, for at paaagte, at Værelserne holdes luftige, rene og med tempereret Varme«, indrette deres Tid saa, at 2 af dem altid var tilstede i Stiftelsen, i Særdeleshed maatte den, hvis Tur det var at besøge de Syge eller Barselliggende, altid, saavel Dag som Nat, være tilstede, ogsaa ved de allernaturligste Forløsninger. — Forbudet mod at røbe noget som helst af hvad der passerede indenfor Stiftelsen skulde dog ikke gælde de Iagttagelser, de i visse svære Tilfælde kunde gøre ved de Barselliggende, det skulde være dem uforment »samme i Trykken at udgive, saavel til Nytte for Fødselsvidenskaben som til Beviis paa, at de med Fliid og Agtpaagivenhed havde benyttet sig af den dem forundte gode Leilighed til at erverve sig den fornødne Kundskab; dog at saadan Bekjendtgjørelse skeete med den Nøiagtighed og Varsomhed, der udfordres for at frie Stiftelsen for Vanære og vedkommende Barselqvinder for at blive derved bekjendte«. — Paa ingen Maade maatte de modtage endsige forlange ringeste Skjænk eller Gave af dem, de betjente, men være vel tilfredse med, at de kunde have saa ypperlig Leilighed til at lære og øve sig i Jordemodervidenskaben og tillige at nyde fri Kammer, Ildrebrand og Lys i den Tid, de forbleve i Stiftelsen.

De Studerende havde jo altsaa Opholdsværelser i Forhusets øverste Mezaninetage, hvortil kun var Adgang af den for Fødende og anden Trafik fælles Hovedtrappe, hvad maaske forklarer de

for deres inden Dørs Menage ret skrappe Bestemmelser, som en anden Paragraf salte:

»Da ingen uvedkommende Person skal have Adgang, mindre opholde sig i Stiftelsen, saa maa de ikke heller holde Tjener eller lade sig opvarte af nogen udenfor Stiftelsen, eller der modtage Besøgelser, end ikke tillade Haarskjæreren at komme til dem paa deres Kamre, da de, om de bruge nogen i sjeldne Anledninger, bør lade sig frisere hos Portneren, som de og mod en billig Kjendelse maa lade besørge deres Fornødenheder; og bør de ikke uden i sjeldneste Tilfælde, og endda ikke uden Professorens givne Tilladelse, være længere ude end til Kl. 10 eller i det længste til Kl. 11 om Aftenen«.

Det ses, at det ogsaa overfor de Studerendes kvindelige Opvartningspersonale blev nødvendigt at tage skærpede Forholdsregler, thi i Juli 1795 paatalte Inspektør Holm Misligheder fra den Kant: »For at standse de Ubehageligheder, som ofte indløber ved de paa Stiftelsen liggende Studerende og deres Opvarterske, hvortil de tro sig berettigede at antage hvem de vil, enten fra Amestuerne eller andre Steder, hvilket forvolder Uorden og ubehagelig Sammenhæng, saavel hos Portneren som Andre, foreslaaes, at Stiftelsen engagerer en Kone for 4 Mark ugenlig til Posten«, hvad Kommissionen samstemmede i²⁴).

Forsaavidt de 4 Pladser var ligelig fordelte mellem medicinske og kirurgiske Studerende, kunde dette vel synes en Begunstigelse af de førstnævnte, der jo dengang var i betydelig Minoritet, og det skulde da heller ikke senere skorte paa Klager herover fra Kirurgernes Side, men naar Listen over de i Stiftelsen medicinske Studerende for Tiden 1788—1800²⁵) viste 48 Medici og 75 Kirurger, var der vel for denne Periodes Vedkommende ingen Grund til at beskyldte Matth. Saxtorph for Partiskhed, hvad han jo ogsaa, med fuld Føje, fralagde sig. Den praktiske Undervisning var altsaa fælles for Medicinere og Kirurger, den teoretiske forsaavidt ogsaa som en Mængde kirurgiske Studerende hørte Saxtorph sen.s Forelæsninger (især i de tidligere Aar); af to opbevarede Lister fra 1791 og 96 over dennes Tilhørere fremgaar, at over Halvdelen af disse var Kirurger, men for disse stod jo ogsaa Forelæsningerne aabne ved Akademiet, hvor i dettes første Aar Reservekirurgerne (saaledes Thulstrup, Wisch, Herholdt, Skjelderup) docerede Fødselslære og øvede paa Fantom, senere i en lang Aarrække C. Fen-

²⁴) Langt hen i Tiden (1845) paatalte Inspektøren, i Anledning af stedfundne Uordener, et lignende, fra Kandidaternes Side, rent privat Engagement af den Karl, der passede dem, hvis Ansættelse derfor blev overdraget Kontoret.

²⁵) »Matth. Saxtorph og hans Samtid«, P. 129.

ger, først som Reservekirurg (1801) og Adjunkt (1805), fra 1810 som Professor ved Akademiet; Examinatores i Obstetrik ved dette var Winslow og Schumacher, fra 1813 Fenger. I saa godt som hele Sylv. Saxtorphs Embedstid var saaledes den sidste hans Medarbejder som Lærer i Fødselsvidenskab, og — i hins sidste Aar drog han saa godt som alle Eleverne til sig.

Men der var endnu en Klasse Elever, som Joh. Sylv. Saxtorph tog i Arv efter Faderen, nemlig Udlændingene, og at det ikke faldt i hans Lod at kunne vedligeholde denne Tradition, der i saa høj Grad havde bidraget til at befæste Stiftelsens Ry, skyldtes ikke Mangel paa Interesse herfor fra hans Side, men Modstand fra andre Kanter og Tidens Ugunst, thi efter at det første Decennium af hans Embedstid var forløbet, kunde Fremmedbesøget i Stiftelsen egentlig definitivt siges at være ophørt. Reskriptet af 1787 talte slet ikke om fremmede Lægers Optagelse i Stiftelsen, og disses Introduktion skyldtes vel ogsaa fra først af nærmest Tilfældigheder og ganske særligt de højtstaaende Personer, gennem hvem de første Anmodninger i saa Henseende kom. Begyndelsen gjordes med de to portugisiske Regimentskirurger del Cuitto og Monteiro, for hvem den herværende portugisiske Gesandt, paa sin Regerings Vegne, søgte Optagelse i Stiftelsen ved Henvendelse til Bernstorff, der nedlagde Forestilling derom ved Hoffet. Om den Interesse for Sagen og Beredvillighed til at imødekomme Ønsket, der her, fra allerhøjeste Side, lagdes for Dagen, foreligger netop et kraftigt Vidnesbyrd i en Erklæring, Kommissionen senere (1805) fandt Anledning til at afgive overfor Sundhedskollegiets Protest mod de Fremmedes Ophold i Stiftelsen: »Vi Etatsraad Aaskow og Guldbrand forsikkre, at det var efter Høisal. Stifterindens naadige Villie og mundtlige Befaling, at de første Fremmede bleve admitterede i Stiftelsen, og at Kommissionen derfor siden efter har anset det første Exempel som Rettesnor, uagtet det ikke udtrykkelig nævnes i Reskr. af $23/3$ 1787, men dog heller ikke forbydes, eller deri udtrykkelig nævnes Indfødte«²⁶). Til dette Præcedens sluttede sig senere lignende Anmodninger fra Enkedronningen af Sverrig, fra Kurfyrsten af Sachsen, fra den svenske Minister o. s. v., med Bernstorff som Mellemand, og lidt efter lidt stillede Kommissionen sig, naar Pladsforholdene tillod det, stedse

²⁶) De Anstrængelser, der fra Stiftelsens Side blev gjort for at kunne optage disse første Udlændinge, der lønnede det lange Ophold, der blev dem tilstedt, med en mindre honnet Opførsel, har jeg andet Steds (»Matth. Saxtorph og hans Samtid«, P. 139) omtalt.

velvilligt overfor de fremmede Supplikanter, selv om disse ikke altid kunde møde op med saa vægtig Rekommandation. Fra 1797 blev der afkrævet de Fremmede et maanedligt Honorar af 1 Rdl. om Sommeren, 2 Rdl. om Vinteren, for Kammer og Varme.

Der opbevares i Arkivet en Genpart af den 1788 udstedte Instruks for de Studerende,, hvortil, som Bekræftelse paa sammes Overholdelse, er føjet egenhændige Underskrifter af samtlige Elever, der i Tiden 1788—1804 inkl. havde Ophold i Stiftelsen, deriblandt altsaa ogsaa Udlændingene; de faa af disse, der efter 1804 blev modtagne, kan der fra andre Kilder gøres Rede for, og en saa temmelig fuldstændig Fortegnelse over Fremmedbesøget i Fødselsstiftelsen altsaa konstrueres. For Matth. Saxtorphs Tid (1789—1800) blev den saa:

	Navn	Hjemsted
1789	Antoine del Cuitto	Portugal.
	do. Antoine Monteiro	do.
	do. Arthur Bischof	England.
1792	Herman Curtius	Tyskland.
1793	Carl Wolff	Polen.
	do. Chr. Rink	Sachsen.
1794	Carl F. Liljewalch	Sverrig.
	do. Jos. Jac. Gumprecht	Göttingen.
1795	Jean Chausepié	Frankrig.
	do. Dr. Phaff	Stuttgart.
	do. Dr. Boucke	St. Croix.
1796	L. Abr. Dahl	Göteborg.
	do. Joh. Fr. Junge	Nürnberg.
1797	M. Ludv. Wenner	Stockholm.
	do. G. M. Venner	do.
	do. G. G. Versmann	Hannover.
1798	J. B. Demangeon	Frankrig.
	do. J. W. Schlegel	Leipzig.
	do. Hagstrøm	Sverrig.
1799	H. C. Kaventer	Upsala.
	do. C. A. Lindblad	Sverrig.
	do. Dan. Sommelius	do.
1800	Tielcke	do.
	do. Bechlin	do.

Tilbage staar endnu at omtale de Opgaver, der for Plejestiftelsens Vedkommende paahvilede Dobbeltanstaltens Overhoved,

fra visse Sider set maaske de mest byrdefulde. Først altsaa Tilsynet med de herværende Ammer og Børn og dernæst, i hans Egenskab af Stadsakkoucheur, Forpligtelsen til, som det hed i Instruksen $\frac{6}{3}$ 1771 for denne, »at varetage Udleveringen af nyfødte Børn til Bønderne efter den af Os d. 7. Decemb. 1770 oprettede Opfostringsstiftelse«. Anbringelsen af disse til det Offentliges Omsorg overladte Børn blev Fødselsstiftelsens Akilleshæl, en Byrde, der voldte Besvær og Fortrædeligheder i voksende Maalestok, som Aarene gik, og gjorde sig gældende i saa godt som hele Sylv. Saxtorphs lange Embedstid. Der kunde derfor i Betragtning af den Rolle, dette Spørgsmaal spillede i Stiftelsens tidlige Historie, være Anledning til her i korte Rids at tegne Hovedtrækkene i Oprindelsen til og Udviklingen af dette Onde.

Holdt man sig blot til Reskriptet af 1787 som Udtryk for Fødselsstiftelsens Fundats, vilde det ikke falde i Øje, hvilken Fare, der truede fra denne Kant, de forladte Børn, thi hverken Mødrenes Ret til Hemmeligholdelse af Fødslen, ej heller den dem givne Indrømmelse, hvis de ikke selv formaaede at sørge for Børnene, da at overlade disse til Stiftelsen, er nævnt i Reskriptet, fordi — som det maa formodes — disse to Grundbestemmelser var hjemlede ved det fordums Reskr. $\frac{13}{3}$ 1750²⁷⁾, der oprettede det fri Jordemoderhus i Gotersgade og Hittebørnsanstalten paa Kristianshavn for 24 Børn, og derfor urokket blev staaende, saa vel da Fødselsstiftelsen indrettedes i Frederiks Hospital, som da den flyttede ind i sit eget Hus²⁸⁾. Alt fra første Færd, da Børnene fødtes under Inger Pedersens Auspicer, blev deres voksende Tal en trykkende Byrde for Fattigvæsenet, overfor hvilken de oprindeligt aarlig bevilligede 750 Rdl., saalidt som den 3 Aar senere fordoblede Sum, ikke forslog, saa at Fattigvæsenets Gæld henimod 1761 var vokset

27) »To gode bekendte Jordemødre antages til at betjene dem, som enten af Undseelse ei ville have deres Besvangrelse bekendt eller af Uformuenhed ingen Hjælp vide sig, naar de gjøre Barsel, da saadanne i Forvejen maa have Frihed til hemmelig at raadføre sig med disse Jordemødre, der ere pligtige til, naar de have en saadan Barselqvinde, der ei vil være bekendt, at bringe det nyfødte Barn, saafremt Barnemoderen det ellers begjærer, paa Konventhuset . . .«

28) Herom udtalte for Eks. Bendz sig senere (1822) saaledes: »Det ansees ikke til nogen Tid tydeligt at have lagt i Stiftelsens Plan, at de Fødende, som laae frit eller til ringeste Betaling, skulde ubetinget kunne efterlade deres Børn paa samme, men kun dem der betalte det bestemte Alimentationsbidrag. At det imidlertid er skeet, formodes at være blevet ved, at det først er tilladt Enkelte og siden alle. Den oprindelige Bestemmelse herom er Reskr. af $\frac{23}{3}$ 1787, og anden udtrykkelig Bestemmelse haves ikke«.

til 30 000 Rdl., der maatte erstattes fra Kongens Kasse. En Hovedforandring skete da ved Struensees og fornemmelig vel Joh. Chr. Bergers Værk, Forordningen af $7/_{12}$ 1770, der oprettede Opfostringsstiftelsen, hvis første Bestyrelse var Berger og Raadmand Math. Lunding (d. æ.). Formaalet var aarligt at antage 100 Børn, der fra Fødselsstiftelsen i Frederiks Hospital skulde udsættes i Pleje paa Landet (hos Folk, der havde Præste Attest for Hæderlighed), saaledes at der til det 6te Aar som det Tidspunkt, hvor Barnets vanskeligste Alder var overstaaet, skulde betales for samme 24 Skilling ugentlig, til Klæder 2 Rdl. aarlig²⁹⁾, en Præmie ved 2det Aars Udgang af 3 Rdl. og ved 6te 2 Rdl., i Alt for et Barn, der oplevede det 7de Aar, 93 Rdl. foruden den i bem. 6 Aar Plejeforældrene eftergivne Ekstraskat. Fra det 6te Aar skulde Børnene være Plejeforældrenes Magt undergivne som disses egne Børn, indtil 25 Aars Alderen, og tjene hos dem, og det stod disse frit i Stedet for deres egen Søn at afgive Plejesønnen til Soldatertjenesten. Til at bestride Udgifterne tillagdes Stiftelsen a) en Afgift af 2 Rdl. pr. Styk af Heste i København, som holdtes til Pragt eller Fornøjelse, b) en Indsamling af frivillige Gaver ved at udsætte Bækkener for Stadens Kirkedøre til Froprædiken de tre første Højtidsdage, og c) desuden blev Stiftelsen forsikret, at Majestæten vilde allern. komme den til Hjælp med andre Indkomster, saa som Subskriptioner, Straffebøder o. l.

Kun det første Aar viste en fordelagtig Ballance, Udgifterne steg med det øgede Antal Børn, og ny Tilskud fra Kongens Kasse maatte træde til. Efter Struensees Fald henlagdes Stiftelsen 1772 under den almindelige Plejanstalt 3: Fattigvæsenet, men vedblev særskilt at bestyres af Lunding; et Forsøg paa i 1785, ved Plejeanstaltens Ophævelse, at faa den lagt ind under Frederiks Hospitals Direktion modsatte samme sig med al mulig Energi og med Held; foruden at den Sag jo var Hospitalet uvedkommende, vilde en Overtagelse af Opfostringsstiftelsens Gæld »ganske nedtrykke Hospitalet«. Bestyrelsen vedblev da at være Lunding betroet; han døde 1788 og afløstes af Sønnen, Viceraadmand, Assessor Hans Lunding (d. y.), der i 6 Aar forud havde været Faderens Fuld-

²⁹⁾ »I Begyndelsen blev med hvert Barn medgivet Børnetøj in natura, der kostede over 5 Rdl., men da Erfarenhed viste, at Plejeforældrene i Stedet for at bruge det til Børnene solgte det enten her i Staden for at faae noget til Rejsepenge, eller og anvendte det til andet Brug, saa blev sidst i 1771 indført at give dem 2 Rdl. i Penge med til Klæder for det første Aar«. (Beretn. $15/4$ 1800 fra Lunding (d. y.) til Moltke, Præses i Kancelliet.)

mægtig og altsaa fik Hvervet ved Udsættelse paa Landet at skulle lette den ny Fødselsstiftelse og den dertil fra 1789 knyttede Plejestiftelse for det ogsaa her snart overvældende Antal forladte Børn. Opgaven var ikke let, og den bristende Evne til at løse den beredte ham da ogsaa snart Bryderi og Opposition fra Fødselsstiftelsens Side, der, naar Børnene havde forladt dens Enemærker, følte sig løst fra enhver Forpligtelse til deres Underhold, idet Udgifterne i Plejestiftelsen »til Ammemælk og Føde« tilfaldt Hittebørnskasen. I Tiden forud, mens man var i Frederiks Hospital, havde Afsætningen til Landboerne gaaet ret glat fra Haanden, et Par Gange om Ugen kom Bønderne ind for at modtage Børnene, hvis Tal sjældent var større end 8—10 ugentlig, i spædeste Alder altsaa, hvad i Vinterens Hjerte jo kunde være ret prekært, og dette nævnes da ogsaa som et af de Momenter, der bidrog til, at en Plejestiftelse maatte indrettes, hvor Børnene en Tid kunde opholde sig, naar de forlod Fødselsstiftelsen.

I flere Henseender forandredes imidlertid efter Indflytningen i den ny Stiftelse Udsigterne for Plejebørnernes Anbringelse til det Værre, dels ved det stigende Tal af disse, dels ved en kendelig tiltagende Ulyst hos Landboerne til at modtage dem; Tiderne og Kaarene blandt Bønderne var ved Udparcellering og Udskiftning blevet bedre, og Trangen hos disse til den Ekstraindtægt, et Plejebarn skaffede, derfor mindre. Alt inden Plejestiftelsen blev taget i Brug, havde Overfyldningen indenfor selve Fødselsstiftelsen været følelig. Overfor Md. Ørsløws Fordring (i Jan. 1789) at der maatte antages 1 Amme til hver tvende Børn »som alt det, en Amme vedbørlig kunde besørge«, havde Lunding maattet give efter, men til sin Besværing over, at der nu var 50—70 Børn og et forholdsvist Antal Ammer at underholde (der ugentlig hver kostede 24 Skilling til Md. Lund og 32 Skilling i Ammeløn), føjede han den Henstilling, »om ikke Barnemødrene efter Omstændighederne og en naturlig Billighed kunde i nogen Tid være deres egne Børns Ammer«. Hertil erklærede Md. Ørsløw, at da der næppe var Plads for de Fødende, blev det umuligt at holde dem længere i Stiftelsen »end som de behøvede til deres Restitution«, og Matth. Saxtorph, der tiltraadte sin Jordemoders Erklæring, henpegede i sit Svar paa en yderligere Grund til Overfyldningen: »at Præsterne efter Samvittighed ey tør meddele Bønderne Attest, siden Børnene heel maadelig behandles paa Landet«. De svageste af de spæde Børn i Fødselsstiftelsen døde i stort Tal, da de ikke kunde faa tilstrækkelig Die og ikke taalte »at underholdes med Spise alene«,

derfor var flere Ammer blevne nødvendige. »Imidlertid«, saaledes sluttede Saxtorph, »har Md. Ørsløw adskillige Gange talt med Assessor Lunding, om det ey var muligt i Mangel af Bønder da at udsætte Børnene til Koner her i Byen indtil videre, saasom det vilde blive en betydelig Besparelse ikke alene for hans Casse men og for Fødselsstiftelsens Inventar og Børnetøi, som i den lange Tid bliver opslidt, men hun haver altid faaet det Svar, at det var imod den kgl. Anordning. Naar der nu holdes 1 Amme til 2de Børn, og mindre drister jeg mig neppe til at foreslaae, da koster hvert Barn Cassen ugenlig 1 Rdl., 2 Mark, 7 Skilling, som, naar det blev udsat i Byen, vilde koste ugenlig 3 Mark. Det synes derfor raadeligt at formaae Hr. Assessor Lunding til at indgaae med en Forestilling om en saadan Forandring, ifald han ey kan anskaffe Bønder til at afhente dem, thi adskillige Forsøg har viist, hvor vanskeligt det er at faae Ammer til at modtage 2 Børn ved Brystet af Gangen for 2 Mark Ugeløn, og at man saa got som maa tigge dem dertil i Stiftelsen, og fleere end 2 Børn for hver af saadanne Ammer, som tager Tjeneste i Pleie Stiftelsen, hvor der for Skrig fra 60—70 Børn næsten aldrig er en Times Søvn og Rolighed at forvente, er ikke at anraade«.

Henstillingen til Lunding frugtede da, forsaavidt det fra 1790 bevilligedes, at Børnene ad interim maatte udsættes i Staden mod Betaling af 3 Mark ugentlig, indtil de kunde anbringes paa Landet, og for at fremskynde Muligheden af det sidste blev nogle Aar senere den 24 Skillings Plejeløn til Bønderne forhøjet til 2 Mark om Ugen, hvad dog, som det senere skal vises, ikke hjalp stort.

Lunding førte paa flere Maader en fortvivlet Kamp for at skaffe Ballance mellem sin Kasse og det Danaidernes Kar, som Udgifterne til disse Plejebørn repræsenterede. Oldfruen Md. Lund havde saaledes (1791) paa hans indtrængende Anmodning ladet sig afknappe 2 Skilling om Ugen for Ammernes Forplejning, men maatte to Aar efter kræve dem igen; Kommissionen støttede hendes Begæring derom overfor Kancelliet: »det er neppe at troe, hvor stor Madlyst og Graadighed disse Ammer have og hvor stærk Føde de fordre fremfor andre endog arbejdende Folk, 3 Ø Brød og 3 Potter Øl det rækker ofte neppe til om Dagen«. Ved nok saa radikale Forslag havde Lunding overfor Kancelliet slaaet paa Udveje til at lette hans Vanskeligheder ved at finde Plejehjem, saaledes androg han (1793) paa, at Mødrene, naar de forlod Fødselsstiftelsen, skulde tage Børnene med sig og for en Ugehjælp af 2 Mark selv skaffe Plejemødre i Byen, til Udsættelse paa Landet

kunde ske, men Kommissionen fandt det betænkeligt, og end mere det næste af ham udtænkte Middel til at standse Overproduktionen: at indskrænke Modtagelsen i Fødselsstiftelsen af ugifte Barselkvinder, der karakteriseredes som ganske stridende mod Stiftelsens Fundats. Vel næppe uden Berettigelse havde Lunding i et Indlæg til Kancelliet desangaaende railleret over Stiftelsens kulante Færd: uden nogen Slags Undersøgelse kunde ethvert Fruentimmer, trængende eller ej, gift eller ugift, indfødt eller fremmed, føde og aflevere sit Barn, saa blev det hans Sag at sørge for det, og dog kunde han jo ikke tvinge nogen til at modtage disse Børn. Han endte med at foreslaa, »om det ikke vilde være til alle Stiftelsernes forenede Fordel og til den ædle Hensigts fuldkomneste Opnaaelse, at den ham hidtil anbetroede Stiftelse maatte blive saa heldig at indlemmes under samme høie Bestyrelse som Fødsels- og Plejestiftelsen, dens Søstre«; skete det, vilde han haabe paa ved Kongens Naade at forundes en mindre ubehagelig Virkekreds. I sin Betænkning over det sidste ytrede Kommissionen, at den aldeles ikke kunde indlade sig paa at styre Opfostringsstiftelsen, det skete bedre ved en enkelt Mand, faldt det den nuværende besværligt, maatte der vel anskaffes ham en Medhjælp.

Der var saaledes i Plejestiftelsens Barndom rigelig Anledning til Dissens mellem Kommissionen og Opfostringsstiftelsens Direktør, der vistnok da maatte trække det korte Straa; under de stadigt vedvarende og de stadigt voksende Besværligheder, som Plejebørnene voldte, skulde det dog vise sig, at Andre senere optog Assessorens Tanker, og at man blev nødt til at realisere nogle af dem, men en enkelt af de Kalamiteter, der klæbede ved Plejebørnssagen og gjorde sig gældende tidligt i dennes Historie, skal endnu berøres her, og lidt nærmere, fordi Virkningen deraf naaede ud over at skaffe en Direktør eller en Direktion Fortrædeligheder, men ramte hele Samfundet.

Det hed sig i Opfostringsanstaltens Regulativ, at Plejeforældrene, naar de mødte paa Fødselsstiftelsen for at modtage Børnene, skulde medbringe Attest fra Præst og Provinsialmedikus eller Kirurgus for hæderlig Vandel og Sundhed, og, i det Tilfælde Plejemoderen selv vilde amme Barnet, skulde hun undersøges i Hospitalet. Anden og bedre Sikkerhed kunde vel heller ikke skaffes, hvad denne Part angik, men mindre betryggende synes unægtelig Forholdet at have været for den andens Vedkommende, Børnene. Adskilligt tyder paa, at det en Tidlang var Md. Ørsløw, og i Plejestiftelsen Md. Berg, der besigtigede Børnene ved Udleverin-

gen og paa en Seddel attesterede deres Sundhed, men at dette Hverv, paa Grund af indtraadte Uheld, først noget senere betroedes til Kandidaterne ved Fødselsstiftelsen og endelig til Slut, da en Læge blev ansat ved Plejestiftelsen, overdroges til ham og kun i Nødsfald, naar han var fraværende, til Kandidaterne. Fraset, at dette Eftersyn vel af flere Grunde ydede ret tvivlsom Garanti for Sundhedsattestens Paalidelighed, maatte dennes Værd jo overhovedet, selv ved den sagkyndigste Inspektion, blive noget tvivlsom i Betragtning af, at Børnene udleveredes oftest i ganske spæd Alder, et Par Uger eller højst Maaneder efter Fødslen, og at der derfor absolut ingen Sikkerhed kunde have for Smitte ved den Sygdom, hvorfra Ulykker nærmest kunde ventes og ogsaa snart indtraf, Syfilis altsaa.

Første Gang, saavidt ses, dette Spørgsmaal blev bragt frem i vor medicinske Presse, tilmed af en Lægmand, Skibspræsten Lang, var gennem en Artikel i Januarheftet 1795 af Phys. oeconom. med. chir. Bibliothek: »Velmente Anmærkninger om den veneriske Sygdoms Udbredelse især paa Landet ved Børn fra Fødselsstiftelsen«. Forfatterens Ophold paa Landet havde ofte ladet ham se Mennesker, »som havde Fru Venus' Brændemærke«, og derved var han blevet bestyrket i den Tanke, at dette skyldtes de udsatte Plejebørn, hvad han da nærmere søgte at begrunde. Til Artiklen knyttede Redaktionen beroligende Noter, hvori til Slut bemærkes: »Mærkeligt nok er det, at Hr. Lang er den første og saavidt vides den eneste, som offentlig har omtalt den Fare, som Landmanden mulig kunde underkastes ved Hittebørnernes Udsættelse paa Landet, men vi troe ikke Landet er saa meget truet, som Forfatteren mener. Hverken Præsterne eller Pleieforældrene have nogensinde andraget paa disse farlige Følger, mon ikke snarere det skulde skyldes de fra Staden hjemkomne Landsoldater efter Exercceringen.« — Fuldt beroliget ved denne halvt officielle Erklæring har man nu imidlertid ikke følt sig i den kgl. Kommission for Fødselsstiftelsen, thi 2. Marts (1795) fandt Guldbrand Anledning til at sende sine Kolleger i Kommissionen følgende Skrivelse til fælles Overlæg:

»Kan det være tilstrækkelig Sikkerhed nok for Fødselsstiftelsens gode Rygte, for dens Betjentes Indsigter og Paapasselighed, at Udgiften af det Physisk oeconom. med. chir. Bibliothek for Januar Maaned d. A. ved nogle Noter under Texten søger at igjendrive Præsten Langs Anmærkninger om den veneriske Smittes Udbredelse paa Landet af Børnene fra Fødselsstiftelsen, eller bør Commissionen over denne Stiftelse gjøre nogen Anstalt til at forvise sig om, hvor stor eller liden denne ikke ligegyldige

Formodning er, og om muligt betage disse Præstens givne Indtryk deres Kraft eller Indflydelse paa Folkes Omdømme i denne betydelige Sag.

Hvilke Skridt Kommissionen enedes om at tage i den Anledning, lader sig ikke paavise, men hvis den ovennævnte redaktionelle Bemærkning staar til Troende, at der for Landbefolkningens Vedkommende første Gang officielt rørtes ved Sagen gennem Præsten Langs Artikel, var Ulykker af den Art, fra Plejebørn udsatte her i Staden, saavist allerede Aar forud kommet til Kommissionens Kundskab gennem Meldinger fra Lunding, der tydelig nok talte om hans fortvivlede Stilling i den Henseende. Nogle Eksempler skal vise dette.

I Marts 1793 søgte en Vægter, hvis Kone »var blevet anstukken af et Barn fra Fødselsstiftelsen«, om Pengeunderstøttelse. Lunding, der havde ladet Regimentskirurg Fenger tilse Konen, vilde lægge Udgiften over paa Fødselsstiftelsen, hvad Kommissionen protesterede mod, henvisende til, at, naar i den sal. Konferentsraad Lundings Tid Bønderkoner paa Landet, der var blevne smittede, havde faaet Understøttelse fra Hittebørnskassen, maatte det samme jo gælde her. Paa lignende Maade i 1794, da en Konstabels Kone, der ogsaa havde givet det syge Barn Die, blev smittet. Saxtorphs Erklæring, der indhentes fra Kancelliet, gik ud paa, at man altid lod Plejeforældrene se Børnene for at forvisses om, at de var friske og sunde (!), men naturligvis kunde Sygdommen vise sig senere, og her havde Konen Attest fra Herholdt, at hun var rask forud, før der kom Ulcerationer paa Vorten, saa der var ingen Tvivl, hvorefter Kancelliet meldte til Lunding, at hun kunde faa en Gave af 10 Rdl.!

Det synes, som om J. D. Herholdt, i sin Egenskab af Divisionskirurg ved Søværnet (1792—1819) paafaldende hyppigt blandt dette Klientel traf paa syfilitiske Plejebørn, der var modtagne fra Fødselsstiftelsen, saa at M. Saxtorph endog ytrede Tvivl om hans Diagnoser Paalidelighed. I August 1795 meldtes ham saaledes fra Lunding, at en Matroskone havde modtaget et Barn med smitsom Sygdom, at Herholdt, der attesterede Konens Sundhed, forbød hende at beholde det, og det maatte derfor modtages paa Plejestiftelsen. Saxtorph skrev i den Anledning til Kommissionen, at han havde taget imod Barnet, der ikke viste mindste Tegn til venerisk Sygdom, men for Sikkerheds Skyld lod han det bringe til Prof. Winslow og Kirurgus Jacobsen paa Alm. Hospital, der heller ikke fandt det venerisk, dog havde han efter Assessor Lundings Anmodning igen taget Barnet ind paa Plejestiftelsen,

for at mulig Guldbrand eller Aaskow vilde se det, »at man dog en Gang kunde komme ud af de ubehagelige Smittehistorier, som saa ofte sendes til Commissionens Erklæring«.

Saa sikker i sin Sag var han ganske vist ikke i det næste, kort efter atter fra Herholdt, meldte Tilfælde, hvor baade Matrosen og Konen var blevne smittede af et Plejebarn. Da der krævedes Understøttelse, gik Sagen til Kancelliet, og den Erklæring, Saxtorph maatte afgive, røbede vel nok, at man fra Fødselsstiftelsens Side tog sig Ansvaret med disse Børn lovlig let:

»Det er beklageligt, at det saa ofte som nu tredie Gang skal indtræffe for Divisions Chirurg Herholdt at observere den veneriske Smitte udbrede sig fra sunde og friske Børn til Pleiemødre, som modtage dem. Barnet har i dette Tilfælde efter Md. Bergs og Langes Erklæring været forud 11 Uger i Stiftelsen uden mindste Tegn til nogen Sygdom og er efter sædvanlig Brug forevist Plejemoderen nogen, for at hun selv ved Modtagelsen kunde se, at Barnet aldeles intet feilede. Konen derimod, som modtog Barnet, har forhen havt 3 Børn fra Stiftelsen, hvilke alle efter 7—8 Uger ere bortdøde hos hende og ved Afleveringen for at begraves befunden saa ilde pleiede, at Md. Berg var i Tvivl om at betro hende dette Barn. Imidlertid da det ikke kan nægtes, at Smitte jo kan yttre sig lang Tid efter Fødslen, saa kunde det tænkes, at det medbragte Smitten uden at have Tegn paa Sygdommen, da det forlod Stiftelsen. Saa muligt dette er, saa mistænkeligt er det mig dog i dette Tilfælde, og Muligheden kunde jo ogsaa være at Pleiemoderen havde anstukket Barnet. Men som dette Tilfælde med disse Børn oftere tør forekomme, har jeg endnu for mere Visheds Skyld ladet een af Candidaterne paa Fødselsstiftelsen været tilstede ved hvert Barns Udsættelse for at visitere det, førend det afleveres, og paa- tegne Barnets Tilstand paa Sedlen«.

Han endte med at indstille, om ikke Assessor Lunding kunde bemyndiges til at tilkendegive Plejeforældrene, at de herefter ingen Godtgørelse kunde vente, ifald Barnet med Udslæt eller venerisk Sygdom blev beladt efter Modtagelsen, med mindre Plejeforældrene kunde forevise troværdig Attest for, at ingen af dem var befængt med den Sygdom.

»Dette Middel kunde maaske nogenlunde betrygge Directionen for Pleie Stiftelsen og afholde dem, som ey vidste sig sikke, fra at tage mod disse Børn. Men fuldkommen Sikkerhed kunde det ikke give, da Plejeforældrene endog i den Tid Barnet var hos dem, kunde andetsteds fra erholde den veneriske Smitte«.

Forsaavidt altsaa de i Byen ad interim udsatte Børn ikke vedkom Fødselsstiftelsen, men af denne betragtedes som ene hørende under Opfostringsstiftelsens Ressort, var Kontrollen med dem vistnok højst mangelfuld, idet den var overladt et dertil lønnet Bud, der ved sine Besøg i Plejehjemmene skulde erkyndige sig om Bør-

nenes Behandling og Tilstand og, dersom denne lod noget at ønske, melde det for Direktøren. Ganske vist havde Matth. Saxtorph givet Tilladelse til, at Fødselsstiftelsens Kandidater kunde tilse Børnene i Sygdomstilfælde, men hvor lidt dette velvillige Tilbud betød, fremgaar af et Notat, ²⁸/₈ 1796 fra Lundings Haand³⁰), netop i Anledning af de ubehagelige Smitteaffærer:

»Da Fødselsstiftelsens Candidater, der — vel efter Hr. Etatsraad Saxtorphs Løfte — skulde see til og helbrede de syge Børn, ere saa meget forsømmelige, saa Budet mange Gange forgjæves anmoder derpaa, som vel tildeels har sin Grund deri, at det er et gratis Arbeide, tildeels at disse Herrer saa ofte omvexle, da de kun have en vis Tid at ligge paa Hospitalet, mange af dem vel og ikke have de dertil hørende Kundskaber, har jeg taget den Beslutning at lønne en Chirurgus, jeg kunde anmode derom af og til at see til en eller anden Kone eller Barn«.

Hvad der drev ham til dette Skridt, var en Kancelliskrivelse, ¹³/₂ 1796, der forbød at indlægge de i Byen udsatte Børn paany i Plejestiftelsen, naar de blev syge, og navnlig ikke i Tilfælde af venerisk Sygdom, men paalagde ham enten at faa en Sygestue paa en af de offentlige Stiftelser eller selv anlægge en saadan, Op-gaver, han maatte erklære sig renonce overfor og derfor valgte en anden Udvej. Hvem han da havde udset til at føre Tilsyn med Plejebørnene i Byen, fremgaar af en Skrivelse kort iforvejen til »Chirurgus ved Prins Friederichs Regiment Bierring«:

»Deres Velædelheds levende Omhu for Deres Patienter foranlediger mig til at anmode Dem om at paatage sig at curere Samuel Samuelsens Kone, boende i Elsdyrsgade Nr. 22, der paastaar at have faaet den ubehagelige Sygdom, hun er beladt med, ved et af de 3de Børn, hun har faaet fra Fødselsstiftelsen«.

I lignende Anledning skrev han til Bierring en Maanedstid senere og foreslog ham, om han kunde have Lyst til at entrere med ham og for et maanedligt Honorar, naar det gjordes nødigt, tilse de syge Plejebørn. I Oktober 1796 sluttedes Akkorden, hvorefter Bierring (selv skrev han sig Berring) skulde have 5 Rdl. maanedlig for at føre Tilsyn med Børnene og aparte Betaling for veneriske Kure.

Denne nye Funktionær, der saaledes knyttedes til Opfostrings- og senere til Fødsels- og Plejestiftelsen, fortjener at erindres med et Par Ord. Hos Carøe³¹) er blot noteret: »Bering (Berring), Vitus, F. 1758 i Fyn, død 21. Jan. 1828 i Kbhv., Kompagni-

³⁰) Opfostr. St.s Korrespondance Protokol 1790—1803.

³¹) Den d. Lægestand 1479—1900, III, P. 14.

kirurg 1785 og nævnes endnu som saadan 1798, tog ikke kir. Eksamen, men findes i S. Koll.s Fortegnelser 1815 og 1825.« Eksamineret var han altsaa ikke men havde faaet kgl. Tilladelse til at praktisere, og det maa vel have været Lyst til denne Gerning, der lod ham entrere paa Lundings Tilbud, thi før 1807 var han en velstaaende Mand, der tillige drev Bryggerforretning i sin egen Gaard paa Nørregade³²), men ved Bombardementet dette Aar brændte hans Ejendom, og han blev forarmet. I 32 Aar forrettede han trolig sit med Aarene mere og mere brydsomme Hverv som Læge for de i Byen udsatte Plejebørn, derved lettende Arbejdet for den af Fødselsstiftelsens Embedsmænd, hvem det vel efter Opfostringsstiftelsens Sammensmelten (1804) med Fødsels- og Plejestiftelsen nærmest skulde have paahvilet, nemlig Reserve-lægen ved sidstnævnte Anstalt, og Berring havde da ogsaa følt sin Stilling stærkt truet, da denne Post blev oprettet i August 1800, samtidig med J. S. Saxtorphs Udnævnelse til Akkouchour ved Fødselsstiftelsen, og besat med Dr. Meyer. Han indgav Ansøgning til Kancelliet om fremdeles at maatte beholde sin Stilling som Læge ved Plejebørnene i Staden, anbefaledes paa det Bedste af Lunding og Livmedikus Aaskow, samt Regimentskirurg Fred. Saxtorph (M. Saxtorphs Brodersøn), der stod i nærmere personligt Forhold til Berring, idet han rekommanderede ham med følgende Ord:

»At Chirurgus Berring ei alene i min Embedstid men ogsaa i min Formands, i Alt i 14 Aar, har besørget de Forretninger, som forefaldt paa Sygehuset til vores og alle Officierernes Fornøielse og derved udmærket sig ved Duelighed og Fliid, dette kand jeg med Sandhed bevidne; han har bestridt de fleste endog vanskelige Fødselsforretninger ved Regimentet og behandlet mange nyfødte Børns Sygdomme. Endskjønt jeg sædvanlig er hans Consulent ved hans Praxis, saa har han dog i de 4 Aar, han har været de udsatte Børns medicinske Tilsyn betroet, ikke endnu havt nødig at consulere mig om nogen af disse. Jeg troer derfor at kunne anbefale ham som duelig til at forrette dette Arbeide«.

Den 30. December modtog Lunding et Pro Mem. fra Kancelliet, »at Dr. Meyers Ansættelse som Reservelæge ved Pleiestiftelsen ingen Indflydelse maatte have paa den Berring overdragne Forretning at have Tilsyn med og ordinere Lægemidler for de syge Børn, som ere udsatte her i Staden«. — Berrings Stilling var saaledes sikret, men den blev ikke lettere med Aarene paa Grund

³²) Vejviseren 1807: W. Berring, Chirurgus og Brygger, Nørregade 45. Senere boede han i St. Fiolstræde.

af det overvældende voksende Tal af Plejebørn, hvad en Indstilling fra Inspektør Bendz (i 1811) om Gratiale til nogle Personer ved Stiftelserne, deriblandt Berring, oplyser:

»Antallet af Stiftelsens Børn i Byen ansees at have været i Aar daglig 550. I 1805 var det daglige Antal kun 72. I 1796, da han blev antaget, var det endnu mindre, hvorfor han og ikkun blev accorderet 60 Rdl. aarlig. Førend Bombardementet var Bierring en formuende Mand, boede paa Nørregade og var Brygger; han ændsede da ikke et ubetydeligt Tillæg. Ved Bombardementet led han meget, og Børneantallet i Byen har siden tiltaget. Han ansøgte hos Directionen i 1809 om Tillæg, men Directionen fandt bedre at give ham en Gråtification og tilstod ham 60 Rdl. I forr. Aar fik han 100 Rdl., hvoraf 30 Rdl. var kgl. Gråtification. Da hans Tilsyn er udvidet til et Børneantal, som er en 16 til 18 Gange større end da hans Salair blev accorderet, og den kgl. Gråtification maa ansees blot at have Hensyn til at hjælpe paa de slette Penge, henstilles, om ikke Directionen vil tilstaae ham for indeværende Aar 150 Rdl.«

Efter Mallings Forslag bevilligedes det.

Sely overvurderede vel nok Berring sine Evner, siden han, som det skal ses, længere hen i Tiden aspirerede til Underakkoucheurposten, men sikkert har den stræbsomme Mand trofast røgtet sin utaknemlige Gerning blandt Plejebørnene; han fik, som andet Sted skal vises, det bedste Skudsmaal i saa Henseende af Scheel. Der findes et Par Brudstykker af hans maanedlige Sygeindberetninger til Lunding, hvilke, forklarligt nok, ikke røber fine Diagnoser; ganske overvejende er Sygdommene klassificerede som »Slag«, »Hoste«, »Saar«, »Durchløb«, og heldige har vist heller ikke Resultaterne af hans Kure været, naar henses til den enorme Mortalitet blandt disse Børn, men derfor havde han vel kun en Brøkdæl af Skylden. Stor var saa vist ikke Paaskønnelsen af hans mangeaarige Gerning fra Stiftelsens Side, thi det virker lidt parodisk at læse følgende Indstilling fra Bendz ($\frac{6}{3}$ 1828) i Anledning af Berrings Død:

»Ved denne Leilighed tillader jeg mig at bringe i Erindring, at jeg har anmeldt Chirurgus Bierrings Dødsfald, og at dette indtraf den 21. Jan. d. A. Det som foranlediger mig hertil, er at den Afdødes Søn har været hos mig og meldt, at hans Fader aldeles intet efterlod sig, og at hans Moder desaarsag seer sig nødt til at søge om en Pension. Men da hun anseer — hvad jeg ogsaa meente — at hun ingen kunde vente fra Stiftelsen, bad han, at hun maatte faae den Afdødes Salair af Stiftelsen for hele indeværende Qvartal. Hans Salair for hele Qvartalet er 15 Rdl. Sølv, hvoraf han eller Boet tilkommer for 21 Dage 3 Rdl. 37 Skilling. Efter Anførte vover jeg at henstille, at da den Afdøde har tjent ved Stiftelsen over 30 Aar, om ikke Directionen vilde tillade, at det fulde Qvartal, eller 15 Rdl. Sølv, udbetaltes hans Enke«.

Det bevilligedes!

Skøndt saaledes en Del af de i det Foregaaende berørte Forhold, og navnlig da hvad Plejebørns Spørgsmaalet angaar, tilhørte Matth. Saxtorphs Tid, maa Berettigelsen til her at være gaaet lidt nærmere ind paa samme ses dels fra den Side, at de af Pladshensyn lodes uomtalt i Skildringen af hin Periode, dels at der ikke længe efter Sylv. Saxtorphs Tiltræden begyndte at gøre sig Bevægelser gældende, der tog Sigte paa ret gennemgribende Forandringer af de Former, hvorefter Reskr. af $\frac{23}{3}$ 1787 for Fødsels- og Plejestiftelsens og af $\frac{7}{12}$ 1770 for Opfostringsstiftelsens Vedkommende havde støbt Virksomheden indenfor disse Institutioner, selv om de ønskede Ændringer langt fra naaede det tilsigtede Maal. Disse Reformforslag spillede som sagt en vigtig Rolle i Joh. S. Saxtorphs første Quinquennium som Stiftelsens Overhoved, men inden jeg gaar nærmere ind paa dem, skal fra det ny Sekels allertidligste Aar først nævnes nogle Nyansættelser indenfor Lægepersonalet, Tildragelser ud over det rent dagligdags og Genvordigheder, der snart skulde møde den ny Overlæge.

Hvad de første angaar, er alt nævnt den ved kgl. Reskr. af $\frac{15}{8}$ 1800 til Reservelæge ved Plejestiftelsen udsete Friderich Detlev Meyer. Han var født i Altona, tog $\frac{4}{4}$ 1799 Doktorgraden i Kiel³³⁾, og hans Underskrift af Instruksen for Studerende ved vor Fødselsstiftelse er fra Septemb. 1799, men hvem der ellers introducerede denne Holstener, lader sig ikke oplyse, der findes ingen egenhændig Ansøgning fra ham om Posten, saalidt som Indstilling om hans Valg fra en eller anden Autoritet; baade Kommissionen og Lunding maatte hos Kancelliet udbede sig Besked om, fra hvilken Kasse hans Løn skulde tages. Muligt skyldtes den kgl. Ordre Protection fra indflydelsesrige Personers Side; at Meyer havde Forbindelser med saadanne, skal nedenfor antydes. Først et Par Maaneder efter hans Udnævnelse fik Kommissionen fra Kancelliet Paalæg om at udfærdige en Instruks, hvortil Saxtorph gjorde Udkastet. Til en vis Tid af Formiddagen, efter Aftale med Professoren, ifald denne vilde være tilstede, skulde Visiten paa Ammestuerne gøres; Medikamenter, forskrevne efter Pharm. Pauperum, til syge Børn eller Ammer skulde indføres i en Receptprotokol, der opbevaredes hos Overrammen og hver Uge leveredes Professoren til Gennemsyn. Visitationen af ny antagne Ammer saavelsom af de Børn, der skul-

---

³³⁾ »Specimen inaug. de Dysenteria Bordesholmensi autumnali 1798«. dediceret Kronprins Frederik. Behandlingen af de Syge i den lille holstenske Flække havde været overdraget Meyer.

de udsættes til Plejehjem i Byen, paahvilede Reservelægen, kun i Nødsfald maatte en Kandidat træde i Stedet og da med udtrykkelig Paategning derom paa Barnets Sundhedspas. Kandidaterne paa Fødselssiftelsen maatte have Adgang til Ammestuerne for at bi-vaane Ordinationerne og lære Børnesygdomme at kende, som og ved pludselig indtræffende Tilfælde i Reservelægens Fraværelse besørge det Fornødne. En særlig Omhu maatte denne ofre de uden Die opfostrede Børn og ved hyppige Besøg paa ubestemte Tider paase, at Alt her iagttoges paa det nøjeste; Forsømmelser af hvilkensomhelst Art skulde meldes Professoren.

Meyer synes ret hurtigt at være gaaet i Gang med Reformer paa det ham betroede Omraade, thi et Par Maaneder efter Ansættelsen forebragte han i saa Henseende et paa Tysk affattet Pro Memoria. Brødvællingen, der gaves Børnene som Supplement til Dien, bestod af Hvedebrødskrumme i Sukker, Vand og Smør; han foreslog at stryge det sidste og erstatte de første Ingredienser med Tvebak, hvad Saxtorph mente, vilde blive altfor dyrt, medens han var enig med Meyer i, at Smørret helst burde afskaffes. Naar der, hvad jævnlig indtraf, ikke kunde skaffes Børnene gode Ammer, ønskede han fra det Synspunkt, at en slet Amme ikke var bedre end et skadeligt Lægemedel, Børnene ernærede blot med den nævnte Vælling; 15 af de stærkeste skulde udsøges og indlogeres med 5 paalidelige Opvartningskoner i et eget Værelse. Denne Form for kunstig Ernæring fandt dog Saxtorph betænkelig; foruden Brødvællingen krævedes vel ogsaa Mælk til Børnene, men Anskaffelsen deraf vilde vist støde paa Vanskeligheder. Dernæst ankede Meyer over den store Mortalitet i »Hjørnestuen« (til Gaarden mellem For- og Sidehus), tilskrev den det mørke, slet ventilerede Rum og den ved de vaade Bleers Tørring i den tilstødende Stue forpestede Luft; uden Grund har Klagen næppe været, thi Scheel optog den senere, men Saxtorph, der vel maatte indrømme den store Dødelighed i den nævnte Stue, vilde ikke ganske akceptere Forklaringen til samme, og med sin uprægede Konservatisme saa han heller ikke pekuniære Udveje til at afhjælpe det sidste af Meyers Ankepunkter, at ikke hvert Barn havde sin egen Seng men maatte dele denne med Ammen.

Andre Spor end de ovennævnte synes Meyers Virksomhed som Reservelæge ikke at have sat, den blev jo overhovedet kun af kort Varighed, idet han allerede i Juni Aaret efter indgav sin Ansøgning om Afsked. Om Ønsket i saa Henseende fremskyndedes ved en Affære, der mod Slutningen af hans Funktionstid skaffede ham en

mild Reprimande fra Kommissionen, maa være usagt, men hans Optræden ved den Lejlighed vidnede vel nok om en ret selvsikker Herre, med hvem Samarbejdet for den omtrent jævnaldrende Saxtorph næppe har været helt behageligt. Den 20. Februar 1801 modtog nemlig denne følgende Billet fra sin Underordnede:

»Lieber Herr Professor! Auf Callisens Wunsch sowie des Grafen Reventlow und Schimmelmann reise ich noch heute Abend nach Trolleburg in Fühnen, wo der Graf Reventlow krank ist, und bitte Sie daher den Herren Kandidaten meine Geschäfte einstweilen aufzutragen«.

Dette Brud paa Disciplinen kunde Kommissionen selvfølgelig ikke lade passere. I Deliberationen om Sagen ytrede saaledes Saxtorph:

»Det var mig aldeles ubekjendt, at Hr. Dr. Meyer var reist til Fyen, førend jeg om Morgen efter hans Afreise fik hoslagte Billet. Jeg overdrog da strax Forretningerne afvexlende til Candidaterne, saa at intet er blevet forsømt ved Hr. Dr. M.s Fraværelse. Imidlertid erkyndigede jeg mig hos Justitsraad Callisen, om det var skeet efter hans Ønske, hvilket han aldeles benægtede, ja endog lagde til, at han havde gjort Vedkommende opmærksom paa, at Dr. M. nok ey uden Tilladelse af sine Foresatte kunde forlade Byen. At jeg ey har meldt det strax for Kommissionen, er deels fordi jeg haabede, at Dr. M. ved sin Hjemkomst vilde enten skriftlig eller mundtlig selv have bragt sin Undskyldning for Kommissionen. — I hans Instrux findes vel ikke nogen Artikel hvori han directe paalægges ey at forlade sin Post uden foregaaende Tilladelse af Kommissionen, men indirecte følger det jo af hans Ansættelse i et Embede, hvor hans Tilstedeværelse daglig er ham paalagt. Jeg indseer derfor ikke rettere end at Kommissionen er berettiget til og bør give ham en Erindring for hans Bortrejse uden foregaaende Tilladelse med Paamindelse om det Forhold som han staaer i til heele Kommissionen«.

Blandt de andre Medlemmer stemte Aaskow og Almer for en ret skarp Reprimande, Guldbrand derimod, der mente, at Meyer dog havde meldt sin Bortrejse, syntes det var nok, om Saxtorph gav ham en mundtlig Paamindelse, hvortil denne bemærkede, at omendskøndt det ikke vilde være ham en behagelig Forretning, troede han dog med Etatsraad Guldbrand, at det vilde være en lemfældigere og dog tilstrækkelig Maade at erindre Dr. Meyer om Ulovligheden af hans Adfærd, naar han som den nærmeste Foresatte, i Kommissionens Navn og autoriseret dertil ved en Skrivelse fra samme, foreviste Hr. Meyer denne tilligemed en mundtlig Erindring. Derved blev det, og 27. Marts fik da Meyer Reprimanden af Saxtorph. — I Juni s. A. forlod han altsaa Stiftelsen, hvor Scheel straks afløste ham; om hans senere Skæbne kan kun (efter Carøe) oplyses, at han fra 1803 praktiserede paa St. Thomas og var der

endnu 1816; 1833 skal han (ifølge Callisens Schriftstellerlexik.) have været i Philadelphia.

Ved samme Pro Mem. fra Kancelliet, der meldte Meyers Entledigelse, underrettedes Kommissionen om Paul Scheels Ansættelse som Reservelæge ved Plejestiftelsen. Stillingen maa være bleven ham tilbudt uden Ansøgning eller indhentet Erklæring fra Kommissionen, hvorimod Scheel allerede før Meyers Bortgang havde taget Sigte paa Underakkoucheurposten, thi 3. April 1801 udbad Kancelliet sig Kommissionens Erklæring om den ($\frac{10}{3}$) af Scheel indgivne Ansøgning. Henvisende til det længe følte Savn af slig Embedsmand i Stiftelsen stillede Kommissionen sig saare velvillig til Scheels Ønske: det kunde kun være til Stiftelsens Bedste, at en Mand som Doktor Scheel, hvem Professoren paa Ansøgningen havde anbefalet som særdeles duelig Fødselshjælper, i hans Forfald kunde tiltræde, »og som Supplicanten især har bestemt sig for Fødselsvidenskaben og attraaer ved at opnaae det Ansøgte at kunne dyrke denne, hvilken ellers faa formedelst liden Udsigt til Befordring i dette Fag have Leilighed til, synes det endog godt i denne Henseende at Supplicantens Ønske blev understøttet, saa meget mere som det kan skee uden Bekostning, da han af Stiftelsen ei fordrer nogen Gage, til hvilken Kommissionen ei heller for Tiden kan anbefale. Paa Grund heraf finde vi fra Stiftelsens Side intet imod den ansøgte Tilladelse.«

At det fra første Færd havde været Scheels Tanke at gøre sin attraaede Perfektibilitet som Akkoucheur frugtbringende andre Steder end just i København, kunde maaske læses ud af en Anbefaling, M. Saxtorph gav ham 1796, da han var hans Medhjælper i Fødselsstiftelsen under Sønnens Udenlandsrejse, og som ogsaa viser, at Scheel ikke havde tænkt sig dette Vikariat udstrakt til 3 Aar, som det blev, thi sidst i Oktober (1796) indsendte han en (tysk) Ansøgning om Prolongation af Pladsen paa et Par Maaneder. Md. Lange havde tilbudt ham et Værelse, hun ikke brugte, og Arbejdet med Doktorafhandlingen (i Anledning af hvilken han i Stiftelsen havde faaet Lov til at holde et Par Hunde som Forsøgsdyr) gjorde det ogsaa ønskeligt at forlænge Opholdet her lidt. M. Saxtorph skrev i den Anledning:

»Da Hr. Doctorandus Scheel er iblandt de Candidater, som i Henseende til theoretisk Paapasselighed og Kundskab særdeles har distingveret sig — og hans inderlige Lyst er at perfectionere sig i Fødselsvidenskaben, hvorved han især tracter at tjene de holsteenske Provindser — saa kan

jeg ei unddrage mig for at anbefale hans Begjæring og indstille ham til Commissionens gunstigste Bifald.«

Den 29. August 1801 udnævntes Scheel da til Underakkoucheur, et Par Maaneder altsaa efter at han havde tiltraadte Reserve-lægeposten ved Plejestiftelsen. Det blev i overvejende Grad indenfor det sidstnævnte Omraade, at hans Virksomhed og Interesse gav sig Udslag under en 10aarig Tjeneste, medens Stillingen som Underakkoucheur ikke i tilsvarende Grad synes at have ansporet ham til reformatoriske Forslag af den ene eller anden Art, som den da heller ikke videnskabeligt set, i Betragtning af Scheels store literære Produktion paa andre Omraader³⁴), satte særlig iøjnefaldende Mærker. Utvivlsomt var Scheel en værdifuld Akkvisation for Stiftelserne, ikke blot paa Grund af hans personlige Egenskaber men ogsaa gennem den forholdsvis fremskudte sociale Position, han ret snart kom til at indtage. I Novemb. 1801 blev han Hofmedikus, i Marts det følgende Aar Stadsfysikus (efter Mangor), tillige Medlem af Direktionen for Københavns Fattigvæsen og af Jordemoderkommissionen ((han mødte første Gang ved Eksamen i April 1802), endelig talte Sundhedskollegiet ham fra 13. Maj 1803 blandt sine første Medlemmer. Af størst Betydning for hans Stilling indenfor Fødselsstiftelsen blev imidlertid hans Indtræden (1804) i dennes Direktion, hvorom nærmere senere.

Aaret 1801 kendetegnedes ved en Begivenhed, der kunde have haft skæbnsvangre Følger for Fødselsstiftelsen og for første Gang i dens Historie nødte til et Skridt, der senere i Aarenes Løb, af anden Grund, skulde gentages, Bygningens midlertidige Rømning. Den 25. Marts skrev Kancelliet til Kommissionen:

»Da det i Tilfælde at Staden under nærværende Omstændigheder skulde vorde udsat for en Bombardement, er nødvendigt at udfinde et sikkrere Sted for de Fruentimmer, som indkomme paa den kong. Fødselsstiftelse for at gjøre Barsel, saa skulde man herved tjenstlig anmode Kommissionen for fornævnte Stiftelse at tage denne Sag i Overveielse og overlader man til samme at bemyndige Prof. Saxtorph, som dertil er villig, at foranstalte det i saa Fald fornødne«.

Det Arrangement, der blev truffet, faldt ud til, at man lejede Husrum i to private Ejendomme, hos Assessor Horn paa Kultorvet nogle Værelser og Gymnastiklærer Nachtigalls Lejlighed i Aaben-

³⁴) Hvad jeg nærmere har fremstillet i »Festskrift til Prof. Jul. Petersens 70 Aars Fødselsdag«, Kbhvn. 1910.

raa. Da Kancelliet havde faaet Meddelelse herom, tilskrev det (1. April) Kommissionen:

»Da Cancelliet er underrettet om, at den kgl. Fødselsstiftelse indtil videre er henflyttet i Aabenraa, saa skulde man tjenstl. herved anmode Commissionen for bem. Stiftelse at ville foranstalte, at de derved ledig blevne Værelser blive anvendte til at modtage blesserede Officerer, ifald nogen Træfning under nærværende Omstændigheder skulde forefalde, og har man derom underrettet Directionen for Frederiks Hospital for ogsaa fra sin Side at bidrage til den Sags Fremme«.

Fødselsstiftelsen blev da altsaa benyttet som Lazaret, men det har næppe været af lang Varighed eller efter stor Maalestok, thi den Regning, Oldfruen Md. Lund 29. April indsendte »for at have forfleget her paa Stiftelsen indlagde qvæstede Officerer«, beløb sig kun til 31 Rdl. 5 Mark, og allerede først i Maj sendtes de tvende Patrioter en Takskrivelse for den Velvillie, hvormed de var kommet Stiftelsen til Hjælp. Samtidig meldtes dem, at man havde beordret Inspektøren at udbetale Nachtigall 50 Rdl. »ikke som nogen Betaling, siden De nægtede at ville modtage saadan, men blot som et lille Beviis paa vor Erkjendtlighed«, og paa lignende Maade 25 Rdl. til Horn, hvad dog mødtes med Afslag fra begge Sider, idet Nachtigall svarede:

»Paa hans Velbyrdighed Hr. Prof. Saxtorphs Anmodning at overlade min Huusleilighed til Fødselsstiftelsen, saalænge de nuværende Uroligheder vedvarede, var mit Svar, om jeg mindes ret, dette: at jeg, saalænge jeg selv ikke gjorde Brug af mine Værelser, med Fornøielse overlod dem til Stiftelsens Afbenyttelse, men fra det Øieblik, at mine Forretninger atter gjorde mig samme nødvendige, udbad jeg mig Skadesløsholdelse, om Stiftelsen mueligen endnu ikke kunde forlade dem. Dette sidste Tilfælde indtraf ikke. Kommissionen vilde derfor behag. undskyldte, at jeg ikke modtager bem. 50 Rdl., men antager den ærede Kommissions Opmærksomhed mod mig som Erindring, og Bevidstheden, efter Evne, gjerne i et saa vigtigt Øieblik at have villet yde min Skærv til det Offentlige, som al den Fyldestgjørelse jeg ønsker og attraaer«.

Assessor Horns Svar lød:

»Da jeg, i hiine Rædselsdage, overlod Fødselsstiftelsen nogle Værelser til dens Brug, var den Attraae at være mine lidende Medmennesker til nogen Tjeneste min eneste Bevæggrund. Commissionen vilde derfor behag. tilkjendegives, at jeg ikke modtager den mig tilbudte Pengesum. — Men Commissionens smigrende Biefald, hvormed den har bæret mig, vil blive mig en opmuntrende Erindring om stedse at bidrage mit til det almene Vel«.

I Deliberationen over disse Svar mente Almer, at Kommissionen maatte underrette Kancelliet om det Passerede, om de To ikke paa anden Maade skulde hædres, eller i det mindste deres ud-

mærkede uden for al Egennytte udviste Hjælpsomhed bekendtgøres i offentlige Blade. Man tiltraadte det sidste efter Saxtorphs Opfordring, og i Adresseavisen for 22. Maj indrykkedes:

»Kommissionen for den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse anseer det for en behagelig Pligt herved offentlig paa de den betroede Stiftelsers Vegne at aflægge dens Taksigelse til Dhrr. Assessor Horn og Lærer i Gymnastiken Nachtigall for den ædle Velvillie og uegennyttige Redebonhed, hvormed De under Byens befrygtede Bombardement overlod Deres Huusleilighed til bem. Stiftelsers Brug uden derfor at ville modtage det Dem af Kommissionen til nogen Skadesløsholdelse siden efter Tilbudne«.

Under det for Staden langt voldsommere Bombardement 1807 ses Fødselsstiftelsen ikke at have været rømmet, men blev ogsaa da delvis benyttet til Lazaret; i en ikke underskrevet Beretning om Stiftelsen (vistnok fra Tiden omkring 1830) hedder det nemlig, »at den leed noget paa sine Tage og fik en ny brolagt Gaard meget beskadiget, men ingen af Stiftelsens Personale kom tilskade. Da var Fødselsstiftelsens Værelser i Nr. 143 ud til Gaden³⁵⁾ Lazaret for Livjægerne«. — Indirekte led Stiftelsen vel ved Landsulykken, forsaavidt 6 af dens Pantedebitorer fik deres Ejendomme ødelagte.

Som tidligere anført stod det Professoren ved Stiftelsen frit for at give privat Undervisning for Betaling, naar det forlangtes. Reskriptet 1787 havde ikke fastsat Honoraret, der blev en privat Sag mellem Læreren og Vedkommende, der ønskede Eleven oplært. Det Maksimum, Matth. Saxtorph havde forlangt, og som uden Vægning var blevet ham tilstaaet fra Godsejere eller Rentekammeret, var 80 Rdl., og, som rimeligt var, fulgte Sønnen Faderens Eksempel. Paa højere Steder har man nu maaske ment at kunne slaa af paa de Hensyn, der saa naturligt skyldtes den gamle Etatsraad, thi kort efter dennes Død begyndte Kancelliet paa ret nærgaaende og smaalig Maade overfor hans Efterfølger at blande sig i dette Betalingspørgsmaal. Sagens Anledning var denne. I Oktober 1800 havde Rentekammeret tilskrevet J. S. Saxtorph, om han for Betaling vilde undervise en Bondekone fra Jægerspris Gods og tillige spurgt, om han vilde gøre det billigere end tilforn, da Kollegiet mente, at det forhen givne Salær, 80 Rdl., var for højt. Saxtorphs Svar lød kort paa, at han mente at burde have samme Sallarium som hans sal. Fader og hørte siden intet videre derom, men kort før Matth. Saxtorphs Død var efter Rentekammerets Begæring og med Kommissionens Tilladelse en Kone fra Falster,

³⁵⁾ De »herskabelige« Værelser altsaa.

Kirsten Jensdatter, blevet antaget i Stiftelsen for at oplæres mod Betaling af Kongens Kasse for Undervisning og Kost. Da hun efter overstaaet Eksamen i April 1801 var rejst, indsendte J. S. Saxtorph til Rentekammeret Md. Lunds Regning for Kost (52 Rdl.) og udbad for sig det sædvanlige, hans Fader tilstaaede, Salær af 80 Rdl., hvilket han ogsaa erholdt, men ikke længe efter udbad Rentekammeret sig fra Jordemoderkommissionen — der lod Sagen som den uvedkommende gaa videre til Kommissionen for Fødselsstiftelsen — Betænkning om, »hvorvidt Udgivterne for Gjordemødres Oplærelse for Eftertiden kunde formindskes«. I Svaret gjorde man da Kancelliet opmærksom paa, hvad Reskr. 1787 fastslog med Hensyn til Jordemødres Oplærelse; hvad det her drejede sig om, var jo de privat underviste, hvilket strængt taget slet ikke vedkom Kommissionen, der blot gav sit Samtykke til Vedkommendes Ophold paa Stiftelsen, men overlod til Akkoucheuren og Oldfruen at sende Regning hver for sig, hvorom den førstnævnte vilde afgive en nærmere Forklaring. Dog maatte Kommissionen i Henseende til Kirsten Jensdatter tjenstlig melde, at de til hendes Ophold medgaaede 132 Rdl. ikke kunde kaldes en overdreven Betaling²⁶⁾, og iøvrigt havde det jo staaet Rentekammeret frit at faa det Hele gratis, naar det var blevet begært, men det havde selv tilbudt at betale. Det medfølgende Svar fra Saxtorph (²⁶/s 1801) lød saaledes:

»Af foregaaende Oplysning fra Commissionens øvrige Medlemmer vil det kgl. Cancellie behag. erfare, at privat Undervisning for Betaling selv efter det kgl. Reskripts Ord er mig tilladt at give til Enhver, som forlanger det. Det vil, haaber jeg, heller ikke ansees for ubilligt, at jeg ønsker samme Sallarium (80 Rdl.), som det kgl. Rentekammer saavel som adskillige Godsejere i flere Aar uden Vægning har behaget at tilstaae min sal. Fader, da jeg er mig selv bevidst at anvende samme Fliid ved Undervisningen som han og altsaa ikke mindre at fortjene det. Jeg anseer desuden den udtrykkelige kgl. Tilladelse i Reskriptet at undervise for Betaling for et Emolument, i Betragtning af, at Professoren ved Fødselsstiftelsen ikke egentlig har nogen Løn som Accoucheur ved Stiftelsen, hvilket Embede dog medfører saa mange møisommelige og vigtige Pligters Iagttagelse, thi den Løn 400 Rd., som høisal. Dronning Juliane Marie ved at skjænke en Capital af 10000 Rd. til Prof. art. obst.s Lønning ved Universitetet allernaad. har forundt denne Embedsmand, er for at han skal frit undervise 10—12 Gjordemødre fra Provindsen men ikke for at fore-

²⁶⁾ Maaske var det de yderligere Udgifter, som samme Læredatter voldte Rentekammeret, der faldt dette for Brystet, thi hun var under Opholdet paa Stiftelsen blevet syg af »Forraadnelsesfeber« og maatte indlægges paa Frederiks Hospital, hvad Bendz underrettede Kammeret om med Tilføjende, at Udgiften herfor ikke kunde tilfalde Stiftelsen.

staae Stiftelsen som Accoucheur. Er denne min Formodning ikke ganske ugrundet eller ubillig, tør jeg ogsaa haabe, at lige stor Fordeel maatte blive mig til Deel som min Formand. Hertil maa jeg endnu anføre, at Leiligheden til ved privat Undervisning at fortjene noget extraordinairt ikke saa ofte indtræffer, som man maaskee kunde formode, og jeg aldrig hverken har benyttet mig eller agter at benytte mig af den kgl. Tilladelse at undervise for Betaling, til at afholde nogen, hvis Omstændigheder ei tillade Udgivterne, fra at lære Videnskaben, meget mere har jeg flere Gange underrettet saadanne om den foreskrevne Maade hvorledes de kunde erholde fri Undervisning og Ophold, hvilket heller aldrig af Commissionen er blevet nægtet nogen, der saaledes har meldt sig, naar det bestemte Antal ikke var fuldt, men at jeg derfor igjen erholder nogen Erstatning af dem, som selv tilbyde sig at betale og have Formue dertil, troer jeg heller ikke vil kunne ansees for ubilligt i Betragtning af det virkelig møisommelige Arbeide at oplære som oftest temmelig einfoldige Subjecter i en saa vigtig Videnskab«.

Rentekammeret slog sig dog ikke til Ro hermed; i Januar 1802 mødte det atter frem med en ret mal à propos Underretning til Jordemoderkommissionen, at det kgl. Kancelli delte Kammerets Mening, »at ligesom Lærlinge i Gjordemodervidenskaben, der fra Proprietairerne indsendtes til den kgl. Fødselsstiftelse, skulde mod Betaling for deres Ophold aldeles have Undervisning frit, saaledes skulde dette ogsaa gjælde for Lærlingene fra de kgl. Godser.« — Som rimeligt var, studsede man i Kommissionen over denne »overflødige Anmeldelse«, Rentekammeret vilde jo aabenbart, som Bendz bemærkede, nu ikke honorere sit tidligere gjorte Tilbud om Betaling, og Saxtorph henstillede, om ikke blot Sagen kunde henlægges. Man foretrak dog at give Svar, der da lød paa, at Kommissionen ganske delte Kancelliets og Rentekammerets Anskuelse om fri Undervisning, vel at mærke, naar saadan var forlangt, men bad atter erindret Rentekammerets ubetingede Tilbud i Skrivelsen ³¹/₅ 1800 om Betaling for Kirsten Jensdatters Undervisning, hvilken Person jo var den, der havde givet Anledning til hele den med Kancelliet førte Korrespondance.

Hvor forlegen man var paa de høje Steder for at finde Anledning til paany at rippe op i Sagen, viste en ny Henvendelse i November s. A. (1802) fra Kancelliet til Kommissionen, tilmed for en paa egen Regning oplært Persons Vegne:

»Da en Gjordemoder i Borris Sogn under Ringkjøbing Amt har i en til Cancelliet indkommet Ansøgning anholdt om at erstattes de Omkostninger, som Oplærelse i Gjordemoder Videnskaben her paa Fødselsstiftelsen i Aaret 1798 m. m. har kostet hende, hvoriblandt hun har anført 80 Rdl. til afg. Etatsraad Saxtorph for den hende givne Undervisning, saa skulde man i den Anledning herved tjenstl. udbede sig af den kgl. Gjordemoder Commission Underretning om, efter hvilke Regler der

betales for Undervisningen i bem. Videnskab af dem, der ikke ere Gratister, hvorhos man, hvis ingen Regler skulde være foreskrevne, maa anmode velbem. Commission at ville indsende Udkast til saadanne«.

Man vedlagde Genpart af sit tidligere Svar (²⁶/₈ 1801), at, hvad der angik den private Undervisning for Betaling, ikke vedkom Kommissionen, og afviste paany Forespørgslen efter Evne:

»At underrette om, hvorefter denne Undervisning hidtil er betalt, kan Commissionen ikke, siden den ingen Regler derfor har given, da Rescr. af ²³/₃ 1787, hvorefter Commissionen forestaaer Fødselsstiftelsen og det ved samme værende Lære Institut for Gjordemødre, ikke taler det ringeste om Bestemmelser eller Regler i saa Henseende, men udtrykkelig anfører: iøvrigt maatte det staae Professoren frit for herefter som tilforn at læse privat for dem, som forlange det for Betaling — og saaledes dertil ei gives nogen Anledning. Og i Henseende til nu at give Udkast til Regler for Betaling maa Commissionen erindre, at Læreren i Gjordemoder Videnskab ei synes mere end Docenter i andre Videnskaber at burde betages Frihed til at accordere sig, hvad han troer at kunne fortjene, saameget mere som der for dem, der selv ei have Evne til at bekoste sig oplærte, staae flere Veie aabne til at lære frit, hvorom Commissionen i sit nysnævnte Pro Mem. har forklaret sig. Foruden det veed undertegn. Commissions Medlemmer ikke at kunne foreslaae andre Regler end dem, som maatte grunde sig i Arbeidets Besværlighed, men da dette er samme ubekjendt, have de anmodet Hr. Professor Saxtorph om at ville over dette det kgl. Cancellies Forlangende særskilt yttre sig. Iøvrigt da Hr. Professoren i Commissionen har erklæret, at han hidtil har lempet sig efter Omstændighederne og ei taget af den Uformuende mere end hvad denne godvillig har villet tilstaae, troer Commissionen, at der ei kan gives Regler for bem. Betaling, som vilde være bedre for det Almene end denne Fremgangsmaade, og derfor ærbødigst skulde henstille til, at han efter Tingenes nærværende Forfatning fremdeles maa overlades her at handle vilkaarlig, hvorhos tillige anmærkes, om der skulde have Hensigt til ved en ringere Betaling at faae aarligen flere Fruentimmer oplærte, at Oplærelsen ei taaler, formedelst Øvelserne, et større Antal af Gangen end det omtrent, som i den forbigangne Tid er modtaget«.

I sit med Erklæringen følgende Separatvotum (⁷/₁ 1803) lagde Saxtorph uforbeholdent sin Harme for Dagen over denne Indblanding i hans Lærervirksomhed og gav, for at blive forskaanet for Gentagelse, selv Anvisning paa en anden Ordning af Honorar-spørgsmaalet.

»Da de øvrige Herrer Medlemmer af Commissionen i foranstaende Svar have meddelt det kgl. Cancellie Oplysning om, at der fra Commissionens Side ingen Regler gives for Betalingen for Læredøttre som ei ere Gratister, samt tillige at det efter det kgl. Rescript for Fødselsstiftelsen ei tilkommer Commissionen at fastsætte saadan, da privat Undervisning for Betaling er tilladt Accoucheuren ved Stiftelsen, saa anseer jeg det for min Pligt særskilt at oplyse denne Sag. Allerede under 26. Aug. 1801 har saavel Commissionens øvrige Medlemmer som jeg meddelt det kgl. Cancellie vores underd. Erklæring i samme Henseende som nu forlanges. Denne

min Erklæring giver jeg mig igjen, ved at lade følge Gjenpart, den Frihed at bringe i Erindring i det Haab, at samme ikke maatte synes ufyldstgjørende. Jeg vidste heller ikke noget at lægge dertil, uden at jeg med Smerte maa erfare, at det kgl. Cancellie synes at tiltroe min sal. Fader saavel som mig en misbrugt Ret i Henseende til at fordrø for høi Betaling af de Læredøttre, der have nydt privat Undervisning i Gjordemoder Videnskaben. Jeg skylder derfor hans Ære saavel som min at underrette det kgl. Cancellie om, at ihvorvel 80 Rdl. er Maximum, som nogen af os har erholdt af en eller anden, som frivillig har tilstaaet denne Betaling, tør jeg dog paa Ære og Samvittighed paastaae, og med mange levende Vidnesbyrd kunde jeg bevise, at det største Antal af dem, som min sal. Fader har undervist privat, ikke har betalt ham det allerringeste for hans Umage, og mange kuns noget af den accorderede Betaling, der har været fra 80 Rdl. ned til 20 Rdl., ja endog derunder efter Individets Omstændigheder. Naar altsaa en formuende Godsejer eller en heel By i Provindsen, eller selv en eller anden af Middelstanden, dog saare sjeldent, uden ringeste Indvending tilstaaer 80 Rdl. for at lade oplære eller oplæres i en saa overmaade vigtig Videnskab, kan det vel da ansees saa overdreven Betaling, især da saamange blive oplærte gratis eller for meget ringe Betaling? Lige Fremgangsmaade har jeg fulgt i min Embedstid, da jeg efter det Oplyste har anseet samme passende med Ret og Billighed. Men dersom een eneste kan fremstaae og beviise, at min sal. Fader eller jeg nogensinde har afvist et dueligt Subject, fordi hun ikke kunde betale den fordrede Sum, da ville jeg skamfuld paa hans og egne Vegne tilstaae, at vi havde forbrudt vores lovlige Ret.

Uagtet at det kgl. Cancellie efter disse Omstændigheder uden al Tvivl vil holde sig overbeviist om, at Betalingen, som for privat Undervisning hidtil er fordret eller erlagt, aldeles ikke er uforholdsmæssig til Arbeidets Vigtighed og Vanskelighed, saa det dog mueligen kunde ansees af andre Aarsager beqvemmet, at intet arbitrairt fandt Sted, og jeg idetmindste vilde blive befriet for ugrundet Mistanke om utilladelig Vindesyge, naar et ved Lovs Kraft passende Maximum for Betalingen af dem, der begjære privat Undervisning i Gjordemoder Videnskaben, blev bestemt, maa jeg underdan. henstille til det kgl. Cancellies Godtbefindende, om Høisamme skulde finde nogen anden Foranstaltning end forben. fornøden. Jeg giver mig blot den Frihed at anmærke, at h. Maje-stæet ved Rescriptet for Fødselsstiftelsen allern. har fundet den af høisal. Dronningen til Professoren bestemte Løn af 400 Rdl. aarlig passende for at oplære 10 à 12 Læredøttre om Aaret, hvilket altsaa i det ringeste udgjør nogle og tredive Rigsdaler for hver, og dog har tilladt, at Undervisningen maa vare et Aar, saa at Arbeidet bliver mindre svært, end naar jeg paa $\frac{1}{2}$ Aar, som er den sædvanlige Tid ved privat Undervisning, maa bringe ligesaa maadelige Subjecter den samme Kundskab.

Et Par Aar senere blev Saxtorphs Henstilling om et ændret Princip for Betalingen af de privat Underviste taget til Følge, hvorom nærmere andet Steds, men det synes, at Kancelliet, efter dette umotiverede og mindre heldige Forsøg paa Indblanding i Elevspørgsmaalet, dog følte Trang til at vise sin Myndighed her paa anden Maade, idet der kort efter indførtes den Ordning, at Kancelliet besatte Gratistpladserne i Stiftelsen, saa at Kommissio-

nen, hvem dette hidtil, efter Indstilling fra Amtmændene, havde været overdraget, blot fik at melde, et Par Maaneder før nyt Semester begyndte, hvormange fritliggende Elever der kunde modtages, et Misgreb, det først i 1848 lykkedes at faa hævet.

II.

Plejestiftelsens mangelfulde Pladsforhold. — Classens Gave. — Guldbrands Forestilling. — Kgl. Reskript $17/6$ 1803. — Kirurgernes Klage over Besættelsen af Kandidatpladserne i Stiftelsen. — Kommissionens Udkast $20/4$ 1804 til en ny Forordning for Fødselsstiftelsen. — Direktionens Udkast af samme Dato til ny Forordning for Pleje- og Opfostringsstiftelsen. — Kgl. Resolution af $18/5$ 1804. — Sundhedskollegiets Betænkning over Udkastet af $20/4$ 1804 og Kommissionens Kritik af samme. — Kgl. Resolution af $15/11$ 1805. — Oprettelse af en Fødselsstiftelse i Kiel. — Scheels Afslag paa Direktørposten her. —

Som det tidligere er vist, havde de mangelfulde Pladsforhold indenfor Plejestiftelsen, paa Grund af det stigende Antal Børn og Vanskelighederne ved at faa dem udsatte, alt i Matth. Saxtorphs Tid begyndt at gøre sig gældende, og de deraf flydende Bryderier var, ikke mindst gennem de med Lunding førte Korrespondancer, ogsaa kommet til Kancelliets Kundskab. Et Tegn herpaa er det vel tilladt at se i et Pro Mem. af 17. Nov. 1801, hvori Kancelliet udbad sig Oplysning om Fødsels- og Plejestiftelsens Indtægter og Udgifter, »samt havende Mangler og Midlerne mod disse«. Kommissionen fremhævede da i Svaret særlig Plejestiftelsens uheldige Stilling; overfyldt som den var med Børn, hvortil kun havdes faa og tarvelige Ammer, viste Mortaliteten sig for de første, under Opholdet i Stiftelsen inden de kunde udsættes, at være i Fem-aaret 1796—1800 op mod de 40 Procent. En Nybygning paa Stiftelsens Grund kunde kun blive et smalt Sidehus, og Penge havdes ikke, men Hjælp paa en eller anden Maade var nødvendig. Der hørtes imidlertid Intet fra Kancelliet, »som kunde lade formode, at Regjeringen derpaa vilde indlade sig«, trods det at Scheel i en Skrivelse af $27/2$ 1802 til Kommissionen (hvorom nedenf.) havde meddelt, at Ekscellencen Schimmelman, som i Sagens Anledning havde forlangt Oplysning af ham, havde givet

Tilsagn om i Statsraadet at ville understøtte Kommissionens Ønsker. Man søgte da, og fandt, Hjælpen andet Steds.

I en Skrivelse 12. Marts 1803 til Konferensraad Classen mindede Kommissionen om, hvad dennes Broder, Generalmajoren, ved anselige Legater havde ydet Staten og de offentlige Indretninger, deriblandt ogsaa Fødselsstiftelsen, og, berørende den frugtesløse Henvendelse til Regeringen, fortsattes: »I Hensigt hertil vover altsaa Kommissionen at anbefale Stiftelserne til deres Vens Broder, at ogsaa han, efter ædel Tænkemaade, vil som deres Ven bidrage til at gjøre havende Indretninger mere svarende til deres Øjemed. Og henstilles i den Anledning ærbødigt, at D. Hoivelbaarenhed, saafremt Omstændigheder og Grundsætninger for Anvendelsen af høisalig Generalmajor Classens Fideicommiss tillader det, ædelmodigen vil underrette Stifterne om en Maade, som kan afhjælpe nogle savnede Nødvendigheder.«

At det ad anden Vej blev stillet Classen for Øje, hvori Hjælpen skulde bestaa, og at vistnok Guldbland ydede virksom Bistand her, kunde fremgaa af en Passus i en ved Bendz (²⁷/₈ 1803) forfattet Beretning om Fødselsstiftelsen, hvor det hedder:

»Man blev var, at Schimmelmans Gaard skar ind i Stiftelsens Quadratum og derfor laa bequent til at forenes med samme, men paa Grund af de havde Krigsuroligheder vovede man ikke at gjøre Forestilling til Kongen, men da Regjeringen ikke lod formode nogen Hjælp, og Rygtet lød, at Generalinden vilde sælge, hvorved den kunde blive tabt for Stiftelsen, virkede en kraftig Omsorg for Pleie Stiftelsen, at Geheimeraad Classen blev villig til at opfylde Kommissionens Ønske. Etatsraad Gulbrand anmeldte dette i Kommissionen«.

Allerede to Dage efter Afsendelsen af ovennævnte Skrivelse havde Kommissionen Classens Tilbud om 25000 Rdl. til Køb af Nabogaarden Nr. 145 (nu Nr. 23, se Fig. 1), tilhørende Generalinde Schimmelman, mod en aarlig Rente af 2 p. C. med Udsigt til Formindskelse eller Eftergivelse af Renteydelsen, og den 1. April (1803) approberedes Købet af Kongen. Naar det af opbevarede Aktstykker fremgaar, at Scheel, foruden til Schimmelman, der var Meddirektør for det Classenske Fideikommiss, ogsaa stod i direkte Korrespondanceforhold til Konferensraad Classen, er den Formodning maaske ikke udelukket, at ogsaa han havde en Andel i den saa prompte Haandsrækning fra Classens Side.

Under alle Omstændigheder blev nu ved denne Gave Pladsmanglen i Plejestiftelsen paa følelig Maade afhjulpen og derved aabnet Mulighed for, at der kunde raades Bod paa andre dermed forbundne Ulemper. I saa Henseende havde Scheel allerede til-

for, efter sin Tiltrædelse af Reservelægeposten, i en Henvendelse (²⁷/₂ 1802) til Kommissionen genoptaget Formanden Meyers Klage over »Krogstuen«, som der var Adgang til gennem et Rum, hvor Svøb og Bleer tørredes paa Kakkellovnen, derved forbrændtes og forpestede Luften. Han foreslog, foruden et særligt af ham ud-tænkt Tørringsapparat, et større Antal Svøb og deriblandt særligt mærkede for at forhindre Smitte ved den »ondartede Trødske-diarrhoe«, der bortrev saa mange Børn; for at bøde paa de faa og pjaltede Klæder, som mange Ammer havde, burde Md. Weisse have i Forvaring 5—6 Paaklædninger, som kunde overlades til særlig trængende Ammer mod passende Afdrag i deres Ugeløn o. s. v.

Forslag, der tog Sigte paa nok saa betydelige Reformer overfor Pleje- og Opfostringsstiftelsen, fremkom nu imidlertid kort efter Erhvervelsen af af den ny Ejendom fra et Medlem af selve Kommissionen, der, saavidt ses, her til Dels handlede paa egen Haand uden forudgaaende Forhandling med sine Kolleger eller med Opfostringsstiftelsens Direktør Lunding, idet Kancelliet 18. Maj 1803 sendte sidstnævnte og Kommissionen til Betænkning en Forestilling fra Etatsraad Guldbrand angaaende Forbedringer saavel af Pleje- som af Opfostringsstiftelsen. Dette »underdan. Pro Mem.« af ¹²/₅ 1803, som Guldbrand sendte Kancelliet, var, som det skal ses, for en ikke ringe Del dikteret af Mistro til Assessor Lundings Evne til at magte Plejebørns Opgaven, og da det blev Udgangspunktet for vidtløftige Forhandlinger i de nærmest paa-følgende Aar og derved gav Stødet til ikke uvæsentlige Ændringer i de oprindelige fundatsmæssige Bestemmelser for samtlige Stiftelser, maa dette begrunde en Gengivelse af det in extenso:

»Ved den Classenske Fideicommissets ædelmodige og patriotiske Gave er een af Pleie Stiftelsens betydelige Mangler blevet hævet, Børnene kan nu formedelst det paa meer end det dobbelte forøgede Antal Værelser, til Gavn for deres Helbred og Liv, gives friere og sundere Luft, egne Sengesteder, i hvilke de ikke ere udsatte for om Natten at blive kvalte af deres Ammer, og der kan holdes flere Ammer for bedre at føde og pleie dem. — For med Sikkerhed at kunde overlade mig til dette glade Haab vover jeg underdan. at indkomme til det kgl. Cancellie med følgende underdan. Bemærkninger og Bøn.

Ved den tilkøbte Gaard blev Stiftelsens Udgifter betydelig forøgede, nemlig efter følgende løselige Overslag 1) 2 p. C. Rente af 25000 Rdl. 500 Rdl. 2) 9—10 Favne Brænde til de flere Værelser 90 Rdl. 3) Kostpenge til 10 Ammer, som maa holdes meere a 24 Skilling dgl. 912 Rdl. 4) Ugepenge til samme 173 Rdl. 5) til Inventar og Bygnings Reparation 400 Rdl., i Alt 2075 Rdl. — Ikke at regne det, som en plan-mæssig Indretning og Istandsættelse af Generalinde Schimmelmans

Gaard til Stiftelsens Brug vilde koste og de forøgede Udgivter i Assurance, Vægter Penge m. m.

Til Stiftelsens Bedste kan jeg ikke andet end ønske disse Udgivter formindskede; dette vilde for en betydelig Deel skee, dersom Stiftelsen kunde erholde Eftergivelse af de 2 p. C. Rente af hine 25000 Rdl. til det Classenske Fideicommis. Cancelliet vilde opfylde mine Herrer Collegers og mit underd. Ønske, dersom det vilde formaae H. Maj. Kongen allern. at tilsende denne min underd. Forestilling til det Classenske Fideicommis og anbefale det til samme ved at tilføie, at det vilde have Kongens allern. Bifald, dersom Fideicommisset, ifald dets Midler tillade det at eftergive endogsaa de nævnte 2 p. C. af Gaardens Kjøbesum, lettede Stiftelsens Byrder og gjorde den meere skikket til at opnaae den menneskekjærlige Hensigt, som Fideicommisset har villet fremme ved dens patriotiske Gave.

Dersom H. kgl. Maj. fremdeles allern. forøgede Stiftelsens Indkomster med 1000 Rdl. aarlig eller med en forholdsviis Capital, da vilde Stiftelsens Casse være i Stand til at udrede Renten af de omtalte 2075 Rdl. uden at angribe den lille Capital af 8000 Rdl., som Directionen, saaledes som den underd. har indberettet til Cancelliet under Dato af ^{21/11} 1801, har oplagt for deraf at kunne bestride Hovedreparationer og Anskaffelse af Inventar.

Jeg undseer mig ikke ved at fremkomme for det kgl. danske Cancellie med denne dristige men velmente underd. Bøn, da det her gjælder Landets Ære og Fordeel ved at formindske den altfor betydelige Mortalitet af de paa Fødselsstiftelsen fødte Børn og derved maaskee redde 100des Liv om Aaret.

Jeg tager mig tillige den underd. Frihed at underrette det kgl. d. Cancellie om 2de Omstændigheder ved Fødsels- og Pleie Stiftelsen, som have tiltrukket sig min Opmærksomhed. — Den 1ste er, at en stor Deel af dem som føde paa de offentlige Værelser, lade deres Børn blive tilbage paa Pleie Stiftelsen, uden engang for en kort Tid at ville tjene som Ammer, hvilket har til Følge, at Pleie Stiftelsen som oftest mangler det fornødne Antal Ammer, hvorføre een Amme maa bebyrdes med 3 ja 4 Børn og endnu oftere, da de, som tilbyde sig som Ammer, af Mangel paa bedre maae antages, uagtet de som oftest formedelst deres Helbred kun lidet ere skikkede dertil. — Den 2den Omstændighed er, at udenfor al Tvivl et betydeligt Antal givte Koner af den fattige Almue føde paa de offentlige Værelser for at blive af med deres Børn og paabyrde Stiftelsen sammes Forsørgelse, som derved faaer altfor mange Børn at opføde og bliver misbrugt ganske mod Hensigten, som den blev oprettet i.

Hvad det 1ste angaaer, da holder jeg det for min Pligt for at skaffe Børnene bedre Føde og Pleie at gjøre følgende underd. Forslag: om ikke Cancelliet vilde authorisere Commissionen til at maatte tilholde alle de fattige ugivte Fruentimmer, som gjøre Barsel paa de offentlige Værelser, som ikke iforveien erklære, at de selv ville tage deres Barn ud med dem, paa en Tid af 6 Uger at tage Tjeneste paa Ammestuerne for der at give sit eget og et andet Barn Die, hvilket til Vedkommendes Underretning, for at de derefter maatte kunne rette dem i at fæste sig bort i Tjeneste, een for alle Gange maatte bekjendtgjøres i Aviserne nogen Tid iforveien, førend det blev til Lov. Denne Tvang er efter min underd. Formening aldeles ikke ubillig, da den paalægger de

Fruentimmer som paa Kongens Naade gjøre Barsel paa Fødselsstiftelsen ikkun en ubetydelig Deel af Pligterne, som Mødre have mod deres Børn; den er endnu mindre trykkende, da man fra nu af ved Stiftelsens vundne Udvidelse og ved omtalte Forpligtelse selv vil see sig i Stand til at lette Ammernes Kaar paa Pleie Stiftelsen, som før, deels derved at næsten enhver Amme maatte føde og pleie 3 ja undertiden 4 som oftest sygelige og urolige Børn, deels ved den Uleilighed de altfor indskrænkede Localer medførte, aldeles ikke var tillokkende.

Hvad de give fattige Koner angaae, som ulovlig paabyrde Stiftelsen deres Børn, da behøves der unægtelig alvorlige Foranstaltninger for at faae denne Misbrug hævet. Naar der blev af h. kgl. Maj. allern. bestemt en passende Straf derimod og en Belønning for Angiveren, da vilde den nok for største Deel kunne hindres, uden at man imod Stiftelsens Hensigt behøvede at tvinge dem, som der gjøre Barsel, til at navngive dem, thi da de Fruentimmer, som ligge paa de offentlige Værelser og siden paa Ammestuerne, sees af mange af omtrent samme Classe, vil Faren for at blive kjendt og straffet noksom forhindre de fleste give Koner, ligesom det hidindtil er skeet, at indsnige sig. — Dog maa jeg underdan. erindre, at denne Sag udfordrer den nøiagtigste Overveielse og at dette efter Commissionens underdan. Formening vil have mindre slemme Følger endnu nogen Tid at taale denne Misbrug end at udgive uden videre anførte Forbud.

Fødselsstiftelsen trænger som Skole, hvor mange Fødselshjælpere og Gjordemødre praktisk skal oplæres, til Frequens af Fødende og denne kunde, ved at være altfor stræng i at optage dem, let komme til at lide, desuden frygter jeg, at de fattige give Koner ved uden videre at nægtes denne skjøndt ulovlige Tilflugt paa Stiftelsen let kunde blive fristede til at exponere deres Børn paa Gaden til større Skade for Mortaliteten og for Børnenes Liv, især om Vinteren, hvor Understøttelsen som de faae fra Fattigvæsenet, neppe er tilstrækkelig for at betrygge dem mod al Nød. — Jeg udbeder mig Tid til at overveie denne vigtige Sag med al den Nøiagtighed den udfordrer, og jeg troer at kun efter at have raadført mig med Mænd som nøie kjende den fattige Almues Tilstand her i Staden vil jeg kunne foreslaae tienlige Midler for at hæve hiin Misbrug uden at handle imod Menneskeligheden og det, som Stadens Fordeel byder.

Fremdeles tager jeg mig herved den Frihed at foredrage Cancelliet mine underd. Forslag i Henseende til de Forandringer, jeg anseer nødvendige for Pleiebørnenes bedre Kaar, naar de gaee over til Opfostringsstiftelsen og blive af samme udsatte i Byen eller paa Landet. Jeg kan ikke undlade at erindre, at dersom dette vedbliver som nu, da vil alt det som er og bliver gjort for Pleie Stiftelsen efter al Formodning ikkun være til liden Nytte; da følgelig denne Sag er af yderste Vigtighed og denne Opfostringsstiftelse i Grunden ikkun er en Continuation af Pleie Stiftelsen, saa haaber jeg at h. kgl. Maj. ikke vil ansee disse Forslag for noget, som ligger udenfor min Virkekreds, men tvertimod som en Følge af min Iver i at opfylde de af h. Maj. mig paalagte Pligter. Ifølge heraf vover jeg følgende underdan. Bemærkninger:

I. Opfostringsstiftelsen staaer ikke i en saadan Forbindelse med Pleie Stiftelsen, som den efter min underd. Formening burde. — Saa meget Commissionen er overbeviist om, at det ikke alene er nyttigt men endog nødvendigt, at Fødselsstiftelsen, saaledes som den hidindtil

i Følge h. kgl. Maj.s og Stiftelsens Velgjørerinde den høisal, Dronning Juliane Maries allerh. Villie har været, maa vedblive for sig selv og især i Henseende til sine Indkomster og Capitaler maa være separeret fra Pleie- og Opfostrings-Stiftelsen, for at denne for Staten som Læreinstitut for Gjordemødre og Fødselshjælpere, og som Tilflugtssted for ulykkelige Barselkvinder saare vigtige Stiftelse ikke paa nogen Maade maa blive udsat for Faren at blive svækket i sin velgjørende Virksomhed, ligesaa meget troer jeg, at Pleie- og Opfostringsstiftelsens Øiemeed: at frelse de paa Fødselsstiftelsen fødte Børns Liv og samme danne til nyttige Borgere for Statens Bedste vil kunne opnaaes, naar de sættes i nøieste Forbindelse med hinanden. Dette vilde finde Sted, naar Pleie- og Opfostringsstiftelsen fik enhver en fælleds Direction eller, for ikke at lade denne bestaae af altfor mange Medlemmer, af nogle af Fødsels- og Pleiestiftelsens Commissions Medlemmer, som maatte erklære sig villige dertil. Jeg Etatsraad Guldberg erklærer mig villig fremdeles at arbeide i denne forenede Direction af Pleie- og Opfostringsstiftelsen og ønsker det saameget mere, da jeg kjender Fødselsstiftelsen i 36 Aar og har seet den tilligemed Pleiestiftelsen at tiltage i Væxt og stifte Nytte for Fædrelandet og til sammes Ære udbrede Lys i Europa, da flere berømte Fødselshjælpere og Læger have faaet deres Øvelse i denne Stiftelse. Desuden vilde denne Direction efter min underd. Formening bedst kunne bestaae af Directeuren for Opfostringsstiftelsen Raadmand og Assessor Lunding og af Lægen ved Pleiestiftelsen Stadsphysicus Dr. Scheel, da denne bedst kjender Pleiestiftelsens Tilstand og det som behøves til Børnenes Vel og har viist megen Iver til Nytte for Stiftelsen og Menneskeligheden.

Forandring i Opfostringsstiftelsens Direction er efter min underd. Formening endog derfor at ønske, da den saaledes som den nu er, bestaaer af en eneste Person, nemlig Assessor Lunding, uagtet Stiftelsens Beskaffenhed medfører et større Ansvar saavel i Henseende til dens betydelige Capital, som især til de mange Menneskers Liv, dens Indretning og Administration har Indflydelse paa, end at det med Føje bør lægges paa een eneste Mand. — Vel er jeg overbeviist om, at Assessor Lunding i hver Henseende kan anbetroes denne Byrde, men ingen vil kunne indestaae for, at dette ogsaa stedse vil blive Tilfældet med hans Efterfølgere. — For at de i Kjøbenhavn udsatte Børn maatte nyde Distriktsforstandernes og Fattiglægernes Tilsyn, ønsker jeg at Cancelliet naadigst foruden omtalte Stadsphysicus Dr. Scheel, som er Medlem af Fattigvæsenets Direction og Syge Commission, vilde formaae Kongen til at befale et andet Medlem af samme at tiltræde Pleie- og Opfostringsstiftelsens Direction for derved at bringe denne saavidt det behøves i Forbindelse med Kjøbenhavns Fattigvæsen. Jeg tvivler ikke, at jo Distriktsforstandere og Fattiglæger vilde være villige til at paatage sig dette Arbeide, da Børnene ere udsatte i hele Byen og der følgelig ikke kommer mange paa hvert Distrikt. Børnene ville uden Tvivl have Nytte deraf, da efter den nuværende Indretning kun Budet ved Opfostringsstiftelsen efterseer Børnene hos Pleieforældrene for at erfare, hvorledes de holdes hos dem, og da ligeledes den for en ubetydelig Gage dertil antagne Chirurg har at besøge Børnene, naar de blive syge, hvilket vil være meget vanskeligt for ham at gjøre med den fornødne Paapassenhed, da disse Børn ere udsprede over hele Byen.

II. Opfostringsstiftelsens nuværende Tilstand gjør, at Børnene kun søges lidet af Pleieforældre fra Landet. Følgen heraf er at de til Skade for deres Liv og Helbred og for Stiftelsens Casse forblive for længe paa Pleiestiftelsen og hos Interims Pleie Mødrene her i Byen. Iblandt Aarsagerne hvorfor disse Børn saa lidet søges, ere, saavidt jeg har bragt i Erfaring, den største og fornemste vel de altfor ubetydelige og paa en altfor kort Tid tilstaaede Alimentations Penge. Pleieforældrene tilstaaes efter Reglementet kun indtil Barnets 6te Aar Kostpenge og i alt kun 107 Rdl. for at opføde samme. Denne Betaling er neppe tilstrækkelig, da et Barn paa 6 Aar umulig kan nytte Pleieforældrene ved sit Arbeide saa meget, at det derved kan fortiene Føde og Klæder, især nu hvor endog paa Landet alting saameget er steget i Prisen. Utilstrækkeligheden af denne Betaling er endnu mere indlysende, naar der tages i Betragtning, at Fattigvæsenets Direction for de paa Landet udsatte fattige Børn, som for det meste have en Alder af 5—6 Aar og følgelig udfordre mindre Pleie og Tilsyn og før kan være Pleieforældrene til Nytte ved deres Arbeide, betaler indtil Barnets 15de Aar i alt 156 Rdl., ja at Opfostringsstiftelsen i St. Kongensgade betaler for de udsatte Børn af samme Alder indtil 15de Aar i alt 180 Rdl. Vel er Ugelønnen for Børn paa Landet i de sidste Aar ad interim fra 24 Skilling blevet forøget til 2 Mark, men at endog dette ikke har havt den forønskede Virkning, viser Erfaring. Da Opfostringsstiftelsens Casse aarlig oplægger en ikke ubetydelig Summa og da dens Capital derved ifølge tilforladelig Efterretning er steget til 70000 Rdl., kunde den nok bære en forøget Udgift til Gavn for Børnene, dog vover jeg ikke i denne Sag at bestemme noget med Vished, førend de fornødne Oplysninger fra Raadmand Lunding ere skaffede mig. Skulde Opfostringsstiftelsens Midler ikke være tilstrækkelige, da er jeg i det visse Haab, at h. kgl. Maj. allern. vil komme samme til Hjælp, da denne Sag, som underd. vedlagte Tabel viser, er af Vigtighed for Stadens Population.

III. Ifølge Opfostringsstiftelsens nærværende Indretning er det ikke tilladt, at en Moder maa tage sit Barn til sig og nyde for samme den Understøttelse, som gives til en fremmed Pleiemoder for at opføde det, og kun naar hun gandske og aldeles vil tage det ud paa sin egen Regning, tillades hende at beholde Barnet. — Hos de fleste Mødre seirer Nøden eller Letsindigheden over den moderlige Kjærlighed, og de lade deres Barn blive paa Stiftelsen, men ikke sjelden tage endog de af den fattigste Classe deres Barn med sig, uagtet det maa falde dem yderlig vanskelig at opføde samme. Langt flere Mødre vilde vel beholde og opamme deres Barn, dersom der blev tilstaaet dem den samme Understøttelse, som de fremmede Pleie Mødre faae for at opamme et Barn. Børnene vilde efter min underd. Formening vinde derved, thi de nød i den Tid de meest trænge dertil, Mødrenes Die og Pleie og blev snarere udsat fra Pleie Stiftelsen; og ligeledes vilde det være til Fordeel for Mødrenes Moralitet, da de lettere gaae frem paa Letsindighedens og Udsvævelsernes Bane efter at have begaaet een saa unaturlig Handling, som det er at kaste deres eget Barn fra dem, end naar de beholdt Barnet hos dem, som physisk og moralsk giver dem en Beskjæftigelse og derved hjælper dem at imodstaae Forførelsen.

Jeg indseer ikke, at denne Tilladelse kunde have skadelige Følger; Børnene blev under samme Tilsyn som de andre Opfostringsbørn og kunde fratages Mødrene, saasart man skulde formærke, at det for-

medelst Mødrenes yderligere Fattigdom eller hendes letsindige Tænkemaade manglede den fornødne Pleie og Opdragelse, gifte Koner kunde ikke tilsnige sig deres eget Barn, thi dette vilde strax blive opdaget, og fremdeles kan denne Tilladelse til at maatte paatage sig Byrden af et Barns Opforstring ikke ansees som noget, der beforder ulovlig Svangerskab. Hos de Piger, som af Letsindighed og Temperament blive Offre for Forførelsen, vil neppe saadanne Betragtninger have Sted, og for dem er det nok, at de paa Fødselsstiftelsen finde Leilighed til uden videre at blive af med deres Barn, og uden at deres Svangerskab bliver bekjendt; derimod vil de, som ere saa veltænkende og sindige, at Frygten for ikke at kunne beholde deres Barn holder dem tilbage fra ulovlig Omgang med Mandfolk, i Religionen og i Overveielsen hvor farlig den kunde blive for deres hele Vel, finde Bevæggrunde nok, som kunde tilbageholde dem fra at begaae saadanne Feiltrin.

IV. Pleiebørnene udsættes efter den nærværende Indretning kun i Kjøbenhavn ad interim og paa Landet i Sjælland, dersom Tilladelsen ogsaa blev udstrakt til de nærmeste Provinser og til Kjøbstæder i Sjælland, da tvivler jeg ikke, at jo Stiftelsen vilde faae en Deel Børn meere udsat, naar Tid efter anden skeede de fornødne Opfordringer paa disse Steder fra Prækestolen. En Transport af nogle Miil længere end sædvanlig vilde neppe være farlig for Børnene, naar den blot skeede i den bedste Tid af Aaret.

V. Den af og til offentlig bekjendtgjorte Tilladelse at enhver paa Landet, som paatager sig Opdragelsen af et Pleiebarn saalænge det lever, kunde befrie et af sine Børn for Militærtjeneste, vilde ligeledes efter min underd. Formening bidrage noget dertil, at disse Børn bleve meget søgte, og at de især kom i Hænderne paa velhavende Bønder, som best kunde sørge for Børnenes physiske og moralske Opdragelse.

VI. Under nærværende Omstændighed ere Præsterne, saavidt jeg har bragt i Erfaring, ikke sjelden utilbøielige til at befordre Udsættelsen af Pleiebørn i deres Sogne, dels fordi de frygte for den dermed forbundne Uleilighed, dels fordi disse Børn sommetider formedelst Pleieforældrenes Fattigdom falde Sognet til Byrde, naar de i deres 6te Aar ikke længere faae Understøttelse. Dette er til stor Skade for Børnene, da Præsternes Indvirkning kan bidrage meget til at faae Pleiebørnene vel anbragte paa Landet og opdragne til nyttige Borgere for Staten.

Foruden da, som underd. er blevet erindret, at forebygge formedelst forhøiet og til flere Aar udstrakt Opfostrings Løn, at Pleiebørnene ikke saa let komme til at lide Nød, var det da at ønske, a) at Degnene og Skoleholderne fik allerh. Befaling saaledes som i andre Embedssager at gaae Præsterne til Haande i Regnskaber, Correspondance m. m. angaaende Pleiebørnene, dog saaledes at Præsterne maatte beholde Overopsynet over dem. Dette vilde lette Præsterne Umagen for en betydelig Deel, især naar Correspondance og Regnskabsvæsen saa meget som muligt blive simplificerte. Ligeledes var det at ønske, at Landphyci og Districts Chirurgi forsaauidt muelig alvorligen maatte antage dem Pleiebørnene. b) Præsterne maatte befales idetmindste hvert Fjerdingaar fra Prækestolen at opfordre deres Menighed til at modtage Pleiebørn samt bekjendtgjøre de forbedrede Vilkaar m. m. — c) De maatte ikke vilkaarligen kunne nægte Konerne de fornødne Attester, uden hvilke de ikke kunne erholde et Opfostringsbarn, men skriftligen specificere Aarsagen, hvorfor de nægte dem, saasom yderlig Fattigdom, som har

forhindret dem i at opføde deres egne Børn, vel bekjendt moralsk og letsindig Tænkemaade m. m. d) De Præster, som viste sig meget virksomme i denne Sag, maatte loves den allerhøieste Bifald, caeteris paribus fortrinlig Adgang til Forfremmelse, og naar saadant maatte findes gjørligt, en passende Belønning i en Æresmedaille eller i Penge for hvert Pleiebarn, som i deres Sogn var blevet bragt til voxen Alder. De efterladne Præster derimod maatte trues med den allerh. Unaade. e) Ved Kirkevisitationen maatte de udsatte Pleiebørn for Bispem fremstilles, for at han kunde eftersee deres Tilstand og berette derom til Cancelliet. f) Af og til maatte et Medlem af Opfostringsstiftelsens Direction efter som fandtes fornøden i et eller flere Sogne anstille en saadan Mynstring«.

Den af Guldbrand vedføjede »Tabelle over Mortaliteten paa Pleie- og Opfostringsstiftelsen i 6 Aar« tog sig saaledes ud:

Aar	Var paa Stiftelsen	Døde paa Stiftelsen	Blev udsat i Byen	Døde i Byen	Udsat paa Landet	Døde p. Landet		Oplevet det 6te Aar
						Under 1 Aar	Imellem 1—6 Aar	
1794	659	87	333	161	237	77	32	128
1795	630	170	303	113	275	100	33	142
1796	597	231	254	111	170	62	14	94
1797	674	248	294	130	171	80	9	82
1798	686	288	252	109	184	77	3	104
1799	768	323	281	126	194	57	4	133
Summa:	4014	1347	1717	750	1231	453	95	683

Guldbrands Resumé blev da, at paa Plejestiftelsen døde omtrent $\frac{1}{3}$ af Børnene i de første 6—8 Uger af deres Liv, og af de 4014 Børn, som fra 1794—99 dels havde været optaget der, dels udsatte, levede efter 6 Aars Forløb kun 683, følgelig omtrent $\frac{1}{6}$; han sluttede med disse Ord: »Jeg behøver ikke at gjøre nogen Anmærkning over denne uhyre Mortalitet, og jeg er underdan. overbeviist om, at Cancelliet paa det kraftigste vil anbefale denne Sag til Regjeringens allern. Understøttelse for om mueligt at redde saa mange Borgeres Liv for Staten«.

Kancelliet udbad sig Betænkning over »Forestillingen« fra Kommissionens andre Medlemmer, altsaa Aaskow, Almer og Saxtorph samt fra Lunding; som det maaske var at vente, kunde man »med al Anerkjendelse af Etatsraadens vedvarende Nidkjerhed for denne vigtige Sag«, ikke følge ham i alle Punkter. At fattige

Koner indsneg sig som Ugifte, var et Misbrug, der blev vanskeligt at forebygge, de var jo ikke pligtige at give Personaloplysninger, og et Paabud om, at de fritliggende Ugifte skulde gøre Tjeneste paa Ammestuerne, vilde, gennemført med Strænghed, føre til, at de, til Skade for Undervisningen, blev borte; man tilraadede derfor foreløbig at indrykke i Adresse-Avisen, at, som forhen, kunde i Stiftelsen modtages 10 gifte fattige Koner, kun at de maatte medbringe Attest for deres Fattigdom, og at det for samtlige fattige Ugifte var Pligt, »naar det fandtes fornødent«, at gøre Ammetjeneste paa Plejestiftelsen i det mindste 4 à 6 Uger. — At ingen Amme burde have mere end 2 Børn ved Brystet, og at disse skulde have deres egne Senge, kunde man naturligvis ganske tiltræde, men større Modstand mødte, ikke mindst fra Lundings Side, den foreslaaede Forandring i Pleje- og Opfostringsstiftelsens Styrelse og Forretningsgang. Man vilde nødig forrykke Forholdet mellem Pleje- og Fødselsstiftelsen, de to hørte naturligt sammen, hin var dennes »nødvendige Ammestue«, ligesom man heller ikke saa nogen Grund til at øge Tallet af Direktører for Opfostringsstiftelsen, saalidt som til at sætte denne i Forbindelse med Fattigvæsenet. — At Alimentationsbetalingen var for knap, og Præsterne for lidet villige til at støtte Sagen, lod sig ikke nægte. At opmuntre de sidste vilde, efter Lundings Mening, ikke nytte; skøndt det var en Embedspligt, burde de hellere have en Doucør for Ulejligheden, maaske kunde ogsaa Bispren, Provsten, Landfysikus o. A. være opmærksomme paa Børnenes Tilstand og give Indberetning, men overfor Almuen var der ikke anden Udvej end at forhøje Plejelønnen og forlænge Tiden for denne, for Eks. til 15de Aar, saa at der i de 10 første gaves 2 Mark og i de 5 næste 24 Skilling ugentlig, med Bibeholdelse for Plejeforældrene af de øvrige Fordele, de hidtil havde haft. Men at Opfostringsstiftelsens opsparede Kapital ikke vilde strække til overfor en saa stor Udgift, var let at indse, der maatte gøres Indstilling om et betydeligt Tilskud.

Derimod tog man bestemt Afstand overfor Gulldbrands Forslag om at lade Mødrene selv sørge for deres Børn mod at erholde samme Løn som Plejeforældrene — til Dels jo en Gentagelse af Lundings tidligere (1793) Henstilling — der var dog, indvendte man, endnu en Del Mødre, som foretrak selv at udsætte og betale for Børnene; kunde de imidlertid, uden at være stærkt trængende, faa Alimentationspenge, vilde de naturligvis foretrække dette, og at lønne de haardt trængende Mødre vilde stride mod Stiftelsens

Hensigt, som var selv at overtage de forladte Børn; kun i Undtagelsestilfælde, for at lette interimistisk Udsættelse i Byen, kunde det maaske forsvares. — Med Hensyn til at udvide Landomraadet for Børnenes Udsættelse havde man alt udstrakt dette til Købstæder i Sjælland, men ud over dette fandtes det ikke tilraadeligt.

Efter at Sagen havde været forelagt Kongen, fik Kommissionen (og Lunding) ^{5/7} 1803 Meddelelse fra Kancelliet om den kgl. Resol. af 17de Juni, der lod adskillige af Forslagspunkterne uberørte, som krævende yderligere Overvejelser, men sanktionerede enkelte, deriblandt da den af Guldbland specielt ønskede Sammenslutning af Pleje- og Opfostringsstiftelsens Styrelse, hvis Medlemstal imidlertid blev adskilligt større end proponeret, idet Kommissionens andre Medlemmer ogsaa indtraadte, hvad Forslagsstilleren jo ikke havde tænkt sig. Resolutionen lød saa:

»Da Vi bifalde Livmedicus Etatsraad Guldblands Forslag og ansee det for gavnligt, at Pleie- og Opfostrings Stiftelsen, som Begge have samme Øiemed, staae i nøiere Forbindelse med hinanden end de nu staae, saa ville Vi, at de for Fremtiden skulle være forenede, og at en fælleds Direction skal bestyre sammen. Til dens Medlemmer udnævne Vi, foruden de Embedsmænd, som hidtil have forestaaet disse særskilte Stiftelser, endvidere Etatsraad Malling, Deputeret i General Toldkammeret og Hofmedicus Doctor Scheel. Der skal altid een af Fattigvæsenets Directeure tillige være Medlem af denne Direction¹⁾.

Ligesom Vi forvisse Os om, at den vil med forenede Bestræbelser vaage for denne almennyttige og vigtige Indretning, saa ville Vi, at den efter nøieste Undersøgelse igjennem Vort Danske Cancellie skal forelægge Os et udførligt Forslag om de Forandringer og Forbedringer ved Indretningerne, som maatte ansees nødvendige og nyttige og henvende sin Opmærksomhed i Særdeleshed til følgende Punkter: 1) Om og hvorvidt det maatte være nødvendigt, at Alimentationspengene, som nu tilstaaes Fosterforældrene, indtil Barnet de have modtaget, har opnaaet det 6te Aar, forøges og Betalingstiden forlængedes, paa det at man derved kunde forvisses, at Børnene bleve hos dem vedbørligen pleiede og opdragne. 2) Hvad Kontrol der kunde i den Henseende udføres, hvorved man erholdt paalidelige, nu savnede Oplysninger om, hvor mange Opfostringsbørn over 6 Aar der ere i Live og hvormange af dem have opnaaet den Alder, at de kunne sørge for sig selv og blive nyttige Lemmer i Staten. 3) Hvilke Indtægtskilder der kunde foreslaaes, hvorfra de Omkostninger, som Indretningernes tilsigtede Forbedringer ville foranledige, kunne udredes.

Da det er oplyst, at Børnene ved Pleie Stiftelsen ikke alle ere forsynede med egne Senge, og at Antallet af Ammer er saa ringe, at Stiftelsen har været nødt til at overdrage 3 a 4 Børn til Die og Pleie af een Amme, saa ville Vi, at der strax raades Bod paa den væsentligste Mangel, og at Ammernes Antal forøges med 10, saaledes at ingen Amme maa have mere end 2 Børn at give Die og oppasse. Det fornødne

¹⁾ Fra 1802 var Scheel jo Medlem af Fattigvæsenets Direktion.

Antal Sengesteder skal efterhaanden anskaffes. Udgivterne, som derved strax foranlediges, udredes af Pleie Stiftelsens Fond, dog naar det kunde findes, at den eene ikke kunde bestride disse Omkostninger, saa ville Vi af vor egen Casse komme samme med en forholdsvis Understøttelse til Hjælp«.

Den, der følte sig ubehageligst berørt ved den ændrede Administration af Pleje- og Opfostringsstiftelsen, var naturligvis Lunding; foruden at det krænkede hans Ambition at blive vraget som Enedirektør, truedes han ogsaa med pekuniært Tab. Han meldte sin Fraværelse ved det nogen Tid efter berammede Direktionmøde, hvor der skulde delibereres om de forenede Stiftelsers daglige Forretningsgang, for at ikke Hensynet til hans private Interesser skulde hindre den fri Diskussion, men vilde dog ikke undlade at udtale, hvor uventet og uforberedt han havde modtaget Meddelelsen, at han skulde afvige det ham efter 15 Aars Tjeneste tillagte, og vist ikke for højt ansatte, Honorar af 300 Rdl., ikke mindst da det kgl. danske Kancellies høje Præses, forberedende ham paa, hvad der vilde ske, havde udtalt sin Tilfredshed med hans Tjeneste og tilføjet, »at der vilde blive tænkt paa ham til hans Fordeel«. Han nærede derfor Haab om Erstatning »paa nogen anden Maade«, at han ikke uforskyldt skulde udsættes for sine Medborgeres ufordelagtige Omdømme, men indestændigt anmodede han om, at ikke de øvrige ved Opfostringsstiftelsen ansatte, deriblandt Kirurgen Berring og Budet Hansen, maatte lide ved Forandringen. Som det skal ses, tog man Hensyn til hans Ønske.

Stort Resultat kom der vel saaledes ikke egentlig ud af dette første Reformforsøg, men det kongelige Bud om »at tage Spørgsmaalet om Forandringer og Forbedringer ved Indretningerne op til nøieste Undersøgelse« lagde i det følgende Par Aar stort Beslag paa disses Bestyrelser og bragte Udkast til nye Forordninger, hvis Realisation dog, som senere skal vises, langt fra kom til at svare til Ønskerne.

Som alt før berørt var der ved Erhvervelsen af den ny Ejen- dom vundet overordentligt med Hensyn til de hidtil saa indskrænkede Pladsforhold i Plejestiftelsen. Et talende Vidnesbyrd herom foreligger i en Skrivelse, 26. Jan.. 1804, fra den under 17. Juni d. forr. Aar dannede ny Direktion til Styrelsen for det Classenske Fideikommis, hvortil Udkastet var gjort af Scheel, der bad sine Kolleger tilføje fornødne Bemærkninger. Konferensraad

Classen havde nemlig mundtlig forebragt Scheel sit Ønske at modtage en saadan officiel Beretning, og her var nu, som det i Udkastet bemærkedes, en gunstig Lejlighed til at anmode om Eftergivelse af de aarlige 500 Rdl. Rente; Schimmelmänn vilde ikke have noget derimod, »især hvis Etatsraad Guldbrand vilde have den Godhed at tale med ham derom iforveien«. Man tilskrev da Direktøren for Fideikommisset saaledes:

»I den Overbevisning at det vil være Bestyrerne af det Classenske Fidei Comiss behageligt at erfare de Forbedringer, som ved de forstrakte 25000 Rdl. til den Schimmelmänniske Gaards Erhvervelse finde Sted, giver Directionen for Pleie Stiftelsen sig herved den Ære at meddele følgende Underretning.

Tilforn vare Stiftelsens Ammestuer indskrænkede til 4 Værelser, i hvilke, naar Middeltallet antages, stedse vare 69 Børn og 23 Ammer, ja undertiden, naar Børnenes Antal, især om Vinteren, betydelig tiltog, 26 Ammer og 78 Børn. I forrige Vinter blev man formedelst Børnenes store Antal endogsaa nødt til at tage Fødselsstiftelsens Omflytningsværelser til Hjælp, paa hvilke alene blev henlagt 12 Ammer og 36 Børn. Da det indskrænkede Locale ei tillod at antage flere Ammer, end paa de anførte Værelser kunde faae Plads, maatte enhver Amme gives 3 ja i enkelte Tilfælde 4 Børn til at opamme og pleie. Fremdeles da der ei var Plads uden til nogle faa Børnesenge, maatte de fleste Ammer om Natten have 3 Børn hos sig i Sengen, hvorved de idelig blev udsatte for den Fare at kunne blive lagt ihjel. Endelig var man ogsaa af Mangel paa Pleiemødre nødsaget til at lade Ammerne spise deres Mad og Børnene at svøbes i Ammestuerne selv; man havde ei heller Kjøkken eller Tørrestue, men Børnenes Mad maatte tillaves og Svøbene og Børnenes Linned tørres i et Kammer, som tjente til Gjennemgang, saaledes at de usunde Dunster havde fri Adgang til Ammestuerne, ikke at tale om, at Tørringen som oftest var ufuldkommen, og Stiftelsens Inventarium sommetider derved blev brændt.

Med Hensyn til disse Stiftelsens Ufuldkommenheder saa Directionen sig i Stand til ved bem. Forstrækning at gjøre følgende Forbedringer: 1) I Stedet for 4 Ammestuer blev Pleie Stiftelsen givet 12 rummelige Værelser, i hvilke nu i Alt ligge 41 Ammer og 80 Børn. 2) Heraf blev Følgen, at der nu paa de gamle 4 Værelser ei allene ligge 38 Ammer og Børn mindre end før, til Fordeel for Luftens Reenhed, men især at Directionen blev sat i Stand til at kunne i Følge allerh. Tilladelse antage saa mange Ammer, at enhver af disse kuns erholder 2 Børn at pleie og opamme. 3) Fremdeles kunde, da der nu ei længer mangler Plads, anskaffes det fornødne Antal af Smaasenge til Børnene, hvilket ogsaa allerede er besørget for ei om Natten at udsætte dem for at blive kvalte af Ammerne. 4) Pleie Stiftelsen erholdt et vel indrettet Kjøkken, en særskilt Tørrestue og desuden 2de rummelige Svøbe- og Spisestuer, hvilket altsammen er i fuld Brug, og hvorved de før anførte Uleiligheder ere hævede. 5) Til Pleie Stiftelsen var tilforn ingen Indkjørsel, og dens Brænde saavel som Natte Renovation maatte med betydelig Uleilighed og Bekostning bæres igjennem Huuset. Nu er denne Mangel afhjulpen ved beqvem Indkjørsel gjennem den ny Gaards Port.

Directionen erkjender med den inderligste Taknemmelighed den ædelmodige Redebonhed, med hvilken Fidei Comisset har søgt at fremme Stiftelsens velgjørende Hensigt og anseer for sin behageligste Pligt ved en passende Indskrivt paa en Tavle af Bronze, som den lader anbringe i et af Stiftelsens Værelser, at vedligeholde Erindringen om Fidei Comissets mod Stiftelsen viste Velgjerning.

Endelig bør Directionen ikke undlade ved denne Leilighed ogsaa at yttre, at Stiftelsens Udgivter ved Udvidelsen af Localet og det forøgede Antal af Ammer saa betydelig ere blevne forhøiede, at det var at ønske, at Fidei Comisset, som det har givet Haab om, snart maatte kunne see sig i Stand til at eftergive de 2 p. C. Rente, Stiftelsen har at svare til samme. Stiftelsens Trang hertil og det saa velgjørende Øiemed, som derved kan opnaaes, giver Directionen Haab om ei forgjæves at ansøge om denne Eftergivelse, dersom ellers ikke de mange andre almeenyttige Anstalter, Fædrelandet har Fidei Comisset at takke for, skulde lægge nogen Hindringer i Veien.

De ved Classens Gavnildhed vundne Fordele opmuntrede nu ogsaa Saxtorph og Scheel til at faa personlige Ønsker opfyldte, nemlig en for dem passende Bolig, hvad jo den sidstnævnte hidtil ganske havde maattet give Afkald paa, men som nu for Begges Vedkommende formentes let at kunne skaffes i den nyerhvervede Gaard. Hvad Saxtorph attraaede, var Stueetagen, og Scheel 1ste Salens Bagværelser og et Kabinet til Gaden, Resten var tilfaldet Inspektøren. Den 6. Juni (1803) sendte Guldbrand og Almer, som Repræsentanter for Kommissionen, Ansøgningerne til Kancelliet, erindrende om, at Saxtorph kun havde Opholdsværelser »indtil videre«, og at Billighed talte for, at han fik »Huusleilighed«. Hvad Scheel angik, anbefaledes han til Værelser »uden Huusleilighed«, han ønskede det sidste, men hans Post var kun en Hjælpepost paa 3 Aar; ganske vist havde han ingen Løn som Underakkoucheur og kun 150 Rdl. som Reservelæge ved Plejestiftelsen, var tilmed en fortjent Mand, dog vovede man ikke at foreslaa saadan Lejlighed tillagt Posten, men maaske kunde den gives ham personlig. Kancelliet maatte imidlertid under 19. Juni med Beklagelse melde, at omendskønt man gerne ønskede at se de tvende Embedsmænds Kaar forbedrede, dristede man sig dog, efter Omstændighederne, ikke til at indgive Forestilling om, at de erholdt den ansøgte fri Bolig i den tilkøbte Gaard.

Mulig var det den ny Værdighed, der kort iforvejen var bleven Scheel tildelt, Udnævnelsen til Meddirektør i Pleje- og Opfostringsstiftelsen, i Forbindelse med Ønsket om at kunne gifte sig, der ansporede ham til ikke at opgive Sagen, thi i et Pro Mem. til Kancelliet af 10. December gentog han Ansøgningen, men nu for egen Regning, idet han, efter at have kvitteret for det for-

rige Afslag, gav en meget udpenslet Motivering af, hvad der talte mod at gentage det. Han mente at burde adskille sin Sag fra Saxtorphs; denne var jo af indlysende Grund forpligtet til at bo paa Stiftelsen, og da der her næppe kunde findes andre Værelser end de ansøgte, blev der alene Tvivl om, hvorvidt der kunde forundes Reservelægen den attraaede Bopæl. Selv med et yderligere voksende Antal Børn i Plejestiftelsen vilde de afgivne Værelser ikke savnes, Hensynet til pludselige Sygdomstilfælde blandt Børnene krævede Lægens Nærværelse paa Stedet, som ogsaa Visitationen af disse ved Udsættelserne og af Plejemødrene selv, der skulde modtage dem, vilde lettes derved, fremfor at han boede i Byens Midte paa et for Praxisen bekvemmere Sted. Den ringe Gage som Reservelæge og den ganske ulønnede Stilling som Underakkoucheur kunde vel nok begrunde Opfyldelsen af hans Ønske.

At han denne Gang reusserede, saavel for sit eget som for Saxtorphs Vedkommende, kommer vi tilbage til.

Allerede i Matth. Saxtorphs Tid havde der sikkert været en ulmende Opinion mod Fremmedbesøget i Fødselsstiftelsen, men til Udbrud kom den først, da Sønnen tiltraadte, og fra den Kant, hvor det vel kunde ventes, Kirurgerne, der fik Støtte fra anden, nok saa indflydelsesrig Side. I April 1803 modtog nemlig Kancelliet en Klage fra kirurgisk Akademi over den Maade, hvorpaa Kandidatpladserne i Stiftelsen blev besatte; 24de Maj sendte Kancelliet Sagen til det 11 Dage forinden oprettede Sundhedskollegium, udbedende sig sammes Betænkning derom, og det nybagte Kollegium synes til en Begyndelse at have misforstaaet sin Kompetence, forsaavidt det i en Skrivelse ^{11/6} 1803 til Kommissionen for Fødselsstiftelsen først udbad sig dennes Tanker angaaende Akademiets Besværing. Denne gik ud paa, at »efter seneste Indretning« var der ved Fødselsstiftelsen 6 Pladser for Studerende, i hvilke indtoges 4 Medici mod to Chirurgi, en Uretfærdighed i Betragtning af det langt større Antal eksaminerede kirurgiske Kandidater, der i høj Grad maatte savne Øvelse i de obstetriciske Operationer, medens de medicinske Pladser var mer end tilstrækkelige, hvilket man sluttede deraf, at Udlændinge indtoges »saa at sige paa de Indfødtes Bekostning«, og Akademiet indstillede derfor, at idetmindste 4 indfødte Kirurger herefter kunde faa Plads i Stiftelsen, da de øvrige 2 Pladser vilde være nok for de medicinske Studerende.

Man var i Kommissionen straks klar over, hvad Udtrykket »seneste Indretning« sigtede til, »det skal vel være stiklende«, bemærkede Bendz ved sin Fremsendelse af Skrivelsen, og i sit Votum lagde Saxtorph ikke Skjul paa, at begge Parter, Kollegiet og Akademiet, maatte vises tilbørlig til Rette: »Jeg troer ikke, at Commissionen er forbunden til eller at det vilde være passende at gjøre Sundhedskollegiet Regnskab for sin Administration af Fødsels- og Pleie Stiftelsen, og altsaa heller ikke at dette Collegium skal underrettes om videre end at den i det chirurgiske Academies Brev paaberaabte seneste Indretning ei har fundet eller finder Sted, og at de efter Rescriptet fastsatte 2de Pladser for Chirurger altid have været besat af saadanne, men at man iøvrigt har seet sig nødt til at indgive sin Betænkning og Oplysning desangaaende umiddelbart til det kgl. danske Cancellie, til hvilket ogsaa Akademiet har henvendt sig. Cancelliet, troer jeg, bør oplyses om Sagens sande Sammenhæng samt Academiets Beskyldning eftertrykkelig fremstilles som uefterrettelig og falsk, ligesom man ogsaa maa søge sig autoriseret til som forhen at maatte antage 2de Fremmede, være sig Chirurger eller Medici, foruden de 4 Indfødte«. — Han tilbød at opsætte Konzept til begge Breve, og Svaret til Kancelliet, der formede sig som et varmt Indlæg for at hævde Traditionen med Hensyn til Fremmedbesøget, der i saa høj Grad havde grundet Stiftelsens Ry, lød da saa:

»Da Commissionen ei anseer sig i det Forhold til Sundhedskollegiet, at den til dette bør erklære sig herom, samt da det kgl. chirurgiske Academie har henvendt sig med dette Pro M. umiddelbart til det kgl. Cancellie, og endelig da bemeldte Academies Skrivelse indeholder Urigtigheder, som det ikke kan være Commissionen ligegyldigt at oplyse det nævnte Collegium om, saa anseer Commissionen sig beføiet til og giver sig herved den Frihed at henvende sin Betænkning og Oplysning desangaaende umiddelbart til det kgl. d. Cancellie, under hvis Overopsyn alene Stiftelsen og dens Indretning staaer, hvilket man ogsaa under Dags Dato, ved at remittere de originale Skrivelser fra det kgl. chir. Academie til det kgl. Sundheds Collegium har tilmeldt dette.

At ved Fødselsstiftelsen skulde være en seneste Indretning, ifølge hvilken 4 studerende Medici blive antagne mod 2 chirurgiske, maa Commissionen som en Urigtighed modsige, da ingen anden er eller til Dato har fundet Sted end den ved Rescr. af $\frac{23}{3}$ 1787 i 3die Post bestemte, den nemlig at 2de indfødte Medici og 2de Chirurgi af Gangen antages. Men Akademiet vil uden Tvil have antaget for en Indretning, hvad ikkun er tilfældigt og temporair, at 2de studerende Medici fra Kiel, Sønner af Professorerne Weber og Fabritius, hvis Ophold i Kjøbenhavn formedelst Omstændighederne ei kunde vare længere end 4 a 5 Maaneder, er bleven givet Ophold paa Fødselsstiftelsen som surnummeraire Candidater i et Værelse, som Commissionen nogen Tid efter at den var begyndt, for-

anstaltede for fremmede Studerende, hvortil Aarsagen var, at Commissionen blev anmodet om, at Udlændinge, som opholdt sig for at studere her i Byen, ligesom i andre Lande maatte gives Leilighed til at benytte denne videnskabelige Anstalt. Og da Commissionen ei kunde ansee Opfyldelsen af disse Anmodninger for andet end et billigt Krav, som alle cultiverede Landes videnskabelige Anstalter have paa hinanden, og desuden holdt det for stridende mod al sand liberal Videnskabs Aand at ville lægge Hindring i Veien derfor, saameget meere da det burde skee uden at krænke de Indfødtes Ret, udsaa den bem. Værelse til af og til at overlades til 1 høist 2 fremmede Studerende af Gangen, dog saaledes at Udlændinge derfor til Stiftelsen betalte om Vinteren 2 Rdl. og om Sommeren 1 Rdl. ugentlig, hvilken Indtægt for Stiftelsen ogsaa findes indført i dens aarlige Regnskab.

Da nu i Vinter ingen Udlænding havde meldt sig til de surnummeraire Pladser, tillod Commissionen, at bem. unge Mænd, hvis Fædre desuden have Fortjenester af Staten, og som selv udmærke sig ved Fliid, erholdt disse Pladser hver i 5 Maaneder, ligesom de ogsaa nu ere besatte af Studiosus Chemnitz fra Preetz i Holsteen, hvor hans Fader er Physicus, og Doctor medic. Kerner fra Schwaben. Da altsaa som anført de 2de Pladser kuns af og til benyttes af fremmede Studerende, der sædvanlig kalde sig Medici, fordi de fleste Reysende enten allerede ere Doctores promoti Medicinæ et Chirurgiæ, eller dog have det i Sinde, da Navnet Chirurg ikke i alle Lande ansees eller fortjener den Agtelse som hos os, har Academiet ventelig fra Navnet taget Grunden til dets Anke over at de 4 bestemte Pladser derved bliver optaget for de Indfødte. — Da Stiftelsens Størrelse og fortrinlige Indretning fremfor de fleste andres i Europa udmærker vor Regjerings viise Forsorg, saa at endog saa deels andre Regjeringer have sendt Studerende hertil aleene for at profitere af denne Indretning (de første Udlændinge som egentlig gav Commissionen Anledning til at tænke paa en Leilighed i Stiftelsen for saadanne, vare 2de portugisiske Regiments Chirurgi, som i Aaret 1790 paa Dronningen af Portugals Bekostning opholdt sig her 1 Aar) deels aarligen flere Studerende fra Tydskland, Frankrig, Sverrige, Engelland paa egen Bekostning ere reist hertil fornemlig i den Henseende, saa troer Commissionen, at det falske Lys, hvormed denne Sag i det chirurgiske Academies Skrivelse er bleven fremsat, aldeles forsvinder, men for i Fremtiden at værne sig mod saadant udbeder Commissionen sig allerærb. af det kgl. Cancellie, at denne nu i sin rette Sammenhæng forklarede Indretning maatte indstilles til allernaad. Approbation og fremdes vedblive, dog saaledes at naar ingen Udlænding iforveien havde meldt sig til Commissionen med Ansøgning om en af de surnummeraire Pladser, at de saa, naar det af det chir. Academie eller det medicinske Facultet forlangtes, maatte overlades til Indfødte enten Chirurgi eller Medici, eftersom enhver først meldte sig. Herved troer Commissionen, uden at der betages Fremmede Leilighed til at profitere af Stiftelsen, hvilket ikke lidet bidrager til at forøge Danmarks Hæder blandt Videnskabens sande Dyrkere hos alle Nationer, tillige saa vidt muligt at fremme det kgl. chir. Academies Ønske, da den Mængde af Exspectanter, som Akademiet anfører, som om den var bestandig, dog maa formodes ey altid at være saaledes, eftersom der har været Tider, da Akademiet ikke strax fandt Lysthavende til ledige Pladser.«

Hvad Sundhedskollegiet efter denne Afvisning fra Kommissionens Side foreslog Kancelliet (²¹/₁₂ 1803), gik ud paa, at der skulde være 3 kirurgiske og 2 medicinske Pladser, kun for eksaminerede og ikke ud over 4 Maaneder, samt en Reserveplads, men Fremmede maatte ikke modtages, uden naar ingen Indfødte attraaede Plads; endelig ønskedes, »da Fødselshjælp bestaaer i chirurgiske Operationer«, at nogle af Sundhedskollegiets kirurgiske Medlemmer tiltraadte Direktionen. — Kancelliet lod det ikke haste med Sagen, thi først 17. Marts 1804, saa nær et Aar efter at Akademiet havde forebragt sit Andragende, udbad det sig Kommissionens Betænkning, der en Maanedstid senere afgaves, men som Led i et Udkast til en Række Reforme, vedrørende alle 3 Stiftelser, for hvilke der i det Følgende skal gøres nærmere Rede.

Resultatet af de Overvejelser, den kgl. Resol. ¹⁷/₆ 1803 havde afkrævet Kommission og Direktion med Hensyn til Forandringer og Forbedringer af de dem betroede Anstalter, lagdes nemlig for Dagen det følgende Aar, idet der 20. April 1804 fra Kommissionen fremsendtes et vitdløftigt, i 49 Paragraffer indrammet Udkast til Forordning for Fødselsstiftelsen, med tilhørende motiveret Forestilling til Kongen, og et lignende, i 20 Paragraffer, for Pleje- og Opfostringsstiftelsens Vedkommende fra dennes Direktion. Vi skulle først dvæle ved de Reforme, der blev anset formaalstjenlige ved Fødselsstiftelsen.

I Henvendelsen til Kongen gjordes da opmærksom paa, at Kommissionen alt tidligere, da den 5. Marts 1787 indgav sin Betænkning om Fødsels- og Plejestiftelsens Ordning, der jo blev stadfæstet ved Reskr. 23. Marts s. A., havde udtalt Ønsket om en offentlig Bekendtgørelse om Forordningen for disse Stiftelser, hvad imidlertid ikke var sket, uden forsaavidt nævnte Reskript blev optaget i Fogtmanns Samling 6 D. 4. Bd. (1795). I de siden forløbne Aar var Stiftelserne jo styrede efter det der fastsatte, og man havde da skønnet det rettest ikke at overile sig, men samle Erfaringer med Hensyn til de Reforme, der kunde blive ønskelige, men nu efter Udstedelsen af den kgl. Resol. af ¹⁷/₆ 1803 mentes det passende Tidspunkt at være kommet til at fremlægge Udkast til en Forordning, der jo for Fødselsstiftelsens Vedkommende maatte ske ved Kommissionen, for Pleje- og Opfostringsstiftelsens ved den for disse nys udnævnte Direktion.

I sin Redegørelse for de Reformer, der kunde være ønskelige indenfor Fødselsstiftelsens Omraade, delte da Kommissionen disse i 3 Hovedafsnit, forsaavidt de angik 1) de Fødende, 2) de i Stiftelsen Oplærende, og 3) dennes Bestyrelse. — Med Hensyn til de første fastholdt man det i Reskriptet normerede Tal 50, plus de ved Classens Legat (1793) tilkomne 5 Pladser, men da, for de gifte Koners Vedkommende, en 16aar. Erfaring havde vist, at Stiftelsen ikke saameget søgtes af de i Gavebrevet nævnte »fattige skikkelige Borgerkoner«, fordi disse saa vel for deres egen som for Mandens Haandterings Skyld nødig forlod deres Hjem, men meget mere af fattige Daglejeres og Militæres Koner, henstilledes, at naar Pladserne ikke var optagne af »Borgerkoner«, de da kunde belægges med andre fattige, gifte Koner. Misligheden var nemlig den, at naar man unddrog disse Adgang, vilde de forledes til at indlægge sig som ugifte og endog, hvad Erfaring havde lært, overlade deres Børn til den offentlige Omsorg. — Som en ny Bestemmelse foresloges, at det maatte tillades fattige, gifte Koner i en Tid af 6 Uger at gaa over som Ammer paa Plejestiftelsen for at vinde Kræfter ved en bedre Forplejning end den, de kunde faa i deres Hjem, men da tillige, for at hjælpe paa Ammemanglen, give et andet Barn Die; ved Afgangen fra Stiftelsen maatte de altid medtage deres eget Barn, men ved bevislig yderlig Armod have Adgang til Understøttelse fra Fattigvæsenet. — Gifte Koner, baade fattige og betalende, skulde altid forud melde sig hos Stiftelsens Inspektør eller Jordemoder, og de første medbringe Attest for Ægteskab og Trang fra Præst, Husvært, Fattigforstander eller andre paalidelige Mænd.

En ny og væsentlig Forpligtelse maatte paalægges de fritliggende Ugifte, der overlod deres Børn til Stiftelsens Omsorg, den nemlig, at de »uden Vægning, hvor behøvedes« skulde gaa over til Plejestiftelsen og i nogen Tid give deres eget og endnu et Barn Die, dog mod den i Stiftelsen fastsatte Ugeløn for Ammer. Paa Grund af det stigende Antal Børn paa Plejestiftelsen havde Kommissionen i de senere Tider været nødt til at gøre et Forsøg paa at sætte dette i Værk og ønskede nu, at det blev til Lov. Den samme Forpligtelse skulde, som forhen havde været Tilfældet, gælde de Ugifte, der betalte 3 Rdl. ugentlig Kammerleje, naar usædvanlig Trang paa Ammer gjorde det nødvendigt.

Man fastholdt iøvrigt de tidligere Takster for Kammerlejen, kun med den Ændring, at gifte Koner af Staden skulde betale noget mere end de udenbys, dels for at hindre, at saadanne, der meget vel

kunde faa den fornødne Hjælp i deres Bopæl i Byen, for »Oekonomiens« Skyld skulde søge til Stiftelsen, dels for at ikke Stadens Læger, Jordemødre og Kirkebetjente skulde tabe ved at miste dette Klientel, hvad man efter de senere Aars Erfaring kunde befrygte. — Det Vederlag, som de til højere Betaling (over 3 Rdl. ugentlig) liggende Barselkvinder ydede Opfostringsstiftelsen for at overtage Omsorgen for Barnet, vovede man ikke at foreslaa forhøjet, af Frygt for at det vilde have til Følge, at mange af de Fruentimmer, der indlagdes for 6 Rdl. ugentlig, i saa Fald heller valgte at indlægge sig til 3 Rdl. for derved at blive ganske fri for Betaling for Barnet, og Opfostringsstiftelsen mere tabte end vandt derved.

Som et nyt Paabud fandtes det nødvendigt at fastslaa, at Ingen maatte modtages i Stiftelsen, som havde født, med mindre det kunde bevises, at Fødslen var paakommet saa hastig, at Vedkommende havde født paa Vejen eller af Politi eller Vægter ved Nattetid indbragtes og bevislig ikke havde fornøden Bekvemmelighed i Hjemmet. Det var nemlig en ikke sjælden Trafik, at Byens Jordemødre enten hos dem selv eller i Personens egen Bolig betjente under Fødslen og straks efter bragte Barselkvinden til Stiftelsen, for at Barnet siden kunde blive efterladt til offentlig Omsorg. — Indbragtes dødfødt Barn, skulde Stiftelsens Professor nøje undersøge dette og ved grundet Formodning om forsættigt Drab indberette saadant tilligemed Obduktionsforretningen til Kongens Foged, hvis Betjent, naar Barselsengen var overstaaet, skulde afhente Fruentimmeret for at blive straffet efter Loven.

Endelig ansaa man det gavnligt at kunne gøre en Indskrænkning i den de Fødende tilsikrede absolute Hemmeligholdelse af Fødslen ved Tilføjelse af en ny, saalydende Paragraf: »Omendskjønt Stiftelsens Indretning især sigter til, at ugifte Fruentimmer, som føde der, for stedse skal kunne blive ukjendte og i den Henseende alle dens Betjenter ved Eed ere forpligtede til stedsevarende Taushed, saa skal det dog være Fruentimmeret selv tilladt at navngive sig, enten mundtlig for Stiftelsens Professor eller Gjor-demoder, i hvilket Tilfælde hendes Navn anføres i Protocollen, eller skriftlig i en forseglet Seddel, paa hvis Udside da antegnes hendes Nummer i Protocollen samt Aarstal, og opbevares ubrudt i Stiftelsens Archiv, hvorimod hun selv faaer en ligelydende Revers, efter hvilken hendes afgivne Seddel kan findes, naar hun i Tiden maatte forlange sig meddelt Beviis om at have født paa Stiftelsen«. — Begrundelsen af dette Forslag, der nøje udvikledes i Forestillingen til Kongen, har en vis Interesse og skal derfor gengives:

»Kommissionen har i denne Paragraf dristet sig til at foreslaae en Bestemmelse, som den troer at kunne ansees som gavnlig og ikke at stride mod Stiftelsens Øiemed, at hemmelig Fødende aldrig maae kunne blive røbede, hvilket maaskee ved første Øiekast kunde synes. — Gavnlig troer Kommissionen den Bestemmelse vilde være, da det et Par Gange er hændet, at tilreisende Personer ere døde i Stiftelsen uden at have villet tilkiendegive den ringeste Efterretning om deres Familie, Bekiendte, eller hvorfra de ere komne, og man altsaa vilde have været i den største Forlegenhed med at behandle deres Efterladenskaber, ifald ikke hændelsesviis en eller anden Omstændighed havde ledet til at udfinde deres Bekiendtere, som kunde besørge Vedkommende tilmeldt Dødsfaldet og det videre fornødne. Det kan rimeligviis formodes, at dersom saadanne Fruentimmer havde kunnet navngive sig i en tillukt Seddel, vilde de ikke have taget i Betænkning at gjøre det, og man havde da efter deres Død lettere kunnet besørge det fornødne. — Undertiden have ogsaa fattige givte Koner indlagt sig som ugifte hemmelig Fødende, fordi de have ladet sig besvangre udenfor Ægteskabet og søgte derved at skjule deres Feiltrin for Manden, der paa den Tid har været bortreist. Efter deres Død i Stiftelsen eller paa et af Hospitalerne, hvortil de ere bleve afsendte, have Mændene siden erfaret Dødsfaldet og, for igjen at indlade sig i nyt Ægteskab, forlangt Beviis derom fra Stiftelsen eller vedkommende Hospital, men har ei kunnet erholde saadant, da intet Menneske i Fødselsstiftelsen maa udforske eller røbe nogen hemmelig Fødende, ei heller navngive en saadan, naar hun afsendes til Hospital, hvor hun modtages blot under et Nummer, som hun i Fødselsstiftelsen har faaet. Det fornødne Beviis har derfor Vedkommende kuns med megen Møje kunnet erholde ved Vidnesbyrd af andre Personer, som paa den Tid have lagt som Patienter enten i Fødselsstiftelsen eller Hospitalet; denne Vanskelighed vilde dog ogsaa have kunnet være hævet, naar man førend deres Død havde kunnet foreslaae dem at benytte sig af den tillukte Seddel. — Et tredie Tilfælde er ogsaa forekommet en Gang, at nemlig et hemmelig fødende Fruentimmer, der ejede nogen Formue, til hvilken hendes Barn efter Loven havde Arveret, døde paa Stiftelsen, men da hendes Dødsfald, der ei lovformelig kunde bevises, eftersom ingen af Stiftelsens Betientere ifølge deres Tausheds Eed kunde afgive Attest desangaaende, har, saavidt Kommissionen veed, Barnet ei nydt godt af hendes Efterladenskaber.

I et saadant Tilfælde vilde Fruentimmeret vist med Glæde have benyttet sig af den foreslaaede Maade, hvorved hun ei blev røbet, ifald hun var blevet helbredet. Disse, og maaske i Tiden flere Tilfælde, troer Kommissionen tydelig at vise Gavnligheden af at føje en Foranstaltning, hvorved det overlades til enhver Fødende, som af en eller anden Aarsag til sin egen eller Barns Fordeel ønskede at faae lovformeligt Beviis for at have født i Stiftelsen, at forskaffe sig samme uden dog at staae Fare for at blive bekiendt, førend hun selv vilde, og altsaa uden at denne Bestemmelse blev stridende mod den Taushed, som Stiftelsen ellers sikkrer enhver hemmelig Fødende. Men Sedlen bør blive i Stiftelsen og kuns en Revers gives den Fødende, thi ellers kunde man frygte for, at om en saadan Seddel forkom for Fruentimmeret og faldt i en anden Persons Hænder, vilde hun derved kunne blive røbet. Kommissionen har troet at burde i Udkastet affatte denne § saa vidtløftig, for at den ei skulde misforstaaes af Vedkommende, som om der herefter kunde være mindre Baand paa Betienternes Taushed, hvilket ellers kunde afskrække mange Fødende«.

Hvad Reformer indenfor det 2det Hovedafsnit, »de Oplærende«, angik, stillede Kommissionen sig i Kandidatspørgsmaalet ret imødekommende overfor de ovennævnte fra kirurgisk Akademi og Sundhedskollegiet herom forebragte Ønsker. I Betragtning af, at de kirurgiske Embeders Antal for Tiden var større end de medicinske, foreslog man 3 kirurgiske og 2 medicinske Pladser for Studerende, men Adgangen for Fremmede vilde man nødigt lukke, det hed derom i Forestillingen til Kongen:

»Kommissionen haaber, at det vil finde D. Maj.s Bifald, at herefter 1 fremmed Studerende af Gangen maatte erholde Plads som Kandidat i Stiftelsen foruden de 5 indfødte Studerende, da Erfarenhed har lært, at fremmede Læger af alle Nationer søge til Kjøbenhavn fremfor andre Stæder, især for Fødselsstiftelsens Skyld, som har tilvundet sig almindelig Berømmelse udenlands, og som Kommissionen med fuld Overbeviisning tør forsikkre ikke at blive overtruffet i Henseende til Indretning og Leilighed til at danne duelige Fødselshjælpere af nogen anden Fødselsstiftelse i Europa. Det aarlig stigende Antal af Fødende i Stiftelsen synes ogsaa at være Borgen for, at 1 Plads gjerne kan tilstaaes en Fremmed i Stiftelsen, uden at de indfødte Studerende derved ville tabe betydelig i Leilighed til Øvelse. Dog troer Kommissionen, at det burde paalægges de Fremmede at erlægge en maadelig Betaling til Stiftelsen for denne Fordeel; de derved indkomne Penge formenes påsseligt at kunne bestemmes til et Bibliotheks Oprettelse, der skulde forblive som Stiftelsens Eiendom og især besidde Skriverter, som henhøre til Fødselsvidenskaben, hvilket vilde udbrede mere udvidede Kundskaber hos en eller anden Studerende, der havde Lyst til i Særdeleshed at dyrke denne Green af Lægevidenskaben«.

Yderligere knyttedes til den de Studerende omhandlende Paragraf en Tilføjelse, der vel efter al Sandsynlighed skyldtes Saxtorph og særlig fortjener at fremhæves, da deri laa det første officielle Forslag til en klinisk obstetricisk Undervisning for Studerende, et Savn i J. S. Saxtorphs lange Embedstid, der senere saa haardt skulde bebrejdes ham, men hvis bristende Iværksættelse, alt i hans tidligste Lærervirksomhed, som det skal ses, ikke bør falde ham til Last. Paragraffen sluttede nemlig saa: »Desuden maa Professoren tilstede de flittigste af hans Tilhørere vewelviis at følge hans Besøg hos de friliggende Barselkoner, og tillade dem at være tilstede ved disses Fødsler, for at de ved at være noget mere bekjendte med det praktiske førend de komme til at ligge i Stiftelsen, kunne have desto mere Nytte af deres Ophold i samme.«

Hvad Læredøtrene angik, burde Tallet ikke være mindre end det i Reskriptet bestemte, 12, men Kommissionen ønskede efter Omstændighederne at kunne forøge det, for at befordre Landets

Forsyning med flere oplærte Jordemødre, samt at Jordegodsejerne skulde have Adgang til straks at indsende Elever, 4 eller, naar Pladsen tillod det, flere, og ikke, som Reskriptet fastslog, først naar Provinserne var forsynede, eller ingen indsendtes derfra, mod Betaling altsaa baade for Underhold og Undervisning. Hvad det sidste angik, undlod man ikke, med Rentekammerets tidligere Intriger in mente, i Forestillingen til Kongen at pointere, i hvor høj Grad Billighed talte for, at Professoren honoreredes for den mere intensive Information, disse Elever krævede, da de jo kun blev $\frac{1}{2}$ Aar i Stiftelsen. At fiksure Betalingen for saadan privat Undervisning, kunde Kommissionen ikke finde passende, sligt fandt jo ikke Sted for nogen anden privat Docents Vedkommende, og man havde hidtil ikke haft nogensomhelst Grund til at frygte for Misbrug af Akkoucheurens Ret til at fordre Honorar. Men iøvrigt henstiledes til Kongens Godtbefindende at befale, at al Undervisning for Læredøtrene uden Undtagelse skulde være fri, og til Erstatning derfor tillægges Professoren en fast Gage af Maj.s Kasse, hvad der vilde være langt behageligere for den første. — I Tilfælde at ingen Ansøgning indsendtes fra Jordegodsejere, eller ikke det berammede Tal 4, ansaas det heldigt, at kunne antage Koner fra Provinserne, som for egen Regning ønskede at oplæres, hvilke da blot skulde betale for Kosten men frit undervises, og det samlede aarlige Antal kvindelige Elever mente man da, saaledes som de Fødendes Tal paa daværende Tid stillede sig, at kunne ansætte til 16 Gratister, 8 betalende og 8 fra Staden, i Alt 32. Lagdes hertil de mandlige Læringer, 6 Medici, 9 Kirurger og 3 Fremmede, blev Totalsummen af dem, der aarlig kunde oplæres i Stiftelsen, 50.

Med Hensyn til Antagelsen af Læredøtre ønskede man selvfølgelig, at dette igen, som oprindeligt bestemt, maatte blive Direktionens Sag, fordi derved bedst kunde holdes Kontrol med, at alle Rigets Provinser i ligeligt Forhold blev forsynede, at altsaa Stiftamtmand og Amtmand indsendte Ansøgningerne med Anbefaling efter Stedets større eller mindre Trang og med udtrykkeligt Løfte om efter bestaaet Eksamen at ansætte Vedkommende i et bestemt Distrikt, hvorpaa Direktionen underrettede om de Ansøgendes Antagelse og Tiden, naar de skulde møde. — Gratisternes Forpligtelse til at gøre Tjeneste som Opvartningskoner ønskedes bekendtgjort, fordi det hændte, at dette Paabud, som var ganske nødvendigt for Stiftelsens Oekonomi, blev mødt med Uvillie og Misnøje af saadanne, der var uvidende om samme.

Samtidig med Overtagelsen af Fødselsstiftelsen i Frederiks Hospital var jo Matth. Saxtorph blevet udnævnt til Stadsakkoucheur, for der at undervise Byens Jordemødre, med en Løn fra Stadens Kæmmerkasse af 200 Rdl., og efter hans Død indtraadte Sønnen altsaa i samme Stilling. For nu ogsaa fremtidig at sikre Tilknytningen af denne Post til Overlægestillingen, i Erkendelsen af, at det var nødvendigt, at Stadens og Landets Jordemødre blev underviste baade teoretisk og praktisk af en og samme Mand, ønskedes dette udtrykkelig fastsat i den ny Forordning; det samme turde naturligvis ikke gælde Overlægens Indtræden i Direktionen, der alene beroede paa Majestæten's »synderlige Naade«, men, med Fremtiden for Øje, henstilledes derfor, at Professorens Erklæring i Alt, hvad der vedkom Fødselsstiftelsen, skulde indhentes af Direktionen, før denne tog nogen Bestemmelse. Endelig anbefalede han til at erholde Huslejlighed i den underste Etage i den ny erhvervede Schimmelmansske Gaard.

Hvad den næste af Stiftelsens »Betientere«, Reserveakkoucheuren, angik, fremhævedes stærkt, hvor ønskeligt det var, at hans Post blev fast, ikke, som i M. Saxtorphs Tid, overdraget til en blandt de forholdsvis hurtigt skiftende Studerende, eller, som nu, varetaget af Scheel næsten par bonté. Stiftelsens Kasse tillod jo desværre ikke at foreslaa nogen fast Gage for samme, Kommissionen kunde derfor kun indskrænke sig til at foreslaa frit Værelse, Ildebrand og Lys samt Adkomst til at komme i fortrinlig Betragtning ved Vakance i Professoratet, men man vovede at indstille, om det ikke i Tiden maatte behage h. Majest. af egen Kasse at ville i Fremtiden tillægge dette Embede nogen Gage.

Som en Opmuntring for Overjordemoderen endelig foresloges et Tillæg til hendes faste Løn af 5 p. C. af Kammerlejen; det vilde anspore hende til ikke at fritage nogen Patient, som kunde betale, og indirekte gavne Stiftelsens Finanser.

Selvfølger kunde Kommissionen i sit Udkast til den ny Forordning intet bestemme om Direktionspersonalet, men det indstillede til Kongens Godtbefindende, at til Medlemmer altid blev beskikket en Professor ordinar. ved det medicinske Fakultet og — for at efterkomme Sundhedskollegiets Medlemmers Ønske — en Professor ved kirurgisk Akademi, samt et af Medlemmerne i Direktionen for Pleje- og Opfostringsstiftelsen, da de tre Anstalter stod i nøjeste Forbindelse med hinanden som en Moder med Barn, hvis ikke det maatte behage Majestæten at befale, at herefter kun én Direktion skulde bestyre alle tre Stiftelser.

Jævnside's Kommissionens Udkast til Reformer ved Fødselsstiftelsen, og dertil hørende Motivering, indgik under samme 20. April 1804 lignende fra Direktionen for Pleje- og Opfostringsstiftelsen, det vil altsaa sige Kommissionen og Lunding, suppleret med Malling og Scheel. I Forestillingen til Kongen, et vidtløftigt Aktstykke — hvortil derfor ogsaa var knyttet et Ekstrakt til lettere Oversigt — gjordes Rede for alle tre Stiftelsers historiske Udvikling; for Fødselsstiftelsens Vedkommende tog man ikke i Betragtning at fastslaa, at den, som Lærestalt og Tilflugtssted for Fødende betragtet, virkede til sit Øjemed efter sine høje Stifteres og Velgøreres Ønske og Villie. Ikke uden Interesse læses Begrundelsen af det sidste: »I de 16 Aar fra 1788 til 1803 incl. have 14,355 Mødre (4998 betalende, 9357 fritliggende) født 14,435 Børn. Af det fulde Antal Fødende ere 296, altsaa kun omtrent 2 af Hundrede, døde paa Stiftelsen; efter at være indbragte til andre Syge Hospitaller ere der Nogle døde, men da og til Deels af andre Sygdomme«. Ogsaa i senere Indberetninger tog man i sin Tilfredshed med Mortalitetforholdet, som det skal ses, lovlig lidt Hensyn til disse Eva-kueredes Skæbne.

Anderledes stillede det sig med Børnene, og det uheldige Forhold her maatte paapeges for at begrunde Manglerne ved Pleje- og Opfostringsstiftelsen. Af de 14,435 Børn var 1683 dødfødte eller døde i de første Døgn efter Fødslen, 1977 udbragte til egen Forsørgelse af Mødrene, og 10,775 overlodte til offentlig Forsorg, altsaa gennem Pleje- og Opfostringsstiftelsen. Disse sidstnævnte Børns Skæbne kunde jo kun følges til det fyldte 6te Aar, og for at belyse den tog man Udgang fra Süßmilchs og Baumanns Arbejde over Menneskeslægten's Formerelse og Formindskelse, hvorefter af Børn avlede udenfor Ægteskab ved Overgangen til det 7de Aar skulde have levet $\frac{3}{4}$, men Forholdet hos os viste, at kun $\frac{1}{8}$ var i Live (endnu slettere altsaa end efter det i Guldbrands Forestilling oplyste; s. Pag. 56). De Mangler, der havde medført dette nedslaaende Resultat, var altsaa for Plejestiftelsens Vedkommende Overfyldningen med Børn og det alt for sparsomme Antal Ammer, samt den for alle tre Stiftelser følelige Vanskelighed ved at skaffe Plejeforældre. Foruden alt forhen nævnte Aarsager hertil, den for lave og for kort varende Plejeløn i Forhold til Bondestandens forbedrede Kaar, fremhævedes Fattigvæsenets nye Indretning (1803) med Sognekommisioner, i hvilke Præsten havde Forsædet, den samme Mand altsaa, der skulde opmuntre Bønderne til at modtage Pleje-

børn, men tillige vogte Sognet for senere Fattigforsørgelse af slige Børn, hvis de efter de 6 Aars Udløb stod hjælpeløse.

Vistnok havde man taget under Overvejelse, om ikke en egen Indretning kunde træffes i eller uden Staden, hvortil Børnene fra Plejestiftelsen, naar de var nogle Uger gamle, kunde henbringes og opfostres med Komælk og siden opdrages og undervises, indtil de kunde gaa ud i Lære og Tjeneste, men, fraset Omkostningerne og det mislige ved Opdragelse i en saadan særskilt Koloni, havde Erfaringer andet Steds, der henvistes særlig til Rouen og Paris, noksom godtgjort, at denne Opfostringsmaade kun kunde anvendes i Familier, ikke i Stiftelser. Uden al Tvivl maatte derfor Opfostring blandt Bondealmuen, som i Reskr. $\frac{7}{12}$ .1770 forudsat, blive den naturligste, og derfor burde, for at muliggøre dette, en Forhøjelse af Plejelønnen og en Forlængelse af dens Udbetaling iværksættes, thi ved dette sidste vilde der vindes en Kontrol med Barnets Skæbne efter det 6te Aar, hvad Majestæten jo netop i Resol. $\frac{17}{6}$ 1803 havde ønsket.

For de paa Landet udsatte Børn foresloges da en Plejeløn af 2 Mark 8 Skilling ugentlig i det første Aar, hvor Møje og Tids-spilde med Børnene var størst, for det 2det til 6te Aar inkl. 2 Mark, i 7de—8de Aar 24 Skilling, i 9de—10de 1 Mark ugentlig og for 10de—14de Aar 2 Rdl. aarlig. I sidstnævnte Tid kunde Børnene jo begynde at gøre Plejeforældrene nogen Nytte og disse have sikrere Haab om, at Børnene vilde leve og komme til at tjene dem som arbejdsføre i visse Aar uden Løn. Ved Konfirmationen endelig 5 Rdl., og dermed maatte Understøttelse og Kontrol ophøre, i den Forudsætning, at unge Mennesker i den Alder maatte kunne gaa ud fra offentlig Omsorg, men i Betragtning af Lønnens Forlængelse og Forhøjelse henstilledes, at Plejeforældrenes Raadighed over Barnet ophørte med dettes 20de Aar, uden at dog Retten til at afgive Plejesønnen i Stedet for egne Sønner til Landsoldat maatte bortfalde, da saadant meget vilde hindre Børnenes Udsættelse. Efter denne Plan vilde Udgiften for et Barn i 15 Aar blive 169 Rdl. i Stedet for tidligere i 6 Aar 121 Rdl., iberegnet den Plejeforældrene eftergivne Ekstraskat.

Da Erfaringen havde vist, at en interimistisk Udsættelse i Byen ikke kunde undgaaes, men paa den anden Side Plejemødrene her nødvendig vilde tage mod Børnene paa ganske uvis Tid, henstilledes, at hine, naar de ønskede det, kunde beholde Barnet et Aar, hvorefter det skulde udsættes paa Landet, derved vandtes og, at Pleje-

forældrene paa Landet kunde have Valget mellem ganske spæde og aarsgamle Børn.

Hidtil havde det jo ikke været en ugift Moder tilladt at faa Alimentationspenge fra Stiftelsen, naar hun selv tog Barnet til sig, fra det Synspunkt, at hun kunde skjule de Udveje, hun ellers havde til sit Barns Opfostring, men naar Reglen blev, at Børnene kun i deres første Leveaar maatte forblive her i Staden, formodedes det, at man i visse Tilfælde, naar det ønskedes, kunde overlade Moderen det mod samme Plejeløn, som de fremmede Plejemødre fik, »det saaledes vedligeholdte Baand mellem Moder og Barn vilde mueligen afholde den første fra nye Udsvævelser«, men i saa Fald maatte hun opgive sit Navn og Opholdssted, for at der kunde holdes Kontrol med Barnet, og at det kunde findes, naar det skulde udsættes paa Landet.

Paa lignende Maade som i Kommissionens Henvendelse til Kongen slog man ogsaa her paa det ønskelige i, at alle tre Stiftelser samledes under én Styrelse, hvad der vilde fremme Oekonomien og simplificere Forretningsgangen.

I særskilt Pro M. til Kancelliet af samme Datum gjordes endelig opmærksom paa et Par Punkter, der personlig berørte nogle af Direktionens Medlemmer og derfor ikke kunde indføres i den af den samlede Direktion underskrevne Forestilling til Kongen. Efter eget Tilbud havde Lunding afstaaet de 300 Rdl., som han oppebar, før Opfostringsstiftelsen forenedes med Plejestiftelsen, til Inspektør Bendz, der nu havde Kontorarbejdet, denne Opoffrelse maatte vel erstattes ham, og endelig var der nu Boligspørgsmaalet for Akkoucheuren og Reserveakkoucheuren, det henstilledes, at Direktionen maatte fordele Værelserne i den ny Gaard til dem.

Der kom ret hurtigt allerh. Decision i Sagen, thi knapt en Maaned efter, 18. Maj 1804, udgik en kgl. Resolution, der dog rigtignok, fraset de forhøjede Alimentationspenge og den forlængede Betalingstid, kun berørte et enkelt Hovedpunkt, men iøvrigt drejede sig om de mere underordnede Spørgsmaal. I Erkendelsen af Fødselsstiftelsens nøje Sammenhæng med Pleje- og Opfostringsstiftelsen skulde, »for at medføre mere Orden, Samstemning og Oeconomie«, alle tre herefter bestyres af én Direktion, der foruden de nuværende Medlemmer skulde bestaa af en Professor fra det kgl. kirurgiske Akademi, som nærmere maatte bringes i Forslag. Dernæst resolvedes, at fhv. Ene-direktør ved Opfostringsstiftelsen, Justitsraad Lunding, fremdeles maatte beholde de hidtil tilstaaede 300 Rdl., dog at dette Emolument ophørte, naar han som virkelig Raadmand

i Københavns Magistrat ascenderede til Gage, at Lægen og Reserve-lægen ved Fødsels- og Plejestiftelsen maatte gives fri Værelser til Beboelse i Stiftelsens Bygninger, dog saa, at for Stiftelsens Personale de nødvendige Lejligheder bibeholdtes, og at Direktionen i Overensstemmelse dermed maatte fordele Værelserne efter Omstændighederne, endelig at Oldfruen Md. Lund maatte entlediges og tillægges aarlig i Pension 300 Rdl.²⁾. — Resolutionen kundgjordes Direktionen for Pleje- og Opfostringsstiftelsen ved et Pro M. fra Kancelliet af ²³/₅ (1804) og ved et lignende, ²⁷/₇, meddeltes, at Professor ved det kirurgiske Akademi Fred. Chr. Winslow var beordret at tiltræde »Direktionen for Fødsels- og Pleie-Stiftelsen«, hvad herefter skulde være Navnet, sammen med Konferensraad Malling, Etatsraaderne Aaskow og Guldbrand, Justitsraaderne Almer og Lunding, Professor Saxtorph og Hofmedikus Scheel.

Ved Direktionens Ordning af Saxtorphs og Scheels Lejlighed fik førstnævnte altsaa Stueetagen i den ny Gaard (Nr. 145), og Saxtorphs Værelser i Stuen i Gaarden Nr. 144 tilfaldt Scheel, der en Maanedstid efter giftede sig.

Grunden til, at den kgl. Resol. af ¹⁸/₅ 1804 kun berørte saa faa Punkter, var den, at Kancelliet mente at maatte lade Forslaget til en ny Forordning for Fødselsstiftelsen underkaste nøjere Prøvelse, før det forelagdes Kongen, og til Konsulent valgtes, besynderligt nok, Sundhedskollegiet, hvis Betænkning udbades i Skrivelse af ⁷/₇. Nogen særlig Sagkundskab kunde Sundhedskollegiet vel næppe siges at repræsentere, i Betragtning af at blandt dets daværende 15 Medlemmer var Aaskow, Guldbrand og J. S. Saxtorph som Med-

---

²⁾ Allerede et Aar forud havde denne Enkedronningens Favorit gjort Skridt til sin Retræte. I Februar 1803 ansøgte hun Kommissionen, at hendes Husjomfru Sophie Thostrup maatte blive hende adjungeret og i Tilfælde af Død eller anden Afgang blive antaget i hendes Sted; man tilstod det første, men Sukcessionsret turde ikke loves. I Maj søgte hun da Afsked med Pension, men Kancelliet saa sig ikke i Stand til at bevirke saadan af den kgl. Kasse og formentlig iøvrigt, at hun ved den hende adjungerede Husjomfru maatte kunne bestride en Del af sine Forretninger. Damerne gav dog ikke tabt; Jfr. Thostrup fremlagde for Kommissionen Oldfruens Ønske at blive entlediget, selv uden Pension, naar Posten maatte forundes hende, hvem Kommissionen havde givet Løfte om at komme i fortrinlig Betragtning, og hendes »Selvbevidsthed sagde hende, at hun ikke havde gjort sig dette Løftes Opfyldelse uværdig«, samtidig fastholdt Md. Lund sit Ønske at blive afskediget til Oktober. Det realiseredes altsaa ved Resol. ¹⁸/₅ 1804, men Jfr. Thostrup blev ikke Oldfrue, Forretningen tilfaldt Oekonom Ritzau og Hustru.

lemmer af Kommissionen for Fødselsstiftelsen og Scheel af Direktionen for Pleje- og Opfostringsstiftelsen udelukkede fra Deliberation i Kollegiet, blandt hvis resterende Medlemmer Kirurgerne var i Majoritet (Hartvig, Giesemann, Falkenthal, Schumacher, Winslow og Bodendick) og, hvad vel ogsaa galdt de medicinske Medlemmer (Callisen, Tode, Schönheyder, F. L. Bang, J. Bang), næppe — Jens Bang dog maaske undtaget — sad inde med særlige Evner til at bedømme Fødselsstiftelsens Tarv. Dette viste sig ogsaa i den, 29. Decemb. 1804, afgivne Betænkning, der i Januar 1805 sendte Kommissionen (og Direktionen), hvilke 26. Juni s. A. tilstillede Kancelliet sine Modbemærkninger, der, som iøvrigt selve Udkastet, væsentligt var konciperet af J. S. Saxtorph. Vistnok var Kommissionen ophævet ved Reskr. ¹⁸/₅ 1804, og den for alle Stiftelser fælles Direktion traadt i Stedet, men, som rimeligt var, ønskede den sidste, at den tidligere Kommission som den i Fødselsstiftelsens Anliggender mest sagkyndige afgav Betænkning, til hvilken da Direktionen, der ogsaa afæskedes Erklæring, i det Hele sluttede sig i Skrivelse til Kancelliet af samme Datum, ²⁶/₆ 1805.

Hvad da først de Fødende angik og specielt disses Forpligtelse til, naar det gjordes nødigt, at gøre Ammetjeneste paa Plejestiftelsen, da forekom det Sundhedskollegiet, at sliq Lov, om den end kunde synes nødvendig af Mangel paa Ammer, vilde være trykkende for den fattige og usle: »den arme Ulykkelige og Forladte skulde først nyde Nytten af Regjeringens Naade og Mildhed, og hun maa, medens hun nyder den, være Prøve for de Uerfarne skjönt under det nøiagtigste Tilsyn og siden efter mod sin Villie være Amme og det endda for 2 Børn, enten hendes Constitution kan udholde det eller ikke!« At lignende Pligt skulde paalægges dem, der betalte 3 Rdl. ugentlig, kunde Kollegiet af samme Grund ej heller billige. — Mod dette Udslag af forloren og misvisende Humanitet indvendte Kommissionen, at det var efter nøjeste Overlæg og det nærmeste Kendskab til Stiftelsen, som Sundhedskollegiet ikke kunde have, man havde set sig nødt til at gøre dette Forslag; desuden ansaas det for en saare naturlig Pligt for enhver Moder, som duede dertil, selv at opamme sit Barn; kunde det og under enkelte Omstændigheder blive trykkende for en eller anden, saa syntes det dog ingen Forurettelse at paalægge denne Forpligtelse, især naar den var offentlig bekendtgjort, saa at enhver Fødende var belavet derpaa. Desuden kunde man forsikre, at just de fattige og usle, de arme ulykkelige Forladte fandt den Forpligtelse alt andet end trykkende, ønskede tvært-

imod at blive Ammer paa Plejestiftelsen for i nogen Tid at faa ordentlig Levemaade og erholde Løn i Penge. Derfor havde det ogsaa hidtil uden Vanskelighed kunnet blive til Skik. At der saas hen paa Legemskonstitutionen, var en Selvfølge, og derfor maatte Kommissionen paa det indstændigste indstille, at der i dette Forslag ingen Forandring skete. Hvad Kollegiets Protest af lignende Art overfor de 3 Rdl. ugentlig Betalende angik, galdt det samme, og yderligere maatte dertil føjes, at hvis Forpligtelsen ikke ogsaa galdt disse, kunde det befrygtes, at en stor Del af dem, der nu indlagde sig som Gratister, vilde gøre Udvej for de 3 Rdl. for en Uge, naar de ikke havde Lyst eller moderlig Æmhed nok til selv at ville opamme deres Barn, og at derfor Antallet af Fritliggende, som jo udgjorde Undervisningsmaterialet, ikke vilde strække til i sidstnævnte Henseende. Og iøvrigt skulde Ammepligten kun paahvile dem, naar ingen Fritliggende var at skaffe, saa Tilfældet vilde sjældent indtræffe.

Med Hensyn til det saa vigtige Spørgsmaal, de Studerendes Antal og Forhold i Fødselsstiftelsen, henholdt Kollegiet sig til sit alt i 1803 (s. P. 65) gjorde Forslag, 3 kirurgiske, 2 medicinske og 1 Reserveplads, og at Fremmede kun maatte modtages, naar ingen Indfødt havde meldt sig, thi en stadig Plads for en fremmed Studerende kunde man ligesaa lidt nu som forhen finde billigt, »endskjøndt det vistnok vilde være hædrende saavel for Staten som for Lærestalten«. Ogsaa overfor Holstenere, der hidtil havde været Indfødte ligestillede, ønskedes en Indskrænkning, i Betragtning af, at der nu skulde oprettes en Fødselsstiftelse i Kiel, hvorved Undervisningen for de holstenske Studerende formentlig vilde blive tilstrækkelig, i hvert Fald burde de kun have fortrinlig Adgang til at indtages i Stiftelsen fremfor Fremmede, naar danske og norske Studerende ikke først skulde trænge til Plads. Det i Slutningen af Udkastets § 21 gjorde bemærkelsesværdige Tilløb til en klinisk Undervisning for Professorens Tilhørere fandt uheldigvis Kollegiet betænkeligt, »Følget vilde blive altfor talrigt« og til Hinder for de andre Kandidaters og Jordemødres Undervisning.

Idet nu Kommissionen tog Stilling til disse forskellige Indvendinger, fandtes Intet at indvende mod de 5 bestemte Pladser og — naar disse var besatte, og særlig Trang til Indlæggelse var tilstede — 1 Reserveplads, men at Holstenere ikke skulde have lige Ret til Adgang med Indfødte, kunde ikke godkendes. Fødselsstiftelsen i Kiel var nu aabnet, men af Bekendtgørelsen fremgik,

at kun Jordemødre, ikke Studerende, skulde nyde praktisk Undervisning der³⁾. Det forekom Kommissionen en Anomali ved denne Lejlighed at gøre nogen Forskel mellem Holstenere, Danske og Norske, og man frygtede, at det kunde have til Følge, dersom den Kielske Fødselsstiftelse med Tiden skulde blive saa meget udvidet, at ogsaa Studerende tilstededes Adgang til samme, at da Danske og Norske igen vilde finde Vanskelighed ved at faa Plads i den holstenske Stiftelse, og derved den Fordel tabes, at de Studerende vekselvis vilde besøge begge Stiftelser for at lære at kende de forskellige Fremgangsmaader i det praktiske, »hvilket dog er Hovedmidlet til at blive befriet for skadelig Egoisteri og Fordomme«. — Mod en stadig Plads for fremmede Studerende havde Kollegiet henvist til, at Sligt ikke fandt Sted i andre Lande, ej heller hos os i Frederiks Hospital, som ogsaa var fortrinlig bekendt udenlands, og at Landet nu havde 227 kgl. Embeder at besætte, hvortil krævedes praktisk Kundskab i Fødselsvidenskab, men at dette ikke kunde naas ved en Uddannelse af 15 Kandidater aarlig. En »stadig« Plads for Fremmede havde Kommissionen ikke foreslaaet, men kun at det maatte være Direktionen tilladt foruden de 5 ordentlige Kandidater i Stiftelsen at tilstede en Fremmed ad Gangen at ligge i Stiftelsen, Ønskeligheden heraf havde man udførlig motiveret i Forestillingen til Kongen og kunde derfor her indskrænke sig til at oplyse, at Introduktionen af Fremmede i Stiftelsen fra første Færd skyldtes Stifterindens naadige Villie (s. P. 24), som man og fandt Udelukkelsen af disse »lidet passende med den Aand, der bør herske i Videnskaben«. Det var en Vildfarelse, at Sligt ikke kendtes i Udlandet, der henvises i saa Henseende til Göttingen og Wien, og hvad Frederiks Hospital angik, der ikke admitterede Fremmede til Kandidatposterne, da var disse jo forbundne med Lønning og Udsigt til Befordring i Tiden, derfor altsaa naturligt, at de kun kunde gives til Indfødte. — Naar endelig Kollegiet fandt den kliniske Undervisning for Tilhørere »betænkelig«, da var der i Udkastet netop sagt »vexelviis«, ikke alle paa engang, og Kommissionen havde især følt sig foranlediget til dette Forslag, fordi det saaledes tilforn havde været Skik og Brug ved Stiftelsen og uden Skade eller Fornærmelse for Nogen. At man nu imidlertid ikke spændte sine Forventninger højt med Hensyn til de Resultater, denne Form af klinisk Undervisning kunde bringe, og vel derfor heller ikke

³⁾ Forholdet blev dog ikke saa, hvorom senere.

satte Alt ind paa at faa den gennemført, viste Kommissionens Slutningsbemærkning herom: »Uagtet denne Tilladelse siden Stiftelsens allerførste Begyndelse har fundet Sted, er den dog kuns lidet blevet benyttet af de Studerende, da de ofte kan besøge Stiftelsen uden netop at træffe de Tider, hvor Fødsler eller andet mærkværdigt af Barseltilfælde forefalder, og derfor sædvanlig kjedes ved ofte forgieves og tidspildende Gang. Kommissionen troer derfor, at man uden Frygt for deraf flydende Skade eller Uleilighed kan lade den anførte Tilladelse blive staaende i denne Paragraf, da den dog maaske benyttes af en eller anden«.

Direktionens Bemærkninger om det sidste Punkt og om Fremmedbesøget faldt i det Hele sammen med Kommissionens: »At Fremmede skulde ved Lov aldeles udelukkes, vilde neppe være tilraadeligt, da der, som Erfaring haver viist, kunne møde Tilfælde, naar en Fremmeds Modtagelse formedelst ministeriel Anmodning eller ved anden Leilighed kan bane Vei for reisende Danske, Norske og Holstenere til udenlandske Indretninger. Directionen mener derfor, at i den offentlige Anordning intet behøver at meldes om, hvad enten Fremmede havde Adgang eller ei, men at det kunde overlades til Directionen at antage de Personer, som gives Adgang, og at den kunde autoriseres til ogsaa i enkelte Tilfælde at tilstaae en eller anden Fremmed saadan Adgang, især naar den kunde undværes for Indfødte, og vi ansee det derfor værdigst at naar nogen Fremmed saaledes antages, han da sættes lige med de Indfødte og betaler intet«. Hvad det sidste angik, havde Kollegiet foreslaaet Honoraret til 10 eller dog 5 Rdl. ugentlig.

Mod Kommissonens Forslag, at Reserveakkoucheuren ved Vakance i Overlægeembedet skulde have Udsigt til at komme i fortrinlig Betragtning, indvendte Kollegiet, at saadant Løfte blev en Sukcession under anden Benævnelse, og det kunde i givet Tilfælde hindre Directionen i at handle efter Overbevisning ved saadant Valg; Kommissionen var da heller ikke utilbøjelig til at stryge Udtrykket »fortrinlig Betragtning«, naar der til Gengæld af Kongens Kasse maatte sikres Reserveakkoucheuren en fast Løn.

Kunde Sundhedskollegiets Indvendinger mod en Del af de fornævnte Punkter i Udkastet næppe frikendes for et vist Snæversyn, lagde tillige kirurgiske Særinteresser sig ret stærkt for Dagen i Spørgsmaalet om Stadsakkoucheur Embedet. Mod dettes Tilknnytning til Professoratet i Obstetrik hed det nemlig saaledes i Kollegiets Betænkning:

»Ikke altid vil Staten være saa heldig at eie en i sit Fag saa udmærket og drivtig Mand som Professor Saxtorph. Baade Staden og Videnskaben vilde vinde ved at begge disse Embeder ikke blev forenede i een Person, Staden: da to lønnede Embedsmænd i dette Fag ikke kunne ansees at være for mange for denne hele Stad med dens Forstæder, og hvad Videnskaben angaaer: da har Chirurgen og nu det kgl. chirurg. Academie tabt denne Post for Professor art. obstetr., en Post der egentlig tilhører det chirurgiske Fag og var fra dens Begyndelse forestaaet og bestyret af afg. Professor Christian Berger, daværende Chirurg for samtlige Stadens Hospitaler og Fattige, men nu er, ved særdeles Hændelse, henlagt under det medicinske Facultet. Skulde nu Stadsaccoucheur Embedet vedblive at henhøre under bem. Facultet, saa er alt Haab for Fremtiden betaget det kgl. chir. Academie til at faae ligeledes i Fødselsvidenskaben sin egen lønnede Lærer; nu har det vel en af dets Reservechirurger, som ikke alene i den practiske Deel af denne Videnskab har viist gode Kundskaber men ogsaa i den theoretiske Deel har ved offentlige Forelæsninger med Bifald og Nytte virket til Videnskabens Fremme. Men Reservechirurgpladserne ved bem. Academie ere Promotions Poste til Embeder fornemmelig i Armeen, og altsaa er Academiet daglig udsat for at miste dets agtede Reservechirurg Fenger. Naar derimod Stadsaccoucheur Embedet bliver, som det bør, henlagt som en chirurgisk Plads under det chir. Academie, saa har tillige dette Udsigt til i Tiden at erholde en Prof. art. obstetr., da de 200 Rdl., som desuden hertil aarlig betales af Stadens Kæmmerkasse, kunde ansættes som hans Løn, og herved blev der 2de Professorer art, obstetr. i Staten, der til deels kunde æmulere i Undervisning, ligesom det og var særdeles nyttigt for de Studerende at høre 2de Mænd i eet Fag, ei at tale om, naar en af dem bliver ved Sygdom forhindret i at fortsætte sine Forelæsninger.«

Kommissionen begrundede Forslaget dermed, at begge Embeder var analoge, Stadsaccoucheuren skulde undervise Byens Jordemødre, Professoren Provinsernes; naar den første ikke tillige var Akkoucheur ved Stiftelsen, kunde han jo alene give sine Lærlinge teoretisk Undervisning, hvad Sundhedskollegiet formentlig vilde indrømme kun vilde blive til liden Nytte, og at lade saa lidt kultiverede Personer som Jordemødre i Almindelighed undervises af to forskellige Lærere, var en mislig Sag, de vilde let forvildes i deres Kundskaber, naar de hos den ene Lærer traf Afvigelser, selv nok saa ubetydelige, fra hvad den anden lærte. Derimod skulde Kommissionen gerne være enig med Kollegiet i, at det aldrig kunde skade de studerende Medici og Kirurger, om der var 2 Lærere i Fødselsvidenskab, og at det var meget passende, at det kgl. kir. Academi ogsaa havde en Lærer i bem. Videnskab.

Endnu et lille Udslag af Kirurgernes Ømtaalelighed maatte Kommissionen afvise. I Forestillingen til Kongen om Udkastet for Fødselsstiftelsen var jo proponeret en Professor ved det ki-

rurgiske Akademi som Medlem af Direktionen, med det Motiv, »at Sundhedskollegiets chirurgiske Medlemmer ønskede saadant«. Kollegiet benyttede nu Lejligheden til at protestere mod det sidste: »Det var ikke efter de chirurgiske Medlemmers Begjæring men efter Sundhedskollegiets Tilforordnedes, Hr. Etatsraad Gulbrand undtagen, eenstemmige Indstilling i Skrivelse til det kgl. d. Cancellie af $31/12$ 1803, at nogle af Kollegiets chirurgiske Medlemmer maatte befales at tiltræde Kommissionen og den i Tiden udnævnedes Direction«. Hertil bemærkede imidlertid Kommissionen:

»For at ikke Kommissionen skal ansees for at have fremført nogen Urigtighed, kunde vi Etatsraad Gulbrand og Professor Saxtorph, der ere Medlemmer af Sundhedskollegiet, høitidelig forsikkre, og om det gjøres nødig med acta collegii sanitatis bevise, at den Indstilling, der skeete fra Sundhedskollegiet, var foranlediget af de Herr. chirurgiske Medlemmer, men Brevet ganske rigtig underskrevet af alle Tilforordnede, undtagen af mig Etatsraad Gulbrand. Iøvrigt maatte vi tillige erklære, at det var langt fra, at Kommissionen ved de fremførte Ord havde den mindste Hensigt til at fornærme de chirurgiske Medlemmer af Sundhedskollegiet, men aleene at fremføre Tingen som den virkelig var.«

Hvad endelig Læredøtrene angik, fandt Kollegiet kun Anledning til at dvæle ved de fra Jordegodsejerne indsendte betalende Elever, de samme, der alt forhen havde skaffet J. S. Saxtorph Ubehageligheder fra Kancelliets Side; man ønskede Tallet saavel som Prisen for Ophold og Undervisning fikseret. Kommissionen saa sig ikke i Stand til at opgive nogen Basis, hvorpaa en saadan privat Undervisning kunde takseres, og Betalingen for Kost maatte naturligvis være Forandringer underkastet efter Tidernes Dyrhed. Tallet havde man sat til 4 hvert Semester, men tilføjet »eller flere, naar Rummet og de friliggende Fødendes Antal tillader det«. — I Direktionens Erklæring om dette Punkt bemærkedes imidlertid, at efter nærmere Overvejelse var nu alle Direktionens Medlemmer enige i at foreslaa 14—16 Gratistpladser, at lade den Klasse Elever bortfalde, som skulde betale for Kost men have fri Undervisning, og at de betalende Elever erlagde for Underhold det samme, som Stiftelsen betalte til Oekonomien for de Fritliggende, og til Stiftelsens Kasse for Undervisning hver 25 Rdl., hvorimod der af denne gaves Professoren 200 Rdl. aarlig for Undervisningen, hvad enten de betalende Elevers Antal var over eller under 4 i hvert Semester, dog ikke over 6. Derved vilde Sagen være bragt paa en simpel og fast Fod, saaledes at Stiftelsen fik aarlig 4 flere end hidtil til frit Underhold og Undervisning, og enhver, som søgte at komme ind mod

Betaling, kunde siges iforvejen bestemt, hvad der i alt var at betale. Til det forøgede Antal af fritliggende Elever kunde den afdøde Ladiges betydelige Gave give Ressourcer; ligesom og til at supplere de 200 Rdl.s Lærerhonorar til Professoren, dersom det Bidrag, enhver Betalende erlagde, ikke nu og da skulde være tilstrækkeligt⁴).

Med Hensyn til den nye Forordnings endelige Affattelse og Bekendtgørelse ytrede Direktionen til Slut det Ønske, at der af Udkastet blot maatte uddrages det, som for Tiden var nødvendigt, specielt for Fødselsstiftelsen og Alimentationen, men det øvrige bero et Aar eller to, naar den for alle tre Stiftelser forenede Bestyrelse, der jo kun havde virket et Aar, havde samlet yderligere Erfaringer, der vilde fremgaa af de aarlige Rapporter, som Direktionen havde forpligtet sig til at afgive til Kancelliet.

Det blev da forsaavidt ogsaa et ret magert Resultat, der kom ud af disse vidtløftige Forhandlinger og Forestillinger, idet kun ganske enkelte Punkter i de tvende Udkast til ny Forordninger blev stadfæstede ved kgl. Resolution, som faldt 15. November 1805, aldrig blev publiceret, men meddeltes Direktionen ved en Kancelliskrivelse af 30. Novemb. s. A. og kun berørte Spørgsmaalene om Læredøtrene og de gifte og ugifte Fødende. Med Hensyn til de første billigedes Direktionens Henstilling vedrørende de fra Godsejerne indsendte betalende Elever, altsaa et aarligt Lærerhonorar for Akkoucheuren af 200 Rdl., ligesom at Grattisternes Antal blev 14 à 16 med $\frac{1}{2}$ Aar som korteste og et helt som længste Læretid med Forpligtelse til Tjeneste som Opvartningskoner. Men Valget af Læredøtre forbeholdt Kancelliet sig fremdeles, Ansøgningerne skulde tilstilles dette fra Amtmændene, og Direktionen for Fremtiden blot melde, hvor mange Pladser der var ledige ved hvert Semesters Begyndelse. — Ogsaa Udkastets Forslag om 10 fattige gifte Koner (ikke »Borgerkoner«), der iforvejen skulde melde sig hos Inspektøren eller Stiftelsens Jorodemoder med Attest for Ægteskab og Uformuenhed, akcepteredes, saavel som Tilladelsen for disse, naar det ønskedes, at gaa over som Ammer paa Plejestiftelsen og i 6 Uger foruden deres eget amme endnu et Barn. Endelig stadfæstedes den saa stærkt at-

⁴) Sukkerraffinadør Henrich Ladige havde ved en hans Testamente af $\frac{25}{1}$ 1803 tilføjet Kodiciel bestemt, at $\frac{1}{4}$ af det Overskydende i hans Bo skulde tilfalde »Fødsels- og Pleie Stiftelsen for nyfødde Børn paa Amalienborg«. Der udleveredes til og modtoges af Stiftelsen i Aarene 1808–09 197000 Rdl. dansk Kurant dels i kontante Penge dels i Panteobligationer ældre end 1807.

traaede Forpligtelse for de fritliggende ugifte Fødende, »naar det behøvedes«, at gøre Ammetjeneste mindst i 6 Uger mod sædvanlig Ammeløn, saavel som for de 3 Rdl. ugentlig Betalende.

Men dette sidste Punkt søgte man i Kancelliet endnu en Gang at omstøde, thi i den samme Skrivelse, ved hvilken Resolutionen af ^{15/}₁₁ 1805 meddeltes Direktionen, forespurgte Kancelliet, om det ikke uden Skade for Plejestiftelsen kunde for Fremtiden overlades de fritliggende ugifte Fødendes eget Valg ved deres Afgang fra Fødselsstiftelsen enten at pleje deres Barn i 6 Uger paa Ammestuerne eller i Stedet betale til Stiftelsens Kasse, hvad for et Barns Underhold i den Tid var fastsat. Paa det bestemteste modsatte Direktionen sig dette Forslag, den højeste Nødvendighed bød at fastsætte som Pligt for alle fritliggende Ugifte, naar det behøvedes, og de var duelige dertil, at gøre Ammetjeneste idetmindste for nogen Tid; uden det kunde Plejestiftelsen ikke virke til sit Øjemed, og Kancelliet maatte kunne forstaa, at Penge ikke kunde anses som Ækvivalent herfor, som man jo ogsaa maatte tilføje, at de fattige Personer, der indlagde sig som fritliggende, absolut ikke kunde udrede, hvad et Barns Opfostring i 6 Uger paa Plejestiftelsen kostede, de vilde vist ligesaa godt kunne betale de 3 Rdl. ugentlig og derved som oftest undgaa Forpligtelsen. — Hvad den sidstnævnte Kategori angik, kunde det maaske synes, at man snarere kunde overlade dem det nævnte Valg, men det maatte dog bemærkes, at da det kun nu og da vilde blive nødvendigt at kræve Ammetjeneste af disse, vilde de fleste slet ikke blive spurgte om Valget, kom der saa Tider, hvor der var Trang paa Ammer, vilde Vedkommende med Rette kunne beklage sig over at behandles anderledes end Andre, og var de end villige eller i Stand til at betale sig fri, saa vilde det kunne foranledige ufordelagtige Rygter om Stiftelsens Betjente, der let blev ansete for at handle partisk ved at lade Nogle slippe og derimod tage Betaling af Andre, ja maaske endog beskyldes for at drive en Slags Handel dermed og gøre sig utilladelig Fordel. Derfor maatte man holde paa, at de paagældende Paragraffer i Udkastet end mere maatte anses grundede paa Nødvendighed, især naar man saa hen til det aarlig stigende Antal af Fødende, ikke mindst af de 3 Rdl. betalende, som blot for at blive fri for den naturlige moderlige Pligt at sørge for deres Børn gjorde Udveje for den vistnok ringe Betaling af 3 Rdl., »thi Mængden af disse Fruentimmer var ikke, som man maaske formodede, Personer, der fortrød og søgte at skjule deres Fejltrin for Verdens Øjne og derfor fortjente den

mest skaanende Behandling, men snarere saadanne, der af Letsindighed og Umoralitet havde begaaet det«.

Kancelliet bøjede sig og indgik i April 1806 med allerund Forestilling, at Nødvendigheden bød, at de fritliggende Ugifte var pligtige, naar behøvedes, at gøre Ammetjeneste, og de 3 Rdl. betalende ligeledes, naar usædvanlig Trang var tilstede, og i Maj udstedtes den paagældende Plakat desangaaende.

Saaledes var dette for Plejestiftelsen vigtige Spørgsmaal afgjort efter Direktionens Ønske, men, som det ses, faldt der altsaa ingen Resolution angaaende adskillige af de i Udkastene stillede Ændringsforslag, deriblandt hvad der vedrørte Kandidattjenesten i Stiftelsen, Fremmedes Ophold her, Stadsakkoucheurembedet o. a., i saa Henseende blev det gamle Reskript af 23. Marts 1787 fremdeles Rettesnoren.

Muligt var det den saa hurtigt befæstede og fremskudte Position, Scheel havde vundet herhjemme, der bevægede ham til ikke at modtage en ærefuld Kaldelse, der i dette Tidsrum forebragtes ham andet Steds fra. I den Nekrolog over de i Aarets Løb afdøde kendte Læger, daværende Livlæge Brandis oplæste i det kgl. medicinske Selskabs Møde ^{7/11} 1811⁵⁾, berøres bl. a., at Scheel havde afslaaet det ham af Sanitetskollegiet i Kiel og Kuratoren for Universitetet her i 1804 gjorde Tilbud at overtage Ledelsen af den paatænkte Fødselsstiftelse i Kiel. For det ^{25/5} 1804 oprettede holstenske Sanitetskollegium var Kuratoren Grev Fr. Reventlow Præsident, og til dets første Medlemmer hørte Professorerne Hensler, Brandis, Fischer og Pfaff, hvilken sidste stod i venskabeligt Forhold til Scheel alt fra 1795, da han gæstede Fødselsstiftelsen i København og her lærte ham at kende som den gamle Saxtorphs Medhjælper under Sønnens treaarige Bortrejse, ligesom han blev Scheels Medredaktør ved det 1799 paa-begyndte »Nord. Archiv f. Natur- und Arzneykunde«. Oprettelsen af en Fødselsstiftelse i Kiel hørte til de første Ønsker, som Sanitetskollegiet forebragte det kgl. tyske Kancelli i København, uden dog straks at vinde dettes ubetingede Tilslutning.

I Monografien over Matth. Saxtorph har jeg gennem Akter fra Statsarkivet i Slesvig givet en Del Oplysninger om de 1765 i Flensborg og Altona (navnlig ved J. H. E. Bernstorffs Initiativ) grundlagte Jordmoderskoler og tager Anledning til her gennem

⁵⁾ Bibl. for Læger, 4. Bd., 1813.

senere samme Steds fra modtagne Dokumenter at supplere disse lidt i Tilslutning til en kort Redegørelse for Kieler Stiftelsens Oprettelse.

Havde Berger ikke været en knækket Mand, da han 1774 modtog Professoratet i Kiel, kunde det vel i Betragtning af det Værd, han tillagde den kliniske Undervisning, være ventet, at han havde gjort de første Skridt til at skaffe det lille Universitet en obstetricisk Klinik, men Arbejdslyst og Initiativ tabte han jo hurtigt i de nye Forhold, og den, der optog Tanken om noget saadant, blev Hensler, Struensees Afløser (1769) som Fysikus i Altona, der, samme Aar Berger døde, 1789, blev ansat som Professor i Patologi og Terapi ved Kieleruniversitetet. Kort efter begyndte han at slaa til Lyd for at henlægge Jordemoderskolerne i Flensborg og Altona til Kiel, hvor hidtil den teoretiske Undervisning var blevet givet af Professoren i Kirurgi uden anden praktisk Vejledning »end den anatomiske«, men sin Modstand overfor Planen grundede Kancelliet paa den formentlig langt bedre Anledning til Jordemoderuddannelse, en folkerig By som Altona ydede, og paa Erfaringerne fra de smaa tyske Byer, der ikke opmuntrede til Efterligning. Sagen hvilede derfor, og Anledningen til, at den paany rejstes, var Flensborger Skolens Lærer Lilies Død i Foraaret 1804.

Lilie, der allerede fra 1772 cum spe succedendi havde været den gamle Bøssel adjungeret (og fra 1781 ene ledet Undervisningen) overtog efter dennes Død, 1785, Skolen, der i de sidste Aar under Lilies Svagelighed var kommet i Forfald. En Indberetning kort efter hans Død fra Magistraten i Flensborg til Sanitetskollegiet giver lidt Indblik i den der stedfundne Virksomhed. Det gennemsnitlige Antal Elever ved de halvaarlige Kursus havde i de sidste Aar været 12, medens Tallet af Barselkvinder for Tiden 1784—1803 havde varieret fra 9 til 32 aarlig, og Middeltallet kun været 20. Instituttet var et lejet Hus, der forneden rummede 2 større Stuer, den ene var »Skolen«, den anden »Fødesalen« med Plads til højst 5 Senge og et mindre uopvarmet Rum ved Siden af til Opvartningskønen, der derfor gerne opholdt sig i Salen; ovenpaa var 2 Smaastuer, der lejedes ud til Læredøtre. — I Altona var Skolen ogsaa hensygnende, Nessler var en Olding, der nu overlod det Hele til Jordemoderen, og Kancelliet tog derfor i 1803 Anledning til at indstille ham til Afsked med sin Løn (50 Rdl.) som Pension og proponere Fysikus Nissen i Segeberg til Lærer; hvilket sanktioneredes det følgende Aar (1804).

Ved Lilies Død kom nu altsaa Striden til at staa mellem Altona og Kiel som Sædet for én større Skole; at den i Flensborg skulde nedlægges, var man ikke i Tvivl om. Ved Nissens Ud-nævnelse var Savnet af en dygtig Lærer i Altona afhjulpet, og saavel han som Anstaltens øverste Tilsynshavende, Overpræsidenten Stemann, arbejdede for dennes Udvidelse ved Henlæggelse af Flensborgskolen hertil, hvilket fandt Tilslutning hos det tyske Kancelli i København, men Henslers tidligere Plan om en Universitetsklinikk blev nu kraftig støttet af det ny holstenske Sanitetskollegium, hvis Ønsker i den Henseende fandt en ikke mindre ivrig Forkæmper i Universitetets Kurator Grev Reventlow. Han søgte i et indgaaende Pro M. til Kronprinsen at gendrive Indvendingerne mod Oprettelsen af Fødselsstiftelser i mindre Byer ved at henvise til Kassel og Göttingen, der havde fostret de berømteste Fødselshjælpere, som kunde tage det op med de franske, »ogsaa Lægfolk kendte Navne som Stein, Roederer, Wrisberg«, etc., men skød jo ganske vist i sin Vurdering af disse Celebriteter over Maalet, naar der tilføjedes: »wo ich nicht irre, hat durch Röderer der ältere Saxtorph wenigstens seine erste Bildung in Göttingen erhalten«, thi Roederer var død (1763), 4 Aar før Matth. Saxtorph gav sig ud paa Rejse. Der kunde formentlig i Kiel regnes med 100—120 Fødsler om Aaret, hvad vel maatte skønnes tilstrækkeligt, da Jordemødrene jo kun skulde give sig af med naturlige Fødsler (!), og dertil kom, at Altona var en meget usædelig By, og Læredøtrene var ikke alle gamle (!). Forhandlingerne endte med et Kompromis, forsaavidt Altona beholdt sin Fødselsstiftelse og Jordemoderskole under Nissen, men der maatte kun undervises Altonarinder og Udlændinge, og de første prøves i Kiel, alle andre Jordemoderelever fra Hertugdømmerne skulde oplæres sidstnævnte Sted. Nissen døde 1832 og fulgtes som Lærer af Fysikus Nagel (ifølge Meddelelse fra Stadslæge Schroeder bestaar Anstalten endnu, men Undervisningen ophørte 1874, da den skønnedes overflødig).

Kieler Stiftelsen aabnedes altsaa 1. Maj 1805 (først i lejede Lokaler, fra 1809 i eget Hus, s. Fig. 2) under Wiedemann som Forstander, der forhen havde været Professor i Anatomi og Obstetrik ved Kollegiet i Brunsvig. Akterne vedrørende Skolens Oprettelse giver ikke nærmere Oplysninger om det Scheel gjorte Tilbud⁶⁾, som hvis formentlige Ophavsmand jeg har nævnt

⁶⁾ I Anledning af en 5—6 Ugers Rejse i Sommeren 1804 til Holsten søgte Scheel om Tilladelse til at lade Lic. med. Marcus, der i 3 Maaneder havde be-

Pfaff, eller maaske snarere Grev Reventlow, til hvem Pfaff stod i nærmere personligt Forhold. Hvem det var, Hensler havde udset til Lærer, maa staa hen; i en Skrivelse fra denne, Sommeren 1804, til det tyske Kancelli hed det nemlig: »es fehlet in Kiel auch an einem geschickten Lehrer nicht . . . er ist ein Schüler des grossen Saxtorphs und hat seit vielen Jahren durch seine glückliche Praxis den Beifall der ganzen Gegend mit Recht erhalten«. — De fattige Ugifte, hvem »möglichste Verschwiegun*g* ihrer Vergehun*g*« var sikret, kunde 4—6 Uger før Fødslen op-

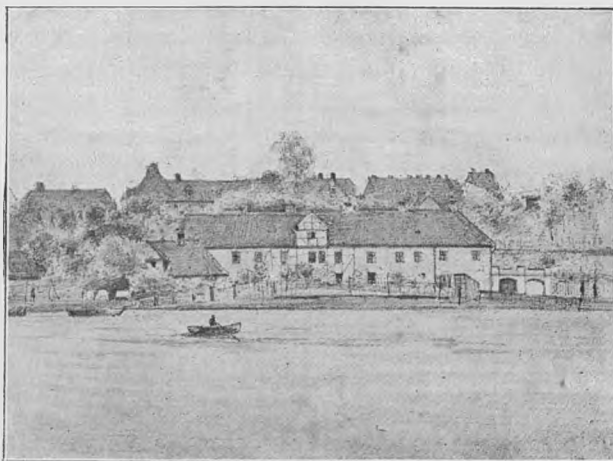

Fig. 2. Fødselsstiftelsen i Kiel 1825.
(Efter Blyantskitse i »Histor. Landeshalle« i Kiel.)

tages i Stiftelsen, og for at skaffe denne yderligere Materiale opmuntredes fattige gifte Koner til mod en Doucør at indfinde sig her, saasnt de mærkede Svangerskab, og maanedlig lade sig undersøge. Børnene maatte Mødrene tage med sig, stod de uden Evne til at forsørge dem, paahvilede dette Kommunen, hvor de sidst havde opholdt sig. De Fødendes Antal var i det første Par Aar meget beskedent, 30 i 1805, 63 i 1806 og steg langsomt de følgende Aar til op mod 100 og lidt derover.

I det $19/4$ 1805 stadfæstede Patent for Lærestalten blev ikke nævnt noget om Studerendes Ophold her eller om praktisk Undervisning jævnsides Jordemødrene, hvilket derimod Sanitets-

---

søgt Ammestuerne med ham, fungere som Vikar her. Muligt var Rejsens Foranledning den ham tiltænkte Ansættelse.

kollegiet fra første Færd havde forudsat, som det i Udkastet (^{15/12} 04) til Kancelliet lød: »Durch Vorweisung von Präparaten aus dem anatomischen Museum kann dieser Unterricht selbst möglichst augenscheinlich gemacht werden. Wenn auch etwa weibliche Leichnamen auf dem anatomischen Theater vorhanden sind, können daran die Handanlegungen von Hebammen und Studiosen füglich und mit wahrem Nutzen gemacht werden«. At Studerende imidlertid senere fik Adgang til praktisk Uddannelse, fremgaar af en Redegørelse (1832⁷) fra Michaelis, daværende Assistent ved Stiftelsen, om den her siden Anlæggelsen stedfundne Virksomhed, men naar saadant begyndte, oplyses ikke bestemt, i større Omfang skete det først efter Anstaltens Udvidelse 1826, og at Trangen til at faa de holstenske Studerendes obstetriciske Uddannelse suppleret ved Fødselsstiftelsen i København gjorde sig gældende i de første Aar efter Kielerstiftelsens Oprettelse, vil senere blive berørt.

III.

Plejebørnene. — Præsternes Tilsyn med disse. — Vaccination. — Scheels Reformer paa Ammestuerne. — Ihjelliggen af Børn. — Forbytning af disse. — Bendz' Reformforslag vedrørende Plejehjælpen. — Indberetning $\frac{5}{4}$ 1809 for 1805—07. — Dronningens Protektorat. — Indberetning $\frac{6}{12}$ 1811 for 1808—10. — Den puerperale Mortalitet. — Kirurgiske og medicinske Studerende. — Holstenere. — Ophør af Fremmedbesøget i Stiftelsen. — Jøder og deres Edsaflæggelse. — Kontrovers mellem Kieler Læger og Sundhedskollegiet. — Md. Langes Afsked. — Md. Frost Overjordemoder. — Oprettelse af Jordemoder Distrikter ved Forord. $\frac{21}{11}$ 1810.

Med Opgaven for Øje at skildre Fødselsstiftelsens Historie i Joh. Sylv. Saxtorphs Funktionstid kunde det falde naturligt indenfor denne lange Periode at afgrænse enkelte Tidsafsnit, forsaavidt de prægedes ved særligt iøjnefaldende Begivenheder, men Forsøg

⁷) Pfaffs Mittheilungen aus d. Geb. der Med. Chir. u. Pharm. Bd. I. 1. H. 1832.

herpaa vil møde Vanskeligheder og let blive kunstlede. Et Par Hovedmomenter, der fortrinsvis karakteriserer visse Afsnit indenfor det lange Spand af 40 Aar, lader sig dog i saa Henseende udpege, først dette da, at i den Scheel'ske Periode (til 1811) var det fortrinsvis Plejestiftelsens og Plejebørnenes Forhold, der beslaglagde Opmærksomheden og var Genstand for Drøftelse og Forhandlinger, at det samme til Dels galdt den følgende Tid, medens O. L. Bang (til 1825) var knyttet til Stiftelsen, en Periode, hvor iøvrigt de Bidrag, Arkiverne giver til dennes Historie, absolut er de fattigste, men hvor Plejebørnssagen blev bragt til Afslutning, og at endelig de sidste 10—15 Aar blev Trængselstiden, der prægedes ved Barselbeberens Ødelæggelser.

I det Foregaaende er jo, hvad det første af disse Tidsafsnit angaar, berørt Hovedbegivenhederne i sammes første Quinquennium og allerede der gjort opmærksom paa den fremtrædende Rolle, Paul Scheel, trods sin tilsyneladende underordnede Stilling som Underakkoucheur og Reservelæge ved Plejestiftelsen, spillede, hvad efter samme Maalestok gjorde sig gældende i hele hans Funktionstid. Navnlig galdt dette altsaa Plejebørnene og Plejestiftelsen, til hvilken hans Virksomhed særlig var knyttet, i Modsætning til Chefen, der, uanset det ham ogsaa her paahvilende Overtilsyn, næppe, efter hvad der kan skønnes, har omfattet dette Omraade med synderlig Interesse, men overladt Styrelse og Initiativ til Reformen til Reservelægen, fra hvis Haand, saavel som fra Inspektørens, næsten alle Indlæg af Betydning i disse Sager i den paagældende Periode skriver sig, som det vil fremgaa af den følgende Skildring.

Den 1. Juli 1804 traadte den ved Reskr. ^{18/6} s. A. stadfæstede forhøjede og forlængede Alimention for Plejebørnene i Kraft, og for at fremme de forventede gode Resultater paalagdes det Biskop Balle ved en Kancelliskrivelse af ^{23/6} at tilkendegive samtlige Præster i Sjælland og Møen, Købstæderne undtagne, de dem i saa Henseende paahvilende Pligter: aarlig paa en af Højtidsdagene for Menigheden at bekendtgøre Opfostringsvilkårene, attestere Plejemødrenes Brugbarhed, føre Tilsyn med Børnene, hvortil ogsaa Degne og Skoleholdere skulde være villige, føre Regnskaberne og indberette til Stiftelsens Direktion, hvad fornødent maatte være. Majestæten tvivlede ikke om, at Præsterne »med Nidkærhed vilde virke til Opfyldelsen af denne for det almindelige saa gavnlige Stiftelses Øiemed og vilde iøvrigt i Naade ansee disse

Geistlighedens Bestræbelser, ligesom tage samme i særdeles Betragtning blandt Grundene til Befordring, naar nogen søgte Forflyttelse til bedre Embede«.

Hvor tyngende dette Tilsyn med de hos Landboerne anbragte Plejebørn kunde falde en nidkær Præst, lægges for Dagen i et allerærb. Pro Mem., som Chr. Saxtorph¹⁾, residerende Kapellan i Asminderød, Grønholt og Fredensborg, ^{21/11} 1803 sendte Direktionen for den kgl. Opfostringsstiftelse; der tages Anledning til at referere det, fordi det giver et talende men grelt Billede af de Kaar, Statens filantropiske Omsorg beredte disse ulykkelige Skabninger:

»Mit Kald som Religionslærer, Menneske og Christen tillader mig ikke med Ligegyldighed at see igjennem Fingre med en Sag, hvorpaa mangfoldige uskyldiges Liv og Statens vigtige Interesse beroer. Sagen angaaer Indretningen med Fosterbørnenes Udsættelse, især i Grønholt Sogn, der, paa den Fod den paa nærværende Tid staaer, nødvendig maa have de skadeligste Følger.

Men naar jeg klager, klager jeg da ikke over mig selv? Vil man her ikke finde Leilighed til at bebreide mig: det hviler nærmest paa Dig, som er overdraget Opsynet over de uskyldiges Pleie og Forsorg, om disse ikke behandles, som de burde og skulle? — Ja det er sandt, havde jeg havt den fornødne Kundskab om den Character de besad, der skulle sørge for de umyndige, da vilde intet være tilovers, som kunde tiene min Undskyldning; men jeg har endnu været her for kort Tid til at jeg kunde kiende de mange og forskiellige Mennesker en saa vidtløftig Menighed som denne indeholder; jeg har i denne korte Tid ikke kunnet have Leilighed nok til at skjælne om de Subjecter, til hvis Pleie Børnene have været anbetroede, have været værdige eller ikke; jeg troer desaarsag, at Mangel paa denne Kundskab maa tale til mit Forsvar, og at enhver, der indseer Sagen fra den rette Synspunkt, vil lade mig upaaanket. Jeg har dog brugt den største Forsigtighed, Fogderne har jeg overdraget, enhver i sin Bye, at forsyne dem, som ønskede at være Pleieforældre, med et Beviis, som skulde godtgjøre, at de vare duelige til at paatage sig de spædes baade physiske og moralske Opdragelse, ikke har jeg heller udstedt noget Beviis uden Pleieforældrene i forveien have været forsynede med Auctoritet fra Fogderne.

Men nu, nu foretager jeg mig nogle Dages Reise for at erfare, hvorledes Foster Børnene behandles. Her møder mig et Syn især i Grønholt Bye af usle spæde — et Syn, ved hvis Betragtning det menneskelige ufordærvede Hjerte ikke kan andet end gyse! Indesluttede inden 4 Vægge i mørke smudsige Huller og af en indpresset giftig Luft, skjulte i giennemsigtige og skidne Pialter, der overalt vidner om den Armod, der hersker iblant fattige Huusmænd paa Landet. Behæftede med Skab, Skiørbug og andre pestiske Sygdomme saae jeg de ulykkelige

¹⁾ Død 1810 som Sognepræst i Borre paa Møen, var Søn af Peter Saxtorph, † 1803 som Præst ved Nicolaj Kirke i København, Broder til Matth. Saxtorph.

smaa til deels overladte til sig selv og deres egne tunge Skiæbne at sukke under Byrden af den smerteligste Behandling!

Jeg følte det! og jeg følte det tillige som en hellig Pligt i Tide at gjøre den ærede Direction opmærksom paa mine Erfaringer, for, om mueligt, at der kunde udfindes Midler til at lindre disse ulykkelige Skiæbne. Men, tænkte jeg for mig selv, hvad har man da at gjøre for at lette de Mangler, som overalt her i Sognet og allermeest i Grønholt Bye findes ved Fosterbørnenes Udsættelse?

Den ærede Direction tillade mig, nu efterat jeg er bleven mere bekendt med Sognets Omstændigheder, at fremsætte min Meening. I Grønholt Sogn og især Grønholt Bye, hvor de fleste Fosterbørn have været og endnu ere, have de for det meeste været udsatte til Huusmænd, der ansee det som deres Levebrød, Huusmænd der ere ligesaa forarmede som interesserte, og man kan da lettelig slutte sig til, hvordan den Behandling maa være, som de umyndige smaae kunne vente sig af slige Fosterforældre, der bestemmes af saa uædle Bevæggrunde, ja jeg kan med Sandhed sige, at blant de mange Huusmænd som i Grønholt have Fosterbørn at opdrage, ere ikke 2, som fuldkommen dertil ere qualificerte. Kunde man derfor træffe den ønskelige Indretning, at de Børn, som for Fremtiden bleve udsatte her i Sognet, bleve udsatte til Gaardmænd og nogle faae Huusmænd, der baade havde Evne og Lyst til at behandle Fosterbørnene som deres egne, da vilde man upaatvivlelig derved spare mange af de uskyldiges Liv, bringe Staten i Fremtiden mange duelige og tjenstdygtige Lemmer og forebygge det, som er det skiændigste, Huusmændenes Uvirksomhed, der da ikke længer kunde finde Næring for sin Dovenskab i Interessen af den umyndiges slette og ofte umenneskelige Behandling!«

Det saa efter Udstedelsen af Reskr. ^{18/5} 1804 til en Begyndelse ret lovende ud med Anbringelsen af Børnene. I sidste Halvaar af 1804 var Søgningen fra Landet saa stor, at de kunde udsættes 2 à 3 Uger efter Fødslen, i 1805 gik det endnu an, men derefter aftog Efterspørgslen, saa at kun de ældste Børn kunde udsættes, mens de yngre maatte forblive paa Ammestuerne eller udsættes i Byen. Under sine Forhandlinger om Udkastet til de ny Forordninger havde Direktionen jo udbedt sig gennem Kancelliet at maatte forebringe Kongen aarlige Rapporter om Stiftelserne; i den første, der indsendtes ^{17/9} 1805 for Aaret 1804, kunde der, hvad Plejebørnene angik, endnu ikke gøres nogen Sammenligning mellem den gamle og ny Tingenes Tilstand, kun et enkelt, i Indberetningen i saa Henseende berørt Forhold skal nævnes, idet man fremhævede, at der nu droges Omsorg for, at saavel Børnene paa Landet som i Staden blev vakcinerede, og man undlod ikke at nævne Distriktskirurg Kongsted i Lidø Sogn, der i Løbet af Sommeren med Held havde vakcineret 18 Plejebørn uden at begære nogen Erstatning for Befordring eller i anden Henseende.

Efterat den angaaende Vaccinationen nedsatte Kommission — hvis Medlemmer var Aaskow, Guldbrand, Callisen, Winslow og Veterinæren Viborg — $\frac{5}{12}$ 1801 havde afgivet Betænkning til Kancelliet, blev ved kgl. Resol. $\frac{18}{12}$ s. A. Kommissionens Forslag til Vaccinationens Fremme bifaldet, ligesom Kongen tilsagde de Læger og Kirurger, der her udmærkede sig, sit allerh. Velbehag samt Haab om fortrinlig Befordring i Fremtiden. Et Pro Mem. herom udsendtes i Januar 1802 til begge Rigers verdslige og gejstlige Autoriteter og ligeledes til Kommissionen for Fødselsstiftelsen. At Sagen her blev omfattet med Interesse, ligger nær at formode, Aaskow og Guldbrand havde jo haft Sæde i den ovennævnte Komité, og de senere Medlemmer af Fødsels- og Plejestiftelsens Direktion, Scheel og navnlig Winslow, hørte til de ivrigste Forkæmpere for denne Sag.

Fortsættelsen af de lovede aarlige Indberetninger fra Direktionen blev forsinkede ved de indtraadte urolige Krigstider, og den næste kom først $\frac{5}{4}$ 1809, omfattende Treaaret 1805—07. I denne omtaltes da nøjere Virkningerne af de i 1803 og 1804 befalede Forandringer ved Pleje- og Opfostringsstiftelsen, hvad vi kommer tilbage til, men allerede inden denne officielle Redegørelse havde Scheel, knapt et Par Aar efter Takskrivelsen til Classen (s. P. 60), i et Pro Mem. ($\frac{7}{12}$ 1805) overfor Direktionen maattet berøre følelige Mangler paa Ammestuerne som Tilbageslag af den begyndende vanskelige Afsætning af Børnene til Landet. Direktionen havde jo som Regel antaget det Princip, at hver Amme skulde have en Seng for sig og kunne lægge Børnene fra sig, naar hun sov. Der var nu i Vintertiden saa mange Børn, (op mod de 130—40), at Senge manglede til 30; han foreslog at anskaffe smaa Enkeltkurve (til at hægte paa Ammens Seng), hvorved syge eller mistænkelige Børn kunde separeres (Flertallet laa i Fælleskurve eller Senge til 3 à 4 Børn). Ammernes Tal var steget til 73, men der havdes kun Senge til 62, de øvrige havde man maattet lægge 2 i en Træseng, saaledes at Fødderne vendte mod hverandens Hoved, hvad der var ubekvemt for de Sovende, gav Anledning til fortrædelige Klammerier og bidrog til, at de Fødende nødigt tog Tjeneste paa Ammestuerne.

De ubehagelige Forhold paa disse og det saa stærkt voksende Arbejde for Overammen bevægede Mad. Weisse til allerede 31. Dec. 1805 at ansøge om Afsked og i Stedet erholde en Plads ved Stiftelsen, »der var mindre vidtløftig«. Scheel, der satte særdeles Pris paa hende, tog deraf Anledning til i en Skrivelse til Direktio-

nen ($\frac{7}{4}$ 1806) at stille Forslag om de Vilkaar, »hvorunder man kunde vente, at Oberammen vilde vedblive paa hendes besværlige, hidtil af hende saa vel forestaaede Post«. Dels proponerede han en Forhøjelse af hendes Gage (fra 74 til 150 Rdl., foruden det hende til Nyaar sædvanlig ydede Gratiale 50 Rdl.), der vilde bringe denne i nogenlunde Proportion til Jordemoderens, dels en Medhjælp i to hende subordonerede »Underammer« og to faste Vaagekoner i Stedet for den ene, der nu havde Tilsyn med c. 140 Børn i 18 Værelser, og var et tvivlsomt Værn til at hindre, at Ammerne kvalte Børnene i Søve. »Manglen paa passende Straffemidler«, saaledes hed det til Slut i Scheels Henstilling, »gjør nu Mad. Weisses Post imellem saa mange Ammer af Kjøbenhavns laveste Almue, som kun lidt estimerer det hun siger, særdeles ubehagelig. For ikke længe siden kom de endda til at slaes paa Md. Weisses egen Værelse, og hun kunde neppe faae dem jaget ud. Et mørkt Cachott og Straf paa Vand og Brød er det eneste Middel mod grove Forseelser, som blandt 80—90 til dels uregierlige Fruentimmer ikke sjelden forefalde. Noget vil tillige til bedre Orden ogsaa derved bidrage, naar et Slags trykt Placat, indeholdende Ammernes fornemste Pligter imod Børnene og deres Forestatte blev opslaaet paa Stuerne«.

Nogen Medhjælp maa Md. Weisse have faaet, thi der foreligger en Skrivelse fra hende i 1808, hvori hun beder Direktionen om Tilladelse til at afskedige Underammen Cathrine Rømer paa Grund af hendes uartige Opførsel, men længe forblev hun dog ikke i Pladsen, da hun i Juli 1811 paa Grund af svigtende Kræfter søgte og erholdt Afsked.

Spørgsmaalet om passende Straffemidler overfor uregierlige Ammer var allerede tidligere bragt paa Bane af Scheel i Anledning af den i ovennævnte Skrivelse ogsaa berørte Eventualitet, Kvælning af Børnene i Ammesengene. Den 27. Jan. 1804 havde han nemlig maattet meddele Direktionen, at Vaagekonen Natten forud havde fundet to Børn liggende døde i Sengen ved Siden af Ammen, og Sektion stadfæstede Formodningen, at de var kvalte. Scheel foreslog, at hun blev jaget bort efter en alvorlig Irettesættelse i samtlige Ammers Nærværelse, hvad Saxtorph tiltraadte, men Malling mente, at Sagen maatte meldes til Kancellet, for at hun kunde straffes eller idetmindste faa Vand og Brød paa Stiftelsen, hvad Almer og Lunding sluttede sig til, men Guldbrand raadede til Overvejelse i et Møde, Skade var det jo, tilføjede han, at det skulde ske nu det første Aar, da Stiftelsen havde faaet

udvidet Lokale, og notorisk var det jo ikke, at de var kvaltet! Den endelige Resolution blev dog, at Tildragelsen skulde meldes for Kancelliet, men da vedkommende Amme unddrog sig videre Følger ved at echappere, vedtoges, at Sagen kunde henlægges, samt at hun, for ikke at gøre Ammestuerne mere afskrækkende, end de var, ikke skulde efterlyses, men alene efterspørges underhaanden og hendes Person forsikres, ifald hun opdagedes, og Sagen paany refereres. — Den 20. Nov. 1805 meldte saa Md. Weisse til Inspektøren, at et Barn Natten forud var blevet lagt ihjel, og fremstillede Ammen, der havde haft det ved Brystet. Bendz bemærkede i den Anledning i sin Skrivelse til Direktionen, at han til Skræk og Advarsel havde ladet opslaa paa Ammestuerne en Bekendtgørelse om det forrige Tilfælde med Tilføjelse, at i Tilfældet af Gentagelse kunde Vedkommende vente straks at blive afleveret i Rettens Hænder. Det gjorde vistnok straks Indtryk, men der kom snart nye Hold Ammer, hvem maaske Plakaten ikke tilstrækkelig blev forelæst og betydet, thi læse Skrift kunde jo ingen af dem, saaledes heller ikke den nu anholdte, hvis Gerning, om den ikke var »Vaade«, dog syntes at nærme sig dertil, da hun ikke havde taget Barnet i Sengen for at lade det sove men for at stille det, og saa havde Søvnens overrumplet hende. Bendz plæderede altsaa for mildeste Fremfærd, at hun kunde slippe med at jages bort, hvad Scheel ogsaa i dette specielle Tilfælde tiltraadte, hvor meget han end ellers maatte insistere paa Forholdsregler mod Ammernes Opsætsighed, i hvilken Henseende det tjenligste vilde være, at Direktionen søgte at erholde en huslig Politiret ligesom det almindelige Hospital, for i Forening med Fattigvæsenets Politiassessor at kunne dømme til Tvangshuset. Nyttens syntes ham evident overfor saa uregerlige, letsindige Personer som Ammerne, der nu for grove Forseelser, smaa Tyverier, Slagsmaal, Opsætsighed mod Overammen ikke kunde straffes med andet end Tab af højst en Uges Ammeløn og med at jages bort fra Stiftelsen, hvilket sidste de som oftest selv attraaede, saaledes at det var deres Fordel at forsé sig paa en eller anden Maade. At anklage dem for den almindelige Politiret tillod Inspektørens Tid ham aldeles ikke, da han for Børnenes Udsættelses Skyld hele Formiddagen maatte være hjemme, og desuden var det ved Børnehusets nuværende Tilstand en Samvittighedssag at befordre de ikke aldeles umoralske Mennesker indsat i samme og derved skilt ved borgerlig Ære og Adgang til at tage Tjeneste hos skikkelige Folk; Tvangshuset havde derimod ingen af disse

Ulejligheder. — Saxtorph ønskede ogsaa, at Ammen maatte slippe med en Irettesættelse i næste Direktionssamling »paa en Slags høitidelig Maade« og derpaa jages bort, thi skulde Sagen andrages for Kancelliet, eller hun overleveres i Rettens Hænder, frygtede han meget for, at den hele Historie kunde skade Stiftelsens Rygte og afskrække enhver Fødende fra at blive Amme paa Plejestiftelsen, men om det for Fremtiden kunde foranstaltes, at Ammernes grovere Forseelser kunde blive straffede med Tvangshuset, troede han, det vilde være nyttigt. — Malling vilde gerne følge Saxtorph men mente det nødvendigt at søge Bemyndigelse hos Kancelliet, og de andre Herrer samstemmede, saa at Saxtorph og Scheel mod deres Ønske maatte bøje sig.

Allerede det følgende Aar gentog Kalamiteten sig og paa nok saa opsigtsvækkende Maade, idet Sagen naaede til højeste Instans, selve Majestæten. I Januar 1806 blev et Barn kvalt i Ammens Seng, og inden Direktionen havde taget Bestemmelse om Straffen, saa Scheel sig i den ubehagelige Nødvendighed atter at indberette et nyt Tilfælde. I sin Skrivelse (¹⁰/₂ 1806) til Direktionen i den Anledning slog han kraftigt til Lyd for skrappe Forholdsregler og gav et malende Billede af den tøjlesløse Tilstand paa Ammestuerne:

»Straffe i disse enkelte Tilfælde kunne neppe forebygge dette Onde, dersom man ikke gaaer til Kilden: Ammernes Uvillighed til at adlyde Vaagekonerne, naar disse forlange, at de skal, mens de sove, lægge deres Børn fra sig i Smaasengene, hvilken Uvillighed reiser sig af den totale Mangel paa Subordination, foranlediget derved at de mange ucultiveerte tildeels letsindige Fruentimmer, som Hovedstadens laveste Almue giver til Ammestuerne, for nærværende Tid aldeles ikke vove noget derved, naar de slet eller aldeles ikke opfylde deres Pligter, da Stiftelsens Huuspolitie ey har noget, der kunde straffes med. Ammernes Skjødeshed og Ulydighed gaar derfor vidt. Den forrige Oberamme pleyede sommetider at uddele en passende korporlig Tugtelse (en Straf der dog let medfører en Deel Uleilighed og som Mad. Weisse formedelst hendes mere empfindlige Constitution ey vilde være i Stand til at kunne anvende). Det som da bliver tilovers, Irettesættelser, hjælper ikke, Pengemulcter ere kun sjeldent anvendelige, da Ammernes Ugeløn for det meste er uundværlig til deres Klæders og Linneds Vedligeholdelse; at jages bort fra Stiftelsen er for de flestes Vedkommende ingen Straf, og Stiftelsen er desværre af Mangel paa bedre nødsaget til at beholde de slette eller maadelige Ammer. Man er derfor nødsaget for det meste at lukke Øinene eller ogsaa at gjøre sig forgjæves Umage til at vedligeholde alting paa Stiftelsen i tilbørlig Stand. At dette giver Anledning til at af og til et Barn om Natten bliver kvalt, at man ikke sjeldent er nødsaget til at lade Tyveri og deslige ustraffet, er kanskee ikke den værste Følge heraf, men skadeligt for Stiftelsen er det, at man ey kan holde Ammerne fra at svøbe dem haardt, fra at lukke Vinduerne

og Trækruderne, saa snart Oberammen vender Ryggen, og deslige Forseelser, som have umiddelbart en skadelig Indflydelse paa Børnernes Helbred. Ikkun naar et velorganiseret Huuspolitie skrækker de letsindige og opsætsige blandt Ammerne, kan den fornødne Orden vedligeholdes, og til den Ende tager jeg mig den Frihed at foreslaae: 1) at paa hver af Ammestuerne maatte opslaaes et trykt Placat indeholdende Ammernes Pligter og de Straffe, de have at vente, naar de handle mod dem, saaledes som det findes opslaaet i Frederiks Hospitals Sygestuer; 2) at et Cachott maatte indrettes, til hvilket de Ammer, der gjøre sig skyldige i nogen Forbrydelse, af Inspecteuren og et af Directionens Medlemmer kunde dømmes paa en kort Tid (nogle Dage) og paa en længere af hele Directionen, eller efter Sagens Beskaffenhed sendes til Fattigvæsenets Tvangshuus; 3) at iblandt 10 Ammer Oberammen stedse udnævnte den meest paalidelige for at have specielt Tilsyn med Stuerne Renlighed og Luftning, Børnernes Mad, Ildebrand og Lys o. s. v., hvorimod hun i sin Ammeløn maatte nyde 8 Skilling ugenlig Tillæg. Dette vilde, naar Maximummet af Ammerne, 80, er paa Stiftelsen, forvalde en forøget Udgift af 4 Mark ugenlig, men som efter min Formening allerede spares paa Ildebrand, hvis unyttige Forbrug paa Stuerne nu ikke kan forhindres, da man ingen har, som paa Stiftelsen er ansvarlig i den Henseende. Disse Forslag beder jeg Directionen maatte tages under behørig Overveielse.«

Med Direktionens Billigelse og selvfølgelig med en hjælpende Haand til Koncepten indgav da de to Ammer følgende Ansøgning til Kongen:

»Ikke nok ulykkelige ved at være blevne Mødre uden Forsørgere for os og vore Børn og derfor at have maattet afgive disse til offentlig Omsorg, ere vi saa uheldige under vort Ophold som Ammer paa den kgl. Pleiestiftelse at have i Søvn hver især lagt ihjel et af de 2de Børn, som os til Die og Opvartning vare anbetroede. Jeg Ane Kirstine Pedersdatter Barnet No 1068 navnlig Christian Schub, og jeg Johanne Clasen Barnet No 1200 navnlig Maren.

Vi ere ved dette Uheld udsatte for den Vanære og Velfærds Spild, som offentlig Tiltale og Straf medfører, om ikke D. Maj. vil allern. tage Hensyn paa Omstændighederne og paa Grund deraf eftergive eller formilde den Straf, som Loven derfor bestemmer. — I Tillid til at den Konge, som gav ulykkelige Mødre Fødselsstiftelsen som et Tilflugtssted, ogsaa i anden deres Vandel vil vise dem Medlidenhed, haabe vi Naade paa følgende Grunde: 1) at vi ere af de Fruentimmer, der som fattige have født paa den kgl. Fødselsstiftelse og har maattet overgaae paa den kgl. Pleie Stiftelse for som Ammer at tjene der en vis Tid; 2) at vi uheldigviis have faaet Børn til Oppasning, der vare saa vedholdende urolige, at vi for at stille dem have maattet tage samme i Sengen til os, hvorved vi efter at være udpattede og mattede mod vor Villie ere faldne i Søvn, under hvilken denne Vaade har tildraget sig; 3) at vi som Mennesker og Mødre føle vor Uheld i den Grad, at vi ansee os haardt straffede ved selve Uheldet. Vi bede derfor D. Maj. om allern. Bønhørelse.«

Med Ansøgningen fulgte en allerund. Erklæring fra Direktionen til Kongen, hvori gjordes opmærksom paa, at det ogsaa

i private Huse ikke sjældent indtraf, at Ammer for at rolige spæde Børn tog dem til sig i Sengen, faldt i Søvn, og Barnet da ved et uheldigt Leje mistede Livet, ja at Uheldet kunde ramme selv ømme, omhyggelige Mødre, havde man Eksempler paa. Da det altid var Vaadegerning, blev der af Forældre ikke rejst Tiltale mod Ammen. At sligt ogsaa kunde ske paa en Fødsels- og Plejestiftelse, hvor over 1200 ofte svagelige og derfor urolige Børn aarlig ammedes, kunde ikke undre, selv om Vaagekoner inspicerede Stuerne om Natten. Direktionen var fuldt forvisset om, at det i disse tvende Tilfælde drejede sig om Vaade, begge Ammer var ulastelige, »ligesom de og begge havde viist sig veemodige«. Det vilde have haarde Følger for Stiftelsen, om en Uforsigtighed, som ikke i private Huse paataltes, skulde her — de mere undskyldelige Omstændigheder uagtet — forfølges med yderste Strænghed, og de Skyldige efter Loven dømmes til Spindehus, som nu blev Forbedringshus, thi man vilde, naar saadant skete, gøre Stiftelsens Ammestuer forhadte og frygtede, og derefter vist ikke kunne faae det højstfornødne Antal af Ammer, saa at mange Børn maatte dø af Mangel paa den Ammepleje, som det endog nu var vanskeligt at forskaaffe. Paa disse Grunde indstillede Direktionen Supplikantindernes Ansøgning til Majestætens Mildhed som en Naade mod Stiftelsen, at de i Stedet for at tiltales og dømmes maatte hensættes i et afsondret Værelse paa Stiftelsen i 4 à 8 Dage paa Vand og Brød. Samtidig henstilledes i Skrivelse til Kancelliet, om ikke ved sammes Forestilling kunde udvirkes Kongens Tilladelse til, at Direktionen maatte bemyndiges til i paakommende Tilfælde at diktere Straf af ensomt Fængsel i Stiftelsen selv paa Vand og Brød i indtil 6 à 8 Dage, naar Ammerne gjorde sig skyldige i Forseelser, hvorved de skadede Stiftelsen eller krænkede dens Orden og Rolighed.

Et Par Maaneder senere fremsendte Bendz den kgl. Benaadning for de to Ammer, hvorved deres Straf formildedes for hver til 6 Dage paa Vand og Brød i et afsondret Værelse paa Stiftelsen, med Tilføjende, at passende Aflukker til Fuldblurdelsen af Straffen var udsete, men samtidig vedlagdes en Skrivelse fra Kancelliet, hvori underrettedes om, at dette ikke havde dristet sig til at gøre Forestilling om den af Direktionen attraaede Tilladelse til at diktere visse Straffe for Stiftelsens Ammer.

I sit oven nævnte P. M. til Direktionen om Mangler paa Ammestuerne tog Scheel ogsaa Anledning til at berøre det utilstrækkelige Lægetilsyn med de i Byen udsatte Plejebørn, af hvilke kun

faa, navnlig i den koldere Aarstid, kunde nyde Opfostringsstiftelsens Læge Hr. Bierings Tilsyn i Hjemmene; han var en brav og agtværdig Læge og beredvillig nok, men kunde simpelthen ikke overkomme 15—20 Besøg hos de over hele Byen spredte Børn. For at raade Bod derpaa foreslog Scheel at have flere Læger i Byens forskellige Distrikter og mente da, at navnlig Fattigvæsenets Distriktslæger mod nogen Godtgørelse kunde bevæges dertil; han havde ved personlig Henvendelse til nogle af dem fundet Imødekommenhed. Især maatte Kristianshavn og Nyboder med tilstødende Gader komme i Betragtning, da her var de fleste Plejebørn. — Forslaget fandt, saa vidt det kan ses, ikke Tilslutning i Direktionen, det blev i hvert Fald senere i Tiden paany optaget af Kancelliet, hvorom nærmere andet Steds.

Endelig fremsatte Scheel et ejendommeligt Forslag sigtende til at modvirke Muligheden af Forbytning af Plejebørn, da han vidste, at der hos Nogle herskede den, skøndt ugrundede, Mistanke, at Børn paa Stiftelsen og i Byen let kunde blive og virkelig blev forvekslede. Ideen havde han fra Florents, hvor det sommetider hændte, at Plejemødrene satte deres egne eller fremmede Børn i et afdødt Plejebarns Sted, og dette skete især, naar dette døde henimod den Tid, hvor Gratifikationen for det skulde udbetales. For at forebygge saadant medgaves Barnet et lille Nummer paa Messingblik, som ved en Silkesnør løselig bandtes om Halsen og plomberedes med Stiftelsens Chiffre; samme Nummer stod ogsaa paa Døbesedlen. Lignende Indretning ønskede han prøvet hos os og bad sig bemyndiget til at afhandle det fornødne med Saxtorph. Saavidt det kan ses, blev Forsøget gjort men igen opgivet, thi langt senere hen i Tiden kom det samme Spørgsmaal atter frem. I 1837 udbad Overlærer Joh. Hage sig forskellige (navnlig statistiske) Oplysninger om Fødsels- og Plejestiftelsen men deriblandt ogsaa om, hvorledes man var sikker paa Plejebørnenes Identitet, og om man havde noget ydre Mærke paa dem. Der henvistes i Svaret til Scheels Forslag, der var blevet nøje overvejet, ogsaa prøvet, men til Slut forkastet af den Grund, at naar Mærket maatte være saadant, at det i Tiden kunde fjærnes, lod dette sig ogsaa gøre i Utide, og under Paaskud af dets Bortkommen kunde saaledes Misligheder finde Sted. Vilde man være sikker, maatte Barnet mærkes med et blivende Tegn. Hage døde kort efter, men Prof. David udbad sig de Oplysninger, der var stillede førstnævnte i Udsigt, og henledte med det samme Direktionens Opmærksomhed paa et Mærke med Plombe, som be-

nyttedes i Seinedepartementet i Frankrig, hvoraf han lod følge et Eksemplar. Man takkede for Meddelelsen, lovede at tage det under Overvejelse, og i Febr. 1838 forelagde daværende Medlem af Direktionen, Raadmand Münter, sine Kolleger i denne et meget detailleret Forslag: til Drengene et rødt, til Piger et blaat Baand, paatrykt to Stempler, det ene med Aarstal og Plejenummer, det andet lydende paa »Kjøbenhavn«, eller maaske hellere bærende Kong Christian VII's Portræt! »thi ham skyldtes Forordningen af $\frac{7}{12}$ 1770, og fra dette Lovbud havde jo Plejestiftelsen sin Oprindelse«. Han havde konfereret med Mekanikus Gamst om, hvorledes Stemplerne skulde paatrykkes. Saxtorph gik med til det, kun maatte det bestemmes, hvem der skulde lægge Snoren om Barnets Hals, at det skete tilbørlig; han foreslog Reservelægen ved Plejestiftelsen. En vidtløftig Forestilling om Sagen (hvor Kongeportrætet fastholdtes) indsendtes $\frac{30}{4}$ 1838 til Kancelliet, men dette billigede ikke Planen; i August meldtes et Afslag navnlig i Henhold til Sundhedskollegiets Betænkning, der ej heller bifaldt den, Indvendingen var, at andre Børn kunde strangulere Barnet, og at Baandet ved længere Brug vilde blive smudsigt og væmmeligt.

I Tilslutning til Scheels ovennævnte Forslag om et mere effektivt Tilsyn med Plejebørnene i Byen skal her endnu bemærkes, at de Besværinger over Smitteoverførelse gennem de fra Plejestiftelsen udsatte Børn, der havde voldt Lunding saa meget Bryderi, heller ikke udeblev, da han havde afgivet sit Direktorat over Opfostringsstiftelsen, og denne var gaaet ind under den fælles Bestyrelse for Fødsels- og Plejestiftelsen. I Juni 1807 udbad Kancelliet sig Direktionens behagelige Tanker i Anledning af en Skrivelse fra Amtmanden i Sorø, Kammerherre Stemann, hvori meddeltes, at »et fra den kgl. Opfostringsstiftelse afleveret Barn formentlig havde været behæftet med venerisk Sygdom og skulde have smittet flere Personer«. Det var Distriktskirurg Gravenhorst i Skelskør, der til Amtmanden havde indberettet, at to Par Ægtefolk paa Stisnæs var blevet smittede af bem. Barn. Kancelliets Skrivelse sendtes til Scheels Erklæring, der unægtelig røbede ret sangvinsk Fortrøstning til de præventive Forholdsregler, man paa daværende Tid skønnede tilstrækkelige overfor saadan Eventualitet. Den lød nemlig saa:

»Paa Fødselsstiftelsen anvendes al mulig Forsigtighed for at opdage, om Børnene ere fra sunde eller fra veneriske Mødre, thi Prof. Saxtorph tilholder Candidaterne til at undersøge de paa de offentlige

Stuer liggende Barselkoner, og Resultatet af denne Undersøgelse paa- tegnes Børnenes Døbeseddel. Barselkonerne paa Betalingsværelserne undersøges af Gjordemoderen, der betjener dem, og naar man opdager et mistænkeligt Barn, meldes det til Oberammen ved sammes Aflevering. De forblive da paa Stiftelsen og tages der under Cuur, indtil de ere fuldkommen helbredede eller døde.

Alle de Børn, som udsættes fra Pleie Stiftelsen, undersøges først af mig, og ingen udsættes, som har mistænkeligt Udslet eller desl., og i Almindelighed udsættes ingen undtagen saadanne, som i det mindste have udholdt 6—8 Ugers Prøvetid. — Det hænder alligevel, skjøndt i Forhold til Børnenes Antal kun sjelden, at Pleie Mødre blive smittede ved Stiftelsens Børn, men dette skeer næsten alletider ved saadanne, som Pleie Mødrene, fordi de kjende Børnenes virkelige Mødre, tage paa deres egen Risico enten lige fra Fødselsstiftelsen eller efter saa kort et Ophold paa Pleie Stiftelsen, at man ey kan indestaae for Barnets Sundhed, hvilket bekjendtgjøres Pleie Moderen og antegnes paa Barnets Døbeseddel.

Veneriske Børn fødes for det meeste saa usle eller de faae snart saadanne Tilfælde, at en kyndig Læge ey længe kan være i Tvivl om deres Tilstand, naar han har seet dem i en Tid af 6 eller 8 Uger, har derimod et Barn i bemeldte Tid været fuldkommen trivelig og vel, da er man derved og ved Moderens omtalte foregaaende Undersøgelse temmelig vel betrygget imod Faren at blive smittet ved samme. — Jeg nægter ikke, at den veneriske Sygdom kan have været i en ringe Grad hos Moderen, saaledes at den undgik de Undersøgendes Opmærksomhed, og at den, saaledes som Erfaring viser, længe kan ligge skjult hos Barnet før den bryder frem, men jeg tør paastaae, at de Tilfælde, hvor disse to Omstændigheder indtræffe, ikkuns ere sjeldne, ja yderst sjeldne; thi ellers vilde Landalmuen vist ikke blive ved at hente Børn fra Stiftelsen i en igjennem de sidste Aar omtrent lige Proportion, men Frygten at blive smittet vilde hvert Aar have afskrækket flere fra at modtage disse Børn i Pleie. At lade Børnene for at erholde en større Sikkerhed mod venerisk Smitte forblive $\frac{1}{2}$ eller et heelt Aar paa Stiftelsen, vilde, om end Stiftelsens Locale tillod det, medføre en overmaade forøget Mortalitet iblandt Børnene, som aldrig trives saa vel i en Stiftelse som i en privat Familie, og en endnu større Forøgelse af Udgifterne vilde deraf flyde, da Børnene paa Stiftelsen idetmindste koste 2 Gange saa meget som paa Landet. Enkelte, endskjøndt beklagelige Tilfælde af den veneriske Smittes Udbredelse paa Landet kan efter mine Tanker aldeles ikke motivere en i hver Henseende saare betænkelig Forandring i Stiftelsens heele Indretning — forresten er det, som Hr. Inspecturen rigtig bemærker, aldeles ikke afgjort, at Pleie Barnet har smittet Morten Poulsens Familie.◊

Ved Lundings Indtræden, $\frac{18}{4}$ 1804, i den samlede Direktion var jo hans tidligere Forretninger ved Opfostringsstiftelsen for Størstedelen gaaet over til Inspektør Bendz. De den førstnævnte fra Fødsels- og Plejestiftelsens Kasse tillagte 300 Rdl. i Vartpenge blev inddragne, da han i 1806 udnævntes til Bankkommisær, en Stilling, han kun kort beklædte, idet han i Slutningen af s. A. afgik ved Døden. Det varede ikke længe, før Bendz fik de Vanskeligheder ved Administrationen af Plejehjælpen at føle, der havde

tyngtet hans Formand, og saa sig bevæget til at fremkomme med Forslag, hvoraf enkelte mindede om, hvad denne alt længe forud forgæves havde bragt frem, og var langt videre gaaende end de Ændringer, Scheel i sin oven nævnte Henvendelse til Direktionen havde proponeret. Medens disse jo nærmest drejede sig om hygiejniske og administrative Forholdsregler paa Ammestuerne og ved Tilsynet med Børnene i Byen, tog Bendz Sigte paa Reformer, der stærkt rokkede ved Stiftelsens fundatsmæssige Bestemmelser. I Sept. 1807 fandt han nemlig Anledning til at sende Direktionen et Pro M., der indledes saaledes:

»Unødig maa jeg hvervel underrette, at den Begjærighed efter Stiftelsens Børn, som attraaes hos Landboerne i Sjælland og paa Møen, betydelig aftager og tillige, at det dagligen bliver vanskeligere at faae Børnene udsatte her i Byen. I den Anledning og i Frygt for, at Udsætningen til Landet vedvarende bliver utilstrækkelig, og at der skal komme en Tid, da Børnene hverken kunne rummes paa Ammestuerne eller faaes opholdte i Byen, giver jeg mig den Frihed at gjøre en Bevægelse om en Forandring ved Stiftelserne, som kan sikkre for en Forlegenhed i den Henseende.

Saa vidt jeg kan skjønne, er der ved Stiftelsen 2de Ufuldkommenheder, som omsider maae tilintetgjøre samme, den ene er, at efter de for Fødselsstiftelsen værende Bestemmelser, som grunde sig paa den ved Stiftelsen anordnede Hemmelighed, kan ethvert Fruentimmer givt eller ugivt, saavel i Kongens Riger og Lande som fra fremmede Stæder, enten hun er trængende eller ikke, indlægge sig paa Stiftelsen og efterlade sit Barn for at unddrage sig dets Forsørgelse, — den anden er, at Opfostrings Stiftelsen er bygget paa en blot Formodning, den nemlig, at Landbeboerne mod de for Barnet udlovede Fordele, skulde indfinde sig om samme i et til det afgivende Børne Antal svarende Forhold.«

Med Hensyn til det første, Hemmeligholdelsen, henvistes til, at Reskr. af ¹³/₃ 1750 endnu realiter var det eneste gældende, og at de allerede da nærede Betæneligheder, »at crimina adulterii næsten impune kunde begaaes, og at fattige Ægtefolk vilde betjene sig af Leiligheden til at faae deres Børn opdragne paa publice Bekostning, hvorved et betydeligt Antalt Børn vilde blive at forsørge«, ganske var indtrufne, ikke alene ved gifte Mødre her fra Staden og Landet men og fra fremmede Steder, især fra Sverrig, hvorfra idelig indfandt sig en stor Del. — Hvad den anden Ufuldkommenhed angik, at Opfostringsstiftelsen var bygget paa den Formodning, at der i Sjælland og paa Møen kunde findes tilstrækkelig Afsætning af Plejebørn blandt Bønderne, og at de udlovede Fordele vedvarende skulde friste disse, da havde Erfaringen trods Interimsudsættelsen i Byen og trods Forhøjelsen af Plejelønnen noksom vist, at Formodningen glippede. Til Oplysning om For-

holdet mellem efterladte og udsatte Børn vedlagdes en Fortegnelse, som viste, at i Tiden 1788—1806 var end ikke det halve Antal efterladte Børn kommet paa Landet, nemlig af 13,227 kun 5427. En Oversigt over Stiftelsens Pengevæsen gav til Resultat, at Fødsels- og Plejestiftelsen med det, de kunde vente sig fra Ladiges Legat, til Nød kunde udrede deres Udgifter, men Opfostringsstiftelsen ikke; Kongen havde derfor i 1804 bemyndiget Kancelliet at træde i Forbindelse med Finanskollegiet for at udfinde nye Indtægtskilder, og indtil da maatte der gives Forskud paa Beløbene, men disse var hidtil udeblevne. Dertil kom, at da Kongen gav disse Løfter, var Landet i fredelig Stilling, men nu havde man Krig og levede under de Engelskes Overfald, der havde bragt Forvirring i saavel den offentlige som private Velstand, og skulde derfor de lovede Tilskud udeblive, maatte Stiftelsen fortære sin Kapital. Han saa da ingen anden Udvej, end at Opfostringsstiftelsen blev bygget paa sikrere Grunde end Formodninger, og vovede derfor at indstille, at Bestemmelserne, som tillod, at de Hemmeligfødende efterlod deres Børn, enten aldeles ophævedes indtil videre eller indskrænkedes.

I sidste Henseende proponeredes da, at fra Nytaar ingen ugift Kvinde kunde erholde hemmelig Fødsel, med mindre, naar hun forlod Stiftelsen, Barnet medtoges til egen Forsorg, eller der betaltes til Opfostring et Alimentationsbidrag af 40—50 Rdl. Begæredes derimod Hjælp til Barnet, skulde Vedkommende medbringe Bevis for fulde Døbe- og Familienavn at tilføres Døbe-protokollen ved Barnets Navn og inden Udskrivningen attestere at have haft stadigt Ophold i Staden i det sidst forløbne Aar indtil Fødslen; efter Opfyldelsen af disse Betingelser skulde der efter Begæring, naar Trang var tilstede, ydes til Understøttelse for Barnet en ugentlig Hjælp af 3 Mark i 2 Aar. Lignende Bevis for Navn og Trang skulde afkræves de fritliggende gifte Koner. Enhver af samtlige Fødende skulde det staa frit at faa Ophold paa Plejestiftelsen, dog ikke over 5—6 Uger, for at give Barnet Die og, om det behøvedes, et andet mod ugentlig Ammeløn af 2 Mark, men iøvrigt skulde de ugifte Mødre, naar den toaarige Hjælp fra Stiftelsen var udløben, ikke have Adgang til Hjælp fra Københavns Fattigvæsen, men maatte holde sig til deres Barnefædre. Ved disse Bestemmelser, mente Bendz, vilde der sættes fornuftige Grænser for Stiftelsens Liberalitet overfor de Fødende og samtidig dæmmes op mod de Bebrejdelser, der gjordes denne, at den befordrede Letfærdighed og hindrede Ægteskab.

Det blev overdraget Scheel at afgive Betænkning over Bendz' Forslag, og i det væsentlige sluttede han sig til det. »Stiftelsen«, hedder det i hans Indledning, »trænger til en væsenlig Forandring, de Grunde, som gav Anledning til dens forrige Indretning, ere nu bortfaldne, og den høisal. Stifterinde vilde vist selv foranledige disse Forandringer, dersom hun levede; jeg taler ikke om, at trængende Finanzer kan nøde os til disse Forandringer, om vi end ellers vare imod dem«. Paa forskellige Punkter stillede han dog Ændringer, saaledes mente han det for haardt ganske at udelukke de ugifte Mødre fra Fattigvæsenet: »mon Stiftelsen er vis paa at kunne bestaae, naar samme indskrænker Børnenes Forsorg paa 2 Aar? Denne af Prof. Saxtorph mod mig yttrede Tvivl fordrer en Probabilitets Beregning«. Endelig fandt han det betænkeligt at iværksætte denne vigtige Forandring pludseligt i et Øjeblik, hvor Ildebranden og saa mange Næringsvejenes Tab, Kri-gen medførte, vist betydelig forøgede de hjælpeløse Mødres Tal: »naar saadanne ulykkelige veed, at de om nogle Aar vil være aldeles hjælpeløse med deres Børn, kunne de let geraade i Fortvivlelse, og BARNEDRAB og Udsættelse blive en sikker Følge«. Man kunde jo nok sige, at det hidtil havde været et ugift Fruentimmer let, ja altfor let, at blive af med sit Barn, men derfor burde man næppe paa engang gøre det i høj Grad vanskeligt for dem at faa den Hjælp, de var vante til at erholde saa ganske uden al Indskrænkning. For at skaffe Stiftelsens Kasse Lettelse vilde han derfor paa daværende Tidspunkt indskrænke sig til at foreslaa, at det tilholdtes alle de ugifte Fruentimmer, der vilde efterlade deres Børn til Stiftelsens Forsorg, at godtgøre, at de virkelig var trængende, at lade ogsaa de af laveste Klasse Betalende yde noget for den Børnene viste Hjælp og at forøge Betalingen (Kammerlejen) for de fornemmere Besvangrede, samt endelig lade Provinsens Fattigvæsen sørge for de Stiftelsen og København ikke vedkommende Børn.

Den øvrige Direktion har sikkert tiltraadt Scheels reserverede Holdning overfor Inspektørens vidtgaaende Reformforslag, der blev i hvert Fald foreløbig kun Tale om at forhøje Kammerlejen, for hvilken Taksterne ønskedes ændrede fra resp. 3, 6, 8, 12 Rdl. til $3\frac{1}{2}$, 7, $9\frac{1}{3}$ og 14 Rdl. og for Dameværelserne (i hvilke ikke skulde indlægges Fødende, der havde egen Huslejlighed i Staden) til 21 Rdl., hvilket bifaldtes ved kgl. Resol. $\frac{10}{8}$ 1808. —

Heller ikke i den $\frac{5}{4}$ 1809 til Kongen indsendte Beretning om Stiftelsernes Tilstand og Fremgang i Trienniet 1805—07 blev der

andraget paa Forholdsregler overfor Bøndernes, trods forhøjet Alimention, saa kendelig aftagende Lyst til at søge Plejebørn, hvilket oplystes ved følgende Tal: i 1805 udsattes 474 Børn, i 1806 349 og i 1807 kun 201. Grunden hertil saa man i de stigende Priser paa Livets Fornødenheder, som ogsaa deri, at Mandfolkene paa Landet nu mere end forhen fordredes til Krigstjeneste, og at Fruentimmerne derfor maatte besørges Markarbejdet, som hindrede dem i at passe Børn, og endvidere at Præsterne, som Medlemmer af Fattigkommissionerne, snarere fraraadede, end opmuntrede til at tage Plejebørn fra Staden af Frygt for, at nogle af dem i Tiden kunde blive til Byrde. I to Henseender havde de aftagende Udsættelser paa Landet uheldige Følger, nemlig dels for Stiftelsens Økonomi dels for Børnenes Levedygtighed. Disse kostede jo langt mindre at opfostre paa Landet end paa Ammestuerne og i Plejehjemmene i Byen, her var Mortaliteten størst, den var mindre paa Ammestuerne og mindst paa Landet. Den i Sammenligning med Fortiden aftagende Mortalitet i Plejestiftelsen kunde man jo med Tilfredshed notere som Resultat af de siden 1803 iværksatte Forbedringer og Udvidelser; at Forholdet var saa slet i Byen, beroede paa, at man her maatte udsætte Børnene til Plejemødre af den fattigste Folkeklasse, og at det var de yngste Børn, der interimistisk maatte blive her. I det sidste af de nævnte Aar (1807) var saaledes Mortaliteten for de i Byen udsatte Børn 40 % (paa Ammestuerne 21 %, paa Landet 9 %), men alligevel saa man ikke saa pessimistisk paa den for alle tre Steder samlede Mortalitet, der kun var c. 25 %, et Resultat, der var gunstigere, end hvad man andet Steds regnede for uægte, af Mødrene forladte Børn.

At Dødeligheden blandt Stadens Plejebørn imidlertid havde vakt en lidt pinlig Opmærksomhed paa højere Steder, viser en Forespørgsel, Kancelliet (²⁸/₂ 1809) sendte Sundhedskollegiet i Anledning af Politikammerets Lister over Fødte og Døde i Aaret 1808²⁾, hvori bl. a. ønskedes oplyst, »hvad Aarsagen kunde være til den store Mortalitet blandt Børnene fra Pleje- og Fødselsstiftelsen«. De 4 heri sagkyndige Medlemmer i Kollegiet — Guldbrand, Winslow, Saxtorph og Scheel — henpegede altsaa paa den store Mængde Børn, der ophobedes i Byen, fordi der ikke kunde skaffes Plejeforældre paa Landet, men naar det var en overalt bekræftet Erfaring, at af spæde, især uægte, Børn omtrent

²⁾ Dødsfaldenes Tal oversteg Fødslernes med 1120.

Halvdelen døde i det første Leveaar, skønnedes Forholdet hos os ikke saa foruroligende, thi af de 1452 Børn, der dels var fødte paa Stiftelsen i 1808, dels var udsatte i Byen fra 1807 var ikkun død 548 (∴ c. 38 %), altsaa ikke Halvdelen (!). For dog ikke at faa Skin af et altfor optimistisk Syn paa det nævnte Aars Mortalitet, tilføjedes følgende Forklaring:

»At maaskee ogsaa en Grund til flere af Børnenes Død i 1808 maa søges i den Angst, som mange Mødre udstod i Beleirings- og Bombardementstiden i 1807, synes ei urimeligt, ikke at tale om den Nød og Armod, som siden er bleven Følge heraf. Lægges nu hertil, at adskillige, af nysnævnte Aarsager svækkede Mødre som Ammer i Pleiestiftelsen selv have givet deres Børn Die, og at man for at bøde dels paa Mangel af Melk, dels paa dens mindre nærende Egenskab hos saadanne Personer, ofte er nødsaget til at give Børnene passende Føde foruden Modermelken, saa kan ogsaa deraf udledes Aarsagen til adskillige Børns Død, som maaskee under heldige Omstændigheder kunde have været forebygget, endskjøndt det ved Erfaringen er beviist, at Børn ved saadan blandet Opfostringsmaade kan holdes i Live, men dog oftere, naar de ikke ere af Naturen stærke, ved ringeste tilstødende Sygdom mindre let overvinde samme.«

De paany begyndende Vanskeligheder i Alimentationsspørgsmaalet blev altsaa i Direktionens første officielle Redegørelse berørt med meget varsom Haand, der blev som sagt ikke nedlagt Forestilling om Modforanstaltninger, og Aaret efter indtraf da en Begivenhed, der blev hilst som et lykkeligt Varsel for Stiftelsens fremtidige økonomiske Trivsel.

Den 19. Febr. 1810 nedlagde Direktionen (Malling, Almer, Winslow, Saxtorph, Scheel)³⁾ en Forestilling for Dronningen i Henhold til, »at H. Majestæt havde havt den Naade at tilkjendegive sin allerhøieste Opmærksomhed for den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse«, der sluttede saa:

»Efter saaledes at have forklaret det væsentlige om Fødsels- og Pleiestiftelsen her i Staden vilde D. Maj. allern. tillade Directionen at fornye og gjentage dens allerund. Ønske om, at D. Maj. vilde værdige Stiftelsen den Naade at være dens høie Beskytterinde. Med oplivet Lyst vil Directionen da kunne fortsætte dens Bestræbelser for Stiftelsens Fremtarv og saa ofte som maatte befales, allerund. nedlægge for D. Maj. Indberetning om det væsentlige som ved Stiftelsen foregaaer og bevirkes, og tør den gjøre sig det Haab, at dersom det maatte behage D. Maj. naar den blidere Aarstid er indtraadt, at tage Stiftelsen og dens Indretning i allern. Øiesyn, da vil den ogsaa i Henseende til dens Indvortes ikke findes D. Maj.s allerh. Opmærksomhed uværdig.«

Den 3. Marts indløb Dronningens Svar:

³⁾ Aaskow var død ³¹/₅ 1806, Guldbrand ²⁵/₉ 1809.

»Den af Directionen meddelte Oversigt over den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelses Tilstand og det udbredte Gavn som ved samme er fremvirket have Vi allern. modtaget med meget levende og ligesaa fuldkommen tilfredsstillende Deltagelse, derved er det blevet Os dobbelt behageligt efter Directionens fremsatte Ønske at antage Os denne Stiftelse som dens Beskytterinde. I denne Egenskab at kunne understøtte Directionens heldige Bestræbelser for denne velgjørende Stiftelses mulige Fremvæxt og Fuldkommenhed vil være lige saa svarende til vore Ønsker, som det vil blive Os kjært, endnu nærmere at kjende dens Indretninger, hvis vigtige Formaal er Menneskevel. Ved disse vore Følelser for Stiftelsen og dens Tarv ledes vi Vi endvidere til det Ønske, at Directionen nøiere vilde opgive Os, hvor stor Pleie Stiftelsens Underballance er, samt ved hvilken Midler denne vilde kunne være at afhjælpe.

Marie.«

I sin Takskrivelse til Dronningen udtalte Direktionen, at den af hendes Naade »vilde forudsee for Stiftelsen de meest velsignede Følger«, og efter at have gjort Rede for Underballancen (den var c. 60,000 Rdl.) og den hele Status sluttedes:

»Saaledes vedlægges i dybeste Underdanighed den Indberetning, som D. Maj. har befalet sig tilstillet. D. Maj. vil deraf erfare, at Stiftelsen ikke er uden Trang, men heller ikke uden Ressourcer eller uden Haab. Dette Haab faaer ny Styrke ved den Naade, hvormed D. Maj. har værddiget at tage den under sin allerh. Omhu og Beskyttelse.«

Dronningen havde efterkommet Anmodningen om Besøget, hvorom det i en (anonym) Skildring (1834?) af Stiftelsen hedder:

»I Juni Maaned 1810 besaa Hendes Maj. Dronningen Stiftelsen, ved hvilken Lejlighed hendes Maj. viste Naade mod en af Ammerne, idet H. Maj. tilbød denne at ville skille hende ved sit Barn og forsørge det. Men da Ammen ikke vilde skilles ved Barnet, som var udmærket smukt, fik hun alene 1 Rdl. til samme nogen Tid, da det døde.«

At Dronningens Protektorat ikke skuffede de lyse Forventninger, hvormed man havde imødeset det, men, om end forbigaaende, bragte Stiftelsens økonomiske Status paa bedre Fod, vil fremgaa af de Resultater, den næste, ⁶/₁₂ 1811 indsendte Beretning for Treaaret 1808—10 bragte.

Der henvistes i denne først til, at Fødselsstiftelsens Belægning kendelig var aftaget; medens Middeltallet af Fødende i Treaaret 1805—07 aarlig havde været 1257, var det nu for Aarene 1808—10 sunket til 1123, og det skønnedes, at Aarsagen hertil laa i, at Kommunikationen mellem København og de øvrige danske og norske Stæder havde været afbrudt, og at det samme galdt i Henseende til Sverrig, hvorfra Søgningen i de sidste Aar næsten var ophørt. Om dette nu virkelig var Grunden, kunde synes tvivlsomt nok i Betragtning af, at et saa højt aarligt Middeltal,

som Trienniet 1805—07 viste, aldrig havde været naaet i Tiden forud og heller ikke gentog sig i hele Saxtorphs Tid eller længe efter, men, uanset dette, kunde jo under alle Omstændigheder Nedgangen i de Fødendes Tal i ingen Henseende vække synderlig Betænkelse. Derimod havde der i de senere Aar begyndt at gøre sig en Forskydning i Klienteletets Beskaffenhed gældende, der fortjente væsentlig Opmærksomhed. Siden Pengecirkulationen var forøget, men samtidig Pengenes Værd faldet, og siden det var bleven Pligt for de Fritliggende og lavest Betalende, om fornødent, at gøre Ammetjeneste, var det blevet almindeligt, at Fruentimmer »af heel fattig Udseende« indlagde sig paa de 7 Rdl. Pladser og betalte de 20 Rdl. for Barnet en Gang for alle for at slippe for Ammestuerne og for at skaffe Plejemødre til Barnet. Ved første Øjekast kunde det synes, at jo flere der indlagde sig til højere Betaling, desto fordelagtigere for Stiftelsen, men det var ikke saa, da de 20 Rdl. var et meget daarligt Ækvivalent for, hvad et Barn kostede Stiftelsen at opfostre, og dertil kom, at naar disse to Klasser, de fritliggende og lavest betalende, svandt ind i Tal, blev Udvalget af Ammer mindre, og Undervisningsmaterialet stærkt indskrænket, ligesom Overjordemoderen, der jo ene skulde betjene de 7 Rdl. og derover Betalende, blev overlæst. Endelig truedes Stiftelsen med Forlegenheder ved en ny Klasse af Fødende, som i de senere Tider var tilkommet, nemlig gifte Koner fra Staden, som, skøndt de havde Hus og Hjem, fandt det bekvemmere og sparsommeligere at indlægge sig paa Stiftelsen i 14 Dage og her lade deres Børn døbe, end at holde Barselfærd og Daab i eget Hjem. I ældre Tider havde dette været ukendt, men det var Ildebranden 1795 og senere Bombardementet 1807, der gav Anledning til, at gifte Koner, som savnede Huslejlighed, henvendte sig til Stiftelsen, og fandt man, at det i saadanne Tider og under saadanne Omstændigheder ikke kunde nægtes dem at blive optagne, men jo mindre kostbart det nu efter alle Nødvendighedsstegne Pris var at holde Barselfærd paa Stiftelsen fremfor i eget Hjem, jo jævnligere søgtes Stiftelsen af gifte Koner fra Staden, der ligesaa lidt savnede Formue som eget Hjem og havde Jordemoder og Fødselshjælper i Nærheden, og de havde nu vænnet sig til at anse det som en Ret at kunne melde sig og en Pligt for Stiftelsen at modtage dem, saa at de endog fandt sig fornærmede, naar det nægtedes af Mangel paa Plads.

I disse Omstændigheder og især for ikke uforholdsmæssig at formindske de 2de i visse Henseender for Stiftelsen vigtige Klas-

ser af Fritliggende og lavest Betalende fandt Direktionen da Anledning til paany at foreslaa Kammerlejen forhøjet og da efter følgende Skala: 10, 14, 18 Rdl. i Stedet for tidligere 7, $9\frac{1}{3}$, 14 Rdl. ugentlig og Dameværelserne for Udenbys fra 21 til 35 Rdl., medens Klassen $3\frac{1}{2}$ Rdl. blev uforandret. Endvidere at den nu aldeles utilstrækkelige Betaling 20 Rdl., hvorved de højere Betalende kunde afgive Barnet til Stiftelsens Forsorg, forhøjedes til 40 Rdl., og at Adgangen for gifte betalende Koner indskrænkedes til, hvad Gavebrevet nævnedes, udenbys, eller idetmindste til dem, der ikke havde stadigt Ophold i Byen. Endelig som det vigtigste Punkt, der tog Sigte paa at lette Stiftelsen Byrden med at finde Plejehjem til Børnene og hindre disses Ophobning paa Plejestiftelsen uden tilsvarende Ammetal, at der maatte gives de ugifte Mødre, som havde indlagt sig i Stiftelsen til ringeste Betaling eller frit, Valget imellem at faa, som Hjælp til deres Barns Ophold, de tre første Aar 1 Rdl. ugentlig, mod at de selv, naar de forlod Stiftelsen, paatog sig Forsørgelsen, eller at gaa over paa Ammestuerne og mod sædvanlig Løn passe 1 til 2 Børn i 6 à 8 Uger. En Minoritet i Direktionen havde holdt paa, at det skulde være Pligt for Mødrene selv at medtage Barnet, en Gentagelse af Lundings Forslag alt i 1793, men Pluraliteten mente det burde være frivilligt; naar altsaa Ammetjeneste valgtes, tilfaldt Anbringelsen af Barnet Stiftelsen.

Den kgl. Resolution, der tiltraadte alle de indstillede Forslag, faldt Aaret efter, 8. Februar 1812, og skal omtales andet Steds, men inden vi slutter Skildringen af de Begivenheder, der havde præget Fødselsstiftelsens Historie i det Tidsrum, Scheel var knyttet til denne, skal endnu nævnes enkelte Forhold vedrørende Personalet, Direktionen og de Fødende.

Hvad de sidste angik, havde man jo allerede i Forestillingen $\frac{20}{4}$ 1804 til Kongen, i Anledning af Udkastet til de ny Forordninger, fortrøstningsfuldt peget paa Udfaldet af Barselfærden indenfor Fødselsstiftelsens Mure, idet Dødeligheden i Tiden 1788—1803 var omtrent 2 af Hundrede, og med ikke mindre Tilfredshed saa man paa Forholdet i saa Henseende i den $\frac{6}{12}$ 1811 indgivne Indberetning. Idet man tidligere, støttet til Süßmilchs og Baumanns Angivelser for Berlin, ikke havde fundet Anledning til at se pessimistisk paa Mortaliteten blandt de spæde Børn fra Fødsels- og Plejestiftelsen hos os, lagde man nu, hvad Mødrenes Mortalitet angik, ogsaa Forholdene andet Steds til Grund for en Sammenligning og generede sig i den Henseende ikke for at vælge

Pariser Maternitéen. Naar dette da gav til Resultat, at Mortaliteten i Paris var c. 1 af 25, men hos os i Treaaret 1805—07 1 af 54 og i det følgende Triennium, 1808—10, 1 af 75, var der jo Grund til at hilse dette med Tilfredshed. Vi skal senere ved Om-talen af den puerperale Mortalitet i hele Sylv. Saxtorphs Tid vise, hvilken pia fraus Direktionen her begik ved kun at tage Hensyn til de i Stiftelsen Døde og se bort fra Udfaldet for de til Hospitalerne Evakuerede, men blot foreløbig her notere, at under tilbørligt Hensyn til det sidstnævnte Moment var Dødeligheden i de to ovennævnte Triennier resp 1 : 35 og 1 : 59.

Naar Matth. Saxtorph, i Anledning af Barselbepidemierne, 1781 kunde udtale, »at han endnu ikke havde set nogen død paa Kamrene« (∴ de Betalende) »af den grasserende Sygdom«, lader det sig for Resten af hans Tid ikke paavise, om han fremdeles var saa heldig, hvad vel næppe tør formodes. I saa Henseende er det af Interesse, at der — omend kun for et kort Spand af Tid — under hans Eftermand er Mulighed for at belyse Dødeligheden blandt de Fritliggende og de forskellige Klasser af Betalende. I Indberetningerne fra Direktionen til Kongen, der alt-saa begyndte med Aaret 1804 og senere fortsattes, er noteret Tallene for Gifte og Ugifte, Fritliggende og Betalende af alle Klas-ser, men Dødetallene er summariske med Undtagelse af Aarene 1804—12, hvor de er specificerede for hver af de nævnte Kategorier, og derved altsaa en Sammenligning muliggjort. Denne viste nu for samtlige disse Aar: 5445 Fritliggende med 122 Døde ∴ 1 : 45 og 4973 Betalende med 66 Døde ∴ 1 : 75. Sikkert nok var de førstnævnte, hygiejnisk set, uheldigst installerede i Fødselsstiftelsen og, som hørende til det fattigste Proletariat, vel i alle Henseender mindst modstandsdygtige, men Forklaringen til ovennævnte langt ugunstigere Mortalitetsforhold for dem vilde Ingen vel nuomstunder søge i disse Momenter alene, men simpelt-hen finde den deri, at de udgjorde Undervisningsmaterialet for Studerende og Læredøtre, og at Skylden for det uheldige Resultat faldt paa de førstnævntes Kappe, kan umiskendelig godtgøres. Forholdet var jo nemlig saa, at kun de Fritliggende var hjem-faldne til de Studerendes Undersøgelse, medens de Betalende var fritagne herfor; den laveste Klasse (3 og $3\frac{1}{2}$ Rdl.) af disse maatte derimod (saa vel som de Fritliggende) undersøges og betjenes af Læredøtrene, men de 6 Rdl. og derover betalende kun af Over-jordemoderen. De lavest Betalendes Tal var i nævnte Aar 3640, paa hvilke kom 46 Dødsfald, ∴ 1 : 79, et langt gunstigere Forhold

altsaa end de Fritliggendes (1 : 45), og at Læredøtrenes Kontakt med de Fødende ikke satte mærkbare Spor i Dødelighedsprocenten, fremgaar end mere af nedenstaaende Optælling af de, for Samkvem med Elever ganske fritagne, højere Betalende (hvor ogsaa den før nævnte saa paafaldende stigende Søgning af disse dyrere Pladser, der fritog for Ammestuerne, træder frem):

Over 3 (fra 1808 $3\frac{1}{2}$) Rdl. Betalende.

	Antal	Døde
1804.....	83	1
1805.....	73	2
1806.....	76	4
1807.....	79	»
1808.....	123	2
1809.....	125	2
1810.....	207	2
1811.....	304	2
1812.....	272	5
	1342	20

Forholdet blev 1 : 67, ugunstigere altsaa end for de af Læredøtre betjente lavest Betalende (1 : 79) og besynderligt nok skyldtes dette de højst Betalende, Dameværelsernes Klientel, hvis Tal i nævnte Aar vel kun var 42 men med 3 Dødsfald. Man kunde jo tænke sig, at dette for Stiftelsens Aristokrati saa uheldige Resultat hang sammen med, at de Paagældende svarede til Gavebrevets Bestemmelse: »saadanne, der formedelst deres Legems Svaghed eller Frygt for deres Tilstand komme andetsteds fra for at betjenes af de kongelige Fødselshjælpere«, at deres Forløsning altsaa havde frembudt særlige Vanskeligheder, men der foreligger dog ikke noget, hvormed saadant kan dokumenteres, og, hvorom Alting er, det Anførte afgiver et utvivlsomt Vidnesbyrd om Studenterundervisningens allerede da kendelige Indvirkning paa den puerperale Mortalitet. Yderligere kom jo hertil, at det ovennævnte Mortalitetstal for de Fritliggende, 1 : 45, kun angik de i Stiftelsen Døde, uden Hensyn til de til Hospitalerne evakuerede Barselkvinder; en Sondring mellem Fritliggende og Betalende for disses Vedkommende lader sig naturligvis ikke gøre, og om end Formodningen maatte være for, at de Fritliggende leverede det største Kontingent hertil, kan dette jo ikke nummerisk bevises, men føjes Tallet for de i Hospitalerne Døde, der for de nævnte 9 Aar var

111, til det samlede Tal af Fritliggende og Betalende, der døde i Stiftelsen, i Alt 188, bliver Mortalitetstallet fra 1 : 58 forhøjet til 1 : 35, der unægtelig giver et mindre lyst Billede af Forholdene end det, Direktionen fremlagde i sine officielle Rapporter, som jo overhovedet Spørgsmaalet om den puerperale Mortalitet saare lidt ses at have optaget Sindene i saa nær de tre første Decennier af J. S. Saxtorphs Funktionstid.

Som tidligere nævnt forbigik Resol. ¹⁵/₁₁ 1805 ganske det af kirurgisk Akademi (²⁹/₄ 1803) rejste og af Sundhedskollegiet (³¹/₁₂ 1804) tiltraadte Forslag om en Forøgelse af de kirurgiske Kandidatpladser paa Fødselsstiftelsen, hvortil Kommissionen for denne i en Erklæring (²⁶/₂ 1805) til Kancelliet ogsaa havde sluttet sig, forsaavidt Tallet bestemtes til 3 kirurgiske, 2 medicinske og 1 Reserveplads. Der kom jo ingen Afgørelse herpaa, og det gamle Reskripts (1787) Bestemmelse i saa Henseende, »2 af hver Videnskab«, blev (naturligvis uden reel Betydning) fremdeles staaende, hvad derfor ogsaa senere nu og da gav Anledning til Misforstaaelser med Hensyn til en formentlig eksisterende »surnummer« Plads.

For Tiden 1788—1800 har jeg i mit tidligere Arbejde⁴⁾ efter Callisen givet en Liste over de Studerendes Antal (123) i Stiftelsen, nærmere klassificerede som Medici (48) og Kirurger (75), hvortil dog skal bemærkes, at Callisens Angivelser ikke ganske stemmer med en i Arkivet beroende Protokol over Studerende i Tiden 1788—1886, hvis Eksistens da var mig ubekendt. I Joh. S. Saxtorphs første 10 Embedsaar var Forholdet mellem Medici og Kirurger omtrent som i Faderens Tid, nemlig resp. 48 og 76 (de følgende 3 Decennier vil der senere blive gjort Rede for).

Den overfor Holstenere tidligere udviste Liberalitet, at de som Supplikanter til Kandidatpladserne var blevne ligestillede Indfødte, havde kirurgisk Akademi og Sundhedskollegiet jo ogsaa ønsket at indskrænke, men da Resol. ¹⁵/₁₁ 1805 heller ikke berørte dette Spørgsmaal, blev det altsaa uafgjort, og blandt Kirurgerne i ovennævnte Decennium var da ogsaa, navnlig i de tidligere Aar, adskillige Holstenere, men derefter var Tallet paa dem kendelig synkende. Det laa nær at søge Grunden hertil i Kieler Stiftelsens Oprettelse 1805, men i dennes første Tid var, som tidligere nævnt, Tilgangen af Studerende her vistnok meget indskrænket, som jo

⁴⁾ »Matth. Saxtorph og hans Samtid«, P. 129.

ogsaa de Fødendes Tal kun bød et saare ringe Undervisningsmateriale, hvad ikke mindre gjorde sig gældende for Læredøtrenes Vedkommende⁵⁾. Savnet af en fyldestgørende klinisk Undervisning for Studerende bevægede da ogsaa længere hen i Tiden Sanitetskollegiet i Kiel til at gøre Skridt til at sikre de holstenske Studerende en fast Plads ved Københavns Fødselsstiftelse (hvormen.). Snarere kunde maaske det aftagende Besøg af disse tilskrives det kirurgiske Akademis Repræsentant i Stiftelsens Direktion, den fra 1804 tiltraadte Winslow. Som nyvalgt Medlem af denne har han maaske ikke straks villet træde altfor skarpt op som Varetager af de hjemlige Kirurgers Interesser, hvad en Votering i Oktob. 1804 indenfor Direktionen tyder paa. Bendz fremlagde en Ansøgning fra Carl Ferd. Böhm i Eckernförde om straks at erholde en Plads paa Fødselsstiftelsen »som en studerende Udlænding«, hvortil Almer, følgende Saxtorphs Indstilling, bemærkede: »Han er Sønderjyde, altsaa vor Landsmand, er der Plads, bør han have den«, og Winslow tiltraadte: »Det er billigt, at vor Landsmand Holsteneren Böhm, som har ventet saalænge, kommer ind. Men ellers er der Chirurger nok, der søge, 20 Supplikanter!«

Fremmedbesøget i Stiftelsen havde jo navnlig været Kirurgerne en Anstødssten, som det dog lige saa lidt lykkedes dem at faa ophævet ved Lovbestemmelse; det sygnede efter 1804 mere og mere hen, hvortil vel nok de indtrædende Krigstider bidrog en Del, men, efter en Udtalelse af Bendz, skulde Winslow ogsaa have haft en ikke ringe Andel heri. I en Skrivelse til Direktionen længere hen i Tiden (1815), hvor Bendz fik Lejlighed til at rekapitulere Fremmedbesøgets Historie, udtalte han: »At saa faa Fremmede siden 1804 have havt Adgang til Fødselsstiftelsen, tilskrives deels Krigen deels at Etatsraad Winslow var meget imod, at Fremmede skulde dele denne Adgang med Indfødte«. I de første 3 Aar af

---

⁵⁾ En Enke, Lisbeth Salomon fra Holsten søgte i Jan. 1806 Plads som betalende Læredatter hos Saxtorph. Hun havde i Kiel lært Anatomi hos Prof. Fischer og straks efter Fødselsstiftelsens Oprettelse her besøgt den, men i 5 Maaneder kun overværet 3 Fødsler, hvorfor Fischer raadede hende at søge til København. Saxtorph, der overfor en tidligere Ansøgning fra hende kun havde stillet i Udsigt, at hun kunde overvære hans Forelæsninger men ikke Fødsler, mente nu, man burde hjælpe hende; et fornyet Afslag kunde let udlægges, som om man i København havde Animositet mod den ny Stiftelse i Kiel. Om det skete, kan ikke oplyses, Malling var betænkelig ved det og mente, Sagen burde forelægges Kancelliet.

Sylv. Saxtorphs Tid besøgte Stiftelsen (efter Optegnelser i Kopi-bøgerne) af Mendel (Königsberg), Pfefferkorn (Wachenburg), Kerner (Schwaben), Hiller (Württemberg), i 1804 af Patzer (Danzig). De faa Fremmede, der efter 1804 modtoges, var i 1805 Dr. Kramareff fra Rusland, paa hvis Indlæggelse Kancelliet insisterede, da han var anbefalet af den russiske Gesandt, i 1806 en engelsk Læge Macfarlane, der havde taget Licentiatgraden i Edinburgh, og i 1807 Cand. med. Villadovius fra Königsberg, der støttedes af den preussiske Minister. I Anledning af dennes Ansøgning, lagde Winslow, overfor Saxtorphs, Almers og Scheels Anbefaling af samme, uforbeholdent — men forgæves — sin Opposition for Dagen:

»Jeg kan naturligvis ikke have noget imod, at Pluraliteten giver bem. preussiske Candidat Plads i Stiftelsen, dog kan jeg for min Deel ey tiltræde Pluralitetens Mening. Da endnu ikke den nye Proposition, som baade af Accouchements Directionen og Sundheds Collegiet blev indgiven, er approberet af Kongen, maa man vel efter min Tanke rette sig efter den gamle Foundation, som aldeles ikke tillader, at nogen Fremmed indlægges i Accouchements Huuset. Brugen heraf i gamle Dage blev til Skik og denne har gjort megen Skade for det almindelige, da Landets egne Børn blev derved tilsidesatte, og desuagtet synes mig saa længe vi have Candidater af vore egne, som have alle de Egenskaber der udfordres til at erholde denne Plads, saa troer jeg, at disse fortrinligen bør foretrækkes, i Betragtning af at det er en af Statens velgjørende Hensigter at danne alle kongelige og offentlige Læger til duelige og practiske Accoucheurer; tillige maa vel tages herved i Betragtning Forholdet mellem de Fødendes og Candidaternes og Læredøttrenes Tal. Jeg maa endnu tilføie, at den preussiske Candidat har vel sagt mig at have undergaaet en Art af Examen, men i hans Attestata findes intet herom, han er altsaa hverken promoveret eller examineret. Og dette er dog en af de udfordrede Qvaliteter, som man begjærer af vore egne Candidater.«

Endnu en Gang maatte Winslow »mod sin Overbevisning rette sig efter Pluraliteten«, da Bendz i Oktober 1810 fremlagde en Ansøgning fra P. G. Cederschjöld, der var anbefalet af ekstraordinær Envoyé ved Hoffet Oxenstjerna. Da den tilstaaede Besøgstid i Jan. 1811 nærmede sig sin Afslutning, søgte Cederschjöld om Prolongation, »paa det at han attervendende fra denne Videnskabens saa vel bekjendte og fortrinlige Planteskole kunde overbringe sit Fædreland saa meget modnere Frugt«, hvilket bevilligedes efter Saxtorphs Anbefaling, der henviste til Cederschjölds gode Anlæg til at blive en duelig Fødselshjælper, og det var saa meget ønskeligere, da han var udset til at blive Reserveakkoucheur ved det nylig oprettede Akkouchements Hus i Lund. Kort før Cederschjöld maa sikkert endnu en anden svensk Læge, Melin,

der med Rejsestipendium var i København i Begyndelsen af 1810, have besøgt Stiftelsen her, da han i Forordet til en lille Dissertation fra Lund (1811), hvortil Stoffet var hentet fra Fødselsstiftelsen i København, beretter, at han efter næsten at have opgivet Haabet fik Adgang til denne og boede der i 6 Maaneder, hvorom Arkivet dog ikke melder noget, men med disse to Skandinaver ophørte, paa nær en Nordmands Optagelse 1822 (hvorom s.), Fremmedbesøget i Stiftelsen definitivt.

Inden vi forlader de Studerende, skal endnu nævnes en Episode vedrørende den for disse obligatoriske Edsaflæggelse, der gav Anledning til offentlig Omtale og sluttelig en kgl. Resolution. I »Kjøbenhavns Adresse Contours Efterretninger« for 4de Juni 1804 havde en anonym Indsender⁶⁾ opkastet det Spørgsmaal: »Har vores Eedsformel nogen forbindende Kraft for en Jøde? Dersom den ingen har, hvorfor tillades det da, at en Jøde ved at underskrive den illuderer et af vore helligste meest religieuse Baand? Stedet hvor factum har tildraget sig, er Accouchementshuset, og Jøden er nu paa ingen Maade bunden til Tavshed, som dog her er saa nødvendig. Hvorfor bliver han da ikke, som Jøderne i ethvert andet Tilfælde maae, ført hen i Synagogen for at aflægge sin Eed?« — Kancelliet tog deraf Anledning til allerede Dagen efter at udbede sig Direktionens Erklæring desangaaende. Svaret af 20. Juni lød:

»Det er fuldkommen rigtigt, at der for nærværende Tid opholder sig som Candidat paa Fødselsstiftelsen en Nathan Itzig Marcus fra Prentzlau af den jødiske Nation, som har studeret forud i Kiel og et Aarstid her ved Universitetet, hvor han har taget Examen medicum. Til ham er rimeligviis Spørgsmaalet i Adresseavisen sigtet, da han, som de andre Candidater, uden videre Formaliteter har underskrevet den sædvanlige Eedsformular.

Hvad Spørgsmaalet i Almindelighed angaaer, da er det udenfor Directionens Competence deri at inklude sig, men med Hensyn til Fødselsstiftelsen giver man sig den Ære at melde, at den Eedsformular, som stedse har været brugt ved denne Stiftelse, og hvoraf herved en Gjenpart vedlægges, fuldkommen synes at være bindende for enhver, der antager en Gud, ja at endogsaa Forbindelsen fuldkommen maa ansees at have Kraft, om den endog ei blev stadfæstet ved de sidste Ord i Formularen⁷⁾, eftersom den dog i alt Fald bliver en ved Haands Underskrift gyldig Forpligtelse. Man har saa meget mere troet dette og anseet det for unødvendigt, at Studerende af den jødiske

⁶⁾ Det oplystes at være Bernt O. Winkler (Øhlenschlägers »ikke paa Sympathi grundede Ungdomsbekjendtskab«, se »Erindringer« 1850, P. 28).

⁷⁾ Denne (dat. ²²/₁₀ 1795) endte saa: »Hvad vi samtligen med vores Eed og Hænders Underskrift bekræfte, saa sandt hjælpe os Gud og hans hellige Ord.«

Nation skulde føres i Synagogen for at aflægge Eeden, da man er underrettet om, at Jøder ved at sværge Borgerskab for Magistraten her i Staden ikke føres i Synagogen for at aflægge Borger Eeden. — Directionen maa henstille til det kgl. Cancellie, om det skulle behøves, at nogen ny Foranstaltning maatte føres i den Henseende, eller i Fremtiden, med de Studerende af andre Religioner end den Lutherske, da man endnu aldrig i de Aar, Stiftelsen har været til, i hvilken Tid ogsaa andre af den jødiske Nation som Candidater have havt Ophold der, enten selv har bragt i Erfaring eller har hørt fra andre, at nogen Patient, der ei selv har været Skyld deri, er blevet røbet.«

I Pro M. af 14. Juli fra Kancelliet meddeltes da, at Kongen havde resolveret, at Personer af den jødiske Nation saavel i ommeldte som i andre lignende Tilfælde, der ikke kunde henføres til Retssager, maatte være befriede for at aflægge den ved Forordn. af 15. Sept. 1747 befalede Ed i Synagogen, men derimod anses lige saa strængt forpligtede, naar de mundtlig eller skriftlig havde stadfæstet deres givne Løfte ved en Ed affattet enten med den for de Kristne brugelige Formel: »Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord«, eller, om nogen Jøde skulde derved have Betænelighed, med følgende mere almindelige Formel: »Saa sandt hjælpe mig Gud, Menneskenes og Jordens Skaber«⁸⁾.

Som tidligere berørt (P. 78) havde Kommissionen i Spørgsmaalet om holstenske Studerendes Adgang til Fødselsstiftelsen aabent lagt sin Beredvillighed for Dagen til at staa i et venskabeligt Forhold til Sanitetskollegiet og den ny etablerede Fødselsstiftelse i Kiel, hvorvidt der derimod fra disse Kanter nærredes samme velvillige Sindelag overfor den københavnske Fødselsstiftelse eller

⁸⁾ Affæren genkalder i Erindringen Konsistoriums afvisende Holdning overfor Rabbinsønnen Simon Polacks Ansøgning 1764 om at maatte stedes til den medicinske Doktorgrad, der blev afslaaet fra det Synspunkt, at havde Jøder først faaet Dispensation til at blive Doctores, kunde de aspirere videre til at blive Provincialmedici, Professorer, ja endog beklæde Embeder, »og hvem seer ikke de farlige Suitter sligt kunde have«. Konsistorium turde heller ikke svare for Studenterne, hvor skikkelige disse end vare, frygtede man for Tumult, »naar de see Hr. Polack præsenterer sin Person in cathedra superiori«. Denne gav dog ikke tabt, men fornyede mod Slutningen af Struensees Regimente sin Ansøgning og til en Begyndelse med Held, forsaavidt en Kabinettsordre (1771) fastslog lige Adgang ad honores academicos for alle Trosbekendelser, men Ordren blev efter Struensees Fald ignoreret. — Spørgsmaalet kom atter frem 1775 i Anledning af lignende Ansøgning fra Justus Zadig de Meza, der anbefaledes af Colleg. medic., hvorfor Kancelliet mente, her kunde gøres en Undtagelse, og Konsistorium overlod da dette Afgørelsen. Tilladelsen blev givet, men paa Grund af Sygdom ikke benyttet, derimod blev Broderen Theoph. de Meza promoveret April 1783.

de Autoriteter, der havde det øverste Tilsyn med Fødselshjælpen i Kongeriget, kunde der maaske næres Tvivl om. Akterne i en 1807—08 ved Overkriminalretten i Glückstadt mod en Jordemoder anlagt Sag for mislig Behandling af en Fødende, røbede i hvert Fald en umiskendelig Lyst fra holstensk Side til at underkende det af Autoriteterne i København afgivne Skøn. Anledningen var i korte Træk denne. En Jordemoder i Kiel, Elev fra Skolen i København og eksamineret 1790 af Matth. Saxtorph, blev i Jan. 1807 suspenderet fra Embedet paa Grund af misligt Forhold ved en Forløsning, hvor baade Moder og Barn døde. Hun havde gjort Vending ved en Issestilling, og Sektionen viste en Rift i Lakunar vaginae med Ekstravasat i Bughulen. Overkriminalretten i Glückstadt indankede gennem Kancelliet Sagen for Sundhedskollegiet i København, idet Anklagen lød paa, at hun havde foretaget Vending, hvor denne ikke var indiceret, mens Tang eller Vægtstang havde kunnet være anvendt, og derved foraarsaget Riften og den letale Udgang, hvad Obducenterne (Stadskirurg Maes og, saavidt det kan ses, Prof. Wiedemann) støttede paa, at Svulsten paa Fosterhovedet viste, at dette havde staaet dybt i Bækkenet.

Sundhedskollegiet kunde ikke indrømme det sidste, men holdt efter det i Sagen ellers oplyste paa, at det havde drejet sig om et skævt Leje af Livmoderen, der hindrede Hovedets Nedtræden, som kun havde været presset mod Kanten af Bækkenet, og i saa Fald havde Jordmoderen været berettiget til at gøre Vending, idet hun her fulgte sin Lærer Matth. Saxtorphs Regler. Det sidst kommande Hoveds Fremhjælpning havde da krævet stærk Kraft, og derved var Riften opstaaet. At det var Sylv. Saxtorphs Skøn, der laa til Grund for Kollegiets Votum, kan vel næppe betvivles. Kriminalretten sendte imidlertid Sagen tilbage, da Obducenterne havde gjort »adskillige Remonstrationer« overfor Kollegiets Betænkning og bl. a. med Citater paaberaabt sig en Levrets og Baudelocques Autoritet til Støtte for deres fra Kollegiet afvigende Opfattelse af Jordmoderens Fremfærd. »Uagtet de haarde Udtryk mod Forfatteren af Sundhedskollegiets Erklæring«, gjorde dette endnu en Gang (¹⁶/₁ 1808) Rede for sin Bedømmelse af Sagen, uden at man dog befandt sig beføjet til »at inlde sig i en lærd Undersøgelse om, hvorvidt Baudelocques eller afg. Etatsraad Saxtorphs Meninger maatte stemme overens« og fastholdt fremdeles Jordmoderens Brødefrihed, hvad den foretagne Vending angik, kun indrømmende hendes mulige Fejl ved at have anvendt for stærk Vold. Men i

hvor høj Grad den holstenske Interpellation gik Sundhedskollegiets Ære paa Klingen, viser bedst Slutningsordene i dettes Erklæring:

»Skulde Obducenterne endnu i Anledning af denne vores yderligere Betænkning vedblive deres Ønske om, at Sagen maa sendes til et udenlandsk Facultets »Decision« (ved hvilket sidste Udtryk Sundhedskollegiet dog ikke kan tro er ment andet end Betænkning, da vi ikke underkaste vore paa Kundskaber, Erfaringer og sagkyndige Mænds Skjøn grundede Formeninger noget medicinsk Facultets afgjørende Bedømmelse) saa kunne vi vel ikke have noget derimod at erindre, men maae dog med Rette anmærke for den holsteenske Over Criminalret: deels at Sagen derved vilde komme til at staae hen uafgjort i saa meget længere Tid og at Gjordemoderen ved at være suspenderet siden 13. Januar f. A. allerede har lidt en følelig Straf ved at være sat ud af sin Næringsvei i al den Tid, deels at det rimeligviis vilde vække et falskt Begreb hos vedkommende udenlandske Facultet om det venskabelige Forhold, der hidtil steds har hersket mellem de lægekyndige Medlemmer ved Universiteterne i Kiel og Kjøbenhavn. Men skulde det alligevel af Over Criminalretten ansees nødvendigt, at Obducenternes Begjæring opfyldes, saa udbeder Sundhedskollegiet sig at vorde underrettet om, til hvilket udenlandsk Universitets Betænkning Sagen hensesendes.«

Dennes Afslutning har jeg ikke kunnet følge, da de i den Anledning søgte Akter fra Statsarkivet i Slesvig ikke lod sig opspore.

Efter at have fungeret i 17 Aar indgav Karen Ørsløws Efterfølgerske, Md. Lange, i Marts 1807 sin Ansøgning om Afsked; i Skrivelse derom til Kancelliet beklagede Direktionen, at den i sit Embede utrættelige og duelige Kone i en Alder af 53 Aar maatte trække sig tilbage, men Svagelighed bød det. Hendes Familieforhold havde været ulykkelige, og økonomiske Stilling trykkende, som en Ansøgning fra hende, ²¹/₂ 1801, om et Laan hos Kommissionen paa 300 Rdl., at afbetale i 3 Aar, viser: »Det er formodentlig de høie Herrer ikke ubekjendt, at jeg formedelst ulykkeligt Ægteskab og Uheld med mine Børn er forknyttet i den Henseende, at jeg stedse har trængt til Penge og maatte laane hos Een for at betale en anden . . . ; i den Forlegenhed søger jeg min Tilflugt til de høie Herrer om at de som min Øvrighed ogsaa vil være mine Beskyttere . . .«. Skøndt Bendz til Gunst for hende anførte, at hun sørgede godt for Patientpengene, der tiltog i Kassen, turde han dog ikke sige god for den tvivlsomme Kautionsist, hun havde stillet, og Sagen gik til Kancelliet, der ytrede, at man ikke kunde indlade sig i det ansøgte men maatte overlade saadant til Kommissionens Afgørelse. — Alt tidligere havde der været lidt Misligheder oppe vedrørende hendes Forhold. Kort før (²/₆ 1800) sin Død

anmeldte M. Saxtorph, at han havde modtaget en anonym Skrivelse, hvori Md. Lange beskyldtes for at have modtaget fritliggende Barselkoner længere Tid før deres Forløsning, end Stiftelsen kunde tilstaa, og at dette var sket for Tjenester eller Fordele, som Patienterne havde ydet hende. En Læredatter og en Opvartningskone, der vidste Besked med Sagen, forklarede, at Vedkommende havde været flere Uger i Stiftelsen uden at blive undersøgt af Md. Lange og i den Tid syet og spundet for hende. Hun indrømmede, at hun af Medynk nu og da tog saadanne ind en vis Tid før Fødslen, men aldrig havde hun gjort sig Fordel deraf. Efter Bendz' Henstilling lod man Sagen falde. — Hendes i ovennævnte Ansøgning berørte Uheld med Børnene havde ogsaa været til Gene for Stiftelsen, idet Inspektør Holm i Sept. 1798 maatte klage over den ældste Søn, der tidligere havde været til Besvær men nu var kommet hjem fra Ostindien og gjorde Optøjer paa Stiftelsen, overfaldt Portneren o. l., naar han kom fuld hjem. Man gjorde Moderen opmærksom paa, at hun kunde miste sin Plads, hvis hun modtog Sønnen i sit Hjem, og anmodede Politiet om at tage ham i Forvaring. Hun havde ansøgt om Afsked til 1. Juli 1807, men den blev først bevilliget i Oktob. s. A.; i det sidste Halvaar havde hun været sengeliggende og haft Vikar, hvad ogsaa tidligere havde været nødvendigt under hendes Sygdomstilfælde, hvorfor Spørgsmaalet om en fast Reservejordemoder nu kom op ved denne Lejlighed, dog uden at finde Afgørelse.

Det ledige Embede attraaedes af ikke mindre end 11 Ansøgere. I og for sig var det vel at vente, at Saxtorph som den, der bedst kunde vurdere disses Kvalifikationer, havde udpeget den, han ønskede, men den reserverede, for Ansvarer noget sky Forsigtighed, der prægede hans hele Færd, lagde sig ogsaa her saa karakteristisk for Dagen, at jeg ikke vil undlade at citere hans Votum i Anledning af Embedets Besættelse:

»Jeg troer for Valgets Skyld at burde bemærke, at de 11 Ansøgende kunne inddeles i 2de Hovedklasser, nemlig i dem som allerede have praktiseret i over 12 à 17 Aar, og i dem som i færre Aar have praktiseret. De førstnævnte kunde rimeligviis formodes at have mere Erfaring ved flere Aars Praxis og altsaa fra den Side at komme i fortrinlig Betragtning, men ere ogsaa alle af ældre Alder, saa at man kan frygte for, at de ei saalænge kunde udholde den idelige Strabads, der forefalder ved Gjorde-moder Embedet i Stiftelsen fremfor ved Bye Praxis, og at de altsaa snarere vilde blive Pensionairer for Kongens Kasse, end ifald en af de yngre valgtes. De sidstnævnte, endskjøndt de i kortere Tid have praktiseret og derfor kunne formodes at have mindre Erfaring, ere dog efter min Formening langt fra at ansees for uskikkede til at forestaae

Embedet; alt det de have lært, ere dem end mere in recenti memoria, og af deres yngre Alder kan man haabe at beholde dem længere. Jeg maa desuden bemærke, at Md. Møller og Fürste af og til i flere Maaneder have gaaet Md. Lange tilhaande, efter at de vare examinerede, ja endog ganske besørget hendes Pligter, naar Sygdom har holdt hende i Sengen, saa at de i kortere Tid have haft Leilighed til at erhverve sig saa megen Erfaring, som mange af de ældre i længere Tid, hvortil endnu kommer, at de begge have fortrinlige Anlæg af Naturen til Gjordemoder Forretningen og ere endog allerede ved Examen udmærkede i Protocollen. Directionen kunde billigviis fordre, at jeg, der efter min Embedsstilling har haft Leilighed til at lære at kjende de Ansøgende nøyere end de øvrige Herrer Medlemmer, skulde til Veiledning i Valget fælde en speciel Dom over de Ansøgendes Fortrinlighed for hinanden, men da de alle ere ordentlig underviste, examinerede og befundne delige til at forestaae et Gjordemoder Embede, saa haaber jeg at maatte dispenseres herfra og giver mig kuns den Frihed til nærmere Valg at foreslaae 3 af de ældre og 3 af de yngre. Hvad det belovede Forslag angaaende en Reserve Gjordemoder angaaer, da ønsker jeg først denne Sag mundtlig omhandlet i en Forsamling, saameget mere da Sagen ei haster.«

At hans Sympati nærmest galdt de yngre Aspiranter og blandt disse særlig Md. Møller og Fürste, var vel umiskendeligt, men den foretrukne blev dog ingen af dem, men Md. Frost, der i 6 Aar havde praktiseret i Byen, trods de, som det skulde synes, for en kgl. Direktion vægtige Kvalifikationer, et Par af de andre Konkurrenter kunde møde op med. Saaledes Md. Fürste, der under sit Vikariat for Md. Lange havde betjent Prinsesse Charlotte og havde Attest fra Prins Chr. Frederik, som ogsaa Md. Birch, der havde assisteret Kronprinsessen (og derfor sendte sin Ansøgning direkte til Kronprinsen) samt hendes Durchlaut. Prinsessen af Würtemberg 2 Gange, endvidere flere Ministerdamer og Grevinder, fra hvilke Attester vedlagdes.

Ellen Marie Frost var Enke med 3 Børn; straks ved sin Ansættelse søgte hun om at maatte tage Børnene til sig, da det vilde være hende for bekosteligt at betale for dem hos Fremmede, det tillodes hende at have et Barn i Stiftelsen, videre kunde man ikke strække sig; en Opgørelse fra Bendz til Rodemesteren viste dog, at hun i 1810 havde to Børn hos sig. Hun var, som sin Forgængerske, ogsaa noget skrøbelig og mente, der maatte tages lidt Hensyn hertil. Saaledes begærede hun i Maj 1808 at faa det Værelse i Plejestiftelsen, som Md. Berg havde beboet, »da det var hende særdeles vigtigt at have et Sted, hvor hun kunde faa Rolighed, naar hun maatte søge denne om Dagen i Stedet for om Natten«. Scheel attraaede det samme Værelse, hans Frue ventede sin Nedkomst i Sommermaanederne, og hans Lejlighed

var for indskrænket. Man bestemte at læmpe sig efter dem Begge og dele Værelset ved et Skillerum, men Md. Frost frafaldt sit Ønske, og Scheel fik det. — Næste Aar (1809) forebragte hun Ønsket om at maatte antage en Medhjælper, lønnet af Direktionen, en Reservejordemoder altsaa; som Grund anførte hun at være plaget af et Slags Hovedpine, som hun frygtede skulde gjøre hende ganske uskikket til sin Post, naar hun ikke skaanede sig og imellem fik nogen Frihed«. Direktionen kom, som ved lignende Overvejelser i Md. Langes Tid, til det Resultat, at der, vanskeligt som det var at afstikke Grænserne for de resp. Virksomhedsomraader, ved Ansættelsen af to faste Jordemødre ved Stiftelsen let vilde opstaa Strid og Misundelse mellem dem, og at det derfor vilde være bedre at tillægge den ansatte Jordemoder noget vist, hvoraf hun kunde lønne en Medhjælper; saaledes bevilligedes Md. Frost 50 Rdl. aarlig, men den, hun antog, skulde approberes af Professoren.

Af andre Personalforandringer i dette Tidsrum er før nævnt, at Md. Weisse, Overrammen, fik Afsked i Juli 1811, Opvartningskonen, Md. K. Meyer, traadte i hendes Sted. Md. Weisses Ønske at erholde en Fribolig i Stiftelsen i Lighed med Forgængersken Md. Berg, maatte Direktionen modsætte sig, Md. Lund og Md. Lange havde ogsaa faaet Afslag paa lignende Begæring. — Den ifølge Resol. ^{18/5} 1804 af 8 Medlemmer bestaaende Direktion for Fødsels- og Plejestiftelsen svandt efterhaanden ind, idet Aaskow og Lunding afgik ved Døden i 1806, Guldbrand 1809, uden at ny Medlemmer traadte i deres Sted; 24. Juni 1811 døde Winslow, og som kirurgisk Akademis Repræsentant fulgte Schumacher, endelig i Midten (^{17/6}) af sidstnævnte Aar gik Scheel bort. Hans vaklende Helbred⁹⁾ havde allerede forud nødvendiggjort en Stedfortræder, og hertil var valgt Johan Conrad Müller, (f. 1789), der fra Oktob. 1810 havde ligget som Kandidat ved Stiftelsen, som ogsaa i den Anledning Spørgsmaalet om en fast ansat Reservefødselshjælper var kommet frem. I en Skrivelse 5. Maj 1811 tilkendegav nemlig Saxtorph Direktionen, »at han ansaae det for nødvendigt og got, om en af de Studerende maatte gives et ubestemt længere Ophold paa Stiftelsen end de sædvanlige 4 Maaneder for at kunne assistere ved de forefaldende Forretninger«, og foreslog for det første dertil Kandidat¹⁰⁾ Müller. Direktionen bifaldt, at han indtil videre an-

⁹⁾ Han underskrev sidste Gang i Sundhedskollegiets Deliberations Protokol 23. Marts 1811.

¹⁰⁾ M. havde 1810 taget kirurgisk Eksamen.

sattes som Reservefødselshjælper, og, naar han afgik, skulde en anden vælges, hvad dog ikke senere blev iværksat.

Der maa dog, hvad dette første Decennium i Saxtorphs Embedstid angaar, endnu tages Anledning til at nævne Afslutningen af de aarelange, i Cancelliet, Collegium medicum og senere Sundhedskollegiet førte, Forhandlinger sigtende til Landets bedre Forsyning med Jordemødre og en Indskrænkning i de ueksaminerede Personers Virksomhed som Fødselshjælpersker. Ved Forordningen af $\frac{21}{11}$ 1810 etableredes omsider Jordemoder Distrikter med fast Løn Landet over, det Middel til Afhjælpning af den miserable Fødselshjælp blandt Landbefolkningen, som Matth. Saxtorph alt 1796 forgæves havde slaaet til Lyd for, men hvad der for ham var Hovedmotivet, »at Landboernes Koner mishandlede under Ukyndiges Hænder«, synes ikke saa meget at have bevæget Kancelliet til at tage Sagen op, som Hensynet til de mange dødfødte Børn, det store Tab af Statsborgere, der mulig ved kyndigere Hjælp kunde være reddede. Thi nægtes kan det næppe, at man paa de højere Steder til en vis Grad havde holdt en beskyttende Haand over de ueksaminerede Jordemødre. Plakaten af $\frac{20}{4}$ 1791 med sin lurvede Jordemoder Takst (3 Mark for Betjening hos en Gaardmand, 2 Mark hos en Husmand og 1 hos en Inderste, samt efter lige Forhold i Købstæderne) fastsatte, at hvor en eksamineret Jordemoder var ansat, skulde Enhver, der brugte nogen til Fødselshjælp uberegtiget Person, desuagtet betale den eksaminerede, med mindre denne formedelst Sygdom eller andet lovligt Forfald ikke kunde erholdes. Om den her stiltiende indrømmede jus practicandi for Ueksaminerede hed det i et senere Cirkulære ($\frac{24}{12}$ 1802), »at den grundede sig paa Billigheden af, at de vedkommende Barselkoner ei burde forbydes fremdeles at benytte sig af de gamle, skjønt uop lærte Gjordemødre, til hvilke de alt længe havde haft Fortrolighed, og som de alt havde betjent sig af forinden den examinerede blev ansat«, men fra nu af skulde det forstaaes saaledes, at den nævnte Tilladelse alene galdt nuværende ueksaminerede Jordemødre, saa at »fra den Dag en examineret Gjordemoder er antaget af Øvrigheden, maa ingen i det hende tildeelte Distrikt under noget Paaskud betjene Barselkoner, naar hun ei forhen har practiseret sammesteds, eller er bleven examineret og forsynet med Gjordemoder Commissionens Attest om Duelighed«.

Den forhaandenværende Stab af ueksaminerede Fødselshjælpersker legaliseredes altsaa paa en Maade fremdeles ved dette

Cirkulære, om hvilket Sundhedskollegiet i en Kancelliet i anden Anledning senere (⁹/₅ 1804) tilstillet Skrivelse oplyste, at den paa-gældende uheldige Passus i samme skyldtes en Erklæring (⁸/₈ 1800) fra Colleg. medicum, hvori ytrede, »at det maaske ei var raadeligt paa engang at forbyde de uexaminerede Gjordemødre at praktisere, det vilde skade de examinerede paa Grund af Bøndernes Fordom mod disse, der valgtes da et mindre Onde for ikke at faae et større.« Da nu tillige, som i nævnte Skrivelse fra Sundhedskollegiet oplystes, Cirkulæret fra 1802 aldrig var blevet kommunikeret Jordemødrene eller Jordemoderkommissionen, endsige Colleg. med. eller Stadsakkoucheuren, men alene »Stiftamtmand, Biskopper, Grever og Baroner«, saa havde de Ueksaminerede fremdeles bevaret et vist Skin af samme Ret til at praktisere som de lovlig beskikkede Jordemødre, og denne Misforstaaelse var ikke blevet hævet.

Det var som sagt navnlig Hensynet til Dødfødsler, der omkring Aarhundredskiftet bevægede de høje Myndigheder til at gøre Skridt til at faa Rede paa hine, og i den Enquête, der i saa Henseende, efter indhentet Betænkning fra Biskop Balle og Colleg. medic., etableredes, fik Gejstligheden en ikke ringe Part af Arbejdet, thi i Cirkulæret ²⁴/₁₂ 1802 fastsattes under Mulkt af 5 Rdl. Anmeldelse fra Jordemoderen, hvad enten denne var eksamineret eller ej, til Præsten af dødfødt eller 24 Timer efter Fødslen dødt Barn. Præsten skulde oplæse Anmeldelsen for Barnets Moder, Fader eller andre Nærpaarørende, for at faa den berigtiget; ved Aarets Slutning blev den at sende til Fysikus, derfra til Biskoppen og sluttelig til Kancelliet, hvorfra den tilstilledes Sundhedskollegiet. Om Vanskelighederne ved at faa tilfredsstillende Resultat ud af dette vidtløftige Apparat kom der fra sidstnævnte Autoritet Vidnesbyrd nok i de nærmest følgende Aar. Til Anmeldelsernes Fuldstændighed fra Jordemødrenes Side kunde der jo ikke stilles store Fordringer, da de fleste ikke kunde skrive, og deres Tal var jo desuden mange Steder saa overmaade ringe, eksempelvis paa Bornholm (1806) kun to examinerede, paa Mors (1807) éu, der boede i Nykøbing; de fleste Anmeldelser røbede Fødselshjælper-skens store Vankundighed, som ogsaa Præsternes Ligegyldighed for Sagen ofte var umiskendelig, idet disse, hvad rimeligt var, fandt Oplæsningen af Indberetningen for Familien byrdefuld. Scheel havde derfor henstillet, at det i Byerne blev Klokkerens Sag og paa Landet Skoleholderens at modtage Anmeldelserne og for at gøre disse mere brugelige havde han givet Udkast til et Skema over de

Spørgsmaal, der skulde besvares, Kollegiet fandt mere Behag i et af Saxtorph konciperet, der i 1806 blev akcepteret og udsendt Landet over, som det ogsaa indskærpedes Præsterne to Gange om Aaret Søndag efter Paaske og Michaelis Flyttedag at bringe Sagen i Erindring.

Navnlig overfor de ueksaminerede Fødselshjælpersker, hvem Forpligtelsen til Anmeldelse altsaa ogsaa paahvilede, var det haabeløst at vente noget Resultat, saalænge de havde frit Spil; ikke mindst Indberetningerne fra Egne, hvor de saa godt som var eneherkende, saaledes i Norge, antydede noksom dette. Om Forholdene i Aggershus Stift oplyste saaledes en Skrivelse (⁹/₇ 1805) fra Sundhedskollegiet til Kancelliet, at for flere Aar siden havde Stiftamtmand Moltke ansat en eksamineret Jordemoder et Sted paa Landet, men Bønderne »vilde ei alene ikke bruge hende, men gjorde endog et Slags Opstand mod Stiftamtmanden, fordi de skulde betale lidet til hendes Lønning, saa at Gjordemoderen maatte drage bort igen derfra«. Forholdet var det, at den ene Kone her hjalp den anden som oftest uden Betaling eller i det højeste for en 24 Skilling, »sædvanlig blot for et Fadfuld Havremel«; af slige Personer kunde man jo ikke vente nøjagtige Indberetninger, end mindre forlange, at de skulde gaa 1—2 Mil til Fods for selv at anmelde det dødfødte Barn til Præsten og straffes med en Mulkt af 5 Rdl. for hver Gang det forsømt(!), og var der tilfældig en eksamineret Jordemoder, skulde hun maaske foretage en 5—6 Mils Rejse, undertiden til Søs, for den Sags Skyld. Disse Urimeligheder blev man nødt til at bøje sig for, Kollegiet foreslog (1805), at de 5 Rdl. Mulkt kun skulde gælde Jordemødre i Stæderne, paa Landet maatte det blive 1 Rdl. baade for eksaminerede og ueksaminerede, hvad Kancelliet (1806) stadfæstede.

Klagerne over, at der var for faa eksaminerede Jordemødre blandt Landbefolkningen, var den røde Traad, der gik gennem disse Anmeldelser til Kancelliet, og dette havde derfor i Septemb. 1803 udbedet sig Sundhedskollegiets Betænkning over et Udkast til Reglement for Jordemodervæsenets »Indretning og Bestyrelse i Danmark samt Kjøbstæderne i Norge«, hvori der for at bringe Tallet op navnlig var slaaet paa flere Jordemødres Oplæring hos Fysici og i Fødselstiftelsen. Hvad det sidste angik, mente Kollegiet, at 16 Gratistpladser kunde indrømmes i Stedet for 12¹¹), men en udvidet Undervisning hos de lokale Embedslæger tog man be-

¹¹) Hvad altsaa blev fastsat ved Resol. ¹⁵/₁₁ 1805 (s. P. 82).

stemt Afstand fra; mange af disse var uskikkede som Lærere, havde daarlig Tid, og det blev jo kun en teoretisk Undervisning. Disse Elever troede sig lige saa duelige som de fuldt oplærte, saa var næsten de helt uoplærte bedre, Frygten hos disse for at volde Ulykker var større. Kancelliet havde henvist til andre Landes Eksempel, men »skulde vi, som have saa udmærket en Stiftelse, nu fravige vore Grundsætninger og hellere vælge et tvivlsomt Middel for i Hast at afhjælpe en vistnok betydelig Mangel paa Jordemødre for Øjeblikket, der dog aarlig vil formindskes?« Skulde imidlertid nødvendig flere Jordemødre oplæres, da anviste Sundhedskollegiet en anden Vej, nemlig Oprettelsen af en Skole i Provinsen; Forslag herom var for faa Aar siden stillet af Generalkrigskommissær Føns og Dr. Kofoed i Viborg¹²⁾, og private Mænd i Provinsen havde givet Løfte om Bidrag, men Colleg. medicum havde i en Betænkning 1801 (^{30/11}) ikke ment at kunne anbefale Planen. Anstalten var nemlig kun beregnet paa et aarligt Tal af 50 Barselpatienter til Oplæring for 10 à 12 Læredøtre, og disse smaa Fødselsstiftelser, der udsendte Lærlinge med halve Kundskaber, men stor Selvtillid, skønnede Kollegiet uheldige, »aleneste af den Aarsag vare sikkert Skolerne i Altona og Flensborg saa lidet frugtbringende, thi Lærernes Duelighed og Talent vare noksom bekjendte« (!). Klientelet skulde være gifte Koner og Ugifte af bedre Stand, »som her kunde finde et Skjul«, i hvilken sidste Henseende Colleg. med. havde udtalt sin Tvivl om, hvorvidt det var heldigt for Staten at indrette flere Tilflugtssteder for besvangrede, ugifte, formuende Personer. Sundhedskollegiet genoptog dog nu Tanken om en Jordemoderskole i Jylland, hvor kun Elever herfra maatte oplæres, og som Stedet foresloges Aalborg. Der udkastedes en hel Plan for Anstalten, beregnet til 200 Fødende og 8 Læredøtre med halvjaarlig Kursus, saa at 16 kunde udsendes hvert Aar, hvad langt vilde være at foretrække for et 4dobbelte saa stort Antal halvduelige Jordemødre, uddannede efter Kancelliets Tanker hos Embedslægerne.

Kritiken af Kancelliets Udkast har vistnok ikke behaget. Der hørtes i hvert Fald fra den Kant foreløbig ikke noget til Sagen, der derimod optoges paany af Sundhedskollegiet i Juli 1806, og Anledningen var en anonym Skrivelse fra »en velagtet Landmand i Sjælland« til Justitsraad Jens Bang med Anmodning om at forelægge Kollegiet et Forslag til Jordemodervæsenets Forbedring paa

¹²⁾ Rogerts Plan fra 1783 om Oprettelse af en Fødselsstiftelse samme Steds nævnes ikke af Kollegiet.

Landet, hvad Bang saa meget hellere gjorde, som han af egen Erfaring kendte Manglerne her. Kollegiet kunde, om end med Indskrænkninger i det Hele slutte sig til »Landmandens« Projekt, der gik ud paa Ansættelse af eksaminerede Jordemødre i hvert Sogn med Løn udredet af Hartkornet (16 Skilling pr. Tønde), hvad dog fandtes for vidtgaende, men iøvrigt vilde man overlade Lønspørgsmaalet til Kancelliets og Jordemøderdistrikternes Størelse til Amtmændenes Afgørelse; Hovedsagen var, at der blev givet fast Løn foruden frit Hus. Den ved Plakaten 1791 fastsatte Takst 3, 2 og 1 Mark for Betjening resp. hos en Gaardmand, Husmand eller Inderste burde forhøjes til 1 Rdl., 3 Mark og 24 Skilling; kun i bevisligt Nødsfald maatte en ueksamineret Fødselshjælperke træde til, og derfor skulde Præsterne ved hvert nyfødt Barns Daab eller Begravelse erkyndige sig om, hvem der havde betjent den Fødende, og, hvis en ueksamineret, og Nødsfald ikke var tilstede, skulde det meldes til Amtmanden, og gennem Sognefogden inddrives en Bøde paa 8 Mark saavel hos Barselkonen som hos Hjælperken.

I Tilslutning til denne Henvendelse androg Kollegiet paa, at en af det forfattet »Underretning angaaende skindøde Børns Op-livelse« maatte blive trykt paa offentlig Bekostning til almindelig Uddeling i Danmark og Norge, saaledes at enhver Præst og enhver baade eksamineret og ueksamineret Jordemoder deraf erholdt et Eksemplar til Brug i paakommende Tilfælde. Man ønskede ogsaa »Underretningen« tilstillet samtlige Fysici, Distrikskirurger og andre til Praxis autoriserede og praktiserende Læger paa Landet, »ikke for at tjene dem til Veiledning i denne Deel af den praktiske Fødselshhjælp, der vist ikke er nogen Læge i Danmark eller Norge ubekjendt, men for at de enhver i sin Virkekreds ved forefaldende Leilighed kunne have Indseende med, hvorvidt de ulærte Gjordemødre herefter fulgte de i Anvisningen givne Forskrivter og i Tilfælde af Forsømmelse i at anvende dem tilholde Gjordemoderen at bruge dem, eller hvor det maatte gjøres nødvendig, forklare Forskrivternes rigtige Anvendelse for dem, som erfarede at trænge dertil«. Vejledningen (24 smaa Oktavblade) var Saxtorphs Værk, han havde frabedet sig at nævnes som Forfatteren.

Denne Henstilling blev straks imødekommet af Kancelliet; det første Oplag udkom 1806, men Restbeholdningen gik tilgrunde ved Branden 1807, og i Oktbr. s. A. udkom 2det Oplag. Derimod forløb der en rum Tid, inden Kollegiet saa Frugterne af sit Forslag, i hvis Tilbliven mulig Jens Bang, ved Siden af Saxtorph og Scheel,

har haft væsentlig Andel; de for Landet ulykkelige Aar, der snart paafulgte, har vistnok bidraget til at forhale Sagen, der først fandt sin endelige Afslutning ved Forordningen af $21/_{11}$ 1810, hvorefter Landet blev forsynet med Distriktsjordemødre, og al Licens for ubeskikkede Fødselshjælpersker paa Steder, hvor eksaminerede var ansatte, tilsigtedes hævet, hvad rigtignok en god Stund endnu blev et *pium desiderium*¹³⁾, medens Adgangen til at blive oplært som Jordemoder hos de lokale Embedslæger fremdeles blev staaende, som ogsaa den usle Takst fra 1791 kun ændredes for Gaardmands Klassen fra 3 til 4 Mark. — Til Forordningen knyttedes en ny Instruks ($31/_{12}$ 1810) for Jordemødre, der i Hovedsagen sluttede sig til Instruksen fra 1797.

Utvivlsomt blev der ved denne Forordning gjort det første rationelle Skridt til at rokke Landbefolkningens Fordomme mod kyndigere Jordemoderhjælp og skaffe dennes lovlige Udøvere bedre Værn mod de uvidende Konkurrenters tidligere Enehæredømme, selv om dette endnu en Tidlang paa mange Steder vedblev. Overfor den Side af Sagen, der, som tidligere nævnt, for Kancelliet nærmest var Anledningen til at rejse den, de mange Dødfødsler, mente senere hen i Tiden Prof. C. N. David i en Artikel¹⁴⁾ i Fædrelandet (1837, Nr. 143) at kunne fastslaa, »at Forordningen af $21/_{11}$ 1810 ikke havde forfejlet sin Hensigt men været et Skridt til det bedre«,

¹³⁾ Absolut Forbud mod hine indeholdt Forordningen nemlig ikke. I sammes Punkt 33 hed det: »Naar oplærte Gjordemødre ere blevne ansatte i Districterne, skal ethvert Fruentimmer, der uden at være examineret eller prøvet, betjener en Barselkone, og ligeledes enhver Barselkone, der benytter et saadant uauthoriseret Fruentimmers Hjælp, have forbrudt til den beskikkede Gjordemoder fra 2 Mark til 5 Rd. efter Sagens Beskaffenhed, med mindre det beviisliggjøres, at en autoriseret Gjordemoder ikke har været at erholde«. Desværre aabnedes jo herved endnu en Mulighed for de Ueksaminerede til med en vis Ret at drive deres Spil, der fremdeles syntes at sanktioneres af Kancelliet, som naar dette i 1816, paa given Foranledning, rettede den Forespørgsel til Sundhedskollegiet, om »det kunde antages som Regel, at ueksaminerede men dog ellers berettigede Gjordemødre ej bør foretage Fosterets Vending ved Koners Forløsning«, hvad selvfølgelig besvaredes bekræftende med Henstilling, at Vedkommende aldeles forbødes at praktisere. — At Mulkten for uberettiget Fødselshjælp og Benyttelsen af samme næppe fik stor Betydning, viser ogsaa et i 1816 af Stiftslysikus Bojesen (Fyen) indbragt Forslag om en Maade til at hjælpe de beskikkede Jordemødre til den Betaling, der tilkom dem, at nemlig Klokkeren ikke maatte modtage nogen Anmelæelse til Barnedaab, før Distriktsjordemoderens Attest for modtagen Betaling forelaa, hvorom Kancelliet udbad sig Sundhedskollegiets Tanker, der dog, saalidt som Stiftamtmanden, kunde bifalde denne Udvej.

¹⁴⁾ »Om Antallet af Dødfødsler i Danmark«.

idet hans Sammenligning mellem de tre Decennier 1801—30 viste en Nedgang i Dødfødslernes Tal efter 1810, hvad vel fik end mere Betydning i Betragtning af, at Angivelserne for det første Tidsrum i saa høj Grad maatte ansees for upaalidelige og langt fra Sandheden.

Den ved Forordningen 1810 fastsatte Oprettelse af Jordemoder Distrikter galdt for Købstædernes Vedkommende ogsaa Norge. Savnet af en Skole for praktisk Uddannelse af Jordemødre havde her altid været føleligt, den lange og kostbare Rejse ned til København havde i høj Grad hæmmet Besøget ved Fødselsstiftelsen af norske Læredøtre, hvis Tal aldrig havde været stort. Fra 5. Juli 1771, da Matth. Saxtorph første Gang eksaminerede, og til hans Død, viser Eksamenprotokollen kun 24 Jordemoderelever fra Norge (9 medens Stiftelsen var i Frederiks Hospital, 15 efter Indflytningen i Juliane Maries Gaard). I Sønnens Tid var Tallet indtil 1814 inkl. 33, men meget ulige fordelt, efter det ulykkelige Aar 1807¹⁵⁾ saaledes slet ingen før i 1811, det sidste Par norske Læredøtre eksamineredes 27. Oktob. 1814. Forordningen af 1810, der altsaa for Norges Vedkommende stillede Krav om Ansættelse af lønnede Jordemødre i Købstæderne, gjorde Savnet af dertil skikkede Personer end mere føleligt, og dette bevægede det 1809 oprettede norske Sundhedskollegium¹⁶⁾ til alt i 1810 at tænke paa Oprettelsen af en Jordemoderskole med dertil knyttet Fødsels-

¹⁵⁾ »Ved Flaadens Tab var Broen mellem begge Riger saa at sige afbrudt« (Werlauff »Erindringer«).

¹⁶⁾ I Skrivelse af $\frac{4}{7}$ 1809 udbad Kancelliet sig fra Sundhedskollegiet et Ud-kast til Instruks for det »indtil videre« i Norge oprettede Sundhedskollegium og tillige Betænkning om, hvorvidt nævnte Kollegium i Norge blot burde fungere indtil videre, eller om det ikke maatte anses tjenligst, at det, ligesom det slesvig-holstenske Sundhedskollegium i Kiel, vedblev for bestandig. — Ud-kastet indsendtes $\frac{8}{8}$ med Bemærkning, at da man ikke dristede sig til nu for Tiden at give nogen bestemt Erklæring om, hvorvidt det maatte være gavnligt, at Sundhedskollegiet i Norge straks blev permanent, men troede, at dette Spørgsmaals Afgørelse sikrest blev udsat, indtil nogle Aars Erfaring havde lært Nyttens af eller Ulejlighederne ved at skille Bestyrelsen af Medicinalvæsenet i Norge fra den i Danmark, havde man i Instruksen søgt at sætte Sundhedskollegiet i Norge i saadant Forhold til det i Danmark, at det første fik al mulig Autoritet i alt, hvad der paa Grund af Landets fjærne Beliggenhed ikke taalte Ophold, men at Kollegiet i Danmark dog blev i Forbindelse med og vedblev at erholde den fornødne Kundskab om Norges Medicinalvæsen, hvilket var absolut nødvendigt, hvis det i Tiden skulde anses gavnligere igen at samle begge Rigers Medicinalvæsen under dette Kollegium. Instruksen for det norske Kollegium blev stadfæstet $\frac{7}{2}$ 1810.

stiftelse. Begge Dele blev end mer nødvendige efter Separationen og bragtes til Udførelse, Skolen begyndte 1815 under Thulstrups Ledelse, en Fødeafdeling indrettedes 1818 i Byens Sygehus, senere (fra 1825) i lejede Lokaler indtil 1837, da Fødselsstiftelsen etableredes i sit nuværende Lokale i Rigshospitalet.

IV.

Ansøgere til Scheels Plads. — O. L. Bangs Udnævnelse. — Plejehjælpen. — Resolut. af $\frac{8}{2}$ 1812. — Tilsyn med Plejebørnene gennem Fattigvæsenet. — Beretning ($\frac{27}{4}$ 1813) for 1811—12. — »Danneqvinders« Tilsyn med Plejebørn. — Plejehjælpens stigende Krav. — Beretning ($\frac{27}{7}$ 1816) for 1813—15. — Kommissionen 1816. — Dennes Indberetning $\frac{30}{11}$ 1821. — Plejehjælpssagens Afslutning ved Resolut. $\frac{8}{10}$ 1824. — Nedgang i de Fritliggendes Tal. — Mortalitet. — Det holstenske Sanitetskollegiums Krav paa Elevpladser i Stiftelsen. — Md. Frosts Afsked. — Md. Første Overjordemoder. — Andre Personalskifter. — Bangs Udnævnelse til Overmedikus og Afsked fra Stiftelsen. —

Til den ved Scheels Død ledige Underakkoucheurpost meldte sig 4 Ansøgere: Oluf Lundt Bang, Joh. Conr, Müller, Ove Guldberg Sommer og Plejebørnslægen, den ueksaminede Berring. De Paa-gældendes vidt forskellige Kvalifikationer illustreres vel bedst ved Bangs og Berrings ogsaa i andre Henseender hver paa sin Vis karakteristiske Ansøgninger. Til Kongen, der jo skulde approbere Direktionens og Kancelliets Indstilling, skrev nemlig Bang saaledes:

»Da det er første Gang at Deres Maj. modtager min allerund. Ansøgning om noget medicinsk Embede, være det mig tilladt at fremlægge, hvorledes jeg har tilbragt min Tid. I Aaret 1804 og 05 absolverede jeg min første Examen med Udmærkelse og bedste Charakter, var under Kjøbenhavns Belejring og tvende Aar derefter Underlæge ved Kongens Livcorps, tog i Efteraaret 1808 medic. chir. Examen med ensstemmig bedste Charakter, vandt (1810) den af Universitetet 1809 udsatte Guldmedaille for den medicinske Qvæstion¹⁾ og disputerede følgende Aar

---

¹⁾ Dommen over Afhandlingen (»De remediorum incitantium et roborantium discrimine«) lød: »In tota commentatione tam sanum emicat iudicium tantaque doctrina, ut Facultas medica spem alat certissimam, fore, ut auctor opera assidua studiisque indefessis inter felicissimos artis medicæ cultores olim numeretur« (F. L. Bang, Saxtorph, Münster, Herholdt, Skjelderup).

for Licentiat Graden²⁾. I henved tvende Aar har jeg været Districtslæge ved Fattigvæsenet og Læge ved det kgl. Opfostringshuus og ligeledes fra Foraaret 1809 være ansat ved det kgl. Frederiks Hospital først som Candidat og nu som Reservemedicus. I Aaret 1808 og 1809 har jeg henved et halvt Aar lagt paa den kgl. Fødselsstiftelse for der at øve mig i det practiske Accouchement og tillige besøgt Pleiestiftelsens Ammestuer.«

Konkurrenten Berrings Motiver til at attraa Posten var, viden-skabelig set, mindre vel begrundede:

»I en Tid af 12 Aar har jeg til den høie Directions Tilfredshed forestaaet Embedet som Læge ved de i Staden udsatte Børn og derfor kun erholdt en ringe Løn. Saalænge jeg som Brygger tillige kunde paa anden Maade erhverve til en stor Families Underhold, var jeg tilfreds, men da jeg ved Bombardementet mistede Alt, bleve mine Kaar meget tunge, saa meget mere som Alting stiger i Prisen. I en Række Aar har jeg som Compagni Chirurg til mine Foresattes Tilfredshed forestaaet et Sygehuus ved Hoisal. Prinds Ferdinands Regiment i 17 Aar, og formedelst dette som og formedelst den høie Directions Anbefaling har jeg, skjøndt uexamineret, erholdt kgl. Tilladelse til at practisere. Paa disse Grunde vover jeg underdan, at nære det Haab, at den høie Direction vil naadig anbefale mig til dette Embedes Erholdelse og vover jeg tillige at udbede mig, at mig naadigst maatte forundes at beholde det hidtil havte Embede tillige med dette, som jeg med Directionens Naade maaskee er saa lykkelig at erholde.«

Müller, der omtrent var jævnaldrende med Bang, havde 1810 taget kirurgisk Eksamen; var interimistisk Reservekirurg ved Akademiet og Amanuensis hos Herholdt; fra Oktober 1810 havde han ligget som Kandidat ved Fødselsstiftelsen og under Scheels Sygdom fungeret for denne. Ud fra den Forudsætning, »at Embedet kun var for en Medicus«, betonedede han i sin Ansøgning, at han alt i 1806, som kirurgisk Voluntær ved Frederiks Hospital, havde fulgt Mynsters Sygebesøg paa de medicinske Stuer, og at det var hans Agt snarest at fuldende den medicinske Eksamen (hvad dog ikke skete). — Sommer endelig, der (29 Aar gl.) havde taget medicinsk Eksamen 1810, var fra Oktob. s. A. Kandidat ved Fødselsstiftelsen, idet han i Maj 1811 havde faaet Prolongation.

Et Par Maaneder efter Scheels Død fremlagde Inspektøren et Udkast til Direktionens Indstilling til Kancelliet angaaende disse Ansøgninger, hvori, efter en historisk Redegørelse for F. D. Meyers og Scheels Ansættelse og Virksomhed ved Fødsels- og Plejestiftel-

²⁾ Ved Resol. $\frac{1}{11}$ 1808 bestemtes, at der ikke maatte gives Nogen Adgang til at erholde Doktorgraden i Medicinen, forinden han, ligesom foreskrevet i det teologiske Fakultet, havde disputeret pro licentia. Ved Plakat $\frac{19}{5}$ 1854 hævedes Paabudet. Bangs Licentiatprøve ($\frac{6}{10}$ 1811) var den første, der blev holdt i Medicinen, han havde faaet Tilladelse til at benytte den Afhandling, hvormed han vandt Prismedaillen.

sen, udhævedes, at det var ønskeligt, for fremtidig Vakances Skyld, at en ung Mand blev ansat og en saadan, der kunde gaa Professorens til Hande ved Jordemoderundervisningen, hvorimod det »ansaaes ikke i sin Orden, at denne Underbetjent blev Meddirecteur«, som ogsaa heldigst at han kun for sin Person fik et Par Værelser, da det medførte Uleilighed jo flere Familier der var ved en Indretning som Stiftelsen«, men at Lønningen af Hensyn til det ny Paalæg at deltage i Undervisningen for Læredøtre forhøjedes til 300 Rdl. Udkastet gik ud paa, at kun Bangs og Müllers Ansøgninger skulde fremsendes, og viste klart nok ved følgende Slutningsord, hvem af disse der burde komme i Betragtning: »Directionen troer ikke at lade ubemærket, at Stifterinden, høilovet Ihukommelse, Dronning Juliane Marie ved sin Disposition har tilkjendegivet, at den ved Stiftelsen værende Accoucheurpost ønskedes besat med en Medicus, og at i Overensstemmelse hermed vel ogsaa en Medicus burde have Fortrin til Underaccoucheur Posten«. Om dette faldt i Traad med Saxtorphs Skøn, turde maaske være Tvivl underkastet, hans Valg af Müller til »Reservefødselshjælper« under Scheels Sygdom kunde jo tyde paa, at han gerne havde set ham som Underakkoucheur, men rimeligvis har han maattet bøje sig for de unægtelig vægtige Kvalifikationer, hvormed Bang kunde møde op, og i Indstillingen til Kancelliet fra den samlede Direktion — der paa det Tidspunkt kun bestod af Malling, Almer og Saxtorph — fremlagdes alle 4 Ansøgninger, men Bang anbefaledes, da han var ældst eksamineret, havde erhvervet Licentiatgraden og var Direktionen bekendt som en duelig ung Mand, der havde Lyst til fornemmelig at dyrke Fødselsvidenskaben. Det henstilledes endvidere, om det ikke for at erfare, hvorvidt Vedkommende var skikket til Embedet, maatte anses for passende, at han for det første kun ansattes paa 3 Aar med Haab om Prolongation efter Direktionens Anbefaling, og at til hans øvrige Pligter føjedes Undervisning for Læredøtrene efter Professorens Anvisning, som og, under dennes Opsigt, det diætetiske og medicinske Tilsyn med Ammer og Børn paa Plejestiftelsen. Spørgsmaalet om forhøjet Lønning eller andre Emolumenter berørtes ikke, og i den kgl. Resol. af 11. Oktober, der udnævnte Bang, blev det i saa Henseende ved de 150 Rdl. og »nogle fri Værelser«, medens iøvrigt Direktionens Forslag om Forretningsomraadet tiltraadtes; om Meddirektorat var der ikke Tale, fra alle Sider har man vel været enig i at udelukke dette.

Længe blev det ikke, at Bang svarede til Direktionens Ønske

om en ugift Reserveakkoucheur, i December 1813 ægtede han Lovise Aamodt, der dog døde efter godt 4 Aars Ægteskab ($\frac{7}{1}$ 1818)³⁾, og i Resten af sin Funktionstid ved Stiftelsen var Bang Enkemand. Den ham i Udsigt stillede Prolongation af Tjenesten blev jo indrømmet med saare rund Haand, idet han i 14 Aar beklædte Stillingen, et Misgreb, der, senere fortsat for Eschrichts Vedkommende, førte til, at i lange Tider ingen yngre Læger kunde blive uddannede som specielle Akkoucheurer, og Savnet af saadanne blev derfor føleligt ved Saxtorphs Død, hvor, som et københavnsk Dagblad udtalte det, indtraadte »et hjælpeløst Interregnum«.

I Betragtning af den fremtrædende Rolle, Reserveakkoucheuren i den foregaaende Tid havde spillet i saa mange af Fødsels- og Plejestiftelsens Anliggender, indtraadte nu en afgjort Forandring heri, en naturlig Følge af, at Bang ikke var Medlem af Direktionen, og i Arkiverne savnes fra nu af ethvert Vidnesbyrd om, at Initiativ fra Reservelægens Side i administrativ Retning gjorde sig gældende i den ene eller anden Henseende, hvad der for Bangs Vedkommende danner en saa meget mere iøjnefaldende Kontrast til den Indflydelse, han fik, da han senere (1837) indtraadte i Direktionen.

Det Spørgsmaal, der i Tiden, før Bang knyttedes til Stiftelsen, fremfor Alt havde været Genstand for Direktionens Overvejelser og Betyrninger, var jo Vanskelighederne ved Plejebørnenes Forsørgelse, og det vedblev, snarest efter stigende Maalestok, at gøre sig gældende i hele den paafølgende Tid for endelig et Aarstid, før Bang forlod Stiftelsen, at finde en nogenlunde tilfredsstillende Løsning. Vi skulle da først i Hovedtrækkene følge den videre Udvikling af dette Anliggende og den Afslutning, hvortil det bragtes.

Efter at den af Direktionen $\frac{6}{12}$ 1811 indgivne Beretning om Stiftelsernes Tilstand i Aarene 1808—10 (s. Pag. 106) var foredraget Kongen, meddelte Kancelliet under $\frac{18}{2}$ 1812 den kgl. Resol. af $\frac{8}{2}$ s. A., hvis liberale Rundhaandethed overfor den økonomiske Side

³⁾ Aaret 1818 var, som senere skal ses, et saavel for Stiftelsen som for Byen særligt uheldigt, hvad den puerperale Mortalitet angik, og Bangs første Hustru hørte, hvad Garnisons Menigheds Begravelsesbog (1805—29) viser, til Ofrene: »Fru Doctorinde Henriette Lovise Bang, født Aamodt, døde 7. Jan. 1818 af Barselseber paa Fødselsstiftelsen i Amaliegade 144 c. — Fødslen ($\frac{2}{1}$) var hendes tredie (en Datter, senere gift med Apoteker Aarsleff i Præstø).

af Sagen vel ret naturligt maatte tilskrives Dronningens kort iforvejen overtagne Protektorat. Majestæten havde med Tilfredshed og Velbehag erfaret, »at denne forenede Stiftelse, og isærdeleshed Fødselsstiftelsen, ved en fremgaaende nidkjær Bestyrelse i nævnte Tidsrum havde svaret til sin ligesaa velgjørende som vigtige Hensigt.« Det var den kongelige Villie, at Stiftelsens Legatkapitaler ikke paa nogen Maade maatte angribes, men Kancelliet bemyndigedes til at brevveksle med Finanskollegiet om Anvisning paa en saadan ekstraordinær Sum af Kongens Kasse, at de ved Tidsomstændighederne forøgede Udgifter kunde dækkes, ligesom Kongen havde besluttet at ville lade Stiftelsen tilflyde en patriotisk Gave af 2000 Rdl. o. s. v. Iøvrigt stadfæstede Resolutionen de af Direktionen stillede Forslag med Hensyn til Forhøjelse af Kammerlejen, af Alimentionssummen for de højere Betalende, som og at kun udenbys gifte Koner maatte have Adgang til Stiftelsen for Betaling. Endvidere, som det vigtigste, at de fritliggende og lavest betalende Ugifte fik Valget mellem enten, naar de forlod Stiftelsen, selv at medtage Barnet og skaffe Plejehjem for det, mod en Understøttelse af 1 Rdl. ugenlig i 3 Aar, men derefter selv sørge for det, eller, hvis Stiftelsen skulde forsørge Barnet, altsaa udsætte det hos Plejeforældre, være pligtige at gøre Ammetjeneste i 6 à 8 Uger. Endelig sluttede Resolutionen med en Henstilling, der dels røbede et mindre optimistisk Syn paa Plejebørnenes Skæbne end det, Direktionen havde lagt for Dagen, dels kunde tænkes snarere at have sit Udspring fra kvindelig Omtanke end fra et kongeligt Kancelli, altsaa skyldes Stiftelsens høje Velgørerinde; det hed nemlig saaledes til Slut:

»Da iøvrigt den Mortalitet, som finder Sted blandt de Børn, som udsættes til Pleie især her i Staden, endskjøndt den ved lignende Stiftelser paa andre Steder ikke er mindre, dog er i saadant Forhold mærkelig stor, at det maatte ansees som den meest fyldestgjørende Løn for Directionens umiskjendelige Bestræbelser, naar denne Pleie Stiftelse fremfor andre kunde udmærke sig ved et for Menneskeheden mere ønskeligt Mortalitetforhold, saa ville Vi allernaad. have Directionen overdraget at overveie og gjennem vort Cancellie nærmere indstille, om der for dette Øjemed skulde kunne vindes noget ved, at erkjendte retskafne og omhyggelige Koner blev ansatte og lønnede af Os, for, under Directionens Overbestyrelse, at føre det nærmeste og speciellere Tilsyn med de Pleiebørn, som her i Staden udsættes, saavel som om det skulde kunne forebygge Aarsagen til Mortaliteten hos de nyfødte Børn, naar flere Ammer bleve antagne, eller en Opamning med frisk Komælk kunde indføres.«

I Svarskrivelse, ^{31/3} 1812, til Kancelliet gjorde Direktionen — efter først med Tak at have kvitteret for den kgl. Naade — overfor Spørgsmaalet om et forbedret Tilsyn med Børnene Rede for det

hidtil iværksatte, hvis Mangler vanskelig kunde skjules. Det førtes altsaa af det ved Stiftelsen ansatte Bud, en Mand i kraftig Alder, der i 18 Aar havde besørget det. Han holdt alfabetisk Register over Børnene og deres Opholdssted, saa at han vidste at finde ethvert af dem. Naar Plejemødrene blev syge eller forsømmelige eller frasagde sig Børnene, besøgede han disse omsatte til andre og til de bedste, han kunde faa. Herom og om det videre, som daglig forefaldt med Børnene, gav han ugentlig hver Fredag Aften Rapport til Stiftelsens Kontor. I de senere Aar, da Børnenes Antal var steget til mellem 5—600, havde han indskrænket sit Tilsyn til de Plejemødre, som fandtes mest at behøve det, og var blevet enig med de andre, at de kom til ham (!). Dernæst var der Lægen (Berring), der besøgede det medicinske Tilsyn, men ganske vist ikke gik omkring til andre af Børnene end dem, der ej kunde taale at bringes til ham. Tilsyn var der altsaa, men overfor det store Antal over alle Byens Kvarterer spredte Børn ansaas det gavnligt, at Budet fik Assistance, og at dertil som et Forsøg først antoges og lønnedes 1 à 2 bekendte, skikkelige Koner.

Hvad angik Formodningen om mangelfuld Ernæring af Børnene paa Plejestiftelsen som mulig Aarsag til den store Mortalitet var man ret utilbøjelig til at indrømme saadant. Reskr. ^{17/6} 1803 havde forbudt nogen Amme at die og passe mere end 2 Børn, og det havde heller ikke hidtil været nødvendigt at omgaa dette Forbud. Komælk havde ogsaa været forsøgt til ældre Børn, eller i Tilfælde af venerisk Sygdom, »men«, som det hed videre i Skrivelsen, »mange af de afgivne Børn ere meget svage og en Deel uhjælp-somme Skabninger; for at redde nogle af de første behøves kraftfulde og sunde Ammer, men andre end dem, der afgives fra Fødselsstiftelsen, kan ikke erholdes, og mange af dem have lidt af Mangel, Sorg eller Udsvævelser og ere derfor saa forsvækkede, at de enten aldeles ingen Die kan give eller kun til et Barn. Med Hensyn hertil er det vel muligt, at enkelte Børn paa Pleiestiftelsen af Mangel paa særdeles god Pleje ere blevne Offre før Tiden, men ingenlunde maa antages, at den større Mortalitet grunder sig i Mangel enten paa Føde eller Pleje. Der findes paa Ammestuerne en stor Deel Børn, som fordi de i sig selv ere sunde og af en god Natur, ere af lige saa godt Udseende, som i de bedste Familier. Opamning ved Komælk alleene vil efter Erfaring her og andre Steder udenlands ei lykkes, hvor der er flere Børn. God Komælk vilde ikke desto mindre være meget hjælpende, men for at faae denne maatte ved Stiftelsen have egne Malkekøer.«

Man har nu i Kancelliet, eller maaske paa højere Steder, ikke følt sig tilfredsstillet ved disse Direktionens Udtalelser, thi i Juli s. A. meddelte Kancelliet, at det angaaende et forøget Tilsyn med de i Byen udsatte Børn havde korresponderet med Fattigvæsenet, hvorvidt et saadant kunde erholdes ved dets Forstandere og Læger, og da der fra den Side ikke var gjort nogen Indvending, men et saadant Tilsyn endog i en og anden Henseende ansaas nyttigt, saa anmodede man Direktionen, ifald den fandt det gavnligt, at ville afhandle det fornødne med Fattigvæsenet. Af Direktionsmødet, som desangaaende blev holdt, fremgaar, at Gehejmeraad Malling en Gang tilforn havde bragt Sagen paa Bane, men Pluraliteten havde modsat sig den, som vel ogsaa tidligere, da Scheel i 1805 (s. P. 98) propo- nede noget lignende, imidlertid, da Kancelliet insisterede paa Sagen, overdrog man nu Bendz at forhandle med Fattigvæsenets Tilfor- ordnede, Justitsraad Bærens⁴). Resultatet af Konferencen blev, at Bærens mente, Sagen nok kunde ordnes saaledes, at enhver af Fat- tigvæsenets Forstandere og Læger erholdt Lister over de i deres Distrikter udsatte Børn, og at de saa en eller flere Gange rappor- terede til Stiftelsen om det, der krævede Meddelelse.

Bendz havde meget at indvende; et vidtløftigt Skriveri og Bog- holderi vilde blive Følgen, og Stiftelsen vilde ved dette Hjælp Tilsyn blive afhængig af Fattigvæsenet. Men Hjælp fra dette kunde paa anden Maade i høj Grad paakræves. For de mange Børn, der blev i Byen, fordi Hjem paa Landet ikke kunde skaffes, var ingen bestemt Tid fastsat for Plejehjælpens Ydelse, der var nu Børn af denne Kategori paa over 6 Aar, og paa ubestemt Tid kunde Stif- telsen jo ikke vedblive at betale for dem, derfor kunde der være Grund til at afhandle med Fattigvæsenet, om det ikke kunde antage sig slige Børn fra en vis Alder, saa at de fik Undervisning og sattes i Lære og derved efter Øjemedet blev til nyttige Medlemmer for Staten.

Denne vidtrækkende Opgave har Fattigvæsenet sagtens ikke skøttet om at paatage sig, der hørtes i hvert Fald intet videre om den siden, men Spørgsmaalet om et forbedret Tilsyn med Pleje- børnene i Byen og om Ernæring ved Komælk for Børn paa Amme- stuerne fandt man sig paa højeste Sted endnu en Gang beføjet til at bringe frem. Lejligheden dertil benyttedes, da Direktionen i April 1813 indgav sin sædvanlige allerund. Forestilling om Stiftelsens

---

⁴) Joh. Hendrich Bærens († 1813), Justitiarius i Fattigvæsenets Politiret, ivrig Filantrop, Udgiver af Tidsskriftet »Penia«.

Tilstand fra 1811—12. I denne maatte man som sædvanlig beklage Vanskelighederne ved at faa Plejemødre i fornødent Tal paa Landet, thi trods Plejelønnens seneste Forhøjelse i Februar 1812 gjorde Fornødenhedernes stigende Pris og Pengenes faldende Værdi det nu til en større og større Byrde at tage et Barn i Pleje. Stiftelsens økonomiske Forfatning var derfor ikke god, Deficit var nu (1812) c. 65,000 Rdl., og til Forklaring oplystes, at Udgifterne eksempelvis til Brændsel, Inventar og Reparationer i 1806 var c. 9000 Rdl., men i 1812 c. 46,000 Rdl., og til BESPISNING i nævnte Aar resp. 12,000 og 64,000 Rdl.

Efter at have givet Anvisning til at dække Underskuddet resoverede Kongen under $\frac{17}{5}$ (1813) saaledes:

»Vi ville have vort Cancellie bemyndiget til at anmode Directionen om igjen at tage under nærmere Overveielse, om ikke de nyfødte Børn tildeels kunne opammes med Komælk, og at der i saa Henseende blev anskaffet et fornødent Antal Køer, ligesom Vi og ville have, at vort Cancellie i Forening med Directionen ved offentlige Opfordringer søger at formaae ædelsindede Danneqvinder til at antage sig det nærmere Tilsyn med de udsatte Pleiebørn, da man af disses Omhu for saa medlidelsesværdige Skabninger kunde gjøre sig grundet Haab om, at Mortalitetsforholdet ogsaa blandt disse for Fremtiden vilde blive end mere gunstigt, og maatte Cancelliet tillige tilskrive vedkommende Biskopper, at de fra deres Side bidrog alt muligt til Opnaaelse af denne til de udsatte Pleiebørns Vel sigtende Hensigt.«

Ved at meddele dette anmodede Kancelliet Direktionen om snarest mulig at fremsende sine Ytringer. Hvorledes disse faldt ud, ser jeg mig ikke i Stand til at oplyse, i Arkiverne er det ikke lykkedes at finde Sagens Afslutning, men at Bestræbelserne for at sætte et mere effektivt Tilsyn i Gang ved »Danneqvinders« Bistand endnu en Stund gav sig Udslag og, som det synes, ved selve Majestætens Initiativ, viser et i 1815 udstedt Opraab⁵⁾, underskrevet af Overhofmarskal Hauch⁶⁾, Etatsraad D. Monrad og H. H. Schönberg⁷⁾:

»Vel kan Danmark og især dets Hovedstad fremvise mange ved private Mænds nidkjære Bestræbelser og patriotiske Bidrag stiftede Sam-

⁵⁾ »Indbydelse til et Selskab af Qvindekjønnen, hvis Formaal bliver at understøtte og fremvirke velgjørende Indretninger, stiftet paa H. Majest. vor allern. Dronning Marie Sophie Frederikkens høie Fødselsdag d. 28. Octob. 1815«. (Trykt i Kjøbenh. hos A. Seidelin).

⁶⁾ Der havde ledsaget Fred. VI paa Rejsen til Wien.

⁷⁾ Skuespiller og Hofembedsmand (Ekspeditionschef i Overhofmarskallatet) tog ivrig Del i Tidens filantropiske Foretagender og var den, der planlagde Selskabet.

fund, der med Held have virket til gode og nyttige Indretningers Fremme, men et Selskab af det andet Kjøen, der har et Formaals, saa udstrakt og velgjørende for Borgersamfundet, som det i Aaret 1811 i Keiserstaden Wien stiftede Selskab af Qvindekjønnet, til det Gode og Nyttiges Befordring, ejer Fædrelandet hidtil ikke.

Hans Maj., vor allern. Konge, er i Wien blevet nøye underrettet om den Nytte, hint Selskab der har stiftet og er af dets Stifter (Hofagent v. Sonnleithner) bleven overleveret dets Statuter. Allerhøistsamme har med Bifald modtaget en Plan til et lignende Selskabs Oprettelse i Kjøbenhavn og ved at tillade, at dette Selskab maatte stiftes paa Landets Moder vor dyrebare Dronnings høie Fødselsdag d. 28. Oktober har Hendes Maj. tilsagt Selskabet sin allerhøieste Beskyttelse og givet samme det meest udmærkede Beviis paa sin hulderige Naade ved allern. at være og modtage Navn af Selskabets allerh. Beskytterinde.«

Danmarks Borgerinder indbødes altsaa til at indtræde i Selskabet, hvis Bestemmelse var ved frivillige saavel egne som indsamlede Bidrag at understøtte og fremvirke velgjørende Indretninger. Blandt saadanne nævnedes bl. a. kvindelig Husflid, Blinde og Døvstumme Institutet og »at understøtte Fødsels- og Pleiestiftelsen ved at bidrage til de nyfødte og hjælpeløse Børns Udsættelse hos gode Huusmødre og derefter at vaage over deres Pleie og Dannelse til at blive nyttige Lemmer af Borgersamfundet«. I Spidsen skulde staa 12 Bestyrerinder med en som Overhoved, Byen deles i 12 Distrikter, hvoraf enhver havde sit, og som virkende Medlemmer hverves et betydeligt Antal Kvinder. Selskabet, det endnu eksisterende »kvindelige Velgørehedsselskab«, holdt sit første Møde ²⁶/₁ 1816, hvor til Overbestyrerinde blev valgt Kammerfrøken hos Dronningen, v. d. Maase. I Fødselsstiftelsens Arkiv har jeg ikke truffet Vidnesbyrd om dets Virksomhed paa Plejebørnsomraadet; at denne blev af ret begrænset Omfang og gik i den gamle Opfostringsstiftelses Spor, fremgaar af en i Anledning af Selskabets 50 Aars Jubilæum udgivet Beretning, hvoraf erfares, at det besluttedes »at yde Bidrag til Betalingen for spæde Børn fra Fødselsstiftelsen, som udsattes paa Landet hos duelige og skikkelige Pleiemødre, navnlig paa Gisselfeldt Gods under Grevinde Daneskjolds specielle Tilsyn.« Siden 1817 var paa den Maade plejet og opdraget 15 Børn fra den spædeste Alder indtil deres Konfirmation, nemlig 10 ude paa Landet og 5 i Københav. Udgiften indtil 1873, da denne Foranstaltning ikke længer fortsattes, havde været 11,812 Rdl.

De lyse Forventninger, hvormed Direktionen havde imødeset Virkningen af den kgl. Resol. ⁸/₂ 1812, blev nu ikke tilfulde opfyldte. De for Landet mere og mere trykkende Tider, Krigens Byrder, den

totale Omvæltning af Pengevæsen og Møntfod ved Forordn. af $\frac{5}{1}$ 1813 maatte ogsaa, ikke mindst ved Plejehjælpens stigende Krav, blive følelig for Stiftelsen; kun i en Henseende skaffede det nævnte Reskript en Lettelse for denne, og det endda, som det skal ses, paa ikke ganske lovlige Vis. Valget for de fritliggende og lavest betalende Ugifte stod jo imellem efter Barselfærden at kunne forlade Stiftelsen og erholde en 3-aarig Understøttelse til Barnet, naar de selv sørgede for Plejehjem til dette, eller, hvis det sidste skulde overlades til Stiftelsen, da først at gøre Ammetjeneste i 6—8 Uger. Men denne Distinktion har næppe staaet klart for det nævnte Klientel, og nægtes kan det heller ikke, at den derom af Direktionen $\frac{17}{3}$ 1812 udstedte Bekendtgørelse ikke skulde lette det Forstaaelsen af disse Vilkaar, og, hvorefter Alting er, Forholdet udviklede sig saaledes i de følgende Aar, at de Paagældende stod i den Tro, at det saa vel var deres Pligt at gaa over paa Ammestuerne som selv at medtage Barnet og faa det anbragt i eget eller en Plejemoders Hjem, mod den treaarige Understøttelse altsaa fra Stiftelsen. Og denne forkerte Opfattelse søgte man da nu, som det aabent udtaltes i en senere officiel Skrivelse til Kancelliet, »mere at bestyrke end at svække«, skøndt man, som det paa andet Sted hed, »ikke var uden Frygt for, at Nogen skulde opdage, at det ikke var Pligt.«

Ved denne Tingenes Gang lettedes Stiftelsen altsaa til en vis Grad for den stedse vanskeligere Opgave at anbringe Børnene, der nu blev Mødrenes Sag, og Resultatet havde, hvad Mortaliteten angik, snarest været opmuntrende, men økonomisk set blev det ikke til Fordel for Stiftelsen, thi den Understøttelse, Mødrene fik, var større end den forhen Plejemødrene ydede, navnlig større end Plejelønnen paa Landet, og i hvor høj Grad Udsættelsen til Landboerne var gaaet tilbage, viste en Redegørelse (1814) fra Bendz til Direktionen. I 1805 anbragtes 474 Børn paa Landet, i 1806 349, men derefter var der en rivende Nedgang, saa at i 1811 udsattes 48, i 1812 22 og 1813 kun 8 Børn, »hvorefter«, skriver Bendz, »denne Udsættelse kan ansees at være tabt«. Aarsagen var jo de allerede tidligere i Direktionens Indberetninger angivne, hvortil Bendz yderligere føjede, hvad naturligvis ikke kunde berøres i en officiel allerunderdan. Forestilling, at Krigsforholdene havde medført, at Plejeforældrene nu ikke mere ved deres Plejesøn kunde fritage deres egen for Krigstjeneste, som var lovet dem, og at Forandringerne ved Skole- og Fattigvæsen forøgede deres Pligter.

I den $\frac{20}{4}$ 1804 indgivne Forestilling havde Direktionen efter

en Probalilitets Beregning anslaaet det Tilskud, som i de følgende 15 Aar maatte formodes aarlig at blive nødvendige, til 25,000 Rdl. dansk Kurant, og den kgl. Resol. af $\frac{18}{5}$ 1804 havde sikret Stiftelsen denne Sum, der skulde udredes af Finanskassen og nu, under de forandrede Pengeforhold, en lignende paa 44,000 Rdl. Sedler. For at bringe dette Deficit ned tilkendegav Finanskollegiet i 1815, »at der maatte tænkes paa at indskrænke Fødselsstiftelsens Virksomhed«. I Svaret $\frac{20}{10}$ 1815 henviste Direktionen⁸⁾ til Kongens Ord i Reskr. $\frac{18}{5}$ 1804: »at der skulde sikkres disse almennyttige og gavnlige Indretninger en heldig og varig Fremgang«, og senere ($\frac{8}{2}$ 1812): »at en saadan extra Sum skulde anvises, at de ved Tidsomstændighederne forøgede Udgivter kunde dækkes, uden at Legatkapitalen rørtes«, altsaa, føjede Direktionen til, »er det Allerhøistsammes Villie, at de skulle forsynes med det, som dertil er nødvendigt«. At indskrænke Stiftelsens Virksomhed i de trykkende Tider var betænkeligt, den var nu mere nødvendig en nogensinde tilforn, men man skulde tage under Overvejelse, hvad der kunde gøres i Retning af Besparelser, og meddele dette i den næste Indberetning for Aarene 1813—15.

I denne, der indgik $\frac{27}{7}$ 1816, tog man da Spørgsmaalet op om en Indskrænkning af Stiftelsens Virksomhed. De tre Objekter, der i saa Henseende kunde tænkes paa, var jo Eleverne, de Fødende og Børnene. Hvad de to første angik, kunde man have formodet, at Adskillelsen fra Norge vilde have formindsket begges Tal, saadant var imidlertid ikke indtruffet, der havde ikke været mindre Søgning til Stiftelsen efter dette Tidspunkt, men Udgifterne for Stiftelsen ved Eleverne var jo overhovedet ikke nævneværdige. De Fødendes daglige Tal var efter Stiftelsens Grundlov beregnet til 50, der var sjældent over 30, og mindre kunde det ikke være, naar man ikke utilbørlig vilde formindske Undervisningsmaterialet. Det, der voldte Besværet, var Børnene, og i saa Henseende indstilledes da nu, at de Fødende, som laa frit eller til laveste Betaling, skulde, naar de forlod Stiftelsen eller dens Ammestuer, være pligtige til at medtage deres Børn til egen Forsørgelse. Dermed vilde da ogsaa være gjort en Ende paa det hidtil fulgte, lidt mislige Princip at lade dem være i den Tro, at de ikke selv havde noget Valg i saa Henseende. Understøttelsen i de første 3 Aar foresloges til ugentlig 52 Skilling (Sølvværdi) og, naar de efter Undersøgelse

---

⁸⁾ Denne var nu Malling, Saxtorph, Qvistgaard, der indtraadte 1812, og Giesemann, der 1814 afløste Schumacher.

af Fattigvæsenet fandtes trængende og endnu var ugifte, fremdeles i følgende 3 Aar 26 Skilling. For de paa Landet udsatte Børn føjedes nogle Gratialer til den ved Forordn. af $\frac{18}{5}$ 1804 bestemte Plejeløn, og naar de ad interim i Byen udsatte Børn ikke inden det 6te Aar var anbragte paa Landet, skulde Stiftelsens Omsorg for dem bortfalde, og Fattigvæsenet tage sig af dem. Efter Gennemsnit af Stiftelsens Deficit for de sidste 3 Aar maatte man da henstille, at der fremdeles fra Finanserne anvistes et Beløb af 11,000 Rdl. kvartaliter.

I November s. A. (1816) meddelte Kancelliet, at det med Finanskollegiet var blevet enigt om Nedsættelse af en Kommission (lig den over Frederiks Hospital) til Overvejelse af Stiftelsens fremtidige Forhold, og Direktionen anmodedes om at udpege to af sine Medlemmer til i Forbindelse med 1 à 2 af de Deputerede for Finanserne, 1 à 2 af Kancelliet, 1 af Magistraten at deltage i samme. De Designerede blev Malling og Saxtorph, og ved Resol. 11. Decemb. (1816) beordredes disse sammen med Overpræsidenten Gehejmeraad Moltke, Etatsraaderne Fischer og Jon. Collin samt Konferensraad Monrad at tiltræde Kommissionen for at undersøge: »Ved hvilke Midler Stiftelsen kunde skaffes Forøgelse i dens Indtægter, saaledes at den kunde bestaae uden et saa betydeligt Tilskud fra Finantserne, som det den senest havde erholdt, og hvilke flere for Stiftelsen gavnlige Foranstaltninger ved samme Leilighed kunde træffes.«

Der gik 5 (!) Aar, før Kommissionen afgav sin Betænkning, og mulig vilde det have varet en Stund endnu, hvis ikke Foranledning til Sagens Fremme var blevet givet og tilmed fra højeste Sted. Det kunde se ud, som om Kommissionens Tilværelse overhovedet var blevet glemt, thi $\frac{25}{8}$ 1821 modtog Direktionen en saalydende Skrivelse fra Kongen:

»Da Vi have fundet, at vor Fødsels- og Pleie-Stiftelse i Kjøbenhavn i Aaret 1818 har kostet Finantskassen en Sum af 35,379 Rdl. Sølv, hvorimod Finantskassen i Gjennemsnit af Aarene 1785—89 kun til samme har bidraget 12,000 Rdl. D. C. aarlig og i Gjennemsnit af Aarene 1798—1800 kun 11,280 Rdl. D. C. aarlig, saa ville Vi allern. have Directionen paalagt tillige med Oplysninger om Aarsagen til denne betydelige Forøgelse af Udgivterne at nedlægge en allerund. Betænkning og Forslag om og paa hvad Maade det ved iværksættende Indskrænkninger kan bringes dertil, at Udgivterne ved bem. Stiftelse herefter komme til at staae i et passende Forhold til hvad de i foranførte 6 Aar have beløbet.«

Den 15de Novemb. gentoges Anmodningen om snarest at indsende den affordrede Oplysning. I Svaret, Ugen efter, henviste Direktionen, i Anledning af den besynderlige Paralel mellem Ud-

gifter saa langt tilbage i Tiden og nu, kort til de saa forandrede Forhold, hvad Plejehjælpen angik, men oplyste dernæst, at den ved Kongens Resol. af $^{11}/_{12}$ 1816 nedsatte Kommission nu havde afsluttet sine Forhandlinger, og dens Forestilling vilde med det allerførste blive forelagt Majestæten. Inden Maanedens Udgang ($^{30}/_{11}$ 1821) indsendtes den og indlededes med følgende Undskyldning til Begrundelse af Forsinkelsen:

»Under Forhandlingerne angaaende Midlerne til Tilskud maatte Omfanget af disse først beregnes. Saadan Beregning lod sig ikke anstille med nogen Sikkerhed, saalænge Pengeværdien var saa afvexlende som i Aarene 1816 til 1819, og saalænge Priserne paa Fødemidler og andre Nødvendigheder afvexlede med Pengeværdien. Commissionen maatte derfor udsætte Afslutningen af sine Forhandlinger efter de Erfaringer, som nærmere kunde erholdes, efter at Pengevæsenet havde faaet den større Fasthed, som ved Forordningen i 1818 tilsigtedes, og indtil Priserne derefter regulerede sig, og de Deputerede af Finantserne, der vare Medlemmer af Commissionen, fandt det ikke betænkeligt, at Alt saalænge blev ved status quo. Nu er Tiden kommen, da Forhandlingernes Afslutning ikke bør udsættes.

Commissionen tager altsaa Sigte paa 1) hvad Stiftelsen har at virke efter sit Øiemeed, og hvilken Værdi for Staten dette har, 2) hvilke Fonds og Indtægter den har at virke med, 3) hvilke Tilskud behøves og ved hvilke Midler de kunne skaffes, 4) hvilke Foranstaltninger mulig ellers kunne være at iværksætte.«

Efter at have gjort Rede for Stiftelsens Virksomhed i Henseende til Elever og Fødende, støttet til den af Bendz et Aarstid forud afgivne Beretning for Aarene 1816—19, hvoraf Enkeltheder andet Steds senere skal berøres, maatte Kommissionen overfor Spørgsmaalet om Besparelser ved en Indskrænkning af Stiftelsens Virksomhed tiltræde det i Direktionens Forestilling af $^{27}/_{7}$ 1816 indtagne Standpunkt, at der i saa Henseende kun kunde tænkes paa Opfostringsomkostningerne for de Børn, som Stiftelsen var pligtig til at antage sig. Et Hovedpunkt for Overvejelserne blev da her det af Direktionen 1816 stillede Forslag, at det ved Lovbud maatte gøres de fritliggende og lavest betalende Fødende til Pligt at medtage deres Barn til Forsørgelse mod en nærmere angivet Understøttelse i 6 Aar. Pluraliteten i Kommissionen havde ytret Frygt for, at slig ved Lovbud bekendtgjort Forpligtelse vilde friste Adskillige, ikke mindst af den talrige Klasse Tjenestepiger, til at skjule deres Barnefødsel. Rigtigheden heraf erkendte ogsaa de Medlemmer af Stiftelsens Direktion, der sad i Kommissionen, men mente dog, at det vilde være betænkeligt for nogle Enkeltes Skyld at rokke en Skik, »som de facto var kommet saa godt i Gang« og havde sparet Stiftelsen store Udgifter. Samtlige Kommissio-

nens Medlemmer, som paa den ene Side gerne ønskede at undgaa Tvang, men ikke mindre maatte tage strengt Hensyn til Besparelser, vidste da ikke bedre Udvej til at enes end at foreslaa: »at det vel ikke ved udtrykkelig bekendtgjort Lovbud gjordes de Mødre, som indlagde sig frit eller til laveste Betaling, til Pligt at gaae over paa Ammestuerne for i kort Tid at give Die og at medtage deres Barn fra Stiftelsen til egen Opfostring mod en ugenlig Understøttelse i visse Aar, men at Stiftelsens Bestyrelse derimod bemyndigedes til vedblivende at holde begge i flere Aar fulgte Regler som hidtil i Gang, idetmindste saalænge ikke mislige Følger deraf bemærkedes, dog at det herefter til Stiftelsens Direction kunde være overladt i enkelte Tilfælde, efter befundne Omstændigheder, at gjøre Undtagelser, ligesom og tillade, at naar nogen af dem, der havde indlagt sig til laveste Betaling, kunde tilveiebringe samme Alimentationsbidrag som de høiere Betalende, da skulde de med disse have lige Ret til Stiftelsens Forsorg og være fri for at gaae over paa Ammestuerne.«

Hvad Ugebetalingen i de første 3 Aar for de af Mødrene udsatte Børn angik, tiltraadte Kommissionen Direktionens tidligere Forslag herom, som ogsaa Forlængelsen i 3 Aar med det halve, dog med den Indskrænkning, at saalænge en Moder fik ugentlig Understøttelse til et Barn, kunde hun ikke faa det for flere af sildigere Fødsler. — Med Hensyn til Ugebetalingen for de Børn, som Stiftelsen overtog, altsaa saadanne, for hvilke betaltes Alimentationsbidrag, eller hvis Mødre var døde, da var denne jo indtil nu den i 1804 ($18\frac{1}{3}$) fastsatte, der blev 167 Rdl. til det 15de Aar, men i den Tro, at Folk hellere vilde have en højere Betaling i kortere Tid end en lavere i længere, foresloges nu at give i 3 Aar samme Ugeløn til Plejeforældrene som til Moderen selv, altsaa 1 Rdl. Seddel og halvt i følgende 3 Aar; derefter vilde et Barn i de 6 Aar koste Stiftelsen 234 Rdl. Seddel. — Kammerlejen for de 4 Klasser Betalende foresloges til resp. $4\frac{2}{3}$, $10\frac{1}{2}$, 14 og $18\frac{2}{3}$ Rdl. og Alimentationssummen til 40 Rdl. — Naar Talen var om nye Indtægtskilder, da fandt Kommissionen det rimeligt, at hele Landet, som havde Gavn af Fødselsstiftelsen som Læreanstalt, bidrog til at opretholde denne ved et lidet Bidrag som f. Eks. 4 Skilling à Tønde Hartkorn, men Medlemmerne af Finansdeputationen og Rentekammeret havde ment, at det ikke nu var Tider at paalægge Hartkornet endog den mindste ny Afgift. Det samme galdt en paatænkt Skat paa Lotteri, Forlystelser o. l., heller ikke her fandtes Tidsomstændighederne gunstige, saa

der blev ikke andet tilbage end at ty til Kongens Naade, der hidtil havde ydet Stiftelsen ekstraordinære Tilskud, som for nærværende Tid ikke kunde være mindre end 11000 Rdl. Sedler kvartaliter.

Til Slut var der Spørgsmaalet om gavnlige Foranstaltninger for Stiftelsen. Naar Alt kom an paa at faa saa mange Børn udsatte paa Landet som muligt, og saa meget i den Henseende beroede paa Præsterne, burde disse lettes for Besværet med at hæve Pengene paa Amtstuen og føre Regnskabet, hvilket kunde overføres til Stiftelsens Kontor, og Frygten for, at Børnene skulde falde Sognekassen til Byrde, maatte fjærnes ved, at det blev Amtets Sag. Naar Staden København paa Grund af dens Fødselsstiftelse fik Børn at forsørge, som ellers vilde henhøre til Landet, fordrede Reciprociteten, at dette ikke burde fritages for Understøttelse til Børn, som kom fra Fødselsstiftelsen, men det syntes billigt, at saadan Understøttelse udstraktes videre end sognevis, og naar de i 3 Aar understøttede Børn efter den Tid søgte Hjælp hos Københavns Fattigvæsen, burde dette kunne nenvise til Forsørgelse paa det Sted, hvor Barnet straks efter dets Fødsel i Henseende til Fattigforsørgelse vilde have hørt hjemme.

Havde det krævet Tid for Kommissionen at indsende denne sin Forestilling, forhastede man sig heller ikke i Kancelliet med Afgørelsen, thi den kgl. Resol. faldt først 3 Aar efter, 8. Oktob. 1824. — Kancelliets Kritik af Betænkningen tog først Sigte paa Kommissionens Ængstelse for ved Lovbud at rokke et af Stiftelsens Særpræg, Hemmelighedsprincippet, men den af Kommissionens Flertal foreslaaede Modifikation, der skulde dække over ethvert Skin af at ville bryde med Fundatsen, mente man, betød Et og det samme, og nærede, som jo iøvrigt ogsaa de to i Kommissionen siddende Direktionsmedlemmer, ikke nogen Betænkelighed herved. Dernæst skønnedes, at den af Kommissionen foreslaaede Understøttelse for Mødrene var altfor høj, og i Begrundelsen heraf lagde Kancelliet en Bedømmelse af hele Plejebørns-spørgsmaalet for Dagen, der saa vist kom Sandheden nær, men samtidig rummede en absolut Fordømmelse af den hele Maade, hvorpaa Understøttelsen ved Stiftelsen fra første Færd var bleven grundlagt. Plejestiftelsen var efter Kancelliets Opfattelse blevet til en af Staten understøttet Anstalt til at forsørge alle uægte Børn, hvis Mødre ønskede det, den gik i saa Henseende meget videre end Fattigvæsenet i Almindelighed: uden Indskrænkning og Disciplin, som alle, der ellers nød Understøttelse fra dette, maatte underkaste sig, forsørgedes de uægte Børn og paa en saa-

dan Maade, at Mødrene endog kunde lukrere derved. »Det er indlysende,« hed det videre, »at paa denne Maade bliver løsagtig Omgang ikke alene ustraffet, men de udenfor Ægteskab fødende Mødre blive endog ganske fri for de Besværligheder, som Ægtefolk ofte have for at opfostre og opdrage deres Børn. De behøve end ikke at tilkjøbe dem denne Fordeel ved at opoffre de naturlige Følelser for deres Børn, da de selv kunne faae disse ud til Opfostring mod en rundelig Betaling. Saa human end denne Indretning er, kan man dog spørge om det er retfærdigt, at Statskassen skal udrede en Sum af over 60000 Rdl. aarlig for at befri de udenfor Ægteskab besvangrede Fruentimmer i Kjøbenhavn for alle Sorger for deres Børns Opfostring, altsaa at enhver Mand i Staten, og deriblandt vist mange brave Familiefædre, der med Kummer og Besværlighed maa skaffe Brødet til deres Familie, skal skatte og skyldte hertil, samt om en saadan Indretning kan have gode moralske Følger, og om ikke den Usædelighed, som derved befordres, ogsaa efterhaanden vil forøge Massen af den physiske Nød, som Indretningen efter sine directe Virkninger formindsker men neppe vil faae Kraft til at modarbejde i det samme Forhold, som Usædeligheden gaaer frem.« Derfor maatte Statskassen indskrænke sine Opofrelser til dette Øjemed og saameget mere, som Pengenes Værdi nu var højere end i 1816, da Direktionen havde proponeret den Understøttelse, som Kommissionen nu (1821) havde tiltraadt.

Man kunde i Direktionen ganske tiltræde disse Betragtninger, man indrømmede gerne, »at Stiftelsen var blevet misbrugt«, og »at det vilde have været en Lykke for Fødselsstiftelsen at blive skilt fra Plejestiftelsen«, men der henvistes til Reskriptet 1787, hvorved Børnenes fremtidige Skæbne var blevet knyttet til Stiftelsens Omhu, idet den stiltiende Forudsætning da havde været, at Lovbudet fra 13. Novbr. 1750, hvorved enhver ugift Moder, der ønskede det, ubetinget kunde efterlade sit Barn til Stiftelsen, ikke maatte rokkes, og yderligere havde jo Majestæten i 1804 tilkendegivet sin Villie og sit Ønske »om heldig og varig Fremgang« i det gamle Spor.

Der blev altsaa ved Resolutionen ^{8/10} 1824 ikke taget Hensyn til Kommissionens Betænkeligheder, forsaavidt det nu gjordes »de udenfor Ægteskab besvangrede Fruentimmer til Pligt at medtage deres Børn til egen Forsørgelse«, og Fritagelse herfor kun indrømmedes, naar det bestemte Alimentationsbidrag tilvejebragtes. Heller ikke den af Kommissionen til 6 Aar forlængede Under-

støttelse tiltraadtes, men den ugentlige Hjælp til de af Mødrene medtagne Børn fastsattes til 4 Mark i det første og 3 Mark i de to paafølgende Aar. Saalænge en Moder fra Stiftelsen fik Underhold til sit Barn, kunde hun ikke tilstaa saadant til noget af sildigere Fødsel, og naar hun ikke havde haft Ophold i Staden i mindst 10 Maaneder, kunde hun ikke erholde Understøttelse længere end et halvt Aar, hvad ogsaa skulde gælde for Enker og fraskilte Koner. For Børn, som efterlodes paa Stiftelsen for at udsættes til Fremmede, maatte gives Betaling i 6 Aar, nemlig ugentlig i 1ste Aar 1 Rdl., i 2det og 3die 4 Mark og i de paafølgende 3 Aar 3 Mark. Den af Kommissjonen foreslaaede Kammerleje tiltraadtes, men Alimentationsbidraget forhøjedes til 50 Rdl. Sølv. Naar Børnene, efter at Betalingen fra Stiftelsen var ophørt, paa Grund af Plejeforældrenes Død eller af anden Aarsag trængte til videre Omsorg, skulde saadan tilfalde den Kommune, hvor Moderen var forsørgelsesberettiget, eller, naar den ikke kendtes, Fødekommunen. I Stedet for de 44000 Rdl. Sedler, som Stiftelsen i nogle Aar havde erholdt som aarligt Tilskud, fastsattes nu 24000 Rdl. i Sølv, ligesom Kongen var villig til paa nærmere Forestilling at ville tilstaa Stiftelsen en Gang for alle en saadan Sum, som maatte findes uomgængelig fornøden til at opretholde den, indtil dens Udgifter kunde blive indrettede efter de nævnte Bestemmelser.

I mer end en Henseende blev de ved denne Afslutning af Plejehjælpssagen truffne Bestemmelser af største Betydning for Stiftelsen, og næppe uden Grund kunde Direktionen indlede den næstfølgende (Sept. 1829) Indberetning til Kongen for Aarene 1825—27 med følgende Ord: »Fra denne Hovedforandring begyndte et nyt Tidsløb i Stiftelsens Historie«. Tilsyneladende brødes der jo nemlig med det de Fødende ved Fundatsen sikrede Hemmelighedssystem, der nu kun opretholdtes for den Part af disse, der ved den en Gang for alle erlagte Alimentationssum overdrog Stiftelsen Omsorgen for Barnet, men, som det ogsaa flere Gange tilforn af Direktionen var blevet gjort gældende, i Virkeligheden havde Fødselens Hemmeligholdelse for de fritliggende og lavest betalende Fødende været ret imaginær, de laa jo paa Fællesstue med Andre og kunde saaledes ikke være sikrede for, at deres Barselfærd lod sig skjule, hvortil kom, at Undseelsen hos dette Klientel ofte var ringe, og at det ingenlunde i særlig Grad var dem magtpaaliggende at bevare deres Inkognito. — Derimod var jo Frigørelsen for Børnenes Anbringelse hos Fremmede en overordentlig Lettelse for

Stiftelsen. Byrden af denne Forpligtelse havde i utilbørlig Grad tynget Administrationen og burde forlængst være overdraget til Mødrene, ikke blot i Betragtning af, hvad Stiftelsen ellers ydede disse, men som et naturligt Krav, der altfor længe var blevet holdt nede af Skyhed for at bryde med en Fundats, bygget paa en længst svunden Tids misvisende filantropiske Ideer. Ikke mindst endelig var det kgl. Tilsagn om de nødvendige aarlige Tilskud, og hvad der desforuden maatte kræves til Opretholdelsen af Stiftelsens Virksomhed, en Betyggelse for dennes fremtidige økonomiske Stilling.

Paafaldende nok berørtes Spørgsmaalet om den pligtige Ammetjeneste ikke i Resolutionen; Kravet om saadan blev vistnok nu langt mindre paatrængende, naar en stor Del af Mødrene selv skulde sørge for Børnene, men at det saavel for Bestyrelsen som Klientelet blev en stiltiende Forudsætning, at der skulde gøres Ammetjeneste, og at denne af det sidste ikke længer blev betragtet som et Onde, viser den tidligere nævnte (anonyme) Beretning om Stiftelsen (fra 1834), hvor det hedder: »Alle fattige eller friliggende Fødende ere pligtige til at overgaae paa Stiftelsens Ammestuer for at give Die og passe Børnene der, ikke alene af de Fødende, som have betalt for at efterlade dem, men og af Fødende, som ere døde paa Stiftelsen eller som syge bragte paa et af Hospitalerne. Det var en Byrde før at skulle overgaae paa Ammestuerne, men er det ikke længer. Nu er det et Sted, hvor de Fødende saavel de, der ere svage efter Fødslen, som de, der ingen Opholdssted have, kan opholde sig i nogen Tid, undertiden for blot at die og passe deres eget Barn.«

Endnu skal der, før vi slutter Plejehjælpens Historie, nævnes et Par Overvejelser indenfor Direktionen, foranledigede ved Resol. af $\frac{8}{10}$ 1824. Understøttelsen til Mødrene, som herved indførtes, var det Tanken at lade træde i Kraft fra det følgende Nytaar ogsaa for dem, der havde den ved Resol. af $\frac{8}{2}$ 1812 sikrede 3aarige Understøttelse af 1 Rdl. ugentlig. I et Indlæg ($\frac{11}{12}$ 1824) tog Bendz varmt til Orde mod denne Uretfærdighed. Han mindede Direktionen om dens tidligere lidt mislige Adfærd mod disse Fødende, der troede, at det var deres Pligt mod hem. Understøttelse at tage Barnet med sig, uden at blive oplyste om, at det var frit Valg; »at denne Vildfarelse var benyttet til Stiftelsens Fordeel, syntes nu at burde komme i Betragtning til de Fødedes Fordeel«. Det maatte vel i Almindelighed anses uretfærdigt at give Love tilbagevirkende Kraft, og Kongen havde stødse ved sine Love taget Hensyn til ikke

at give samme en saa pludselig Virkning, »at disses Iværksættelse kunde bringe Nogen ud af Forfatning«, og der var ikke Tvivl om, at mange, især blandt Tjenestepiger, vilde blive satte i Forlegenhed, naar den dem lovede ugentlige Understøttelse pludselig blev reduceret til 4 Mark i 1ste og 3 Mark i de to følgende Aar. Han henstillede derfor, at der, om man ikke vilde tilstaa dem den fulde Hjælp, dog maatte blive en lempende Afkortning i denne.

Hvorvidt Direktionen fandt sig foranlediget til at følge Inspektørens humane Anvisning, maa jeg lade staa hen, men selv tog den Anledning til længere hen i Tiden (1838) at stille Forslag om en Ændring vedrørende et enkelt Punkt i Forordn. af $\frac{8}{10}$ 1824. I denne var det jo bestemt, at saalænge en Moder fik Understøttelsen fra Stiftelsen, kunde hun ikke erholde saadan til et Barn af sildigere Fødsel, men man ønskede denne Indskrænkning yderligere udvidet derhen, at Understøttelsen, som for Enker og Fraskilte, kun skulde gælde et halvt Aar, thi den Omstændighed, at et Fruentimmer i Tidens Løb kunde faa fuld Understøttelse til flere Børn, var en Begunstigelse, der virkede skadeligt i moralsk Henseende, fremmede de illegitime Forbindelser, idet Forældrene afholdt sig fra Ægteskab, hvorved jo Udsigten til Hjælp bortfaldt. At det ogsaa i økonomisk Henseende vilde være til betydelig Gavn for Stiftelsen, viste bedst det næstsidste Aar (1836), hvor 126 Personer af denne Kategori havde født anden Gang, og 33 tredie Gang, alle med Ret altsaa til fornyet 3aarig Understøttelse, en Anomali, som man maatte ønske hævet for saavel i økonomisk som moralsk Henseende at værne om Stiftelsen. Henstillingen blev approberet ved Resol. $\frac{7}{3}$ 1838, der altsaa fastslog, at ingen Moder, som fordm havde født paa den kgl. Fødselsstiftelse og derfor erholdt Tilsagn om en treaarig Understøttelse, maatte meddeles mere end et halvt Aars Hjælp til Børn af sildigere Fødsel, og at selv denne mindre Understøttelse ikke maatte gives, naar Moderen paa den Tid oppebar Hjælp til sit ældre Barns Opfostring.

Den Betænelighed, Kommissionen i sin Henvendelse $\frac{30}{11}$ 1821 til Kongen havde lagt for Dagen overfor et Moderen ved Lovbud givet Paalæg om selv at medtage Barnet til Forsørgelse havde i Aarene derefter ikke tabt sin Betydning for Direktionens Medlemmer, men fik paany sit Udtryk i Skrivelsen $\frac{7}{2}$ 1838 til Kancelliet, hvori det til Slut betonedes, at Resolutionen af $\frac{8}{2}$ 1812 og $\frac{8}{10}$ 1824 havde givet Stiftelsen »en det oprindelige velgjørende Øjemeed meget afvigende Indretning«, idet Hemmeligholdelsen nu kun var bevaret for en mindre Part af de Fødende, som og Plejestif-

telsens Formaal at understøtte forladte Børn var udvidet derhen, at enhver Moder uden foregaaende Undersøgelse, og hvad enten hun var trængende eller ikke, var tilsikret en ugentlig Hjælp, naar hun havde indlagt sig frit eller til laveste Betaling. Sin Utryghed ved disse Forhold tilkendegav Direktionen ved disse Slutningsord: »Denne Afgang fra Grundideen til Stiftelsen troe vi fører ind i mange Misligheder, som det længe har været vort Ønske at kunne see hævede, mens vi maae tilstaae, at vi hidtil ikke have kunnet udfinde noget Middel til at see dette iværksat paa. Vi skulle imidlertid ikke tabe Sagen af Sigte, men saasart vi dertil finde os paa nogen Maade i Stand, fremkomme med et Forslag, som vi troe at kunne fremsætte til med Bortfjærnelsen af de nuværende Misligheder ved Stiftelsens Indretning at see dens oprindelig vedgjørende Øjemeed behørig befordret.«

Efter at have fulgt Plejehjælpens Historie til dens Afslutning ved Resolutionerne $\frac{8}{10}$ 1824 og $\frac{7}{3}$ 1838 vende vi tilbage til Tidsrummet, hvor Bang var knyttet til Stiftelsen, og blandt de forholdsvis faa Momenter, der i andre Henseender kan have Krav paa Opmærksomhed i denne lange Periode, hvor Stiftelsen udadtil førte en tilsyneladende saa ubemærket Tilværelse, skal først nævnes enkelte Forhold vedrørende de Fødende. Det har i saa Henseende for en Række af disse Aar (1811—21 inkl.) og et Stykke af Tiden forud hidtil ganske skortet paa Oplysninger, idet Kayser i sit bekendte Arbejde fra 1845 om Barselbeberen i Fødselsstiftelsen, og efter ham Stadfeldt i sit Jubilæumsskrift 1887, paa Grund af formentlig manglende statistisk Materiale har ladet Aarene 1809—21, begge inkl., staa blanke, hvad Tallene af Fødende og Døde angaar. Denne Defekt kunde let være undgaaet, da Arkivet ogsaa for disse Aar giver fuldstændige Oplysninger om de i Stiftelsen Fødende og samme Steds Døde, og Manglen paa Opmærksomhed herfor er for Kaysers Vedkommende saa meget mere paafaldende, som Levy, kort før Kaysers Skrift udkom, i et (skriftligt) Indlæg til Direktionen (hvorom a. St.) gjorde Rede for Stiftelsens Mortalitetforhold i en lang Række Aar, deriblandt ogsaa Tiaaret 1812—21, men da Levys Betænkning (paa Trods af hans Ønske) ikke blev trykt, har der fremdeles, hvad dette Punkt angaar, hvilet et Slør over de nævnte Aar, som det imidlertid havde staaet i Stadfeldts Magt at hæve, hvis han havde bemærket Levys nævnte Indlæg.

Arkivets Oplysninger om den puerpale Mortalitet er nu, som før berørt, ret misvisende, idet de kun tog Hensyn til de i Stiftelsen

Døde, men lod Udfaldet for de til Hospitalerne Evakuerede upaaagtet, hvad Direktionen i sine Beretninger til Kongen ogsaa gjorde og derfor i sin Sammenligning med Forholdene andet Steds lod de hjemlige Resultater fremtræde i et vist Rosenskær. Kayser gik naturligvis den rette Vej og supplerede ved Hjælp af Hospitalernes Dødsprotokoller Mortaliteten i Stiftelsen med Tallene for de i Frederiks og Almindelig Hospital Døde; for de af Kayser (og Stadfeldt) udeladte Aar 1809—21 har jeg gjort det samme og skal paa andet Sted, under en samlet Fremstilling af Barsefeber Dødeligheden i Sylv. Saxtorphs Tid, nærmere detaillere Resultaterne og her kun berøre enkelte Punkter vedrørende Tallet af Fødende og disses forskellige Fordeling.

Naar Direktionen i sin Indberetning $\frac{6}{12}$ 1811 (s. P. 106) om det forudgaaede Treaar (1808—10) gjorde opmærksom paa, at Belægningen var kendelig aftagende, og i den ved Krigen hindrede Kommunikation saa en medvirkende Aarsag hertil, forandrede Forholdet sig dog ikke i de følgende Aar, om en jævn Progression i de Fødendes Tal blev der overhovedet senere ikke Tale, snarere det modsatte, som en Opgørelse af de aarlige Middeltal for de 4 Decennier, i hvilke Saxtorph styrede Stiftelsen, vil vise: i 1801—10 var det 1153, 1811—20 996, 1821—30 919 og 1831—40 971. Haand i Haand med Nedgangen i Klientelet's Tal gik nu, som tidligere berørt, i en Del Aar, særlig i Tiden 1810—20, en Forskydning af dette, først derved, at de Fødende, selv af tilsyneladende fattigste Art, for at undgaa Ammestuerne og overdrage Stiftelsen Omsorgen for Børnene, vidste at skaffe Udvej for den højere Betaling, der muliggjorde begge Dele, og senere, da Reskr. af $\frac{8}{2}$ 1812 for at modvirke dette havde forhøjet Kammerlejen, dog saa sig i Stand til at udrede den laveste Betaling, de $3\frac{1}{2}$ Rdl. ugentlig, som nævnte Reskript havde ladet blive uforandret, og derved undgik at være prisgivne de Studerendes Undersøgelse og Betjening, et Vidnesbyrd om, at Klientelet havde faaet Øje op for Ubehagelighederne herved. At ogsaa Andre havde faaet Blik for det samme, viser en Udtalelse af Bendz i en Forestilling til Direktionen ($\frac{20}{2}$ 1820), hvor han gjorde opmærksom paa det synkende Tal af Fritliggende og stigende af lavest Betalende og derom bemærkede, at dette næppe maatte tydes som et Bevis paa aftagende Fattigdom men snarere som et Tegn paa, »at de, som ligge frit, medtages mere ved Øvelser for de Oplærende end de til ringeste Betaling«. Nedgangen i dette Klientel kan illustreres ved følgende Tal: i Decenniet 1801—10 var Middeltallet af Fritliggende 510, i Tiden 1811—15 260, i 1816—19

208, derefter steg det atter, og var i 1822—31 405, i 1832—40 521; Maksimum overhovedet naaedes i 1790, da det var 678.

Man kunde maaske ifølge den ovennævnte Ytring af Bendz have ventet, at der sammen med det formindskede Tal af Fritliggende, og derfor intensere Benyttelse af Undervisningsmaterialet, lod sig paavise en proportional Stigning i Mortaliteten, men saadant holder dog næppe Stik. Vistnok var Mortaliteten større i det 2det Decennium, hvor Nedgangen i de Fritliggendes Tal gjorde sig særlig bemærket, men den var fremdeles voksende i de følgende to Decennier (1821—40), hvor Tallet af hine atter var opgaende, som følgende lille Oversigt viser, hvor Arkivets Angivelser af de i Stiftelsen Døde er korrigerede ved Tilføjelse af den samlede Mortalitet:

	I Stiftelsen Døde.	I Stiftelsen og Hospitalerne Døde.
1801—10	1 af 60	1 af 35
1811—20	1 — 37	1 — 28
1821—30	1 — 30 (29,5)	1 — 25
1831—40	1 — 30 (29,7)	1 — 17,5

Ikke mindst røber da den sidste Række Tal, hvor misvisende Direktionens optimistiske Redegørelse for Dødeligheden blandt de Fødende var, som den endnu traadte frem i Forestillingerne til Kongen 1813 og 1821, hvor fremdeles tales om det i Sammenligning med Paris gunstige Forhold hos os: »trods de daarlige Individer døde dog ikkun 2 à 3 af Hundrede«. Ogsaa overfor Dødeligheden blandt Plejebørnene følte man sig beroliget, som det fik Udtryk i Kommissionsbetænkningen 1821: »Døde endog flere af de for det meeste svage Børn, som Stiftelsen antager sig, end af dem i ordnede Familier, da er Tabet af deslige Børn intet at regne mod de flere sunde og stærke Børn, som i Landets forskjellige Egne holdes i Live ved de paa Stiftelsen oplærte og derfra aarlig udgaaede øvede Fødselshjælpere og Gjordemødre, hvilket vistnok er en Hovedside, hvorfra Stiftelsens Virkning og Værd maa betragtes. De ældre Tidens usle Forfatning i Henseende til Fødselshjælp og Børnepleie udenfor Kjøbenhavn, paa Landet især, er endnu i Minde«.

Kunde der saaledes ikke paavises nogen direkte Sammenhæng mellem en stigende puerperal Mortalitet og Nedgangen i de Fritliggendes Tal, fik dette sidste Betydning i en anden Henseende, nemlig for Undervisningen. Naar Kommissionen i sin Forestilling

til Kongen 20. April 1804, i Anledning af Udkastet til en ny Forordning for Stiftelsen, imødekom Kirurgernes Krav og foreslog Tallet af Studerende forhøjet til 5, 3 Kirurger og 2 Medicinere, foruden en Plads for en Fremmed, begrundedes dette med, at det aarligt stigende Tal af Fødende syntes at være en Borgen for, at der vilde være tilstrækkelig Lejlighed til Øvelse for et sligt Antal Elever. Den sidste Forudsætning holdt altsaa ikke Stik, hvad forsaavidt blev uden Betydning, som Spørgsmaalet om Elevtallet jo ikke afgjordes, idet Resol. ^{15/11} 1805 helt forbigik det, og Fundatsen fra 1787 med Bestemmelsen: »2 Studerende af hver Videnskab« fremdeles stod ved Magt. Dermed blev nu vistnok set gennem Fingre, det ringe Antal medicinske Studerende medførte naturligt, at Kirurgerne besatte Flertallet af Pladserne, men da nu fra anden Side rejstes Krav om udvidet Adgang for Elever til Fødselsstiftelsen, maatte det saa stærkt reducerede Undervisningsmateriale motivere Afslaget.

Kravet kom fra Sanitetskollegiet i Kiel. I Skrivelse 21. Jan. 1812 udbad Kancelliet sig Direktionens Tanker i Anledning af et Forslag fra bem. Kollegium, som gik ud paa, at der paa Fødselsstiftelsen i København stedse maatte staa en Plads aaben for Kandidater i Medicinen og Kirurgien fra Kiel, naar de, forsynede med Attest fra det medicinske Fakultet her, meldte sig et Fjerdingaar iforvejen. Forslaget motiveredes med, at det ikke sjældent hændte, at de holstenske Kandidater havde opholdt sig lang Tid i København og dog ikke opnaaet Hensigten at faa Adgang til Fødselsstiftelsen. Ved Voteringen om Sagen indenfor Direktionen var der Dissens imellem Saxtorph og Malling. Den første maatte af Hensyn til Nedgangen i de Fritliggendes Tal fraraade at forøge de faste Pladser for Elever i Stiftelsen, men da det nuværende ringe Antal af medicinske Studerende jævnlig medførte, at ikke mere end en ad Gangen attraaede Plads, mente han, at den anden medicinske Plads i saa Fald gerne kunde overlades en medicinsk Studerende fra Kiel, naar Fakultetet dér 3 Maaneder forud anmeldte det for Direktionen i København, og paa den Tid de tvende medicinske Pladser ikke var optagne eller nødvendigt attraaedes af herværende medicinske Studerende. Malling maatte derimod tage Afstand fra denne Sondring mellem medicinske og kirurgiske Pladser, Svaret burde ikke gaa ud paa at tilbyde en medicinsk Plads, men Ansøgerne fra Kiel burde ganske sidestilles danske og norske, medicinske, kirurgiske Studerende, saaledes at naar Nogen 3 Maaneder forud anmeldte sig til Plads paa Stiftelsen, skulde han blive antaget

blandt de andre Konkurrerende og indkomme i Tur med dem, efterhaanden som der var Lejlighed. Men da det var Fakultetet og kirurgisk Akademi, der proponerede til Pladserne, maatte disse jo spørges. Dette skete ved enslydende Skrivelser, hvori bemærkedes, at man ikke ansaa det tjenligt for Tiden at forøge de bestemte Kandidaters Tal, men paa den anden Side gerne ønskede at opfylde det holstenske Sundhedskollegiums Ønske og derfor forespurgte, om Fakultetet og Akademiet, der jo efter Reskr. 1787 havde Propositionsret til Pladserne, maatte være villige til at overlade en af disse til en Kandidat fra Kiel enten for bestandig eller idetmindste, naar ingen herværende Studerende ønskede Pladsen. Fra Fakultetet lød Svaret, at man var villig til det sidste; det kirurgiske Akademi kunde derimod ikke overlade nogen af de to Pladser, hvortil det kunde proponere, da de ikke var tilstrækkelige for dets egne Kandidater. — Svaret fra Direktionen til Kancelliet, hvori fremhævedes det formindskede Undervisningsmateriale, der forbød at forøge Elevpladserne, blev altsaa, at Sanitetskollegiet i Kiel ikke til sin Raadighed kunde overlades nogen Plads for dets Kandidater, kun naar det indtraf, at en Plads kunde undværes for en herværende medicinsk Studerende, lod en saadan sig tilbyde for en medicinsk eller kirurgisk Kandidat fra Kiel, naar Anmeldelse derom 3 Maaneder forud sendtes det medicinske Fakultet i København, og naar Vedkommende nogenlunde forstod det danske Sprog, samt var indfødt eller havde Indfødsret. Direktionen bestod paa daværende Tidspunkt af Saxtorph, Malling og Schumacher, der 1811 havde afløst Winslow, muligt det holstenske Kollegium end ikke vilde have faaet saa meget indrømmet, hvis sidstnævnte, der var en ivrig Forkæmper for Kirurgernes Interesse, havde deltaget i Forhandlingerne.

Spørgsmaalet om Adgang til en ekstraordinær Plads i Stiftelsen for Studerende kom et Par Aar senere igen fra anden Kant, idet Cand. chir. Wirsching⁹⁾ fra Norge i Maj 1815 gennem Kancelliet anmodede om at forundes »den for Reisende bestemte Plads paa den kgl. Fødselsstiftelse«. Han var i 1813 tilstaaet en Plads, men to Dage før han skulde tiltræde den, blev han beordret til Norge. Saxtorph maatte vel beklage, at Manden forgæves havde gjort Rejsen herved, men var betænkelig ved at indrømme An-

---

⁹⁾ Ludv. Th. Wirsching, f. 1783 i Bückeberg, † 1822 i Østerrisør i Norge. Kir. Eksam. 1813, Bataillonskirurg i norske Hær 1813, surnumerær i Jan. 1815 prakt. i Østerrisør.

dragendet, saavel i Betragtning af det ringe Antal Fritliggende, som fordi Supplikanten agtede at rejse tilbage, »altsaa uden at nytte Danmark ved sine Kundskaber«, hvorfor mulig Flere fra Norge jævnlig vilde søge hertil, saalænge en Fødselsstiftelse ikke var indrettet der, men maaske det kirurgiske Akademi vilde proponere ham til en af sine Pladser, som det allerde tidligere var sket.

Malling fandt det haardt at give Afslag, man burde end ikke i enkelt Tilfælde handle som af Uvillie mod nogen Norsk, »vor politiske Stilling til Norge, saalænge ikke vort Mellemværende i oeconomisk Henseende er opgiort, syntes at kunne tilraade, at nogen Føielighed vist, hvor den var muelig og billig«. Da imidlertid Akademiet ikke turde proponere Supplikanten uden speciel kongelig Tilladelse, og Kongen var paa Rejse, blev Svaret til Kancelliet, at der i Stiftelsen ikke var nogen Plads for »Reisende«, og at man i Henhold til oven nævnte Grunde ikke mente at kunne imødekomme Andragendet. Korte 3 Uger maa der dog være blevet indrømmet ham, thi i Protokollen over Studerende (1788—1886) er hans Ophold noteret fra $17\frac{1}{6}$ — $9\frac{1}{7}$ 1815, og dette Præcedens tilskyndede 7 Aar senere Cand. med. Petersen fra Kristianssand til at bede om ogsaa at forundes en Plads som »ekstraordinarius«, hvilket bevilligedes i Betragtning af at Faderen var danskfødt. Som sidste Udlænding i Stiftelsen (s. P. 114) opholdt han sig her fra $10\frac{1}{9}$ 22— $8\frac{1}{1}$ 23¹⁰).

Den i 1807 ansatte Overjordemoder, Md. Frost, fungerede i 15 Aar, til 1822. Som før nævnt maatte hun paa Grund af forskellige Skrøbeligheder kort efter sin Tiltræden kræve Assistance og fik ogsaa et Gratiale til nu og da at lønne en Medhjælper, hun syntes derhos at have været en noget vanskelig Person, der ønskede sit

---

¹⁰⁾ Det er tidligere (P. 112) bemærket, at de beskedne Forhold ved de hollenske Læreanstalter ogsaa hos Læredøtre derfra havde vakt Ønske om fyldigere Uddannelse hos os. Hvorvidt det blev indrømmet den Gang (1806), maatte staa hen, men overfor senere Anmodning af lignende Art stillede man sig imødekommende. Sophie Pollitz fra Hannover, der havde taget Eksamen i Altona, kom 1814 til København for at udvide sine Kundskaber ved Fødselsstiftelsen. Hun var Saxtorph varmt anbefalet fra sin Lærer Prof. Nissen i Altona, fra Kolleger i Hamborg og Wiedemann i Kiel. Med den Reservation, at Lejlighed til Selvøvelse kun kunde tilstaaes hende, naar de andre Læringer ikke tabte derved, maatte Saxtorph stemme for hendes Optagelse, »det syntes ham hæderligt for Stiftelsens Indretning, at Nabolandene havde en god Mening om samme«, og de andre Herrer i Direktionen tiltraadte. Senere, i 1819, gentog det samme sig med en Jordemoder fra Lübeck.

Arbejdsomraade mest mulig begrænset og i den Anledning jævnlig kom i Klammeri med Inspektøren. I 1810 besværede hun sig for Direktionen over det meget Skriveri, der paahvilede hende ved at holde Bog og føre Regnskab over de Betalende samt aflægge Beretning herom kvartaliter. Hun havde ikke som sin Forgængerske en Datter til at besørge dette, og var ikke opdraget til Sligt og bad sig fritaget derfor saavel som for Pengeoppebørsler, der havde bragt hende Tab. Der blev foreløbig ikke taget Hensyn til hendes Besværinger, men et Par Aar efter gentog hun Anmodningen om at blive fri for Bogholderiet, hun havde maattet holde og lønne en Skriver, hvortil hun nu ønskede et Tillæg. Direktionen tilstod hende 5 pro C. af Alimentationspengene til at lønne Skrивeren. Denne var hendes Søn, Kopist i Rentekammeret(!), hvad Bendz senere maatte oplyse i Anledning af en ny Klage fra hende over at skulde anmelde de fødte og døbte Børn paa Kontoret, hvilket Arbejde den forrige Jordemoder uden Protest havde gjort, men ikke destomindre blev det nu overdraget til Præsten (Kjerulf), der i den Anledning blev ubehagelig. Pikanteriet mellem Md. Frost og Inspektøren fortsattes fremdeles; naar denne efter Sædvane kom paa Stuerne for at notere de Fødende, der tog Børnene med til egen Forsørgelse, havde hun dirigeret dem til Ammestuerne uden at underrette ham derom, hun nægtede at befatte sig med Inventariet eller staa til Ansvar for samme, hvorfor Bendz indgav Klage over hendes Mangel paa Lydighed og egenraadige Væsen og bad Saxtorph give hende en Irettesættelse. I skrap Form er den vel næppe faldet, men muligt disse forskellige Fortrædeligheder har fremskyndet hendes Ønske om at trække sig tilbage. I Juni 1822 forelagde hun Direktionen sin Ansøgning om Afsked og begærede 300 Rdl., altsaa hendes Løn, i Pension. I Indstillingen til Kancelliet beklagede Direktionen, at hun i en Alder af 51 Aar havde tabt sin Førlighed, men Saxtorph bevidnede, at hun var svag, og man tiltraadte Bendz' Forslag, at hun, som Forgængersken, maatte faa 200 Rdl. aarlig paa Livstid, idet der henvistes til, at hun vel havde en Mand, men ifølge sin Stilling i 16 Aar levet adskilt fra ham, der ikke havde kunnet hjælpe hende. Sagen trak ud, og hendes Ønske at blive i Stillingen, til Pensionsspørgsmaalet var afgjort, blev imødekommet. Først i Maj det følgende Aar tiltraadte Kancelliet Direktionens Forslag, men Md. Frost gentog ikke destomindre paa ny sin Ansøgning om den højere Pension paa Livstid, hvilket i August (1823) definitivt blev afslaaet. Alt Aaret forud, da hun første Gang tilkendegav Ønsket om Afsked, havde Direktionen

vedtaget, at Pladsen, naar hun fratraadte, ikke skulde opslaaes vakant, men tilbydes Md. Fürste, maaske et Tegn paa Erkendelsen af, at man ved den forrige Vakance havde gjort klogere i at vælge denne, der jo var mellem Ansøgerne og hørte til Favoriterne for Saxtorphs Vedkommende.

Blandt andre Funktionærskifter i dette Tidsrum skal nævnes, at Oldfruen, Md. Ritzau, døde i Oktober 1823 og fulgtes Aaret efter af Doris Johansen, g. med Kaptejn J., idet Forretningerne besørgedes til Maj af Md. Ritzaus Søn, der i Anledning af nogle resterende Kostpenge for betalende Læredøtre var ubehagelig mod Direktionen og truede den med Sagsanlæg, da Beløbet var ham ganske uundværligt. Bendz afviste Sagen med samtidig Oplysning om, at Hr. Ritzau var en 20aarig ung Mand, der ved Ægteskab med en Vognmandsdatter var bleven Ejer af 30,000 Rdl. og Tjørnegaarden ved Lyngby. — Endvidere døde i Juli 1825 Budet Hansen ved Plejestiftelsen, i hvilken Anledning Bendz indstillede, at Pladsen blev inddraget, »da der nu ikke udsættes fra Stiftelsen nogen af disse Børn her i Staden, fordi Mødrene i Almindelighed skal medtage dem«. Endelig vekslede jo Direktionen, hvis Medlemmer, da Bang tiltraadte, var Almer, Saxtorph, Malling og Schumacher, der 1811 havde afløst Winslow; 1812 tiltraadte Qvistgaard, Viceborgmester i København, der fungerede til 1820. Almer døde 1814 og fik, som valgt af Dronningen, ingen Eftermand. Efter 3 Aars Forløb ønskede Schumacher at entlediges, idet han opgav alle sine Embeder for at trække sig tilbage til sin Ejendom Frydenlund ved Vedbæk; som Akademiets Repræsentant valgtes 1817 Professor Giesemann, der døde 1819, og i hans Sted fulgte Fenger.

I de 14 Aar, Bang som Reserveakkoucheur var knyttet til Stiftelsen, satte hans Nærværelse her intetsomhelst Spor i de indenfor Direktionen førte Forhandlinger, en naturlig Følge af, at han ikke var Medlem af denne, men den gav sig Udslag paa anden Maade, gennem et Forfatterskab paa Obstetrikens Omraader, der bar Vidne om hans Interesse for dette Fag og Virksomhed som praktisk Akkoucheur. Hovedarbejdet fra den Tid, var Doktorafhandlingen, 1813, om Fodvending; saavel denne som senere Afhandlinger i det kgl. medic. Selskabs Skrifter og Bibliotek for Læger vil vi paa andet Sted komme tilbage til og kun her bemærke, at Bang i denne paa hjemlige obstetriciske Arbejder saa fattige Tid vel nok var den eneste, der præsterede noget nævneværdigt, hvortil han, ved Siden af Chefen, vel ogsaa havde Forpligtelsen, forsaavidt han i de mange Aar uantastet optog Pladsen for yngre

Samtidige, der kunde have ønsket fyldigere Specialuddannelse i Fødselshjælp og derved givet yderligere Bidrag til Videnskabens Fremme. Medens han var Underakkoucheur, foretog han, 1823, en længere Udenlandsrejse, der førte ham til Berlin, Dresden, Wien, Paris og London. Rejsens Maal har maaske nok saa meget været den interne Medicin; dog noteres det i hans Nekrolog i Bibl. f. Læger (1878), at han i Dresden »gjorde Bekendtskab med Carus« (Forstander for Jordemoderskolen her) »og i Wien med Boër«, hvortil dog maa bemærkes, at denne da havde trukket sig tilbage fra Fødselsstiftelsen og sin Gerning der. Navnlig blev det vistnok Opholdet i Paris hos Laennec, der blev afgørende for Bangs Forstaaelse af Stetoskopets Betydning i Terapien, medens Intet tyder paa, at han her fik Øjet op for Kergaradecs netop da fremkomne Meddelelser om dets Værd i Fødselshjælpen.

Allerede faa Aar efter at være ansat ved Fødselsstiftelsen blev Bang knyttet til Universitetet som Adjunkt ved det medicinske Fakultet (¹³/₈ 1814) og averterede i Efteraarssimestret 1814 Forelæsninger over Pathologia generalis, der fortsattes, da han ²⁰/₁ 1818 blev Prof. extraord. og ordinarius ³⁰/₁ 1822. Samtidigt docerede han (fra 1814—25) Obstetrik og (fra 1815) obstetriciske Operationer »in machina«. 1818 var han blevet Medlem af Sundhedskollegiet og var første Gang Universitetets Rektor 1824—25, et Slags Analogon til Matth. Saxtorphs Beklædning af Rektoratet som Reservemedikus ved Frederiks Hospital. Den 29. August 1825 meldte Bang, at han var udnævnt til Medikus ved dette Hospital, hvorfor han maatte fratræde Underakkoucheurposten og sluttede med en Afskedshilsen til Direktionen, hvori han ikke lagde Skjul paa Muligheden af et eventuelt Ønske fra hans Side om en Gang i Fremtiden at afløse Saxtorph:

»Det være mig tilladt, idet jeg forlader en Post, som jeg under de behageligste Forhold i 14 Aar har beklædt, at bevidne Directionen min varmeste Tak for al dens Yndest og Velvillie. Og ligesom jeg føler, at Erindringen herom aldrig vil tabe sig i min nye vanskelige Stilling, saaledes er jeg forvisset om, at denne ei vil betage mig Tid til fortsat Arbejde i et Fag, hvortil jeg med saamegen Lyst har dannet mig paa Fødselsstiftelsen og — mueligen for samme. Jeg smigrer mig med, at min Embedsførelse har vundet Directionens Tilfredshed i den Grad, at et saadant Ønskes Opfyldelse, hvis Omstændighederne en Gang i Fremtiden dertil maatte give Anledning, idetmindste ikke var den imod.«

Direktionens Svar viste, at den ikke stillede sig afvisende til en saadan Mulighed:

»Idet Direktionen ønsker Dem Lykke i Deres nye Embede, er det den behageligt at tilkjendegive Dem sin fulde Tilfredshed med Udførelsen af de Embedspligter, der paalagdes Dem som Reservelæge og Underaccoucheur ved den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse og derhos at forsikre Dem, at Directionen ugjerne mister en Mand, der som Lægevidenskabens Dyrker har erhvervet sig almindelig Agtelse, og som saa nøiagtig som De har opfyldt hvad der paalaa Dem ved Stiftelsen, hvilket i mødende Tilfælde altid vil være Directionen i Erindring.«

Muligt havde Bang ikke givet denne Antydning af sine Fremtidsplaner, hvis han havde kunnet forudse, at Saxtorph endnu i 15 Aar skulde beklæde Overlægestillingen, og han selv altsaa ved dennes Død blive en Mand paa 52 Aar; skøndt hans Navn ved Vakancen stærkt kom paa Bane som Sukcessor, frafaldt han dog Ønsket, men kom paa anden Maade, som Direktør, til at spille den største Rolle i Stiftelsens Administration, hvormod udførligere paa andet Sted.

V.

Ansøgere til Underakkoucheurposten. — Howitz' Udnævnelse. — Ny Vakance, Lunding valgt. — Eschricht dennes Efterfølger. — Indberetning 1829 (for 1822—27). — Do. 1832 (for 1828—31). — Epidemien 1829. — Md. Sachmann Overjorde-moder. — Lütken Inspektør efter Bendz. — Personalskifte i Direktionen. — Epidemien 1837. — Den anonyme Klage. — Saxtorphs Forsvarsindlæg. — Bang indtræder i Direktionen. — Hans Betænkning over Reformer ved Stiftelsen. — Forhandling om klinisk Undervisning. — Forøgelse af Kandidattallet. — Levy ansat som midlertidig Plejebørnslæge. — Konstitution som Underakkoucheur. — Hans Indberetning om Plejebørnene. — Den fornyede Konstitution møder Modstand. — Fastsat ved kgl. Resol. $\frac{7}{8}$ 1840. — Eschrichts Krænkelser i den Anledning. — Epidemien 1839. — Smittekilder. — Præventive Forholdsregler. — Forhandling med Fattigvæsenet om midlertidigt Lokale for Stiftelsen. — Filialanstalt i Plejestiftelsen under Eschricht. — Flytning til Stormgade. — Stabslæge Müller Overakkoucheur. — Kritik af Carøes Valg til Underakkoucheur. — Desinfektion af Stiftelsen i Amaliegade. — Diskussion om Barsefeybersmitte gennem personlige Ledere. — Saxtorphs Død.

I Fjerdedelen af et Sekel havde saaledes Underakkoucheurposten ved Bangs Fratræden kun været i Hænde paa to Mænd, der hver paa sin Vis ved Siden af beklædte indflydelsesrige Stil-

linger, og at Direktionen agtede at følge det samme uheldige Spor, viste Valget af Bangs Efterfølger. Til det vakante Embede meldte sig ikke mindre end 6 Ansøgere; efter Aldersanciennitet var Rækkefølgen: Howitz, Svitser, Drejer, Otto, Hoppe og Eschricht. Særlig Uddannelse i Akkouchement havde ifølge Sagens Natur ingen af dem. De tre, nemlig Howitz, Otto og Hoppe, havde taget Doktorgraden, den første var fra 1819, efter Mynsters Død, Professor extraord. i Farmakologi og Retsmedicin, Eschricht var Landfysikus paa Bornholm (fra 1822), Drejer Reservemedikus ved Fredr. Hospital, og Svitser privat Prosektor hos Schumacher. Direktionens Indstilling gik ud paa, at enhver af de Ansøgende ansaas skikket, men da Howitz attraaede Pladsen, kunde man ikke nægte ham sin fortrinlige Anbefaling, da han baade var ældre medicinsk Kandidat og promoveret Doktor, samt tillige allerede Professor ved Universitetet og Medlem af Sundhedskollegiet (fra 1821). Man blev altsaa Principet tro at overlade den forholdsviis underordnede Plads til en Universitetsprofessor, der uden særlig Indsigt i eller Interesse for Obstetrik attraaede den lille Biforretning nærmest vel for den fri Boligs Skyld.

Frantz Howitz, der udnævntes $\frac{4}{10}$ 1825, var tillige Læge ved Tugthuset paa Kristianshavn og ønskede ikke definitivt at opgive dette Embede, »før han ved en Prøve havde bestemt sig til at blive ved Fødselsstiftelsen«¹⁾. Han var en af Sygdom (Lungelidelse) mærket Mand, da han flyttede ind i Stiftelsen, og døde kort efter, d. 3. April 1826. Ved den ny Vakance meldte sig 3 af de tidligere Ansøgere, Otto, Hoppe og Drejer, endvidere Cand. med. Rafn ved Fredr. Hospital, Cand. chir. Nutzhorn ved Alm. Hospital, og Landfysikus i Holbæk Dr. med. Lunding, der var Svoger til Howitz og i Juni 1826 var blevet hans Efterfølger i det ekstraord. Professorat ved Universitetet. Naturligvis maatte det sidste blive det Afgørende for Direktionens Valg blandt de nævnte Aspiranter, om man end nu tillige ved Siden af kunde henvise til Lundings gennem en Landvirksomhed erhvervede Erfaringer i Fødselshjælp. I Indstillingen $\frac{10}{6}$ 1826 til Kancelliet bemærkedes nemlig:

»Ved at indsende disse Ansøgninger tillader Directionen sig at bemærke, at ifølge Rescr. af $\frac{23}{3}$ 1787 er Fødselsstiftelsen henlagt under det medicinske Facultet og da Supplicanten Dr. med. Lunding nu allern. er

¹⁾ Ifølge Otto (»Af mit Liv«, 1879, P. 79), der blev konstitueret i Embedet.

udnævnt til Prof. extraord. ved Universitetet, i hvilken Egenskab han ikkun har en ringe Løn, ansees han saavel med Hensyn hertil som til hans videnskabelige Fortjenester samt Øvelse og Erfaring i Fødselshjælp i hans have Embedsstilling at kunne for de Medansøgende tilkomme Fortrin til Ansættelse ved Stiftelsen.«

Paa disse Grunde indstilledes og valgtes altsaa Lunding. I Januar 1828 døde Plejebørnenes mangeaarige Læge Berring. Ved Howitz' Udnævnelse var det ved kgl. Reskr. ($\frac{4}{10}$ 25) blevet paa- lagt Reservelægen ved Fødsels- og Plejestiftelsen, foruden de ved Reskr. $\frac{1}{10}$ 1811 bestemte Forretninger, »tillige, naar behøves, at tilse og foreskrive Medicin for de her i Staden værende Børn, til hvilke Mødrene af Stiftelsen erholde Understøttelse«, hvad imidlertid ikke havde gjort nogen Forandring i det bestaaende Forhold, at Plejemødrene henvendte sig til Berring, og denne fremdeles førte Tilsynet med Børnene, hvis Tal jo efter Resol. $\frac{8}{10}$ 1824 var blevet betydeligt indskrænket og havde gjort Budets Assistance overflødig. Men ved Berrings Død blev altsaa Reserve- lægens Forpligtelse i saa Henseende aktuel, og i Jan. 1828 med- deltes det Lunding gennem Bendz, at Direktionen i Betragtning af det forøgede Arbejde, der nu vilde tilfalde ham, havde tillagt ham et Gratiale af 50 Rdl.

Lundings Funktionstid blev, som Svogerens, ogsaa kort, han døde 11. Marts 1829, og som Ansøgere meldte sig lutter tidligere Aspiranter: Eschricht og Svitzer, der havde konkurreret til Posten 1825 efter Bang, ligesom Hoppe og Drejer, der ogsaa havde meldt sig ved Howitz' Død og nu atter søgte for tredje Gang. Hoppe var nu Distriktslæge i København, Drejer, der fremdeles var Reservemedikus ved Fredr. Hospital, havde skre- vet en fortræffelig Licentiat- og Doktorafhandling over et obste- tricisk Emne (hvorom s.), og Eschricht, der var den yngste af Ansøgerne, havde 1826 forladt Nexø Embedet, i 3 Aar derefter foretaget en Udenlandsrejse med Fysiologiens Studium som Maal og var kort iforvejen bleven Lektor i dette Fag. I Direktionens Bevæggrunde til at foretrække ham var det vistnok vanskeligt at øjne Hensyn til Stiftelsens Tarv som det væsentlige, forsaavidt det i Indstillingen om Ansøgerne hed: »I Henseende til disses Kundskaber til denne Post findes intet at bemærke, men da Doktor Eschricht, som forhen ansat Landphysikus paa Bornholm, har Øvelse i det Praktiske af Fødselsvidenskaben og dertil for offentlig Regning med Fliid og Held i Udlandet har fortsat sine Studeringer især i Physiologien samt efter sin Hjemkomst savner det fornødne til sit Ophold, findes heri Grunde, som tale for, at

ham gives Fortrin«. Han udnævntes $\frac{9}{6}$ 1829²⁾ og viste noksom i de 12 Aar han, som samtidig Professor i Fysiologi, var Indehaver af Posten, at denne, vel ikke mindst ifølge de dertil knyttede økonomiske Fordele, var attraaet som et Bierhverv.

Det var paa et for Fødselsstiftelsen kritisk Tidspunkt, at Eschricht tiltraadte sin Virksomhed her. Det vil erindres, at Kommissionen i sin Forestilling til Kongen, $\frac{30}{11}$ 1821, ogsaa havde berørt den puerperale Mortalitet for de foregaaende Aar og anslaaet den til »2 à 3, i epidemiske Aar til c. 4 af Hundrede«. Det sidste maa have sigtet til Aarene 1818 og 1820, da Mortaliteten steg til resp. 5,4 % (52 i Stiftelsen Døde af 959 Fødende) og 4 % (40 af 999)³⁾, men i den 1829 (af Malling, Saxtorph og Fenger) indgivne Beretning, hvor de to Triennier 1822—24 og 1825—27 sammenstilledes, lød det igen beroligende, idet Mortaliteten for begge Perioder angaves til omtrent 2 af Hundrede (korrig. lidt over 3 % i begge). Endnu havde man altsaa i Joh. Sylv. Saxtorph ikke fundet Anledning til officielt at vække Opmærksomheden for uhyggelige Tilstande indenfor Fødselsstiftelsen grundet paa den høje Dødelighed blandt Barselkvinder, det skete første Gang i den (af Saxtorph, Fenger, Moltke) 1832 indgivne Beretning for Aarene 1828—31, hvor efter Bemærkning om, »at en extraordinær Svaghedstilstand hos Barselkvinderne havde forøget Ammeantallet, fordi de Svage trængte til længere Ophold«, sluttedes med: »at der i Stiftelsen som i Staden herskede i Aarene 1829 og 1831 ondartede Barselfebre, der bortryddede en Deel, i 1829 92 og i 1831 59 Barselkvinder«.

Ud over denne lakoniske Bemærkning savnes al nærmere detailleret Redegørelse for de nævnte Epidemier eller mulig tagne Forholdsregler mod dem. Det maa derfor staa uopklaret, hvad der gav Anledning til den 1829 pludselig udbrydende Barselfeber Epidemi, der med Hensyn til Ofrenes samlede Tal for Aaret ikke fik noget Sidestykke i Stiftelsens Historie; af 847 Fødende døde 114, altsaa over 13 %, medens Mortaliteten Aaret før og efter var

²⁾ Et Fjerdingaar altsaa efter Lundings Død. Om det var i dette Tidrum, Otto var konstitueret som Reserveakkoucheur, maa jeg lade staa hen. I en Omtale (Siebolds Journal f. Gebh. etc. Bd. 16, 1836) af Forholdene i vor Fødselsstiftelse, der senere skal gengives, nævner den tyske Læge Nevermann, der studerede i København i Tiden 1827—30, at Otto var Underakkoucheur, men det nærmere Tidspunkt er ikke angivet.

³⁾ Korrigeret med Hensyntagen til de i Hospitalerne Døde var Forholdet 7,2 % og 5 %.

forholdsvis ringe, resp. 3,5 % og 5,4 %. Epidemien begyndte i Februar og standsede først i September, den kulminerede i Juli, da der af 84 Indkomne døde 23 (27,4 %). I Kaysers Skrift findes, fra regnet de statistiske Optegnelser, heller ingen nærmere Beskrivelse af Epidemien eller Forklaring af dens Udbrud; om den samtidig i Staden herskende bemærker Kayser, at han, udover dens Tilstedeværelse, intet trykt Bidrag har fundet til dens Historie, saa lidt som til den ogsaa i 1831 i Byen herskende Epidemi. Om begge har jeg forgæves søgt nærmere Antydning i Sundhedskollegiets Arkiv. I sin meget korte Medicinalberetning om København for Aaret 1829 nævner Stadsfysikus Lund blot: »Barsel-feber herskede hele Aaret igennem, af Barselkoner døde 159«; fradraget Fødselsstiftelsens Mortalitet (114), bliver de puerperale Dødsfald for de øvrige Fødende i Byen 45, et i Forhold til Fødslerne (c. 2600) ret højt Tal. Og for Aaret 1831 bemærker den konstituerede (fra 1830 Lund adjungerede) Stadsfysikus Hoppe bl. a.: »Ingen Sygdom har været særdeles epidemisk herskende, som Døde i Barselseng anføres 102«, der, naar Stiftelsens Mortalitet (77) fra regnes, kun giver 25 i Byen Døde.

Den knappe Form for Direktionens ovennævnte Meddelelse om det i 1829 Passerede maa vel nok undre og lade formode, at man for enhver Pris ønskede ikke at vække Uro, thi at der indenfor Stiftelsen blev grebet ind, og efter Omstændighederne energisk, for at bekæmpe Epidemien, synes at fremgaa af en Betænkning, som Bang mange Aar senere (21. Dec. 1844) afgav mod Levy, der havde anket over Direktionens formentlige Mangel paa Initiativ overfor tidligere Barsel-feber-epidemier. Det hed her hos Bang: »Professor Levys Yttringer om Troen paa en Fatalisme naae ikke den Mand, mod hvem de ere stiledede. Direktionen har ikke blot med Lukningen 1829 virket mod det Maal at standse Sygdommen og dræbe Smitstoffet, den har den Gang og senere anvendt alt hvad der stod i dens Magt for at gjøre dette. Det var ingen løselig Rensning af Localet alene, som da foretoges, den var grundig saavel for samme som for Inventariet«. Altsaa allerede i 1829 skulde man have grebet til det heroiske Middel, Stiftelsens Lukning, saa meget besynderligere, at det blev uomtalt i den officielle Direktionsberetning, og at der ogsaa i Arkivet savnes al Oplysning herom.

Med Aaret 1829 indvidedes saaledes det sidste sørgelige Af-snit af Saxtorphs Embedstid, hvis Særmærke blev de hærgende

Barsel-feber Epidemier, som i stigende Heftighed truede Stiftelsen med Opløsning, undergravede dens Renommé og nedbrød dens Forstanders fysiske og aandelige Modstandskraft, ikke mindre end de ham samtidig tilføjede personlige Krænkelser, men inden vi gaar til Skildringen af dette Afsnit af Stiftelsens Historie, skal nævnes en Del forudgaaede Omskiftninger i dens Personale.

Efter godt og vel et Par Aars Ansættelse meldte Md. Første i November 1825, at hun ønskede at fratræde til Nytaar, men tog dog atter Ansøgningen tilbage med Anmodning om indtil videre at maatte fungere, hvorfor det betydedes hende, at hun maatte sige op med 3 Maaneders Varsel. I Februar 1826 gentog hun da Ønsket at forlade Stiftelsen til Maj. Hendes Efterfølgerske blev Frederikke Christine Sachmann fra Kalundborg, hvor hun havde praktiseret siden 1810, da hun tog Eksamen. Manden var Tømmermester og blev i Kalundborg med de voksne Børn, kun hun og den yngste Datter flyttede til Stiftelsen. Blandt 9 andre Konkurrenter til Posten var en Md. Petersen, der anbefalede sig med »at have betjent Konen med de 4 Børn, Fru Jensen med 3 Børn og assisteret ved 51 Tvillingfødsler« (!). I 26 Aar (til 1852) var Md. Sachmann Stiftelsens Overjordemoder under dennes vanskeligste og sørgeligste Trængselsperiode.

I December 1832 døde Elias Bendz, Stiftelsens mangeaarige og højt fortjente Inspektør, hans Eftermand blev A. Chr. Lütken, fhv. Flag Sekretær ved den norske Marine. Saxtorph benyttede Lejligheden til at erholde en anden Beboelse, idet han ansøgte om i Stedet for Stuen i Gaarden Nr. 145 (hvor han havde boet siden 1804), at erholde den hidtil af Inspektøren beboede 1ste Sal med Tillæg af det tilstødende første Værelse i Bygningen Nr. 144. Det bevilligedes med Tilføjende, at Inspektøren skulde bo i Stuen, dog at det store 3 Fags Værelse til Gaden forbeholdtes Direktionen til Forsamlingsværelse. I Direktionen endelig var der sket følgende Personalforandringer. Efter Mallings Død 1829 indtraadte Overpræsident, Gehejmekonferensraad Moltke, der efter Ønske entledigedes 1834 og fulgtes af Overpræsident, Politidirektør A. C. Kjerulff, der til sin Død (1846) var et i Direktionen saare indflydelsesrigt og for Stiftelsens Anliggender interesseret Medlem, og 1833 var Raadmand Münter indtraadt, der fungerede til sin Død 1841.

Som oven nævnt gjordes der i Direktionsberetningen 1832 heller ikke nærmere Rede for den i Stiftelsen (og Staden) herskende Barsel-feber Epidemi 1831. Kaysers statistiske Optegnel-

ser viser, at den rasede fra April til Juni, af 251 Fødende bortreves 48 (19 %). Derefter fulgte 5 forholdsvis fredelige Aar, hvoriblandt dog enkelte med stærkt begrænsede Endemier (i Januar 1832 saaledes 12 Døde blandt 70 Indkomne, i April 1834 13 blandt 90) indtil Marts 1837, da Tilgangen af Fødende blev ualmindelig stor med samtidig stærkt stigende Mortalitet (24 paa 124), der vedblev til Udgangen af Juni, saa at i de 4 Maaneder af 400 Fødende 62 bortreves. I Anledning af denne Epidemi møder for første Gang i Arkivet Antydninger af præventive Forholdsregler fra Saxtorphs Side, idet i Referat- og Resolutionsprotokollen for 13. Marts er noteret: »Konferenceraad Saxtorph indstiller i Anledning af de mange Fødende og paa Stiftelsen udbrudt Barselseber Antagelse af flere Opvarningskoner og Anskaffelse af nye Jernsenge med Klæder,« hvad bevilligedes. Med større Ret kunde vel nok et Direktionen tidligere forebragt Forslag betegnes som præventivt overfor Barselseber, hvortil imidlertid Initiativet, saavidt skønnes, ikke udgik fra Saxtorph. I Juli 1833 indstillede den nys ansatte Inspektør Lütken, at der i Stedet for de af de Fritliggende benyttede smaa Hømadratser maatte anskaffes, som hos de Betalende, Tæpper med Seildugsunderlag. Det havde vist sig, at Hømadratserne let gennemblødte og ødelagde de underliggende Krølhaarsmadrater, de var desuden vanskelige at tørre »og kunde saaledes sandsynlig let indeholde og overføre Smitstof til de flere, de afbenyttedes af«. Man havde hidtil som det mindst bekostelige hos de Betalende brugt rødt Filt, som hver Gang efter Brugen kunde udvadskes, og til Underlag groft Sejldug malet paa begge Sider for at afholde Fugtighed fra Underlaget. Saxtorph ansaa Foranstaltningen for højst nødvendig, tjenende til Patienternes Vel og Madratsernes Skaanelse, og anbefalede den.

Lysere Tider, hvad Barselseberdødeligheden angik, blev det nu imidlertid ikke forundt Saxtorph at opleve, tværtimod, inden Afslutningen af hans Bane kom det i Stiftelsen i saa Henseende nærmest til en Katastrofe, men inden vi naar til den, skal omtales en Begivenhed, der for ham selv blev en dyb personlig Krænkelse og ved de Følger, den drog efter sig, satte sit Præg paa Stiftelsens Historie i hans sidste Aar.

Den 2. Jan. 1837 modtog Overpræsidenten Kjerulff en, 29. December 1836 dateret og til Direktionen adresseret, anonym Skrivelse, der formede sig som et skarpt Angreb paa Saxtorphs Ledelse af Stiftelsen, set fra alle Sider, som Undervisningsanstalt for Læger og Jordemødre, som Tilflugtsted for Fødende og disses Børn. Her skal ingen Gisninger anstilles om Forfatteren eller

hans Motiver, men at det var en med Stiftelsens Forretningsgang vel kendt Mand, vil vel Ordlyden af det i Formen ulastelige men i Tendensen mindre tiltalende Dokument vise:

»Til den Kongelige Direction for Fødsels- og Pleie-Stiftelsen i
Kjøbenhavn.

Det er ikke uædle Bevæggrunde, som have bestemt mig til ved Indsendelsen af disse Linier at vælge Anonymitetens Skjul. Jeg haaber meget mere, at Directionen ved at gennemgaae nedenstaaende Bemærkninger vil overbevise sig om, at det er Interesse for Sagen, som alene har fremkaldt dem, og jeg maa ansee Navnets Nævnelser for overflødig, hvor det alene er Sagen det gjælder om. Directionen, som tæller Lægevidenskabens ældste og meest udmærkede Lærere blandt sine Medlemmer, vil bedst være istand til at bedømme, om der ikke i det Skrevne maatte findes grundet Anledning til at underkaste Principerne for Stiftelsens Indretning og Bestyrelse en Revision, hvorved dette herlige Institut kunde blive skikket til, fuldstændigere end hidtil, at opfylde sit vigtige og almeennyttige Øiemed.

Naar vi betragte Hensigten med Fødsels og Pleiestiftelsen i Kjøbenhavn, saa kunne vi bedst dele den i to Dele, nemlig: I deels at oplære og undervise Jordemødre og Accoucheurer, II deels at give Fødende og smaae Børn et Tilflugtssted.

Jeg vil nu gennemgaae hver Deel for sig, og stræbe at udvikle de Svagheder, som forekomme mig at være meest til Hinder for Opfyldelsen af disse Hensigter.

I. Af en Jordemoder i Danmark forlanger man 1) at hun skal kunne bestemme, om et Fruentimmer er frugtsommeligt, eller ikke, hvor langt hun er henne i Svangerskabet, og om dette er naturligt eller ikke, samt at hun skal kunne give fornuftige Raad med Hensyn til hendes Tilstand; 2) at hun skal kunne bestemme, om Fødselen er begyndt og om den gaaer frem efter Naturens Regler, eller afviger derfra; 3) at hun, hvis den gaaer frem efter Naturens Regler, skal kunne hjælpe Fruentimmeret ved Fødselen, og hvis den afviger derfra, bestemme, om Afgivelsen er saa betydelig, at den udfordrer Tilkaldelsen af en Læge, eller om Fødselen kan gaae for sig uden dennes Hjælp; i sidste Tilfælde maa hun da kunne administrere de Hjælpemidler som udfordres; i første maa hun forstaae sig paa at gaae Lægen tilhaande og være hans eneste Assistent ved de Operationer, som han mueligen vil udføre. 4) Hvis øieblikkelig Hjælp udfordres og Lægen ikke er tilstede, hvilket f. Ex. paa Landet ofte er Tilfældet, maa hun paa egen Haand kunne yde den fornødne Hjælp, som ikke sjældent bestaaer i de allervanskeligste Operationer. 5) Hun maa kunne pleie Barselkoner og nyfødte Børn, og vide de Hjælpemidler som ere de bedste ved de hyppigere og mindre betydelige sygelige Tilfælde, som de ere underkastede; 6) hun maa kunne sætte en Klysteer, gjøre Indsprøitninger i Moderskeden, aarelade og catheterisere; 7) maa hun undertiden for Retten afgive sin Dom om Kjøen, Jomfrudom, foregaaende Svangerskab, tilstedeværende Svangerskab, etc.

Det maa være Enhver indlysende, at der hører baade gode Natur Anlæg og en god Undervisning til, naar et Fruentimmer, der før ikke har læst synderlig andet end Balles Lærebog, skal kunne dannes til

godt at fyldestgjøre disse Fordringer. Der er derfor ogsaa allerede paa forskjellige Steder f. Ex. i Storhertugdømmet Baden gjort den Indretning, at kun saadanne Personer tilstedes Adgang til at oplæres i Jordemoderkunsten, som have en nogenlunde god Fatteevne og Hukommelse; at dette ikke skeer hos os, kan Enhver erfare, som vil indlade sig i en Samtale med nogle af de Læredøttre, som aarlig ligge paa Fødselsstiftelsen. De af disse, som indkomme fra Landet, vælges af Amtmanden, som derved, saa vidt vides, blot tager Hensyn til, hvorvidt Districtet har Trang til en Jordemoder, og i Kjøbenhavn, hvorfra der tages 5 eller 6 Læredøttre, som blot deltage i den theoretiske og practiske Undervisning, men ikke have Ophold paa Stiftelsen, følges i denne Henseende en stræng Anciennitet. Hvad disse sidstnævnte Koner i Særdeleshed angaaer, da er det vistnok saa meget mere ønskeligt, at der tages Hensyn til gode og paalidelige Attester, da der føres hyppige Klager over, at Jordemødre i Kjøbenhavn føre et slet Levned, og ere Fruentimmere behjælpelige med at fordrive Fosteret.

Hvad derimod Undervisningen angaaer, da seer man strax, at den deler sig i to Hoveddele, nemlig den theoretiske og practiske. For at den theoretiske skal være god, er det, om ikke nødvendigt, saa dog ønskeligt, at der lægges en trykt Bog til Grund for den, og denne maa da være tydelig og fattelig og nem at lære, naar man skal kunne vente, at den skal kunne være til nogen Nytte. Men den være saa fuldkommen som den vil, saa bør dog en mundtlig Undervisning aldrig savnes, og naar det betænkes, at de Mennesker, som oplæres til Jordemødre, i Forveien ikke have nogen synderlig Dannelselse, saa synes det mig indlysende, at der ved denne maa gaaes meget langsomt frem, at Læreren maa henvende sig til enhver enkelt Discipel og passe ret nøie paa, for at Intet skal forbigaaes uden at blive forstaaet, samt at der maa høre meget lang Tid til, inden en saa vidtløftig og vanskelig Videnskab ordentlig kan blive gennemgaaet. — Hvad der udfordres for at den practiske Undervisning skal være god, vil let vise sig, naar vi foretage Punct for Punct, hvad jeg har fremsat som Fordringer til de practiske Jordemødre. Altsaa 1) maa der gives dem Leilighed til at undersøge ret mange Svangre paa de forskjellige Tider af Svangerskabet. Herved bør Læreren altid være tilstede, for at vise dem hvorpaa de i hvert enkelt Tilfælde især skulle henvende deres Opmærksomhed, hvorpaa de skulle kjende de tilstedeværende Abnormiteter, og hvad Raad de siden skulle give, naar et saadant Tilfælde møder dem. 2) Maa der gives dem Leilighed til at undersøge Fødende i de forskjellige Perioder af Fødselen, og Læreren bør da ogsaa være tilstede, for at vise dem hvorledes de skulle bære sig ad ved Undersøgelsen (maaskee det vanskeligste ved den hele Jordemoder-Praxis), for at betegne dem de forskjellige Fødselsperioders Overgange, samt gjøre dem opmærksomme paa de mulige Afvigelser fra Fødselens Love. 3) Maa der gives dem Øvelse i at assistere den Fødende, i at bestemme, om Fødselen kan gaae for sig ved Naturens Kræfter, eller der maa anvendes kunstig Hjælp, om de selv kan anvende denne, eller om Lægen maa kaldes til, og i sidste Tilfælde at assistere ham ved Operationerne. 4) Maa de flittig øves i at gjøre de Operationer som det kan blive deres Pligt at udføre, paa de dertil indrettede Phantomer, og naar de paa denne Maade i lang Tid ere øvede, maa der ogsaa gives dem Leilighed til under Læreren Veiledning at gjøre dem paa Levende.

5) Maa de øves i at pleie Barselkoner og de nyfødte Børn, i at kalde dem tillive, naar de ere skindøde, i at kjende deres almindeligste sygelige Tilfælde, samt vide, hvad der in concreto i disse bør gjøres. 6) Maa de have practisk Veiledning i hvorledes de skulle tilberede en Klysteer, hvorledes de skulle sætte den med bedste Virkning og uden at gjøre Konen Skade; de maae lære at indbringe en Modersprøite og 7) maa der gives dem practisk Anvisning til at bestemme, om et Fruentimmer er Jomfru eller ei, om det har født, og om det ofte har født, med Mere.

Vi ville nu see til hvorledes det staaer til ved Fødselsstiftelsen, betragtet som Læreanstalt for Jordemødre. Først om den theoretiske Undervisning. Til Grund for denne lægges M. Saxtorphs lille Jordemoderbog. Vi have ingen anden og maae derfor blive ved denne, som vistnok har adskillige gode Egenskaber, men vil man see hen til, hvad der i andre Lande haves i denne Art, hvad f. Ex. Nægeles Lehrbuch für Hebammen er for Tyskland, da maatte man vistnok kunne ønske en Forbedring i denne Henseende. Over denne lille Bog holdes der i det Høieste $\frac{1}{2}$ Aar (thi de Koner, der ligge et heelt Aar paa Stiftelsen, ere i det første Halvaar ikkun beskjæftigede med at gjøre Gangene rene, gjøre Opvartning etc.) nogle Gange om Ugen en foredragende Forelæsning for dem, som siden repeteres ved Examination, omtrent paa samme Maade, som ellers Studenter undervises. Denne Forelæsning holdes skifteviis af Overaccoucheuren og Reserve Accoucheuren, og desuden holder Overjordemoderen en enkelt Gang i Semestret en Forelæsning. Om man nu end ikke a priori kunde slutte sig til, at disse Mennesker, der for Størstedelen ere af Bondestanden, vanskeligen kunne have nogen synderlig Nytte af nogle faae Timers Forelæsning over Noget, som er dem aldeles Nyt, og som tilmed maa henregnes til Videnskabernes Gebet, især da de i en heel Time umuligen kunne holde deres Tanker samlede, — saa vil dog enhver, der nogensinde har indladt sig i en Samtale med dem om Fødselsvidensskaben, have erfaret, for hvilke Misforstaaelser de næsten uden Undtagelse ere udsatte.

Hvorvidt den practiske Undervisning er tilstrækkelig, skal jeg nu Punct for Punct belyse. 1) I at undersøge Svangre gives dem ingen Øvelse eller practisk Veiledning. 2) Til at undersøge Fødende have de vel megen Leilighed, men, naar man undtager at Overjordemoderen er tilstede første Gang at de gjøre det, ere de ganske overladte til dem selv i denne Henseende, og jeg har aldrig hørt eller seet, at nogen af de for dem ansatte Lærere have staaet hos, naar de explorerede og berigtiget deres Feiltagelser eller givet dem nogetsomhelst practisk Vink, hvorved de kunde undgaae dem i Fremtiden. 3) Ligeledes have de særdeles rigelig Leilighed til at betjene Fødende, men herved er ogsaa Over-Jordemoderen kun eengang tilstede, og de savne saaledes ganske den stadige practiske Veiledning, som er saa aldeles nødvendig, for at de skulle kunne komme til at kunne opfylde de mange dem paaliggende Forpligtelser. 4) Den practiske Øvelse paa Phantomet gives dem af Reserve Accoucheuren og bestaaer i, at de komme en eneste Gang til at gjøre en Vending paa Phantomet. At dette er aldeles utilstrækkeligt, er naturligt, og det vides desuden af egen Iagttagelse, at man har maattet lade dem hver daglig, adskillige Uger i Træk, fuldføre flere Vendinger, inden de have faaet nogenlunde Be-

greb om denne Operations Udførelse. Det er derfor almindeligt, at de paa Stiftelsen værende Candidater heri give dem nogen Øvelse, hvortil de imidlertid paa ingen Maade ere forpligtede, og hvilket knapt er dem tilladt, ja! der skal endog nyeligt være gjort et mundtligt Forbud derimod. Paa Levende komme de som oftest ikke alle til at udføre Operationen, og hvorledes maa det da gaae dem, naar de, efter eengang at have udført den paa Phantomet, skulle udføre den paa Levende, hvilket er saa uendeligt mange Gange vanskeligere? 5) I at oplive skindøde Børn have de en god Øvelse, og dette er ogsaa det, som de lære allerbedst paa Stiftelsen, ogsaa lære de at pusle Børnene eller Barselkonerne, men Ingen gjør dem opmærksomme paa, hvorledes de skulle kunne kjende eller behandle deres Sygdomme. 6) At tilberede og sætte en Lavement lære de af hverandre eller af Opvartningskone paa Stuen, derimod troer jeg ikke, at de lære at bruge Modersprøtjen; i at aarelade have de ingen theoretisk Undervisning, og den practiske bestaaer i, at nogle af dem komme til at trykke Sneppten af, imedens een af Candidaterne holder deres Haand; hvorledes de skulle catheterisere, viser Overjordemoderen dem, men de komme kun sjældent til selv at gjøre det. 7) Til at kunne afgjøre de forskjellige Spørgsmaal for Retten gives dem aldeles ingen Veiledning.

Naar Staten har anvendt saa mange Bekostninger til at danne duelige Jordemødre, som det hos os er Tilfældet, kunde det synes billigt, at den ogsaa fordrede, at der blev afholdt en skarp Examen over dem, inden det blev dem tilladt at gaae ud i deres vanskelige Praxis. Hvorledes Examen hos os er beskaffen, kan ikke med Bestemthed angives, da kun Fruentimmer have Adgang til at overvære den, men det synes mærkeligt, at det skal være noget Uhørt i Fødselsstiftelsens Annaler, at en Jordemoder er falden igennem ved denne Examen, og om dette mueligviis een eller anden Gang er skeet, hvilket er mig uvitterligt, kan jeg idetmindste forsikre, at jeg har kjendt flere Læredøtre, som efter min Overbevisning have været fuldkommen udygtige og umodne til at være Jordemødre og senere kom meget godt igjennem vor Jordemoderexamen.

Dog Fødselsstiftelsen har ikke alene den Bestemmelse at oplære Jordemødre, den skal ogsaa danne Accoucheurer. Med disses theoretiske Undervisning har den Intet at gjøre, men desto større Forpligtelser paaligger der den med Hensyn til deres practiske Dannelse. Da enhver, som i Danmark har taget den medicinske eller chirurgiske Examen, har Ret til at paatage sig Accouchementspraxis, og naar ingen anden Læge er tilstede, ikke engang kan vægre sig ved at yde den Fødende sin Bistand, saa forekommer det mig, at Stiftelsen maa give alle dem, som faae Ret til at practisere som Accoucheurer, Leilighed til practisk at uddanne sig, og om dette ikke kan skee efter det Antal af Fødende, som optages paa Stiftelsen, maa den ved at sætte sig i Forbindelse med Fødende i Byen, eller med andre Ord, ved at indrette en Polyclinik, søge at skaffe det nødvendige Antal tilveie. Fremdeles maa den sørge for, at de tilkommende Accoucheurer faae den behørig Veiledning i deres practiske Uddannelse; at det ikke er dem selv overladt, hvorledes og hvor ofte de undersøge de Fødende; at de gjøres opmærksomme paa hvorledes de skulle kjende, om Fødselen gaaer frem efter Naturens Regler, eller den afviger derfra, og hvorledes de i de specielle Tilfælde skulle adskille de forskjellige sygelige Afvigelser og

raade Bod paa dem. Endvidere maa der saavidt som mueligt gives dem Leilighed til under en erfaren Accoucheurs Veiledning at øve sig i de forskjellige Operationer samt at kjende og behandle Barselkonernes og de smaae Børns Sygdomme.

Spørge vi os nu, hvorledes opfylder Stiftelsen alle disse Fordringer? da bliver Svaret: den danner Candidaterne. Ja ganske vist! disse faae en rigelig Leilighed til at uddanne sig, især kunne de opnaae en meget god Færdighed i at undersøge Fødende, men Candidaterne ere for Tiden kun 4, thi det 5. Værelse, som skulde belægges med en Udlænding, eller i Mangel deraf med en Indfødt, har i de sidste 7 a 8 Aar havt anden Bestemmelse; disse ligge der hver i 4 Maaneder, alt-saa gives der aarlig 12 unge Læger Leilighed til at uddanne sig som Accoucheurer, men Staten giver aarlig omtrent 40 jus practicandi, de øvrige 28 maa derfor begynde deres practiske Løbebane uden nogensinde at have været tilstede ved en Fødsel. Og nu selv disse lykkelige 12 maae saa godt som ganske undvære al Veiledning. Naar en Candidat har ligget paa Stiftelsen i 14 Dage, maa han under Over Jorde-moderens Præsidium gjøre det, som han aldrig i Livet kommer til at gjøre, nemlig modtage et ved Naturens Kræfter født Barn, og fra den Tid af kan han staae for Tour til kunstige Forretninger, som han, naar disse foretages i Byen, maa fuldføre ganske paa egen Haand. Paa nogensomhelst practisk Anviisning ved Explorationen, eller paa Andet, som kunde ligne en clinisk Veiledning, er her aldeles ikke at tænke. Lige saa lidt gives der dem Leilighed til at øve sig i Diagnostiken og Behandlingen af Barselkonernes Sygdomme. At de blive kaldte til Fødende i Byen er et saa sjældent Tilfælde, at en heel Reform maatte være nødvendig for at faae noget istand, som lignede en Polyclinik. Hvad Børnesygdommene angaaer, ere de ogsaa uden den behørig Veiledning. De Børn, der ligge paa Stiftelsen, staae umiddelbart under Reserveaccoucheuren, og om det ogsaa ved hans Humanitet skeer, at et og andet mærkeligt Tilfælde undertiden bliver dem foreviist, have de dog aldeles ikke det stadige Tilsyn med Børnene og faae ikke det Mindste at vide om deres Behandling. Desuden naaligger det een af dem (sædvanligt den ældste medicinske Candidat) at behandle Pleie-stiftelsens syge Børn i Byen, og herved kan vel denne ene samle sig en ret smuk Erfaring, men om det er til Gavn enten for ham eller Børnene, at han saaledes ganske gaaer paa egen Haand, bliver dog stedse et stort Spørgsmaal. Flere af de Candidater, som have havt denne Praxis, have forsikkret mig, at de ikke uden med den største Ængstelighed ere gaaede til de syge Børn, som de før ikke have havt nogensomhelst Øvelse i at behandle, og at selv deres oprigtigste Bestræbelser for at behandle Børnene godt, sjældent have havt noget heldigt Udfald i vanskeligere Tilfælde.

Af et Hospital pleier man at forlange, at det ogsaa skal kunne give hele den lægevidenskabelige Verden noget Udbytte; fra vor Fødselsstiftelse ydes intet saadant, og kan Intet heller ydes, da der ingen Journal føres.

II. Ved Forløsningen foregaaer der hos Moderen en voldsom Revolution, idet flere Organer, som under hele Svangerskabet have arbeidet, og som tilsidst i Fødselsøjeblikket ved Fosterets Ud drivelse udvikle en uhyre Kraft, paa eengang sættes ud af Virksomhed og afløses af andre, som hidtil ikke have været i Virksomhed. Den Afkræf-

telsestilstand og Irritabilitet, som heraf er en nødvendig Følge, gjør derfor en særdeles kjærlig Pleie og Omhu til dette Tidspunkt nødvendige end til ethvert andet. Heraf forklares den Ængstelighed, hvormed disse Patienter i Praxis af deres Nærmeste bestandig behandles, og herpaa grunder det sig fornemmeligen, at alle civiliserede Nationer have oprettet Stiftelser, hvor fødende Barselkoner og deres nyfødte Børn, som ikke i deres Hjem kunne faae den tilbørlige Pleie, kunne finde et Tilflugtssted, hvor den Behandling, de nyde, saa vidt som mueligt erstatter dem hiin. Af alle eksisterende Fødselsstiftelser er der faae, som i Skjønhed, Gavnildhed og Omfang kunne maale sig med den danske, og det er da en Selvfølge, at vi mere end de andre Nationer have Ret til at ønske, at vor Stiftelse skal opfylde sine Forpligtelser mod Barselkonerne og de nyfødte Børn. Hvorvidt den opfylder disse, vil jeg nu forsøge at sætte ud fra hinanden. Vi ville først ledsage en Fødende fra hendes Indgang af Stiftelsens Port til hendes Udgang deraf. — Naar hun er kommet ind af Porten, ringes der med en Klokke, Læredøtrene komme ned, og hun maa da som oftest selv gaae op af Trapperne. Hun bliver nu undersøgt af den Læredatter, der skal betjene hende, og denne melder da hendes Tilstand til Over Jordmoderen, der troer paa denne Beretning som paa et Evangelium, og som, naar Beretningerne vedblive at lyde gunstigt, aldeles ikke explorerer Patientten, ja, hvis det er om Natten, ikke engang seer til hende før om Morgenen, men overlader hendes medicinske og diæteticke Behandling til Naturen og Læredøtrene. Hun bliver dernæst undersøgt af de 4 Candidater og 14 Læredøtre, og i Slutningen af Semestret endnu af 6 Læredøtre, hvem det er tilladt at gjentage deres Exploration saa tidt, som de ville. At disse 24 Personer ikke alle fare frem med den største Lempe, er saa meget mere begribeligt, som de ingen practisk Anviisning have faaet, og det er derfor ikke sjældent, at Fødselen ved denne Behandling bliver betydeligt besværet, f. Ex. idet Hinderne sprænges, de ydre Fødselsdele svulme op etc. Naar det nu er en Læredatter, der nyeligt er kommet til Stiftelsen, som skal betjene den Fødende (hvilket i hvert Aars Mai og November Maaneder stadigen finder Sted), da er baade hendes og hendes Barns Vel afhængigt af hiins tomme Gisninger, thi Candidaterne er aldeles ingen Ret hjemlet til at gjøre nogensomhelst Indsigelse imod de Fødendes Behandling, og om de ogsaa havde den, kunde det dog let hændes, at ingen af dem var tilstede, skjøndt de dertil ere bundne ved deres gamle uoverholdelige Instrux. — Er Læredatteren ærlig og uvis i sin Sag, da melder hun dette til Over Jordmoderen, som da kommer og undersøger den Fødende, og i Tilfælde af at kunstig Hjælp skal anvendes, sender Bud til Reserveaccoucheuren; kun naar denne er uvis i sin Sag, og ikke kan tilendebringe den begyndte Forretning, hentes Overaccoucheuren. Naar nu Fødselen nærmer sig sin Ende, bringes hun paa Fødselsleiet, og føder uden at enten Over Jordmoderen eller nogen af Accoucheurerne ere tilstede, med ganske blottet Underkrop og omgivet af en Mængde Læredøtre og Candidater, der ofte finde det mere moersomt at gjøre Løier og Spectacles, end at observere Fødselen. Naar hun har født, bringes hun tilsengs, og det er da især vigtigt for Barselkonen, at hendes Hud kan komme til at transpirere, og at hun kan komme til at falde i Søvn. Men det er langt fra, at der, som dog med Billighed kunde fordres, er draget Omsorg for disse Fornødenheder. Den ene af

Fattigstuerne er et koldt Værelse, hvor der bestandig er Træk, og i dem begge staae Dørene en stor Deel af Dagen aabne, hvortil kommer, at de, da Stikbækken sjeldent bringes, maae staae op af deres Seng og gaae ud paa Gangen for at forrette deres Nødtørf. I at falde i Søvn forhindres de ved den vistnok hensigtsstridende Indretning, at Konerne, inden de have Fødselsveer, opholde sig i samme Stue som de, der have født. Paa den ene Fattigstue føde de ogsaa i samme Værelse, ved den anden staaer Fødselsleiet i et lille Sideværelse, hvor fra Døren altid staaer aaben til Stuen, hvor Barselkonerne ligge; naar der nu er flere Koner, som paa samme Tid have Veer (hvilket ofte hændes), da kan det falde i dens Lod, som sidst kan føde, under de Omkringstaaendes Munterhed at høre den anden Fødendes fortvivlede Skrig i Fødselsøjeblikket, og maaskee, om nogen kunstig Forløsning skulde udføres paa denne sidste, ogsaa faae denne at see. Om og hvorvidt denne Behandling virkelig medfører de skadelige Følger for de Fødendes Sundhed, som man skulde troe, er det ikke let at gjøre sig nogen bestemt Forestilling om efter den ufuldstændige Underretning, som indeholdes i de offentlige Tidender, hvori blot omtales Indkomne og Udgaade, uden nogen nærmere Oplysning om, hvor mange af de sidste der paa Grund af Sygdom fra Stiftelsen ere indbragte paa Hospitalerne.

Et Værelse for sig selv kan en Fødende, der er fra Kjøbenhavn, ikke faae, med mindre hun er saa lykkelig at være ugift. Naar en Barselkone har tilbragt den første Uge af sin Barselseng paa Stiftelsen, bliver hun udskrevet, hun bliver da undersøgt af en Candidat om hun ingen smitsomme Sygdomme har, kommer en Dag paa Ammestuen og kan nu gaae sin Vej, da man som oftest ikke finder det Umagen værd at holde paa hende. Hvad skulle Læredøttrene tænke om dette, naar de lære, at en Barselkone ikke maa gaae ud før 4 à 6 Uger efter Fødselen? Skulde denne tidlige Udgang ikke foranledige, hvad der saa ofte finder Sted, at de Fødende, der i tilsyneladende sund Tilstand have forladt Stiftelsen, kort efter indlægges paa Hospitalerne af Tilfælde, som staae i Forbindelse med deres Barselfærd?

De spæde Børn blive puslede et Par Gange om Dagen; naar de ere syge, ordineres der Medicamenter til dem enten af Over Jorde-moderen eller af Overaccoucheuren, og 8 Dage gamle komme de enten paa Ammestuerne eller ud i Byen. Hvorledes det gaar til paa Ammestuerne, kan jeg ikke omtale, da jeg saare sjeldent har været paa dem, dog maa jeg tilstaae, at det har syntes mig, at de see meget renlige og ordentlige ud. Derimod maa jeg paa det Bestemtteste udtale min Mening om den feilagtige Maade, hvorpaa Stiftelsens Børn i Byen blive behandlede. Ethvert ugift Fruentimmer, som føder paa Stiftelsens Fattigstuer (aarligt omkring 500) faaer i det første Aar 4 Mark ugentlig, og i de to næste Aar 3 Mark ugentlig til sit Barns Forsorgelse, samt fri Medicin og Lægehjælp naar det bliver sygt; men da de fleste som føde der, ere Fruentimmer, der enten ikke ville have Uleiligheden af at pleie deres eget Barn, eller ikke kunne det, da de selv maae fortjene deres Brød, sætte de i Almindelighed Børnene ud i Pleie, og dette er da ogsaa let for dem at iværksætte, thi der er stor Rift om at faae de Penge, som Stiftelsen yder sine Pleiebørn. De arme Børn blive da satte i Pleie hos den første den bedste, uden at der bliver holdt nogen Control over, hvorledes de Folk ere, til hvilke de sættes ud. En na-

turlig Følge heraf er 1) at Børnene sjældent blive nærede med Die, men næsten altid opføres ved Flaske, 2) at de blive proppede fulde med Kartoffler, eller anden ufordøielig Næring, 3) at de meget ofte skifte Pleieforældre. Jeg blev engang kaldt til et Barn, som var 6 Maaneder gammelt og i den Tid havde havt 6 forskjellige Pleiemødre, jeg behøver vel neppe at tilføie, at det var i den ynkeligste Forfatning. At den Lægehjælp, der ydes dem, heller ikke er saa godt indrettet, som den kunde være, har jeg omtalt. Men foruden at Stiftelsen paa denne Maade sørger slet for sine Pleiebørn med Hensyn til deres physiske Tilstand, forsømmer den ogsaa paa det Skrækkeligste at see hen til hvad Følger denne Behandlingsmaade maa have paa deres Moralitet. — Disse ulykkelige Børn blive i Ordets egentligste Forstand opdragne til at blive Kjernen af Kjøbenhavns Pøbel, og naar man nu hertil lægger Resultaterne af den vistnok overdrevne Ængstelighed, hvormed der sørges for, at enhver Pige, som er besvangret, kan føde, uden at det bliver bekjendt for noget Menneske, og uden at hun behøver i mindste Maade at være bekymret for, hvorledes hun skal blive Barnet kvit, da kan man vist med Grund spørge sig selv, om Stiftelsen har opnaaet den Hensigt, som den fra sin Oprettelse af har proclameret, at fremme Moraliteten, thi at den har börtryddet Fristelsen hos Mange til at myrde eller udsætte deres Børn, kan vel neppe siges at have befordret dette Øiemed i nogen høi Grad.

Jeg har saaledes frimodigen udført en Beslutning, som jeg længe og uden at meddele mig til Andre har næret hos mig. Maatte dette Brev bidrage i det mindste Noget til, at Principerne for Stiftelsens Bestyrelse, der for en Deel findes i det Kongelige Rescript af 23. Marts 1787, blive reviderede og gjorde mere stemmende med Nutidens Fordringer, saa vilde Maalet for min Stræben være opnaaet, og den samlede Direction vilde ikke mindre end de tvende udmærkede Læger, hvem den medicinske Bestyrelse nærmest er overladt, derved erhverve sig Krav paa uskrømtet Taknemmelighed af det Offentlige.

Kjøbenhavn den 29. Dec. 1836. «

Fra Kjerulff sendtes Skrivelsen altsaa videre i Direktionen, hvis første Skridt jo kun kunde blive at udbede sig Saxtorphs Betænkning. Den blev afgivet 5te April, et vidtløfligt Indlæg paa 12 tætte Filiosider, der med frimodig Ærlighed ikke søgte at dække over egne Skrøbeligheder, men paa den anden Side klart lagde for Dagen, hvor lidt Forfatteren havde fulgt med Tiden uden at kunne gøre sig fri for gammel Slendrian. Som et talende Udtryk for Saxtorphs Person og Karakter og den Opfattelse, han havde af sin Gerning ved Stiftelsen, fortjener dette hans Forsvar, ikke mindre end Angrebet, at kendes efter Ordlyden:

»Til mine høytærede Herrer Med Directeurer paa den kongelige Fødsels- og Pleie-Stiftelse.

Hr. Overpræsidenten har leveret mig et ham tilstillet Andragende til Directionen for Fødsels- og Plejestiftelsen fra en anonym Forfatter, som gjør Directionen bekjendt med adskillige formeentlige Ufuldkom-

menheder i Henseende til Bestyrelsen af Undervisningen og Læge-Behandlingens i Stiftelserne. — Da disse Gjenstande nærmest ere mig betroede, har Hr. Overpræsidenten anmodet mig om, at meddeele Directionen min Betænkning og Oplysninger desangaaende, hvilket jeg herved skal søge at opfylde, ved punktvist at følge Forfatterens Fremstilling, saavel af det som han anseer som Fordringer, der kunne gjøres af Indretningen og Læreren, som af det der i saa Henseende præsteres af Stiftelsen, efter dens nærværende Indretning. —

I. Forfatteren opregner først, hvad der kan fordres, at en Jordemoder skal vide, for at være fuldkommen i sit Fag, og anfører dernæst de Mangler han troer at have bemærket ved den theoretiske saavel som den practiske Underviisningsmaade, som jeg bruger. —

Endskjøndt Underviisningen selv ikke er Directionens Pligt at kontrollere, og ligger udenfor de Herr: Directions Medlemmers Fag, der ikke ere lægekyndige, at kunne bedømme, saa indseer jeg dog, at det maa interessere alle Bestyrere af Stiftelsen at kjende, hvorvidt Stiftelsens forskjellige Øiemed tilbørligen opfyldes, hvoriblandt Underviisningen vistnok er et af de meget vigtige. Jeg skal derfor bemærke følgende:

At den theoretiske Underviisningsmaade, jeg nu i 37 Aar har brugt, skulde være et Fuldkommenheds Mynster, er jeg ikke saa taabelig at ville paastaae, saameget mindre, som jeg ofte selv har følt, at den kunde i et og andet forbedres, og derfor jævnlig søgt at indrette den bedre, hvor jeg bemærkede, at den kunde trænge dertil; ja jeg indrømmer ogsaa, at Forfatteren har i sine Bemærkninger givet Vink, som jeg ikke skal lade ubenyttede. — Men jeg holder mig dog ogsaa overbevist om, at, dersom Forfatteren havde selv overværet den Underviisning, jeg giver Jordemødrene, og den Examen, de undergaae ved den befalede Examens-Commission, han da vilde have fældet en fordeelagtigere Dom derover, end han nu har gjort, idet han blot har sluttet af Lærlingernes Forkundskaber, eller af hans Samtale med enkelte af dem, som have viist mindre klare Begreber om det, der var dem lært, hvilket maaskee ogsaa er fremkommet af Misforstaelse baade fra hans og deres Side, eller deraf, at saavel jeg selv, som Reserve Accoucheuren, ikke stedse veilede dem ved enhver naturlig Fødsels Behandling, men at dem overlades mere paa egen Haand, end han troer at burde skee. Forf. har nemlig ikkun haft for Øie de mindre Lære-Anstalters Indretning, hvor hele Aaret forekomme mellem 100 og 150 Fødende, hvor det altsaa er overkommeligt for en Lærer at overvære enhver Fødsel, og hvor det er nødvendigt, for at bringe Lærlingene de allernødvendigste Kundskaber, at benytte enhver enkelt Leilighed til Veiledning i det practiske, for at de i et kort Tidsrum (som paa mange Steder ikkun er 3 Maaneder, især i de mindre tyske Fødsels-Anstalter) kunne høste den størst mulige Øvelse i det practiske; men som saavidt jeg veed hverken finder Sted i de større Fødsels Hospitaler nogetsteds i Tyskland eller Frankrig eller er nødvendigt i saadanne, hvor Antallet af Fødende er stort, saaledes som hos Os, og Antallet af Lærlinger forholdsviis mindre, end de fleste andre Steder. — Imidlertid maa jeg dog berigtige den Fremstilling, som Forf. gjør om Maaden, hvorpaa det overlades Lærlingerne at betjene de Fødende, derhen at det ingenlunde skeer uden Opsigt med dem, enten af Stiftelsens Jordemoder eller af Candidaterne (der

alletider ere examinerede Chirurger eller Medici førend de indlægges i Stiftelsen til at erholde Øvelse i det practiske, og altsaa kjende dette i Forveien) og at, hvor kunstig Hjælp udfordres, denne aldrig tillades nogen Lærling at foretage uden i Overværelse enten af Overjordmoderen eller Reserve-Accoucheuren eller Overlægen, som veilede Lærlingen og komme til Hjælp selv, naar Forretningen udkræver saadant. Til de specielt af Forf. anførte Mangler i den practiske Underviisning af Læredøttrene, bemærker jeg:

ad 1, at Stiftelsens Locale ei tillader, eller det i Stiftelsens Fundats er bestemt, at Svangre maae oplages, førend meget kort før Fødselen.

ad 2, at det ei er ganske rigtigt fremstillet, naar Forf. siger, at Overjordmoderen ikkun eengang er tilstede nemlig ved første Undersøgning, thi hun er saa jævnlig tilstede hos de Fødende baade Nat og Dag, at hun meget ofte har Leilighed til at gjøre Læredøttrene opmærksomme paa Begivenhederne ved Fødslerne, uden just egentlig at holde Foredrag desangaaende, saaledes som Forf. har tænkt sig, at det burde være, men hvorved hun dog giver Veiledning, og det maaskee for Læredøttrene paa en mere fattelig Maade, end Forf. troer. —

ad 3, henholder jeg mig til hvad nys er anført under Nummer 2.

ad 4. At Reserve Accoucheuren i de senere Aar allene har givet practisk Øvelse paa Phantomet, og ikke jeg, er sandt, men da jeg kjender den nuværendes Duelighed dertil, har jeg ikke fundet Anledning til ogsaa selv at give denne Underviisning, hvilket jeg dog indtil de sidste 6 à 7 Aar har gjort, og jeg vilde ønske, at Forf. havde været tilstede ved Læredøttrenes Examen for at overbevise sig om, at de allerfleste med Færdighed kunne foretage Vendingen paa Phantomet, og slet ingen har røbet saadan Mangel deri, at man skulde befrygte meere Fare deraf, end hvad der i svære Tilfælde vil finde Sted ved enhver mindre øvet, endskjøndt nok saa vel underviist Læge. — At det er Candidaterne af mig forbudt at lade Jordemødrene, paa Candidaternes egne Værelser, under deres Veiledning øve sig paa Phantom er ikkun skeet, naar jeg mærkede, at Uordener derved anledigedes, hvilket jeg ikke troer at burde lægges mig til Last. —

ad 5. At Læredøttrene ei gjøres opmærksomme paa Behandling af Barselkonernes eller Børnenes Sygdomme, troer jeg at kunne forsvare, thi jeg troer ikke, at dem kunde betroes saadant formedelst de manglende Forkundskaber til rigtigheden at kunne fatte saadant, og at det snarere vilde give Anledning til Quaksalverie, naar de ansaae sig for oplærte i disse Kundskaber, der kun bør antages at besiddes af vel oplærte examinerede Læger. —

ad 6. At Læredøttrene ei skulle forstaae at sætte Klysteer, fordi de lære denne simple Haandgjerning af hverandre indbyrdes eller af Opvarningskonerne, er vist en urigtig Paastand af Forf., og jeg maa desuden bemærke, at Overjordmoderen selv pleier at vise Læredøttrene Brugen af Klysteer-Sprøiten de første Gange. Af Candidaterne erholde de den fornødne theoretiske Underviisning til at kunde aarelade, og det practiske ved at bruge Sneperten paa Cadavere, og, naar Leilighed gives, paa Levende under Candidaternes Veiledning. — At catheterisere forklarer jeg dem alletider selv theoretisk, og Overjordmoderen lader dem, saa ofte Leilighed gives, i sin Nærværelse foretage Operationen paa Levende, dette maa vist Forf. vide. — At bruge

Modersprøiten er ingen videre særdeles Kunstforretning end som at sætte Klysteer og behøver vist ingen særdeles Anviisning for en Jordemoder, der kjender Fødselsveiens Beskaffenhed saa vel, som Læredøttrene i Stiftelsen ved den megen Øvelse, de have i Undersøgning og Betjening af de Fødende, foruden den theoretiske Underviisning af mig. —

ad 7. Jeg mener, at de Kundskaber, der kunne udfordres af en Jordemoder til at besvare Rets-Spørgsmaal, savnes ikke hos nogen af Læredøttrene, der udgaae examinerede fra Stiftelsen, thi saadanne Spørgsmaal kan efter min Mening ikkun være indskrænkede til meget faae Gjenstande, om hvilke jeg troer at kunne godtgjøre, at vore Jordemødre vide det fornødne, naar man ikke vil fordre mere end billigt af saadanne Individuer, som Mængden af Læredøttrene, især de fra Landet, nødvendigviis maa være. — Jeg troer ogsaa at turde appellere til den Erfaring, som Beviis for Underviisningens Tilstrækkelighed, at der meget sjældent føres Klager fra enten Barselkoner eller Læger over Jordemødres Hjælp ved Fødsler, enten her i Staden eller fra Provindserne, men meget mere, at oplærte Jordemødre ønskes fortrinligen paa Landet, hvor der tilforn herskede Fordom mod saadanne, og man hellere betjente sig af uoplærte. — Det være imidlertid langtfra, at jeg vilde paastaae, at alle af mig oplærte Jordemødre vare lige duelige, eller at der jo gives blandt dem flere, der ikkun have de høist fornødne Kundskaber, men dette mener jeg ei at behøve nogen Apologie for, thi det samme gjælder om Læger, som ogsaa om alle andre i alle Kundskabs-Fag, der ikke ere lige duelige alle, naar de forlade Skolerne, men hvorved det dog ikke behøver at oversees, at mange blive duelige efterhaanden ved Erfaring og Øvelse. —

Jeg kommer nu til ogsaa at yttre mig om tvende Ufuldkommenheder, som Forf. paaanker, og som nærmest vedkomme mig som Lærer, nemlig: 1) at ingen klinisk Veiledning af mig gives Jordemødrene, fordi jeg ei er tilstede, naar de undersøge eller betjene de Fødende, eller personligen leder de practiske Øvelser. 2) at der ingen Journaler føres over Fødslerne, og Stiftelsen derfor ikke giver noget videnskabeligt Udbytte for den lærde Verden. —

Hvad det første angaaer, da maa jeg bemærke, at en saadan klinisk Veiledning, som Forf. fordrer, ikke er udførlig i en Stiftelse, hvor omtrent 1000 Fødende aarlig modtages, men kan ikkun finde Sted i mindre Stiftelser; det vilde være fysisk umuligt for en Lærer, eller Reserveaccoucheur, eller Overjordemoder at kunne bivaane selv alle Fødsler, især da som bekjendt de fleste Fødsler indtræffe om Natten. Den Maade, hvorpaa klinisk Veiledning i vore Tidër gives Jordemødrene, hidrører meest fra, at Antallet af Fødende er saa ringe i de fleste mindre Stiftelser, at Lærerne ikke kunne forskaffe de Oplærende noget practisk Begreb om Fødselshandlingen, uden ved selv at være tilstede fra Begyndelsen til Enden ved Fødslerne, og gjøre Lærlingerne opmærksomme paa, hvad der skeer; en ganske anden Sag er det i de større Stiftelser, hvor man kan biibringe Lærlingerne de fornødne practiske Kundskaber, ved den hyppige Leilighed til at bemærke hos de Fødende det, som Læreren i Underviisningstimerne lærer dem, og gjøre dem idelig opmærksom paa, hvad de have at iagttage, Lærlingerne ville da efterhaanden meget godt lære at være opmærksomme, naar dem overlades mere at behandle de Fødende uden

stadigen Overværelse af Læreren. — Hertil kommer, hvilket er enhver Sagkyndig vel bekendt, at den største Deel af Fødsler kunne skee ved Naturen, og at Hjælpen ved disse er meget eensformig, naar man ikke gjør sig forsætlig Umage for at udhæve de allermindste og ubetydelige Nuanceringer i Fødselshandlingen; jeg holder mig for istand til at lade vore Jordemødre, oplærte efter den hidtil brugte Underviisningsmaade, concurrere med enhver anden Lærestalts Læringer, uden at de skulle staae tilbage i Kundskaber og fornødne Færdigheder for dem, og jeg kan derfor ikke indrømme den cliniske Underviisningsmaades Nødvendighed, endskjøndt jeg meget gjerne indrømmer, at en saadan clinisk Underviisning, som Forf. har tænkt sig, kan have sin gode Nytte.

Hvad det andet Punkt angaaer, at nemlig ingen Journaler over Fødslerne føres, da maa jeg herved bemærke, at naar disse skulde medbringe nogen videnskabelig Nytte, maatte de være paalidelige, men dette veed jeg af Erfaring, at de ikke blive, naar de føres af Candidaterne, og ikke af en af Lærerne selv, hvilket igen udfordrede, at disse skulde være tilstede ved Fødslerne, hvilket er umuligt, saalænge de tillige have andre Embeder og andre practiske Forretninger. At Journaler føres med Nytte i mindre Stiftelser, er en anden Sag, thi der kan Læreren overkomme at paasee, at de føres ordentligen. — Jeg har i flere Aar ladet Candidater føre schematiske Tabeller over de fritliggende i Stiftelsen, hvilke afgive Materiale til en statistisk Oversigt, i Henseende til Antallet af Fødende, deres Ankomst og Udgang, samt Tilstand naar de udgik, som ogsaa Fødsels Natur i Almindelighed, hvilke Tabeller endnu stedse føres ordentligen i en indbunden Protocol. — Hvad Journaler over dem, der blive syge i Barselsengen angaaer, da maa jeg bemærke, dels at disse Sygdomme ei meget variere, og derfor ikke vilde give stort Udbytte for Videnskaben, enkeltviis betragtede, dels, at de af mere langvarige Sygdomme angrebne Patienter, sendes til Hospitalerne, fordi Stiftelsens Locale ei tillader at beholde de Syge længe, for at ikke Pladserne skulde savnes for nye indkomne Fødende. Min Behandlingsmaade erfare Candidaterne ved de daglige Besøg, jeg yderst sjelden i min hele Embedstid har forsømt at gjøre, og hvad Resultaterne af mine Erfaringer angaaer, da har jeg rigtignok ofte tænkt paa at ville offentliggjøre disse, men det er hidtil blevet ved enkelte lagttagelsers Meddelelse i det medicinske Selskabs Skrifter, fordi jeg hverken har havt det fornødne otium litterarium, eller har følt synderligt Kald hos mig til at være Skribent, hvilket ikke er enhver givet, hvortil endnu kommer, at jeg har den Æresfølelse, at naar jeg vilde offentliggjøre noget videnskabeligt Arbejde, vilde jeg at det skulde have noget sandt Værd; men jeg har tillige den Mistillid til mine Kræfter, at jeg har troet mig ei istand til at udføre et saadant Arbejde, og den Ømfindtlighed, ikke at ville udsætte mig for en haard og skarp Kritik. —

Disse faa Bemærksninger, fremsatte uden Forbeholdenhed, efter min individuelle Overbeviisning, maae her være nok, da de ikkun angaae min Person, og ikke videre kunne interessere Directeurerne. —

Jeg vil derfor henvende Opmærksomheden til nogle af de Anker, Forf. har fremsat, og som kunne fortjene Directionens nærmere Overveielse om, eller hvorvidt de kunne afhjælpes.

1) At ikke Svangre optages i Stiftelsen. — Efter min Mening er

Localet dertil ei tilstrækkeligt, og jeg veed ei om det kan ansees fordeeltigt for de Svangre selv at opholde sig nogle Maaneder før Fødslen i et Hospital uden synderligt legemligt Arbeide. — Den Nytté, som for Lærlingerne skulde deraf høstes, er vist heller ikke saa stor, som det lader. De Svangre kunde dog vel ikke optages før i de sidste Maaneder, paa hvilken Tid enhver dannet Læge, med de fornødne Kundskaber, uden stor Øvelse vil kunne temmelig nær bestemme Svangerskabstiden, men Vanskeligheden er størst i de første Maaneder, og saa tidligt vilde neppe mange forlange Optagelse, eller man kunde være istand til at beskjæftige dem i Stiftelsen; ikke at tale om de mulige Uordener, der ved saadanne Fruentimmers Ophold i Stiftelsen, som dem der rimeligviis vilde benytte Leiligheden, kunde finde Sted. —

2) At Valget af Læredøttre ikke er strængt nok, saa at mange forud mindre dannede antages, og disse derfor ei kunne tilstrækkeligt oplæres i en Tid af et halvt Aar. — Saa unægteligt det er, at det var ønskeligt, om Lærlingerne fra Landet ei toges af den lavere Almue, saa lidt indseer jeg hvad Directionen skulde gjøre mere end der gjøres, man fordrer en Alder af hoist 30 Aar, en Attest fra Lægen om deres physiske Beqvemhed, en Præsteattest om deres moralske Vandel i Menigheden, og sædvanlig følger tillige Begjæring fra Øvrigheden, naar det er fra Kjøbenhavn, eller Ønske fra Beboerne, naar det er fra Landet. At alle disse Attester givende Folk ei skulde være paalidelige, men paalideligere skulde søges, mener jeg vilde have store Vanskeligheder, og min Erfaring har lært mig, at allerstørste Delen af de fra Landet indsendte Lærlinger ikke mangle Nemme til at lære, eller at Tiden af et halvt Aar er for kort til at bibringe dem de fornødne Kundskaber, ved Hjælp af de idelig holdte Underviisninger, saavel ved mundtlige Foredrag, som ved den practiske Øvelse, hvortil de have megen Leilighed, ja langt mere end i smaa Stiftelser, i hvilke paa mange Steder i Tydskland Læretiden, som ovenfor anført, ikkun er 3 Maaneder, og Leiligheden til at see mange Fødende, og selv at udøve Fødselshjælpen, er langt ringere end hos Os. Antagelse af Koner her af Staden, for at oplæres til Jordemødre, har hidtil været overladt til disses Lærer, som er »Stadsaccoucheuren«, som derfor bliver lønnet af Kæmnerkassen (200 rd. aarlig). Dette Embede har været mine Formænd i Over-Accoucheur-Embedet, og ligeledes mig, overdraget. Directionen for Fødselsstiftelsen har Intet dermed at gjøre. — Imidlertid vilde det være mig meget kjært om bemeldte Koner, ligesom de fra Landet, maatte vælges af hele Directionen, efter hvert $\frac{1}{2}$ Aar indgivne Ansøgninger, da jeg har maattet høre mange Bebreidelser, fordi iblandt Stadens Jordemødre ere flere umoralske Personer, hvilket man mener, at jeg burde have paaseet ikke at finde Sted, uagtet jeg aldrig har forsømt at fordré Attest fra Præsterne om Konernes moralske Forhold i Menigheden, hvilket er den eneste Attest, der er mig paalagt at fordré, og som atter bliver foreviist Examens Commissionen, naar Konerne indstille sig til den mundtlige Examen. — Dog har jeg ogsaa bragt i Erfaring, at mangan Attest ei har været ganske paalidelig, og Mængden af de sig meldende Koner, der ønske at oplæres, har gjort, at jeg har seet mig nødt til at gribe til Anciennitets-Systemet, for at undgaae mange andre Ubehageligheder, men hvorved er skeet, at undertiden umoralske Personer ere blevne Stadens Jordemødre, dog gjælder dette vist ikke om det større Antal af dem, og er neppe

muligt ganske at undgaae. Jeg beder derfor, at denne Punkt maa ogsaa blive nøiere taget i Overveelse. —

3) At ei et større Antal af Jordemødre og især af Studerende gives Adgang til at lære i Stiftelsen. — Jeg troer, hvad Jordemødrene angaaer, at det aarlige Antal af 24 Jordemødre fra Landet og 8 fra Staden, har viist sig at være tilstrækkeligt til at forsyne Landet og Staden; thi af de aarlige Beretninger fra Physici udenfor Kjøbenhavn, har jeg havt Leilighed til at see, at næsten allevegne i Danmark ere de bestemte Districter i Danmark besatte med oplærte Jordemødre fra Fødsels Stiftelsen, og af de Ansøgninger om at optages, som hver $\frac{1}{2}$ Aar indkomme til Directionen fra Koner, der ønske at oplæres for Betaling, vil sees, at den største Deel ei er fra Districter, der mangle Jordemødre, men fra saadanne, der blot for at søge Erhverv ved privat Praxis vælge denne Vei. — At der vindes meget ved ikke at tage et større Antal, indsees let, da Leiligheden til Øvelse derved er større, og jeg skulde derfor ei tilraade at antage flere end det ovennævnte Antal, som i Fundatsen er bestemt.

Hvad de Studerende angaaer, saa var det vist ønskeligt, om flere end 12 aarlig kunde gives Adgang til at ligge som Candidater i Stiftelsen, men jeg drister mig dog ei til at foreslaae, at Antallet skulde forøges, thi ringere end 4 Maaneder for hver Candidat er ikke ønskeligt, naar de skulle have nogen ret Nytte af deres Ophold i Stiftelsen, og de Fødende ei plages ved Undersøgningen i Fødslen af altfor mange, baade Læredøttre og Studerende, hvilket Forf. paa et Sted i sit Andragende troer alligevel at finde Sted i Stiftelsen. Imidlertid maa jeg dog bemærke, at jeg ikke sjeldent har givet en examineret Candidat af Gangen Tilladelse til at besøge Stiftelsen, uden at have stadigt Ophold der, enten naar en saadan Candidat agtede at reise fra Staden, for at nedsætte sig som Practicus i Provindserne, og ønskede at erholde nogen Øvelse i Undersøgningerne forinden, hvilken Foranstaltning ogsaa ved Over Accoucheurens Instrux er ham tilladt at træffe.

At der findes et Værelse, som Forf. blot nævner »at have i de sidste 7 à 8 Aar en anden Bestemmelse« og som han »troer at have været bestemt for en Udlænding eller indfødt 5te Candidat«, er en, paa Grund af Mangel paa rigtig Kundskab, anført Anke. Det Værelse Forf. mener, er rigtig nok beliggende tætved de øvrige Candidaters Værelser, men har aldrig været bestemt til en 5te Candidat eller en Udlænding, men har været fra Stiftelsens første Indretning af overladt Over Jordemoderen til at sætte overflødig Boscab i; men da hun ingen Brug havde derfor, tillod Directionen mig for 7 à 8 Aar siden at maatte benytte det til at lade min private Amanuensis boe deri, dog uden at han havde lige Rettigheder med Candidaterne til Øvelse i Stiftelsen, men ikkun at maatte besøge Stuerne og være tilstede ved Fødslerne. Efter at denne min Amanuensis givtede sig for 4re Aar siden, og tog Bopæl i Byen, har jeg ei benyttet det. Det er desuden ikke fordi man jo nok kunde skaffe en 5te Candidat et Værelse i Stiftelsen, at denne ei har været antaget, men fordi Directionen troede at Tallet af Candidater ei burde forøges over de bestaaende 4re. Udlændinger have i mange Aar været nægtede Ophold der (saaledes som i min Formands, og de første halve Snees Aar i min Embedstid, undertiden tillodes af Directionen, og ei heller endnu er gandske forbudt, men ikkun vanskeliggjort saa meget, at i lang Tid ingen Udlænding har forlangt det) hvil-

ket har havt til Følge, at meget faa Udlændinge søge til Kjøbenhavn for Fødsels-Stiftelsens Skyld, hvilket længere tilbage i Tiden var hyppigere Tilfældet. —

Jeg har hidtil meest fremsat mine Bemærkninger angaaende Forf.s Anker mod Jordemoder Underviisningen og gaaer nu over til dem han gjør mod Dannelsen af Accoucheurer i Stiftelsen. I denne Henseende har Forf. taget Hensyn til den Maade, hvorpaa Lægerne i vore Dage paa andre Steder dannes, og især ved de mindre Fødselsstiftelser i Tydskland, og som han savner i vor Fødsels-Stiftelse. — At denne Underviisningsmaade hidtil ei har fundet Sted hos os, er ganske sandt, og jeg skal desangaaende gjøre følgende Bemærkninger.

a) Den cliniske Underviisningsmaade, som Forf. savner, har ikke førend i vore Dage været ret almindelig i Brug, ja, den savnes endnu i en af de største Stiftelser i Europa, nemlig i la maternité i Paris, hvor slet ingen Læger tilstedes Adgang; den er heller ikke, saavidt mig bekendt, rigtig i Brug i de smaae private Fødsels Anstalter i England; jeg selv, og mine Fortidige eller Samtidige, har ingen saadan clinisk Underviisning erholdt; vi have alle maattet bruge vor Selv-Opmærksomhed ved de forefaldende Fødslers Behandling, efter de Regler, som vare os iforveien meddelte i Professorens theoretiske og practiske Forelæsninger, og Øvelser i Phantomet, og dernæst have vi anvendt megen Selv-Øvelse i Explorationen hos de Fødende, — hvortil Forf. indrømmer, at megen Leilighed gives i Stiftelsen —. Ved saadanne egne Bestræbelser erhverves vist nok langsommere de Kundskaber, som ved en brugelig clinisk Veiledning af en mere øvet Lærer i kortere Tid erholdes, og jeg indrømmer gjerne, at den er et fortrinligt Hjælpe-middel; men at vi, som ere dannede paa den ældre brugelige Maade, skulde være blevne mindre duelige, troer jeg ikke at kunne bevises; jeg maa heller ikke lade uanmærket, at den cliniske Underviisning, idetmindste i Tydskland, betragtes som et særskilt Collegium, for hvilket Læreren lader sig $\frac{1}{2}$ aarlig betale (i Berlin tager Prof. Busch 2 Louis d'ors af hver Tilhører, der bivaaner saadan clinisk Underviisning).

b) Ønske om, at jeg vilde indføre saadan clinisk Underviisning, som Forf. tilsigter, har endnu ikke en eneste Candidat i Stiftelsen yttret for mig, og jeg har derfor lagt mindre Vægt derpaa, da jeg ikke har betragtet den som nødvendig, og jeg har først for kort Tid siden, ved en af mine Tilhøreres Oprigtighed mod mig, erfaret, at Aarsagen til at fleres Ønske om, at jeg vilde følge den nyere Underviisningsmaade, ikke er bleven mig bekendt, er den, at jeg ikke har besiddet den Gave at vinde de Studerendes nærmere Fortrolighed, hvortil Grunden ligger i det alvorlige og stille Væsen, som er mig eget; som og i den urigtige Mening man deraf har uddraget, at jeg var en haardnakket laudator temporis acti, og uforbederlig i saa Henseende. —

c) Da alle Candidater i Stiftelsen ere examinerede Læger, har jeg hidtil staaet i den Formening, at de ved egen Flid vilde kunne benytte den rige Leilighed, som Stiftelsen frembyder til at erhverve sig practiske Kundskaber, og at dette var nok, siden jeg selv og saa mange andre derved have opnaaet practisk Færdighed; dog ville vist alle Candidater erkjende, at jeg har viist enhver Beredvillighed til at oplyse dem, naar de henvendte sig til mig, og at jeg ved vanskelige eller tvivlsomme Tilfælde dels selv har veiledet dem i practiske Forretninger baade i Stiftelsen, og naar de forlangte min Hjælp hos Fødende i Byen;

og den Mængde af unge Mænd, der med Held udøve Fødselshjælpen paa egen Haand, baade her i Staden og i Provindserne, troer jeg dog at tale for at de have høstet Nytte af deres Ophold i Stiftelsen, naar de med Flid, Lyst og alvorlig Opmærksomhed have benyttet, hvad de der have seet og erfaret. — Jeg har især søgt at give Reserve-Accoucheurerne al mulig Leilighed til at erhverve sig Færdighed i kunstig Fødselshjælp, baade ved i Begyndelsen af deres Embedstid at vejlede dem i svære Tilfælde, og siden, ved at betroe dem Hjælpen paa egen Haand, at give dem mere Mod og Selvtillid, og styrke deres Auctoritet iblandt Candidaterne og Læringerne af Qvindekjønnen. Dette vil vist ogsaa den nuværende Reserve-Accoucheur, ligesom alle de, der have været før ham i dette Embede, have kunnet bekræfte, af hvilke ikkuns Hr. Etatsraad Bang er levende.

d) Hvad jeg har anført om min Fremgangsmaade hos de Fødende, i Henseende til de Studerendes Underviisning, gjælder ogsaa om Barselkoners og deres Børns Behandling, og jeg har derved tænkt mig den Maade, hvorpaa jeg selv har lært dette, ogsaa at kunne være passende for andre. Jeg maa ogsaa bemærke, at den nyere brugelige kliniske Underviisningsmaade i practisk Chirurgie først for 5 à 6 Aar siden er bleven indført i det kongelige Frederiks Hospital, og at ved den ældre Maade ikke destomindre er bleven dannede overmaade mange duedige Chirurger, nemlig ved flittig Iagttagelse af Lærernes Behandlingsmaader af de Syge, Benyttelsen af deres Forelæsninger, og skyldig Eftertænkning. —

e) At indrette, til ydermere klinisk Underviisning, et Polyclinicum, saaledes som Forf. antyder, og som paa nogle andre Steder finder Sted i senere Tider, tillader mig ikke mine, især i senere Aar, meget tiltagne Embeds- og andre private Forretninger, og er jeg desuden ikke forpligtet dertil, ei heller kunde jeg i min Alder nu paatage mig saadant. —

f) At jeg ikke har benyttet Leiligheden i Pleie-Stiftelsen til at vejlede Candidaterne i Børne-Sygdommes Behandling, hidrører derfra, at det er paalagt Reservelægen ifølge hans Instrux at besørge denne alene, og ikkun at søge mit Raad, naar han fandt det fornødent, ligesom ogsaa Leiligheden til at see andet af Børnesygdomme end de almindelig forekommende næsten ensformige, er meget ringe, da Børnene sædvanligen ikkun i kort Tid beholdes i Stiftelsen, men udsættes, saasnart ske kan, til Pleieforældrene, eller deres egne Mødre. Jeg har ogsaa gjort den Erfaring, som den nuværende Reserve-Læge kan bekræfte, at de Candidater i Fødsels-Stiftelsen, der have ønsket at bivaane hans daglige Besøg hos Børnene i Pleie-Stiftelsen, altid have faaet Tilladelse dertil, men at de snart ere blevene kjede deraf, og ikkun i kort Tid have benyttet Tilladelsen, uagtet han ofte har opmuntret dem dertil, ved at gjøre dem opmærksomme paa enkelte sjældnere Tilfælde, der maatte interessere dem.

g) At jeg ei har brugt den Leilighed, der kunde gives til klinisk Underviisning i Børne-Sygdomme hos de Pleiebørn, der ere udsatte her i Staden, og for hvilke Pleieforældrene søge Hjælp ved at indfinde sig med Børnene i Stiftelsen hver Morgen, men at disses Behandling besørges af den ældste Candidat, har aldrig været paalagt mig som en Pligt, dog har jeg aldrig nægtet at vejlede Candidaten, naar han var i Tvivl, og henvendte sig til mig, men at dette sjældent har været

Tilfældet er sandt, fordi de fleste Børnesygdomme sjelden ere compli-
cete, eller deres Behandling overstiger de Kundskaber, som ogsaa
examinerede Candidater ere i Besiddelse af. —

h) Endelig vil jeg ikke nægte, at min Tilbøielighed til at give
mig af med klinisk Underviisning meget er svækket derved, at de fleste
Candidater i Fødsels Stiftelsen ere i Forveien underviste ved det Chi-
rurgiske Academie, og have der hørt min ærede Vens Hr. Etatsraad
Fengers fuldstændige Forelæsninger over Fødsels-Videnskaben, hvorfor
de ikke pleie at besøge mine over denne Videnskab, og ikkun meget
faae dem over den egentlige practiske Deel, eller tage Deel i Øvelse
paa Phantomet, hvilket de tilforn gjorde, og hvorved jeg havde Leilig-
hed til nærmere at kjende deres Færdighed, see mig istand til at virke
paa deres Fremgang deri, og erholde den Bevidsthed at have udrettet
noget ved mine Foredrag. — Min Interesse for at arbeide til deres
yderligere Veiledning, ved kliniske Øvelser, tilstaaer jeg oprigtigen at
være svækket, thi Opmuntring dertil har manglet mig, og min Embeds-
pligt har jeg ei troet det at være, da mine Formænd i Embedet ikke
have handlet anderledes end jeg, og de Studerende selv ikke for mig
have yttret noget Ønske om anden Slags practisk Veiledning, end den
hidtil brugte Underviisning paa Phantomet, og deels at bivaane, deels
selv, under min eller Reserve Accoucheurens Veiledning, at foretage
Forretninger paa Levende. Jeg veed ogsaa, at ret gode Afskrifter af
mine Forelæsninger benyttes af de fleste Studerende, baade dem over
Fødselsvidenskaben og dem over Børne-Sygdomme, som jeg i flere Aar
har holdt, og hvori jeg har benyttet saavel Andres som mine egne
Erfaringer, hvilke derved ere blevene de Studerende til Nytte, naar de
selv siden have havt Leilighed til at opholde sig som Candidater i
Stiftelsen. —

Efter saaledes at have meddelt disse Oplysninger, slutter jeg med
den Erklæring, at jeg ingenlunde overseer Nyttens af den kliniske
Underviisningsmaade, som Forf. har antydnet, og som i senere Tider
ogsaa anvendes ved endeel andre practiske Discipliners Underviisning,
og jeg aldeles ikke er uvillig til at fremme den i Fødsels Stiftelsen,
endskjøndt jeg forudseer, at den for mig i min tiltagende Alder for-
medelst min Uvanthed dertil, og især med Hensyn til den Tid, jeg
kan anvende dertil uden at forsømme andre Embedsforretninger, vil
blive mig vanskelig at besørge til den Fuldkommenhed, mange ville
gjøre Fordring paa, og aldeles ikke uden virksom Understøttelse af
Reserve-Accoucheuren. —

Jeg kommer nu til at omhandle de Anker mod Bestyrelsen af den
indre Organisation af Lægebehandlingen ved, og efter Fødslerne, som
Forf. har drøftet i sin 2den Afdeling.

II. Den Fremstilling af de Fødendes Behandling i Stiftelsen, som
Forf. gjør, er fremsat med saa mørke Farver, at den let maa kunne
vække et høist ufordeelagtigt Begreb om mig og min Embedsbestyrelse,
da det er mig magtpaaliggende at paasee de Fødendes og Barselkoner-
nes Behandling paa bedste Maade, og at Forsømmelse i saa Henseende
maa bebreides mig. Jeg antager imidlertid, at ikkuns Iver for en god
Sag, og et Forf. foresvævende Ideal af Fuldkommenhed, til hvilken de
mindre Anstalter mere kunne nærme sig end de store, især har givet
ham Stof til, alene at tage Hensyn til lutter Ufuldkommenheder i vor

Fødsels-Stiftelse, og gjort, at han ikke har taget billigt Hensyn til, hvorvidt det er muligt, eller ikke muligt at afhjælpe eller forebygge Mangler og Ufuldkommenheder i en saa stor Stiftelse som vor. — At nogen Animositet mod min Person, eller andre uædlere Hensigter har ført hans Pen, vil jeg ikke formode, saa meget mindre som han vel ellers hellere havde valgt, at lade sine Anker offentliggjøre i trykte Blade, men beklage maa jeg, at han ikke strax, naar han bemærkede Mangler i Stiftelsens Indretning, har angivet saadanne for mig, da han dog maa have været i en saadan Stilling, at han let kunde gjøre mig bekendt dermed, og jeg kunde have enten rettet, hvad der var muligt, eller gjort ham opmærksom paa de Hindringer, der maatte finde Sted til at afhjælpe dem. Han vilde da have kunnet gavne Stiftelsen lige-saa meget, som ved at henvende sig til Directionen med sit nuværende Andragende, og derved befriet mig for en Miskjendelse, den jeg nu neppe kan undgaae.

Jeg har ikke kunnet tilbageholde denne Indledning til følgende Bemærkninger og Oplysninger.

1) Forf. fremstiller Omgangsmaaden med de Fødende fra deres Indtrædelse i Stiftelsen, indtil Fødslen er fuldendt. Han paaanker saaledes, at de selv maae gaae op af Trapperne. Dette finder vist Sted ved alle Stiftelser, hvor Localet ei er i Stue-Etagen, og kan ikke skade de Fødende, af hvilke en stor Deel komme gaaende til Stiftelsen under Fødslen, naar de ei ere heftigt angrebne af Smerter eller Fødslen nær dens Ende, i hvilket Fald de altid bæres paa Armene af de Læredøttre, der efter Tour skulle modtage Patienterne, og som endnu aldrig er kommet mig for Øre at have være forsømmelige i oieblikkelig at komme tilstede, naar en Fødende indtræder i Stiftelsen. En Jourhavende Læredatter ligger altid paa Vagt, om Natten ikklædt sine Klæder, for strax at være ved Haanden, og alle 3 Vaagekoner indfinde sig ogsaa strax, for at være til Hjælp ved at føre den Fødende op ad Trapperne. Han paaanker dernæst, at Over-Jordemoderen ei strax undersøger selv enhver Fødende ved Ankomsten. Ved nøiere Eftertanke vil han vist indrømme, at det er umuligt for hende at efterkomme dette i en Stiftelse, hvor henimod 1000 Patienter aarligen indkomme, og de fleste om Natten, saa at hende næsten ingen Hviletid vilde kunne forundes, og hun desuden selv maae betjene mange af de betalende Patienter og give Koner, som hun ei til enhver Tid kan forlade. — Det kan desuden ei være ham ubekjendt, at alle de Læredøttre, som det tillades at betjene Fødende, i Forveien have havt saa megen Øvelse i Undersøgningen, at de kunde kjende om noget usædvanligt kan bemærkes ved Fødslen, hvilket enhver Sagkyndig veed ikke er Tilfældet ved de allerfleste Fødsler, og han maa ogsaa kunne vide, at naar det ringeste er i Veien, henvende de dem enten til den tilkaldte Candidat, der tildeels kan vejlede dem ved tvivlsomme Tilfælde, eller til Over Jordemoderen, naar ogsaa Candidaten er mindre øvet, eller usikker; og naar saadant meldes for hende, tør jeg dristigen paastaae, at den nærværende Over-Jordemoder, hvis Paapassenhed og utrættelige Nidkjerhed for sine Embedsforretninger, Forf. vist ikke vil benægte, aldrig har forsømt uopholdeligen at indfinde sig hos den Fødende, for at vejlede den mindre erfarne ved Raad og Daad. — Jeg tvivler om, at det gaar anderledes til i nogen anden Fødsels-Stiftelse, hvor det aarlige Antal af Fødende er saa stort som i vor, og jeg troer ei, at man med Billighed

kan fordre mere. — At enten jeg selv eller Reserve-Accoucheuren ingensinde have forsømt strax at indfinde os, naar vor Hjælp af Over-Jordemoderen findes nødvendig, maa ogsaa være Forf. vel bekendt. At enhver Patient, iblandt de Fritliggende, undersøges af 14 à 16 Personer, er mod Bestemmelsen for deres Rettigheder til at undersøge, og er vist ikke heller altid Tilfældet; at det undertiden er skeet, kan vel være, men uden mit Vidende eller Villie, og jeg skal nok søge at forebygge det, ved paa nye at give Forbud derimod, og paalægge Over-Jordemoderen at angive mig, om hun erfarer Overtrædelse af Bestemmelsen, nemlig at ikkun 4 à 5 maa undersøge hver Patient, uden speciel Tilladelse i særlige Tilfælde. Dog maa jeg herved bemærke, at det er blevet mig sagt, at i andre store Stiftelser er det tilladt 12 à 14 at undersøge hver Patient, og jeg troer ogsaa, at naar Undersøgningen skeer med den fornødne Lemfældighed og Forsigtighed, kan det skee uden Skade for mange om just ikke alle Fødende, og især for dem, der oftere have født. For mig har endnu aldrig nogen Patient beklaget sig over Mængden af de Undersøgende, eller nogen af Candidaterne angivet saadant for mig. At Candidaterne ingen Ret have til at gjøre Indsigelse over Læredøttrenes formentlige urigtige Behandlingsmaade ved de Fødende, mener Forf. at være urigtigt, men jeg mener det bør saa være, thi deels have de mindre øvede af Candidaterne ei altid tilstrækkelig practisk Kundskab til at rette Læredøttrene, deels staaer det dem frit for, hvor de troe at urigtig Fremgangsmaade af Læredøttrene finder Sted, strax at kalde Over-Jordemoderen til, og lade hende træffe Bestemmelse derom, deels vilde mangan en ung Candidat let misbruge sin Myndighed, og deraf flere Uordener afstedkommes. Jeg maa endnu tilføje, at naar en eller anden sjelden Gang en Candidat har for mig angivet nogen begaaet Feil af en Læredatter, eller nogen anden Betjent i Stiftelsen, har jeg altid strax undersøgt Sammenhængen, og, om fornødent, strax givet en alvorlig Irettesættelse til Vedkommende. —

Forf. mener, at den gamle Instrux for Candidaterne, som enhver saadan ved Antagelsen maa underskrive, er uoverholdelig. Dette kan, efter min Mening, ikkun gjælde om en enkelt § i samme, som omtaler, at de ei maa lade Bud komme op til dem, at gaae ned til Portneren for at lade sig frisere (!) o. s. v., hvilket Bydende i Tidens Løb, da Hemmeligholdelsen af Patienterne, som ligge frit, er bleven mindre strengt iagttaget eller nødvendig, er bortfaldet af sig selv; men derimod kunde Instruxen maaske nok trænge til nogle flere Detail-Bestemmelser og fortjene en Revision. — Hvad Forf. anfører angaaende Uordener og letsindig Opførsel af Læredøttre og Candidater, naar den Fødende er bragt paa Fødselsleiet, er nogle Gange angivet for mig, og jeg har da, paa passende Maade givet disse fortjent Irettesættelse, ja endog een Gang bortviist en Candidat fra Stiftelsen, fordi hans Opførsel var høist uanstændig. Videre troede jeg ikke at kunne gjøre og maa tjene til Beviis for, at jeg ikke med Ligegyldighed har overseet, eller ikke søgt at forebygge de angivne Uordener, naar de ere komne til min Kundskab. Men naar Forf. fremstiller saadanne Uordener, som om de vare sædvanlige, saa benægter jeg saadant, indtil han ved Kjendsgjæringer beviser det, og indseer ikke, hvorledes de skulle kunne ganske forhindres, med mindre Over-Jordemoderen kunde være tilstede ved alle Fødsler, hvilket enhver sagkyndig vil indrømme at være aldeles umuligt for hende, endskjøndt jeg veed med Vished, at den nærværende Jorde-

moder meget ofte Dag og Nat indfinder sig ved Fødsels Ende, for at paasee, at alt gaaer ordentligt til. — Hvor Localet, eller Mængden af Fødende paa engang gjør det nødvendigt, at Fødslen skeer i en Stue hvor andre Patienter ligge, søger man at afholde disse fra at see Forretningen ved Fødselshjælpen, ved at stille et Skjermbret omkring Fødselsleiet. Dersom der var Leilighed til flere egentlige Accoucheur-Stuer, vilde det vist være ønskeligt, men uden saadanne, hvilke Localet ei tilsteder, kan det Paaankede ei anderledes forhindres end som anført. — At der ei sørges for passende Temperatur og Roe for Barselkonerne, søger Forf. at bevise derved, at i et af Værelserne, som gaaer ud til en Gang, holdes Døren for det meste aaben, saa at ogsaa Træk forsaarsages. At Døren til dette Værelse som oftest er aaben, er sandt, men at deraf Sygdomme ere opstaaede, eller at deraf opstaaer Træk, vil det nok falde vanskeligt at bevise, thi deels ere Sengene stillede temmelig langt fra Døren, og den nærmeste af Sengene ved Døren er beskyttet ved et Skjermbret, deels ere ingen Vinduer eller Døre lige for den eneste Dør paa Værelset, ei heller skal han kunne bevise, at flere Barselkoner ere i dette Værelse blevne syge, end i noget af de andre Værelser, derimod anseer jeg det for snarere gavnligt end skadeligt, hvor der ligger flere Barselkoner samlede i et ikke stort Værelse, at der sørges for frisk og reen Luft uden Træk, som snarere afværger end bevirker Sygdomme. — Det er derimod en ganske rigtig Bemærkning af Forf., at Barselkoner, som ei ligge i Eneværelser ofte forhindres i deres Roe derved, at de Fødende maa opholde sig i samme Stue, og jeg har selv ofte beklaget, at Localet i Stiftelsen ei lettigen tillader, at en særskilt Stue kan have for de Fødende alene, dog kunde maaskee noget gjøres for at afhjælpe denne Mangel, ved at forandre Localet for fritliggende Fødende derhen, at de saakaldte herskabelige Værelser ud til Gaden i Gaarden No. 143, hvilke have været bestemte for givte Koner af Stand, der fra Landet ønskede at indlægge sig i Fødsels-Stiftelsen, men som nu i mange Aar ei have været forlangte, bleve tagne i Brug til fritliggende. — Paa denne Gjenstand skal jeg tage mig den Frihed at gjøre Directionen opmærksom og bede at den maa blive taget i nærmere Overveielse. — Imidlertid maa jeg dog gjøre den Bemærkning ved nysnævnte Mangel, at det er en Kjendsgjerning, som Forf. vist selv meget ofte maa have erfaret, og hvorpaa jeg saa tidt har gjort de unge Læger opmærksom, at, i hvor utroligt det end synes, er det dog sandt, at Barselkonerne paa fælleds Stue sove ganske roligt og uforstyrret ved Siden af en i Nabo-Sengen sig vaandende Fødende, og at jeg aldrig veed at have erfaret, at saadant har havt nogen Indflydelse paa Barselsengen, eller at nogen har klaget sig for mig derover, eller derfor forlangt at flyttes. — At Stikbækkener sjelden bruges er en overdreven Beskyldning, og grunder sig nok meest paa, at han tiere har seet, at de Barselkoner, der vare saa vidt, at de kunne staae op af Sengen, tilholdes at gaae udenfor Sygeværket for at benytte Nat Stole, der ei uden Skade for Luftens Reenhed i Værelserne bør staae i Værelserne selv, hvor flere Patienter ligge, især hvor Localet er saa lavt til Loftet, som det, der er bestemt for fritliggende Fødende. — At der ei meddeles i Aviserne Oplysning om, hvormange der hver Uge sendes til Hospitalerne, saaledes som der gives over Indkomne og Udgangne, vilde nok lidet interessere det Almindelige, iøvrigt er der vel ikke noget graverende for Stiftelsens Indretning i, om der i en Uge

sendtes 1 à 2 flere til Hospitalerne end i en anden Uge, men kunde snarere lede til falske Rygter eller sætte Skræk i mange Koner, der forvente deres Nedkomst; af denne Aarsag har endog Directionen bestemt, at i de ugentlige Bekjendtgjørelser i Aviserne aldrig indføres, hvormange der døe i Stiftelsen, men ikkun ved Aarets Udgang anmeldes saadant til Politikammeret for at indføres i de derfra udgivne Mortalitetstabeller, eller nu, efter senere Bestemmelse, i den af Sundhedscollegiet forfattede Mortalitets-Tabel. — At en Fødende her fra Staden ei kan faae et eget Værelse, som Forf. paaanker, gjælder ikkun om givte Koner, og har sin Grund i, at Stiftelsens Locale ei er tilstrækkeligt dertil, hvilket Erfarenhed har lært, thi efter at Directionen kort efter Kjøbenhavns store Ildebrand i 1795, da flere Familier savnede bekvemme Boliger, tillod, at Givte af bedre Stand maatte for Betaling, modtages paa de 2de Værelser, som efter Fundatsen stedse skulde findes i Stiftelsen til Brug for givte Koner fra Landet, der af Frygt for deres forestaaende Barselseng ønskede at indlægge sig i Stiftelsen, havde det til Følge, at efterhaanden saa mange Koner forlangte at indtages, at de 2de Værelser stedse vare besatte, og da flere, som man derfor maatte nægte Optagelse, klagede derover, udvirkede Directionen en Cancelli-Resolution, der blev bekjendtgjort i Adresse-Avisen, at for Eftertiden ingen Koner her fra Staden maatte indtages for Betaling. — At betalende ugivte Fødende sjelden blive længere end en Uge i Stiftelsen, er rigtigt, men ikke fordi de jo kunne blive der længere, naar de ønske det, eller formedelst Sygdomme, thi jeg har aldrig udskreven nogen Fødende, som jeg ansaae nødvendigt at burde beholde, indtil de vare saa vidt helbredede, at de kunde med Sikkerhed forlade Stiftelsen, eller saadant forlangtes af deres Vedkommende, som da udtrykkelig blev fra mig betydet, om jeg ansaae Udgangen for betænkelig, og fraraadet saadant, eller reent forbudt det i mange Tilfælde; dette vil Forf. vist erindre sig mange Gange at have været Vidne til, hvilket ogsaa er Tilfældet med de fritliggende; og Erfaring har lært, at de fleste deraf ei have Skade; at disse sidstnævnte derefter gaae over til Ammestuerne i Pleie-Stiftelsen, og forblive der ikkun een Dag, gjælder ikkun om dem, der have noget Sted i Byen, hvor de hellere ville pleies af deres Bekjendtere, og tillades dem endda ikke, naar de befindes absolut ikke at være i saadan Stand, at de kunne taale det, eller, i saa Tilfælde, at man først underretter dem, til hvilke de ville begive sig hen, om det mislige ved at tage dem hjem, og at de dog udtrykkelig forlange det; ja endog aldeles nægtes, naar man forudseer, at deraf aabenbar Skade vilde afstedkommes. — At Patienterne, som ere fritliggende, undersøges af Candidaterne førend de gaae over paa Ammestuerne, skeer, for at de kunne paa en Seddel skriftligen tilmelde Reservelægen i Pleie-Stiftelsen, om noget maatte findes betænkeligt ved Fødselsdelenes Tilstand, for at han endvidere kan bestemme, om de tør kort efter forlade Ammestuerne, eller bør forblive der i længere Tid, eller om de behøves som Ammer, hvortil de ere forpligtede efter Regulativet af 1824. Det vilde være ganske umuligt at beholde enhver Fødende i Stiftelsen 4 à 6 Uger, naar man betænker, at de fritliggendes Antal aarligen er 5 à 600, og at Localet ikkun kan rumme 20 af Gangen i Fødsels-Stiftelsen. — At Læredøttrene skulde deraf lære, at en Barselkone ei skulde holde sig rolig i mere end en Uge, er vist ikke at befrygte, thi hvilken Barselkone, der kan holde sig i Roe i længere

Tid, naar hun selv føler, at hun behøver det, vil lade sig af Jordemoderen Sigende bevæge til at give Slip paa sin Bequemmelighed? og Kvinder af den arbejdende Klasse, eller som leve i trange Kaar, pleie dog ikke at holde sig i Roe længere end de første 7 Dage, omend Jordemoderen advarer derimod. At imidlertid en eller anden af dem, der have barslet i Fødsels-Stiftelsen tilsyneladende sund, siden efter bliver syg, kan ikke tilskrives Stiftelsens Indretning alene, men snarere deres egen Uforsigtighed efterat de have forladt Stiftelsen eller at de fordølge, for at slippe snarere hjem, et eller andet Onde, der ei altid af Lægen kan opdages. —

Jeg har saaledes meddeelt mine Bemærkninger over de af Forf. paaankede Mangler og Ufuldkommenheder, som han har fundet ved Fødsels-Stiftelsens Indretning og Bestyrelsen fra den lægevidenskabelige Side, og henvender mig nu til det sidste Afsnit i Forf.s Andragende, der angaaer noget om Pleie-Stiftelsens Indretning, som den nu bestaaer. Imod denne finder Forf. især at anke paa den Maade, hvorpaa Pleiebørnene, der udsættes her i Staden, forsørges. — At i den Henseende meget kunde være at ønske forbedret, er vistnok rigtigheden af Forf. bemærket, men det er ikke saa let, som Forf. synes at antage, og han synes enten ikke at være bekendt med hvad der hidtil er foranstaltet, eller med de store Vanskeligheder, der stedse ville møde enhver Foranstaltning, der maatte træffes. Det vil maaske ikke være upassende her at kaste et Blik tilbage paa, hvad der tidligere har været forsøgt, for, paa bedst mulige Maade, at forsørge Stiftelsens Pleiebørn. Den første Indretning bestod i at udsætte dem til Bondefamilier paa Landet, der ved Præste-Attest kunde godtgjøre deres skikkelige Levned, og at de ei vare ganske fattige. Det lykkedes ret vel saalænge Børne-Antallet ei var meget stort, men da dette aarligen voxede, og især fra den Tid, nuværende Stiftelse begyndte, søgtes Børnene sjeldnere af Bønderne fra Landet, hvortil for en stor Del Aarsagen maa søges i, at Præsterne ikke gjerne gave Bønderne Attester, til derefter at erholde Stiftelsens Børn i Pleie, fordi mange af disse, enten ved Pleieforældrenes Forarmelse, eller ved deres Død, eller for anden Aarsags Skyld, kom til at falde Fattigvæsenet i Communerne til Byrde. — Directionen saae sig da nødt til at udsætte Børnene ad interim her i Staden til Pleieforældre, der meldte sig paa Stiftelsens Contoir, for at modtage dem for den fastsatte Ugebetaling, hvilket man, ifølge mange Erfaringer fra andre Landes Pleie-Stiftelser, ligesom fra vore egne Ammestuer, vidste at være meget bedre for Børnene end at disse i Mængde forbleve samlede i fælleds Stuer. Men da man ikke alletider kunde gjøre strængt Udvalg mellem de sig meldende Pleiemødre, iblandt hvilke ikke sjældent vare Koner, der ei havde videre Hensigt med at forlange et Pleiebarn, end derved at erholde Ugebetalingen for samme, og forresten lidet bekymrende sig om at pleie det tilbørlig, saa antog Directionen et lønnet Bud, der tillige fik Bolig i Pleie-Stiftelsen, og som dagligen skulde gaae omkring til Pleiemødrene her i Staden, for at eftersee, hvorledes de behandlede Børnene, og naar disse fandtes ei vel pleiede, da opsøge andre Pleiemødre, til hvilke da Børnene betroedes, hvilket undertiden kunde foranledige, at et Pleiebarn kunde komme til flere Pleie-Forældre, saaledes som Forf. anfører at have selv erfaret, og som han antager at være en slet Behandling fra Directionens Side, da det dog egentlig var for at skaffe Barnet bedre Pleie, og at det er klart af ovenanførte, at Hen-

sigten med Omflytning ikke burde saaledes af ham miskjendes, fordi Udfaldet ei altid svarede til Hensigten. Alt som Antallet af Pleiebørnene her i Staden betydeligere forøgedes, blev det mere og mere uoverkommeligt for Buddet at eftersee alle Pleieforældrene i et længere Tidsrum, og Følgen var, at Directionen ei paa den Maade opnaaede sit Maal. Endeligen føiedes den nu bestaaende Indretning til med Børnenes Udsættelse her i Staden, hvilken i Princip neppe kan tænkes bedre, nemlig, at man tilstod Børnenes egne Mødre Ugebetaling i 3 Aar, og overlod til dem enten selv at opamme dem, eller selv at opsøge Pleieforældre, som de vilde betroe Børnene til, deraf ventede man den bedste Omsorg for disse, thi man ansaae Moderkjærligheden for det bedste Motiv til Børne-Forsørgelsen. Men det kan ikke nægtes, at ei heller denne Foranstaltning bar de forønskede Frugter, thi Letsindigheden hos en stor Deel af de ugifte Fruentimmer, der føde i Stiftelsen, er større end den Moderkjærligheds Virkning, som Directionen havde gjort Regning paa, og det vil derfor stedse være en Gjensand, der kræver gjentagen Overveielse, om dog ikke noget mere eller bedre kunde udfindes til at hindre Pleie-Børnenes mindre gode Behandling, men oversees bør det dog ikke, at Directionen ei har viist Ligegyldighed derfor, eller forsømt paa flere Maader at raade Bod paa de Misligheder, der ved de hidtil trufne Foranstaltninger, imod Formodning, viiste sig. Det var høiligen at ønske, om Forf. havde kunnet angive Forbedringer, istedetfor blot at skildre Manglerne, som om intet havde været paatænkt eller gjort for at bortrydde dem. — At Forf. i sin Varme for Sagen synes endogsaa at tillægge Directionen Ansvarlighed for Børnenes moralske Fordærvelse i deres Fremtid, behøver Directionen ei at tage sig nær, thi Pleiebørnene, naar de træffe gode Pleieforældre (hvilket dog ei kan nægtes ei skeer saa sjældent, som Forf. antager) blive vist ligesaa godt opdragne, som hines egne Børn; træffe de derimod til at komme til slette Pleieforældre, er det vistnok et Uheld, da deres moralske Opdragelse bliver ligesaa slet, som Pleieforældrenes egne Børn, men derimod kan nok ikke forlanges, at Directionen skal kunne virke noget. — At Pleiebørnenes medicinske Pleie kunde være noget bedre end den nu er, vil jeg gjerne indrømme, og fortjener af Directionen nærmere at overveies, hvorledes den rigtigst og nyttigst for Børnene kan forbedres, men Forf. sætter uden Tvivl for megen Tro til den medicinske Pleie, naar han kjender selv, hvor meget den physiske staaer tilbage.

Hvad Forf. slutteligen antyder, om Skadeligheden af, at enhver Pige, som føder i Fødsels-Stiftelsen, er befriet fra at blive bekjendt at have født, og kan blive sit Barn qvit uden videre, hvoraf kan drages den Slutning, at Stiftelsen ei har i nogen høi Grad opnaaet den Hensigt som den ved sin Stiftelse har proclameret, nemlig: at fremme Moraliteten, saa synes dette Gravamen mod Stiftelsen ei saa stort, som Forf. synes at ville gjøre det til. —

Stiftelsen proclamerede sin Hensigt at være, at besvangrede Fruentimmer, hvis hele timelige Lykke for et eneste Feiltrins Skyld vilde være tilintetgjort, kunde søge Skjul og finde Hjælp, uden at vorde bekjendt, og dernæst at forebygge Børnemord; at disse Øiemed ere opnaaede, kan Forf. neppe modsige. Forf. vilde desuden have meget modificeret sin strænge Dom om Skadeligheden af Hemmeligholdelsen i Stiftelsen, naar han havde været underrettet om, hvorledes i Tidens

Løb Hemmeligholdelsen af de Fødendes Personer, naar de ei indlægge sig paa Værelse alene, er brudt derved, at de fritliggende, og til ringest Betaling liggende Fødende, ved deres Udgang fra Stiftelsen, selv pleie at angive deres Navn, og flere Oplysninger dem selv angaaende, hvilke af Inspecteuren anføres i en dertil indrettet Protocol, og at paa den dem medgivne Døbeseddel anføres det Navn de selv have opgivet, og endelig, at det i senere halv Snees Aar har været meget almindeligt, at de Fruentimmer, af nysnævnte Klasse, som ikke selv ville bevare Hemmeligheden, have indkaldt Barnefaderen for Magistraten, og ifølge dennes Auctoritet, at der er bleven paalagt Barnefaderen et vist bestemt Alimentations-Bidrag, aarligen indtil Barnet fylder det 10de Aar, hvilket vedkommende Fruentimmer kan gjøre gjældende, naar hun vil, og bruge til Hjælp til deres Børns Forsørgelse, foruden de bestemte Ugepenge, som Moderen erholder i de første Aar af Barnets Leveaar fra Stiftelsen.

Forinden jeg slutter dette Arbeide med en Sammenstilling af en-deel Punkter, som den anonyme Forf.s og mine Oplysninger og Bemærkninger formentligen kunde give Directionen Anledning til at tage i nøiere Overveielse, skylder jeg mig selv endnu at gjøre følgende Bemærkning: at uagtet mine paa adskillige Steder anførte Ytringer imod Forf.s Anker over den bestaaende Indretning i Underviisningen og Lægebehandlingen i Fødsels- og Pleie-Stiftelsen maatte kunne lede til den Mening, at jeg ansaae Indretningen for saa god i alle Henseender, at den ei trængte til nogen Forandring eller Forbedring, saa vilde man dog deri hoiligen miskjende mig. Min Hensigt var blot at vise, at Indretningen ei var saa uhensigtsmæssig eller mangelfuld, som den anonyme Forf. har fremstillet den, og at den ei saa aldeles har forfeilet sit Maal, som han antager, men ingenlunde åt ville modarbeide, hvad Tidens Aand, Erfaring om nyere Tids Indretninger af lignende Art, og lignende og med moderat Overlæg anvendte Forandringer kunde gavne til at gjøre Indretningen fuldkommere, om de endog ei alle paa engang kunde iværksættes. —

Sammenstilling af de Gjenstande, der ifølge det anonyme Andragende, og mine derved gjorte Bemærkninger, formeentligen kunne fortjene Directionens nærmere Overveielse: 1) Om Localet kunde forandres, ved at tage de herskabelige Værelser i Brug til fritliggende Patienter, og om dertil endnu kunde tillægges de 2de Værelser, der nu ere bestemte til Auditorium og til Bevaring af Gjenstande, der bruges ved Forelæsningerne, samt om der ogsaa derved kunde indrettes flere egne Accoucheur-Stuer. — 2) Om Antallet af Candidat-Pladser bør forøges, ligesom ogsaa af Læredøttres. — 3) Om Valget af Læredøttre, især dem her fra Staden, kan gjøres bedre. — 4) Om Svangren en Tid førend Fødselstiden maatte indtages i Stiftelsen. — 5) Om Directionen vil paalægge Over-Accoucheuren som Pligt at holde cliniske Forelæsninger, og bestemme disses Omfang, samt om ikke nysnævnte Embedsmands Instrux bør revideres, og fornødne Forandringer deri gjøres, ligesom ogsaa i Reservelægens ved Pleie-Stiftelsen. — 6) Om ikke en egen Instrux for Under-Accoucheuren bør forfattes, hvilken ikke hidtil har været ham meddelt. — 7) Om Candidaternes Instrux ikke bør revideres og forandres, og meddeles enhver Candidat især, ved hans Indtrædelse i Stiftelsen, et trykt Exemplar deraf. —

8) Om ikke en Instrux for Læredøttrene bør forfattes, istedetfor at det overlades til Over-Accoucheuren, som forhen, at paasee det fornødne i Henseende til Udførelsen af deres Pligter, samt deres Rettigheder. — 9) Om der skal gjøres noget andet, end som anført i mine Bemærkninger at finde Sted i Henseende til Indskrænkning af de Fødendes Hemmeligholdelse. — 10) Om der ei kan gjøres nogen Forbedring i Henseende til de udsatte Børns Forsørgelse hos Pleie-Forældre, og det medicinske Tilsyn med samme. — 11) Om det ikke maatte findes gavnligt, at der ansattes et medicinsk Medlem af Sundheds-Collegiet, foruden mig, der tillige er Embedsmand ved Stiftelsen, og altsaa ikke gjerne vil have Udseende af at være den, der fornemmeligen indvirker med eller imod de Forandringer eller Forbedringer, som der kunde komme til at omhandles af Directionen, ligesaavel som det er befalet, at et chirurgisk Medlem af bemeldte Collegium skal være Medlem af Directionen.

D. 5. April 1837.

Saxtorph.«

Dette Skriftemaal blev altsaa sendt til Cirkulation i Directionen, hvor Kjerulff henstillede, at det in fine af Saxtorph berørte 11te Punkt først blev sat under Overvejelse, og derefter Sagen i sit hele Omfang taget under behørig Behandling, hvilket tiltraadtes. Den af Saxtorph i 11te Punkt rettede Henstilling formulerede han da selv nærmere, og med nogen Ændring, i følgende Skrivelse (²⁰/₅ 1837) til Direktionen:

»Som Overaccoucheur og Professor ved Fødselsstiftelsen samt Overlæge ved Pleiestiftelsen for nyfødte Børn og tillige Medlem af Directionen for disse Stiftelser er jeg ofte i en særegen Stilling, hvorpaa jeg allerede længere tilbage i Tiden har gjort Directionen opmærksom, idet at jeg undertiden som Directeur dels maa kontrollere mig selv i flere af mine Embedsforretninger, der efter den af Directionen Overaccoucheuren givne Instrux er foreskrevet denne Embedsmand, ligesom jeg ogsaa derved kan paatage mig Udseende af at have altfor megen Leilighed til at virke eensidig efter min egen Anskuelse i Henseende til Ledningen af Underviisningen og Læge Behandlingen, og det saameget mere som jeg tillige er Medlem af det medicinske Facultet, under hvilket ifølge kgl. Rescr. af ²³/₃ 1787 Underviisning og Examen ved Stiftelsen skulle henhøre. Jeg kan derfor ikke andet end høilig ønske, at ligesom det ved kgl. Rescr. af ¹⁸/₅ 1804, der bestemte, hvem der skulde være Medlemmer af den forenede Direction for Fødsels-Pleie- og Opfostringsstiftelsen, er befalet, at en Professor ved det chirurgiske Academie skal være Medlem, der ogsaa maatte beskikkes en Professor af det medic. Facultet foruden den, der er Overlæge og Overaccoucheur, men ikke Underaccoucheuren og Reservelægen ved Pleiestiftelsen, naar denne tillige var Professor i det medic. Facultet.«

De andre Herrer (Kjerulff, Fenger, Münter) sluttede sig hertil og anbefalede Bang som tidligere Reservelæge. Valget indstilledes til Kancelliet, og ¹⁰/₉ 1837 meldte dette, at Etatsraad Bang under ³⁰/₈ var beordret at indtræde i Direktionen, samt »at

den, der ved Conferentsraad Saxtorphs Afgang engang maatte succedere ham, ikke skulde være Medlem af Directionen, det første reelle Resultat altsaa af det anonyme Angreb og et, der i mer end en Henseende blev skæbnesvangert for Saxtorphs Efterfølger.

Som rimeligt var, maatte man i Direktionen under den videre Drøftelse af Sagen lægge særlig Vægt paa det nyvalgte Medlems Mening, idet samme som tidligere mangeaarig Funktionær ved Stiftelsen sad inde med Kendskab til dens Virksomhed. Bang gik da ogsaa straks i Gang med Hvervet og fremlagde 19de Oktober en Betænkning, der i forskellig Henseende fanger Interessen, dels ved det umiskendelige consilium abeundi, der stillede Saxtorph for Øje, og dels som det første detaillerede Udkast til en klinisk (og poliklinisk) obstetricisk Undervisning i Stiftelsen, Forslag, hvis Gentagelse det i Fremtiden ikke skulde skorte paa. Bangs Indlæg var saalydende:

»Om de af Conferentsraad Saxtorph fremsatte Momenter, hvorover der skulde delibereres, være det mig tilladt at yttre min Meening i en samlet Fremstilling af de Forandringer, der forekomme mig gavnlige ved Fødsels Stiftelsen. — Det er bestemt, at naar en ny Overaccoucheur antages, denne da ikke tillige skal være Directeur. En saadan Bestemmelse kan vel i det Hele ansees gavnlig i Analogie med det, som ved andre Stiftelser finder Sted og med Hensyn paa den Control, som især for en mindre drivtig Overaccoucheur maa synes nødvendig, men paa den anden Side er der ikke heller lidet som taler for det modsatte. Ingen kan nemlig saa godt som den, der boer i Stiftelsen og har jævnlig Tilsyn med samme, vide, hvad der behøves og hvad der baader den, ofte indtræffer Tilfælde, hvor det kunde være nødvendigt at Bestemmelse tages strax uden Correspondance med Directionen; Ueenighed mellem Overaccoucheuren, Inspecteuren, Overjordmoderen o. s. v. kan opstaae og ikke saa let jevnes, naar Overaccoucheuren ei har Directeurs Myndighed; vigtige Tilfælde kunne indtræffe, hvor den nok saa erfarne Overaccoucheur kunde ønske hurtig Raad og Hjælp, endelig er det ogsaa vigtigt, at den, som nøiest kjender Stiftelsen, den som opholder sig i samme, har Deel og Stemme i Forhandlingerne, da dette nu ikke efter den seneste Bestemmelse kan finde Sted, forekommer det mig gavnligt, at der ansættes en lægekyndig administrerende Directeur som har fri Bopæl i Stiftelsen og intet andet Vederlag for sit Tilsyn med samme.

Localet haves og Manden, der kan forestaae dette Embede, ikke mindre. Conferentsraad Saxtorph, der ifølge sin Stilling som Senior universitatis kan ophøre at holde Forelæsninger, naar han vil, maa synes ifølge sin Alder, sin lange Embedstid og sine store Fortjenester af Stiftelsen, at have Krav paa Fritagelse for de detaillerede Forretninger ved samme, ligesom det paa den anden Side vilde være et altfor føleligt Tab, hvis han vilde unddrage sig fra Overbestyrelsen. Da det imidlertid af flere Grunde er nødvendigt, at det nu bestaaende

Forhold ikke strax forandres og især da der for Øieblikket ikke gives nogen Læge, der har saaledes dannet sig for Accouchement, at han strax kunde overtage Lære-Embedet i denne Disciplin og Overaccoucheurposten ved Stiftelsen, forekommer det mig passende i den Forudsætning, at Conferents Raad Saxtorph vil gjøre sin Ret gjældende som Senior og tillige ønsker at fritages for flere ældre og maaske andre nye tilkommende Forretninger — at der, efter at Universitetets Direction derom er hørt og har givet sit Samtykke, bliver bekendtgjort, at om en vis Tid — 1—2 Aar — vil blive afholdt Concurrence for Ansættelsen i ovennævnte Poster. Jeg tilstaaer, at en saadan Concurrence ikke let vil kunne lede til Bedømmelsen af den practiske Duelighed, men naar den indrettes som ved de franske Lærestoles Besættelse, har den altid større Vægt end ethvert andet Valg, thi der tages ogsaa Hensyn paa Concurrentens foregaaende Dannelselse og den Leilighed han har havt til at øve sig og til at lægge sin Duelighed den Dagen. Havde saaledes Een af dem været ansat i længere Tid ved Stiftelsen og der viist sig dygtig, vilde dette gjøre Udslaget, naar han forøvrigt ikke var meget ringere end de andre. Under alle Omstændigheder var en saadan tidlig bekendtgjort Concurrence et klogt og mange Munde stoppende Skridt.

De Emolumenter, som med Overaccoucheurposten blev at forbinde, indtil denne ved at indtræde under Vacance i Facultetet tillige kunde erholde Gage derfra, kunde tænkes at blive: 1) fri Boelig, den nemlig, som Underaccoucheuren for Tiden beboer, 2) Gagen, som er denne tilstaaet, nemlig 250 rd., 3) de 300 rd. som Overaccoucheuren for Tiden har for at læse med Gjordemødrene og som den administrerende Directeur gjerne afstod, for at blive fri for dette Hverv; 4) det Honorar Senior Universitatis vilde tilstaae den for ham vicierende Lærer i Accouchement.

Med disse Indtægter maatte han lade sig nøie, indtil han kunde indtræde i Facultetet, da han fik der sin Gage foruden de fleste af ovennævnte Emolumenter, hvilket ikke kunde ansees at være formeget, eftersom hans Forretninger ville blive saa mange, at han uden at forsømme dem, ikke kunde paatage sig anden privat Praxis end den i Accouchement forefaldende.

Om han skulde ansættes paa visse Aar, er et Spørgsmaal, der vanskelig lader sig afgjøre med en Post, der er forbundet paa det nøieste med et Lære-Embed, som er perpetuerende. Synes det gavnligt, at Tiden blev indskrænket til visse Aar, hvorefter Ansøgning om Prolongation indgaves, maatte sikkert foruden Stiftelsens Direction, ogsaa Universitets Directionen høres.

I den tilkommende Overaccoucheurs Instrux maatte indføres nøiere Bestemmelser om de cliniske Forelæsninger og Øvelser, hvortil han skulde forpligtes.

Accouchement Cliniken synes at fordre Svangres Optagelse i Stiftelsen, saaledes som det paa andre Lære Anstalter er Brug. Der er vist ingen Tvil om, at flere fattige frugtsommelige Piger vilde imod at erholde Kost og Logis i en Periode — nemlig Svangerskabet — hvori de sjelden kunde finde Tjeneste, lade sig optage i Stiftelsen for at tjene til den cliniske Underviisning. Vilde man, som vel synes rimeligt, benytte dem til at forrette den Huusgjerning og Opvartning, hvortil de saakaldte Kongekoner nu bruges i det første halve Aar, kunde disse

spares for sligt Underviisningen ikke vedkommende Arbeide og deres Tid bedre anvendes. Localet for disse Svangre, hvis Antal vel maatte bestemmes til 8—12, fandtes let i Messanin Etagen, hvor nu Barselkonerne have Plads. Skulde det blive altfor bekvemt for Stiftelsen at holde et saadant Antal Svangre i denne, var der ingen anden Udvei end at betale de Svangre, som lod sig undersøge ved Cliniken enten Timeviis eller for hver Exploration, en Betaling som de Studerende maatte erlægge, for deres Vedkommende, men Stiftelsen forsaavidt Læredøttrene derved undervistes. Indretningen af en saadan Undersøgelses Klinik maatte naturligvis overlades Læreren, ligesom det maatte være ham tilladt at benytte sig af Underaccoucheurens Hjælp.

Fødsels Cliniken lader sig vanskeligere bestemme til visse Tider, da Fødslerne indtræffe ubestemt. I denne Henseende har Kjøbenhavns Fødsels Stiftelse et Fortrin for alle andre, idet den har Leilighed til at optage yngre Læger, som Candidater. Dette Fortrin bør efter min Meening ikke alene bifaldes men ogsaa udvides saa meget som mueligt, saaledes at istedetfor 4 Læger, 6 paa eengang der kunde faae Plads og, istedetfor 4 Maaneder, kuns opholde sig i 3. Derved vilde Adgangen til den ikke ved nogen anden Klinik erstattelige Leilighed til Øvelse blive 24 unge Læger tildeel hvert Aar. Det forekommer mig, som om Intet væsentlig herimod kan siges. Locale mangler ikke, naar det store Candidat Værelse til Gaden ved et Bræde Skillerum deles, eller hvad der i min Candidat Tid var Brug, tvende ligge i et Værelse. Leilighed til Undersøgning og Iagttagelse af naturlige Fødsler er tilstrækkelig i 3 Maaneder, og paa kunstige Fødsler vilde det vist ikke skorte, naar den Foranstaltning toges, at Candidaterne betalte de fattige Koner som de betjente i Byen 2 a 3 rd. Naar dette rygtedes, vilde vistnok Mange søge Stiftelsen istedetfor de yngre Læger i Byen. Mængden vilde ikke genere, naar det i Candidaternes nye Instrux blev bestemt at tvende af Gangen — en ældre og en yngre — skulde have Vagt hver tredie Dag og kun paa Vagtdagen have med Undersøgningen og de naturlige Fødsler at bestille, kun paa denne føre Journalen og, hvis Overjordemoderen ei var tilstede, veilede Læredøttrene. Maaskee ogsaa hver Fødende burde foruden den betjenende Læredatter have en Candidat som Tilsyn og — saaledes en Practicantclinic indrettes. —

Børne Cliniken maatte Overaccoucheuren holde paa Stiftelsen et Par Timer ugentlig og dertil erholde Børnene fra de i Byen udsatte Pleiebørn, blandt hvilke altid vilde findes Stof nok til Foredrag. — Denne Foranstaltning vilde dog kun bestaae saalænge man finder det passende, at Staten sørger for de uægte Børns Underholdning. Naar det imidlertid rygtedes, at syge Børn gratis kunde faa gode Raad, naar de til en vis Tid mødte paa Stiftelsen, vilde der vist heller ikke mangle clinicisk Stof under forandrede Omstændigheder.

Overaccoucheuren maatte vel endvidere forpligtes til at indgive ugentlig eller maanedligen Liste over de forefaldende Fødsler, deres naturlige Varighed o. s. v., over Sundheds Tilstanden paa Stuerne o. s. v. og i den Anledning lade holde Journaler og føre en Protocoll herover. —

Ved Underaccoucheur Posten maatte efter min Formeening skee den Forandring, at den dertil valgte Læge kun ansattes paa tvende Aar uden Haab om Prolongation og kun erholdt 2de Værelser men forresten den nuværende Gage. Foruden de Pligter, der paaligge den nuværende

som Overaccoucheurens Hjælper i Besørgelsen af Fødslerne og Underviisningen, maatte det ogsaa paalægges ham altid at være tilstede ved de første Undersøgninger og de første naturlige Forretninger Candidaterne og Læredøttrene have, for at gjøre dem bekendte med, hvad der findes. Endvidere burde nøie bestemmes hans Forhold som Læge for Pleiebørnene, disses Cuur maatte han besørg selv eller tillige med Candidaternes Hjælp, dog saaledes at Ansaret hvilede paa ham, og at fra ham indgaves Beretning til Overaccoucheuren om de syge Børn i og udenfor Stiftelsen.

Læredøttrenes kliniske Underviisning bør fornemlig overlades Jordemoderen, dog da hun ikke kan overkomme dette Arbejde allene, hvor Fødslerne ere saa hyppige, maatte vel den Indretning, som nu alt bestaaer, at de ældre Læredøttre vise de yngre tilrette, endnu mere udvides, maaskee ved at lade Kongekonerne strax deeltage i Underviisningen — den practiske saavelsom den theoretiske — og i det sidste halve Aar fungere som Hjælpe Jordemødre efter Tour. At Underaccoucheuren ogsaa hjalp Overjordemoderen i hendes Underviisnings Forretninger hos Fødende og Svangre var vist heller ikke skadeligt.

Gage til Underaccoucheuren og 1 a 2 Værelser var altsaa det eeneste Stiftelsen havde at skaffe, og deraf var det første jo kun interimistisk, indtil Overaccoucheuren indtraadte i Facultetet. Med Hensyn til at Underaccoucheurposten nu allerede er besat af en ældre Mand, der har det Locale, som Overaccoucheuren efter ovennævnte Forslag skulde have, og i Betragtning af, at denne Mand har saa mange andre ikke mindre vigtige Forretninger, møder rigtignok adskillige Vanskeligheder, som for Øieblikket vel ikke gandske lader sig hæve, dog maa bemærkes, at han staaer for Tour til Huusleie Portion i Consistorium, og naar han erholder den, selv ønsker at fratæde, imidlertid maatte vel andre Foranstaltninger tages f. Ex. Ansættelsen af en yngre Læge, der under hvilket som helst Navn kunde paatage sig nogle af de Forretninger, som blive den nuværende Underaccoucheur altfor besværlige, fornemlig passe de syge Børn, assistere Overaccoucheuren med Læredøttrenes Underviisning o. s. v. Derved opnaaedes ogsaa den Fordeel, at en yngre Læge, som muligen vilde danne sig for Accoucheurmenten, kunde erholde den fornødne Øvelse.

Localet for Fødende og Barselkoner trænger vist til en Hoved Forandring ogsaa med Hensyn paa de hyppig paagaende Barsel Epidemier. Denne Forandring kan kun skee ved at tage nogle Værelser fra Pleie Stiftelsen og i Fødsels Stiftelsen selv at benytte de Værelser, hvori før de hoistbetalende havde Plads, til Fattigstuer. Da Antallet paa Ammer kun er 10—12, vil der vist letteligen kunde undværes flere Værelser.«

Bangs Forslag med Hensyn til Fordelingen af Værelserne (hvilke han iøvrigt indrømmede i 12 Aar ikke at have besøgt), gik da i Hovedsagen ud paa for Størstedelen at opgive den uheldige Mezaninetage i Hovedbygningens Sidefløj og i Stedet for overlade de Fritliggende de herskabelige Værelser og nogle Stuer i Plejestiftelsen.

Hvad da nu det første blandt disse af Bang henkastede Reformforslag angaar, kan det vel ikke nægtes, at den af ham an-

viste Ordning af Overlæge Embedet havde meget for sig, saaledes som Forholdene forelaa. At Saxtorph nu var en ældet Mand, hvem Tiden var løbet fra, og utvivlsomt ikke længere magtede Opgaven, lod sig næppe skjule, og dertil kom da ikke mindre det fra visse Sider ret uheldige Princip, hvorefter Underakkoucheur-posten, snart sagt fra Aarhundredets Begyndelse, var blevet besat og indehaft, hvilket jo ganske havde udelukket en speciel obstetricisk Uddannelse af yngre Læger, der ved Vakance med nogenlunde Ret kunde tage Sigte paa Overlægestillingen. Trods det, at Bang saa godt som Nogen havde sin Andel heri, tog han jo dog nu ikke i Betænkning at hævde, at Underakkoucheuren skulde ansættes paa 2 Aar og uden Haab om Prolongation. Men hele Planen om den lægekyndige, men iøvrigt ret passive, Overdirektør med en om et Par Aar ved Konkurrence valgt Overakkoucheur under sig var jo baseret paa Forventningen om den gamle Saxtorphs Ønske om sliq Retræte. Han har nu, man kunde fristes til at sige, besynderligt nok, ikke attraaet saadant, thi Alt, hvad Deliberationen i Direktionen om dette Punkt oplyser Eftertiden om, er blot et »Beroer« i Resolutions Protokollen.

Synderlig Frugt kom det i Saxtorphs 5te Punkt berørte og af Bang nærmere udviklede Spørgsmaal om klinisk Undervisning heller ikke til at bære. Ved Direktionens foreløbige Behandling deraf blev ingen Afgørelse truffet, men Sagen rejstes kort efter fra anden vægtig Side, foranlediget ved den nylig (ved Plakat $^{30}/_1$ 1838) fastsatte Sammensmeltning af den medicinske og kirurgiske Eksamen, idet Kancelliet $^{6}/_2$ 1838 forlangte Direktionens Betænkning angaaende et Andragende fra det medicinske Fakultet og kirurgiske Akademi, at det maatte tillades vedkommende Lærere paa den kgl. Fødsels- og Plejestiftelse at holde kliniske Forelæsninger over Akkouchement og Børnesygdomme. Et foreløbigt Udkast ($^{28}/_2$ 1838) til de Momenter, Saxtorph mente maatte tages i Betragtning, er opbevaret, det Hele vidnende om hans usikre Stilling til Sagens praktiske Iscenesættelse. Det stod ham saaledes ikke klart, om »Foredragene« kun skulde gælde usædvanlige Fødselstilfælde, om de skulde holdes paa Latin eller Dansk, det sidste ønskedes vel af de Fleste, men saa krævedes der jo Forsigtighed overfor de Fødende, om han kunde indskrænke sig til et Foredrag for Eks. om Lørdagen med passende Emne valgt af Ugens Journaler. Det maatte vel holdes i Auditoriet, hvis andre Læger og Studerende skulde overvære det, thi ved de daglige Besøg hos Barselkonerne tillod jo Rummet ikke en større Skares

Nærværelse; om Belæringen her skulde formes som en Praktikantklinik med Eksamination af Kandidaterne, eller Diagnostik, Prognose og Terapi blot pointeres, maatte han ogsaa henstille. Lidt ondt faldt det ham at tænke sig »Foredragene« udvidede til Vejledning af Kandidaterne i Undersøgelse og til Overværelse af deres første Forretning, det havde, saalænge han kendte Stiftelsens Historie, været Overjordemoderens Sag, og med Hensyn til Øvelser paa Svangre, der for Betaling maatte være villige til at møde i Stiftelsen, og hvortil en Sum nu var bevilliget, kunde vel nok, som han vidste Tilfældet var i Berlin, Reservelægen træde assisterende til. — Bang skar Knuden over ved at bemærke, at Indretningen af Kliniken hverken vedkom Kancelliet eller kunde bedømmes af dette, hvorfor det var nok at svare, »at en saadan Foranstaltning overensstemmende saavel med de Studerendes som med de paa Stiftelsen Indlagtes Tarv vel kunde træffes«.

Sagen blev henvist til Behandling paa et Møde i Marts 1838, og hvad Direktionen i Svaret ($\frac{7}{4}$ 38) indrømmede, blev da ogsaa kun et magert Tilløb til at etablere en Akkouchementsklinik, forsaavidt man erklærede ikke at have noget imod, at vedkommende Lærere holdt kliniske Foredrag for de i Stiftelsen liggende Kandidater, hvis Tal efter Reskr. 1787 var 4 ad Gangen, hvad dog, som i nylig til Kancelliet indgaaet Skrivelse (s. nedef.) var indrømmet, kunde forøges til 6, »men da der jo paa den Tid Stuegangen fandt Sted, desforuden paa Stuerne opholdt sig en Del af de 18 Læredøttre fra Provindserne og et Par her fra Staden, samt Reserveaccoucheuren og Overjordemoderen, saa tillod Rummet ikke at give flere Studerende i Almindelighed Adgang til bemeldte Foredrag eller i det mindste kun undtagelsesviis en eller to flere ad Gangen, især naar saadanne formedelst Befordring til Embede trængte til nogen practisk Øvelse i Accouchement og ikke strax kunde erholde faste Pladser som Candidater.« Hvad kliniske Foredrag over Børnesygdomme angik, da havde man heller ikke noget imod, at vedkommende Lærere ved Fødsels- og Plejestiftelsen benyttede til slige Foredrag for Kandidaterne den Lejlighed, som der her gaves til at se og behandle Børnesygdomme, som ogsaa for de Studerende til at lære disse at kende ved at bivaane de Konsultationer, som fandt Sted i Stiftelsen, naar Plejemødrene bragte de i Byen udsatte Børn herhen for at erholde Raad og Medicin.

Der hengik imidlertid hele to Aar, før Kancelliet lod høre fra sig om den Sag (hvorum senere). Bang var Medunderskriver

af den saa stærkt reducerede Anvisning til klinisk Undervisning, men hans eget Projekt, hvad klinisk Demonstration ved Fødslen angik, var jo ikke synderligt mere vidtgaaende, derimod blev hans Forslag om Øvelser paa Svangre, hvilket han syntes at lægge nok saa megen Vægt paa, taget til Følge. I et Direktionsmøde (⁷/₁₁ 1837) vedtoges det, at der maatte anvendes en Sum af indtil 100 Rdl. efter Overakkoucheurens Rekvisition for at aabne Læredøtre og Kandidater Lejlighed til paa den Maade, som han fandt passende, at øve sig i Eksploration paa Svangre, og at samtidig Eksplorationsskærme anskaffedes. Det i sig selv ikke tiltalende Program fik dog ikke Held med sig. Saxtorph har aabenbart aldrig indladt sig paa dets Realisation, thi i en adskillige Aar senere (¹/₁₂ 1848) Skrivelse fra Levy til Overpræsident Lange angaaende det samme Emne hed det: »Gjennem afd. Conferentsraad Saxtorph blev alt i 1838 en Sum af 100 Rdl. stillet til min Disposition for dermed i Analogi med Indretningen ved flere fremmede Stiftelser at tilkøbe mig Explorationer paa Svangre til Undervisningsbrug for Stiftelsens Candidater. Pengene blev imidlertid ubenyttede, da ikkun ganske enkelte Svangre, som underhaanden havde faaet Nys herom, tilbød sig til Exploration, og da jeg selv følte det mindre Passende i paa denne Maade at tilkøbe sig, hvad der burde betragtes som naturlig Consequents af Patienternes Forhold til Stiftelsen og den dem der tilsagte Lægehjælp.«

Det saavel af Saxtorph som af Bang berørte Punkt, Elevantallets Forøgelse, blev hurtig afgjort. I den Fakultet og Akademi hidtil tilstaaede Ret til hver især at proponere 2 Kandidater maatte der jo ske en Ændring, naar Eksamen blev fælles for Medicinere og Kirurger; Saxtorph foreslog i saa Henseende, at Indstillingen maatte ske efter Overenskomst mellem samtlige Lærere, der tillige var Eksaminatorer, og i Skrivelse ⁹/₂ 1838 til Kancelliet henstilledes da, at Kandidaternes Tal forøgedes til 6 ad Gangen, og at Læretiden forkortedes til 3 Maaneder. Man begrundede dette med at henvise til det i de sidste 10—15 Aar saa stærkt stegne Antal af Studerende. I Decenniet 1826—35 var af Fakultetet eksamineret 23 Kandidater⁴), af det kirurgiske Akademi 252, i Alt 275, der i Middeltal for hvert Aar vilde give 27 til Praxis berettigede unge Mænd. En Forøgelse af Kandidaternes Tal i Stiftelsen ud over det Foreslaaede turde man ikke tilraade; Mængden af de Fødende var nu tilstrækkelig til at give saa mange Adgang

⁴) Foruden 53, der tillige havde taget kirurgisk Eksamen.

til Øvelse, men vilde man gaa videre, kunde det i Forbindelse med de mange Læredøtres Øvelser falde de Fødende til Besvær, »ligesom det ogsaa maatte forebygges, at Explorationerne ved at foretages af saa Mange kom til at virke til Skade for disse«. Vilde man beholde den gamle Læretid, 4 Maaneder, kunde kun 18 Kandidater uddannes aarlig, og det maatte anses ønskeligt, at Tallet forøgedes, derfor kunde uden Skade Tiden sættes ned til 3 Maaneder, saa at 24 Kandidater om Aaret kunde faa Lejlighed til Øvelse. — Den kgl. Resol., der approberede Forslaget, kom 13. Juni 1838.

Det mødte ingen Vanskeligheder at skaffe Plads til det forøgede Antal Studerende, dels ved at dele det store Kandidatværelse dels ved at benytte det i Saxtorphs Forsvarsskrivelse omtalte, tidligere Overjordemoderen tilhørende, Værelse i Mezaninen No. 143, som en Tid havet været benyttet af hans Amanuensis⁵⁾. Saavel dette som Udvidelsen af Lokalerne for de fritliggende Ugifte vedtoges i Direktionsmødet, Nov. 1837, idet der i sidstnævnte Henseende, efter Konference mellem Saxtorph og Etatsraad Koch, Stiftelsens bygningskyndige Konsulent, blev bestemt, at de herskabelige Værelser samt tvende dertil (i No. 144) stødende Ammestuer skulde anvendes til det Brug og sættes i Forbindelse med hinanden ved en Dør mellem No. 143 og 144. Det blev dog foreløbig ved, at der i de førstnævnte Værelser indrettedes en Fødestue og to Barselstuer paa resp. 2 og 6 Senge, Murens Gennembyrdelse og Ammestuernes Optagelse i Fødselsstiftelsen ønskede Saxtorph senere, maatte bero indtil videre, og denne Ændring fandt først Sted 1842, efter hans Død.

Endelig var der da det ogsaa ved Klagen rejste Spørgsmaal om et forbedret Tilsyn med de i Staden udsatte Plejebørn, og forsaavidt Overvejelserne desangaaende førte til Levys Ansættelse ved Stiftelsen, blev det vel, fra visse Sider set, det betydningsfuldeste Resultat af det anonyme Angreb paa Saxtorph. I December (1837) fandt denne nemlig Anledning til overfor Direktionen at supplere sit tidligere Forsvarsskrift med en Henvendelse, der bl. a. røbede, hvor let man var gaaet over, og hvor rimeligt man havde fundet, at en som samtidig Universitetsprofessor fungerende Underakkoucheur ikke kunde paatage sig et saa inferiørt Hverv som at tilse

⁵⁾ Denne var P. C. M. Hansen, † 1879 som Etatsraad og Direktør for Vaccinationsanstalten. Han var i Slægt med Saxtorpherne, idet hans Farmoder var Matth. Saxtorphs Søster.

syge Plejebørn, uagtet saadant var ham paalagt ved kgl. Resolution, saa at endog hans Chef »ganske havde glemt« denne sin Underordnedes Forpligtelse. Og Saxtorphs Skrivelse viste endvidere, at det var ham personligt stærkt om at gøre at sikre sig Assistance til den Forbedring i Jordemoderundervisningen, »som Tidens Fordringer havde gjort gældende«, og for hvis Nødvendighed Klagen vel nu havde aabnet hans Øjne, men som den med saa meget andet bebyrdede Underakkoucheur heller ikke ene kunde præstere. Henstillingen til Direktøren lød nemlig saa:

»Iblandt de Anker, som den anonyme Forfatter har gjort mod Pleie Stiftelsens Forsorg for de Børn, der udsættes her i Staden, er ogsaa den, at deres medicinske Tilsyn og Behandling er overladt til Candidaterne i Fødselsstiftelsen, hos hvem Pleieførældrene møde om Morgenen for at erholde Raad og hos hvem de erholde Medicin forskrevet og meddelt frit. — Ifølge kgl. Rescr. af 4. Oct. 1825 skal det paalægges »den udnævrende Underaccoucheur og Reservelæge ved Fødsels- og Pleie Stiftelsen, foruden de ved den allersh. Resol. af 1. Oct. 1811 bestemte Forretninger, tillige, naar behøves, at tilsee og forskrive Medicin for de her i Staden værende Børn, til hvilke Mødrene af Stiftelsen erholde Understøttelse«.

I min Besvarelse paa den hele anonyme Skrivelse berørte jeg denne Anke ikkuns med et Par Ord, men jeg fremsatte iblandt de Punkter, der formentligen burde tages i nærmere Overveielse af Directionen, »Forbedringer i Børnenes medicinske Pleie«, og jeg tilstaaer, at jeg den Gang ganske havde glemt ovenst. kgl. Resolution, hvorefter det egentligen paaligger Reservelægen ved Pleie Stiftelsen, ikke Candidaterne, at tilsee de syge Pleiebørn, men som ikke har været iagttaget, fordi Candidaterne derved fik Øvelse i at see Børnesygdomme, der forefaldt i det første Halv- eller Aar efter Børnenes Fødsel, hvilke ere temmelig af et Slags og hvis Behandling er enhver examineret Læge (som Candidaterne ere) vel bekjendt, men hvad der kan paaankes er, at Børnene sædvanlig bringes ud til Stiftelsen og der erholde Raad og fri Medicin, men at de ei besøges og tilsees i deres Bopæle uden i enkelte Tilfælde, og hvorved dog tillige vilde vindes, at man fik Indseende med deres physiske Pleye. Saalænge den egentlige Opfostrings Stiftelse var under en egen Bestyrelse (Conferentsraad og siden Sønnen Etatsraad Lundings) havde denne foranstaltet, at en Læge lønnedes for at tilsee Børnene i Sygdomstilfælde hjemme hos Pleieførældrene (det var en Chirurg Berring, der havde 60 Rdl. i Løn aarlig), men efter dennes Død (jeg troer i 1822—23)⁶⁾, og efter at Bestyrelsen af Opfostringsstiftelsen var blevet henlagt under Directionen for Fødsels- og Pleiestiftelsen, blev det ifølge ovenanf. kgl. Rescr. paalagt Reservelægen at besøge Pleiebørnenes medicinske Pleye, »naar behøves«, hjemme hos Pleieførældrene, men da nu disse af sig selv kom med Børnene ud til Stiftelsen, saa søgte de Raad hos Candidaterne, og disse fik derved Leilighed til at behandle disse Børn. — Imidlertid er det vist, at mangen et Barn ey nyder hos Pleieførældrene den Omhu, som det burde have, og at det vilde i

⁶⁾ Saxtorphs Hukommelse svigter, idet Berring (se P. 158) døde i Jan. 1828.

mange Tilfælde være meget gavnligt, at en bestemt yngre Læge antoges for at tilsee de syge Pleiebørn i deres Bopæle, thi saa vel Reserve-lægen ved Pleiestiftelsen, der tillige er Underaccoucheur og har som saadan ogsaa med Jordemødrenes Underviisning, til Hjælp for Professoren, at bestille, ligesom ogsaa Candidaterne, der fornemmelig for at lære practisk Fødselshjælp opholde sig i Fødselsstiftelsen i nogle Maaneder, kunne ikke vel paatage sig Huusbesøg hos de syge Pleiebørn i Staden.

Jeg vilde derfor henstille til Directionens nærmere Overveielse, om ikke en af Stadens yngre Læger, hvis Tid ikke er formeget optaget af andre Forretninger, især naar han var kjendt for at have Interesse for Behandlingen af Børnesygdomme og Fødselsvidenskabens Studium, maatte antages til Pleie-Læge ved de fra Pleiestiftelsen her i Staden udsatte Børn med en Løn, liig den der er tilstaaet de ældre Læger i Fattigdistricterne (150 Rdl. aarlig). Maaskee vilde det være betænkeligt at paaføre Stiftelsen en ny Udgift, men jeg troer dog, at Nytten af en saadan Udgift ikke vil være ringe og at det i ald Fald vil befrie Directionen for den Anke, at der ikke er gjort nok for de udsatte Pleiebørns medicinske Pleye. Skulde imidlertid Udgivternes Udredelse lægge nogen Vanskelighed i Veyen for Forslagets Udførelse, da tilbyder jeg at ville afstaae foruden de foreslaaede 150 Rdl. til Pleielægens Lønning endnu 50 Rdl. (altsaa ialt 200) af de mig af Stiftelsens Kasse tilstaaede 300 Rdl. (som jeg nyder foruden de 400 Rdl., der ere Renterne af de 10000 Rdl., som ere skjænkede af sal. Dronning Juliane Marie til Løn for Professoren ved Fødselsstiftelsen og ere indsatte i Universitetets Qvæstur), dog ønskede jeg meget under følgende Vilkaar: a) at Directionen vil indrømme Pleie Lægen et Værelse, der nu er ledigt i Nærheden af Candidaternes Værelser og ei er bestemt til noget andet Brug, b) at han tilstaaes tillige frit Brænde og Lys, ligesom Candidaterne, c) at han tillige maa tillades at fungere som Repetent ved Jordemoder Underviisningen, efter nærmere Bestemmelse af mig i Henseende til, hvorledes jeg ønsker at han i den Henseende maatte være mig behjælpelig, og naar jeg dertil anseer ham for duelig.

For at kunne træffe den Forandring i Underviisningen for Jordemødre, som Tidens Fordringer have gjort giældende, og som Directionen bør søge at befordre, bliver det nødvendigt at paaligge Overaccoucheuren et vidtløftigere og Tid fordrende Arbeide end som forhen, og som jeg efter min Alder og mangehaande andre Forretninger ikke seer mig i Stand til at paatage mig uden meere Hjælp end hidtil er fordret af Underaccoucheuren, men som den nuværende Hr. Professor Eschricht umuligen kunde overkomme formedelst hans øvrige Arbeide som Professor i Physiologien, der udkræver en stor Deel af hans Tid, og da han tillige har underrettet mig om, at han til næste Sommer agter at søge Tilladelse til at foretage en videnskabelig Reise i nogle Maaneder, saa er det for mig, saalænge jeg vedbliver at være Overaccoucheur, nødvendigt at sikkre mig en Hjælp af en yngre Mand, der kunde blive øvet og kjendt med Forretningerne for at kunne constitueres i Prof. Eschrichts Fraværelse, og i mit Forfald ganske bestyre samme.

Allerede 4 Dage efter (^{24/12} 1837) tilskrev han paany Directionen:

»Efter Directionens Beslutning, ifølge min Forestilling, har jeg søgt at finde en iblandt vore yngre Læger, der vilde paatage sig det medicinske Tilsyn med de fra Pleie Stiftelsen her i Staden udsatte Børn paa de Vilkaar, som Directionen troede passende at tilstaae, nemlig a) at han antages for det første ikkuns paa et Aar, b) med Løn 150 Rdl., c) et Værelse i Fødselsstiftelsen med fri Lys og Brænde som en Candidat, d) Tilladelse til at benytte Leiligheden til at besøge Fødselsstiftelsen og øve sig i Undersøgningen, samt bivaane Fødslerne ligesom Candidaterne.

Iblandt de af mine yngre Colleger, som jeg nærmere har havt Leilighed til at kjende, anseer jeg Dr. med. Levy for skikket til saadanne Forretninger som ovenanført, især da jeg vidste, at han paa sin Udenlandsreise havde givet sig meget af med at lære at kjende Behandlingen i Børnesygdomme og derfor besøgt Børnehospitaler, hvor saadanne fandtes, samt Fødselsstiftelser især i Wien. Til ham har jeg henvendt mig for at erfare om han, under ovenanførte Vilkaar, vilde paatage sig Forretningerne, hvortil han erklærede sig villig. Jeg henstiller nu til nærmere Overveielse og Bestemmelse, om Dr. Levy maa antages, og at han fra den 1ste Januar kan ansættes, hvorom han da bliver af Directionen at underrette.«

Under 12. Jan. 1838 tilgik der Levy Meddelelse fra Direktionen om hans Valg. — Han var da en knap 30 Aars Mand med en smukt begyndt medicinsk Karriere. Efter 1830 at have vundet Universitetets Guldmedaille for den (1829) udsatte Prisopgave⁷⁾ og Aaret efter taget kirurgisk og medicinske Eksamen, erhvervede han Licentiatgraden ^{22/12} 1832 og begyndte kort efter, 19. Jan. 1833, Studietiden ved Fødselsstiftelsen indtil 5. Juni s. A. Under Opholdet her forsvarede han 11. Maj sin Doktorafhandling (*De sympodia seu monstrositate sireniformi*)⁸⁾ for derefter med Understøttelse af det Cappelske Rejsestipendium at foretage en 3aarig Udenlandsrejse med Hovedophold i Wien, Berlin, Paris, og Besøg ved mindre tyske Universitetsbyer. Forbindelsen med Saxtorph vedligeholdtes under Rejsen, idet han, som det berettes i en senere (1850) Redegørelse i »Hospitals Meddelelser« om Akkouchementskliniken, benyttede det officielle Korrespondanceforhold, hvori det Cappelske Rejsestipendium havde bragt ham til Saxtorph til i en Række Breve at skildre denne de forskellige Undervisningsmetoder ved fremmede Læreanstalter og henlede hans Opmærksomhed paa meget, der formentlig med Nytte vilde kunne lade sig over-

⁷⁾ »Exponatur anatomia et physiologia renum succenturiatum«. — Præmien overrakte ham af Saxtorph, som 2den Gang Universitetsrektor, ved dennes Tale i Regenskirken i Anledning af Kongens Fødselsdag.

⁸⁾ Med Herholdt og Eschricht som Opponenten ex officio og af Auditoriet Otto og Ballin.

føre i den københavnske Fødselsstiftelse. Kort efter Hjemkomsten blev dette Anliggende, »efter Saxtorphs egen Anmodning«, Genstand for yderligere mundtlig og skriftlig Forhandling mellem dem, »og jeg er,« skriver Levy, »næsten forvisset om, at naar ikke legemlige Lidelser i hans sidste Leveaar havet betaget ham Mod og Lyst dertil, han selv vilde have rakt forberedende Haand til Indførelse af en mere tidsvarende clinisk Undervisning.« — I Sommeren 1837 var han bleven ansat som Distriktslæge ved Fatigvæsenet.

Ikke længe efter Ansættelsen som midlertidig Plejebørnslæge blev Levy konstitueret som Underakkoucheur paa Grund af den, som i Saxtorphs ovennævnte Skrivelse antydet, af Eschricht atraaede Permission for at foretage en Rejse i Udlandet fra Maj til September. Eschricht fik Lejlighed til i den Anledning at dokumentere sin mindre hensynsfulde Optræden overfor Direktionen, idet han 7. Marts (1838) tilskrev denne, at han efter indgivet Ansøgning til Kongen havde faaet allernaadigst Tilladelse til at foretage nævnte Rejse og samtidig ønskede at erfare, om hans Forretninger ved Stiftelsen skulde henstaa eller udføres ved Andre, samt hvorvidt Direktionen maatte kunne tilstaa ham i den Tid at oppebære sin Gage, 75 Rdl. kvartaliter. Under Voteringen derom bemærkede da Saxtorph, at naturligvis maatte en Vikar konstitueres, hans Alder og mindre gode Helbred forbød andet, og han kendte Ingen, der bedre kunde paatage sig bem. Forretninger end Levy, der paa Forespørgsel havde erklæret, at han meget ønskede at komme i Betragtning. Selv nærede Saxtorph den Tro, at Levy vedbørlig kunde besøge Arbejdet, men henstillede til sine Kolleger, om de maatte kende nogen anden af de yngre Læger at foreslaa. Hvad Eschrichts Begæring om Løn angik, havde denne ganske vist for Saxtorph mundtlig erklæret, at han saavel indsaa, at Vikaren maatte have lidt Godtgørelse, som at det var en ren Gunstbevisning af Direktionen, om Løn bevilligedes ham selv, men det var ham af Betydning. Det pekuniære Spørgsmaal turde Saxtorph ikke udtale sig om, da han ej vidste, om Stiftelsens Kasse tillod ekstraordinære Udgifter, og efterat D'Herrer Fenger, Bang og Münter havde pruttet lidt om de Betingelser, der kunde bydes Levy, hvoriblandt Bang var lavest bydende med 20 Rdl. Honorar maanedlig, undlod dog endelig Kjerulff ikke at lægge for Dagen, at Eschrichts Adfærd faldt ham for Brystet. Det forekom ham »høist stødende i Formen og stridende mod al god Orden, at Professor Eschricht uden at meddele Directionen et

Ord derom, ved forud at erhverve dens Erklæring herom, søgte en Reise Permission paa flere Maaneder, hvilket idetmindste kunde give ham Afkald paa enhver Faveur fra Directionens Side, men han vilde dog slutte sig til de andre Herrer, kun bedende om, at Eschrichts Uhfølighed ikke maatte hengaa ubemærket men berøres i Svaret til ham. Det skete, men saavist mildt, i følgende Skrivelse 17. April til Eschricht:

»Uagtet Hr. Professoren nu vel ikke, forinden De indgav Deres Ansøgning, hvilket Directionen havde ventet, med os har confereret om, hvorledes Hindringer for Deres Reise kunde vorde hævede, saa undlade vi dog ikke paa Grund af Omstændighederne tjenstligt at meddele Dem, at vi ved Skrivelse af Dags Dato har constitueret Hr. Dr. med. Levy til under Deres Fraværelse, og uden at der afdrages Dem noget af Deres Gage, at fungere som Underaccoucheur og Reservelæge ved Stiftelsen mod derfor af dennes Kasse at erholde et nærmere bestemmende Salair.«

Den 21. Marts var Levys Konstitution vedtaget i et Direktionensmøde. Med Iver og Lyst gik den ny ansatte Plejebørnslæge i Gang med sit Kald, tillige, som det skal ses, med Fortrøstning til, at han kunde bringe noget ud af den saa længe forsømte Opgave. Uden Opfordring fra Direktionens Side fandt han sig nemlig foranlediget til allerede efter et halvt Aars Forløb at forelægge Direktionen nedenstaaende Indberetning, hvori han, under den ham aldrig svigtende Korrekthed i Form og Stil, ikke lagde Skjul paa, hvor højlig denne Side af Stiftelsens Virksomhed havde været forsømt i Tiden forud:

»Den Tillid, hvormed den høie Direction har bæret mig ved uden nogensomhelst Instruction eller Indskrænkning at overdrage mig Lægetilsynet med Pleie Stiftelsens her i Byen udsatte Pleiebørn, har jeg ikke troet bedre at kunne paaskjønne end ved uopfordret at forelægge den en detailleret Udsigt over min Virksomhed i det nys forløbne Halvaar fra 24. Jan. d. A., da jeg tiltraadte min Function, indtil den 23. July, omtrent saaledes som jeg kunde vente, at den ved Aarets Slutning vilde blive mig affordret. At jeg alt efter det første Halvaar har bestemt mig dertil, har alene sin Grund deri, at jeg ønskede at erfare, deels hvorvidt jeg i min Stræben havde truffet den Vei, den høie Direction maatte ansee for den hensigtsmæssigste og rette, deels om der paa denne Vei skulde være gaaet mig Punkter af Sigte, det kunde være af Vigtighed at fæste Opmærksomheden paa. Medens jeg derfor kun beder disse Blade betragtede som et Forsøg til en større aarlig Rapport, vilde næst Directionens Bifald intet være mig kjærere end at blive gjort opmærksom paa sammes mulige Feil og Mangler.

Hvor uhensigtsmæssig tidligere Pleiebørns Tilsynet har været besørget, hvor mange Uskikke og Uordener i Aarenes Løb havde indsneget sig, tør jeg vel antage at være den h. Direction tilstrækkelig bekjendt, saa meget mere som en Forandring deri er blevet anset

nødvendig. Det er derfor vist ogsaa overflødigt at omtale, hvormange Vanskeligheder der have været at overvinde for at raade Bod paa disse Mangler og for at indføre den Tingenes Orden, uden hvilken man idetmindste for en stor Deel maatte betragte Øiemedet for forfeilet. At der til dettes fuldkomne Opnaelse endnu staaer meget tilbage, føler jeg selv kun altfor vel, men den Fortrøstning har jeg dog vunden, at noget er skeet og at Tiden kan bringe mere.

De Principer, hvorpaa jeg mente at burde begrunde min heldige Kaldsvirksomhed, og som jeg føler at skyldte den h. Direction Regnskab for, vare omtrent følgende: 1) Ved en humanere Behandling af Mødrene og Pleiemødrene samt en kjærligere Omhu og Interesse for Børnene deels at lokke den tabte Søgning tilbage til Stiftelsen og derved forebygge Børnenes totale Forsømmelse eller samvittighedsløse Behandling i Sygdomstilfælde, deels at vinde en Slags moralsk Indflydelse over Forældre og Pleiemødre til Gavn og Bedste for Børnene i sund og sygelig Tilstand. Hvorvidt dette er lykkedes mig, vil alt tildeels kunne skjønnes af Antallet af de i Halvaaret sygemeldte Børn. Medens jeg nemlig i den tidligere, vel saare uordentlig førte Protocol, der omfatter Tidsrummet fra Febr. 1835 til 23. Jan. 1838, altsaa 3 Aar, kun finder 541 sygeskrevne Børn, har Antallet i det sidste Halvaar beløbet sig til 337, hvori jeg ingenlunde indbefatter den Mængde Børn, der tilbragtes mig med ubetydelige Ildebefindender, der oftest uden Medicamenters Hjælp lod sig hæve, og hvis Antal jeg temmelig vist kan anslaae til 150—200, uden dog bestemt at kunne angive det, da jeg i saa lette ephemere Tilfælde ikke troede det hensigtsmæssig at sygeskrive Børnene i Protocollen. Men end mere taler herfor den stigende Beredvillighed, jeg efterhaanden har fundet hos Mødre og Pleiemødre til ikke blot at bringe mig de syge Børn men ogsaa til ordentlig at opfylde de givne Forskrifter med Hensyn til de syge Børns diætetiske Behandling og Pleie, samt til endog i længere Tid stadig at bringe mig Underretning om de Forandringer i Børnenes Tilstand, jeg langtfra altid saa mig i Stand til selv at udforske ved de ofte uoverkommelige Sygebesøg i deres Hjem. Endelig synes selve den Omstændighed, at flere Børn ere 2—3 Gange sygemeldte til forskellige Tider i dette Halvaar, uden Tvivl at tyde paa en mere vaagen Opmærksomhed for Børnenes Helbredstilstand fra Mødres og Pleiemødres Side.

2) Ved jevnligt Tilsyn med de syge Børn at komme til Kundskab om deres diætetiske Behandling og Pleie saavel i som udenfor Sygdomme og at virke til ønskelige Forandringer i saa Henseende, især med Hensyn til til Børnenes kunstige Opfostringsmaade. Hvor aldeles uoverkommeligt det vilde være at besøge alle de syge Børn i deres Hjem, er af sig selv indlysende, som Følge heraf har jeg altsaa i Reglen maattet indskrænke Sygebesøgene til de Tilfælde, hvor Sygdommens Natur ikke tillod Barnets Transport ud til Stiftelsen og i modsat Fald ladet Barnet bringe til mig paa hvilkensomhelst Tid af Dagen jeg var hjemme. Dog er jeg mig ved Siden heraf bevidst ikke at have forsømt nogen Leilighed til, hvor Tid og Leilighed tillode det, ogsaa at besøge de sunde Børn, hvis Hjem Tilfældet til forskellige Tider bragte mig i Nærheden af, og hvad jeg herved som overhovedet er kommet til Overbevisning om, det er, at Flertallet af Børnene virkelig ere bedre forpleiede end man a priori skulde formode, men at ogsaa, som det lod sig vente, ikke ganske faa til en næsten oprørende Grad vare forsømte,

især de, som enten slette Mennesker selv havde beholdt eller overgivet til Pleieforældre, der syntes at gjøre sig det til lucrativ Spekulation altid at samle 2—3 af Fødselsstiftelsens Pleiebørn for at sulteføde dem ved Siden af deres egne eller fremmede Børn, mod idelige Udpresninger af ulykkelige Mødre foruden den bestemte Pleieløn fra Stiftelsen. Meer end engang har jeg i slige Tilfælde ved Overtalelse bragt Mødrene til at sætte Børnene andetsteds hen i Pleie, men end oftere har jeg ved mødende Vanskeligheder maattet beklage, at ikke Stiftelsen, saa vidt mig bekjendt, har forbeholdt sig Ret til at paabyde Moderen det, ligesom det vist ogsaa vilde være ønskeligt, saafremt lod sig gjøre, at Stiftelsen sørgede for at forebygge flere Pleiebørns samtidige Accumulation hos samme Pleiemødre.«

Efter at have omtalt Planen for Syge- og Receptprotokollerne fortsattes:

»Endelig mente jeg ved flittige Obductioner, Obductionsnotiser og særskilte Journaler over de mærkeligste Sygetilfælde bedst at opfylde de Forpligtelser, min Stilling i videnskabelig Henseende synes at kunne medføre. Saaledes har jeg af mine 38 sygemeldte, døde Børn obduceret 26 og har ogsaa i den Henseende lært, hvormeget en fornuftigere og humanere Behandling formaaer at udrette. Medens der nemlig i den første Tid i den Grad protesteredes derimod fra Forældres og Pleiemødres Side, at jeg end ikke turde vove nogetsomhelst Forsøg derpaa, har jeg lidt efter lidt bragt det dertil, at ikke blot Flertallet af de sygeskrevne, men ogsaa de fleste andre Pleiebørn bringes mig i samme Hensigt, saa at jeg haaber, at den Tid ikke skal være fjærn, da Obductioner blive anseete som Regel og Ikke Obductioner som Undtagelse. Angaaende Udbyttet af mine Obductioner tillader jeg mig at henvise til medfølgende Dødeprotocol, hvori jeg har samlet alle de Dødsfald, som ere indtrufne i Halvaaret, og over hvilke det tilkom mig at udstede Dødsattesten. For endelig ogsaa efter ringe Evne at gjøre Leiligheden noget frugtbringende for de paa Fødselsstiftelsen værende Candidater, har jeg heller ikke forsømt at forevise dem de sjeldnere Sygdomsformer som de mærkeligere Obductionsresultater, der have frembudt sig, uden at jeg dog derved endnu skulde tiltroe mig at have gjort det Ringeste for at raade Bod paa den manglende practiske Undervisning i Børnesygdomme. I den Henseende har jeg derimod ifølge Hr. Conferentsraad Saxtorphs ærede Opmuntring forsøgsvis begyndt et Cursus af offentlige Forelæsninger over Børnesygdomme, der, som jeg smigrer mig med, heller ikke er bleven hørte uden Bifald og Interesse, men dem jeg dog, saafremt min hele Stilling ikke tager en gunstigere Vending, neppe tør love mig selv, endsige forpligte mig, i Fremtiden at kunne fortsætte.«

Ved Skrivelse ²⁶/₉ (1838) tilkendegaves ham Direktionens Bifald: »Vi have med megen Fornøielse læst ovennævnte Udsigt og undlade derfor ikke at tilkendegive Dem vor særdeles Tilfredshed baade med den Iver som De i Deres Embedsførelse har lagt for Dagen og tillige med Formen og Indholdet af den os meddelte Udsigt, og finde vi det ufornuddent for Tiden at give Dem nogen

Forholdsregel i Henseende til Forfattelsen af den lovede Beretning«.

Mod Slutningen af Aaret 1838 (Novemb.) henledte Saxtorph Direktionens Opmærksomhed paa, at Levys⁹⁾ Konstitution snart var udløben, og at han ikke kunde andet end ønske, at man kunde antage ham endnu for et Aar, da han i den i Juli indgivne halvaarlige Beretning om sin Virksomhed tydelig havde lagt sin praktiske Duelighed for Dagen, og at Arbejdet interesserede ham, hvis han da ønskede at vedblive, hvad Saxtorph ikke vidste med Vished, idet han i saa Fald sandsynlig maatte opgive sin Stilling i Fattigvæsenets Tjeneste, der var en fast Post, og den, han havde i Stiftelsen, kun en interimistisk, thi begge Embeder havde han erklæret ikke at kunne besørge. Den ubehagelige Kendsgerning, at Arbejdet utvivlsomt paalaa Eschricht, gik Saxtorph, som det var hans Skik og Vane, skaansomt hen over: »Da det egentlig paaligger Reservelægen ogsaa at tilsee de i Staden udsatte Børn, veed jeg ikke, hvorvidt Directionen tør uden nærmere Autorisation antage endnu en lønnet Læge blot til Børnene, og dog er det vist, at Prof. Eschrichts øvrige Forretninger som Professor ved Universitetet levner ham meget lidt Tid til at varetage saadanne løbende Forretninger, som Tilsynet med Pleiebørnene udfordrer foruden de Pligter, der paaligge ham som Reserveaccoucheur baade at være mig til Hjælp hos de Fødende og at deeltage i Jordemødrenes Undervisning«. Man vedtog at indstille til Kancelliet, at Levy ansattes paany for et Aar, om hvilken Beslutning der 12. Decemb. kort og tjenstligt tilgik Levy Underretning. Han kvitterede to Dage efter for den ved følgende Skrivelse, et stilistisk Mesterstykke, ikke mindst ved de Eschricht deri givne Finter:

»Da omtrent for et Aar siden den h. Direction var bleven opmærksom paa den mislige Forfatning, hvori Lægetilsynet med de i Byen udsatte Pleiebørn befandtes at være, gjordes mig igjennem Hr. Conferentsraad Saxtorph det Tilbud at overtage sammes Lægetilsyn paa de i Directionen vedtagne Vilkaar, et Tilbud jeg saameget hellere troede at burde modtage, som paa den ene Side Børnesygdommens Pathologie paa min nys overstandne Reise var blevet mit Yndlingsstudium og følgelig den mig tilbødte Virksomhed saa ganske svarede til min

---

⁹⁾ Paa dette Tidspunkt ombyttede Levy sine Fornavne »Moritz Marcus« med »Carl Edvard Marius«, idet han 30. Nov. 1838 blev døbt i Trinitatis Kirke (Sognepræst, Dr. theol. Rothe) med Dr. med. Hansen (J. S. Saxtorphs Amanuensis, s. P. 195), Læge ved Vajsenhuset, og Assurance-mægler J. E. Hvidt som Faddere.

videnskabelige Interesse, medens paa den anden Side Directionen antog, hvad ogsaa i Virkeligheden stadfæstede sig, at Directionen for Fattigvæsenet vilde samtykke i, at jeg ved Posten ved Stiftelsen forbandt de mig $\frac{1}{2}$ Aars Tid iforvejen overdragne Forretninger som Districtslæge i Fattigvæsenets Tjeneste, Alt dog, vel at mærke, under den Forudsætning, at det Hele, som det ogsaa heed i Dir.s ærede Skrivelse af 12. Jan. 1838, blev at betragte »som en Prøve paa eet Aar«. Uden derfor at agte paa de i og for sig mindre gunstige Vilkaar, overtog jeg i Tillid til Fremtiden og mine ringe Kræfter Forretningerne ved Stiftelsen, hvis Details jeg den Gang kjendte lige saa lidt som Directionen selv. Hvad jeg forefandt, var et Chaos af Uordener og Misgreb, og min første Tanke maatte naturligviis være at skabe en ny Forretningsorden, hvis Enkeltheder jeg tidligere har tilladt mig at forelægge den h. Direction Regnskab for. Men paa samme Tid som Søgningen af syge Børn blev hyppigere og deres Tilsyn altsaa moisommeligere, paa samme Tid maatte jeg snart begynde at føle Trykket af paa een gang at besørge Børnenes Tilsyn og mine Forretninger som Districtslæge, og det var mig derfor en kærkommen Lettelse, da min Constitution som Reserveaccoucheur i Prof. Eschrichts Fraværelse nødte mig til at anholde om Permission fra Fattigvæsenet for Halvaaret fra 1. April—1. October. Denne erholdt jeg og leed derved intet pecuniært Tab, da der for dette Halvaar af den h. Direction blev mig tilstaaet et Gagetillæg af 100 Rdl., hvorfor jeg heller ikke tog i Betænkning, da Permissionen var udløben og imidlertid Forretningernes Tilvæxt gjorde mig det dobbelte Arbeide næsten uoverkommeligt, endnu en Gang at ansøge hos Fattigvæsenets Direction om, at Permissionen maatte blive forlænget til Nytaar 1839, idet jeg ventede, at min Prøvetid ved Stiftelsen skulde være overstaaet, og at sammes h. Direction vilde være kommet til et Resultat, der vilde gjøre mig det muligt og ønskeligt at opgive min Stilling i Fattigvæsenets Tjeneste. — I denne sikre Forventning holdt jeg det ogsaa for mest passende og beskedet ikke selv at fremkomme med nogen Motion om Sagen ved sidste Directions Møde, i Haabet om at min samvittighedsfulde Stræben ved Stiftelsen ikke ganske kunde være undgaaet den h. Directions Opmærksomhed og som Følge deraf heller ikke dens billige Anerkjendelse. Og herom glæder det mig at tilstaae, at, foruden en tidligere Directions Skrivelse, flere af D'Hrr. Directeurs mundtlige Ytring meer end en Gang have overbevist mig. Men ligesaa kærkomne og smigrende disse end maatte være mig, ligesaa ondt maatte det gjøre mig at see, at den under 12te d. M. meddelte Directionsbeslutning, langt fra at bære Præget heraf, tvertimod maatte bringe mig til at betragte mit hele fremtidige Forhold til Stiftelsen med tvivlsomme og usikre Blik. Jeg maa derfor i det Følgende nærmest henholde mig til anførte Directionsbeslutning, der i al sin Korthed dog indeholder Opfordring nok for mig til adskillige Bemærkninger, dem jeg tillader mig ærbødigt at forelægge den h. Direction med Anmodning om, at de maatte blive skaansomt bedømte og kun betragtede for hvad de ere, som udgaaede fra en ligesaa streng Leiligheds- og Pligtfølelse som velment Interesse for Stiftelsen.

Hvad der i Directionens ærede Beslutning maatte være mig meest uventet og — jeg tilstaar det aabent — for et Øieblik maatte bringe de bedre Følelsesstreng i ubehagelige Svingninger, var unægteligen

Formen for den mig tiltænkte temporaire Ansættelse. Det ligger i Sagens Natur, at naar en Mands videnskabelige Interesse træffer nøie sammen med hvilkenksomhelst stor og vel indrettet Stiftelses practiske Tendents, der da ved hans stadige Stræben i og for samme maa udvikle sig et Kjærlighedsforhold mellem ham og hans Stilling, en Harmoni mellem hans indre og ydre Liv, der er Grundbetingelsen for hans som for Stiftelsens heldige Virkning. Men et saadant heldvarslende Forhold udvikles og grundfæstes først dog, naar Manden ved saa faste Baand føler sig bunden til Stiftelsen, at hans personlige Skæbne paa en Maade gaar op i Stiftelsens Formaal, saa at han under alle mødende Vanskeligheder har det Haab at støtte sig til, at hans redelige Iver og Villie dog engang vil levendegjøres i Stiftelsens fremadskridende Virken. Dog just fra denne Side seet, er det at min nærmeste Fremtid maa forurolige mig, thi tør jeg for den h. Direction aabent udtale, hvad min Følelse udsiger mig, saa maa jeg under de nærværende Omstændigheder altid frygte for, at min egen Interesse for Stiftelsen skal kjøles, og at jeg under en sløv Opfyldelse af de mig paahvilende Forretninger skal nødes til at rette mine Forhaabninger og Ønsker andetsteds hen. Hvad jeg nemlig maa tilstaae mig selv er, at der hverken kan vindes Tillid og som Følge deraf heller ingen Kjærlighed til en Stilling, der kun fordrer aarviis Udleien af mine bedste Kræfter, — en Stilling, den Stiftelsen selv ikke engang offentlig vedkjender sig, — en Stilling endelig jeg selv kun kan betragte som (sit venia verbo) et apocryfisk Supplement til en tolereret Embedsvirksomhed. Det vilde gjøre mig ondt, om denne oprigtige Tilstaaelse af mine Følelser skulde volde selv det ringeste Anstød, men Øieblikket fordrer den, og her handles om intet mindre end om Maalet for mine bedste og kraftigste Virkeaar. Dog, for at være oprigtig, maa jeg være det heelt. Jeg veed — thi det er mig sagt af meer end Een af Dhrr. Directeurer — at Directionsbeslutningens Form var Dem aftvungen af Omstændighederne, at De for Tiden intet videre Skridt kunde gjøre, men man maatte oppebie et gunstigere Moment, d. v. s. en eller anden Universitetsprofessors Død og deraf følgende fri Huusleilighed i Byen for Prof. Eschricht, som da havde isinde at fratræde sin Post ved Stiftelsen, og i samme Forventning har den h. Direction vel ogsaa troet, at jeg turde finde beroligende Trøst for Øieblikket som lysere Udsigt for Fremtiden. Men, ikke at tale om, at der ligger noget ligesaa Uædelt som Precairt i den Følelse, hver Dag at skulle ønske og haabe paa en eller anden kyndig Mands Død, saa skylder jeg endnu Sandheden den Tilstaaelse, at den Supposition, hvorfra Directionen i saa Fald synes at gaae ud, langtfra er sikker, ja ikke engang, efter hvad mig er bekjendt, er antagelig. Det er nemlig kun faa Dage siden, da Prof. Eschricht i en Samtale derom yttrede for mig, at han saa lidt tænkte paa at forlade Stiftelsen, at han tvertimod, som han nu var tilsinds, roligten vilde oppebie Tiden og neppe vilde tage i Betænkning ved indtrædende Vacance at opgive sit physiologiske Professorat for den i hans Øine mere lucrative Accouchementspost; ja han troede endog paa Grund heraf venskabeligen at burde fraraade mig at give mine Studier en Retning til dette Maal. Hvorvidt denne Yttring er mere at stole paa end andre af lignende eller modsat Natur, er maaskee tvivlsomt, men vist er det, at den idetmindste maa vise mig mit Forhold til Stiftelsen som saare løst og vaklende, og derfor nøder mig til ikke at see andet i Directionens ærede Beslut-

ning, end hvad Ordene ligefrem maatte antyde. Naar derfor paa den ene Side min Fortrøstning til den h. Direction og min levende Interesse for Stiftelsen byder mig endnu et Aar ufortrødent at arbeide frem i min begyndte Virksomhed, saa aftvinger dog paa den anden Side baade Hensyn til min Alder og de dertil knyttede Ønsker og Forhaabninger for Fremtiden mig den uskrømte Tilstaaelse, at jeg under nærværende Forhold langtfra, som jeg ønskede, at kunne betragte min Virken for Stiftelsen som nogen Livsopgave, tvertimod maa være fattet paa mødende Collisionstilfælde, hvergang en gunstigere og fremfor Alt en sikkrere og fastere Stilling skulde tilhyde sig i eller udenfor Kjøbenhavn.

Saavidt har jeg alene holdt mig til Ansættelsens Form, der i alt Fald forekom mig at være den væsentligste, skjøndt ogsaa den vanskeligste Deel af Sagen. Hvad de egentlige Conditioner angaae, da ville de, om ikke for mig, saa vist for den h. Direction være af underordnet Betydning og derfor ogsaa saa meget lettere at modificere til gjensidig Tilfredshed. For i saa Henseende først at blive staaende ved Gagen da maa jeg tillade mig at bemærke, at den h. Direction ved sammes oprindelige Fastsættelse ifjor nærmest gik ud fra en Sammenligning med Fattigvæsenets Districtslægeposter, uden dog at betænke, at medens Districtslægenes Forretninger ere indskrænkede til høiest 2 Timers daglige Praxis i et limiteret Distrikt af Byen, mine Forretninger saa godt som indtage den hele Dag og udstrække min Praxis over alle Byens Districter, ja selv til Forstæderne. Men dertil kommer endnu en anden end væsentligere Omstændighed, at det nemlig er undgaet den h. Dir.s Opmærksomhed, at Forholdene nu ikke ere de samme som ifjor. Ifølge den oprindelige Bestemmelse nemlig var det beregnet, at jeg samtidig kunde overtage mine Forretninger ved Stiftelsen og i Fattigvæsenets Tjeneste, og at som Følge deraf min combinerede Gage blev 250 Rdl., og saaledes har den ogsaa været i Aar, ja endog noget høiere, da for sidste Halvaar mit Gagetillæg af 100 Rdl. ved Stiftelsen gav mig noget Overskud for den Gage jeg renoncerede paa ved Fattigvæsenet. Nu derimod da Erfaringen har lært mig, at jeg ikke med den ønskede Samvittighedsfuldhed kan varetage den dobbelte Tjeneste, og jeg følgelig maa opgive eller i alt Fald, hvor nødigen jeg end gaar dertil, maa søge Permission fra min Stilling som Districtslæge, vil jeg altsaa indskrænkes til en Gage af 150 Rdl. og altsaa lide et Tab af 100 Rdl., der er mig alt for føleligt og uerstatteligt til at den h. Dir. skulde ville affordre mig samme, saa meget mere som det neppe vil blive mig vanskeligt at bevise, at Størstedelen af mit Gagebeløb ved en bedre Oeconomie er kommen Pleiestiftelsen igjen til Gode.

Det andet væsentlige Punkt gjælder naturligden den mig i Stiftelsen anviste Bolig, som det af flere Grunde maa være mit inderligste Ønske at see ombyttet med en rummeligere og mindre ubehagelig. Jeg behøver vist neppe at omtale for den h. Dir. hvor uhyggeligt og ilde stemmende det maa være, naar man efter paa en 3 Aars Reise at have lært Livet at kjende fra dets lyseste og behageligste Sider og efter at være kommet ud over den let tilvænnelige Ungdomsalder paa eengang føler sig selv med alle sine Forretninger og Fornødenheder indskrænket til et eneste Værelse, men kommer endnu heril at samme Værelse den hele Formiddag er tilgjængeligt for uhumske Børn og Pleiemødre og om Aftenen, som den eneste mig dertil levned Tid, maa

tjene til Obductionskammer for Undersøgelserne paa Børneligene, at med alt dette Værelset just af Mangel paa midlertidigt Opholdssted saare sjældent kan reengjøres paa behørig Maade, saa ligger heri meer end tilstrækkelig Grund for det Billige i mit Ønskes Opfyldelse. Men endnu fra en anden Side maa samme være mig saa saare magtpaaliggende, og det just fordi min Bopæl midt imellem Stiftelsens 6 omskiftelige Candidaters i flere Henseender maa være mig ubehagelig, ikke blot nemlig for den mig derved saa meget forstyrrede Dag- og Nattero, men ogsaa især, fordi Tanken om Huuspoliti eller, hvad værre er, Spionering let derved maa kunne vækkes hos de unge Mennesker, hvis Interesser og Tilbøieligheder jeg ikke kan dele, og som jeg derfor naturligen maa blive fremmed for.

Disse være altsaa de Bemærkninger, Øieblikket og Fremtiden lige-meget har opfordret mig til i al Beskedenhed at tilstille den h. Dir. i Anledning af den mig meddelte Directionsbeslutning. Maatte de blive opfattede i samme Aand, hvori de ere nedskrevne, saa kan jeg trøstigen anbefale mig og min Fremtid til den h. Dir.s Bevaagenhed.«

Sagen blev behandlet i et Møde 8. Jan. 1839, hvor besluttedes, vistnok efter Bangs Initiativ, i Skrivelse (²⁶/₁ 39) til Kanceliet at proponere Levys Ansættelse paa 3 Aar ved Stiftelsen mod at erholde 200 Rdl. i aarlig Løn, Emolumenter som Kandidaterne samt 2 Værelser, og i varme Ord anbefaledes Levy til Pladsen. Det var af Vigtighed, at denne blev varig, og at vedkommende Læge tilpligtedes at udføre, »hvad der af Stiftelsens Direction eller af dens Overaccoucheur maaskee endvidere maatte vorde ham paalagt«.

Kort forinden (11. Jan.) havde Levy atter indsendt en »medico-statistisk Beretning« om Lægetilsynet med Plejestiftelsens udsatte Børn for Helaaret 1838, i hvis Indledning han nu saa mindre lyst paa det hele System for Børnenes Udsættelse og ikke tog i Betænkning at foreslaa en Ændring, der vilde være at kuldkaste alt det, der efter saa mange Genvordigheder mentes vundet ved Resolutionen ⁸/₁₀ 1824, og at vende tilbage til de gamle Former:

»I Overensstemmelse med den mig selv paalagte Forpligtelse tillader jeg mig at tilstille den h. Direction en detailleret Udsigt over min Virksomhed i det forløbne Aar i det Haab, at samme vil finde en ligesaa gunstig Optagelse og Bedømmelse som et tidligere Udkast dertil for det første Halvaar. Hvad jeg i dette Udkast især har gjort mig til Opgave, var foruden den statistiske Rapport ogsaa at gjøre den h. Dir. Rede for de Principer jeg troede at burde lægge til Grund for min Kaldsvirksomhed, og den Forretningsorden, hvorved jeg havde meent sikkert at føre denne det tilsigtede Maal imøde. I begge Henseender var jeg saa heldig at vinde Dir.s ærede Bifald og har forsaavidt ingen Grund havt til paa nogen Maade at fravige min tidligere udviklede Forretningsplan. Kun angaaende eet Punkt være det mig tilladt at tilføie nogle yderligere

Bemærkninger. Som en Erfaring, jeg ansaae for vigtig nok til at omtales, havde jeg nemlig i min Beretning gjort opmærksom paa, at ikke ganske faa Pleiebørn til en næsten opvørende Grad bleve forsømte deels af Mødrene selv deels af saadanne Pleieforældre, der syntes at gjøre sig det til en Erhvervskilde paa eengang at samle flere Pleiebørn for at sulteføde dem ved Siden af deres egne. I Anledning deraf er der mig senere tilskikket en Directionsskrivelse af 12. Decemb. f. A., hvori jeg anmodes om at gjøre skriftlig Indberetning til Directionen hver Gang jeg maatte træffe paa Børn, som i nogen mærkelig Grad vare forsømte, eller mod hvis Behandling ellers grundet Klage kunde føres. Men hvor gjerne jeg anerkjender Directionens velvillige Opmærksomhed for den herved tilsigtede Forbedring i Pleiebørnenes Kaar, og hvormeget jeg anseer mig forpligtet til at opfylde den mig tilkomne Anmodning, kan jeg dog ikke ved denne Leilighed undlade at yttre Tvivl om den practiske Nytte af slige skriftlige Indberetninger. Naar jeg nemlig endnu oftere i sidste end i første Halvaar har maattet beklage de mange Pleiebørn hjerteløse Behandling fra Mødrenes eller Pleiemødrenes Side, saa har jeg desværre som oftest først kunnet gjøre denne Erfaring for silde, naar nemlig Børnene første Gang tilbragtes mig som døende eller døde, for at faae Dødsattesten, og jeg da deels ved deres Udseende, deels ved den forsømte Lægehjælp, deels ved Udspørgen om deres tidligere Behandling og Pleie kom til Overbevisningen om dennes Feil og Mangler, og disse Tilfælde ere unægteligen de hyppigste, ja saa hyppige, at jeg i Aarets Løb har synet 101 døde Børn, der ikke vare sygemeldte, og hvoraf Størstedelen aldeles ingen Lægehjælp havde faaet, og mange vist alene skyldte daarlig Forpleining deres tidlige Død. I slige Tilfælde kan der naturligviis fra Stiftelsens Side Intet videre være at gjøre, da Børnenes Død aldrig bevisligen vil kunne tilregnes Nogen, og det Eneste, jeg derfor har troet at skyldte min Stilling, var at obducere saa mange som muligt af disse Børn, for at see, hvormegen Andeel sygelige organiske Forandringer have havt i denne Mortalitätsrubrik. — Men antage vi end, at Feilen opdagedes tidnok for at rettes, saa indsees det dog ikke let, hvorledes Stiftelsen ifølge Sagernes nuværende Forhold skulde kunne sikre sig nogen heldvarslende Forandring i saa Henseende, thi videre vil dog Stiftelsens Myndighed over Mødrene neppe kunne gaae end til at tvinge dem til at give Børnene andetsteds i Pleie, men, da Moderen selvraadigen vælger Pleiestedet, vil Stiftelsen aldeles ingen Sikkerhed have for, at det nye Valg bliver bedre end det tidligere, og, selv om dette lykkedes, at da Barnet længe vil blive i den maaskee bedre Pleie. Thi ogsaa dette er en af de uovervindelige Hindringer for Pleiebørnenes bedre Kaar, at de saa ofte gaae igjennem flere Hænder, forflyttes fra Sted til andet og derfor opfostres snart paa een, snart anden Maade, alt eftersom Moderens Luner og Stilling fører det med sig. At jeg mangen Gang har maattet sande det Fordærvelige heri for Børnene, kan jeg forsikre, ja jeg har endog meer end eengang truffen paa Mødre, der kun om Natten selv pleiede Børnene, medens de om Dagen, naar de selv vare-toge allehaande Arbeide udenfor Huset, udsatte Børnene snart hos En, snart hos en Anden mod en ussel Dagløn. — Endnu en Vanskelighed, Stiftelsen ved det paabudte Pleieskifte vilde støde paa, og som jeg derfor ogsaa troer at burde nævne, er at søge deri, at Pleiebeviset saa ofte er forgiældet eller pantsat især til Huusværterne, — en Misbrug,

Forskrifterne jo rigtignok forbyde, men som dog daglig Erfaring lærer mig at finde Sted. — Endeligen tør heller ikke den vigtige Omstændighed oversees, at i hvor overbevist Lægen end kan være om Barnets feilagtige Behandling og daarlige Pleie, hans Overbevisning herom i mange Tilfælde dog kun kan være aldeles subjectiv eller moralsk, uden at han er i Stand til at fremlægge positive juridiske Beviser herfor.

Disse Betæneligheder staae altfor levende for mig til at jeg ikke skulde vove at udtale dem for den h. Dir. i Anledning af den mig skeete Anmodning, dog ikke uden at tilføie, at efter mit ringe Omdømme nogen sikkrere og mere lovende Forbedring i Pleiehørnenes Kaar vist neppe er at vente uden en Forandring i det for Tiden fulgte System og en Tilbagevenden til det ældre, hvorefter Stiftelsen selv besørgede Børnenes Udsættelse til udvalgte og ansvarlige Pleieforældre, — et System man i sin Tid kun nødigen opgav, og som det fastere Pengevæsen nu uden Tvivl vilde understøtte. Dog være dette kun udtalt som en Yttring af min oieblikkelige Anskuelse, den jeg efter længere Tids Prøvelse og Erfaring i skyldigst Ærbødighed engang i Tiden nærmere skal tillade mig at udvikle for den h. Direction.«

Den af Levy anviste Udvej vandt selvfølgelig ikke Tilslutning. Fortiden havde tilstrækkelig vist, at Direktionen ikke kunde fatte sig med alle Børns Udsættelse, Motiverne til Resolutionen ^{8/10} 1824 satte dette uden for al Tvivl. En anden Sag var, om ikke en virksommere Kontrol med Børnene kunde ivær sættes for at tvinge efterladende og slette Mødre til at sørge bedre for dem. At kalde dem ind for Direktionen vilde næppe nytte, saa lidt som at blande Politiet deri; maaske kunde der overdrages enten Lægen alene eller i Forening med Inspektøren en diskretionær Myndighed til for en kort Tid at suspendere Udbetalingen af Plejelønnen, naar et Barns Tilstand overtydede ham om, at det blev slet behandlet. Det var Raadmand Münter, der gjorde sig til Talsmand for denne Tanke, de andre Herrer, Bang, Fenger, Saxtorph, tog det blot til Efterretning.

Først 7. Maj (1839) kom Kancelliets Svar paa Direktionens Indstilling af 26. Jan. om Levys fornyede Ansættelse paa 3 Aar ved Stiftelsen, og det var afvisende. Efter at have korresponderet med Sundhedskollegiet maatte man melde, at i Henhold til Reskr. af ^{4/10} 1825 kunde Professor Eschrichts Stilling ved Universitetet ikke fritage ham for Tilsynet med de syge Plejebørn, og Direktionens Forslag derfor ikke tiltrædes, saa meget mindre som der ikke vilde kunne gøres Regning paa, at det Stiftelsen tilflydende Tilskud fra Statskassen ogsaa for Fremtiden kunde vedblive.

Det toges til Efterretning og Iagttagelse ved Konstitutionens Udløb, og henimod den Tid sendtes under 30. Novemb. en Skrivelse til Kancelliet, hvortil Saxtorph havde givet Koncepten. I

samme gjordes i Anledning af Kancelliets Henvisning til dets Korespondance med Sundhedskollegiet først opmærksom paa, at 3 af Direktionens Medlemmer, Saxtorph, Fenger og Bang, havde været tilstede ved dettes Drøftelse af Sagen, og at hele Kollegiet, paa én Undtagelse nær¹⁰⁾, ansaa Forslaget for gavnligt og hensigtsmæssigt, ikke mindst i Erkendelse af, at Prof. Eschricht ikke kunde paatage sig Tilsyn med de over hele Staden spredte Plejebørn, naar han samtidig skulde varetage sine Forretninger ved Universitetet og holde Forelæsninger over Fysiologi, »en Videnskab, der ved de store Fremskridt den i den senere Tid har gjort, udkræver megen Tids Anvendelse til Studier hjemme og Experimenter, som dertil henhøre«. Kun nogle Medlemmer af Kollegiet havde ytret, at det vel i Principet maatte anses rigtigere ikke straks at vælge Levy til den nævnte Ansættelse men at aabne en Konkurrence for flere unge Mænd, der maatte attraa samme, hvortil dog Direktionen bemærkede, at den fremfor enhver anden troede at burde nævne Dr. Levy, hvem den ved et Aars Erfaring havde haft tilstrækkelig Lejlighed til at lære at kende som særlig duelig. Hvad Udredelsen af den foreslaaede Lønning angik, da var denne Udgift ikke af saadan Betydning, at det kunde gøre noget Udslag, selv om Statstilskudet blev formindsket, og endelig betonedes, at naar man tillige havde andraget, at Plejebørnslægen skulde tilpligtes at udføre, »hvad der af Directionen eller Over-

¹⁰⁾ Otto, som Dekanus, modsatte sig det bestemt og gav Separatvotum, der baade ytrede Mistro til Levys Fortrin til Pladsen fremfor Eschricht og stiklede til denne ved at hævde, at naar man ønskede at beholde to Embeder, maatte man røgte dem begge lige godt. Trier og Müller, der slog paa Konkurrence, indsaa ikke Nødvendigheden af Levys Ansættelse, men tiltraadte dog Thals, Withusens og Callisens Anbefaling af denne. Saxtorph, Fenger og Bang afholdt sig, som Medlemmer af Stiftelsens Direktion, fra at underskrive Kollegiets Indstilling til Kancelliet, og Eschricht naturligvis ligesaa. Han tog først det Parti at unddrage sig Diskussionen, men presset af Trier og Müller »brød han Tavs- heden« og gav en længere Redegørelse, der mundede ud i, »at han aldrig havde vidst, at det paalaa ham at tilsee Pleiebørnene«, da han ikke kendte Resol. af ⁴/₁₀ 1825. Naar denne imidlertid nu belærte ham om, at det var hans Pligt, »naar behøves«, at tilse og forskrive Medicin for dem, da forstod han det saa, at han i de vanskelige Tilfælde af Sygdom hos Plejebørn skulde vejlede Kandidaterne og overtage hines Kur, paa samme Maade som Underakkoucheuren i vanskelige Fødselstilfælde, »naar behøves«, skulde assistere Kandidaterne i Byen. Han følte sig ubehagelig berørt ved den Motivering, at hans Tid var for optaget, »vistnok sværmede han fremdeles for Musæers Indretning«, men han havde bedre Tid nu end forhen, hvor det kort efter hans Ansættelse ved Uni- versitetet blev ham overdraget ogsaa at læse over Anatomien (se P. 217 Noten).

accoucheuren maatte blive ham paalagt«, da var dermed tænkt paa hans Tjeneste i Fødselsstiftelsen, for hvilken det var af Betydning, at en Mand uddannedes til i Tiden, naar enten Over- eller Underakkoucheurens Embede maatte blive vakant, at kunne besørge en af disse Poster med fornøden Erfaring og Dygtighed, og dertil gaves ingen anden og bedre Lejlighed end ved Indrømmelse af et stadigt Ophold i længere Tid i en Fødselsstiftelse. I saa Henseende havde Levy ogsaa under sin Konstitution for Eschricht aflagt flere Prøver paa sin Duelighed, hvad Saxtorph med Fornøjelse kunde bevidne. Man indstillede derfor paany hans Ansættelse paa 3 Aar, og skulde ikke det kunne bevirkes, at Direktionen da idetmindste maatte bemyndiges til at konstituere ham i et saadant Tidsrum og paa samme Vilkaar som i Januar foreslaet.

Sagen var ikke afgjort inden Nytaar, og 29. Decemb. (1839) tilskrev derfor Levy Direktionen, at da han maatte anse sin Ansættelsestid i den kgl. Direktions Tjeneste som udløben d. 31. Dec. d. A. og som Følge deraf ikke kunde fortsætte sin Embedsvirksomhed ud over den Termin, saa udbad han sig Direktionens Beslutning i saa Henseende, tilligemed Anvisning paa, saafremt han skulde fratræde Tjenesten, til hvem han havde at overdrage Forretningerne. Aarsberetning tilligemed Regnskab for Aaret 1839 skulde han i Løbet af førstkommende Januar have den Ære at forelægge. — Den 4. Jan. 1840 kom da det korte Svar fra Kancelliet, at samme ikke fandt sig foranlediget til at fravige sit under 7. Maj f. A. afgivne Responsum, hvorefter man ikke kunde tiltræde Direktionens Forslag.

Blandt dennes Medlemmer syntes nu Münter nærmest at opgive Ævred for Levys Vedkommende. Der blev, som han mente, intet andet tilbage end at lade denne ophøre med sin Funktion og overdrage hans Forretninger til Eschricht, saaledes som Kancelliet havde erklæret, at Sagen maatte ordnes. Overpræsidenten ønskede dog først at høre Saxtorphs Mening. Denne, der endnu ikke havde ladet Levys Brev af 29. Dec. (1839) gaa videre til de andre Herrer, maatte vedgaa, at det nu ikke gik an at benytte Levys Tjeneste paa den ønskede Maade, men derimod indsaa han ikke, at Direktionen skyldte nogen anden Autoritet end Stiftelsens egen Overbestyrelse Regnskab for, at man til Bedste for Plejebørnene i Staden overdrog til Levy, som forhen interimistisk, for indeværende Aar det samme Tilsyn med bem. Børn, som i de 2de foregaaende, og under samme ringe Vilkaar som i disse Aar,

uden at han ansattes som fast Embedsmand paa bestemt Tid. En saa ringe Udgift i Penge, som hertil krævedes, syntes ham, af Hensyn til Nyttens af Øjemedet, at kunne forsvares. »Kommer nu hertil,« fortsatte Saxtorph, »den Vigtighed for Fødselsstiftelsen, at en ung Læge, der altid har viist særdeles Interesse for Fødselsvidenskabens Studium, og nyeligen har udgivet i Trykken et videnskabeligt Arbejde over en Gjenstand af megen Vigtighed for Fødselshjælpen¹¹⁾, der afgiver umiskjendeligt Beviis paa Forfatterens Kundskaber i Fødselsvidenskab og Dygtighed som Scribent, og der allerede i det sidste Par Aar har aflagt Prøver paa Duelighed til Lærer for Læredøttrene i Stiftelsen, da jeg har ladet ham gaae mig tilhaande ved denne Underviisning, for at erholde Øvelse deri, og der allerede i Aaret 1838 har været constitueret af Directionen til at forrette Reservelægens Tjeneste ved Pleie Stiftelsen og tillige Reserveaccoucheurens i Fødselsstiftelsen i det halve Aar Prof. Eschricht var paa en Udenlandsreise, i hvilken Tid han ogsaa aflagde flere Prøver paa practisk Duelighed som Fødselshjælper, at en saadan Mand vil paatage sig for en saa ringe Betaling og paa ubestemt Tid at opoffre sin hele Tid til Fødselsvidenskabens Studium og dermed forbundne Fruentimmer- og Børnesygdomme, saa at han kan danne sig til en duelig Aspirant til Over- eller Underaccoucheurposten i Fødselsstiftelsen, der dog rimeligviis om ikke lang Tid vil kunne ventes at maatte besættes med nye Embedsmænd. Ifølge alt anførte anseer jeg det næsten for en Pligt eller idetmindste en skyldig Opmærksomhed for Stiftelsens Bedste, ikke allene nu men i Tiden, at Directionen propria auctoritate gjør en saadan extraordinair Udgivt af Stiftelsens Kasse for at lade Dr. Levy blive, under samme Vilkaar som forhen, endnu i indeværende Aar i sin Stilling.«

Bang var fuldstændig enig med Saxtorph: »Vi ville ikke kunne forsvare det for de arme Pleiebørn, hvis vi lade Dr. Levys Assistance fare, og disse ere efter min Anskuelse en langt vigtigere Part i Sagen end Cancelliet. Jeg veed ikke, om man havde Noget at resikere ved umiddelbart at henvende sig til Hs. Majestæt, med mindre det skulde være Besparelses Systemet, der vilde komme i Veien. Men naar man oprigtig fortalte Sagen, troer jeg den mueligen vilde gaae — ad interim at ansætte Levy kan der vist Intet være imod — naar han selv vil.« — Fenger mente ligeledes, at man for den gode Sags Skyld burde lade Levy blive i sin Stil-

¹¹⁾ Levys Skrift om Kollisionen mellem Perforation og Kejsersnit.

ling og af Stiftelsens Midler erstatte ham hans Arbejde, selv om man straks fik Ubehageligheder af Kancelliet, men direkte eller indirekte at henvende sig til Kongen, tog han Afstand fra: »det vil vist neppe blive til Velsignelse hverken i Øieblikket eller i Fremtiden«. — Fengers Betænkelighed, hvad det sidste angik, synes ikke at have gjort Udslaget, thi i Direktionensmødet d. 21. Jan. 1840 besluttedes at anmode Kancelliet om at forelægge H. Majest. Sagen til Afgørelse gennem en Skrivelse konciperet af Münster. Efter at have beklaget de gentagne Afslag fortsattes saaledes: »Da det kgl. Cancellie ikke har bifaldet de Grunde, der i vore Skrivelser af 26. Jan. og 30. Nov. f. A. ere fremstillede for vort Andragende, men dette alligevel efter vor fuldeste Overbevisning er af saadan Vigtighed for Stiftelsen, at vi ikke uden at paadrage os et stort moralsk Ansvar kunne forsvare at opgive lige til den yderste Grænse for enhver Sags Afgjørelse at virke til, at den nævnte Foranstaltning maa blive truffen, saa haabe vi, at det høie Collegium ei misbilligende vil optage, at vi udbede os vort Forslag forelagt Hs. Majestæt til allerh. endelig Afgjørelse«. Yderligere vedlagdes Levys Indberetninger, hvoraf erfarede, at trods det langt betydeligere af ham behandlede Antal Børn havde Udgiften til Medikamenter været 2—300 Rdl. mindre end forhen, da Tallet var langt ringere. — I Skrivelse af 10. Marts (1840) meddelte Kancelliet, at det havde foredraget Kongen Direktionens sidst fremsatte Begæring, og at Majestæten under 7. Marts havde resolveret:

»Da af hvad heri allerund. er anført, fremgaaer, at de Prof. Eschricht i forskjellige Embedsstillinger paahvilende Forretninger ere til Hinder for, at Tilsynet med de syge Børn i deres Hjem, til hvilke Mødrene eller Pleiemødrene af Fødsels- og Pleiestiftelsen nyde Understøttelse, vedbørligen af ham kan besørages, saa villé Vi allern. have tilladt, at Directionen for ovenn. Stiftelse, saalænge Prof. Eschricht forbliver i sin nuværende Stilling, maa fremdeles constituere Dr. med. Levy til at varetage dem. Tilsyn imod at nyde den Løn og de Emolumenter, som af Directionen er bragt i Forslag.«

Saaledes var efter over 2 Aars Forløb den tilsyneladende saa haabløse Kamp mod Kancelliets seige Modstand overfor Levys Forbliven ved Stiftelsen bragt til en Afslutning, selv om denne jo ganske vist ikke endnu havde givet ham absolut fast Grund under Fødderne. Sagen fik dog yderligere et lille Efterspil, der dels viste den i enkelte Kredse vakte Utilfredshed med Direktionens Valg af Levy, dels at Eschrichts besynderlige Position som autoriseret Læge for Plejebørnene ogsaa udenfor Stiftelsen havde vakt

en vis Opmærksomhed. I »Kjøbenhavnsposten« for 17. Marts (1840) var følgende Meddelelse indrykket:

»Vi kunne atter idag berette en Embedsbesættelse, der, om den end hører til de ubetydelige i pekuniær Henseende, dog kan give Anledning til adskillige Betragtninger, vi mene hermed Dr. Levys Ansættelse ved Fødsels- og Pleiestiftelsen som Børnelæge. For to Aar siden blev han interimistisk ansat for et Aar med den Instrux,« »at han havde at tilsee Pleiebørnene i Byen og med Hensyn til Stiftelsen selv at udføre, hvad Conferentsraad Saxtorph maatte paalægge ham«.« Da Aaret var udløbet, indstillede Directionen at oprette en fast Post med 200 Rdl. og fri Bolig paa Stiftelsen. Han constitueredes, indtil Svaret kunde komme, paa egen Haand af Directionen for et Aar. Imidlertid har Cancelliet gjentagne Gange aldeles forkastet Directionens Forslag af den Grund, at de Funktioner, der saaledes vilde tilkomme Dr. Levy at besørge, allerede forud paahviler Underaccoucheuren Prof. Eschricht og formentligen kunde besørges af denne selv, hvis derimod Underaccoucheuren ikke var i Stand til selv at varetage de ham paahvilende Forretninger, maatte han enten tage sin Afsked eller selv skaffe sig en Amanuensis. Uagtet denne Cancelliets klare og i enhver Henseende bifaldsværdige Resolution har Directionen dog været utrættelig i sine Bestræbelser efter at faa sin Villie sat igjennem, og efter at nu Forslaget tredie Gang har været indleveret, er det endelig for en Deel sat igjennem (vi vide ikke, om gjennem Cancelliet eller directe gjennem h. Maj. Kongen), saaledes at Dr. Levy er ansat i den Post, saalænge Prof. Eschricht vedbliver at være Underaccoucheur. Vi mene Directionen har handlet urigtigt, thi enten er den oprettede Plads overflødig og kunde altsaa have været sparet, eller, hvis den virkelig er nødvendig, da har Directionen til Fordeel for Dr. Levy paa en paafaldende Maade tilsidesat de Regler, der følges ved Embedsbesættelse, idet Posten aldrig har været opslaaet vacant. En Mængde dygtige Læger har saaledes været udelukket fra Concurrenzen til Posten, der, uanset den ringe Indtægt, dog er en af de vigtigste og ønskværdigste for en yngre Læge, fordi den ved den udstrakte practiske Øvelse den forskaffer Vedkommende, er den eneste i sit Slags i hele Landet. Naar engang Accoucheurens og Underaccoucheurens vigtige Poster blive ledige, hvo er da den Competenteste til at erholde dem? naturligvis den, der allerede har havt Leilighed til at sætte sig ind i Forretningerne, altsaa Dr. Levy, og saaledes har Directionen ved sin egenvillige Fremgangsmaade i denne Sag spærret Veien til to af de vigtigste Lægeposter i Danmark for enhver anden om end nok saa dygtig Læge.«

Under 20. Marts kommunicerede Direktionen da »i Medhold af dertil given Bemyndigelse« Resultatet af den kgl. Resol. for Eschricht og Levy, hvoraf den førstnævnte tog Anledning til at føle sig fornærmet og lægge det for Dagen i følgende Skrivelse:

»Directionen har under 20. d. M. meddelt mig, at have i Medhold af en dertil given Bemyndigelse constitueret Dr. Levy til indtil videre at være Læge ved de her i Staden værende Børn, der henhøre under Pleie Stiftelsen. — Directionen har derimod ikke bæret mig med Meddelelse af selve den omtalte Bemyndigelse, ligesaa lidt som Leilighed

er bleven mig givet til at erfare Noget om de Forhandlinger, der vare forudgaaede, endsige til at yttre mig desangaaende. Da imidlertid saavel i offentlige Blade som i private Meddelelser ere blevene anførte adskillige mig særdeles nærgaaende Udtryk, som skulle findes saavel i selve ovennævnte Bemyndigelse som især i de forudgaaende Forhandlinger, vil Directionen tilgive mig min Bøn, at denne hele Sag ikke idetmindste nu, da den er afgjort, maa ansees for en mig uvedkommende, men at jeg meget mere maa erholde en muligst nøiagtig Underretning om den, hvad enten denne vil tjene til min Beroligelse, eller gjøre mit Selvforsvar nødvendigt.«

Münter havde allerede under Referatet af den kgl. Resol. ytret, at dennes Ordlyd burde have været meddelt Eschricht, og saa heller ikke nu noget betænkeligt deri; men naar han tillige forlangte Underretning om de forudgaaede Forhandlinger, saa var det formentlig en Paastand, hvortil han ikke var berettiget: »da her i dette Tilfælde imidlertid vel nærmest af Professoren er tilsigtet at forskaffe sig en Beroligelse, end at yppe Strid, skulde jeg antage, at han, uden at meddeles nogen skriftlig Underretning, kunde ved et af Directionens Medlemmer oplyses om Resolutionens Udtryk og hvad der i Brevene ham betreffende er sagt.« — Saxtorph havde heller ikke noget imod, at Resolutionen meddeltes Eschricht verbotenus, men ej videre; maaske kunde Justitsraad Münter bemyndiges til at gøre ham bekendt med de øvrige Forhandlinger, »dog ikkuns som et Beviis paa Directionens Velvillie mod Professoren, men ei til videre Brug«.

Vi har fulgt denne Sag om Levys første Ansættelse ved Stiftelsen til dens foreløbige Afgørelse og derved nærmet os det Tidspunkt, da Saxtorphs Virksomhed fik sin bratte Afslutning, men i samme Tidsrum var der indtraadt Begivenheder, der efter større Maalestok havde sat Sindene i Bevægelse og rejst de første for Stftelsens hele Fremtid truende Uvejrsskyer.

Efter Barselzebepidemien Marts—Juni 1837 (s. P. 162) var igen indtraadt en forholdsvis roligere Periode, hvor Dødeligheden holdt sig paa et Niveau, der efter Datidens Opfattelse ikke var særlig foruroligende, men dog i Oktob.—Novemb. 1838 naaede til 29 Døde blandt 164 Fødende, for derefter igen at vise nogenlunde lave Tal indtil November 1839, da der brød en Epidemiløs, som i Ondartethed ikke havde vist noget Sidestykke i Stiftelsens Historie. Den kom tilsyneladende som Lyn fra klar Himmel, idet Trimestret forud, August—Oktober, havde vist en efter Forholdene ualmindelig lav Mortalitet, 7 Dødsfald blandt 201 Barselkoner, men i November indkom 95 Fødende, hvoraf 33 bortreves,

og Kulminationen naaedes endelig i December med 38 Døde paa 68 Indkomne, altsaa over Halvdelen. »En Epidemi,« siger Kayser i den Anledning, »med en Dødelighed af 46 p. Ct. af alle Fødende, sunde Mennesker i Livets bedste Alder, som i en Maaned steg til over 56 p. Ct., overgaar Alt, hvad Fødselsstiftelser have at opvise af Forfærdeligt.« For det pludselige Udbrud har Kayser jo ingen Forklaring, og, som det maatte ventes, i Stiftelsens Papirer findes heller intet Forsøg paa Gaadens Løsning, kun kunde det, som antydet i en senere Indberetning (²/₁₂ 1839) til Kancelliet, fastslaas, at i Byen ikke samtidig herskede Epidemi, og »at den frygtelige Smitte saaledes alene var indskrænket til Stiftelsens Locale«.

Det vil vel falde Nutiden lettere at opstille Gisninger om et ulykkebringende Sammenhæng mellem Smittekilder i de Tider i et sligt »Locale« og en saa voldsom Sygdomsekspllosion, og det skorter heller ikke i Stiftelsens Historie paa Momenter, der kan begrunde saadanne Formodninger. Her skal nævnes nogle. Der kunde saaledes henvises til Saxtorphs Ytringer i Forsvarsskrivelsen om Læredøtrenes Indøvelse i Aareladning ved Snepertens Brug paa Kadavere(!) under Kandidaternes Vejledning, og om de førstnævnte Elevers intimere Kontakt med Barsellig faas yderligere en sørgelig Vished gennem en senere (1844) Skrivelse fra Stiftelsens daværende Inspektør (Lund) til Direktionen:

»Det har hidtil været Brug her i Stiftelsen, naar en Patient ved Døden er afgaaet, at Liget blev vadsket og efter Obductionen sammensyet af en af Stiftelsens Vaagekoner og derefter klædt af een eller to Læredøtre. Da det formentes, at Smitte lettere kunde udbredes i Stiftelsen ved at de Personer, som havde foretaget de nævnte Forretninger, kort efter kom i Berøring med Patienterne, har jeg talt med Prof. Levy herom, og han har med mig været enig i, at et eget Fruentimmer, som ikke henhørte til Stiftelsens Personale, burde ansættes til at behandle Ligene. Samme skulde vel endvidere overdrages at reenholde Lighuset, rense den i Obductionsbordet værende Kasse, samt være tilstede, naar Ligene udførtes.«

At Kandidaterne kom i Berøring med de samme Smittekilder, savnes der heller ikke Vink om. I en celeber Retssag (1844), rejst mod et Par Læredøtre (hvorom senere) afgaves af en af Kandidaterne ved Stiftelsen (Steenberg) bl. a. den Forklaring, »at der jevnlig bragtes ham, da han havde faaet nogle boldne Fingre, foranlediget ved en Beskadigelse ved en Obduktionsforretning, Grødomslag saavel om Dagen som om Aftenen af vedk. Læredatter«, og i denne Sammenhæng kunde vel og erindres Levys

Beklagelser i Brevet ¹⁴/₁₂ 1838 (s. P. 207) over sin usle Beboelse i Stiftelsen oppe i Mezaninen, der om Aftenen maatte tjene som Obduktionskammer for Undersøgelser paa Børnelig til egen og Kandidaternes Belæring. Om Sektioner af Barselligene som Regel foretoges af Kandidaterne, maa være usagt, at det skete, viser Ovenstaaende, sandsynlig var det vel ved Reservelægen, de udførtes; i Tiden 1829—41 var denne jo en Mand, hvis Hovedinteresser ved Siden af laa paa Zootomiens Omraader, og som derfor næppe har savnet rig Lejlighed til nøje Kontakt med — hvad Semmelweis senere træffende kaldte — »dyrisk organisk dekomponeret Stof«¹²⁾; hvorledes Udfaldet af en ved ham alene, længere hen i Tiden ledet, lille Fødeafdeling blev, skal nedenfor omtales. Det maa vel være tilladt, uden at kaste Skygge paa nogen af de paa-gældende Personer, at erindre om disse Forhold, naar Talen er om hin Stiftelsens Rædselsperiode.

Det var indlysende, at Saxtorph overfor en Kalamitet som den indtraadte maatte træffe andre Foranstaltninger end Anskaffelse af flere Senge og Opvartningskoner, som i 1837 (s. P. 162), og af Omfanget og Beskaffenheden af hans præventive Forholdsregler faar man et fyldestgørende Billede i nedenstaaende Skrivelse, den han 18de Novemb., altsaa lidt efter Epidemiens Udbrud, fandt sig foranlediget at sende sine Kolleger i Direktionen:

»Directionens øvrige Medlemmer ere vistnok blevne opmærksomme paa det usædvanlig store Antal af døde Barselkoner i de sidste 14 Dage i Fødselsstiftelsen og ligeledes, at flere end sædvanlig af syge Barselkoner ere afsendte til Frederiks Hospital. Aarsagen hertil er en herskende Barselfeber, der siden forrige Vinter, da den ogsaa indtraf, ei uden enkeltviis har angrebet de i Stiftelsen Fødende indtil nu. Jeg anseer det derfor for min Pligt at underrette Directionen om, hvilke særlige Foranstaltninger imod Udbredelsen af bem. farlige Sygdom jeg har truffet. Disse ere følgende, som jeg efter Conference med de tvende lægekyndige Medlemmer af Directionen, Dhrr. Fenger og Bang, der have efter min Indbydelse taget Stiftelsens Localer i Øiesyn og meddelt mig deres Mening derom, har iværksat.

1) Jeg har indrettet Stuer i Sidebygningen i Gaarden 143 (hvor i lang Tid ingen Fødende have ligget), hvorhen enhver syg Barselkone henflyttes, saa at de adskilles fra de friske Fødende. 2) I disse Stuer opvartes de Syge af en egen Opvartningskone, der ei kommer til de friske Fødende, og ligeledes til hendes Hjælp er sat nogle Læredøttre, der slet ikke betjene de nye ankomne Fødende. 3) Desuden udskriver jeg hyppigere end ellers syge Barselkoner til Fredr. Hospital, hvortil

¹²⁾ Efter Schumachers Død, ⁹/₁₂ 1830, overtog Eschricht tillige de anatomiske Forelæsninger og Demonstrationer ved Universitetet indtil 1837, da Stein blev ansat som Docent i Anatomi.

Etatsraad Bang har givet Tilladelse, saa at de strax der modtages og saaledes udgaae fra Stiftelsens Locale. 4) De døde Patienters Sengklæder bringes strax op paa Loftet, hvor de i flere Dage udsættes for Træk og ikke benyttes igjen førend efter nogen Tids Forløb. 5) Nogle Senge med Sengklæder, hvorpaa ingen syge Barselkoner have ligget, har jeg faaet til Brug i Stiftelsen. 6) De indkomne Fødende fordeles saaledes i Stiftelsens Stuer, at saa faa som mueligt lægges i et Værelse. 7) De indkomne Fødende betjenes alene af Læredøttre, der ei forresten pusle Barselkoner, der blive syge, men dette skeer blot ved Læredøttre, der ei ellers betjene de nye indkomne Fødende og altsaa ei undersøge disse eller komme i Berøring med dem. De Ulddækkener¹³⁾, som lægges under Stiklagenerne i Sengen for at skaane Madratserne, blive efter enhver Død strax lagte 24 Timer i koldt Vand og blive derefter vadskede og tørrede i Træk paa Lofterne. 9) Værelserne, hvor de Syge have ligget eller hvor nogen er død, røges med svovlsure Røgninger og henstaae i 24 Timer i Røg inden der vadskes saa vel Gulv som Panel og henstaae nogle Dage ubenyttede. 10) For frisk Luft og Renlighed sørges dagligen, og jeg kan ikke noksom rose den Iver og Paapassenhed, hvormed Mad. Sachmann sørger for, at Alt bliver noiagtigen besørget. 11) Angaaende den medicinske Behandling har jeg ogsaa confereret med ovenn. mine lægekyndige Meddirecteurer, som deels have bifaldet den, deels have gjort mig Forslag til Brug af andre end de sædvanligen bekjendte Midler, hvilke ogsaa ere af mig prøvede, for Ex. Sach. saturni. — Skulde flere eller andre Foranstaltninger findes nødvendige, udbeder jeg mig ved Paategning paa dette Cirkulære underrettet, for at jeg kan benytte dem.¹⁴⁾

Blandt de andre lægekyndige Direktører fandt Fenger intet yderligere at ønske, og Bang ligesaa lidt, ved følgende karakteristiske Votum:

»Naar man kjender til de Epidemier, som andetsteds herske eller have hersket i samme Grad som denne (og det maa man antage, at de lægekyndige Directeurer ved denne Stiftelse gjøre ligesaa godt som andre Læger og maaskee lidt bedre end de fleste (!), vil man indsee, at Alt er gjort for at hæve Smitten, undtagen at lukke Stiftelsen, hvilket jeg ikke anseer raadeligt.«

De to andre, ikke sagkyndige Herrer, Münter og Kjerulff, kunde ingen Mening have, den sidstnævnte nærede uindskrænket Tillid til sine medicinske Kollegers Indsigt, og han henstillede, om man ikke, hvis Epidemien vedblev, skulde konferere med Fakultetet og Sundhedskollegiet om de mere passende Midler

¹³⁾ Se P. 162.

¹⁴⁾ I en to Dage senere Efterskrift tilføjedes: ¹²⁾ At de Rør til Klystersprøjter, der benyttedes til indkomne Fødende og ikke syge Barselkoner, ej brugtes til de syge, men disse benyttede andre Sprøjter og Rør, og ¹³⁾ at i de faa Stuer, hvor Omhæng fandtes om Sengene, var de blevne aftagne, skøndt de ikke var af uldent Tøj men af Lærred.

uden at Sagen fik en Offentlighed, som man hidtil havde søgt at undgaa. — Saa meldte atter Saxtorph 27. November, at Epidemien med lige Heftighed vedblev, og tiltraadte Overpræsidentens Mening at indbyde Sundhedskollegiet til et Møde. Dette blev holdt 30. Novemb. Aften i Direktionens Forsamlingsværelse i Gaarden Nr. 145. Nærmere Referat derom findes ikke i »Dokumenter til Resolutions Protokollen«, kun en løs Notits synes at antyde Voteringen om, hvorvidt der skulde lukkes: Nej stemte Bang, Withusen, Thal, Eschricht og Trier, Ja Otto og Müller, men Resultatet af Forhandlingen fremgaar klart nok af den vidtløftige Redegørelse, Direktionen 2den Decemb. tilstillede Kancelliet, hvori ikke lagdes Skjul paa Øjeblikkets fortvivlede Situation, Uvisheden om, hvortil længe denne vilde vare, og Vanskelighederne ved at finde Midler til at hæve den, men konkluderede i Lukning af Stiftelsen og Henvisning af de Fødende til Byens Jordemødre, under samtidig, gennem Fattigvæsenet iværksat, midlertidig Tilstaaelse af Plejehjælpen. Efter at nemlig de, trods tagne Forholdsregler, siden 1837 saa ildevarslenende Mortalitetsforhold var stillet Kancelliet for Øje, meddeltes Udfaldet af Mødet med Sundhedskollegiet, der væsentlig mandede ud i Forsøget paa indenfor Stiftelsen selv at etablere en fra denne ellers ganske isoleret mindre Afdeling med eget Personale, hvor herefter alle Fødende skulde indlægges, men med hvor svage Forhaabninger man imødesaa Virkningerne heraf, fremgaar af Skrivelsens sidste Part:

»Skjøndt vi nu ved den nævnte Filialanstalt formene at have iværksat Alt, hvad der ved de Midler, der staae til vor Raadighed kan foretages, saa tør vi dog ikke med nogen Bestemthed love os et heldigt Udfald af disse Forholdsregler, men vi ansee det meget mere nødvendigt strax, idet vi til det kgl. Cancellie meddele Beretning om de tagne Bestemmelser, tillige at gjøre samme opmærksom paa, at det, saafremt Epidemien ikke meget snart maatte ophøre, eller idetmindste betydelig aftage, formentlig vil blive uomgængeligt nødvendigt, at andre Forholdsregler, der ligge udenfor vor Competence selv at kunne anordne, blive truffne.

Ifølge allerh. Rescr. af $\frac{23}{3}$ 1787 er det ikke blot ugifte Fruentimere, som enten gratis eller mod Betaling kunne indlægges sig paa Fødselsstiftelsen, men der er tillige levnet Plads til 10 fattige og skikkelige Borgerkoner her af Staden, som paa Stiftelsen til enhver Tid uden Betaling skulle modtages og pleies. Under en stedfindende Epidemie er saavel disse som hine, der ikke ved nogen offentlig Bekjendtgjørelse underrettes om, at Barselbeberen grasserer paa Stiftelsen, og derfor ofte ere uvidende om den Fare, som de gaae imøde ved at indlægges sig paa den, udsatte for at vorde et Offer for Sygdommen og det paa en Stiftelse, der just til deres Bedste ved kgl. Gavnildhed er oprettet. En offentlig Bekjendtgjørelse synes saaledes med Grunde at kunne fordres,

men vi ansee det meget betænkeligt at udstede en saadan, da en høj Grad af Frygt og Ængstelighed, der i sine Følger kunde være meget farlig, kunde derved opstaae blandt alle Barsekoner i Almindelighed, hvorhos det ogsaa findes tvivlsomt, om der ved at udstede en Annonce blev iværksat, hvad der med Billighed under de stedfindende Omstændigheder kunde ventes, og hvad det Offentlige synes at have Krav paa. For de gifte Barsekoner, der have Ret til at indlægge sig paa Stiftelsen, vilde en Bekjendtgjørelse i de fleste Tilfælde medføre den tilsigtede Nytte. Ikkun faa vilde gjøre Brug af den dem givne Rettighed, og de, der paa Grund af Faren ved at tage ind paa Stiftelsen, forbleve i deres Hjem for der at føde, vare befriede for enhver Frygt med Hensyn til Epidemien. Med de ugifte Fødende vilde Sagen derimod ikke forholde sig ganske saaledes. Mange af disse have ingen anden Tilflugt end Stiftelsen. I deres Hjem kunne de, som for Størstedelen Tjenende, almindeligen ikke overstaae deres Barsefærd og ville saaledes, da de ingen andre Steder have, alligevel være tvungne til mod deres Ønske og gjennemtrængte af den Frygt, som en offentlig Bekjendtgjørelse nødvendig vilde medføre, at begive sig til Stiftelsen. Under en vedblivende Epidemi ville følgelig Mange, en Bekjendtgjørelse uagtet, blive Offre for Sygdommen, og hvad der endnu maa ansees for værre, er, at Smitten ved den Omstændighed, at Stiftelsen desuagtet vedblivende vilde blive søgt, muligen kunde næres og fra Stiftelsen udbrede sig over hele Staden, der for Tiden er fritaget for denne Epidemi.

For det Tilfælde at en offentlig Bekjendtgjørelse om Epidemien ikke efter de udhævede concrete Omstændigheder maatte ansees som svarende til Hensigten, vilde der ikkun være et af tvende Midler at vælge, enten nemlig for en Tid at flytte Stiftelsen til et i en anden Deel af Staden leiet Locale, som vel vilde kunne erholdes, eller ogsaa at foranstalte Stiftelsen lukket paa ubestemt Tid, indtil Smittestoffet ved hensigtsmæssige Midler maatte antages at være udryddet. Det første af disse Midler vilde medføre store Vanskeligheder og vilde mueligen dog ikke fjærne Smitten, da man om dennes Oprindelse og Forplantning dog ikke har nogen sikker Kundskab. En saadan Foranstaltning vilde derhos udkræve betydelig Bekostning ikke blot til Leien af Locallet og af mange Inventariesager, men ogsaa til Oeconomien, til nye antagne Folk og meget andet, og man vilde dog ikke kunne forvisse sig om, at al Fare for at Smitten paany kunde udbrøde, var overstaaet. Ved derimod at lukke Stiftelsen til en Tid og derved at tilstoppe den Kilde, hvoraf Epidemien har sit Udspring, vilde Sygdommen, der ikke findes uden paa den, blive hævet. Men skjøndt dette Mittel kan ansees fyldestgjørende med Hensyn paa Virkningen af den nuværende Epidemi, er det et i flere Henseender betænkeligt Skridt at foretage. Vi ville ikke nævne de Borgerkoner, der efter det Foranstaaende ere berettigede til at tye til Stiftelsen. Disse have dog et Hjem, hvori de vilde kunne finde Hjelp og Bistand, om denne end ikke kan lignedes med den Assistance, der ydes dem paa Stiftelsen. For de Ugifte vilde en Lukning af Stiftelsen, efter hvad vi ovenfor have berørt, have langt sørgeligere Følger. Den eneste men ogsaa nødvendige Foranstaltning, der til deres Bedste kunde træffes, vilde være, at det ved Placaten af 24. Dec. 1787 gjorte Forbud for Jordmødrene mod at indtage hos sig frugtsommelige ugifte Fruentimmer blev hævet. Det er imidlertid ikke alene selve Barsefærden, hvortil der i dette Tilfælde maatte tages Hen-

syn. De ugifte Mødre erholde overensstemmende med Stiftelsens Institutioner, in specie de allerh. Resolut. af $\frac{8}{10}$ 1824 og $\frac{7}{3}$ 1838 en ugentlig Understøttelse til deres Børns Opfostring, men da denne Understøttelse ikke vilde kunne tilstaaes, naar Børnene ikke fødtes paa Stiftelsen, eftersom den fornødne Control for at bestemme om, hvormeget enhver Moder skal tillægges i Understøttelse, vilde savnes, saa vilde de ugifte Mødre, der nu med Sikkerhed imødesee Udbetalingen af deres Hjælp, naar de have født deres Børn, befinde sig i den yderste Trang, ei at tale om, at de ogsaa i Anledning af deres Nedkomst og deres Børns Daab vilde paabebyrdes Udgivter, som de nu ere befriede for. Det vilde altsaa blive nødvendigt, at der fra det Offentliges Side blev draget Omsorg for, at der forskaffedes de Trængende en extraordinair Hjælp, og vi formene, at denne ved velbem. Cancellies Foranstaltning maatte tilsikres dem af Fattigvæsenet imod at dette, efter indledet Conference med undertegn. Direction, atter af den kgl. Fødsels- og Pleie Stiftelse erholdt det Beløb godtgjort, som der for denne Stiftelses Vedkommende maatte ansees at være udlagt.

Som en Følge af Stiftelsens Lukning vilde endnu desuden andre Vanskeligheder opstaae. De 18 paa Stiftelsen værende Læredøttres practiske Undervisning vilde ophøre, og det samme vilde være Tilfældet for de 6 Candidater, der stedse opholde sig der for at modtage Veiledning og Øvelse i Fødselshjælpen. Disse Følger, skjøndt i og for sig betydelige, kunne imidlertid ikke sammenlignes med de ovenberørte, og vi ville derfor blot indskrænke os til at nævne dem.

I Henseende til alt Foranstaaende tillade vi os at henstille og snarest muligt at udbede os af det kgl. d. Cancellie meddelt allerh. Resolution for, om vi i Tilfælde af, at den nu paa den kgl. Fødselsstiftelse grasserende Barselbepidemie ikke i Løbet af ganske kort Tid maatte ophøre eller betydelig aftage, maae om Epidemien foranstalte en offentlig Bekjendtgjørelse kundgjort, eller om Stiftelsen paa ubestemt Tid skal lukkes, og at Directionen i sidste Tilfælde maatte bemyndiges til at træde i Conference med den administrerende Direction for Fattigvæsenet om, hvorledes de ugifte Fruentimmer kunde komme til Hjælp i den Tid at Stiftelsen lukkes.◀

I Svar Dagen efter anmodede Kancelliet Direktionen om ufortøvet at sammentræde med Direktionen for Stadens Fattigvæsen for at tage under Overvejelse, om et interimistisk Lokale kunde skaffes tilveje, samt hvorvidt der fra Fattigvæsenets Side kunde sikres de ugifte Fruentimmer et ekstraordinært Ækvivalent for den dem ved Resol. $\frac{8}{10}$ 1824 og $\frac{7}{3}$ 1838 tilsagte Understøttelse til Børnene, mod at et saadant godtgjordes Fattigvæsenet af Stiftelsen.

Et Møde i Fødselsstiftelsen med Fattigdirektionen blev berammet 5. December, og i samme fik Direktionen Tilbud paa den paa St. Annaplads beliggende Ejendom, der hidtil var bleven benyttet til Arbejdsanstalt for Garnisons Sogn og som til interimistisk Brug kunde overlades til 1ste August. Man satte sig yder-

ligere i Forbindelse med Fredr. Hospital og fik fra dettes Direktion Tilsagn om Laan af de til c. 20 Patienter fornødne Sengesteder, da man i Interimlokalet ikke ønskede at benytte noget Inventar fra Stiftelsen. Imidlertid var Arbejdshuset paa St. Anna-plads blevet taget nærmere i Øjesyn af Direktionen og nogle af Sundhedskollegiets Medlemmer og befundet ikke at være passende til Afbenyttelse som Fødselsstiftelse; Værelserne var for smaa og den hele Bygning »paa Grund af gamle Tapeter og Paneler saa gjennemtrængt af maadelig Atmosfære, at en god Luft vanskelig uden ved at foretage en Reparation, der vilde medføre længere Tid, vilde kunne fremskaffes«. Derimod havde man faaet Nys om en Ejendom, der i den indeværende Vinter henstod ubeboet, nemlig Døvtstummeinstitutets Gaard i Stormgade, der for kort Tid siden var solgt til Skibsværftsejer Kaas, nu til Foraaret skulde underkastes en Hovedreparation, men mod en maanedlig Leje af 100 Rdl. kunde overlades for en Tid af 4—5 Maaneder.

Herom tilskreves Kancelliet 16. Decbr., Bygningen var blevet inspiceret af Direktionen og Sundhedskollegiet og befunden vel-sikket til det ønskede Brug, og nu udbad man sig Autorisation til at maatte henflytte Stiftelsen paa ubestemt Tid til nævnte Ejendom, for at Virksomheden ikke ganske skulde ophøre, hvis det vedblev at staa lige galt til i Amaliegade. I saa Henseende oplystes nemlig for det første, at Forsøget med Filialafdelingen i Plejestiftelsen ikke var faldet heldigt ud, og at man, medens den var i Brug, i den efterhaanden tømte Fødselsstiftelse havde ladet alle Værelser røge med saltsure Røgninger, derefter staa gennemluftede et Par Dage for saa at afvaskes overalt med hedt Sæbevand, derefter ophedes ved stærk Kakkelovnsvarme til usædvanlig Grad og saa atter udluftes, »hvilke Midler ansees som de bedste Desinfectionsmidler, som Videnskaben for Tiden kjender«.

Ikke uden Interesse er det noget nærmere at erfare Udfaldet af Virksomheden i den (i ovennævnte Skrivelse til Kancelliet berørte) under Eschrichts Ledelse i Begyndelsen af December (1839) etablerede Filialanstalt i Plejestiftelsen, hvor Personalet, altsaa Eschricht, den dertil valgte Reservejordemoder Md. Sørensen og Opvartningskonen, var afskaaret fra al Forbindelse med Fødselsstiftelsen. Virksomheden var kortvarig og sørgelig, som den af Eschricht ^{17/12} indsendte Beretning viser, det sidste galdt vel ikke mindst hans Konklusioner, der mundede ud i fatalistisk Resignation:

»Efter at Indlæggelsen af Barselqvinder paa den mig anbetroede Deel af den kgl. Fødselsstiftelse har ophørt og de indlagtes Skjæbne er afgjort, giver jeg mig herved den Ære at berette Udfaldet til den h. Direction. — I Alt ere 15 Barselqvinder, 3 gifte og 12 ugifte, blevne optagne fra den 3die til den 11te December. Af de 15 var Udfaldet for 7 gunstigt, for 8 ugunstigt. Alle Fødslerne vare naturlige. Af de fire mig i Pleiestiftelsen anbetroede Stuer, foruden en Fødestue, vare de to Stuer til Gaden bestemte den ene til Kammerpatienter, den anden til fattige Ugifte, de to til Gaarden bestemte den ene til gifte Koner, den anden til en Reservestue. De dødelige Barselfeberanfald indtraf: 3 den 5' Dec., 1 den 6', 1 den 7', 2 den 9', 1 den 10'. Intet Anfald indtraf efter den 10', skjøndt 4 Barselqvinder modtoges den 12' og 13'. Følgende Slutninger gjøres: Barselfeber Epidemien paa den kgl. Fødselsstiftelse rasede i Ugen fra den 4' til 10' Decbr. med samme Heflighed som de nærmest foregaaende Uger, men tog fra 10' Decbr. kjendelig af. Grunden til dens Vedbliven i den første Uge kan ligesaa lidt angives som Grunden til dens Forsvinden i de følgende Dage. Af de 11 Fødende, der fra 4.—11. Decbr. indkom paa fire Stuer, hvori ingen Barselqvinde vides før at have ligget, hvori hele Inventariet var nyt og for hvilke al Communication med de hidtil brugte Værelser for Barselpatienter var strængt afbrudt, blev kun Een aldeles forskaanet for Feber. De 4 Fødende derimod, der optoges den 11' og 12' Decbr., gik aldeles fri for Feber. Da Grunden til denne Forskjel ikke kan søges i Fødslernes Beskaffenhed eller de Fødendes Constitution, eller Localt og dets Afbenyttelse, saa maa det antages at ligge i selve Sygdommens Natur, der trodser menneskelige Foranstaltninger under sin høieste Udvikling, men viger af sig selv nogen Tid efter at den er opstaaet.

Hvor ugunstig denne min Beretning end maa siges at være i og for sig, synes den aabenbart at antyde, at denne gunstige Periode af Sygdommen allerede er indtraadt.

Anfaldene af Barselfeber indtraf altid i de første 24 Timer efter Fødslen og begyndte altid med stærk og paafølgende Hede og Sved. De paafølgende Symptomer vare meget forskellige, constant var kun en meget hurtig Puls (120 og 160 i Min.) og Aandedræt, saa at af disse 15 Barselqvinder ingen undgik Døden, hvis Puls kom over 120 i Minuten. Meget almindelig var Uro og Søvnløshed, grønne Brækninger viste sig hos Enkelte, Underlivet var ofte aldeles ikke ømt hos de Allersygeste, Meteorismus viste sig slet ikke. — I Henseende til Behandlingen veg i de lettere Tilfælde Feberen for Mixt. acid. min. og undertiden Aareladning, Underlivets Ømhed for Indgnidning af Linim. volatile med Tinct. opii spir. I de heftigere Tilfælde saaes ikke allermindeste gode Virkning af Aareladninger eller Calomel og Ungv. neapol., selv ikke hvor disse Midler anvendtes strax efter Kuldeanfaldet.«

Den 23. Decemb. kommunicerede Kancelliet den kgl. Resol. af 18de s. M., hvorefter Direktionen bemyndigedes til at leje Lokalet i Stormgade og henflytte Stiftelsen dertil. Ejendommen var det nuværende Nr. 17 (Skolemusæet, Fig. 3), der havde huset Døvstumme Institutet fra 1823, da det flyttedes fra Sølvgade. Institutet havde ikke haft lyse Tider der: »Kirtelsyge og Rakitis,

skrofuløs Tæring og Død herskede i de overfyldte Lokaler¹⁵⁾; 1838 solgtes Bygningen, og der flyttedes til Østerbro. — Ved Fødselsstiftelsens Installation i Lokalet toges først og fremmest Sigte paa, at Alt her var uberørt af den gamle Stiftelse. I en senere

Fig. 3.

(¹⁶/₆ 1840) Indberetning til Kancelliet om den i Stormgade afsluttede Virksomhed hedder det saaledes: »Deels ved Laan fra det kgl. Fredr. Hospital, Garnisons Hospitalet og Søg væsthuset, deels ved Leie hos Marchandisere, deels endeligen ogsaa ved Indkjøb

¹⁵⁾ C. Goos, Det kgl. Døystumme Institut i Kjøbenhavn 17. April 1807—17. April 1907. Kjbh. 1907.

af saadanne Effekter, som Stiftelsen senere alligevel vilde have Brug for, forskaffedes det betydelige Inventarium, som der i det ny Locale skulde afbenyttes, uden at dertil fra det ældre Locale blev henflyttet det mindste med Undtagelse af enkelte Kjøkkenredskaber af Metal, hvorved ingen Smitte kunde hæfte. For at undgaae enhver Frygt for Smitte af Personer blev en ny Jordemoder engageret¹⁶⁾, og da Læredøttrene heller ikke passende kunde tages fra den ældre Stiftelse, eftersom deres Henflytten til den ny kunde nære samme Frygt, blev 4 Hjelpejordemødre ligesom det fornødne Antal Opvartningskoner antagne til at betjene og pleie de Fødende. Ligeledes erholdt Stiftelsen en anden Oeconom og alle fornødne Tjenestefolk, saa at et ganske nyt Personale fandtes paa den interimistiske Anstalt. Endelig var vi saa heldige at formaae Stabschirurg, Professor Müller til at paataage sig Overaccoucheurens Forretninger imod at han ved allerh. Resol. blev fritaget for at fungere som Regimentschirurg. Han har havt Bopæl paa Stiftelsen og ved Hjælp af Bataillonschirurg Carøe, der paa hans Forslag var blevet givet ham til Hjælp som Underaccoucheur, besørget det hele Lægetilsyn.«

Den 4. Jan. 1840 aabnedes Anstalten og forblev der til 17. Maj s. A. Den i Direktionsforhandlingen om Sagen, navnlig af Kjerulff, forfægtede Anskuelse saalidt som muligt at forurolige Publikum syntes aabenbart hævdet til det sidste. I »Kjøbenhavns-posten« 19. Dec. 1839 var indrykket:

»Det er allerede tilforn i andre Lande blevet iagttaget, at et Locale, der i lang Tid er blevet benyttet som offentlig Fødeanstalt, kan blive ligesom inficeret af det med Fødslerne forbundne Sygdoms Stof, og man har derfor i flere Hovedstæder, naar Symptomer dertil viste sig, seet sig nødsaget til, idetmindste midlertidig, at forlægge Anstalten andetsteds hen. En lignende Iagttagelse har man i de sidste Maaneder gjort ved den herværende Fødselsstiftelse, og det er derfor blevet anseet nødvendigt indtil videre at henlægge den i et andet Locale. Man nævner hertil Døvsstumme Institutets forhenværende Gaard i Stormgade.«

Et Par Dage efter stod følgende Dementi i »Fædrelandet«:

»I Kjøbenhavns-posten for 19. Dec. er det berettet, »at det er blevet nødvendigt indtil videre at henlægge Fødselsstiftelsen i et andet Locale.« Denne Beretning er ikke ganske overensstemmende med Sandheden, og idet vi ere overbeviste om, at en rigtig Takt for det, som bør gives Offentligheden til Priis, vilde have afholdt fra at berøre denne Sag, som i hint Inserat er omtalt, føle vi os derved, da den nu engang er bleven bragt paa Bane, opfordrede til at meddele Publikum,

¹⁶⁾ Md. Seerup hed Jordemoderen.

at den paa den kgl. Fødselsstiftelse stedfindende Epidemie i de sidste 14 Dage har været i kjendelig Aftagende og at det neppe længer er at befrygte, at Forlæggelsen af Fødselsstiftelsen, som har været paa-tænkt, som en yderste men høist ubehagelig Forholdsregel, ifald Epidemien var vedbleven, vil være nødvendig.«

Men 3. Jan. 1840 stod i samme Blad under »Offentlig Foranstaltning«:

»Formedelst en Forandring i den kgl. Fødselsstiftelses Bygninger i Amaliegade er Gaarden No. 199 i Stormgade, hvor tilforn Døvstumme Institutet har været, midlertidigen indrettet til Fødselsstiftelse fra imorgen d. 4. Jan. Kl. 12. Gaarden gjøres kjendelig med et Brædt med Paaskrift »Den kgl. Fødselsstiftelse«, som om Natten er oplyst ved en Laterne.«

Den konstituerede Overakkoucheur, Joh. Conr. Müller, var den i 1811 under Scheels Sygdom af Saxtorph midlertidig ansatte »Reservefødselskøber« (s. P. 120), der i Konkurrencen efter Scheels Død om Underakkoucheurposten maatte vige for Bang. Müller flyttede kort efter som Regimentskirurg til Horsens og udfoldede i Jylland en speciel Virksomhed som Akkoucheur, 1832 vendte han tilbage til København som Overlæge, tog 1836 Doktorgraden ved en Afhandling om et obstetricisk Emne (Kefalotomi), et dygtigt Arbejde (hvorom a. St.), og var 1838 indtraadt i Sundhedskollegiet. Hans Valg af Carøe til Underakkoucheur, som iøvrigt ogsaa hans egen Overtagelse af Overlægestillingen, vakte Misstemning, der fik Udtryk dels i »Kjøbenhavnsposten«, dels i »Ugeskrift for Læger«. Carøe var kun toaarig kirurgisk Kandidat, »men havde vidst at vinde Stabschirurgens Gunst, trods det at der var langt mere kvalificerede Folk som E. Fenger, Kayser og H. C. Saxtorph, der alle i Udlandet havde søgt speciel Uddannelse i Accouchement, og selv havde Müller nylig publiceret, at en Regimentskirurg ikke maatte paatage sig et civilt Embede«¹⁷⁾. Ugeskriftets Anke gik i lignende Retning: »med Beklagelse seer man, hvor lidt man kan stole selv paa dem, man antog for de Bedste i Rækkerne«¹⁸⁾ (Redaktionen var Ahrensen og Kayser). Müller replicerede i Ugeskriftet (¹⁹/₁ 40). Saxtorph havde mundtlig til ham udtalt Ønsket, at han skulde overtage Pladsen, og Kongen havde Dagen iforvejen lovet Saxtorph, at han saa længe skulde fritages for sit militære Embede. Saxtorph havde ogsaa uden Forslag fra Müllers Side anbefalet Carøe; Dagen efter havde Bang

¹⁷⁾ Kjøbenhavnsposten Nr. 11, 1840.

¹⁸⁾ Ugeskr. f. L. 1840, 2. Bd., P. 28.

vistnok foreslaaet Kayser til hans Assistance, hvortil han havde svaret, at naar Valget stod til ham, foretrak han Carøe. Samtidig sendte han Direktionen en Redegørelse om Sagen med Tilføjende, at han havde forespurgt det kgl. General Kommissariats Kollegium, med hvilket han stod i nærmeste Embedsforbindelse, om der ifølge Trykkefrihedens Forordninger paahvilede ham nogen Forpligtelse til at sagsøge Forfatteren eller Udgiveren »for de hadefulde Insinuationer«, Kjøbenhavnsposten havde fremført.

Om Virksomheden i Fødselsstiftelsen i Stormgade og om de bemærkelsesværdige Iagttagelser her gjordes, fremlagde Müller en udførlig Rapport i Maj 1840, den vi andet Steds skal komme nærmere tilbage til.

I Løbet af Januar 1840 tømtes altsaa Bygningen i Amaliegade, og om Planen, hvad der skulde gøres med den og Inventariet, afæskedes, efter Overpræsidentens Anmodning, Saxtorphs Mening. Det har sin Interesse at erfare den, som Supplement til hans i Novemb. Aaret forud tagne Forholdsregler:

»Iblandt Desinfections Midler sætter jeg øverst 1) Den friske Lufts Tilgang i alle Værelserne i længere Tid. Dette er iværksat lige fra December Maaned, efterhaanden som Stuerne bleve ledige og vedholdt bestandig ved at aftage Vinduer og holde Dørene aabne Nat og Dag, og at dette vedligeholdes i de følgende Maaneder uafbrudt. Dernæst 2) Hvidtning af Vægge og Lofter saavel i Værelser som Gangene udenfor dem og paa Trappen. Jeg anseer endog Hvidtning bedre end Maling med Oliefarve i Stuerne paa Vægge og Lofter, hvorved rigtignok disse kunne oftere renses ved Vadskning med Sæbevand, men som, efter min Mening, ei kan ansees videre end for et Middel til at vedligeholde lettere Renlighed, hvorpaa det virkelig aldrig har manglet i Stiftelsen. Hvidtning kan derimod oftere igjentages, og selve Kalkens Brug ansees som nyttigt Desinfections Middel, 3) Borttagen af oliemalede Tapeter paa Væggene i nogle faa Stuer, hvor de endnu findes. Dette er jo blot Tilfældet i de saakaldte herskabelige Værelser, hvis Vægge ere beklædte med saadanne, der virkeligen er godt Maler Arbeide (ja endog, efter hvad mig er sagt, forfærdigede af en i sin Tid udmærket Maler). Om Panelerne i sidstnævnte Værelser, især Salen, skulle borttages, vil jeg ikke paatage mig at bestemme. I de øvrige Værelser troer jeg det ei nødvendigt, da der for det meste ikkuns findes findes Paneler ved Vinduerne og et Fod Panel af ringe Høide. Om i det Hele Maling af Panelerne i Stiftelsen skal finde Sted, henstiller jeg til nærmere Overveielse, nødvendig synes det mig ikke. 4) Bortskaffelsen af alle Omhæng om Sengene, endskjøndt de ere alle af Linned, kunde foretages, og Skjærmbrætter til at flyttes, saaledes som paa Fredr. Hospital, i Omhængs Sted bruges. 5) Omstoppen af Sengematratserne, hvortil enten maatte nye Krølhaar, eller de brugte koges og bages, samt Vaarene vadskes. 6) Linned Inventarium, som har været brugt, maatte vel gives til Blegning, dog kan det ei billigen fordres skulle skee paa Oldfruens Regning, men af Stiftelsens Kasse betaales. Disse ere i det

mindste de vigtigste Foranstaltninger, der synes mig at kunne iværksættes, om nogen af dem, undtagen Matratsernes Omstopning, strax kunne iværksættes, maa vel hero paa de Bygkyndiges Mening.«

Bang foretrak ogsaa Hvidtning og holdt bestemt paa Panelernes Fjernelse, men af særlig Interesse blev Direktionsmedlemmernes Diskussion om Muligheden for Smitte gennem Lægepersonalet. Den rejstes ved Inspektøren, der, da Stiftelsen 22. Januar var tom, spurgte, hvorledes der skulde forholdes med Kandidater og Læredøtre. Hvad de sidste angik, maatte de, efter Saxtorphs Mening, naturligvis beholdes for Undervisningens Skyld, selv om den for Øjeblikket kun kunde blive teoretisk, men det maatte vel haabes, at der inden Semestrets Udgang i April kunde skaffes dem nogen praktisk Øvelse. Af Kandidaterne var kun 2 tilbage, han ønskede, at de maatte blive af Hensyn til den Fødselshjælp, der søgtes fra Byen af fattige Koner, for at vedligeholde Traditionen og skaffe Kandidaterne Erstatning for Stiftelsens Flytning. Hertil føjede da Kjerulff følgende overraskende Votum:

»Jeg forstaaer ikke de Herrer Lægekyndiges Afgjørelse, hvorvidt det er hensigtsmæssigt og i Harmoni med de Meninger, der ligge til Grund for Fødselsstiftelsens Flytning, at lade Kandidaterne fra den inficerede Stiftelse give Fødselshjælp i Byen, thi da man efter hvad mig bekjendt er, ei rigtig veed, hvor Smitten fæster, forekommer det mig, at man kunde løbe den Risiko at bringe Sygdommen ud i Byen. Da jeg imidlertid mangler Erfaring og Indsigt i denne Ting, kan jeg kun paapege sliq Omstændighed.«

Fenger var til at begynde med noget reserveret overfor en absolut Benægten af Smitteoverførelse ad den Vej, thi »sæt at en Kone, som de havde været hentede til, endog hændelsesvis fik Barsel-feber, saa vil man af hver Mund og af Bladene erfare, at Barsel-feberen er bragt fra Fødselsstiftelsen til Konen i Byen«, hvorimod Bang, hvem Münter fulgte, vel indrømmede, at det vist ikke var ganske i sin Orden, at Kandidaterne under Epidemien soignerede Koner i Byen, men at de gjorde det nu, da der ingen Sygdom var paa Stiftelsen, fandt han aldeles uskadeligt. Hertil knyttede Saxtorph endelig disse Ord, der blev hans sidste i Forhandlingerne om Barsel-febersmitte og vel kunne staa som Paradigma for den ulykkebringende Overbevisning, andre Fæller blandt Anstaltslederne, deriblandt hans Eftermand, senere fastholdt overfor de Semmelweis'ske Angreb: »Dersom man frygter for Kandidaternes Hjælp, saa ere baade Hr. Eschricht og jeg end mere farlige Personer for Barselkonerne i Byen. Vi maae altsaa nægte vores Hjælp. Saa vidt har jeg dog virkelig ikke før hørt,

at Angst for Smitte er gaaet. Jeg tør vist med god Samvittighed tilraade, at Candidaterne yde Hjælp i Byen, naar den forlanges.«

Overpræsidenten var dog ikke helt beroliget:

»Naar de Herrer medicinske Directeurer ansee det tilladeligt, at Candidaterne bruges i Byen, kan jeg ei have noget derimod at indvende. For øvrigt kan jeg ei lade ubemærket, at den uhørte Angst for Smitte, som Conferentsraad Saxtorph berører, ikke er Motivet til min fremførte Hentydning, men da de Herrer Læger under Forhandlingerne angaaende Stiftelsens Flytning have udtalt dem høit og tydeligt om Smittens Forplantning ved Personer, saa er det for mig en Inconseqvents, at man ei kan indsee den ligefremme Conseqvents af ovennævnte Mulighed, ikke udenfor Stiftelsen at bruge Personer, som man kan antage inficerede af Smitten.«

Fenger endelig bøjede igen lidt af fra sit forrige Standpunkt og traadte ganske over paa Kollegernes Side ved følgende Afslutning af Debatten:

»Da Stiftelsen nu en heel Maaned er ryddet for Barselkoner, saa kan man vel være rolig for, at Smitte ikke kan mere udbringes fra Personer, som boe paa Fødselsstiftelsen, og man maa mere kunne frygte for Lægerne i Byen, som behandle Koner, der ere sporadisk angrebne. At sætte disse under Quarantaine det lader sig dog vel heller ikke gjøre, og saa kontagiøs som den tyrkiske Pest er Barselfeberen ikke. Jeg pegede mere hen paa den almindelige Frygt i mit forrige Votum, end paa hvad man i Realiteten havde at frygte for.«

Det blev, som det senere skal ses, ikke første Gang, Direktionens ikke lægekyndige Præses, i Opposition til de medicinske Medlemmer i samme, gjorde sig til Talsmand for Muligheden af Barselfebersmittens Overførelse gennem Personalet.

Inden Genaabningen af Stiftelsen i Amaliegade døde Saxtorph pludselig d. 22. April 1840 og opnaaede ikke, til Held for ham, at se Virkningerne af de siden Epidemien 1839 trufne vidtløftige Foranstaltninger; de bitre Krænkelser, han i det sidste Par Aar havde lidt, ogedes ikke ved de Skuffelser, Kampen mod Barselfeberen fremdeles skulde bringe, og som i saa rigt Maal blev hans Efterfølgers Lod. Men inden vi følge Stiftelsens Historie videre i Decenniet efter Saxtorphs Død, skal her først i korte Træk tegnes Billedet af ham som Stiftelsens Overlæge og Universitetets Repræsentant i Fødselsvidenskaben, idet der til Belysning af, hvad der herhjemme udrettedes til dennes Fremme, skal gives en Oversigt over den Indsats i den obstetriciske Literatur, der gennem Arbejder fra ham og Elever gjordes i Tiden 1800—40.

VI.

Tidsalderen, hvori Joh. Sylv. Saxtorph virkede. — Det medicinske Fakultets mislige Stilling overfor kirurgisk Akademi. — Planer om begges Sammenknytning. — Resolutionen 23. Jan. 1838. — Samtidens Bedømmelse af J. S. Saxtorph. — Hans Forhold som Overlæge i Stiftelsen. — Den puerperale Mortalitet 1801—40. — Hans Standpunkt overfor Barselhebersmitten. — Jordemoderundervisning. — Forelæsninger for Studerende. — Saxtorphs Standpunkter i Fødselshjælpen. — Literære Arbejder fra hans Haand. — Fra Reservelægernes. — Doktorafhandlinger (1800—40) af obstetricisk Indhold. — Kasuistik ved Læger i samme Tidrum af lignende Art. —

I mange Henseender dannede den Tidsalder, i hvilken Joh. Sylv. Saxtorphs Virksomhed ved Stiftelsen faldt, en stærk Kontrast til Forgængerens. Den lange Fredsperiode, med opgaaende Tider for Handel og Skibsfart og deraf flydende Velstand, havde jo gjort de sidste Decennier af det 18. Aarhundrede til en for Landet forholdsvis lykkelig Periode, og hvad den lille Enklave i Staten, Fødselsstiftelsen, angik, havde Matth. Saxtorphs Navn bredt Glans over denne og bragt dens Ry viden om, ikke mindst gennem de mange fremmede Lægers Besøg. Selv om Sønnen havde evnet i saa Henseende at træde i Faderens Spor og føre Stiftelsens smukke Traditioner videre, vilde dog den i saa mange Henseender ulykkelige Tid, der snart efter Aarhundred Skiftet brød ind over Landet, have vanskeliggjort en saadan Opgave ogsaa for en med Energi og Initiativ bedre udrustet Personlighed, end Sylv. Saxtorph var. Naar Krigsaar, Dyrtid, Statsbankerot med deraf følgende Misère karakteriserede saa nær de tre første Decennier af hans Embedstid, var det forstaaeligt nok, at ikke blot Stiftelsens indre Administration, som tilstrækkelig vist i det Foregaaende, fik Virkningerne heraf at føle, men i Overensstemmelse med det gamle Ord »inter arma silent Musae« førte det videnskabelige Liv, der skulde fremmes i og gennem Stiftelsen, i Størsteparten af disse Aar en saare ubemærket Tilværelse.

Ogsaa andre Forhold bidrog til Stagnationen ikke blot i det specielle Fag, for hvilket Saxtorph var Repræsentanten, men i den hele Lægevidenskabs Udvikling hos os. Den uheldige, ved gensidig Antipati end mere uddybede, Kløft mellem Medicinere og Kirurger gav hver af disse Klasser af Læger et ensidigt Præg gennem den forskellige Uddannelse de fik, ved Akademiet en rent

anatomisk kirurgisk uden tilsvarende Indblik i Fysiologi, almindelig og speciel Patologi, ved Fakultetet det modsatte, men den Part, der mest fik de mislige Følger af dette Skisma at føle, blev uægtelig Fakultetet og dets Elever, thi i den aarelange Kamp, Collegium medic. førte mod Kirurgernes Overgreb paa Lægernes Omraade, trak de sidste altid det korteste Straa.

Da Simon Crüger 1736 havde faaet sit anatomiske Teater etableret paa Købmagergade, bestemtes vel ved et Reskript det følg. Aar, at Regiments- og Divisionskirurger skulde her eksamineres i Medicinen af Facultas medica, men den myndige Herre havde saa godt forstaaet at ignorere dette Paalæg, »at det næsten ikke var bleven opfyldt«, som det hed i Reskr. $\frac{7}{2}$ 1774, der paany fastsatte, at Tentamen medicum ved Fakultetet skulde være Betingelse for, at Kirurger maatte være berettigede til medicinsk Praksis. Yderligere havde nogle af Colleg. med.s Medlemmer holdt paa, at denne Licens kun skulde gælde Matrosers og Soldaters medicinske Sygdomme, men ikke andre Stænders, hvad Kongen modsatte sig, naar Kirurger var befundne at have fornøden Kundskab »in Medicis«, maatte de praktisere overalt. Dog denne lille Sejr over Kirurgerne fik ikke stor Betydning, saa lidt som den omtrent samtidige, Callisens Udnævnelse (1773) til Professor chirurgiae ved Universitetet, hvormed Tanken var, at naar Hennings, der 1760 havde afløst Crüger ved Amfiteatret, døde, skulde dette forenes med Universitetet, og Callisen være Generaldirektør for Kirurgien, Planer, der jo, krydsede ved Systemskiftet 1784, ganske kuldkaستes, da det kgl. kirurgiske Akademi 1785, for at bruge Herholdts Ord¹⁾, »ved sal. Bodendicks prise-lige Iver for Sagen blev oprettet, og denne Skole sat i den nøieste Forbindelse med det kgl. Fredr. Hospitals kirurgiske Afdeling«. Fra nu af blev det Kirurgerne 1774 foreskrevne medicinske Tentamen²⁾ uden nævneværdig Betydning, thi Fundatsen ($\frac{3}{6}$ 1785) for kirurgisk Akademi bød vel, at der ved Eksamen skulde

¹⁾ Rigsarkivet, Bilag til Plakat $\frac{30}{1}$ 1838 ang. en foren. med.-kir. Eksamen. Registr. Nr. 54.

²⁾ Om Beskaffenheden af dette fortæller Tode i »Sundhed og Underholdning« (1787): »De Chirurger, som ville tage den saakaldte Licentia ved Universitetet, blive offentlig examinerede af Prof. Kratzenstein, af Rotbøll, Saxtorph, Callisen og Tode. Først Examen maa Candidaten skriftlig udarbejde en Casus, o: Facultetets Decanus forelægger ham en Sygehistorie, som han maa forklare i alle Hovedposter. Det skeer i Decanus Hjem, hvor Candidaten bliver til han er færdig, uden Bøger af nogen Art. Paa denne Prøve lægges særlig Vægt«.

fremlægges skriftlige Vidnesbyrd fra alle Lærere, hos hvem saavel medicinske som kirurgiske Kollegia var hørte, men hvorledes det i den følgende Tid overholdtes, skal nedenfor berøres.

I Tiden før 1788 var den eneste medicinske Eksamen af Betydning den, der gik forud for Erhvervelsen af Doktorgraden, idet en selvstændig medicinsk Eksamen jo først indførtes ved Fundatsen nævnte Aar, men samme gav kun Ret til at øve Praxis medica, ikke Kirurgi, dertil fordredes Eksamen ved Akademiet. Vistnok underkastede en Del Læger sig ogsaa denne, men Forholdene ved Akademiet skræmmede sikkert Lægerne fra Samarbejdet i de praktiske Øvelser her med de ustuderede Barber-svende, som det skinner gennem en videre Udtalelse³⁾ af Herholdt: »Jeg veed heller ikke, at nogen Medicus, siden det chirurgiske Academi blev stiftet, har gjort sig fordelagtig bekendt som chirurgisk Operateur, end ikke nogen af dem, der have ladet sig examinere ved begge Høiskoler. Aarsagen hertil ligger vist neppe i Medicinernes Ulyst til det chirurgiske Studium, men snarere i Mangel paa Leilighed til, efter den bestaaende Indretning, at faae practisk Øvelse i chirurgiske Konstforretninger, en Mangel, der er høist skadelig for hele Landet.« — Da Callisen 1794 som Generaldirektør udtraadte af Fakultetet, fik dette ikke nogen Docent i Kirurgi, før Sylv. Saxtorph 1799 erholdt sit ekstraordinære Professorat, og nogle Aar ind i det ny Aarhundrede ophørte Callisen ogsaa at eksaminere ved Akademiet. Fra dette Tidspunkt navnlig viste det sig nu, at man her tog sig det meget let med de Testimonier, de kirurgiske Kandidater ved Eksamen skuldé fremlægge som Bevis for deres medicinske Uddannelse og den dermed følgende Ret til Praxis medica⁴⁾; de frekventerede ikke mere Fakultetets Forelæsninger, højst en Gang eller to for at faa deres Navne paa vedk. Professors Liste og derved erhverve sig Attest som Tilhører, og da de medicinske Studerendes Tal i de Tider var saa ringe, at hver Professor kun kunde gøre Regning paa 4 à 5 af disse Tilhørere, blev det et mere og mere tarveligt Auditorium, det medicinske Fakultet kunde præsentere paa sine

³⁾ L. c.

⁴⁾ Det illustreres ret levende i en Artikel om »Lægevidenskabens Studium i Danmark« i »Dansk Ugeskrift« (J. Schouw) 1832 af en »Landpracticus«, der fortæller om sit Ungdomsstudium som Kirurg og den dette afsluttende Eksamen, hvor han fra en af det medicinske Fakultets Professorer kun kunde erholde en Attest saalydende: »At N. N. efter Sigende har været paa mine Forelæsninger i afvigte Semester, bevidnes af —«, men den blev taget for god.

Lister. Dette gav Anledning til, at Universitetsdirektionen⁵⁾ i August 1808 forlangte Fakultetets Betænkning om Grunden til Manglen paa Tilhørere ved dets Forelæsninger, og den Erklæring, der i den Anledning gaves af F. L. Bang, Saxtorph, Herholdt, Skjelderup og Mynster, har en vis Interesse, da her første Gang Tanken om en Sammenslutning af Akademi og Fakultet propo-neredes, med Ønsket om sammes Iværksættelse. — Man pegede altsaa paa de ovennævnte Aarsager til Kirurgerne Udebliven fra Forelæsningerne ved Fakultetet og fremhævede stærkt dettes uheldige Vilkaar: »Lærernes Stilling ved Fakultetet er sandelig ikke opmuntrende. Det medicinske Facultet er efter den nu-værende Indretning i Sammenligning med de øvrige Faculteter og det chirurgiske Academi en i Virkeligheden høist indskrænket Foranstaltning; det er saaledes Examen ved det chirurgiske Aca-demie, hvori Facultetet ingen Deel har, der bestemmer, om den chirurgiske Ungdom skal finde det Umagen værd at høre vore Forelæsninger eller ikke. Enhver Forandring i Personalet, der afholder denne Examen, vil derfor blive kjendelig for Facultetets Lærere. . . . Siden Etatsraad Callisen ophørte at examinere ved det chirurgiske Academie, er det efter sammes Lister paafaldende, hvor ligegyldig Mængden har været for den Undervisning vi have tilbudt dem især i Physiologie, Pathologie og den egentlige Me-dicin.« Ogsaa for Fødselsvidenskabens Vedkommende henviste man til, »at sal. Etatsraad Saxtorphs Forelæsninger i hans sidste Aar havde langt færre Tilhørere end forhen⁶⁾, og at denne saa vigtige Del af Lægekunsten stedse ved Akademiet var blevet do-ceret af unge Mænd, der oftest ikke selv havde haft Øvelse i denne Gren af Videnskaben og som dertil efter nogen Tids Forløb igen afløstes af andre, der da først skulde indarbejde sig i samme.

Efter at have paavist disse følelige Mangler ved Undervisnin-gen foreslog Fakultetet da Direktionen at bidrage til en nærmere Forening af det medicinske og kirurgiske Studium, »saa at det almindelige Navn Læge kunde blive brugt af Alle, som gjorde Profession af at helbrede saavel udvortes som indvortes Syg-domme, da vilde Navnet faa sin rette Betydning«. Foreningen

⁵⁾ Ove Malling, Etatsraad Moldenhaver og Hertug Fredr. Christian til Au-gustenburg.

⁶⁾ I Fødselsstiftelsens Bibliotek findes et Par Lister over Tilhørere ved M. Saxtorphs Forelæsninger, dat. resp. 7. Nov. 1791 og 24. Okt. 1796; den første viste 30, den sidste kun 16 Navne.

kunde tænkes nøjere eller mindre nøje, det sidste saaledes, at Alt blev ved det gamle, kun at det paalagdes de Studerende at lade sig eksaminere saavel ved Fakultetet som ved Akademiet, men derved vandtes ikke, at disse fik en fælles Læreplan, saa at de arbejdede hinanden i Haanden, bedre altsaa straks at forene dem, saa at Akademiets Lærere indlemmedes i Fakultetet, og dets Indkomster henlagdes hertil. Man anmodede derfor Direktionen om at foranstalte en Sammenkomst mellem Akademiets Professorer og Fakultetets for at overlægge Sagen, men Resultat kom der ikke ud af disse Forhandlinger, Tidsomstændighederne var ugunstige, Krigen krævede først og fremmest Hærens og Flaadens tilstrækkelige Lægeforsyning, og det var ikke muligt uden de ustuderede Kirurgers Hjælp, som ogsaa Norge behøvede mange saadanne.

Sagen hvilede nu længe; at den paany blev genoptaget, foranledigedes nærmest ved et i 1829 fra Livlæge, Konferentsraad Brandis fremkommet Forslag vedrørende Kandidattjenesten ved Fredr. Hospital (af hvis Direktion Brandis var Medlem), sigtende til at udjævne Forskellen mellem de kirurgiske og medicinske Kandidaters Virksomhed og Uddannelse her. Den øvrige Direktion var ikke særlig stemt for Brandis' Plan, hvorom Kancelliet nu udbad sig Sundhedskollegiets Betænkning, og at denne først blev indgivet ^{20/11} 1830, begrundedes med, at O. Bang deraf havde taget Anledning til at udkaste et Forslag til en nøjere Forbindelse mellem det kirurgiske Akademi og Fakultetet som det bedste Middel til at bevirke den formentlig nødvendige Reform i den lægevidenskabelige Undervisning i Danmark. Pluraliteten i Kollegiet (Schønheyder, Saxtorph, Herholdt, Lund, Rahlff, Thal) tiltraadte Bangs Plan, de fleste kirurgiske Tilforordnede (Tønder, Fenger, Withusen, A. C. P. Callisen, Klingberg) var imod den, og Indvendingerne mandede navnlig ud i, at der vilde mangle Kirurger i Krigstilfælde, at Studenter ikke havde det Haandelag som de Ustuderede (!), og (Fenger) at det var heldigt, at der var to Anstalter, som rivaliserede, »neppe var ellers den for 50 Aar siden nedværdigede Chirurgie naaet til den Højde den nu har«. — Kort før Betænkningen med disse dissentierende Vota fra Kollegiet indgik til Kancelliet, havde de Studerende (^{3/11} 1830) konciperet en Adresse til Kongen, hvori androges paa, at Ingen maatte stedes til kirurgisk eller medicinsk Eksamen uden i Forvejen at have underkastet sig Eamen artium og Exam. philol.-philos., og Motivet var Misforholdet mellem det overvættets store Antal Studerende og de aarlig vakante Embeder. Adressen, der havde 123

Underskrifter (27 Kandidater, Resten Studenter⁷⁾), tiltraadtes beredvillig af Fakultet og Konsistorium for yderligere at fremme den anden nylig af Bang fremdragne Sag.

For denne blev Vejen dog brydsom. Kirurgernes Uvillie mod ethvert Afhængighedsforhold til Universitetet fandt god Støtte i Kancelliet, fornemmelig hos Stemann, og Sagen laa hen indtil 1834, da Overkirurgen ved Fredr. Hospital, Gundelach Møller, der havde faaet Ordre til at indtræde i Akademiets Kollegium, og var »overbeviist om Nødvendigheden af en Forbedring i den nuværende Undervisningsmaade«, forelagde Kancelliet en Plan til, at det medicinske Fakultet sammensmeltedes med Akademiet til »een Lægevidenskabens Høiskole med samme Uafhængighed af Universitetet som den, Regjeringen havde tildelt det chirurgiske Academie«, og underholdt ved begge Anstalters Fonds. De andre Repræsentanter for Akademiet (Fenger Withusen, Callisen) tiltraadte, om end nølende. Foranlediget herved og et fra anden Kant opdukket Projekt om en Amtsskole, hvor Barberer kunde oplæres som kirurgiske Haandlangere »og derved mulig i Krigstid afhjælpe Savnet af saadanne Subjecter«, tog Bang nu (⁷/₇ 1834) Anledning til en personlig Henvendelse til Kongen, hvori androges paa Nedsættelse af en Kommission til at drøfte hans egen Plan fra 1830 om Læreanstaltnes Sammensmeltning og det af Konsistorium tiltraadte Forslag fra Studenterne. »Brevi manu« lod Kongen Forestillingen tilgaa Kancelliet, hvis Deliberation viste Ørsted som delvis stemt for Sagen, medens Stemann fastholdt sin Modstand, ansaa den for saa debatteret, at en Kommission var unødvendig, »med mindre hans Majestæt skulde finde for godt at bestemme, at det af ham stiftede Academie nu igjen skal ophæves«.

Det lykkedes Stemann endnu en Tid at faa sat Bom for Fakultetets Ønsker, der en Stund efter blev optagne fra anden Kant. I Anledning af Reformationens 300 Aars Fest 1836 havde den i 1829 under Navnet »Philiatrien« dannede Forening af yngre Læger udgivet et Program: »Med hvilke Følelser seer den danske Læge Reformationens festen i Møde?«, hvori der forelagdes Offentligheden et Udkast til en Sammenslutning af den medicinske og kirurgiske Eksamen, som man Aaret forud havde tilstillet Kongen. Det var i Virkeligheden en Genoptagelse af Bangs tidligere Forslag, uden at der dog tilsyneladende i mindste Maade var hen-

⁷⁾ Mellem Navnene fandtes stud. chir. M. M. Levy og H. C. Saxtorph.

vist til dette, og i en Anmeldelse af »Programmet« i »Maanedsskrift for Litteratur« (¹⁸/₁₂ 1836) gjorde Bang da ogsaa, paa en tiltalende beskeden Maade, opmærksom paa, hvad der hidtil var arbejdet for den Sag, som iøvrigt saa ganske havde hans Bifald. Philiatriens Adresse havde dog næppe lagt noget afgørende Lod i Vægtskaalen til Sagens Løsning, den blev i 1838 atter genoptaget af det medicinske Selskab, der nedsatte en Komité (Trier, Larpent, Müller, Sommer og Djørup), hvis Betænkning afgaves og af Saxtorph som Fakultetets Senior overrakte Fred. VI. Paa-faldende nok holdtes Bang altsaa ganske udenfor denne sidste Forhandling, som Komitébetænkningen da ogsaa paa en besynderlig Maade foregav at være uvidende om, hvad der var gaaet forud, naar det i Indledningen blot hed, at denne Sag i en lang Række af Aar havde været forhandlet, og at »skjøndt en Mængde Læger og Studerende i 1830 have ansøgt om en Forandring, har den Omstændighed, at D. Maj. i denne Sag ikke allern. har resolveret, været os en Borgen for, at den tilstrækkelige Oplysning desangaaende endnu ikke er kommet D. Maj. i Hænde«.

I Juni 1837 faldt da den kgl. Resol., hvorefter Exam. artium og Examen philos.⁸⁾ blev Betingelse for Adgang til at underkaste sig Eksamen ved kirurgisk Akademi, og Licentia practicandi fra nu af kun maatte gives til dem, der havde bestaaet saavel kirurgisk Eksamen ved Akademiet som medicinsk ved Fakultetet, der dog begge skulde vedblive at virke som forhen, indtil der fra Lærerne ved begge Anstalter var givet Forestilling til Sagens endelige Løsning, altsaa en forenet medicinsk og kirurgisk Eksamen. Betænkning herom blev afgivet i Septemb. 1837 af Fenger, Withusen, Callisen og Gundel. Møller, som Akademiets Repræsentanter, og af Saxtorph, O. Bang, Eschricht, Otto og Stein som Fakultetets, hvorefter Resolutionen faldt ²³/₁ 1838 og kundgjordes ved Plakat 30. Januar d. A.

Gangen i hele denne for det lægevidenskabelige Studium saa vigtige Reform, fra det første forgæves Tilløb til en saadan i 1808, er her skildret lidt mere detailleret, ikke mindst fordi den Fremstilling, M. Djørup i 1876 gav i Ugeskr. f. Læger⁹⁾ af Akademiets Sammensmeltning med Fakultetet, ikke var bygget paa Akterne og i utilbørlig Grad lod det forudgaaede Arbejde, ganske

⁸⁾ For dem, der var immatrikulerede ved andre Universiteter, traadte den ²²/₁₁ 1833 foreskrevne præliminær Eksamen i Stedet.

⁹⁾ Nr. 26—28.

i Særdelshed da fra Bangs Side, uomtalt. Muligvis har denne, skøndt ikke aktivt deltagende i Sagens sidste Behandling, indirekte givet Stødet til dens Afslutning; i Nekrologen over Bang¹⁰⁾ fortæller saaleds J. Lehmann, at Kongen ved et af Bangs Besøg spurgte, hvor Sagen nu var, »den sover i Badstuestræde« (O. Ste-manns Bolig), lød Svaret, hvorefter Ministeren fik Ordre at lade den komme til Referat inden en Uge, og snart efter fulgte Resolutionen. Da Bang 28. Jan. 1840 som Universitetets Rektor holdt Mindetalen over Fred. VI, undlod han ikke at fremhæve Læreanstaltnernes Sammenslutning som dennes Værk, idet han om Kongens første Regeringshandlinger forsigtigt udtalte: »Neppe tør vi regne det chirurgiske Academies Oprettelse som en til Fædrelandets Tarv sigtende Foranstaltning, mon til Videnskabens?«

Det faldt altsaa i Saxtorphs Lod at høre til de første Fakultetsmedlemmer, der rejste Sepørgsmaalet om denne Reform i Lægernes Uddannelse, og 30 Aar senere opleve dens Gennemførelse. Blandt de overordentlig mange Indlæg, Sagens Akter omfatter, er der fra hans Haand, under Deliberationen i Sundhedskollegiet om Bangs Forslag, kun et kort tilsluttende Votum (^{30/11} 1829). Det var i hans sidste Tiaar, Bevægelsen angaaende denne Sag paany rejstes herhjemme, et Tidspunkt, hvor legemlig og aandelig Svækkelse alt havde mærket ham, og hvor de Forhold, han virkede under i Stiftelsen, blev saa tragiske. Synderlig levende Deltagelse for Reformen har han da næppe nærret, saa lidt som for den Retning i Videnskaben, der var kommet til Udvikling i Aarhundredets første Decennier gennem den nye, franske, patologisk anatomiske Skole, og for hvis Overførelse til hjemlig Grund den yngre Generation, repræsenteret ved Philiatrien, nu gik i Spidsen. Gennem Philiatrien blev ogsaa Kravet om klinisk Undervisning, ikke mindst i Akkouchement og Børnesygdomme, mere højtlydende. Saxtorphs Opfattelse af dennes Betydning, som den kom til Orde i Forsvarsindlægget 5. April 1837, viste jo noksom, hvor ringe Vægt han lagde paa en saadan, og hvor lidt han tiltroede sig Evner til at sætte den i Værk. Et velment Skridt til at raade Bod herpaa gjorde han dog, som det erfares gennem en Autobiografi¹¹⁾ af Neveuen H. C. Saxtorph i Anledning af dennes Disputats for Licentiatgraden (^{6/6} 1840), hvor det hedder: »Da

¹⁰⁾ Bibl. f. Læger 1878, P. 161.

¹¹⁾ Forhandlinger ved Universitetsfesten i Anledning af Salvingen og Kroningen 1840, P. 44.

min afdøde Onkel¹²⁾ Conferentsraad Saxtorph paa den Tid (o: 1837) ønskede at erholde nøiagtige Oplysninger om Maaden, hvorpaa Accouchements Undervisningen var indrettet ved Universiteterne i Berlin og Leipzig, gjorde jeg efter hans Ønske og paa hans Bekostning samme Sommer en Reise hertil«. — Den Betænkning, der gennem Kancelliets Henvendelse $\frac{6}{2}$ 1838 blev afkrævet J. S. Saxtorph, viste dog noksom, hvor famlende han stillede sig til hele Sagen, hvis Ordning han ikke oplevede, da den kgl. Resol. af 3. April 1840, der fastslog Undervisningsplanen for de forenede Læreanstalter, først kommuniceredes Direktionen Dagen efter hans Død. Men overfor den lunkne Tilslutning, Saxtorph saaledes mod Slutningen af sin Bane ydede Tanken om klinisk Undervisning, vilde det dog være Uret ikke her at minde om, at det første officielle Forslag i saa Henseende, der kom til Orde i Kommissionsudkastet 20. April 1804 til en ny Forordning for Fødselsstiftelsen (s. P. 69), utvivlsomt skyldtes ham, men at det derved tilsigtede — alt i Bergers Tid iscenesatte — propædeutiske Kursus for yngre Studerende forud for deres stationære Ophold i Stiftelsen ikke blev gennemført, skyldtes Sundhedskollegiets Modstand og bornerte Syn paa Sagen.

Som Supplement til det tidligere (s. P. 111) angivne Forhold mellem kirurgiske og medicinske Elever i Fødselsstiftelsen i det første Decennium af Saxtorphs Embedstid skal her anføres Tallene for disse i de tre sidste Decennier:

	Kirurger	Medici
1811—20	77	41
1821—30	70	53
1831—40	78	81

I Decenniet 1801—10 var Forholdet 76 Kirurger og 48 Medici, saa nær det samme altsaa som i 1811—20, først med 3die Decennium begynder Tallet af Medici at nærme sig Halvdelen af Totalsummen, og i sidste overskrider det denne. Tallet af mandlige Elever i Tiden 1801—40 blev da, fraregnet de faa Fremmede, 524. — Ligesom Kontingentet af Læredøtre fra Norge (i Tiden 1771—1814, s. P. 127) i det Hele havde været beskedent, var Tallet af mandlige Elever herfra ogsaa forholdsvis ringe. Efter de Oplysninger, Kandidatprotokollen for 1788—1886 giver, blev det i Matth. Saxtorphs Tid (1788—1800) 8, og i Sønnens (indtil 1815) 11.

¹²⁾ H. C. Saxtorphs Fader, Rektor Jacob S., var Fætter til Joh. Sylv. S.

Den Dom om Joh. Sylv. Saxtorph, der efter hans Død kom til Orde i Nekrologer og andre offentlige Udtalelser, var i et Punkt, hvad Karaktertegningen angik, samstemmende: han var en Respekt og Tillid indgydende Mand, hvis Mening der blev taget Hensyn til. »Der er vel Ingen,« saaledes hed det i Ugeskr. f. Læger¹³⁾, »som tvivler om, at Saxtorph var det egentlige Centrum for den hidtil bestaaende Form af Medicinalvæsenet, det Middelpunkt, hvorpaa det Bestaaende fornemmelig støttede sig«, og om hans Paaskønnelse blandt Klientelet vidnede J. K. Høsts Ord¹⁴⁾: »Han undslog sig aldrig for Bistand, naar det kneb og vidste ved sin sindige og rolige Færd at vinde de Syges Tillid«. Tilsynet med selve Majestæten betroedes ham under den Bronkopneumoni, der angreb Fred. VI ved Juletid 1836, hvorom Bulletiner udstedtes lige til April 1837, i hvilke det hed: »at Livlægen Etatsraad Fenger under sin Sygdom i Januar 1837 maatte overlade sin Funktion til Etatsraad Saxtorph«. Et særlig malende Billede har ogsaa Fysikus Zahrtmann, der som Studerende i 30erne havde kendt og fulgt Saxtorph, tegnet i sine »Erindringer«¹⁵⁾: »Hans Forelæsninger over Fødselsvidenskab og Børnesygdomme vare velordnede og concise, og selv var han, ved Siden af at være en lille tætbygget Knop, en Mand af faa Ord, men derhos venlig og imødekommende, og om hvem man almindelig hørte, at i Sundhedskollegium, Fakultet, Direktion, hvori han havde Sæde, trængte hans Mening gjerne igjennem, en saadan Respect vidste han at indgyde.« Om Saxtorphs Betydning som Medlem af Sundhedskollegiet, hvis Dekanus han var 1809, 1819 og 1831, udtalte den her (fra 1832) med ham samtidige Otto¹⁶⁾: »Den ledende Fører i Sundhedskollegiet var i min Tid Saxtorph, der dels var den ældste, dels den maaske samvittighedsfuldste men tillige sindigste og roligste.« At han i sine Voteringer her altid lagde en forsigtig Reservation for Dagen og undgik ethvert Skin af skarp eller udæskende Optræden overfor Myndighederne, ikke mindst da Kancelliet, lod sig ofte nok dokumentere ved et Gennemsyn af Sundhedskollegiets Arkiv, jeg i andet, udenfor dette Arbejde liggende, Øjemed foretog for en Række Aar i hin Periode.

¹³⁾ 1840, P. 288.

¹⁴⁾ »Erindringer«, 1835, P. 162.

¹⁵⁾ Hosp. Tid., 1902, Nr. 23. — Z. laa som Kandidat i Stiftelsen fra $\frac{9}{11}$ 39 —^{21/4} 40, hørte altsaa til Saxtorphs sidste Hold af Elever.

¹⁶⁾ »Af mit Liv . . .«, 1879, P. 111.

I den Skildring, der i det Foregaaende er givet af Fødselsstiftelsens Historie i det lange Spand af Tid, Saxtorph var dens Forstander, træder hans Personlighed vel ikke særlig i Forgrunden som Midtpunkt i Direktionen, der jo i Tidens Løb havde talt saa myndige Mænd som Malling, Kjerulff og Bang blandt sine Medlemmer; Saxtorphs forsigtige, for Ansvar et lidt sky Tilbageholdenhed lod ham tilsyneladende mindst af Alt attraa Førerskabet, men han bøjede helst af for Pluralitetens Mening, naar den ikke stemmede med hans, og til skarpe Brydninger mellem ham og Direktionen kom det aldrig. I den lange Række fredelige Aar op til 30erne var det jo i ganske overvejende Grad Plejebørnsspørgsmaalet, der var Genstand for Direktions- og Kommissionsbetænkninger med deraf følgende Forhandlinger med Kancelli og andre Myndigheder, og speciel Forkærlighed eller Interesse for dette Anliggende har Saxtorph vist næppe haft. I samme Tidsrum, saa nær de tre første Decennier af hans Embedstid, havde Mortalitetforholdene i Stiftelsen heller ikke tilsyneladende givet Anledning til Bekymringer for ham eller Andre, saa lidt som til derimod stiledede Forholdsregler af den ene eller anden Art, derom vidner jo noksom de beroligende og tillidsfulde Indberetninger, Direktionen om dette Punkt i Aarenes Løb indsendte til Regeringen. Ikke mindst af Hensyn til disse officielle Aktstykkers Upaalidelighed, men ogsaa fordi det hidtil har skortet paa Oplysninger om Mortaliteten i Stiftelsen for Aarene 1809—21 (inkl.), kunde der være Anledning til her at give et samlet Overblik over Barselseberdødeligheden i Saxtorphs Embedstid med de Betragtninger, som en lidt nærmere Vurdering af Tallene maatte motivere.

Fødselsstiftelsens puerperale Mortalitet 1801—40.

Aar	Fødende	Døde				Dødelighedsforhold
		Stiftelsen	Frederiks Hospital	Alm. Hospital	Ialt	
1801	966	20	12	5	37	1 : 26
1802	1079	13	5	5	23	1 : 47
1803	1161	20	11	5	36	1 : 32
1804	1195	25	13	5	43	1 : 28
1805	1259	23	9	21	53	1 : 24
1806	1268	25	10	6	41	1 : 31

Aar	Fødende	Døde				Dødelig- heds- forhold
		Stiftelsen	Frederiks Hospital	Alm. Hospital	Ialt	
1807	1233	22	4	7	33	1 : 37
1808	1116	12	5	1	18	1 : 62
1809	1099	17	5	3	25	1 : 44
1810	1154	17	6	1	24	1 : 18
1811	1126	22	3	3	28	1 : 40
1812	1025	25	2	6	33	1 : 31
1813	988	19	1	8	28	1 : 35
1814	977	11	1	3	15	1 : 65
1815	974	34	9	1	44	1 : 22
1816	964	15	4	1	20	1 : 48
1817	970	32	2	2	36	1 : 26
1818	959	52	11	7	70	1 : 13
1819	979	22	6	6	34	1 : 28
1820	999	40	4	5	49	1 : 20
1821	950	44	7	16	67	1 : 14
1822	884	30	6	10	46	1 : 19
1823	964	15	3	2	20	1 : 48
1824	1127	15	7	6	28	1 : 40
1825	886	23	4	3	30	1 : 29
1826	886	6	6	1	13	1 : 68
1827	891	32	5	8	45	1 : 19
1828	950	23	5	5	33	1 : 28
1829	847	92	11	11	114	1 : 7
1830	805	23	10	11	44	1 : 18
1831	918	59	13	5	77	1 : 11
1832	885	32	6	5	43	1 : 20
1833	939	19	7	3	29	1 : 32
1834	969	18	15	7	40	1 : 24
1835	1082	11	7	10	28	1 : 38
1836	1014	16	8	11	35	1 : 28
1837	1023	66	33	8	107	1 : 9
1838	978	38	24	»	62	1 : 15
1839	987	60	46	3	109	1 : 9
1840	899	11	16	3	30	1 : 29
	40375	1099	362	229	1690	1 : 23,9

For de i Stiftelsen Døde er altsaa i hosstaaende Tabel benyttet de Oplysninger, som Arkivet giver; med Hensyn til Udfaldet for de til Hospitalet Flyttede er for Aarene 1801—08 benyttet Kaysers Skrift. Tiden 1809—21, som Kayser lod staa blank (s. P. 147), er udfyldt ved Hjælp af de Optegnelser, Arkivet viste sig at indeholde, saavel hvad de Fødende som de i Stiftelsen Døde angaar, supplerede med mine egne Undersøgelser af Frederiks og Alm. Hospitals Dødeprotokoller for de dertil Evakueredes Vedkommende og sammenholdte med Levys (P. 147 nævnte) Beretning af ²⁰/₁₂ 1844. Denne, der senere vil blive gengivet, er ligeledes benyttet for Tiden 1822—40, da Levys Tal viste sig at være nøjagtigere end Kaysers, om end Differencen i Hovedresultaterne var saare ringe¹⁷⁾.

Som hurtigt ses, viser Dødelighedsforholdet store Svingninger, med Maksimum i Aarene 1829, 37 og 39, med meget høje Tal i 1818, 21, 22, 27, 30 som overhovedet i hele det sidste Decennium, og kun i 6 af Aarene (1802, 08, 14, 16, 23, 26) holder Mortaliteten sig paa det i Direktionsberetningerne som Normen angivne 2 af Hundrede. Og sammenstilles de 4 Decenniers Tal til Sammenligning, træder den med Aarene stigende Mortalitet meget bestemt for Øje:

Aar	Fødende	Døde i Stift. og Hospitalet	Forhold
1801—10	11530	333	1 : 35
1811—20	9961	357	1 : 28
1821—30	9190	440	1 : 21
1831—40	9694	560	1 : 17,3

Et Moment, der kræver Hensyn, er jo det, at Tallene for Dødsfaldene, og særlig de i Stiftelsen indtrufne, er Udtryk for »Død paa Barselseng«, altsaa omfatter andre Dødsaaarsager foruden Barsel-feber. En Udsondring af de ved sidstnævnte hidførte

¹⁷⁾ Kaysers Tabeller tog nemlig Hensyn til de Indkomne, Levys til de Fødende; da en Del af de førstnævnte udgik uden at have født, er deres Tal lidt større end de Fødenes. Ogsaa for de Døde er der nogen Uoverensstemmelse mellem Kayser og Levy, da dennes og mine Tal stemme, gaar jeg ud fra, at de er korrektest. (For 1822—40 har Kayser 18177 Indkomne med i alt 919 Døde, Levy 18134 Fødende med 933 Døde, der giver en Differens i Mortalitetsforholdet af 1 : 19,8 mod 1 : 19,3).

Dødsfald tillader Materialet i Arkivet ikke, saalidt som det giver nogen nærmere Oplysning om de Komplikationer under Fødslen, der saa godt som udelukkende betinger de Dødsfald »paa Barselseng«, der ikke skyldes Barselfeber, altsaa Eklampsi, Blødninger, Livmoderbristning etc., men en Antydning af Forholdet i saa Henseende, og tillige af Sygdommens mer eller mindre rapide Forløb, kan dog maaske vindes gennem de Oplysninger, der findes i to »Døde Protocoller« i Stiftelsens Arkiv¹⁸⁾, der udelukkende er førte med Kontorets Behov for Øje, forsaavidt Rubrikerne kun lyder paa »Ugift«, »Gift«, »Hvad der paa Fødselsstiftelsen vides om den Afdøde«, »Om Nogen har meldt sig efter den Afdøde og hvilke m. m.«, men hvor dog er noteret Dagen for Ankomst, for Fødslen og for Dødens Indtræden.

Følgende deraf uddragne Liste viser for Tiden 1805—39 de i 1ste, 2den, 3die og 4de Uge indtraadte Dødsfald:

Uforløste	1. Dag	2. Dag	3. Dag	4. Dag	5. Dag	6. Dag	7. Dag	2. Uge	3. Uge	4. Uge
7	11	66	95	111	155	146	98	271	34	7

Blandt 1001 Barselkvinder indtraadte saaledes Døden hos 960 inden 2den Uges Udgang (hos 689 inden 1ste), et talende Vidnesbyrd om Sygdommens hurtige Forløb, vel som rapid Peritonit eller Sepsis, hvilket sidste Sygdomsbillede ikke mindst Eschrichts Indberetning i Decemb. 1839 (s. P. 223) lagde for Dagen. —

I en Diskussion i »Philiatriens« Møde 21. Jan. 1845 om Kayser's netop da udkomne Skrift ytrede Ballin bl. a., at Forfatteren i sin Anvendelse af den numeriske Metode ikke havde taget tilstrækkeligt Hensyn til de muligt i Byen samtidig herskende Epidemier eller til disses Mortalitet. At nu Kayser undlod dette, forklarer han selv¹⁹⁾ simpelthen ved, at der manglede Underretninger om Dødeligheden »i Barselseng« udenfor Stiftelsen, kun paa Grundlag af de i statistisk Tabelværks 6te Hefte (1842) givne Oplysninger om Dødeligheden i København ved »Barselfeber« for Aarene 1836—39 gjorde han en Beregning og fandt,

¹⁸⁾ For Tiden 1805—53.

¹⁹⁾ L. c., P. 44.

at Dødeligheden i Stiftelsen (hvis Tal jo galdt »Død i Barselseng«) for nævnte 4 Aar bevægede sig mellem 25 og 102, i Byen mellem 3 og 14 af 1000 (for Byen blev Forholdet 1 : 121, for Stiftelsen 1 : 15).

En Sammenligning mellem »Død i Barselseng« i og udenfor Fødselsstiftelser har Kayser kun kunnet opstille for Stockholms Vedkommende efter Elliots²⁰⁾ Opgivelser for Aarene 1821—40, der viste for Fødselsstiftelsen et Mortalitetsforhold af 1 : 22, for Byen af 1 : 200, det sidste Tal saa gunstigt, at dets Unøjagtighed er tilstrækkelig indlysende. Det maa nu undre, at Kayser ikke har benyttet et Materiale til at anstille en analog Sammenligning for Københavns Vedkommende, da et saadant — hvor ufuldkomment det vel end maa kaldes — dog har eksisteret. Alt fra 1797 blev der ved Aarets Slutning fra Københavns Politikammer, efter Klokkerkontorernes Anmeldelser, afgivet Lister (til Kancelliet) over Døde, Fødte og Kopulerede, der for Tiden 1797—1808 er benyttede i Callisens »Physisk medizinske Betragtninger over Kjøbenhavn« (1811). Tabellernes Overskrift lyder: »Fortegnelse over de Svagheder og Tilfælde hvoraf nedenstaaende Antal her i Kjøbenhavn fra den $21/12$ — til den $21/12$ — efter Anmeldelserne findes at være bortdøde«, Nomenklaturen i sammes 65 Rubriker er meget populær, men blandt disse findes da ogsaa en for »Barselseng«. For Tiden efter 1808 synes Rækken af disse Lister imidlertid defekt; spredte Eksemplarer fandtes i Sundhedskollegiets Arkiv (Medicinalberetningerne for København), en lidt mere sammenhængende Række opsporedes i en Pakke »Indkomne Fortegnelser og Lister fra Kjøbenhavns Politimester 1801—47, diverse Aar« i Rigsarkivet (Kancell.s 2det Departem.). Hverken Raadhusarkivet, Politikammeret eller Stadslægekantoret kendte noget til dem²¹⁾. Enkelte Aar, for hvilke de trykte Lister manglede, lod sig tildels supplere ved Stadsfysikus Lunds til Sundhedskollegiet afgivne Indberetninger; med Aaret 1833 synes Polititabellerne at være standsede, i det 1835 udkomne 1ste Hefte af statistisk Tabelværk findes ikke nærmere specificerede Dødsarsager, der først møder i 6te Hefte (1842) for Aarene 1836—39, hvilke Kayser, som før nævnt, benyttede. Ved at fradrage Fødselsstiftelsens Dødsfald »i Barselseng« kunde for de paagæl-

²⁰⁾ Om Puerperalfeber Epidemierne paa Barnbördshus, Stockh. 1844.

²¹⁾ I vore Biblioteker lod de sig ikke finde. I enkelte Aargange af »Bibl. for Læger« (1821—33) er Politilisterne aftrykte.

dende Aar altsaa vindes et Skøn over selve Byens puerperale Mortalitet, idet Politilisternes Tal for »Fødte«, for at bringes i nogenlunde Overensstemmelse med Fødselsstiftelsens »Fødende«, reduceredes lidt i Forhold til Tvillingfødslerne (10 à 12 p. M.).

Paa Grundlag af dette Materiale har jeg for endel (28) Aar konstrueret nedenstaaende Tabel, der, uanset den Skepsis, hvormed Tallene maa betragtes, næppe er ganske værdiløs for Øjemedet: en Sammenligning mellem den puerperale Mortalitet i og udenfor Fødselsstiftelsen i det paagældende Tidsafsnit.

Den puerperale Mortalitet 1801—33 (Byen).

Aar	Fødende	Døde	Dødelig- hedsforhold	Aar	Fødende	Døde	Dødelig- hedsforhold
1801	2187	18	1 : 122	1820	2192	23	1 : 95
1802	2150	23	1 : 93	1821	2223	44	1 : 50
1803	2488	19	1 : 131	1822	2267	26	1 : 85
1804	2313	22	1 : 105	1823	2268	25	1 : 88
1805	2553	13	1 : 196	1824	2266	26	1 : 87
1806	2584	11	1 : 235	1825	2264	19	1 : 119
1807	2446	27	1 : 93	1826	2290	16	1 : 143
1808	2335	13	1 : 175	1827	2309	32	1 : 72
1813	2180	27	1 : 80	1828	3050	35	1 : 87
1814	2475	18	1 : 138	1829	2564	45	1 : 57
1815	2475	20	1 : 124	1830	2573	36	1 : 72
1816	2600	28	1 : 93	1831	2672	25	1 : 103
1817	2253	18	1 : 125	1832	2480	52	1 : 48
1818	2252	42	1 : 54	1833	2618	41	1 : 64

Tilsammen blev det 67,327 Fødende med 744 Dødsfald i Barselseng α : 1 : 90, et Tal, der vel maa antages at komme Sandheden nærmere end det tilsvarende stockholmske 1 : 200 for Tiden 1821—40, medens »Almänna barnbördshuset«s Mortalitet for disse Aar, 1 : 22, nok saa godt svarer til den københavnske Stiftelses 1 : 23,9 for Aarene 1801—40. Yderligere viser den sidste Tabel, at de for Stiftelsen særlig ugunstige Aar 1818, 21, 22, 27, 29, 32 ogsaa for Byens Vedkommende gjorde sig bemærkede ved en høj puerperal Mortalitet.

Vi har ovenfor omtalt de profylaktiske Forholdsregler, Saxtorph under Epidemien i 1839, med Direktionens fulde Billigelse, fandt Anledning til at iværksætte, samt hans bestemte Afvisning af Muligheden for Smitte, bragt gennem Stiftelsens Læger, som det kom til Orde i hans Votum 29. Jan. 1840, det sidste fra hans Haand i den Sag. Nu kunde det maaske ikke bebrejdes Saxtorph saa meget, at han delte sin Samtids Ukendskab til eller Forglemmelse af, hvad Alex. Gordon alt 1795 havde skrevet om Barsel-febersmittens Overførelse gennem personlige Ledere, og hvad Denman (1816) i saa Henseende havde optaget fra Gordon, men Spørgsmaalet var dog bragt frem senere, ikke blot paany i England gennem Gooch²²⁾ (1829) og Robertson²³⁾ (1832), men ogsaa fra nærmere Hold. Saaledes havde hans Reservelæge O. Bang om en Række Barsel-febertilfælde, beskrevne i kgl. med. Selskabs Skrifter (1821), berettet, at 3 af dem faldt i en og samme Jordemoders Praksis, og henviste til lignende Erfaring af Gaitschill i London, men iøvrigt stillet sig skeptisk overfor et Kontagiums Transport ad den Vej, og Sam. Ballin havde i sin Doktordisputats 1836, »De feбри puerper. maligna«, henpeget paa det samme, men beklageligere var det vel nok, at Saxtorphs Opmærksomhed ikke blev vakt for Meddelelser om dette Emne fra hans Fagfæller i Kiel og Stockholm. Fødselsstiftelsen førstnævnte Sted havde ifølge Michaelis²⁴⁾ indtil 1834 været særdeles forskaanet for Barsel-feber (af 2573 fra 1805—32 Indkomne var 22 døde, og Døds-aarsagen kun hos 4 noteret som Febr. puerperalis), men 1834 og 35 brød Epidemi løs og af saa ondartet Natur, at en »materiel Kontagiøsitet« umiskendelig gjorde sin Indflydelse gældende ved Siden af »Constitutio annua«, og navnlig var det da i saa Henseende Michaelis paafaldende, at Sygdommen brød ud, hver Gang en Barselkone døde efter en svær Forløsning, og at det lokale

²²⁾ En Læge secerede et Barsellig, betjente derefter, uden at skifte Klæder, 3 Barselpatienter, der alle døde; en Vaskerkone, der ogsaa var Sygeplejerske, vaskede Linnedet fra en død Barselpatient, de to næste, hun betjente, døde begge, hvorfor Folk blev bange og brugte hende ikke mere (An account on some of the most important diseases peculiar to women, London 1829, P. 4).

²³⁾ Et Raad af Læger sammenkaldtes i Jan. 1831 i Anledning af den store Dødelighed blandt Barselkoner i Fødselsstiftelsen i Manchester, der især havde vist sig i en og samme Jordemoders Praksis (af 30 fra $\frac{4}{12}$ 30— $\frac{4}{1}$ 31 betjente døde 16). Eksempler af lignende Art ude i Byen, saavelsom ved Kontakt med Barsellig, blev fremdragne (The London med. Gazette, Jan. 1832, ref. i Journal for Med. og Chir., 1833, 1. Bd.).

²⁴⁾ Pfaffs Mittheilungen etc., I, P. 136.

»Kontagium« kun kunde modvirkes ved energisk Rensning af Stuer, Inventar og Personale. End skarpere blev det sidste nogle Aar senere draget frem af Saxtorphs fordums højtskattede (s. P. 113) Elev P. G. Cederschjöld. Hvad denne i 3die Del (1839) af sit Værk »Lärobok i Vården om quinnans slägtlif«, som det siges »ud af egen Erfaring«, skrev om Barsel-feber, havde fuldt saa vel som Gordons Meddelelser fortjent at kendes i videre Kredse. Naturligvis spillede Miasmaet endnu en Rolle for Cederschjöld, men ved Siden heraf lagde han en særdeles Vægt paa et Kontagium, der fra syge Barselkvinders Fødselsdele gennem Plejersker kunde overføres til sundes, thi flere Gange havde han set de af en enkelt Læredatter plejede Patienter blive angrebne af Barsel-feber. Om et Kontagiums Overførelse fra Barsellig overbevistes han ved at se Epidemier tiltage efter Obduktion af slige, saa at saadan maatte indstilles, endmere bestyrkedes Formodningen om denne Smittekilde, da Adjunkten Idström en Gang, i Cederschjölds Fraværelse, efter en Obduktion maatte besøge 5 nylig forløste Koner, der alle, paa en nær, døde. Det var en særlig voldsom Barsel-feber Epidemi 1825 i Stockholm, der overbeviste Cederschjöld om Upaalideligheden af de hidtil anvendte Profylaktika: Ventilation, Isolation, Beskyttelse mod Træk, mod Sindsbevægelse etc. og mere og mere førte ham bort fra Miasmalæren til Troen paa et Kontagium fra Fødselsvejen, hvorefter hans Forholdsregler blev: særskilt Svamp og Haandklæde til hver Seng, Klorvandsvaskning af Genitalia, særeget Personale til de Feber-syge; disse tilsaa han sidst, skiftede Klæder og vaskede sig, før han gik til andre Barselpatienter. Resultatet skuffede ham ikke, i 10 Aar kom der ikke nogen staaende Epidemi, om end hæftige momentane Udbrud. Cederschjöld døde (1848) omtrent samtidig med, at Semmelweis' første Meddelelse kom frem i Wien, det er næppe at betvivle, at han (ligesom Michaelis), om et længere Liv var blevet ham forundt, vilde have hørt til dennes første Tilhængere og forstaaet Rækkevidden af hans Lære; muligt det kunde have faaet Følger ogsaa for os herhjemme, hvor Cederschjöld's Iagttagelser paa dette Omraade blev ganske upaaagtede. Vistnok var det i Saxtorphs sidste Aar, da legemlig og aandelig Svækkelse havde nedbrudt ham, at disse kom frem, og det maa vel tjene til Undskyldning for, at de saa ganske gik ham forbi²⁵⁾,

²⁵⁾ Det i Fødselsst.s Bibl. værende Eksemplar af Cederschjöld's nævnte Skrift var en Gave fra Forf. til Saxtorph; det har henstaaet uopskaaret til Aar 1911 (!).

men ønskeligt havde det været, at hans Efterfølger havde haft Kendskab dertil under den Diskussion om Barselfebersmitte, der i de nærmeste Aar efter Saxtorphs Bortgang førtes i Fødselsstiftelsens Direktion saavel af dennes lægekyndige som læge Medlemmer.

Om den Terapi, der institueredes under Epidemierne i Saxtorphs sidste Aar, har han intet Specielt publiceret, saa lidt som nogensinde tidligere²⁶⁾, skøndt man mange Aar forud med store Forventninger havde imødeset Oplysninger af den Art netop fra hans Haand. Paa Saxtorphs formentlig udmærkede Resultater i Behandlingen af Barselfeber havde nemlig den tidligere nævnte svenske Læge Melin, der 1810 var Gæst i Fødselsstiftelsen, henledet Opmærksomheden gennem sin Doktorafhandling »De nova clariss. J. S. Saxtorphi febr. puerp. medendi ratione«, forsvaret 1811 i Lund under P. G. Cederschjølts Præsidium, hvoraf 2 Aar senere blev givet et Udtog i *Bibl. f. Læger* (1813, 4. Bd.) med Løfte om, »at vor udmærkede Landsmand snart vilde skænke Offentligheden sine Iagttagelser om denne saa vigtige Gjenstand«. Det skete som sagt ikke, og Samtiden har vel ikke tabt meget derved; Saxtorphs Metode, saaledes som Melin har beskrevet den, var i Hovedsagen en Genoptagelse af den i Slutningen af det forudgaaede Aarhundrede saa stærkt renommerede Doulcet'ske Terapi med *Ipecacuanha* som Emetikum, der hos os ogsaa substitueredes med *Tart. emet.* og *Herb. gratiolæ*, samt *Mixt. acid. Ph. nos. Fr.*, der efter Melin var »basis totius curae«, medens *Opium* og *Kinabark* absolut forkastedes. Det af den svenske Forfatter nærede Haab, at Fremtiden vilde bekræfte de gode Resultater, han under sit Ophold i Stiftelsen havde set, gik næppe i Opfyldelse.

Det blev jo ikke blot paa dette Omraade, Saxtorph dokumenterede sin Ulyst til at optræde som Forfatter, denne lagdes i overraskende Grad for Dagen under hele hans lange Løbebane, og — ærligt maa det indrømmes — angav han selv Grunden hertil i sit Forsvar mod det anonyme Angreb paa hans Embedsvirksomhed, at han ikke havde følt noget Kald til at være Skri-

---

²⁶⁾ I kgl. med. Selskab gav han 4. Marts 1802 en Meddelelse: »Momenta quædam circa febrem puerperal. in nosocom. reg. puerp. per tres menses epidemice grassantem«, der ikke blev trykt, saalidt som en samme Emne omhandlende, 17/2 1820, »de quibusdam remediis in febre puerp. summis laudatis«.

bent og var ømtaalelig overfor Kritik²⁷). Men denne Mangel paa Forstaaelse af de Krav, der stilledes til ham som Fødselsvidenskabens Repræsentant herhjemme gav sig unægtelig paa nok saa uheldig Maade Udslag i hans Undervurdering af den Nytte, vel førte Journaler kunde yde Videnskaben og saadanne Dyrkere af denne, der maatte have følt mere Lyst og Kald til at udnytte Materialet i Fødselsstiftelsen end deres Lærer. De Grunde, hvormed han søgte at afvise Ankerne mod ham i saa Henseende, var for let købte, og det viste sig da ogsaa, at han i det sidste Par Aar fandt sig foranlediget til at begynde med Journalføring, idet der er opbevaret Brudstykker af saadanne fra Aarene 1837—39, skrevne paa Latin og meget kortfattede, i det sidstnævnte Aar kun vedrørende Puerperiet.

Paa literære Produktioner af videnskabeligt Værd blev Joh. Sylv. Saxtorphs lange Funktionstid da højst fattig, i saa Henseende førte vor Fødselsstiftelse gennem de mange Aar en saare ubemærket Tilværelse, der ikke tjente den til Ære, som det uforbeholdent kom til Orde i en Skildring (1836)²⁸) af den mecklenburgske Læge Nevermann, der havde besøgt Stiftelsen²⁹)

²⁷) De Meddelelser, han gav i det kgl. med. Selskab (efter Referat dels i dets »Acta«, dets i Bibl. f. Læger), uden at de kom i Trykken, var ogsaa ret sparsomme. Foruden de nylig (P. 248, Note 26) noterede blev det følgende: ³¹/₃ 1803 »Momenta quædam clinica in Nosocom. puerp. collecta«; ⁸/₁₂ 1803 »De remedio quodam contra papillas ulceratas«; ⁷/₁₁ 1805 »Observat. nonnullæ de fallacia signorum graviditat. veræ«; ⁷/₈ 1811 »Observat. de rariorum quibusdam ex utero non gravido sanguifluxuum causis«; ²⁸/₃ 1822 »De partium muliebrium atresiis«; ²⁸/₁₀ 1831 forevistes nogle Ligaturtraade af animalsk Substans; ³¹/₁ 1834 forelagde han »en indiansk Rod Buderalaot (der er meget haard og bitter) og i Pulverform anvendes af de indianske Jordemødre mod stærke Moderblodstyrtninger, og især bruges i Batavia«; han berettede, »at Midlet her i Staden var blevet brugt med Nytte«; i Mødet i Febr. s. A. foreviste Prof. Jacobson et større Stykke af Roden. (Om »Buderalaot« skylder jeg Apoteker H. J. Møller følgende Oplysninger: Radix Buderalaot, rigtigere Rad. Bidera laut, er Rod Vedet af Stryknos Nux vomica. Navnet (malayisk) stammer fra Sanskrit; Vedet er et hinduisk Folkemiddel mod Dysenteri og Feber, og ifølge V. G. Boorsma, Aantekeningen over Oostersche Geneesmiddelen, Buitenzorg (Java) 1913, bruges et Infus til Barselkvinder). — ²⁰/₃ 1834 oplæstes en Notits om Pelviotomi foretaget paa en Levende af en neapolitansk Læge Galbiati (medd. i Bibl. f. L. 1834 efter Frorieps Notizen 1833, Nr. 827); ¹²/₃ 1835 om Brændejernets Brug ved Urinfistler i Moderskeden.

²⁸) E. v. Siebolds Journal f. Geburtsh. etc., Bd. 16, P. 463.

²⁹) Opholdet maa have ligget i Tiden 1827—30, da Nevermann studerede i København, i Efteraaret 1830 tog han kirurgisk Eksamen her og nedsatte sig 1831 i Plau i Mecklenburg.

og vist sin Interesse for dansk obstetricisk Literatur ved i neden nævnte Tidsskrift at give en Del Oversættelser³⁰⁾ af slige Arbejder. Det Billede, Nevermann her har tegnet, møder man jo for en Del igen i det senere anonyme Klageskrift:

»Ueber die Entbindungsanstalt in Copenhagen, welche unter der Leitung des Etatsrath Sylv. Saxtorph steht, lässt sich wenig oder gar nichts sagen als dass — was ein Unglück ist — sie nur in der literarischen Welt vegetirt, obgleich hier 12 Hænde in Bewegung gesetzt werden kommen, nàmlich ein Unterarzt, 4 Aerzte (die practischen Lehrlinge) und die Oberhebamme, so erfährt man nicht eine Sylbe . . . . Die Operationen werden von den Candidaten nach der Anciennitæt vollföhrt, wozu die Oberhebamme einladet oder die Erlaubniss ertheilt. Der zweite Geburtshelfer (z. z. Prof. C. Otto)³¹⁾ ist selten zugegen und der Director fast nie. Jeden Morgen macht der Director mit allen Candidaten in den Zimmern die Visite, letzere werden aber bei dieser Gelegenheit auf nichts aufmerksam gemacht, sind vielleicht auch schon von selbst so klug und fragen nach nichts.«

Faderens fremragende Evner som Lærer havde Sylv. Saxtorph jo sikkert ikke taget i Arv, det galdt vel baade Forholdet til Læredøtre og Studerende. Overfor de første holdt han sig stereotyp til Faderens »lille Jordemoderbog«, altsaa den 1792 udgivne »Kort Indhold af nyeste Udtog af Fødselsvidenskaben« (fra 1790), hvoraf han besørgede nye Udgaver 1802 og 1813. Naar den anonyme Klager, indrømmende adskillige gode Egenskaber ved Bogen, dog mente, at man nok kunde ønske en Forbedring og i saa Hensende henviste til, hvad Nægeles »Lehrb. f. Hebammen« var for Tyskland, kunde der maaske snarere være draget en os nærmere liggende Paralel med P. G. Cederschjølts, 1822 udgivne, fortræffelige »Handbok för Barnmorskor«, der unægtelig stillede større Krav til Elevernes Viden end det lille danske Ekscerpt³²⁾. At ombytte dette med en fra anden Haand paa Dansk udgivet Jordemoderbog, nemlig J. C. Ryges Oversættelse af Wiedemanns »Unterricht f. Hebammen« (1802), der

³⁰⁾ Bd. 15, 16 og 17. Af anden skandinavisk medicinsk Literatur har han givet talrige Referater i Horns Archiv f. med. Erfahrungs 1835.

³¹⁾ Se Note 2) P. 159.

³²⁾ Ikke blot Cederschjølts Jordemoderbøger (1822 og 1829) men ogsaa hans fortrinlige, paa mange Punkter originale »Lärobok i Vården om Quinns slägtlif« (1836—39) synes efter Elliots Recension (i Tidsskr. f. Läk. och Pharm., 7. Bd., 1837) at være blevet saare lidt vurderet udenfor Sverrig. Manglen paa Kendskab til samme herhjemme er tidligere berørt. Først 3. Udgaven (1843) af Jordemoderbogen har jeg truffet anmeldt i »Journal for Litteratur og Kunst«, 1843, 2. Bd.

udkom i Kiel 1805, var der næppe Anledning til. — Ryge havde taget medicinsk Eksamen i Kiel 1805; i Novemb. s. A. indstillede tyske Kancelli ham til, som Vikar for Wiedemann under dennes Orlov paa en 6 Maaneders Rejse i Frankrig, at styre Fødselsstiftelsen i Kiel. Han havde i 1805 været »surnummerair« Kandidat ved Fødselsstiftelsen i København og medbragte fra Opholdet her rosende Vidnesbyrd fra Saxtorph. Efter Fortalen til »Undervisning for Gjordemødre« var det paa Opfordring af Wiedemann, »hvem han for en stor Del skyldte sin videnskabelige Dannelse«, at han paatog sig at udgive Bogen »til Brug for sine Landsmandinder ved Fødselsstiftelsen i Kiel³³⁾, et Arbejde, der paa Grund af det danske Sprogs Armod var saa yderst utaknemligt«. Den sidste, i en danskfødt Mands Mund, ret hensynsløse Bemærkning fremkaldte en Protest i »Kieler Wochenblatt« af Prof. Guldberg, der fremhævede vort Sprog som ligestillet Europas bedste og betegnede ethvert Angreb paa samme som »Foster af kaad Vankundighed eller ligefrem Niddingsværk«. Ryge replicerede (paa Tysk) i samme Blad. Sin Afsmag for det danske Sprog synes han en Stund endnu at være bleven tro; der findes fra hans Funktionstid som Fysikus i Flensborg (1807—13) en tysk Skrivelse fra ham til Direktionen for Fødselsstiftelsen i København, hvori han anbefalede en Enke fra Flensborg til at oplæres til Jordemoder ved vor Fødselsstiftelse.

Over 1200 Jordemødre udgik fra Skolen i Saxtorphs Tid. Det aarlige Antal var ret konstant 30 eller lidt derover, kun Aarene 1808 og 14 viste en Nedgang til det halve, hvad for det sidstnævntes Vedkomende næppe skyldtes Rigernes Adskillelse³⁴⁾, thi det aarlige Kontingent af Læredøtre fra Norge havde kun været henimod 4, og i de efter 1814 følgende Aar holdt Tallet sig uforandret omkring 30³⁵⁾. Saxtorphs Medeksaminatorer i Jordemoderkommissionen

³³⁾ Der blev i denne givet Undervisning baade paa Tysk og Dansk, det sidste for de fra det nordlige Slesvig kommende Elever.

³⁴⁾ Om Jordemoderskolens Oprettelse i Kristiania, se P. 128.

³⁵⁾ Allerede til hele Landets Forsyning med uddannede Jordemødre var dette Tal vel, i Forhold til Befolkningen, lovlige højt, men blev det end mere ved Misforholdet mellem de Jordemødre, der bosatte sig i København, og dem, der drog til Provinserne. Vanskelighederne ved her at tage Konkurrencen op med de selvbestaltede Fødselshjælpersker havde jo allerede før Oprettelsen af Distriktsjordemoder Embederne 1810 i høj Grad gjort sig gældende, men vedblev dog ogsaa længe efter at være følelige og derved øge Tallet af Jordemødre i Hovedstaden i en uforholdsmæssig Grad. Efter Reskr. 17/7 1795 var disses Tal jo ikke længer normeret (Reskr. 3/6 1743 havde forhøjet det tidligere fastsatte

var inden 1803 F. L. Bang, Ranøe († $\frac{5}{2}$ 1801), Mynster (kun 1 Gang), P. Scheel (som Stadsfysikus); fra Sundhedskollegiets Opprettelse (1803) fungerede af dettes Medlemmer F. L. Bang (til 1819), Winslow (1804—11), Schumacher (1811—13), Giesemann (1813—19), O. Bang (fra 1819) og Fenger (fra 1819); af Stadsfysici (efter Scheels Død) Lund (1811—32) og Hoppe (fra 1832). — Ved Bangs Udnævnelse 1811 til Underakkoucheur blev det jo altså paalagt denne Funktionær at dele Jordemoderundervisningen med Professoren, der yderligere, som det (1837) indrømmedes af denne, i de sidste 6—7 Aar havde overladt Fantomøvelserne til Reserve-lægen.

Hvad Forholdet som Lærer overfor de Studerende angik, da forstaas, naar man har lært Saxtorphs i Formen ulastelige og til det sidste zirligt skrevne Indlæg i Direktionsforhandlingerne at kende, at hans Forelæsninger, som bevidnet af Zahrtmann, »vare velordnede og concise«; men at de i Tidens Løb ikke formaaede at øve Tiltrækningskraft paa de Studerende, der foretrak at høre Fenger, derom vidner jo hans egen Bekendelse, der ikke lagde Skjul paa de Yngres Sky for hans tilknappede Væsen. Selters »Akademisk Tidende« dokumenterer klart nok hans Mangel paa Evne til at samle Auditorium, naar det for Aarene 1834—35—36

Tal 30 til 60) men givet frit, og Følgen var et voksende Proletariat af københavnske Jordemødre. Misligheden heraf fremhævede Stadsfysikus Hoppe stærkt i sin Medicinalberetning 1832 til Sundhedskollegiet: Tallet var over 200, deres usle Kaar lod mange paa lovstridig Maade søge at tjene Brødet, hvad Vicepolitidirektøren noksom kunde bekræfte, »næppe nogen Klasse af Medborgere for-tjente mindre Agtelse end de«. — Et ikke mindre mørkt Billede af Jordemoderstandens Kaar havde ogsaa Hoppes Forgænger Lund (fra 1802—09 Hospitalslæge i Slagelse) allerede 1816 tegnet i sin Medicinalberetning: »De examinerede Gjordemødres Antal, Navn og Bopæl veed jeg ikke. At Mængdens Kaar er usle, har jeg megen Grund at befrygte. I mit Decanat (1815) meldte sig hos mig et ikke ubetydeligt Antal for at vorde ansat paa meget ringe Kaar i en Strækning af Jylland, hvor man havde Mangel paa examineerte Gjordemødre. De vare alle fattige og de fleste kunde ikke udrede Reisepenge. Hvorledes Gjordemødrene i Fremtiden kunne subsistere, da deres Tal aarlig forøges med 36, er mig uforklarligt. I min forrige Embedskreds kjender jeg en Gjordemoder, der som saadan var almindelig agtet og brugt i Slagelse og Omegnen, men faa Ugers Sygdom medtog Alt hvad hun ejede, og havde ikke enkelte Medmennesker ædelmodig understøttet hende, var hun død paa Straae, thi Sengklæderne vare allerede bestemte at sælges. Hvorledes Mængden af de kjøbenhavnske Gjordemødres især de yngres Kaar ere, kan jeg ikke bestemt sige, men at dømme efter de mange Ansøgninger, som indkomme fra dem om Ansættelse ved Fattigvæsenets Districter, maa jeg drage den Slutning, at de leve under meget trange Kaar«.

enslydende hedder: »Til Etatsraad Saxtorphs offentlige Forelæsninger over Fødselshjælpen meldte sig ingen Tilhørere«, og disses Tal ved de private Forelæsninger »over de til Fødselshjælpen hørende Operationer« var meget beskedent. I 1802 læste han i begge Semester over Obstetrikens Historie, som Doktorafhandlingen vel havde ført ham lidt ind paa, senere blev dette Emne ikke optaget, men Forelæsningerne bød afvekslende paa Børnesygdomme, Ars obstetrica og privatim »Operationum obstetric. exercitatio in machina«, medens Kvindesygdomme aldrig blev doceret. De kirurgiske Forelæsninger var væsentlig byggede paa »Systema Callisenii«, kun det første Par Aar tilbød han tillige Operationsøvelser paa Kadavere, som det i Badens Universitets Journal (1799) drastisk lød: »For dem, som forlange det, viser han privat Haandgrebene i de kirurgiske Operationer paa Menneskeaadler«. Fra 1818 synes han overhovedet ganske at have indstillet sine Forelæsninger over Kirurgien⁸⁶).

Naar Saxtorph altsaa ikke fandt Anledning til at udgive en ny egenhændig Lærebog for Jordemødre, gjorde den samme Utilbøjelighed sig gældende overfor de Studerende og Læger. Trangen til en dansk Haandbog i Fødselsvidenskab for disse sidste har mulig været følt, thi en saadan udkom inden Saxtorphs Død, idet den paa Amager, senere fra 1840—68 i Altona, praktiserende Kirurg A. Trier tog sig paa at oversætte Busch' da meget skattede »Lehrbuch d. Geburtskunde« efter sammes 3die Udgave (1836). Den udkom paa Høst's Forlag 1838, ledsaget af et anbefalende Forord fra Saxtorph, hvori indrømmedes Nyttens af de Studerendes »Kundskab til Videnskabens hele Omfang efter dens nuværende Standpunkt«, om han end i Et og Andet maatte tage Afstand fra den berømte Forfatter.

De opbevarede Manuskripter over Saxtorphs Forelæsninger indskrænker sig, efter mit Kendskab, til et saavel den teoretiske som den praktiske Del af Fødselsvidenskabens omfattende Kollegiehefte (skr. af H. C. Saxtorph) fra 1836—37 og et tilsvarende (med ubek. Haand) fra 1838—39. Det vilde være en lidet til-

⁸⁶) I de yngre Aar, som Lektor, var Saxtorph Lærer ved Efterslægtsselskabets Skole, der skulde repræsentere Fremskridtet med Anskuelighedsøvelser, praktiske Eksperimenter o. l.; Øhlenschläger fortæller (»Erindringer« 1850, I. D., P. 55) fra sin Elevtid her om Saxtorph som Anatomilærer: en Kollega havde paa Katedret fundet noget Griseri og udbrød: »Ak! her har Saxtorph igjen været med sine Liig«; denne havde en Ugestid iforvejen paa nævnte Sted anatomiseret et Barnelig.

fredsstillende Opgave paa Basis of disse skrevne Optegnelser at give en udtømmende Oversigt over det Standpunkt i Fødselslæren, Saxtorph indtog ved Slutningen af sin Bane, thi det kan, uden at være uretfærdig, siges i Hovedsagen ganske at repræsentere Faderens. Nu maa det vistnok indrømmes, at de 4 Decennier, i hvilke J. S. Saxtorph virkede som Stiftelsens Leder, i Modsætning til den forudgaaede Tidsalder, saare lidt bar Præget af en Renaissancetid i Fødselshjælpens Historie, ej heller karakteriseredes ved ny opdukkende Celebriteter paa de obstetriciske Lærestole, der særlig kunde virke befrugtende paa deres samtidige Kaldsfæller, men desuagtet kan det næppe nægtes, at de Problemer, der ved enkelte af Fortidens Koryphæer var sat under Debat i Matth. Saxtorphs Tidsalder, men som denne lod ligge urørte, heller ikke blev optagne af Sønnen. Trods det, at han selv vilde fralægge sig at være en »laudator temporis acti«, kan han næppe undgaa at bære dette Stempel, som det kort skal begrundes ved at nævne Enkeltheder i hans Lære, hvor han ganske fulgte Faderens Spor.

Det gælder hans Fremstilling af Bækkenet, saavel det normale som det patologiske, ikke mindst Diagnosen af det sidste, hvor Bækkenmaaling endnu nyder en meget begrænset Tiltro og er saa stedmoderlig behandlet, at end ikke Diagonalkonjugatens Udmaaling efter Baudelocque nævnes³⁷⁾. Man møder fremdeles (som Arv fra Berger og M. Saxtorph) den besynderlige Lære om Retropositio som Uteri normale Leje, der først ændres i 3. til 4. Svangerskabsmaaned, naar Promotorium trænger Modergrunden fortil (hvorfor ogsaa det for vide Bækken fremstilles som Aarsag til Retrofl. ut. gravidi). — De fra Normen afvigende Fødsler ere den for hastige, altfor langsomme, den haarde og den umulige Fødsel, umulig ved Naturens Kræfter anses Fødslen, hvor Conj. vera er formindsket med 1 Tomme. — Fød- og Sædefødsels Forløb ved Naturen indrømmes vel, men under adskillige Betingelser, der oftest ikke er tilstede, og Kunsten maa altsaa træde til. For Ansigtfødsels Vedkommende gøres opmærksom paa,

³⁷⁾ Hvad derfor ogsaa spores hos hans Elever. Distriktslæge C. C. O. Ortman i Faaborg (der laa som Kandidat i Stiftelsen fra $\frac{3}{10}$ 35— $\frac{12}{1}$ 36) foretog 1853 Kejsersnit paa Grund af snævert Bækken. I sin Indberetning derom til Sundhedskollegiet fortæller han om sit Besøg 1845 ved Konens første Fødsel (der endtes ved Perforation): »Efter endt Fødsel fandt jeg øverste Aabning saa snever, at jeg end ikke kunde føre min Haand knyttet (9" i Omfang) igjennem Diam. conj., denne anslog jeg til c. 3"«.

at man »for 20—30 Aar siden bemærkede, at Naturen kunde hjælpe og endog Fosteret leve«, men Betingelsen maatte, foruden gode Veer og rummeligt Bækken, være, at Hagen vendte fortill eller til Siden, i modsat Fald maatte der gøres Vending.

Fødselshjælpens vigtigste Berigelse i Sylv. Saxtorphs Tid var vel uden Tvivl Lejumeau de Kergaradecs Opdagelse af Fostrets Hjertelyd, den han, »ganske fremmed for den praktiske Forløsningskunst«, ved et rent Tilfælde blev klar over, da han hos en Fødende ved Stetoskopet vilde konstatere Fosterbevægelserne. Hans Meddelelse derom i Academie roy. de Méd. 26. Okt. 1821 blev trykt i 1822 og for videre Kredse bekendt ved Oversættelse s. A. i Frorieps »Notizen«, hvor ogsaa Dugés' Kritik (i Revue méd.) blev optaget. Dugés stillede sig skeptisk til Opdagelsen, som hverken han eller Baudelocque (A.) havde kunnet konstatere, men maatte snart efter indrømme sin Fejltagelse. Kergaradecs Mémoire blev hos os første Gang refereret i Bibl. f. Læger 1824, men Referenten³⁸⁾ synes mest tilbøjelig til at lægge Vægt paa Dugés' »ikke ugrundede Indvendinger« mod Opdagelsens Betydning, og det var da ogsaa først Paul Dubois, der 1831 fastslog denne, som endnu i Forelæsningerne 1836 blev lidet værdsat af Saxtorph: »Barnets Liv eller Død under Fødslen« hedder det her, »er ei let at bestemme; naar Fødslen er begyndt, ytrer Barnets Bevægelser sig næsten aldrig; ved Hjælp af Stetoskopet har man søgt at bestemme, om Barnet levede, men vi have ei Erfaringer nok endnu dertil, saa at man ikke kan stole derpaa«. — I C. Fengers Forelæsninger (1831 og 1833) nævnes ikke Fosterlyden under Omtale af Svangerskabsdiagnosen eller Tegnene paa Fostrets Liv eller Død under Fødslen. Hvornaar dette ny Led i Undersøgelse under Svangerskab og Fødsel, for hvis baade diagnostiske og prognostiske Værd Kergaradec selv straks havde aabent Øje, blev optaget i Undervisningen i vor Fødselsstiftelse, maa være usagt, da der jo ikke førtes Journaler før i Saxtorphs allersidste Par Aar, i disse figurerer stundom den Notits, at Fostrets Hjertelyd opdagedes »ope stetoskopi«, men til sin fulde Ret kom Metoden sikkert ikke før under Efterfølgeren³⁹⁾. Ind-

³⁸⁾ Saxtorph var da blevet Medlem af Direktionen for det Classenske Litteraturselskab, der udgav »Bibliotheket«, muligt derfor Referatet skyldtes ham.

³⁹⁾ Heller ikke Saxtorphs fremragende Samtidige, P. G. Cederschjöld, vurderede Stetoskopet synderligt; det dømmes at være af liden Nytte og »overflødig i Fødselshjælpen«. Thi Kendetegnene paa Fosterets Liv eller Død ind-

gaaende blev Spørgsmaalet hos os først behandlet i en Oversigtsartikel 4. April 1840 i Ugeskr. f. Læger, gennem et Referat af Carrière d'Averaille's Skrift fra 1839, og for Placentarlydens Vedkommende navnlig i H. C. Saxtorphs for Licentiatgraden $\frac{17}{6}$ 1840 forsvarede Afhandling om Navlesnorsfremfald.

Hvad Fødselsoperationerne angik fulgtes for Tangens Vedkommende naturligvis Matth. Saxtorphs Lære, men Saxtorph jun. gjorde hyppigt Brug af Tangens skraa Anlæggelse i Bækkenet og saa i Foldningen af Skaftet et godt Hjælpemiddel til at føre Skeen fra bageste udbulede Bækkenhjørne hen i Siden af Bækkenet. — Ved det afrevne Hoved var han tilbøjelig til at temporisere, under Anvendelse af Antispasmodica og Venæsectio, naar Konstriktion af Collum uteri hindrede Udtagelsen, »man skal ikke overile sig, det kan udstødes spontant flere Dage efter«; er det naaet ned i Bækkenet, foretrækkes Haandens Hjælp for Tangens. Kefalotribe nævnes ikke her, og den faar overhovedet kun en kort Omtale, der ikke tyder paa, at Saxtorph har prøvet den; det var ved J. C. Müllers Doktorafhandling (1836, s. n.), Opmærksomheden hos os blev vakt for Kefalotripsi.

Saalidt som Faderen fandt Saxtorph sig foranlediget til at undgaa Perforatoriets hyppige Brug overfor Bækkenforsnævninger ved at lade Partus præmatur. artificial. faa Indgang i Fødselsstiftelsens Praksis, skøndt hans Dom over de til da foreliggende Erfaringer om dette Indgreb lød paa, at de »ikke vare afskrækkende«, hvilke Erfaringer ogsaa vare høstede her i Landet, forsaavidt Distriktskirurg Th. Schow i Saxkøbing⁴⁰⁾ i Aarene 1823—28 udførte Operationen 4 Gange hos to Koner i Tiden 33te—36te Svangerskabsuge med et Resultat af to levende Børn (og efter ham C. Ditzel paa Frijsenborg i 1837 1 Gang med levende Barn). Men det blev et meget indskrænket Omraade, Saxtorph tænkte sig for Indgrebet, idet han holdt det for usikkert at indlade sig paa dette efter 32te Uge, fordi Fosteret da voksede forholdsvis hurtigere, end det hidtil havde gjort.

Ligesaa lidt vovede Saxtorph overfor de ekstreme Grader af Bækkenforsnævring noget Forsøg med Kejsersnit, som det aldrig

---

rømmes kun Betydning i de specielle Tilfælde, hvor der bliver Tale om Brug af skarpe Instrumenter, men her maa Valget træffes tidligt i Fødslen, og da »giver Fosteret tydeligt nok Livstegn tilkende« (»Quinnans Slägtlif«, I, 1836, P. 136). Altsaa Stetoskopets Betydning for Bedømmelsen af Fosterets truede Eksistens erkendes slet ikke endnu.

⁴⁰⁾ Efter Indberetn. til Sundhedskoll. meddelt i Bibl. f. Læger, 1830, 13. Bd.

faldt i hans Lod at udføre, om end Lejligheden dertil har frembudt sig for ham. Han opstiller nemlig i sine Forelæsninger blandt Indikationerne for Kejsersnit en Formindskelse af Conj. vera til $2\frac{1}{2}''$, og om hans Nærværelse ved Fødsler, hvor Bækkenet frembød denne Grad af Forsnævring, har O. Bang berettet i et 1842 publiceret⁴¹⁾ »Tilbageblik« paa sin Akkouchementspraksis fornemmelig fra Aarene 1812—18. Her hører man om Bangs yderst besværlige Tangforløsning hos en Kone, der 3 Gange før var blevet forløst ved skarpe Instrumenter formedelst en Snæverhed, »som vor afdøde Saxtorph, der 8 Gange havde hjulpet hende, antog at være $2\frac{1}{2}''$ mellem Korsbenet og Isbenet«. I et andet Tilfælde, der forefaldt i Stiftelsen, og hvor Saxtorph og Bang efter $2\frac{1}{2}$ Times Arbejde med Tang, Perforatorium og Hager afsluttede Forløsningsen, viste Sektionen et »aldeles fordrejet Bækken«, hvor mindste Afstand mellem det skævt staaende Promontorium og h. Skamben var $2\frac{1}{2}''$.

I Praksis var altsaa Saxtorphs Standpunkt overfor de høje Grader af snævert Bækken det samme som Faderens: længe vedholdende Forsøg med Tang, indtil Fosterets Død formentlig var vis, og derefter Afslutning af Forløsningsen ved Tang, Perforatorium og skarpe Hager; paa Papiret kunde derimod Kejsersnittets Nødvendighed opstilles, om end med nok saa stor Reservation, som da hans fordums Elev P. G. Cederschjöld 1821 konsulerede ham i Anledning af en forestaaende vanskelig Forløsning. Ved Konens første Fødsel Aaret forud, hvor Conj. vera var jugeret til $3''$, blev efter forudgaaet Tangforsøg gjort Kefalotomi og besværlig Ekstraktion med skarpe Hager; en Blærefistel resulterede af Forløsningsen, men den helede spontant. Aaret efter mødte hun atter gravid, Bækkenet følte tomt, og Maalingen af det gav nu en Conj. vera paa $2\frac{3}{4}''$, Fødslen kunde ventes 14 Dage efter, og Cederschjöld udbad sig da Saxtorphs Mening, som denne fremsatte i Svar⁴²⁾ $14/7$ 1821:

»Deres ærede Skr. af 6. Juli sidstleden modtog jeg d. 10. næstleden og benytter den første Post til igjen at besvare samme og at meddele Dem mine Tanker om det anførte casus. Jeg er fuldkommen eenig med Dem deri, at den engelske Maade at bevirke Partum præmaturum ved Hindernes Ruptur for nærværende Tid ikke er indiceret og at der vist synes megen Grund til at foretage Sect. cæsarea, saa meget meere, som

⁴¹⁾ Bibl. f. Læger, 1842, N. R., VI.

⁴²⁾ Några Blad ur P. G. Cederschjölds efterlemnade Anteckningar, utg. af F. A. Cederschjöld, Stockholm 1857.

man allerede ved den foregaaende Fødsel har erfaret Bækkenets Snæverhed i den Grad, at det fuldbaarne og sædvanlig store Barn ei kunde føres levende og ubeskadiget derigjennem, og man, som De selv bemærker, let kan befrygte, at Forløsningen gjennem den naturlige Fødselsvei vil give Anledning til ruptur af Circatricen paa Blærehalsen, hvortil endnu kommer det formodede urigtige Leje af Fosteret, der maatte gjøre Vending nødvendig, ved hvilken man kan for en stor Deel tvivle om et lykkeligt Udfald for Fosteret. Saa vist som jeg altsaa fra den ene Side anseer det, at man med god Grund kan vente at komme i den sørgelige Nødvendighed at skulle foretage Sect. cæsarea ved den ommeldte Person, saa vist er det dog vel og paa den anden Side, at dette ei lader sig afgjørende bestemme førend af Omstændighederne i Fødselstiden. thi at Hovedet gjerne kan komme til at indtræde i Bækkenets øvre Apertura, uagtet det ei nu opfylder samme, beviser Erfaring ikke sjældent, ligesom man ei heller iforveien nøyagtig kan bestemme Hovedets eller Kroppens Størrelse, og det vel altsaa var mueligt, at Tangens Brug kunde vorde indiceret, ja selv, om Barnets urigtige Leje udfordrede det, Vendingen.

Jeg troer at ville under de opgivne Betingelser in casu quæstionis forholde mig saaledes: Ifald Hovedet kunde bemærkes i Nærheden af Bækkenets Indgang, vilde jeg oppebie Modermundens Aabning og Hindernes Bristning, da det ei er umuligt at Hovedet derefter kunde indtræde saa meget i Apert. sup. pelvis, at det med Tangen kunde fattes, denne vilde jeg da applicere, men skulde jeg finde at al for stor Kraft behøvedes, vilde jeg — ifald der endnu var høyeste Rimelighed for at Fosteret var levende — henstille til den Fødendes egen Decision, om hun vilde underkaste sig Sectio cæsarea, hvis uvisse Udfald jeg ikke vilde dølgge for hende, men erklærede hun sig bestemt derimod, vilde jeg fortsætte Tangens kraftigere Brug, eller foretage Encephalotomie, naar intet Haab om Fosterets Liv var meer tilbage, thi jeg anseer Konens frivillige Indvilligen til Sect. cæsar. som en Betingelse jeg skylder hende. Kunde Hovedet slet ikke indtræde i Apert. sup., eller laa Fosteret ellers ei rigtigt, saa at Vending udfordredes for at bringe det frem gjennem den naturlige Fødselsvej, da vilde jeg, om muligt inden Hindernes Ruptur, indbringe heele Haanden i Bækkenet og dermed søge at overbevise mig — ei allene om diametri conjug. ap. sup.s Længde — men især om heele ap. sup. circumferences Beskaffenhed; kunde jeg da, efter Levrets Angivende, bringe min knyttede Haand imellem Promontorium og os pubis (forudsat at min Haand var af sædvanlig Størrelse) om endog med nogen Møye, vilde jeg foretage Vendingen, i modsat Fald vilde jeg da foreslaae Sect. cæsar. for den Fødende, men ei uden hendes consens foretage Operationen, men dristig prøve Vendingen.

Den store Uvished, hvori Kunsten lader os endnu i Henseende til sikker Bestemmelse af det relative Forhold imellem Fosterets Størrelse og Bækkenets Rum, og de mange Erfaringer om, hvor let man i den Henseende kan bedrage sig, synes mig at retfærdiggjøre ethvert, selv et forgjæves og uheldigt Forsøg paa Forløsning igjennem den naturlige Fødselsvei, hellere end at decidere sig til, uden al saadan Prøve, strax at foretage Sect. cæsarea. De kjender jo selv, hvor mislig Udfaldet af denne Operation i de fleeste Tilfælde har været, og De kjender min Utilbøielighed til at anraade Operationen.«

Forløsningen havde imidlertid fundet Sted, Dagen før Saxtorphs Svar kom, og dette vilde vel næppe heller have forandret

den Vej, der fulgtes, hvilken — skøndt Alt var forberedt til Kejsersnit — dog blev som den forrige Gang, først Tangforsøg og, da det mislykkedes, og »Barnet mentes at dø under Arbejdet« (!), Perforation og Ekstraktion med Hager.

Saxtorph viste jo i Svaret saavel sit antikverede Standpunkt med Hensyn til Bækkenmaaling som sin Antipati mod Kejsersnit⁴³⁾; hans Raad var vel iøvrigt temmelig overflødigt overfor en Mand som Cederschjöld, der klart og bestemt (i sine senere Lærebøger) vedkendte sig af Hensyn til Moderen at foretrække Perforation i Tide af endnu levende Foster fremfor fortsat Eksspekteren, til dette var dødt.

At den københavnske Skole i Realiteten stillede sig saa ganske afvisende overfor Kejsersnittet, undlod ikke at vække Opmærksomhed paa Steder, hvor man ikke delte denne Opfattelse, hvilket netop galdt den os nærmest liggende Fødselsstiftelse i Kiel. Muligt nok var der i Holsten hyppigere Lejlighed til at møde de ekstreme Grader af Bækkenforsnævring end i Monarkiets andre Dele, men overraskende var det, gennem en Meddelelse (1838)⁴⁴⁾ af Michaelis om de af ham heldigt udførte Kejsersnit, at erfare, at denne Operation i de sidste 10 Aar i Holsten var udført, 10 Gange og med heldigt Udfald for 7 Mødre og samme Antal Børn. Gennem Artiklen lod Michaelis (der da selv havde udført 4 Kejsersnit, hvoraf 3 lykkelige) tydelig nok spore en Understrøm af Spydighed mod Københavner Skolens ganske negative Erfaringer paa dette Omraade, hvad formentlig ikke kunde skyldes Tilfældigheder, eller at Operationen ikke nu og da skulde være indiceret i Kongeriget, endsige forklares ved, at man dér forstod at erstatte den med andre heldigere Indgreb. Han ansaa det for et Bevis paa de holstenske Lægers praktiske Dygtighed, at de uforfærdet udførte Operationen og — hvad han turde paastaa — kun, hvor den var nødvendig, »som og det gode Udfald vilde kvæle eventuelle Angreb paa deres Handeln«.

Mod dette maskerede Angreb paa vor Fødselsstiftelse tog en anonym Forfatter til Genmæle i Bibl. for Læger⁴⁵⁾, idet han søgte at gøre gældende, at Standpunktet hos os var det af de fleste

⁴³⁾ I en 50 Aars Praksis havde han efter egen Meddelelse til Joh. C. Müller aldrig set det udført.

⁴⁴⁾ I de af Lærere ved Kieleruniversitetet fortsatte »Pfaffs pract. u. krit. Mittheilungen aus d. Gebiete d. Med., Chir. und Pharm.«, 4. Jahrg.

⁴⁵⁾ 1838, 29. Bd., P. 285.

europæiske Læger hyldede, forsaavidt Moderens Liv sattes over Fosterets. Erfaringen var dog for, at de fleste Mødre gik tilgrunde ved Kejsersnittet, at Indikationerne for dette var altfor usikre, ikke blot paa Grund af Bækkenmaalingens saa tvivlsomme Nøjagtighed, men ogsaa fordi Afgørelsen, om Barnet var levende, saa ofte slog fejl for »det bedragelige Stetoskop«. Tendensen i Artiklen gik derfor ud paa at hævde, at vi i Kollisionstilfælde i Valget mellem Kejsersnit og Perforation (ogsaa af levende Barn) herhjemme med Rette foretrak det sidste, altsaa hyldede samme Anskuelser som i England, hvilken Paastand begrundedes med, »at de Studerende hørte lignende Grundsætninger som de engelske foredrages af deres Lærer og saa dem overalt fulgte i det praktiske Liv«. Det var navnlig den sidste Udtalelse, der gav Stødet til, at Levy i 1840⁴⁶⁾ udgav sit første større og af Eftertiden maaske mest skattede Skrift om »Collisionen mellem Perforation og Kaisersnit«⁴⁷⁾ med Motto: »Non faciamus mala ut veniant bona« (Pauli epist. ad Rom.) og dediceret Saxtorph⁴⁸⁾, der jo deri saa »et umiskendeligt Beviis paa Forfatterens Kundskab i Fødselsvidenskab og Dygtighed som Scribent« (s. P. 212). Hensigten var oprindeligt kun at gendrive Wildes medicinsk juridiske Afhandling »Das weibliche Gebärunvermögen« (Berlin 1833), navnlig fra det Synspunkt, at Afgørelsen af Kollisionen kun tilkom Lægen, og at Moderen eller dennes Omgivelser ikke kunde tilkendes nogen Valgret, da det nævnte anonyme Forsvar i Bibl. f. Læger for Perforationens ubetingede Tilladelighed lod ham ændre Planen.

Opgaven laa vistnok godt for Levys dialektiske Begavelse men maatte vel i anden Henseende synes at kræve moden Erfaring, og saadan kunde Forf. paa et saa tidligt Stadium i sin obstetriciske Løbebane sikkert ikke præstere, hvorfor hans Konklusioner da ogsaa røbede snarere at være vundne ved Refleksioner i Studerekammeret end i det praktiske Liv. Næppe uden Grund gjorde Anmeldelsen i »Fæderlandet« (⁸/₃ 1840) gældende, at Levy, støttet til hint Motto, antog som givet, hvad der skulde

⁴⁶⁾ Fortalen er dat. ⁹/₁₂ 1839.

⁴⁷⁾ »Et Bidrag til Undersøgelsen: de jure vitæ et necis quod competit medico in partu«.

⁴⁸⁾ Det denne tilsendte Eksemplar var ledsaget af følgende Linier:

»Ei hvad kun tjente Nuet som hverdags Tankespil
Ei hvad kun flygtig lued som Gnist af Aandens Ild —
Nei, Hjertets bedste Gave Dem være hvad jeg skrev
For Blomst fra Venskabs Have et kjærligt Takkebrev!«

bevises, at Perforation ved levende Barn aldrig var tilladt, og saaledes overhuggede Knuden, som Lægevidenskab og Retsfilosofi hidtil forgæves havde søgt at løse.

Energisk gik Levy i Breschen for sin Lærer, »i hvis Skole de fleste daværende Læger vare dannede«, og hævdede, at dennes Indikationer for Kejsersnit og Perforation stemmede med de bedste tyske Skolers og saare lidt hældede til de engelske. Hvad de Studerende lærte, var den ved mangeaarig Erfaring prøvede »mere udstrakte Anvendelse af Tangen«, og der var næppe Grund til at antage, at Praksis udenfor Stiftelsen afveg herfra. I Aarene 1827—38 faldt der i Stiftelsen paa over 11000 Fødsler kun 3 Perforationer (mod 440 Tangforløsninger), og i København perforeredes der sjældent, hyppigere maaske i Landpraksis, men det var undskyldeligt, Besværlighederne her kunde rokke de bedste Principer. Efter Levy maatte Valget da, hvor det stod mellem Kejsersnit og Perforation af levende Barn, blive det første; nægtede Moderen sit Samtykke, var Overtalelse paa sin Plads og berettiget, fastholdtes Nægtelsen, maatte der eksspekteres, til Fosteret var dødt. Hvor Barnets Liv var tvivlsomt, stod Valget mellem Perforation og at eksspektere, men Tendensen gik mod det sidste. Fra saa godt som alle Synspunkter fordømtes altsaa Perforation af levende Barn, men hvilke Udveje blev da — fraset Kejsersnit — anviste til at undgaa denne? Eksspektation til det yderste og vedholdende, maaske gentagne, Tangforsøg, begge med Fosterets Død som forventet Resultat, en Omsorg for dette, der fuldt saa vel fortjente den spydige Betegnelse, »eine moralische Ziererei«, hvormed Wigand havde kendetegnet den Humanitet, der absolut forbød at dræbe dette med Perforatoriet.

Naar Levy i sin skarpe Fordømmelse af de vide Grænser, der i den anonyme Artikel i Bibl. f. L. var indrømmet Perforationens Tilladelighed, henviste til Joh. C. Müllers Disputats om Kefalotomi (1836), forsaavidt danske Læger sikkert vilde vedkende sig de der forfægtede Anskuelse, da gik denne Forfatter dog ikke saa vidt som Levy i sin Opposition mod Perforation af levende Barn. Som Forholdene stillede sig i det praktiske Liv, og i Betragtning af Dødstegnenes tvivlsomme Sikkerhed, blev der for ham oftest kun Sandsynlighed, ikke Vished for, at Barnet var dødt, naar der perforeredes, men det kunde hænde den Bedste her at fejle, altsaa perforere et levende Foster, saavel som at kupere en Arterie, som og det første kunde gøres med fuld Berettigelse under gansk særlige Omstændigheder, hvor Moderens Liv var i Fare, og

en yderligere Afventen, for Barnets Skyld, vilde kompromittere baade dettes og hendes Liv. End mere uforbeholdent vedkendte Cederschjöld sig i Kollisionstilfælde mellem Kejsersnit og Perforation ved levende Barn at sætte Moderens Liv højst og at anse det »menneskeligere at mutilere Fosteret, det være levende eller dødt, end at gjøre Kejsersnit«⁴⁹⁾.

I sine Forelæsninger bemærkede Saxtorph, »at Kejsersnit var gjort her i Landet af Michaelis 4 Gange med Held«; Heldet galdt dog kun de tre af Mødrene, og han kunde, naar kun saas hen til Udfaldet for Barnet, forsaavidt ogsaa have medregnet to andre Kejsersnit, der overhovedet blev de første, udførte af en dansk Læge. Regimentskirurg Schlegel, Overlæge ved Felthospitalerne i Frederiksborg, foretog ²⁶/₁₀ 1813 sammen med Distriktskirurg Lynges Operationen paa en Indsidders Kone i Frøsløv. Indikationen var et transverselt Septum i Vagina, der tilsyneladende fuldstændigt okkluderede denne. Schlegel holdt paa crucial Incision og mulig Tang, Kollegaen paa Kejsersnit, trods den førstes Henvi- ning til Lokkiernes vanskelige Afløb. Man blev dog enig om Spaltning, men Manden og Konen satte sig bestemt derimod og forlangte Kejsersnit, som Schlegel da udførte. Der blev kun lagt 2 Suturer i Bugsaaret, og hun døde 2 Dage efter, men Barnet levede. Sektionen viste en sondefin Aabning i nævnte Septum. Tilfældet, der vakte megen Opsigt, blev meddelt i »Nyt Bibl. f. Læger«, 1815, og Udgifverne gjorde i et Tillæg den vistnok be- rettigede Bemærkning, at manuel eller blodig Sprængning af Sep- tum vel kunde være forsøgt, uden at Omgivelserne, hvis Rædsel for dette Indgreb var større end for Kejsersnittet, havde faaet at vide, hvad der skete. — 8 Aar senere (1821) foretog samme Schlegel, nu som Garnisonskirurg i Kristianssted paa St. Croix, Kejsersnit (ogsaa med levende Barn) paa Negerkvinden Sophia paa Grund af Bækkenforsnævring⁵⁰⁾. Der blev sammen med to til- kaldte Kolleger først gjort Forsøg med Vending og Tang, skøndt hverken Haandens Indførelse eller Tangens Anlæggelse var mulig. Schlegel gjorde da Kejsersnit; den fyldte Urinblære tvang(!) til at føre Bugsnittet 3" op over Umbilikus, saa at Fundus uteri laa blottet, der lagdes 4 Suturer i Bugsaaret. Paa 3. Dag mors., og Sektionen viste et alm. fladt forsnævret Bækken, Conj. vera var ²⁷/₈". (Beretningen forelagdes i kgl. med. Selskab ⁵/₉ 1822).

⁴⁹⁾ Quinns Slägtlif, III, 1839, P. 309.

⁵⁰⁾ Bibl. f. Læger, 1823 (3. Bd.), P. 140.

Saavidt vides, blev Kejsersnit ved ekstrem Bækkenforsnævring i Moderlandet kun udført en Gang i Saxtorphs Levetid (men først publiceret en Del Aar senere)⁵¹⁾ af Bataillonskirurg Løhr i Slagelse, der sammen med Kollegaen Goelrich i Skelskør 1839 forløste en 39aar. Primipara af dværgagtigt Habitus og med en Conj. vera paa $2\frac{1}{2}$ ". Der blev først forsøgt Tang, hvorved Hovedet gik itu, derpaa Vending, men Haanden kunde ikke faa Plads, saa gjordes Kejsersnit med dødeligt Udfald paa 2. Dag, Alt efter de i Skolen fulgte Principer og visende, hvor vanskeligt det faldt for den Tids Læger at beslutte sig til et tidligt i Fødslen udført Kejsersnit⁵²⁾.

Det Indtryk, man faar af, hvad Joh. S. Saxtorph i sine sidste Aar docerede i Forelæsningerne, peger da snarere hen paa en konservativ Fastholden ved Fortidens Doktriner end paa Tilbøjelighed til at lade disse træde tilbage for saadanne nye Anskuelser, der med Rette var indtraadte i hines Plads, hvad vistnok ogsaa galdt den samtidige Docent i Obstetrik, Chr. Fenger, hvis Forelæsninger jo — efter Saxtorphs egne Ord — øvede stærkere Tiltrækningskraft paa de Studerende. Næppe laa dette nu i, at Fengers Fremstilling af Fødselslæren var præget af større Originalitet eller i højere Grad bygget paa nyeste Erfaringer, thi de Manuskripter til hans Forelæsninger, der er bevarede og omtrent stammer fra samme Tid (1831 og 1833) som de Saxtorph'ske, behandler Stoffet saa temmelig under lignende Synspunkter som disse og giver i alt væsentligt et Genbillede af den Saxtorph'ske Skoles Doktriner⁵³⁾. Afvigelser fra disse gør sig dog bemærkede, og en

⁵¹⁾ Bibl. f. Læger, 1844, N. R., 10 Bd., P. 195.

⁵²⁾ Fra den Side set fortjener som Modsætning, om end ikke hørende til den her behandlede Tidsperiode, det næste Tilfælde af Kejsersnit her i Landet at nævnes, nemlig det af Ortmann 1853 i Faaborg udførte. Der var gaaet 4 Fødsler forud. Den første, 1845, endte O. ved Perforation (se P. 254), Nr. 2, Aaret efter, ligesaa, udført af to andre Læger; 3. Fødsel indtraf 4 Uger før Tiden, Ortmann gjorde Tangforløsning, men Barnet døde under samme, 4. Gang fødtes Tvillinger i 6. Maaned, og under 5. Svangerskab havde O. tilraadet Part. præmat. artif., men det blev afslaaet. Ved Fødslen tilkaldtes han først 2 Døgn efter Vandets Afgang, Hovedet stod højt, bevægeligt, og der var Mekoniumafgang. Skønnende Perforation ligesaa farlig for Konen som Kejsersnit foretog O. dette uden kollegial Assistance og fik levende Barn, men Moderen døde 20 T. efter Operationen, »aaenbart som Følge af Hæmorrhagia uteri«. (Efter O.s Beretning til Sundhedskoll., publ. i dettes »Forhandling« for 1853).

⁵³⁾ At Fenger saaledes endnu i sine seneste Docentaar gav sine Tilhørere Anvisninger, der kunde synes lidt obsolete, forsaavidt de vel støttede sig til, hvad han havde set i Studietiden i Stiftelsen (der faldt i 1798), viser en Note

enkelt fortjener at nævnes. Naar saaledes J. S. Saxtorph fulgte sin Faders Eksempel i den farlige Lære ved Placenta praevia altid at lade Ekstraktion følge straks efter Vendingen, gav Fenger her forsigtigere Forskrift og raadede netop til, naar Fødderne var bragt ned, ikke at haste med at fremtrække Kroppen, »da denne, som er tykkere, siden comprimerer Stedet, hvor Placenta er løsnet«, og han var vistnok den første, der hos os lærte at sondre mellem Vending og Fremtrækning ved at indskærpe: »overhovedet er det en almindelig Regel ved Vending ei strax at trække Kroppen ud, men vente noget, for at Uterus kan faae Tid til at trække sig sammen, da der ellers kunde følge en farlig Haemorrhagi.«

Naar Saxtorph saaledes, ikke mindst paa de praktiske Omraader i Fødselshjælpen, var Manden, der holdt sig paa de gamle Baner, tegnede han sig da ogsaa som saadan i sin, som allerede nævnt, overmaade sparsomme literære Produktion. Denne indledes med en Beretning⁵⁴) om »En særdeles haard Fødsel formedelst et Moder Udfald«, der forefaldt i Fødselsstiftelsens Poliklinik (²³/₁₁ 1793), og som Saxtorph, kort efter Udnævnelsen til Lektor, iagttog sammen med »Dr. Jacobi fra Breslau«⁵⁵). Hos den 28aar. Primipara fandtes Modermundens tæt indenfor Introitus vulvæ, lidet udvidet, stram og ueftergivelig og trængtes under Værne udenfor. Der ekspekteredes til næste Dag, Moderhalsen laa da helt udenfor, Orificium var 2" men saa stram, at en Finger ikke kunde føres mellem det og Hovedet. Kort efter brast under en Ve Modermundens 2" op i Moderhalsen, og et dødfødt Barn fødtes spontant. Moderen kom sig. I Epikrisen indrømmede Saxtorph, at Incision havde været at foretrække for den spontane Bristning, da det maaske kunde være gaaet som i det bekendte af Müllner i Nürnberg (1771) ref. Tilfælde, hvor »hele

---

(Manusk. 1831), hvor han omtaler Efterbyrdsperiodens Behandling ved overrevet Navlesnor og samtidig Blødning: »Madme Lange bruger ved Placentas Afskrælling at gjøre først et lidet Hul med Fingerspidserne i Placenta i Nærheden af dens Rand. Dette Hul udvides til Randen, og da kan man, ved at adskille til begge Sider fra Riften, langt lettere faae Margo placentaë til at løsne sig«. (Md. Langes Virksomhed ved Stiftelsen faldt jo i Tiden 1790—1807).

⁵⁴) Phys. oecon. med. chir. Bibl. 1794, Bd. 1, senere optrykt af Scheel i Nord. Arch. f. Natur- u. Arzneykd., 1801, Bd. 2.

⁵⁵) Samuel Jacobi havde studeret i Breslau og taget Doktorgraden i Halle. 1792 kom han til København og underkastede sig 1796 et Colloquium publ. ved det medicinske Fakultet her. Han laa som Kandidat i Stiftelsen 1792 og blev senere Fattiglæge ved mosaisk Trossamfund i Kbhvn.

Moderen faldt ud, og der gjordes Vending udenfor den Fødendes Liv« (!). Det sidste beroede jo paa en Mistydning, som Müllner selv gjorde sig skyldig i, forsaavidt det har drejet sig om et Fremfald af den hypertrofisk forlængede Collum uteri, idet en komplet Prolaps af den højgravide Uterus ikke kan ske.

Aaret efter denne Meddelelse fremkom (1795) Doktorafhandlingen, »Examen armamentarii Lucinae«, et historisk Resumé af Fortids og Datids obstetriciske Rustkammer, der havde et Slags Forbillede i et Aaret før i Leipzig af Hinze udgivet Arbejde⁵⁶). Afhandlingen, en tør men vistnok flittig Kompilation, blev, som det var at vente, hævet til Skyerne i Todes medicinske Journal⁵⁷) og fik ogsaa en ret rosende Dom i tyske Anmeldelser. Saaledes noterede »Phys. oecon. med. chir. Bibl.« (1796) med Tilfredshed Recensentens Slutningsord i Hartenkeils »Med. chir. Zeitung« (1796, Nr. 54): »Die ganze Schrift ist des Sohns eines um die Geburthülfe so sehr verdienten Mannes vollkommen würdig und gewährt für die Kunst von dem gelehrten und geschickten Verfasser die angenehmste Hoffnung für die Zukunft«. Som tidligere (P. 3) berørt havde Kommissionen for Fødselsstiftelsen i sin Indstilling af Saxtorph til Akkouchourposten her først tænkt paa ogsaa at føje disse udenlandske Recensioner til sin Anbefaling for Ansøgeren, hvad dog Guldbland satte en Stopper for. Efter Tode skulde Saxtorph have stillet i Udsigt ved Hjemkomsten fra Udlandet at udarbejde Værket udførligere og ledsage det med nogle Tavler, »der allerede skulde være stukne i Tyskland«. Af saadanne kan nu ikke findes Spor, men i et Eksemplar af Disputatsen i Fødselsstiftelsens Bibliotek er vedlagt en Del vel udførte Tegninger af obstetriciske Instrumenter, der vel altsaa antyder den paatænkte men ikke realiserede Plan.

Om Opholdet i Udlandet foreligger der nogle Rejsebrevve⁵⁸) med Skildringer af Virksomheden hos Osiander og af Medicinalforholdene i Paris (hvilke er berørte i mit Skrift om Faderen); fra Besøget her sendte han til Osianders »Neue Denkwürdigkeiten«⁵⁹) en Beretning om Pariserakkouchourerne og deres Undervisning, hvilken Udgiveren ledsagede med kritiske Noter. Under

---

⁵⁶) Versuch einer chronolog. Uebersicht aller für die Gebh. erfund. Instrumente.

⁵⁷) 2. D., 3. H., P. 91.

⁵⁸) Phys. oecon. med. chir. Bibl., Bd. 6, P. 207 og Bd. 11, P. 195.

⁵⁹) 1799, 1. Bd., P. 298.

Opholdet i Göttingen blev Saxtorph optaget i det af Osiander stiftede »Gesellsch. von Freunden der Entbindungskunst«, og i dette Selskabs »Verhandlungen« (der udkom fra April 1796 til 1798) er noteret: »Dr. Saxtorph legte Zeichnungen von den in Kopenhagen jetzt gebräulichen und von dem Vater eingeführten Geburtsbetten vor«, og senere (1798): »Dr. S. theilte unter mehreren interessanten Nachrichten über den jetzigen Zustand der Geburtshülfe in Paris vortreffliche Abbildungen von einem in Hôtel-Dieu verstorbenen Hermaphroditen mit«.

I Anledning af Reformationsfesten (1801)⁶⁰) gav han et Program⁶¹): »De justo tempore et modo placentam solvendi«, hvori han efter en historisk Fremstilling af Ekstremerne i Behandlingen af Efterbyrdsperioden, den radikale og absolut eksspektative, sluttede sig til dem, der gik en Middelvej, men som det, Afhandlingen særlig tager Sigte paa, fremhæves, at Retention ikke altid kan betragtes som en ufarlig Sag, navnlig ikke hvor den skyldes en egen Form af uregelmæssig Kontraktion af Uterus. Denne forklares nærmere gennem et Tilfælde fra hans allertidligste (1791) Optræden som Fødselshjælper, en Tangforløsning, som Rasm. Frankenau, der ogsaa paa den Tid laa som Studerende i Stiftelsen, havde foretaget i Byen, og hvor Placenta ikke vilde komme. Da der ikke var Blødning, ventede man et Døgn, kaldte saa den gamle Saxtorph til, der, da der var Feber og begyndende føtidt Udflod, tilraadete Udtagelse, hvilken Sønnen »uøvel«, som han bekender, foretog. Ved gennem den let passable Modermund at følge med Navlesnoren mødte Haanden et »foramen insolitum versus latus sinistrum uteri«, der omsnørede Funiklen men lod sig udblokke, og Placenta fjærnedes. Barselsengen kompliceredes med stærk Feber, men Konen kom sig. Ved slig Tilbageholdelse af Placenta — hvad vel altsaa er synonymt med Retention over Kontraktionsringen i en til Siden devieret Uterus — fraraadedes det bestemt at overlade Udstødningen til Naturens Kræfter. En saa langvarig Retention uden Blødning mødte ham først 11 Aar senere i to kort efter hinanden følgende Tilfælde, begge med letal Udgang, hvor han i det ene ikke formaaede at føre Haanden

⁶⁰) Emnet for Saxtorphs (paa Latin holdte) Tale var (efter Badens Journal IX): »Om de Fordele som denne Reformation har tilvejebragt saavel Konsten i Almindelighed som Lægevidenskaben i Særdeleshed«. Ved Kronings- og Salvingsfesten 1815 holdt han som Universitetsrektor første Gang Talen.

⁶¹) I Udtoget ved Scheel i Nord. Arch. f. Natur- u. Arzneykd., Bd. 2, 3. St.

igennem den kontraherede Moderhals, og i det andet, trods Over-talelse, ikke kunde bevæge Konen til at tillade nogetsomhelst Forsøg paa Fjernelse af Placenta, men maatte føje hendes Ønske hellere at dø (!).

Fraregnet et Par ubetydelige Afhandlinger (1803) i det kgl. medic. Selskabs Skrifter, den ene⁶²⁾ omhandlende en tvivlsom Svangerskabsblødning, hvis Aarsag synes at have været en Mola carnososa, den anden⁶³⁾ drejende sig om en heldig reponeret inkomplet Inversio uteri, forholdt Saxtorph sig ganske passiv som Forfatter, indtil der i nævnte Selskabs »Nova Acta«, 1818, publiceredes 3 Afhandlinger, hvoriblandt den eneste, til hvilken hans Navn særlig er bleven knyttet i Videnskabens Annaler, og dermed sluttedes hans Skribentvirksomhed. — De to første af disse Meddelelser angik Ekstrauterinsvangerskab⁶⁴⁾ og stillede ikke Saxtorphs diagnostiske Evner i flatterende Lys. I August 1812 indkom i Stiftelsen en Primigravida, 9 Maaneder henne, i desolat Tilstand med peritonitiske Tilfælde, der paa 5. Dag medførte mors, uden at den ventede Fødsel var indtraadt, skøndt Vandet mentes at være afgaaet, da hendes Undertøj ved Ankomsten var vaadt. Sektionen viste en stor Ansamling flydende og koaguleret Blod i Underlivet samt en ekstrauterin Ægsæk med et 9 Maaneders ikke putresceret Foster, Bristning af Sækken, der var dannet af den udspilede h. Tuba, nævnes ikke, hvorfor Blødningens Aarsag skønnedes dunkel. Gastrotomi vilde Saxtorph, hvis Diagnosen havde været stillet, næppe have foretaget, han kendte intet Eksempel paa Helbredelse efter saadan, men derimod ved Naturens Kræfter (!). — To Aar efter konsuleredes han af en Kone fra Landet, der havde født 7 Gange før og nu i 6 Uger lidt af Urinbesværigheder, der var steget til komplet Retention. Der var Menopause paa 3. Maaned med sædvanlige Svangerskabssymptomer, og Diagnosen blev, paa Grund af den tæt bag Symfysen liggende Modermund, Retrofl. uteri gravidi. Han saa hende først 3 Maaneder senere, da hun moribund indlagdes i Stiftelsen, hvor Intet blev foretaget. Thal secerede i O. Bangs og Fleres Nær-værelse, hvorved Vesika fandtes naaende til Umbilikus og bag samme en i Fossa Dougl. indlejret Ægsæk, gangrænøs og adhæ-

⁶²⁾ Obs. sist. Menorrhagiam cum graviditate apparente.

⁶³⁾ Obs. de inversione uteri p. part. feliciter reposita.

⁶⁴⁾ 1. Hist. gravid. tubar. ad just. gestation. tempus protractae et foetui lethalis. 2. Observ. de gravid. extraut. abdomin.

rent til Omgivelserne, med et putridt Foster. Konklusionen, der droges af Obduktionsfundet, blev, at dette desværre ligesom i forrige Tilfælde viste, »quam parum valeat ars nostra ad tales humani corporis infirmitates tollendas«, men, tilføjedes der, Kasuistisk vilde maaske bidrage til, at et skarpsindigt Geni i Fremtiden bedre kunde klare os disse Tilfælde (!). O. Bang, i hvis Reservelægetid det forefaldt, blev ikke Geniet, men berørte senere i det forhen nævnte »Tilbageblik« (1842) paa sin Akkouchementspraksis Muligheden af Forveksling mellem Ekstrauterinsvangerskab og Retroflexio uteri gravidi, »han og flere Colleger havde i et sligt Tilfælde Formodning om, at det drejede sig om noget andet end en simpel Retroflexio, men den sande Abnormitet blev først opdaget ved Sectionen«, hvormed han sikkert sigtede til Saxtorphs Observation.

Den sidste Meddelelse⁶⁵⁾ fra dennes Haand drejede sig om et Unikum, der hverken før eller senere forefaldt i Stiftelsens Praksis, et Hernia uteri gravidi ventralis. Tilfældets Sjældenhed, der længe lod Diagnosen blive svævende, maa begrundes et sammentrængt Referat af Sygehistorien:

Den 20. August 1817 søgte Dr. Sager i Hirschholm skriftligt Raad hos Saxtorph for en Kone i Høsterkjøb, der havde født 4 Børn og nu kom til ham med en Tumor i h. Lyske, naaende indvendigt paa Laaret næsten til Knæet, hun havde følt Fosterbevægelser, hvad Sager bekræftede, og i to Døgn havde der været velignende Smerter. Hun blev sendt til Fødselsstiftelsen. Svulsten var som en 7 Maaneders gravid Uterus, indolent, fluktuerende, men Fosterbevægelser kunde Saxtorph ikke konstatere, heller ikke Bang eller Overjordemoderen Md. Frost; den begyndte nær Lig. Poupert., men passerede ikke under samme, syntes snarere adhærent til dette, og noget andet abdominelt Viscus kunde ikke erkendes udtraadt ved Siden af den cystiske Tumor. Orificium fandtes paa normalt Sted og føltes som hos en Multipara. Konen var ret emacieret og fatua, i Barndommen havde hun ved et Fald paadraget sig en Svulst i h. Ingven, der var ladt uanset og ingen Ulemper havde voldt, hun havde haft 4 naturlige Fødsler. Fra April var Svulsten vokset, og samtidig var Menses ophørte, de sidste 8 Dage havde der været Lændesmerter. Den 25. August undersøgte Fenger hende, fandt Svulsten cystisk og mente ikke, den indeholdt Foster, men muligt abdominelle Organer. Mange Læger og Hospitalsstuderende saa hende og kom til samme Resultat, at det kun var en cystisk Tumor, men 27. August erklærede Md. Frost at have følt Fosterbevægelser. Dagen efter undersøgtes hun af Overkirurgen ved Alm. Hospital, Thal, der stillede Diagnosen cystisk Svulst, hvorfor hun overflyttedes til Fredr. Hospital, men næste Dag konstaterede Thal ogsaa Bevægelser

⁶⁵⁾ Obs. de partu naturali ex utero hernia ventr. extra abdom. elapso.

i Sækken og var ikke i Tvivl om, at de skyldtes et Foster. 14 Dage senere, 13. September, undersøgte Saxtorph hende atter sammen med Thal og Fenger; Svulsten var kendelig vokset, Lændesmerterne var svagere og sjældnere, hvad vist maatte tilskrives et af Thal anlagt Suspensorium. Baade Konen selv og en erfaren Plejerske havde følt og set Fosterbevægelser. 1ste Oktob. underrettede Thal om, at Vandet var begyndt at afgaa, med samtidig formindsket Spænding af Tumor, hvad Saxtorph bekræftede, ved Eksplorationen fandt han ingen Forandring, Svulsten følte haard, men Bevægelser erkendtes ikke. 2den Oktob. kom der velignende Smerter i selve Svulsten, og hun flyttedes tilbage til Stiftelsen; Md. Frost fandt Orificium $1\frac{1}{2}$ " vid, over Bækkenranden følte Issen, hvad Saxtorph ligesaa konstaterede, men samtidig tillige en fremfalden Navlesnor. Værne tog til, men følte ikke syndeligt over Lænden og virkede ikke meget til Fødslen Fremgang. Om Formiddagen saa Fenger, Thal og Bang hende, tilligemed Saxtorph, Hovedet fyldte nu Bækkenet mere, og der kom Svulst af samme, Navlestrængen var slap. I Løbet af Eftermiddagen skred Fødslen langsomt frem, 8 Aften var Orificium udsløttet, og Hovedet trængt ned, de nævnte 3 Herrer (og flere Kandidater) kom tilstede, og Kl. 9 Aften fødte hun ved Naturen en død Pige med let sammenfaldne Hovedben, af Længde 18" og Vægt $5\frac{1}{2}$ Pund. — Svulsten var nu betydelig formindsket og kunde let løftes op mod Abdomen. Efter 3 Kvarters forgæves Venten paa Placenta toges den ud manuelt uden Blødning, Uterus beholdt omtrent samme Størrelse som efter Fosterets Fødsel og støttedes ved Cingulum; Barselsengen forløb heldigt, og 23. Oktob., 21 Dage efter Fødslen, forlod hun Stiftelsen. Udenfor Abdomen laa en stor Del af Uterus, dannende et fuldstændigt Brok med Fluktuationsfornemmelse, »per ipsas vero musculorum abdominalium fibras, nec per annulum quendam naturalem, uterum herniosum viam sibi parasse, nunc accurata exploratione facile sentire poteramus«.

Meddelelsen blev Aaret efter (1819) optaget i »Journal de Méd., Chir., Pharm.« etc. (T. V) og hos Mme. Boivin er derfor ogsaa Herniets Natur som ventralt rigtigt opfattet, medens det derimod af enkelte senere Forfattere er henregnet til de ingvinale Uterinhernier. I Literaturen har Saxtorph selv ikke fundet lignende Eksempel paa spontan Fødsel ved denne Komplikation, han henviser i saa Henseende til to hos Fabricius Hildanus omtalte Tilfælde, af hvilke det ene var Trautmanns Kejsersnit 1610 paa Bødkerkone Ursula Opitz⁶⁶⁾, hvor Herniet sikkert var ventralt, opstaaet efter en Kontusion af Underlivet, det andet var Pols Kejsersnit paa en Kone i Neisse i Schlesien, hvor Brokket formentlig var ingvinalt. Et Eksempel paa spontan Fødsel ved Hernia uteri ventralis er dog kort berørt hos Fr. Ruysch⁶⁷⁾; gennem Cikatricen efter en stor Absces i Bugvæggen nær Ingven var

⁶⁶⁾ Se »Fragm. af Fhj.s Historie«, II, P. 185.

⁶⁷⁾ Adversar. anatom. chir. 1717, Decas, II, P. 23.

Brokket traadt ud; ved Fødselens Indtræden, hvor Svulsten naaede ned til Knæerne, løftede Jordemoderen denne op, og Barnet fødtes spontant.

Denne sidste Meddelelse blev vel nok den eneste af større Interesse i Saxtorphs obstetriciske Forfatterskab, der sluttede hermed, og ligesom han derved dokumenterede sin egen Utilbøjelighed til at give Bidrag til sin Videnskabs Udvikling, saaledes har han heller næppe følt Trang til at gøre det rige Materiale i Stiftelsen frugtbringende gennem Arbejder fra Andres Haand, i hvilken sidste Henseende der jo nærmest maatte tænkes paa hans Reservelæger. Blandt disse hørte Scheels Forfatterskab, saavidt det angik Obstetrikken, jo snarest til Matth. Saxtorphs Tid, og da det andet Steds⁶⁸⁾ har været Genstand for speciel Omtale, skal jeg her ikke gaa nærmere ind derpaa, men kun berøre, at de i Scheels Disputats (1798) antydede Forslag til Svangerskabets Afbrydelse før Tiden ved Sprængning af Hinderne og til en rationellere Behandling af Nyfødtes Asfyksi, ved Opsugning af Slim og Indblæsning af Luft gennem elastisk Kateder indført i Trakea, ikke optoges af Saxtorpherne, skøndt Johan Sylvester blev Autoriteten paa sidstnævnte Omraade, hvis »Veiledning« fra 1806, udgivet paa Sundhedskollegiets Foranstaltning, længe var Rettesnoren for skindøde Børns Behandling, men hvor kun den gamle Metode, Indblæsning fra Mund til Mund, blev holdt i Hævd, hvad ogsaa galdt hans Forelæsninger fra allersidste Aar.

Scheels Efterfølger, Oluf Lundt Bang, var jo derimod, paa Obstetrikens Gebet, en homo novus, da han tiltraadte Underakkoucheurposten, først 2 Aar efter (1813) debuterede han med sin Afhandling »Commentatio de foetus in partu versione«, hvormed han vandt Doktorgraden, en flittig Kompilation uden synderligt personlig Præg, men efter Tidens Skik bygget paa Lærerens Synspunkter⁶⁹⁾. Den historiske Indledning misprydes ved, at Paré stilles i Skygge for Peter Franco, der hilses som Fodvendings »restaurator, vel potius inventor«, og ikke mindre ved fuldstændig Forbigaaelse af Bergers Navn under Fremstillingen af Issefødselens Mekanisme, for hvis rette Udredning Matth. Saxtorph alene faar Æren. Fod- og Sædefødselens spontane Forløb har

⁶⁸⁾ Festskrift for Jul. Petersen, Kbhv. 1910.

⁶⁹⁾ Saxtorphs Anmeldelse i Bibl. f. L. (1814) var kun kort refererende, Kritiken lød blot: »Han har givet en hidtil savnet Monografi af hele denne Operation«.

mindre hans Bifald end Ekstraktion efter Nedledning af Foden, og for Vending paa Hovedet øjnes ingensomhelst Betydning i det praktiske Liv saalidt som for *Evolutio spontanea* ved Skraaleje. Hvad det sidste angaar, har han dog senere høstet anden Erfaring, thi i det ovennævnte »Tilbageblik« (1842) nævner han blandt Eksempler paa, hvorledes Naturen formaar at forbedre Fosterets Stilling, som det mærkeligste et Tilfælde (Tiden er ikke angivet), hvor han tilkaldtes, efter at et Par meget duelige Fødselshjælpere havde begyndt Vending ved en Skulderfødsel med fremfalden Arm og faaet en Fod ned men ikke kunnet naa videre. Bang indsaa ogsaa Umuligheden af at komme op i »det aldeles opfyldte Bækken«, da pludselig Fosteret blev udskudt ved en voldsom Ve, »idet Stillingen forandrede til et Sædeleie og Fosteret fødtes dobbelt, uden at Armen trak sig tilbage«. Det var fuldbaarent men lille. Traditionen tro holdt han paa Nedledning af begge Fødder, og de i saa Henseende fordm ofte følte Vanskeligheder ved at faa 2den Fod ned foranledigede ogsaa ham til at konstruere en Slyngeleder, der nævnes i Disputatsen, uden at han dog da havde Erfaring nok til at anbefale den, men den afbildes og beskrives nærmere senere⁷⁰⁾ og gives Fortrin for andre lignende i alle Tilfælde, hvor Slyngen skulde lægges om Foden højt oppe i Vagina. Efter Forelæsningerne (1838) at dømme vurderede Saxtorph ikke Bangs Opfindelse, saa lidt som en lignende af Kandidat Groening, der havde skrevet en større Afhandling om Emnet, hvori henvistes til Svitzers heldige Forsøg med Groenings Slyngeleder og Fodholder; Afhandlingen blev ikke publiceret paa Grund af Forfatterens tidlige Død (1828), men et Uddrag af den givet i *Bibl. f. Læger* (1830). I Naturen passede alt dette ikke, mente Saxtorph, kun paa Fantom.

Som Underakkoucheur maa der ydes Bang den Anerkendelse, at han i Saxtorphs lange Embedstid egentlig var den eneste af Stiftelsens Læger, der gennem kasuistiske Meddelelser fra denne og dens Poliklinik søgte at gøre Materialet her frugbringende for de praktiserende Læger, og i saa Henseende var hans Beretning i det kgl. medic. Selskabs Skrifter⁷¹⁾ om en Række (10) Ansigtfødsler, observerede i Tiden 1812—16, af særlig Interesse. Som berørt i min Monografi over Matth. Saxtorph var det omsonst, at den udmærkede svenske Fødselshjælper Gistrén alt i 1795 søgte

⁷⁰⁾ *Bibl. f. Læger*, 1821, P. 242.

⁷¹⁾ *Nova acta reg. soc. med. H.*, Bd. 1, 1818, P. 315.

at gøre Propaganda hos os for den Anskuelse, at Ansigtspfødslen under alle Omstændigheder frembød Mulighed for at kunne forløbe ved Naturens Kræfter, og det var nu strængt taget heller næppe den svenske Kollegas Paamindelse herom, der aabnede Bangs Blik for det samme, men egen Erfaring i Praxis. Efter, fra det første Par Aars Virksomhed i Stiftelsen, at have refereret 4 svære Forløsninger ved Ansigtspfødsel med sidevendt Hage berettes om hans Assistance (1814) i Byen, hvor andre Kolleger under lignende Forhold forgæves havde prøvet Vending og nu mente Perforation og skarpe Hager nødvendig. Medens der delibereedes om Flytning af Konen til Stiftelsen, fødte hun ved Naturen et dødt Barn. Belært heraf valgte han i senere Tilfælde, hvor han ligeledes var kaldet til efter forgæves Vendingsforsøg af Læge og Jordemoder, at eksspektere, og saa da Fødslen afsluttes spontant, deriblandt og et Tilfælde, hvor Hagen fra først af vendte bagtil, og hans Resumé blev da, at Kunsthjælp ved Ansigtspfødsel kun var paa sin Plads i visse Tilfælde, ved snævert Bækken, stort Hoved eller skævt Leje af Uterus. Hvorvidt Bang ved denne sin Meddelelse bidrog til en rationellere Behandling af Ansigtspfødslen blandt sine Kolleger, maa staa hen; hans Chef fandt sig, som alt nævnt, ikke foranlediget til at ændre Kurs i, hvad der ved Skolen doceredes om dette Emne, idet han til det sidste holdt paa, at Fødslen kun kunde overlades til Naturen, hvor Hagen fra først af stod fortil.

I samme Bind af nævnte Selskabs Skrifter gav Bang en lille Meddelelse (oplæst i Selskabet $16/3$ 1817) om Dødsaaarsagerne blandt Plejestiftelsens Børn for Aarene 1812—14, det eneste Referat om Virksomheden i denne Anstalt, der overhovedet offentlig fremkom i Saxtorphs Tid. Den frembød ikke synderlig Interesse, viste, at Atrofi var hyppigste Dødsaaarsag, og at Mortaliteten var lidt over 30 %, saa nær det samme Forhold, som Guldbrand havde paavist for Aarene 1794—99 (s. P. 56).

Skøndt Bang gennem en Artikel i *Bibl. f. Læger* (1821)⁷²⁾ om »den kunstige Misfødsel« viste sin Interesse for dette Spørgsmaal, som det synes nærmest foranlediget ved Reisingers nylig (1820) derom udgivne Skrift, gav dette dog, saa lidt som Scheels tidligere Anvisning, ikke Anledning til, at Operationen blev prøvet i Stiftelsen i Saxtorphs Tid, men maaske har han ansporet Kollegaen Schow paa Lolland til 1823 at gøre det første Forsøg herhjemme (s. P. 256). Det var ogsaa ét meget indskrænket Omraade, Bang

⁷²⁾ 2. H., P. 129.

tænkte sig for Indgrebet, Bækkener med Conj. vera mellem $2\frac{1}{2}$ —3" og forliggende Hoved, og da han efter sin Erfaring maatte antage Bækkenforsnævninger af denne Grad sjældne hertilands, i hvert Fald i København, saa han deri Grunden til, at der hos os savnedes lagtagelser over den kunstige Misfødsel. Med denne for Øje var det iøvrigt, han konstruerede en Bækkenmaaler, der tillige var Hindesprænger og Kateder, der dog ikke vides at have vundet Indpas i Praksis.

Samtidig med ovennævnte berettede han i en Artikel i kgl. med. Selsk.s Skrifter⁷³⁾ om en Række (10) Barselfebertilfælde, hvor Hovedmidlet fremdeles var Emetika, men den af Saxtorph saa stærkt roste Mixt. acida høres der ikke mere om. Hans Hentydning til Muligheden af et Kontagiums Udvikling, hvor Sygdommen længe havde hersket epidemisk, er tidligere berørt, og andet Sted⁷⁴⁾ har jeg gjort opmærksom paa hans Bemærkning om de medicinske Studerendes hyppige Infektion ved Barsellig, under et Sygdomsbillede, der i et enkelt Tilfælde ganske lignede Barselfeber. Bang havde først bragt Meddelelsen frem i kgl. med. Selskabs Møde $17\frac{1}{2}$ 1819, i Mødet 14 Dage senere supplerede han den med en Notits »de erysipelate infantum quorum matres febre puerpurali affecti fuere«, der ikke er berørt i den trykte Afhandling. I et i Anledning af Reformationsfesten det følgende Aar (1822) udgivet Skrift⁷⁵⁾, hvis Genstand var medicinske Observationer fra hans Privatpraksis Aaret forud, nævnes bl. a. 36 Barselpatienter, hvoraf 22 med lykkeligt Puerperium, medens dette hos Resten var kompliceret med Feber, »levis vel gravis, acuta vel lenta«. Det sidste, »Febr. puerp. lenta«, beskrives som et eget Sygdomsbillede, næsten altid varende over 40 Dage (∴ en ren pyæmisk Form). I terapeutisk Henseende lagde han mest Vægt paa Emetika, ved Siden af fandtes Ol. Ricini⁷⁶⁾, Acid. sulphur., Moskus og Vesikatorier at være de eneste Midler, der ikke gjorde Skade, »om en Mængde andre kunde dette ikke siges«.

⁷³⁾ Nova acta reg. soc. med. H., 1821, Vol. II, P. 115.

⁷⁴⁾ Matth. Saxtorph og hans Samtid, P. 373.

⁷⁵⁾ Universitetsprogram: »Observ. medicae in priv. praxi per prox. annum collectae«.

⁷⁶⁾ Midlet fandt endnu en varm Forkæmper i Benj. Gartner, der i en Meddelelse, $22\frac{1}{1}$ 24, i det kgl. med. Selskab (publ. i Bibl. f. L. 1829, P. 36) efter sine i Vestindien høstede Erfaringer gav det Fortrinet for alle andre (i Forb. med det af Kreolerinderne benyttede Omslag af Frugten af Hibiscus esculentus paa Fødselsdelene).

Bang havde i de Aar, han var knyttet til Stiftelsen som Reservelæge, en rig Lejlighed til at samle Erfaringer som Akkouchour, da, som han i sit »Tilbageblik« meddeler, kun faa af Byens Læger gav sig af med Fødselshjælp, og Jordemødrene derfor i stor Udstrækning sendte Bud om Hjælp til Fødselsstiftelsen, men ogsaa efter at have forladt denne, som Overmedikus ved Fredr. Hospital, vedblev han at virke som Akkouchour. Indtil 1826 havde han ført nøjagtige Journaler over sin Fødselspraksis med den Tanke ved Lejlighed at offentliggøre sine Iagttagelser, og han bestemte sig dertil, da han som Direktør 1841 atter flyttede ind i Stiftelsen, men Planen blev ikke udført, da »hans Papirer i de forløbne Aar vare forkomne«, og kun Optegnelserne fra 1812—18 resterede, af hvilke han altsaa gav et Udvalg i nævnte »Tilbageblik« og gjorde det til Genstand for en Oplæsning i det kgl. med. Selskabs Møde $\frac{3}{11}$ 1842. — Sammesteds havde han $\frac{31}{10}$ 1833 meddelt et Tilfælde af pludselig Død under en 34aar. oedematøs Primiparas Forløsning med Tvillinger, hvor første Barn, der vejede $8\frac{1}{2}$ Pd., fremhjalpes ved Tang, det andet, der vejede 8 Pd., ved Vending. Kort efter Udtagelsen af Placenta sank hun sammen, uden at Dødsårsagen nærmere forklares (Tilf. er ogsaa ref. af Nevermann i Siebolds Journal 15. Bd.). Tvillingernes overordentlige Vægt nærmer sig det i Fengers Forelæsninger, 1833, omtalte Tilfælde, hvor begge vejede 9 Pd. (s. W. Lauritzens Dissert. Kbhvn. 1891, P. 171).

Traditionen at give kasuistiske Meddelelser fra Fødselsstiftelsen blev ikke fortsat af Bangs Efterfølgere i Underakkouchourposten, hvad jo den korte Tid, hvori de to første af disse, Howitz og Lunding, fungerede, gør forklarligt nok, og den tredie i Rækken, Eschricht, havde, hvad hans overordentlig store literære Produktion noksom viste, sine Interesser udenfor Obstetrik⁷⁷⁾. Paa den praktiske Fødselshjælps Omraader foreligger der vistnok fra Eschrichts 13aar. Virksomhed i Stiftelsen kun en Notits i hans ved Reformationsfesten 1837 udgivne Program, »De organisa quae respirationi et nutritioni mammalium inserviunt«, hvori han faar Anledning til at nævne Navlesnorsremfaldet under Fødslen

⁷⁷⁾ I Nekrologen over E. (Hosp. Tid., 7. Bd.) udtalte Buntzen: »Skjøndt han tidligere var i praktiske Stillinger som Læge og Akkouchour, har han aldrig betydet noget for den egentlige Lægekunst, for hvilken han syntes at mangle Sands og Anlæg«, og Brünniche (Bibl. f. Læger, 5. R., VI): »Ifølge Stilling og Lyst praktiserede han jo ikke, som Læge kjende vi ham ikke.«

og kort berøre sine og Saxtorphs (uheldige) Forsøg med Reposition, nærmest foranledigede ved, at Michaelis nylig⁷⁸⁾ havde taget til Orde for denne Terapi ved Prolapsus funiculi. Der berettes om 4 Tilfælde, hvor det vel lykkedes at holde Slingen oppe med et Kateder, til Veeerne havde drevet Hovedet ned, men intet af Børnene levede; over Forventning gik det derimod en anden Gang, hvor Navlesnorsslyngen laa langt udenfor Genitalia, var kold og uden Pulsation, men ved Indpakning i varme Kamilleomslag kom denne i Gang, og Barnet fødtes levende (i Sædestilling). Det Raad havde han faaet af Sommer, der i »Journal for Medicin og Chirurgie«⁷⁹⁾ havde givet Meddelelse herom. Hvad Eschricht ellers publicerede paa Omraader, der havde nogen Forbindelse med Fødselsvidenskaben, drejede sig om Misdannelser, Fosterets og Moderkagens anatomiske og fysiologiske Forhold o. l., hvorom han ogsaa gav Meddelelser i det kgl. med. Selskabs Møder.

Levys tidligste Arbejder, forinden Ansættelsen ved Fødselsstiftelsen, var altsaa Licentiat- og Doktorafhandlingen, den første, »De balneis Russicis«, forsvaret ²²/₁₂ 1832, havde han, hvad Badenes fysiologiske Virkninger angaar, samlet Stoffet til under sit Ophold 1832 som medicinsk Kandidat ved Fredr. Hospital. I den historiske Indledning oplyses, at det var paa Winslows Initiativ sligt etableredes paa Hospitalet, men Indretningen trivedes ikke godt og gik næsten i Forglemmelse indtil 1828, da Justitsraad Hyllested med Held satte det i en anden Gænge. Kort efter Licentiatgradens Erhvervelse tildeltes Levy Rejsestipendiet, og af den Grund paaskyndedes Afhandlingen for Doktorgraden, der, som tidligere nævnt, forsvaredes knapt 5 Maaneder efter. Grundlaget for samme var et kirurgisk Akademi tilhørende Eksemplar af den omhandlede Monstrositet (s. P. 198), der, med Literaturfortegnelse og Paralleltilfælde nærmere beskrevs, men i Anmeldelsen i »Zeitschr. f. d. gesammte Medicin« (1837, Bd. 6) beklagede Otto dels Savnet af en Afbildning, dels at Undersøgelsen kun galdt de ydre Dele, da Akademiet havde forbudt Dissektion. — Ogsaa paa andre Omraader røbede han tidligt Trangen til Forfattervirksomhed og gav, som Licentiat, i 1ste Bd. (1833) af »Journal for Medicin og Chirurgie« Meddelelser, ogsaa stammende fra Kan-

⁷⁸⁾ N. Zeitschr. f. Gebh., Bd. 3–4, P. 183 (1836).

⁷⁹⁾ 7. Bd., P. 381: »Enkelte Noticer af Prof. Busch' kliniske Foredrag i Nov. og Dec. 1834«.

didattiden i Fredr. Hospital, saaledes: »Mærkelige Iagttagelser af Encephalocelédannelse«, 2: 2 Tilfælde af medullært Karcinom udgaaet fra Uterus med Metastaser, »Bidrag til Hjernesygdommenes Pathologi«, »Narcotismus efter udvendig Anvendelse af Acetas morphicus« (et Spanskfluesaar hos et 11 Maaneders Kighostebarn bestrøet med Morfinpulver, hvorefter Forgiftning, som Barnet overstod), og i 9de Bd. (1835) »Emollitio cerebri med Hæmorrhagi hos et nyfødt Barn«, en, som det skønnes, kronisk forløbet Hjerneaffektion hos et i Aug. 1835 i Fødselsstiftelsen født Barn, der levede nogle Minutter. — Under Opholdet i Udlandet gjorde han i nogle Rejsebrevve til »Kjøbenhavnsposten« (1835, Nr. 165—67) Rede for sine Iagttagelser over Homøopatiens daværende Stilling forskellige Steder i Europa (Berlin, Paris, Neapel), og efter Hjemkomsten oplæste han i det kgl. med. Selskabs Møder flere større Afhandlinger som Udbytte af, hvad han havde set og erfaret i Udlandet, hvilke dog ikke tog Sigte paa Obstetrien, og kun en enkelt spillede ind paa Pædiatrien⁸⁰). Saaledes i Mødet ³/₁₁ 1836: »Om den nyere franske Anskuelses- og Behandlingsmaade ved Croup«, hvor Bretonneaus og Trousseau's Lære gaves, efter hvad han havde set i Hospice des enfans i Paris; ²²/₁₂ 1836: »Statistisk medicinske Betragtninger over de offentlige Fruentimmer i Paris«, et Udtog af Parent Duchatelets s. A. udg. store Værk om Pariser Prostitutionen, og ²⁶/₅ 1837: »Medicinske Erindringer fra Norditalien«, hvori navnlig den italienske »Naalepige« Magni Marias Sygehistorie figurerer, idet man i Mailand ivrigt udspurgte ham om Synaalejomfruen hos os, Rachel Hertz. Som endnu et Udbytte af Opholdet i Italien sendte han til Frorieps »Notizen« (1837, Nr. 57) en Oversættelse af Dr. Reinas Afhandling⁸¹) om et i Catania født trehovedet Misfoster, hvad Udgiveren udtalte sin store Paaskønnelse af, da han Aaret forud kun havde kunnet give et kort Referat om det sjældne Tilfælde.

Debutarbejdet fra hans tidligste Funktionstid i Stiftelsen inden Saxtorphs Død var en lille Artikel om Kighoste i det første Nummer (4. Maj 1839) af »Ugeskr. f. Læger«, et Uddrag af hans før nævnte Indberetning til Direktionen for Fødsels- og Plejestiftelsen om Virksomheden som Plejebørnslæge. Ligeledes aabnede han Rækken af de »Praktiske Iagttagelser etc. med særligt Hensyn til den pathologiske Anatomie«, der i 1839 blev udgivne

⁸⁰) Samtlige Afhandlinger er optagne i Bibl. f. Læger, 1837, Bd. 26 og 27.

⁸¹) Atti delle Academia gioenia di science di Catania, 1834.

af Philiatrien, med en Redegørelse for en Sygehistorie, »Fistula umbilicalis« med tilhørende Præparat, forelagt Selskabet af Dr. Sommerfeldt, og viste, at det drejede sig om et aabenstaaende Divert. Meckelii, en hidtil ukendt eller upaaagtet Anomali. Kort før Saxtorphs Død kom det betydelige Skrift om Kollisionen mellem Kejsersnit og Perforation, der ovenfor er bleven nærmere omtalt; det blev i en Artikel i Ugeskriftet (¹⁹/₁ 1840), et Gensvar til »Fædrelandet«, der havde beklaget den hjemlige medicinske Literaturs Armod, henregnet til de »interessanteste Afhandlinger, der i de senere Aar er fremkommet hos os«.

Fra samme Aar (1840) var ogsaa en Meddelelse⁸²⁾ om Forholdet mellem Trismus neonatorum og Suppuration ved Navlen, udgaaet fra Betændelse i Navlepulsaarerne, som han yderligere tog Anledning til at bringe frem ved det 2det skandinaviske Naturforsker møde i København (1840). Blandt 22 Tilfælde af Navlesuppuration var 20 letale, og i alle optraadte Trismus, hvad næppe kunde være et tilfældigt Sammentræf. Han formodede et Sammenhæng med de puerperale Epidemier, en fælles Aarsag for begge, der vel skyldtes atmosfærisk Indflydelse i Lighed med andre nosokomiale Affektioner. H. C. Saxtorph fandt senere i en Indberetning til Direktionen om sin Virksomhed under Stiftelsens Lukning 1845 Anledning til at bestride, at Levys nævnte Fund var saa konstant: i 5 Trismustilfælde var der kun en Gang Pus i Art. umbilical., og ved 32 andre Sektioner fandt han 7 Gange Betændelse og Pus i Vasa umbilicalia uden Trismus.

Nogen særlig rig eller vægtig Indsats i Literaturen blev der saaledes ikke givet af Stiftelsens eget Personale i Saxtorphs Tid, og heller ikke satte Virksomheden her stærke Spor i Arbejder fra andre Elevers Hænder; der er saaledes, fra regnet en anatomisk fysiologisk Afhandling om Placenta af Hallager (Læge i Bergen) fra 1805, i Tiden til 1840 kun 4 Dissertationer af gynækologisk obstetricisk Indhold at notere. Først H. M. V. Klingbergs⁸³⁾ fra 1817 om «Exstirpatio uteri». Maaske hans Interesse for Spørgsmaalet var blevet vakt ved et (Marts 1815) i det kgl. med. Selskab meddelt Tilfælde af stillet, nedsunket Fibrom⁸⁴⁾ hos en

⁸²⁾ Bibl. f. L., N. Række, Nr 3: Navlepulsaarernes Betændelse som Aarsag til Mundkrampe hos spæde Børn.

⁸³⁾ Divisionskirurg i Søværnet.

⁸⁴⁾ Nova acta etc., I, 1818: De excrementia polyposa prolapsa uteri mentiente.

Kone, der i 1814 konsulerede ham i saa desolat Tilstand, paa Grund af de stedfundne Blødninger, at han ikke vovede at lægge Ligatur om Svulsten og fjærne den, hvad ogsaa Saxtorph, der blev raadspurgt, fraraadede, hvorefter Konen døde. Den tidligere ikke helt sjældne Forveksling mellem kronisk Inversion af Uterus og Prolaps gav Anledning til, at Operationen var blevet udført ogsaa under sidstnævnte Forhold eller paa Grund af formodet Scirrhus, hvor det kun drejede sig om Ulcerationer og Ekskrescenser ved Prolaps. Opmærksomheden for Emnet var navnlig blevet vakt ved de Meddelelser, Osiander 1808 havde forelagt Videnskabs-selskabet i Göttingen om blodig partiel Ekscision (per Vaginam) af Scirrhus uteri⁸⁵), som han første Gang foretog i Maj 1801, og hvor Interessen navnlig fanges ved hans Metode først at trække Uterus dybt ned ved Hjælp af Traade, ført igennem det øverste sunde Væv. Withusen, der var udenlands 1807—10, havde set Osiander operere, og gennem ham begyndte Spørgsmaalet ogsaa at blive bekendt herhjemme, saa at Fakultetet (ligesom alt 1810 Wienerakademiet) udsatte en Prisopgave derom, der dog ikke vides at have lokket Nogen til Besvarelse. I sin i historisk Henseende fyldige Fremstilling tilbageviste Klingberg enhver Mulighed for at opstille Prolaps som Indikation for Indgrebet, men indrømmede dette nu og da en Berettigelse ved kronisk Inversion; her, som ved Scirrhus, tænktes jo kun paa partiel Eksstirpation. Han ansaa Osianders Metode for højst usikker og farlig, ved Forsøg paa Kadavere havde han selv overbevist sig om Umuligheden af at neddrage en frisk Uterus. Ikke mindre opponerede han mod det Forslag til total Fjærnelse af Organet, tilmed gennem Laparotomi, der fremkom 1814 ved Goutberlet i Würzburg, som udkastede dertil en hel Operationsplan⁸⁶) og særligt Instrumentarium; Klingberg dømte det som grusomt og for vanskeligt; det blev da ogsaa ved Projektet, indtil Sauter i Constanz første Gang, 1821, udførte total Eksstirpation (per Vaginam) af den kankrøse Uterus og udgav (1822) et Skrift derom, som han dedicerede Osiander og den heltemodige Kone, der tillod Operationen og, da det under denne kneb mest, opmuntrede til at blive ved; hun overlevede den et halvt Aar. Af Bogen gav Saxtorph et udførligt Referat i Bibl. f. Læger (1823), hvoraf han da var Medudgiver. Det vilde imidlertid i denne Sammenhæng være

⁸⁵) Götting. gelehrte Anzeigen, 1808, P. 1289.

⁸⁶) Siebolds Journal, 1. Bd., 2. St., P. 228.

ubilligt ikke at nævne et kort Referat om en herhjemme med Held udført Livmoder Amputation. I sin 16. Jan. 1819 til Fysikus Willemoes i Aarhus indsendte Medicinalberetning for Aaret 1818 meddelte Distriktskirurg Jørgensen i Randers bl. a. Følgende:

»I Dec. Maaned blev jeg hentet til en Bondekone paa Landet nogle og 40 Aar, der efter Gjordemoderens Fortælling for $3\frac{1}{2}$ Aar siden var svanger og fødte et dødfødt Barn, under Fødslen omkrængede Livmoderen sig fuldkommen (inversio uteri completa), hun bragte den strax tilbage; i de 3 sidste Aar faldt den ofte ud, dog kunde Konen selv bringe den op og formedelst en Svamp befugtet med Brændevin holde den tilbage. 3 Maaneder førend jeg blev hentet, faldt den frem udenfor Fødselsdelene og blev indeklemt, saa at hun ikke kunde bringe den op. De adskillige Gange sig indfindende Blodløb, som i den sidste Tid indfandt sig, nødte hende til at holde Sengen og søge Hjælp. Jeg fandt hende formedelst det store Blodtab udmattet, kold og med blegt indfaldet Ansigt, liden knap følende Puls, Angst og Uro, nedenfor Fødselsdelene mellem Laarene hang den omkrængede Livmoder opsvulmet blaalig rød, af Størrelse som et Mandshoved, udbredende en stinkende raadden Lugt, at indbringe den var ikke gjørlig, og besluttede jeg derfor at exstirpere den. Det skeete ved at anlægge en Ligatur om Moder-skeden, som dannede Stilken i Form af et bredt Baand, hvorved den hang, gennemskar derpaa under Ligaturen og saaledes exstirperes Moderen uden at noget Blodløb indfandt sig. Den afskaarne Masse fandt jeg ved at gennemskjære den indvendig skirros. Først efter 3 Uger nyelig erholdt jeg Efterretning fra hende, at hun befandt sig vel og kunde som forhen besørge sine Forretninger.«

Ud over den Bemærkning, »at Jørgensen allerede var en aldrende Mand«, fandt Fysikus ikke Anledning til at gøre nogen Bemærkning om Tilfældet, og lige saa lidt Sundhedskollegiet i dets Indberetning $3\frac{1}{2}$ 1819 til Kancelliet om Medicinalforholdene i 1818, kun i et ved O. Bang gjort Uddrag af Kollegiets Forhandlinger i 1819 (publ. i Bibl. f. L. 1821) er der et kort Notat om Operationen. Nævnte Kollega, Peter Jørgensen, var født i København 1754 og altsaa en 64aar. Mand, da han gjorde det kække Indgreb, han havde taget kirurgisk Eksamen 1787 med 2den Karakter og blev 1801 Distriktskirurg i Randers, hvor han døde 1836⁸⁷⁾. Enkelte Eksempler paa Afbinding af den kro-

⁸⁷⁾ At han var en ikke helt almindelig Provinskirurg, faar man et Indtryk af gennem en Karakteristik fra Fysikus Willemoes' Haand i dennes Indberetning det næstfølgende Aar: »Mandens Kundskaber, som bestandig forøges ved Læsning af de bedste nye Bøger, hvorfor han ejer nok det største Bibliothek i Provindserne, kjender jeg af flere Aar som udmærkede, men nu er han henved om ikke allerede 70 Aar gammel«, og i Sundhedskollegiets Bemærkninger om Landets Medicinalvæsen (i 1819) ytrede Tønder, der havde været Regimentskirurg i Randers fra 1801—14: »Jørgensen i Randers, en virkelig lærd Mand,

nisk inverterede Uterus mangler ikke i den Tids Literatur (ogsaa anførte af Klingberg), om de har ansporet Jørgensen til Efterligning, maa vel staa hen; i de med hans analoge Tilfælde (Des-sault 1787, le Faivre 1789) overlodes Afstødningen af den ligerede, gangrænøse Livmoder til Naturen, hvilken Vej ogsaa fulgtes i et herhjemme i Frederiks Hospital 1865 observ. Tilfælde, hvor end ikke Ligatur anlagdes af Frygt for nedsunkne Intestina (medd. af Clémensen i Hosp. Tid. 1865).

Den tidligere nævnte, for Fødselshjælpen saa varmt interesserede, Joach. L. Drejer fik altsaa ikke bedre Held, da han 1829 efter Lundings Død for tredje Gang søgte Underakkoucheurposten, endskøndt han da kort iforvejen havde erhvervet først (1826) Licentiat- og derpaa (1828) Doktorgraden ved en i to Dele udgivet fortrinlig Afhandling om Retroversion af Uterus i Svangerskabet, et Arbejde, der ogsaa udenfor Landets Grænser blev værdsat som et særlig dygtigt Indlæg, der viste Forf.s overordentlige Literaturkundskab. Emnet var altsaa Retroversio uteri gravidi, men hvad der gav Drejer Anledning til at behandle det, var et udenfor Svangerskab observeret Tilfælde af Retroversion, der forefaldt, mens han (1820) var Reservemedikus ved Fredr. Hospital. Som han i Forordet beretter, havde han delt den indtil da hos os herskende Mening, at slig Lejeforandring af Livmoderen kun var set i de første Svangerskabsmaaneder, hvilket navnlig støttedes ved Udsagn fra Autoriteter som Richter (Anfangsgr. d. Wundarznekyk. 1804) og H. Callisen (4de Udg. af Systema chir., 1817). Drejers Referat af vedk. Sygehistorie, der overbeviste ham om Uholdbarheden af hin Anskuelse, er ikke uden Interesse:

En 28aar. Kvinde, der havde født to Gange, tilkaldte i Foraaret 1820 Dr. Mürer, der da var Kandidat paa Fredr. Hospital, paa Grund af lette Febrilia, Lændesmerter og Dysuri. Efter 8 Dages Behandling med Kamferemulsion og Opiater tabte Tilfældene sig, men 3 Uger senere hentes Mürer paany, da der var kommet stærkere Smarter over Isbenet og ud i Rektum. Lægen anmodede hende derfor at lade sig eksplorere af en Jordemoder, og denne berettede at finde noget abnormt, men hvad det var, vidste hun ikke, hvorfor Mürer selv eksplorerede, hvorved han fandt Modermunden rettet mod Isbenet og en blød Svulst fyldende Kaviteten af os sacrum, bevægelig og reponibel, men straks faldende ned, naar Fingeren fjærnedes, hvorfor han dømte det til at være Fundus af den retroverterede Uterus. Da han aldrig havde mødt sligt Tilfælde før, kaldte han Saxtorph til, der bekræftede

men nu for gammel til Nat og Dag at sidde paa en Bondevogn. Som ugift indtil 50 Aar har han erhvervet sig nogen Formue, hvilken han især anvender paa Bøger, læser og fordøjer disse.

Diagnosen, ordinerede Mixt. acida og gentagne Aareladninger; nærmere udspurgt mente Pt. Tilfældene opstaaet efter et Slag nederst paa Underlivet af en Rulle. Da Forholdene i Hjemmet var tarvelige, blev hun 10. Juni (1820) indlagt i Fredr. Hospital under Herholdt. Eksplora-tionsfundet fandtes som nævnt, tillige følte i Reg. hypogastrica den fyldte Vesika, spontant kvitteredes en Del Urin (om Menopause tales ikke). Der ordineredes strængt Sideleje og Klysmata, to Dage efter Indlæggelsen gjordes Repositionsforsøg i Leje à la vache, med to i Fingre i Vagina søgtes Orificium trukket ned, med to i Rektum Fundus løftet op (Metoden anbefalet af Callisen) men uden Resultat, som og ved et senere Forsøg. I de følgende 3 Uger behandledes hun desforuden med gentagne Aareladninger (7 i Alt!), Afføringsmidler, Klysmata, uden at det lykkedes at ændre Lejet af Uterus men under spontan Urinladning, indtil Sygdomsbilledet pludselig en Ugestid ind i Juli skiftede, og nu viste Eksplorationen normalt Leje af Uterus. Hun observeredes Aaret ud efter Udskrivningen, var under Velbefindende regelmæssig menstrueret, og der kom ikke Tegn paa til Graviditet. Mistanken til saadan havde hele Tiden været tilstede under Opholdet i Hospitalet ikke blot hos dettes Læger, men ogsaa hos de medicinske Celebriteter, der ved Rygtet om det »ny Sygdomstilfælde« havde indfundet sig for at se dette, ja Spørgsmaal om Abortus provocatus var endog bleven bragt paa Bane(!).

Afhandlingens første Del, 1826, (»pro Licentia« altsaa) omfattede historisk Oversigt, særdeles vidtløftig Literaturfortegnelse, Ætiologi og Patogenese, den 2den Del, 1828⁸⁸), »ad summos honores capendos« ved Universitetsfestlighederne i Anledning af Prins Frederiks (Fred. VII) Formæling med Vilhelmine Marie⁸⁹), behandlede Symptomatologi, Diagnose, Prognose og Terapi. Hvad den sidste angik, foretrak Drejer med Hensyn til de forskellige Repositionsmetoder blot at redressere fra Vagina, men lagde Vægt paa at trykke Fundus uteri til Siden for Promontorium. Blandt Forsøgene paa at supplere den manuelle Reposition, hvor denne glipper, med instrumentel nævner han Osianders hertil konstruerede Sonde, Richters Vectis uterinus og optræder selv som Opfinder af noget Nyt, et saakaldet »Hysteromochlium« og et tobladet Pessarium, der aldrig vides at være prøvede, og hvis Hensigtsmæssighed, trods Afbildning og Beskrivelse, maa siges at være ret tvivlsom. Som et ultimum refugium nævnes endelig

⁸⁸) I hvis Forord en Panegyrik over Fødselshjælperens Kald som det, der skaffer Lægen størst Glæde.

⁸⁹) Fødselsstiftelsen var i den Anledning illumineret med Begkrandse. Ved Prinsessens Forlovelse var man kommet for sent til at faa det samme sat i Værk, og Illumination med Lys i Vinduerne kunde ikke gennemføres overalt, derfor vovede Inspektør Bendz nu at foreslaa Begkrandse »skjønndt det vilde koste et Par Hundrede Rdl.«, men det bevilligedes selvfølgelig.

Callisens Forslag at gøre Gastrotomi som mindre farligt end Punktur af Uterus.

Ikke mindre Opmærksomhed end Drejers vakte Joh. Conr. Müllers Afhandling, »De cephalotomia seu perforatione cranii«, 1836, dediceret Saxtorph og Herholdt, der dog tillige i anden Henseende havde et noget afvigende Præg fra Datidens Dissertationer i Almindelighed. Det var nemlig som moden Mand med en rig Erfaring som Fødselshjælper, efter 20 Aars Praksis i Provinsen, at Müller, trods det at han kun var kirurgisk Kandidat, blev (ligesom M. Djørup og Bendz) indbudt af Fakultetet til at disputere ved Universitetets Fest i Anledning af Reformationens 300 Aars Jubilæum. Da han 1812 sagde København Farvel, havde han hos Saxtorph set en Perforation, der afskrækkede ham, men haard Nødvendighed tvang ham til 1 Gang paa Lolland og 3 Gange i Jylland at maatte gøre det. Kommen tilbage 1832 til Hovedstaden ansporedes han til at behandle Emnet ved at se de i Literaturen saa divergerende Meninger om dette. Hans Kritik af Ekstremerne blandt disse, som de repræsenteredes af Osiander, Osborn, Wigand, Stein jun. etc., bærer Præget af den erfarne Praktiker, der ogsaa, som alt berørt, havde et fra Levy noget afvigende Syn paa Kollisionstilfældene, hvor Valget stod mellem Kejsersnit og Perforation af levende Barn. — Baudelocques Kefalotribe, hvorom den første Meddelelse i Acad. d. sciences fremkom 1829, havde hos os hidtil kun faaet en kort Omtale i Bibl. f. Læger 1834⁹⁰⁾, samt et Referat det følgende Aar af Baudelocques 3 første Tilfælde. Müller blev i saa Henseende den første, der hos os ofrede Kefalotripsien en nærmere Redegørelse; han havde sat sig i skriftlig Forbindelse med Baudelocque, og gennem Levy, som da var i Paris, var der ogsaa tilgaaet ham Meddelelser fra P. Dubois angaaende dennes Erfaringer med det ny Instrument, om hvilket Müller selv afholdt sig fra at fælde nogen Dom, modsat Saxtorph, der, i Betragtning af, at Baudelocque ikke perforerede forud for Kefalotripsien og derved under Ekstraktionen undgik Splinter paa Kraniet, fordi Huden var intakt, i sine Forelæsninger 1836 bemærkede, at hvis det forholdt sig saa, var det et meget godt Instrument, »men det var ikke rimeligt« (!). — Müllers Afhandling blev indgaaende recenseret i »Maanedsskrift for Litteratur« (1837) af S. M. Trier, der ikke ganske delte Forf.s Anskuelser om Omraadet

⁹⁰⁾ Efter Transactions médicales, Marts 1833.

for Perforation af levende Barn, men fremhævede Arbejdets Værdi, »der til alle Tider vilde beholde historisk Interesse«.

Fra samme Aar, 1836, var endelig Sam. Ballins Disputats om Barselfeber, et forstandigt Exposé, dog uden synderlig nye Tanker hvad Patogenese, Symptomatologi og Terapi angaar; ved den sidste sættes endnu *Mixt. acida Ph. n. Fr.* i Spidsen, medens Doulets Middel ikke nyder den gamle Tiltro. Hvad der mest tiltrækker sig Opmærksomheden i Ballins Afhandling, er den tilbage-trængte Plads, han anviser Miasmalæren, medens der lægges en Del Vægt paa et navnlig i Fødselsstiftelser tilstedeværende fikst Kontagium, hvis Transport gennem Jordemødre han, som tidligere bemærket, berører, og i hvilken Henseende han navnlig tænker paa Klystersprøjternes Rør som Smittebærere. Overfor Paastanden, at Kontagiet kunde hidrøre fra Kadavere, gøres opmærksom paa, at Læsioner ved Sektion af Barsellig vistnok kunde medføre Peritonitis, men det samme kunde ske fra Peritonit hos alle andre Slags Syge (!).

Det blev nu yderligere de tre sidstnævnte Læger, alle altsaa fordums Aspiranter til Underakkoucheurstillingen, der ydede Broderparten af den i Saxtorphs Tid i Tidsskrift Literaturen samlede Kasuistik af obstetricisk Natur, der da ogsaa hovedsagelig faldt i det fjerde Decennium af denne Periode, idet Tiden forud havde været yderst fattig paa saadan. For en Del bidrog vel hertil, at Adgangen for almindelige, praktiserende Læger til Publikationer af denne Art var saare indskrænket, da jo det kgl. medicinske Selskab ikke indrømmede Andre end dets egne Medlemmer⁹¹⁾ Plads for slige Meddelelser i dets 1783 begyndte, paa Latin udgivne, »Acta«, der med aarelange Afbrydelser⁹²⁾ overhovedet kun naae-

⁹¹⁾ Efter Listen (1829) var Tallet af Danske: 7 Membra honoraria, 27 ordinaria, foruden de korresponderende (19) og fremmede (50) Medlemmer.

⁹²⁾ Efter det 4. Bind 1803 gik der saaledes 15 Aar, før 5. Bind udkom 1818 og 6. 1821, begge, som tidligere nævnt, med Afhandlinger af Saxtorph og Bang (der 1810 var blevet Medlem). Den sidste recenserede kort disse to Bind under Et i *Bibl. f. Læger* (1822). »Vel vogtende sig for«, som han siger, »at udtale nogen Dom«, lød hans Indledning saaledes: »Den Krands, her er bundet, bestaar meest af ret nyttige Kjøkkenurter, enkelte søde Frugter, nogle golde Græsstraa, et Par smag- og lugtløse Tulipaner, et Par Solsikker o. s. v. Nogle kan man see ere voksne i fugtig Jordbund, de ere vandede og give intet Extrakt, enkelte ere uden Tvivl kun komne med for at gjøre Krandsen større. Med Forundring seer man, at kun faa ere plukkede af de mange, som bramme i Optegnelsen, maaskee ere de visnede forinden. Anmelderen slutter med det Ønske, at der ikke igjen maa gaae 16 Aar, inden en ny Samling tilbydes Publikum, og

de 4 Bind i Tiden 1803—29, da de sluttede. Det første, paa Dansk udgivne medicinske Tidsskrift »Physicalsk oeconom. medico-chir. Bibliothek« var gaaet ind 1806, og tilbage blev saa alene det 1809 første Gang udgivne »Bibl. f. Læger«, i hvis Tilbliven utvivlsoomt Paul Scheel og Guldbland havde den væsenligste Andel, forsaa-vidt den nøje Forbindelse, hvori disse To stod til Direktionen for det Classenske Fideikommis gav Stødet til Oprettelse af det Classenske Literaturselskab for Læger, der bl. a. fornemmelig satte sig Opgaven at udgive et dansk, periodisk Tidsskrift. I dette, der efter sit første Program vel nok saa meget tog Sigte paa at befordre Kundskaben til de nyeste vigtige Skrifter i Videnskaben, møder man nu i den første Snes Aar af dets Bestaaen i meget sparsomt Maal originale Meddelelser fra Lægers Fødselspraksis; de i alle Henseender saa trykkende Tider lagde ogsaa en kold Haand paa Trangen til videnskabelig Forbindelse mellem Lægerne i Hovedstaden og Provinserne.

Fraregnet de to før nævnte Schlegel'ske Kejsersnit, meddelte 1815 og 1823, bødes der i »Bibliothekets« første 20 Aar af Kasuistik udenfor Fødselsstiftelsen kun et Par Beretninger om abscederende Ekstrauterinsvangerskab med protraheret Udstødning af Fosterknogler, af hvilke det første var observeret i Frederiks Hospital (1797—99) og blev beskrevet i »Bibl.«s første Bind, 1809⁹³), af Overkirurgen Schumacher, der under Pt.s langvarige Diarre maatte fremhjelpe Benstykker fra Rektum; det andet⁹⁴) meddeltes (1824) af Winding, praktis. Læge i Roskilde, der 1818 blev hentet til en Kone, fordi Manden ved Koitus havde »stødt paa noget haardt i Moderen«. Aar og Dag forud havde Jordemoderen fremhjulpet forraadnede Benstykker af Tvillinger, derefter havde hun været saa nogenlunde tilpas og kunnet styre sit Hus til den sidste Tid, da der under Feber afgik Ikor fra Fødselsvejen. I orificium uteri laa et os occipitis, som Winding ekstraherede og i den følgende Tid flere ossa. Hans Refleksioner over Tilfældet, der sidestilles Schumachers ovennævnte, gik ud paa, at begge viste, »at en enkelt uirritabel Constitution kan i flere

---

at alle Lægevidenskabens Dyrkere, som høre til Selskabet, maae i deres Have opelske ret mange gavnlige Urter, som kunne bidrage til at forskjønne den næste Krands«. — Til hvilket Sortiment hans egne og Saxtorphs Artikler henregnes, nævner Bang altsaa ikke(!).

⁹³) »Unaturlig Forløsning efter 6 Aars Frugtsommelighed«.

⁹⁴) »En Forløsning af forraadnede Dele af Tvillinger, fuldendt 3 Aar efter dens Begyndelse«.

Aar taale en betydelig forraadnet Masse i Legemet, uden at angribes af den farlige Typhus, som ellers almindeligen efter faa Dage paafølger Moderkagens Tilbagebliven og Forraadnelse i Moderen«.

Endelig er at nævne et af Göricke (i Varde) 1827 meddelt⁹⁵⁾, men ikke af ham selv iagttaget, Tilfælde af »Selvvending«. Da han kaldtes til, laa en Arm fremme, og Skulderen følte i Modermundens, hvilken Situation ogsaa havde været tilstede, da Jordmoderen Aftenen før kom til. Afventende, paa en nærliggende Herregaard, en Kollegas Ankomst, fik han her Bud om, at Barnet var født, »det kom paa sin Rumpe«, forklarede Jordmoderen, og var fuldbaarent. Det forudgaaede lange Fødselsforløb og Føsterstillingen gør det vel sandsynligt, at det har drejet sig om en *Evolutio spontanea*. — Dennes Mulighed ved fuldbaarent Barn berørte Saxtorph ikke i sine Forelæsninger, han tillagde overhovedet Denmans Iagttagelser ringe Værd og ansaa, ligesom Faderen, Jordemødrenes Kendskab til denne Udgang ved Skraaleje for unødvendigt.

Ikke mindst i Betragtning af Tidens Mangel paa originale Meddelelser af virkelig videnskabeligt Tilsnit bør her — om end mere tilhørende den komparative Anatomi — nævnes Herman Gartners »Anatomisk Beskrivelse over et ved nogle Dyr-Arters Uterus undersøgt glanduløst Organ«, hvorom han gav Meddelelse ^{9/6} 1822 i kgl. med. Selskab og samme Aar udgav et Separatskrift. Arbejdet, der skaffede ham Vidensk.s Selsk.s Sølvmedaille, dømtes i Datidens Anmeldelser (Bibl. f. Læger, Okens »Isis«) til formentlig at ville komme til at spille en Rolle i den »saa dunkle Konceptionstheori«, hvad jo ikke blev Tilfældet. Thi Gartners Opdagelse af de efter ham benævnte »Gange« var — dog uden hans Vidende og iøvrigt ogsaa glemt af den Tids Anatomer — alt gjort af Malpighi (omtalt i et Brev til Jacques Spon i Lyon), og senere, 1829, paaviste Jacobson (Vidensk.s Selsk.s Forhandl.), at de af hans afdøde Ven fundne »Gange« var Primordialnyrernes, de Wolff'ske Legemers, Residua efter Kirtlens Atrofi. Men Gartners Afhandling røbede særligt videnskabeligt Anlæg for de komparativ anatomiske Opgaver, af hvilke vistnok flere var planlagte, hvorfor hans tidlige Død (1827) vakte Beklagelse⁹⁶⁾.

⁹⁵⁾ Bibl. f. Læger, 7. Bd., P. 340.

⁹⁶⁾ Som det fik Udtryk i Præsten ved Garnisons Menighed, Prof. Brorsons Tale ^{9/4} 1827 ved Gartners Grav: »Vel hvilede hans bristende Øje paa mange ufuldendte Arbejder, hvis lykkelige Fremgang vi troede han skulde opleve«.

Medens saaledes de første 3 Decennier af Saxtorphs Overlægetid i høj Grad bar Armodens Præg, hvad literære Meddelelser paa Fødselshjælpens Omraade angik, kom der i hans sidste Ti-aar en Fremgang, der ganske vist ikke skyldtes Impulser fra hans Side, men andre Omstændigheder. Da Otto, 1828, havde overtaget Redaktionen af »Bibl. f. Læger«, kom dette Tidsskrift, der ogsaa havde sin trange Periode — fra 1815—20 udkom kun to Bind — paa fastere Grund, udgik hyppigere og i udvidet Format, hvorved Adgangen for originale Meddelelser lettedes. Men Otto var jo — som Herholdts svorne Tilhænger — Repræsentanten for den gamle Skole, der ikke vilde og ikke kunde bane Vej for det Gennembrud, den i Frankrig udviklede, stringent naturvidenskabelige Metode maatte bringe ogsaa i Videnskaben hos os, og den hos de Yngre gærende Misfornøjelse med det gamle stagnerende medicinske Selskab gav netop da sit første Udslag i Dan-nelsen af »Philiatrien«, 1829, af hvis Medlemmer en Kreds⁹⁷⁾ 4 Aar efter vovede at tage Konkurrencen op med »Bibliotheket« ved at udgive »Journal for Medicin og Chirurgie«, der skulde være Organ for den ny Videnskab. Forsøget mislykkedes, forsaavidt »Journalen« kun bestod i 3 Aar, men i Løbet af denne korte Tid samledes dog her et forholdsvis større Antal Meddelelser af obstetricisk Indhold, og Bidragene leveredes særligt af de tre oven-nævnte Læger Drejer, Müller og Ballin.

To af Drejers Tilfælde angik Ekstrauterinsvangerskab, hvoraf det ene (1833)⁹⁸⁾ havde et ret ejendommeligt Forløb. I Juni 1831 hentedes han til den 36 aar. Dame paa Grund af et Besvi-melsesanfald med Krampe, der opfattedes som epileptisk; hun mente sig gravid i 2. Maaned, havde født en Gang tidligere for 13 Aar siden. I August gentog Anfaldene sig, og i November kom der Febrilia og Underlivssmerter, hvortil traadte Ischuri, der krævede Kateder, hvis Indførelse var vanskelig. Nu først anstilledes Eksploration, hvorved fandtes en komplet Retroversion af Uterus; Underlivet var udvidet som i 7. Maaned, og Fosterdele saavel som Bevægelser føltes tydelig, saa at der ikke var Tvivl om et Ekstrauterinsvangerskab. Under fortsat Anvendelse af Kateder, da Re-

— Besynderligt nok er H. Gartner ikke nævnt i Gurll-Hirsch »Lexikon hervorrag. Aerzte«, hvor derimod den yngre Broder, Benjamin, figurerer med sine lidet betydningsfulde Arbejder (se her P. 273).

⁹⁷⁾ Bendz, Larpent, Haugsted, Sommer, Levy o. fl.

⁹⁸⁾ 1. Bd.: Et Tilfælde af Ekstrauterinsvangerskab, der foraarsagede Retroversion.

position var umulig, og antiflogistisk Behandling tabte Tilfældene sig; i Januar 1832, da hun mente sig i 9. Maaned, kom der Trængsler og Blodafgang, som gentog sig i Februar, men derefter begyndte Underlivssvulsten at aftage, og fra April indfandt Menstruationen sig og var senere regelmæssig. Svulsten følte fremdeles i Underlivet, Uterus var halvt retroverteret, hun befandt sig vel og var beroliget, ikke mindst ved ogsaa gennem Etatsraad Saxtorph at høre, at hun trods Svulsten »kunde opnaae den højeste Alder«. Prognosen var dog stillet hende for gunstig, thi Sygehistoriens Afslutning meddelte Drejer 6 Aar senere i det 1839 udg. 1ste Bd. af »Ugeskr. f. Læger«. Paa nær lette nervøse Symptomer havde hun befundet sig fuldkommen vel til April 1839, da der pludselig kom peritonitiske Tilfælde i stigende Heftighed, sterkorøse Brækninger, der lod formode en Volvulus, og letal Udgang d. 15. April. Ibsen foretog Sektionen og uddissekerede den i h. Reg. iliaca liggende, til Oment og Tarme adhærente Svulst, der indeholdt et meget indskrumpet og sammenklemt men fuldkomment udviklet Foster. Nederste Del af Ilium, kort før Overgangen i Blindtarmen, var indeklemt mellem to Fremstaaenheder af Svulsten, der viste sig at være Fosterets tvende korslagte Underkstremiteter; Livmoderen havde et normalt Leje.

Det andet, af Drejer (1834)⁹⁹⁾ beskrevne, Tilfælde kom han til kort efter Katastrofens Indtræden og var, da Svangerskab betvivledes, ikke klar over Diagnosen, der først stadfæstedes ved Sektionen, som viste det 5 Maaneders Fosters Placenta insereret i den udvidede, bristede, højre Tuba. Eschricht dokumenterede, at Corpus luteum fandtes i venstre Ovarium, hvorfor Æggets Passage fra dette til højre Tuba var Drejer dunkel. Senere, 1844, oplyste Eschricht i det kgl. Videnskab.s Selskab, at Moderkagen ikke sad i Tuba men paa Ligam. latum, Ægget var altsaa ikke opfanget af Tuba men faldet ud i Abdomen. — Drejers Meddelelse i »Journalens« 2det Bd. (1833)¹⁰⁰⁾ om to af ham 1826 og 1833 iagttagne Tilfælde af Hæmatoma vulvæ har jeg nærmere omtalt i Monografien om M. Saxtorph¹⁰¹⁾, da det var første Gang saadant blev beskrevet herhjemme, og den første Observation viste ikke blot Drejers eget men ogsaa Fengers og Sylv. Saxtorphs Ukendskab til Komplikationen. — Fra samme Aar endelig (1833)

⁹⁹⁾ Et Svangerskab i h. Modertrompet.

¹⁰⁰⁾ Tvende Tilfælde af stor Blodsvulst Pudenda muliebria.

¹⁰¹⁾ P. 359—60.

havde han i »Bibl. f. Læger«¹⁰²⁾ berettet om en Ruptura uteri med heldig Udgang. Jordemoderen havde paa Grund af Blødning gjort en besværlig Vending men ikke formaaet at fremhjælpe Hovedet, hvad ret let lykkedes for Drejer. Nogen Kollaps efter Forløsningen tillagdes ikke videre Betydning, men da den et Par Timer senere blev betydelig, frygtede han for indvendig Hæmorrhagi, gik op med Haanden og blev rædselsslagen ved gennem den bagtil bristede Uterinvæg at møde Tarmslynger. Efter langvarige alarmerende Symptomer begyndte en Bedring i 6te Uge, og Helbredelse fulgte. Et halvt Aar efter blev hun atter gravid, da det efter Fødslen tøvede med Placentas Udstødning, gik han op, ikke mindst af Nysgerrighed, for at føle, om der var Cikatrice, men Alt syntes naturligt (!).

Af Ballins korte Meddelelser i »Journalen« angik den ene (1834)¹⁰³⁾ en Tangforløsning foretaget 1 Time (!) efter den Fødendes Død (Ftise), hvor Hoppe og Müller var tilstede; det var efter den sidstes Raad, at den Vej blev foretrukket for Kejsersnit. Sin Mistro til Sekale fik Ballin bekræftet i et sammesteds¹⁰⁴⁾ ref. Tilfælde af langsom Udvidning af Modermunden hos en 30aar. Primipara, hvor han vilde eksspekttere, men paa Eschrichts Tilskyndelse gav han 10 Sekalepulvere à 10 gran uden Virkning, og den noget efter foretagne Tangforløsning bragte dødt Barn. Ved Retention af en 3 Maaneders Abortplacenta frugtede Midlet heller ikke, og manuel Udtagelse maatte til. — I sine Forelæsninger var Saxtorph ikke nogen Ynder af Sekale men foretrak Laudanum i Mixt. nitrosa; dets Anvendelse synes for en Tid at have vundet Indpas hos os, at dømme efter nogle »Bemærkninger om fødselsvidenskabelige Gjenstande«, som Manicus, Regimentskirurg i Eckernförde, 1830 oplæste i det kgl. med. Selskab¹⁰⁵⁾, hvori han fremhævede, at Tangens Brug var blevet indskrænket, siden Sekale »desværre« var kommet fra Jordemødrenes i Lægernes Hænder: »hvorledes er dette giftige Middel, der ofte bevirker Inflammation i Uterus, endnu oftere Fosterets Død, kommen til denne høie Rang?«

Ved en Meddelelse i det 1840 udk. 3die Bd. af »Ugeskr. f.

¹⁰²⁾ 19. Bd., P. 275.

¹⁰³⁾ 5. Bd., Forløsning efter den Fødendes Død.

¹⁰⁴⁾ 6. Bd., Secal. cornut. anvendt ved en for langsom Fødsel og ved en Abort.

¹⁰⁵⁾ Bibl. f. Læger, 16. Bd., P. 242.

Læger¹⁰⁶⁾ om en Livmoderbristning stillede Ballin ikke sin Habilitet som Akkoucheur i det bedste Lys. Der skulde anlægges Tang paa et højtstaaende Hoved, som de voldsomme Veer ikke bragte videre, men efter den ene Tangarms Anlæggelse var Hovedet gledet op, og det var umuligt at anlægge den anden, Hovedet følte ikke mere. Veerne hørte op, men der var ikke Kollaps, og han forlod den Fødende nogle Timer, hvorefter Situationen var den samme, Pulsen var bleven hyppig, og Smerter begyndt i Underlivet. Næste Dag aflagdes hyppige Besøg; Tilstanden var uforandret, men den følgende Morgen var hun kollaberet. Ved Middagstid hentedes Prof. Müller, »der undrede sig over endnu at træffe hende i den Tilstand 40 Timer efter den formodede Ruptur«; han foretog Vending, hvorved følte Tarme, idet Vagina bagtil var totalt løsnet fra Collum uteri. At Forløsningen saa længe blev opsat, undskyldte Ballin med de manglende Symptomer paa Ruptur, særligt at der ikke var Hæmorrhagi: »præventivt kan vist Intet gøres, da Rupturen i de fleste Tilfælde opstaaer, uden at man aner nogen Fare i saa Henseende«, en aaben Tilstaaelse af, hvor lidt Opmærksomheden hos os var vakt for Erkendelsen af en truende Bristning. Denne skænkede ikke nogen Omtale i Saxtorphs Forelæsninger, i paafaldende Kontrast til hans Samtidige, P. G. Cederschjöld, der allerede i sin Jordmoderbog 1829, og end skarpere i Lærebogen 1839, fremhævede den poseformede Udvidning af Livmoderens nederste Del, tæt Moderhalsen, som præmonitorisk Tegn paa Bristning, »idet Vævet her, givende efter for Sammentrækningen i den øverste Del af Livmoderen, bliver tyndt og svagt«.

Paa Grundlag af en 20aar. Praksis i Provinsen fandt endelig Joh. C. Müller Anledning til i en Artikel¹⁰⁷⁾ i det første Bd. af »Journal for Medicin og Chirurgie« at fremhæve, at den praktiserende Læge, der observerer Fødslen fra Begyndelsen af, ofte har bedre Lejlighed til at se Naturens Kræfter end Fødselshjælperen, der kommer i yderste Øjeblik og skal hjælpe, og til Illustration heraf refereres da et Tilfælde, hvor Jordmoderen efter Vending ved Skraaleje havde afrevet Hovedet, hvilket Müller, der

¹⁰⁶⁾ P. 251, Et Tilfælde af Rupt. uteri (opl. i Philiatrien). Den saa sent udførte Forløsning uldgik ikke H. C. Saxtorphs Kritik (Ugeskr. f. Læger, 14/11 40) og fremkaldte en Polemik inellem ham og Forf. i Ugeskriftets følgende Numre.

¹⁰⁷⁾ Bemærkninger om Naturens Virksomhed i enkelte besværlige Fødsler.

kom til 10 Timer senere, ikke formaaede at hjælpe frem manuelt eller ved Hager, da kun to Fingre lod sig indføre i Uterus. Han forlod da Konen og erfarede, at Hovedet var født den næste Morgen spontant. — Som et Omraade, hvor hans Landsmænd stillede sig tvivlende overfor, hvad Naturen formaaede, nævner han dernæst Ansigtspfødslen og fremhævede den store Kontrast mellem, hvad Boër i saa Henseende lærte, og andre af Tidens store Mænd, deriblandt Saxtorph.

Til de af Schumacher og Winding ref. ovennævnte Tilfælde af Suppuration i en ekstrauterin Ægsæk med Elimination af Fosterknogler føjede Kjær, Distriktslæge i Holstebro¹⁰⁸), endnu et, observeret 1830¹⁰⁹), der under det treaarige Forløb — Graviditeten var begyndt 1827 — var blevet ganske misforstaaet af Jordemødre og Læger, og hvis rette Tydning næppe var helt present for Kjær og Distriktskirurg Petersen i Skive, da de opererede hende. Abscessen var brudt igennem ved Navlen, efter Dilatation af Aabningen her tømtes med Besvær en Mængde Fosterknogler, og i Bunden af Sækken bemærkedes en speciester brusagtig Ring, som Begge antog for den øverste Del af Collum uteri og en spalteformig Fordybning i samme for Orif. internum uteri (!), hvilken Ring ansaas for Aarsagen til, hvis Fosteret virkelig havde været i Uterus, at det ikke kunde fødes. Den efter Barnets Død ved Juletid 1827 paany tilbagevendte Menstruation faldt det Forf. vanskelig at forstaa, fordi den indre Modermund jo var lukket, hvorfor Spørgsmaalet kom op, om Moderhalsen eller Vagina havde overtaget Sekretionen (!).

Den overfor Ekstrauterinsvangerskab bristende diagnostiske Evne dokumenteredes iøvrigt ogsaa under Forhold, hvor speciel Sagkundskab kunde formodes at raade, saaledes i et Tilfælde observeret i Frederiks Hosp., mens Bang var Overmedikus, og refereret af hans Reservelæge Høgh-Guldberg¹¹⁰). Pt. indlagdes i Marts 1836 og forlod efter eget Ønske Hospitalet midt i Maj, uden at man var blevet klar over en gaadefuld Hævelse over h. Lig. Poupert., der var behandlet med Iglær og Omslag. Hun indkom atter

¹⁰⁸) Død 1887 som Stiftsfysikus i Ribe.

¹⁰⁹) Bibl. f. Læger, 1833, 18. Bd., Beretning om Jens Christensen Moss' Kone, af hvis Underliv ved Snit blev uddraget et for længere Tid siden dødt Foster Saxtorph oplæste Kjærs Journal i det kgl. med. Selskabs Møde ¹⁸/₁₂ 1833.

¹¹⁰) Ugeskr. f. Læger, 1839, 1. Bd.

i September og meldte sig selv som gravid og havde følt Liv, men ikke i de sidste Dage. Hun døde pludselig efter 10 Dages Forløb, der gjordes Gastrotomi kort efter, hvorved et 8 Maaneders, noget putresceret, Foster fandtes i en ekstrauterin Ægsæk. Heller ikke under det 2det Hospitalsophold var Diagnosen stillet.

Naar der til den her kort skitserede obstetriciske Kasuistik fra Læger udenfor Fødselsstiftelsen (i Tiden til 1840) føjes et Par Meddelelser om vanskelig Forløsning paa Grund af Foster misdannelser, der meget lignede hinanden, er Rækken i det væsentlige sluttet. Det ene er berettet i »Journal for Med. og Chir.« 1835¹¹¹⁾ af Mansa, Divisionskirurg i Søværnet. Ved Fremhjælpning efter Hovedets Fødsel havde Jordmoderen revet Halsen over, Mansa vilde ekstrahere med Krog i Aksillen, men Armen afreves, saavel den ene som den anden, han aabnede Toraks, lagde skarp Hage paa Vertebræ og Costæ, men forgæves. Den nu tilkaldte Prof. Jacobson formodede straks Forstørrelse af Fosterets Nyrer, gennemborede Diafragma, borttog Hepar og følte nu Underlivet fyldt af en kompakt Masse, de cystisk degenererede Nyrer, der destrueredes, saa Haanden kunde komme ind, og Ekstraktionen afsluttes¹¹²⁾: — Ret analog var en Meddelelse (1840)¹¹³⁾ fra Distriktslæge Lumholdt i Skive, hvor under ganske samme Forhold Modstanden hidrørte fra en Hydronefrose.

¹¹¹⁾ 8. Bd., Sjelden Foranledning til vanskelig Fødsel.

¹¹²⁾ Levy mindedes Tilfældet i en Beretning om en analog Forløsning, han 1854 foretog sammen med Bremer og Prof. Larsen (Bibl. f. Læger, 1855, 6. Bd.).

¹¹³⁾ Bibl. f. Læger, N. R., 3. Bd. Beretning om et sjældent Misfoster.

VII.

Eschricht konstitueret Overakkoucheur. — Müllers Beretning om Stiftelsen i Stormgade. — Diskussion om Saxtorphs Efterfølger. — Levys Udnævnelse til Lektor $15/9$ 1840. — Bangs Plan om et Overdirektorat. — Levys Protest mod samme. — Direktionens Forhandling derom. — Sundhedskollegiets Protest. — Bangs Udnævnelse ved kgl. Resol. $12/7$ 1841. — Levys Rejseansøgning. — Afslag paa samme. — Udnævnelse til Professor i Jordemodervidenskab $29/9$ 1841. — Eschrichts Fratræden. — Hans Virksomhed som konst. Overakkoucheur. — Uenighed om Juliane Maries Legat. — »Musæum Saxtorphianum«. — Kayser Underakkoucheur. — Personskifte i Direktionen. — Mich. Lund Inspektør. — Klinisk Undervisning i Stiftelsen. — Levys Plan. — Dens Modtagelse i Direktionen. — Overpræsidentens Forslag. — Levys Kritik af samme. — Sagens Henlæggelse. — Klage fra Fysici over Jordemoderuddannelsen. — Ændringer i denne. — Læredøtres Klager over Levy. — Affæren Maren Faccou og Sidsel Sørensdatter. — Spektakler paa Kandidatværelserne. — Kayser søger Afsked. — H. C. Saxtorph Underakkoucheur. — Stigende puerperal Mortalitet. — Beslutning om Stiftelsens Lukning. — Modstand fra Bangs Side. —
Stiftelsen lukket $28/11$ 1844. —

Kort efter Saxtorphs Død tilskrev Direktionen Eschricht, at Stiftelsen i Amaliegade efter nærmere Bekendtgørelse igen vilde blive aabnet d. 17. Maj 1840, og at det altsaa var en Selvfølge, at han midlertidig overtog Saxtorphs Forretninger i deres hele Omfang. I det lidt ironiske Svar ytrede Esricht, at han delte Direktionens Mening, hvoraf vel nødvendigt fulgte, at alle de ham hidtil som Underakkoucheur paalagte Forretninger — Tilsynet med Ammestuerne, den hele Undervisning af Jordemødrene (den han indtil de sidste Aar havde delt ligelig med Overakkoucheuren), Tilstedeværelsen ved enhver, ikke naturlig, Fødsel (hvilket hidtil var ham overdraget om Natten) o. s. v. — fremdeles paahvilede ham. Det var ham en Beroligelse ved Dr. Levys Ophold i Stiftelsen at vide en paalidelig Læge i Nærheden, der sikkert ikke vilde nægte ham sin kollegiale Assistance, og det henstilledes til Direktionens bedre Bedømmelse, hvorvidt der skulde være Anledning til at gøre en saadan Assistance, der muligvis kunde være nødvendig, til Pligt for denne Læge, eller hvorvidt maaske endog enkelte af Underakkoucheurens Pligter straks kunde overdrages ham. I Direktionen forstod man Vinket, og det overdroges Levy i Vakancen at lede Jordemoderundervisningen, som og at være Overakkoucheuren til Hjælp i de Forretninger, hvortil hans Assistance af denne maatte anses nødvendig.

Samtidig med den officielle Meddelelse til Kancelliet om Saxtorphs Død havde Direktionen i Skrivelse til dette gjort Rede for Embedets Beskaffenhed, at der jo desværre ikke var overdraget den nogen Udnævnelses- eller Forslagsret, som Tilfældet var med Lægeembederne ved Fredr. Hospital, men at Undervisningen ved Stiftelsen hørte under det medicinske Fakultet. Tillige underrettedes Kancelliet om, at Stiftelsens Lokale og Inventar i Amaliegade nu var blevet »fuldstændigt desinficeret«, og at Virksomhedens Genoptagelse var berammet til 17. Maj. Skøndt Prof. Eschricht var underrettet om, at han »selvfølgelig« overtog Akkoucheurs Forretninger i deres hele Omfang, »saa er det dog af væsentlig Interesse for Stiftelsen, at der ved Valget af den ny Accoucheur haves et særdeles Hensyn til hans Dygtighed som Læge ved en Stiftelse af saa betydeligt Omfang som den heromtalte. Efter hvad der er os forebragt, skal det nu have sine Vanskeligheder at faa Posten som Prof. art. obstetriciae besat, og vi tør derfor forvente, at der forinden der træffes noget Arrangement i den Henseende, maa aabnes Directionen Leilighed til ogsaa at kunne yttre sig om Valget med Hensyn til hans Ansættelse som Accoucheur«.

Det var vel naturligt, at der med en vis Forventning saas hen til, hvad Resultat Installationen i den interimistiske Anstalt i Stormgade skulde bringe. Den Rapport, Müller, efter den her afsluttede Virksomhed, $\frac{25}{5}$ 1840 indsendte, bragte ikke nye Skuffelser men ydermere Iagttagelser af særlig Interesse, om de end maaske ikke paa rette Steder blev værdsatte, som de fortjente. I alt indlagdes 356 Fødende, hvoraf 223 fritliggende Ugifte. Der blev 4 Gange gjort Vending ved Skraaleje, 10 Tangforløsninger og 2 Gange kunstig Placentaløsning, 10 Underkropfødsler overlodes til Naturen. 330 Barselkvinder udgik friske, 19 sendtes til Alm. Hosp. (Syfilis og Scabies), 5 til Fredr. Hosp. og 2 døde i Stiftelsen, den ene af Puerpuralfeber, den anden »led af Anasarka«, Placenta maatte kunstig fjernes. Blandt de 5 til Fredr. Hosp. Evakuerede døde 1 (Puerperalfeber), Udfaldet for de 4 andre berører Rapporten ikke, men (egen) Undersøgelse af Hospitalets Dødeprotokol viste (i Tiden $\frac{7}{2}$ 40— $\frac{29}{4}$ 40) 4 fra Stormgade indsendte Barselpatienter. De gør vel altsaa Billedet lidt mindre lyst end det, Rapporten tegnede. Alt gik godt til 11. Februar, da brød en Epidemi løs, der varede til 9. Marts med 15 Angrebne, hvoraf 2 Døde. Senere var Sundhedstilstanden god. Nok saa interessant er nu,

som berørt, Müllers Beretning om den nævnte Epidemi og hans Syn paa Barselfeber overhovedet, der skal anføres verbotenus:

»Endskjøndt det er vanskeligt at angive de Betingelser, hvoraf en epidemisk Sygdoms Oprindelse og Udbredelse er afhængig, troer jeg dog ikke at burde ende denne min Beretning uden dertil at knytte nogle Bemærkninger om Oprindelsen og Forplantelsen og den pludselige Standsning af denne kortvarende Epidemie. — Om Puerperalfeberen i Almindelighed er en Virkning af atmosfæriske Aarsager eller forplantes ved personlig Smitte eller maaskee en Virkning af begge disse Aarsager, er et Spørgsmaal, jeg ikke her vil indlade mig paa at besvare, men at den Epidemie, som i sidste Maaneder af forrige Aar herskede paa den Kgl. Fødselsstiftelse, neppe kunde hidrøre fra Luftsmitte, synes mig at fremlyse deraf, at der idetmindste i November Maaned ingen Puerperalfeber herskede i Byen, og at den Mortalitet, som i December fandt Sted i Byen, langtfra stod i noget Forholdt til den i Stiftelsen; at dennes Sygdom derimod hidrørte fra eller vedligeholdtes ved locale, i Stiftelsen selv begrundede Aarsager, synes at være temmelig klart deraf, at der i den interimistiske Fødselsanstalt ikke viste sig noget Spor af Sygdommen i de første 5—6 Uger efter dens Oprettelse. Efter denne Anskuelse vilde det være rimeligt ogsaa i denne Stiftelse at søge Oprindelsen til Sygdommen i locale Aarsager, og jeg troede i Begyndelsen at finde den i den efter Localets Størrelse altfor store Freqvents, som fandt Sted i Februar Maaned, i hvilken ikke mindre end 99 Fødende indkom i Stiftelsen, af hvilke 99 der fra $21\frac{1}{2}$ — $9\frac{1}{3}$ — altsaa netop i den Tid Sygdommen grasserede — indkom og fødte ikke mindre end 41 fritliggende Ugifte, hvilket stærke Tilløb gjorde det umuligt med Conseqvents til gennemføre det Rensnings- og Udluftnings System, jeg indtil den Tid ufravigeligen havde fulgt, jeg havde nemlig hidtil sørget for, at hver Gang en Stue var udtømt, blev den vadsket og udluftet i flere Dage, før den igjen toges i Brug, nu derimod maatte Vadsningen undertiden ganske tilsidesættes og Udluftningen indskrænkes til nogle Timer; hvad der end mere talte for denne Anskuelse, var den Omstændighed, at der blandt de Fødende, som vare indlagte i den store Sal i 2den Etage, som er forsynet med Vinduer til 2 Sider, og hvor altsaa det bedste Luftræk kunde finde Sted, aldeles ikke fandtes Spor til nogen Slags Sygdom, skjøndt omtrent $\frac{1}{3}$ af de fritliggende Ugifte indlagdes paa denne Stue. Det var mig imidlertid paafaldende, at Sygdommen i Begyndelsen af Marts viste sig paa flere Stuer, og det saaes jevnlig, at een Barselkone var haardt angreben, medens den nærliggende var aldeles fri for Sygdommen. — Ved at efterforske en anden mulig Aarsag til Sygdommens Udbredelse fandt jeg, at blandt 14 af de Syge, hvor Sygdommen viste sig med meget betænelige Symptomer, vare 8 betjente af een og 6 af en anden Jordemoder. Ideen om personlig Smitte, som især tydelig er udtalt af Gooch¹⁾, laa nu temmelig nær, og de Forholdsregler, som bleve tagne i Overensstemmelse hermed, kronedes med et særdeles heldigt Resultat. Den 7de Marts, da Sygdommen saavel i extensiv som i intensiv Henseende var paa sit Høieste, dispenserede jeg hine

¹⁾ S. her Pag. 246.

2de Jordemødre indtil videre fra at betjene Fødende og brugte dem alene til Opvartning af de Syge og disses Børn, der blev tillige antaget extra Vaagekoner til de friske, alle Stuerne bleve efterhaanden, som de vare tømte, gennemrøgede med Chlor, Sengene vadskede med Chlor-kalk Opløsning, og Sengeinventariet, som var laant fra Garnisons Hospital, var Inspecteuren sammesteds villig nok til at ombytte med andet. Den 9de Marts, altsaa 2 Dage efter hine Jordemødres Dispensation, tilkom den sidste Puerperal Patient (som ogsaa var betjent af den ene af disse), den eneste hos hvem der viste sig græsgrønne Brækninger, og Sygdommen var nu standset som ved et Trylleslag. Efter at alle de Syge vare udkrevne, lod jeg saavel hine Jordemødre som Opvartnings- og Vaagekonen forblive flere Dage udenfor Anstalten og give et Søbad med en Portion Chlor-kalk, samt beordrede dem at møde i andre Klæder end dem, de havde under Epidemien, og siden den Tid er, som bemærket, ingen af de Fødende, de betjente, blevet angrebet af noget Slags Sygdomstilfælde.

Lader nu end Udbredelsen og Standsningen af Sygdommen sig nogenlunde forklare ved disse Kjendsgjæringer, er jeg dog endnu i Tvivl om Aarsagen til dens første Opkomst, og hvad jeg herom kan fremføre, indskrænker sig til Gisninger. Vist er det, at af de 5 Fødende, som fra Alm. Hosp. bleve indlagte i Stiftelsen, havde nogle ligget i Hospitalet i den Tid, flere af Puerperalfeber Lidende vare indlagte sammesteds (af hvilke dog kun een blev angreben af Sygdommen, men rimeligvis er smittet i Stiftelsen), mærkelig nok er det ogsaa, at den Kone, som den 21. Februar blev syg, og fra hvem Sygdommens egentlige Udbredelse synes at maatte regnes, skal i sit Huus have havt en af de Barselkoner i Logis, som i Alm. Hospital havde gennemgaaet Sygdommen. At denne saaledes kan være indslæbt, er i det mindste ikke umuligt, dog er det mig ikke bekjendt, at den første Kone, som leed og døde deraf, har været i Berøring med nogen anden Puerperal Patient, men da det er noksom bekjendt, at nedtrykkende Sindslidelser have en mægtig Indflydelse paa Barselkoner, og da denne unge Kone i høj Grad leed af saadanne, var det maaskee ikke umuligt heri at søge Grunden til Sygdommen, at den anden Patient, som fødte netop da Sygdommen havde naaet sin Høide hos hiin, er bleven smittet af hende, har jeg megen Grund til at antage; herved maa jeg tillige bemærke, at den Jordemoder, som havde betjent den sidstnævnte Kone, som fødte den $13\frac{1}{2}$ og $17\frac{1}{2}$ blev indlagt paa Fredr. Hosp., ogsaa betjente den 3die Kone, som fødte den 20de, og fra hvem den egentlige Epidemie synes at være udgaaet, og som netop er den Jordemoder, der senere betjente 7, som alle blev angrebne af Sygdommen, hvorved dog maa bemærkes, at hun i dette Mellemlum havde betjent 3 andre, som alle undgik Sygdommen.

Om det heldige Udfald maa tilskrives Epidemiens Mildhed, eller den indgribende Behandling, som øieblikkelig blev anvendt, tør jeg ikke afgjøre, Kun troer jeg ikke at burde undlade at bemærke, at der ved den virksomme Assistance, som blev ydet af Hr. Bataillonschirurg Carøe, som aldrig var fraværende ved Stiftelsen paa den Tid, jeg maatte tilbringe udenfor samme, ikke er bleven spildt noget Øieblik, før Hjælpen blev anvendt, saasart de første betænkelige Symptomer havde viist sig. <

For videre Kredse fremlagde Müller disse i Interimsanstalten vundne Erfaringer saavel gennem en Oplæsning i Philiatrien som ved en Artikel »Bidrag til Puerperalfeber Epidemiernes Historie« i Ugeskr. f. Læger²⁾, der ogsaa var bestemt for det 2det skandinaviske Naturforskermøde i København (2.—10. Juli 1840), men ikke kom frem her. Det Spørgsmaal, Müller havde lagt en vis Vægt paa, Smittens mulige Overførelse gennem Personer, der for ham var et Fingerpeg til »ikke i Tro paa atmosfæriske telluriske Indflydelser at lade Epidemierne gaa deres Gang«, blev nu, som forhen berørt, næppe tilbørlig vurderet hos os og lige saa lidt andet Steds, thi Jos. Elliot, Adjunkten ved Almänna Barnbörds- huset i Stockholm, en decideret Tilhænger af Miasmalæren, ytrede senere³⁾, at han fandt Müllers Formodning om Sygdommens Overførelse gennem Kontagium »föga grundad«.

Trods den lille Korrektion, Müllers Beretning vistnok maa tilføjes, hvad Mortaliteten angik, var det vel nok berettiget, at Direktionen under 13de Juni tilskrev ham saa: »Ved at meddele Hr. Professoren Underretning om, at Deres Beretning med en Forestilling fra os af Dags Dato er tilstillet det kgl. danske Cancellie for af dette Collegium at vorde H. Majestæt foredraget, er det os en kjær Pligt at bevidne Dem vor skyldigst forbindtlige Tak for den Interesse og Omhu, som De har udviist mod Stiftelsen, og som til ikke mindre Glæde for Dem end for os har været lønnet med et lykkeligt Udfald«.

Efter at man i den Pag. 224 nævnte Skrivelse til Kancelliet havde forklaret Installationen i Stormgade, henvistes altsaa, hvad Resultatet angik, til den vedlagte Rapport fra Stabskirurgen, hvorpaa gjordes Rede for Desinfektionen af Lokalet i Amaliegade, hvor Alt var blevet udluftet, hvidtet, malet, Tapeter og Paneler fjærnede i alle Rum, som benyttedes af Flere paa engang, og alt Uldent vasket og farvet, Linned bleget, Sengefjedrene gennemrøgede, Krølhaar udpillede, vaskede og gennembagte o. s. v. Udgifterne kunde endnu ikke nøjere kalkuleres, men de vilde beløbe sig til c. 6000 Rdl., hvorpaa Skrivelsen (¹⁰/₆ 40) sluttede saa:

»Efter saaledes korteligen at have forelagt det kgl. d. Cancellie Beretning om det heldige Resultat, der har viist sig ved Stiftelsens Flytning, samt om hvad der er foranstaltet for fuldkommen at desinficere det ældre Locale med dertil hørende Inventar, have vi endnu

²⁾ 1840, Bd. 3.

³⁾ Om Puerperalfeber Epidemierne på Barnbörds hus, Stockh. 1844, P. 16.

ikkun at henlede Collegiets Opmærksomhed paa, at Prof. Müller med utrættelig Omhu og Iver har forestaaet Overaccoucheurens Forretninger og derved ikke mindre end ved sin Uegennyttighed, idet han har nægtet at ville modtage nogetsomhelst Salær for det ham overdragne ekstraordinære og byrdefulde Hverv, har gjort sig værdig til, naar denne Beretning bliver H. Maj. forelagt, deri at vorde omtalt med den Bærmølse, som hans opoffrende Fliid og uegennyttige Sindelag i høi Grad har gjort ham fortjent til.«

Den 2. November kommunicerede Kancelliet den kgl. Resol. af ²³/₁₀, hvorved Hr. Stabskirurg Müller og Bataillonskirurg Carøe tilkendegaves H. Maj.s allerh. Tilfredshed for den Anstrængelse, Uegennyttighed og Virksomhed, de havde vist ved at besørge Akkouchementsforretningerne paa den interimistiske Fødselsstiftelse.

Spørgsmaalet om Saxtorphs eventuelle Efterfølger havde i Forsommerens Løb været Genstand for Forhandlinger og Korrespondancer mellem Kancelliet, Universitetsdirektionen, Konsistorium og det medicinske Fakultet. Til at begynde med havde Universitets Direktionen, der paa daværende Tidspunkt bestod af Gehejmekonferentsraad Rothe, Etatsraad Hansen, Kommitteret i Rentekammeret, og Professor Dr. juris Kolderup Rosenvinge, hvilke vel egentlig ikke turde ventes at sidde inde med specielt Kendskab til den Sag, henstillet, hvorvidt der kunde være Anledning til at søge bevirket en Forandring i den Bestemmelse, at Overakkoucheurposten ved Fødselsstiftelsen altid skulde være forenet med Docentposten i Akkouchement ved Universitetet; ved en Forandring heri vilde opnaas, at det maaske blev langt lettere at finde en duelig Docent, eller, hvad der ogsaa kunde have meget for sig, det blev uforfødt at beskikke nogen netop til dette bestemte Fag, »hvorimod enhver i Medicinen i Almindelighed ansat Professor kunde overtage samme«, om det vel end indrømmedes, at Forelæsningerne over Akkouchement »ikke let vilde kunne holdes med saadan practisk Tendents og saadan Virkning uden af den Mand, der var betroet den vigtige Post som Overaccoucheur«. Direktionen maatte dog, som det var at vente, paa dette Punkt bøje af for Konsistoriums bestemte Afvisning. Midt i Juni tilgik der Direktionen Meddelelse om Udfaldet af Forhandlingerne i Konsistorium og Fakultet. I Betragtning af, at udenfor dette ikke kendtes nogen Læge, der ved Siden af tilstrækkelige Kundskaber og øvrige nødvendige Kvaliteter som Universitetslærer havde saa stor Øvelse og Erfaring som praktisk Fødsels-hjælper, at han allerede nu kunde udvælges til Prof. art. obstetr

og paa Grund af denne Stilling tillige til Akkoucheur ved Stiftelsen, havde Fakultetet anset det tilraadeligt, at en yngre Læge blev adjungeret dette, med Forpligtelse til at holde Forelæsninger over Akkouchement, og at der for denne Læge, saalænge Prof. Eschricht fungerede i Akkoucheurens Sted, aabnedes paa Stiftelsen den størst mulige Lejlighed til at øve sig som praktisk Fødselshjælper, for at han senere kunde modtage Akkoucheurposten, og Prof. Eschricht da aldeles resignere paa sin Ansættelse ved Stiftelsen. Valget af en saadan yngre Læge havde Fakultetet forment at maatte falde paa Doktor Levy. Deri havde Konsistorium ligeledes været enigt og paa Grund af Omstændighederne anset det rigtigst, at bem. Dr. Levy ansattes som Lektor i Medicinen med Forpligtelse at læse over Akkouchement og de i nærmeste Forbindelse dermed staaende Dele af Teorien, hvorimod Konsistorium ikke havde troet at kunne tiltræde en af Fakultetet⁴⁾ tillige foreslaaet Konkurrence, ved at aabne en saadan Adgang til praktisk Uddannelse for endnu en anden yngre Læge, og der da om et Aar eller to fandt en Konkurrence Sted om Professoratet.

Idet da Kancelliet herom udbad sig en Betænkning fra Fødselsstiftelsens Direktion, gik denne (i Svar 3. Juli) ud paa, at man ikke kunde andet end følge Konsistoriums Forslag, Fakultets Tanke om en Konkurrence vilde møde særdeles praktiske Vanskeligheder, og der var ikke Anledning til at anstille en saadan, thi Valget af Dr. Levy faldt sammen med Direktionens Anskuelse. Da han allerede i 2¹/₂ Aar havde virket i Stiftelsens Tjeneste og til største Tilfredshed, burde hans Forberedelsestid næppe udstrækkes længere end et Aar, men med den antydede Mulighed for Øje, at Prof. Eschricht vilde resignere paa sin Ansættelse ved Stiftelsen, maatte man udtrykkelig andrage paa, at det i ethvert Tilfælde blev ham paalagt ikke at fratræde sit Embede, forinden

⁴⁾ Dettets Medlemmer var da kun Bang, Eschricht og Otto; den første var, som Forhandlingerne i Fødselsstiftelsens Direktion viste, ikke stemt for Konkurrence, de to andres Ønske om saadan forklares vel noksom ved deres alt andet end gunstige Stemning overfor Levy. Forholdet mellem denne og Otto havde alt tidligere lidt et Skaar. Sit mindre velvillige Syn paa Nutidsreformerne, som de hos os repræsenteredes af Philiatrien, havde Otto ikke lagt Skjul paa i en Artikel »On the present state of medicine in Denmark« i 2. Bd. af den 1836 begyndte »Brit. a. Foreign. Med. Review«, der nærmest formede sig som en varm Lovprisning af status quo, hvad danske Medicinalforhold angik, hvilket fremkaldte en skarp Kritik af Levy i »Maanedsskr. f. Litteratur« (1837) og en ikke mindre hvas Antikritik fra Otto, med yderligere Svar fra Levy og Philiatrien.

den ny udnævrende Akkouveurs Forberedelsestid var forløben. Slutteligen bemærkedes, at det vilde være nødvendigt, at denne skulde finde sig tilfreds med den Beboelseslejlighed, som Directionen ansaa passende at indrømme ham og Familie.

Ogsaa Publikum, det medicinske og læge, tog interesseret Del i Sagen, og Debatten førtes navnlig af »Kjøbenhavns Posten« med stærk Fremdragen af Bangs Navn og kendelig Uvillie overfor Levy. To Dage efter Saxtorphs Død læstes i dette Organ:

»Da man desværre alt i længere Tid har forudset dette beklagelige Dødsfald, har der blandt det lægevidenskabelige Publikum naturligvis været megen Tvivl om, hvorledes den Afdødes vigtige Post som Overaccoucheur ved den kgl. Fødselsstiftelse skulde besættes. Uagtet der naturligvis endnu Intet er afgjort om denne vigtige Sag, troe vi dog med temmelig Sikkerhed at kunne berette, at Overaccoucheurposten vil blive overtaget af Etatsraad Bang, og at Dr. Levy efter al Sandsynlighed vil blive ansat som Lektor i Accouchement og maaske ogsaa indtræde som Underaccoucheur ved Stiftelsen, hvilken Post da Prof. Eschricht fratræder.«

Hvortil Ugeskrift for Læger (²⁸/₄ 40) bemærkede:

»En af Kjøbenhavnspostens Medarbejdere, der har Udseende af at være i Besiddelse af Etatsraad Bangs Fortrolighed, troer med temmelig Sikkerhed at kunne berette, at denne vil overtage denne vigtige Post. Da vi hverken kunne bekræfte eller benægte dette, ville vi indtil videre troe det, dog ansee vi det for aldeles sandsynligt, at Etatsraaden vil vedblive at docere Therapi.«

Noget senere, da Rygter om Fakultetets Planer var sivede ud, mødte »Kjøbenhavns Posten« atter (⁴/₆) frem med Stabskirurg Müller i Baghaanden, hvis Bang skulde være uvillig:

»Der fortælles om et Forslag fra medicinsk Facultet, ifølge hvilket der i et Aar skulde gives tvende unge (bestemte) Læger Leilighed til paa Fødselsstiftelsen at forskaffe sig den fornødne practiske Øvelse og efter Udløbet af et Aar afholdes Concurrence mellem dem. Vi kunne ikke fæste Lid dertil. Et saa uværdigt Skalkeskjul for Vilkaarlighed som en Concurrence er mellem tvende begunstigede og forud uden iøinefaldende Grunde designerede Personer, vil Facultetet neppe betjene sig af! Facultetet maa indsee Nødvendigheden af, at der som Forstander for Fødselsstiftelsen maa ansættes en ældre, besindig, anset Læge, der har sine Kollegers Tillid. Der findes for Tiden ei nogen yngre Læge at udpege, der kan overtage Saxtorphs Plads. Vi maa overtræde det gamle Ord »Nomina sunt odiosa« og nævne Etatsraad Bang. Han er den eneste, Eschricht undtagen, som har faaet særlig Uddannelse i Faget. Skulde han ikke ville forlade sin nuværende Post, som dog forekommer os utænkeligt, da synes os ingen mere egnet end Stabskirurg Prof. Müller. Før Bang var han konstitueret længere Tid som Reservelæge ved Fødselsstiftelsen, under sin Embedsansættelse i Jylland helligede han sig særlig Fødselsvidenskaben, at Interessen ikke

er uddød, viser hans Dissertation og hans Ansættelse ved Interimsstiftelsen.«

En Indsender i »Berlingske« (12. Juni) riposterede: de to udpegede Mænd var over de 50 Aar, og til slig Post krævedes en Mand i sine bedste Aar, men Manglen af en saadan fremhævedes atter af »Kjøbenhavns Posten« (2. Juli):

»Der er opstaaet et hjælpeløst Interregnum, fordi yngre Læger ikke have kunnet blive uddannede, da Reserveaccoucheurposten har været »fast«, saalænge Vedkommende ønskede den. En mysteriøs Hemmelighedsfuldhed har i de sidste 3 Decennier hvilet over Fødselsstiftelsen, hvorved Enhver, der ei af særegne Grunde skulde begunstiges, blev forhindret fra at skaffe sig mere end nødtørfigt Indsigt i Faget. Alt dette finder endnu Sted, derfor troede vi en ældre Læge bedst. Indsenderen fejler, naar han troer, at vort Indlæg er Udslag af Kjøbenhavnspostens og Philatriens sædvanlige Daddelsyge.«

Den 15. Sept. (1840) kom den kgl. Resol., hvorved Levy udnævntes til Lektor i Medicin og Akkouchement, »til hvis practiske Studium maatte aabnes ham den størst mulige Adgang paa Fødselsstiftelsen for senere at bestemme, om de to Poster som Prof. art. obstetr. og Overaccoucheur kunde overdrages ham«. Sin Harme i den Anledning gav endelig »Kjøbenhavns Posten« (²³/₉) Udtryk i følgende Linier:

»Spørgsmaalet har nu noget nærmet sig sin Afgjørelse. Underaccoucheurposten beholder Eschricht, fordi han ikke kunde undvære det Gagetillæg, hans Fag var jo et ganske andet. Men Levy er udnævnt til Lektor (provisorisk Læge ved Pleie Stiftelsen, constit. Examinator i Fødselsvidenskab). Vi maa atter gjentage vor Beklagelse, at der ikke fandtes nogen, som var i Besiddelse af de nødvendige Kundskaber. Som »Lektor« er dette imidlertid mindre nødvendigt, thi den autoriserede Examinator vil altid have sit Auditorium besat, og vi behøve derfor ikke at beklage Dr. Levy i Anledning af det sørgelige Tilfælde, at den ene Tilhører, hvormed han endte sit tidligere Kursus i Børnesygdomme, senere er afgaaet ved Døden!«

Tilsyneladende var vel saaledes Vejen til Maalet banet for Levy. Da Fakultetets Forslag om en Konkurrence ikke gik igennem, var han jo ene om Budet, og den lange forudgaaende Konstitution maatte nødvendig give ham Forspring for mulige Konkurrenter. Af saadanne kunde vel kun tænkes paa de tre yngre Mænd, hvis Navne blev dragne frem i Polemiken angaaende Embedsbesættelserne ved Stiftelsen i Stormgade, Kayser, H. C. Saxtorph og E. Fenger. Om den sidstnævnte havde tænkt paa Karriere ved Fødselsstiftelsen, skal være usagt, de to andre, der begge i Udlandet havde søgt Belæring i Akkouchement, viste ved deres

senere Ansættelse ved Stiftelsen, at Faget havde speciel Interesse for dem. Men trods Lektoratet taarnede sig nu ikke destomindre Vanskeligheder op for Levy. At det havde hørt til Bangs Ungdomsdrømme at blive Saxtorphs Efterfølger, kunde hans Afskedsord 1825 til Direktionen (s. P. 155) vel nok tyde paa; 2 Aar efter, da han i sit lange Indlæg i Anledning af det anonyme Klageskrift anviste Saxtorph Retræten som passiv Overdirektør ved Stiftelsen med en yngre, ved Konkurrence valgt, Overakkoucheur under sig, havde han dog sikkert opgivet saadant Maal, men maaske snarere derved antydet det, han selv kunde ønske, hvis Saxtorph overhovedet ganske vilde vige Pladsen. Spørgsmaalet om en administrerende Overdirektør kom i hvert Fald nu atter paa Bane og rejstes paany af Bang, ganske vist, saavidt det er tilladt at skønne, ved Initiativ fra allerhøjeste Steder. Sammenhængen hermed skulde være denne. Christian VIII vilde have Bang ind i Saxtorphs Plads, yndede ikke Ordningen med Levy som Lektor, og da den stundede til, kaldte han Bang og opfordrede ham til at modtage Posten, hvis han undslog sig, udpegede Kongen to Læger i Kiel og Altona, som han da vilde henvende sig til⁵⁾. Efter at have betænkt sig et Par Dage kom Bang med et Mæglingforslag⁶⁾. Vi skal nærmere gøre Rede for dette, dets Modtagelse og Følger.

Gennem Kjerulff, der anbefalede Planen »som uegennyttig og fordelagtig for det Offentlige«, sendtes under 14. Marts (1841) følgende Ansøgning fra Bang til Kongen:

»Saavel til de Syges Tarv som til Gavn for Undervisningen i den practiske Lægekunst er det af stor Vigtighed, at alle til forskjellige Syge her i Staden bestemte civile Hospitaler have i det mindste et Par Medlemmer, der samtidig fungere i dem alle. Dette er allerede erkjendt derved, at Overpræsidenten har Sæde saavel i Directionen for Fattigvæsenet som for Fredr. Hosp. og Fødselsstiftelsen. Men det er ligesaa vigtigt, at der i disse findes et og samme Medicinalmedlem, der er kyndig og erfaren i Alt, hvad der vedkommer den practiske Undervisning og Lægebestyrelse af et Hospital. En saadan Directeur vil bedre kunne virke til de Syges ligelige Fordeling og hurtigere Optagelse efter Hospitalets Bestemmelse, sætte de Forandringer, som ved et Hospital er funden hensigtsmæssige, i Virksomhed ved et andet og ved at bidrage til Afbenyttelsen af de kliniske Mærkværdigheder og det pathologiske Udbytte fra alle Hospitaler gjøre disse langt gavnligere for de Studerende og Videnskaben. Han maatte imidlertid ikke samtidig være Overlæge

⁵⁾ Ved disse kan vel kun tænkes paa Michaelis i Kiel og Nagel i Altona, Forstander for Jordemoderskolen her.

⁶⁾ Saaledes efter Illustr. Tidende 1861, 7. Dec. og senere (1878) Nekrologer over Bang i Bibl. f. Læger, 6. R., VIII.

ved noget Hospital men derimod vel have fast Bopæl i et af dem og i Nærheden af alle de største.

For Øieblikket mangler det kgl. Fredr. Hosp. en medicinsk Directeur, hvortil almindeligen har været valgt en Professor i det medicinske Facultet — paa Fødselsstiftelsen er det Locale ledigt, som afd. Conferentsraad Saxtorph beboede, uden at der mangler en god Bopæl for den eventuelle Overaccoucheur og Læge sammesteds — et medicinsk Medlem foruden Stadsphysicus har muelig før tidt været savnet i Fattigvæsenets Direction og vilde vist være gavnligt i Bestyrelsen af andre Stiftelser, hvor ingen lignende før havde været ansat — det synes saaledes, som om Øieblikket var gunstigt til Planens Realisation, naar den ved Fødselsstiftelsen allerede ansatte lægekyndige Directeur kunde indtræde i de andre Directioner, men dertil udfordredes, at han maatte nedlægge sin Post som Overlæge ved Fredr. Hospital.

I Betragtning af den Nytte, jeg troer at kunne bevirke ved en Erfaring samlet i 26 Aar som Universitetslærer og i 32 Aar som Læge dels ved Fødsels- og Pleie Stiftelsen dels ved Fredr. Hosp. og i Haab om D. Maj.s allern. Anerkjendelse heraf tilbyder jeg mig at gjøre dette Offer dog kun imod: paa den kgl. Fødsels- og Pleie Stiftelse at erholde hele den af Conferentsraad Saxtorph beboede Leilighed og som administrerende lægekyndig Directeur dér have det almindelige Tilsyn og den afgjørende Stemme, hvor hurtige Foranstaltninger ere nødvendige, samt yde min Hjælp i farlige Accouchements- eller Sygdoms Tilfælde, under paakommende Epidemier o. s. v., hvor det ofte vil være gavnligt og behageligt for Overaccoucheuren at have en i begge Fag lige erfaren Collegas Raad daglig ved Haanden inden Fødselsstiftelsens Mure(!).

Da den specielle Bestyrelse af Stiftelsen og Undervisningen i Jorodemodervidenskab maatte overlades den eventuelle Overaccoucheur, der foruden fri Bolig erholdt alle denne Post og Professoratet i Accouchement tillagte Emolumenter, vilde jeg ikke hindres fra som Professor at docere de Discipliner, hvortil jeg fornemmelig har opoffret mig og vilde tvertimod give den examineriske Klinik en større Udstrækning, naar flere Hospitaler overlodes mig til Afbenyttelse med sammes flere forskelligartede Syge, og saaledes de Studerende kunde faae practisk Kundskab til andre Slags end dem, som ene tillades Optagelse i Fredr. Hospital, dette vilde hertillands lige saa vel kunne skee uden Skade for de Syge og Hospitalet, som udenlands, hvor Professoren i Klinik ofte ikke tillige er Overlæge ved det større Hospital. Da Overlægen ved Fredr. Hosp. ifølge sin Instrux som saadan skal holde cliniske Foredrag, vilde den practiske Veiledning faae en større Udstrækning, ligesom det muelig for Overlægerne selv vilde være lige saa kjært som gavnligt for de Syge, naar disse i vanskelige Tilfælde overlodes den erfarne cliniske Professor til Afbenyttelse ved Undervisning, og saaledes hans Anskuelse om Sygdommen ogsaa kunde erfares.

Det vil allerede af Ovenstaaende være indlysende, at egen Interesse ikke har bragt mig til at fremkomme med mit Forslag, at dets Udførelse tvertimod maa være mig personlig ligegyldig, kan skjønnes af, at jeg derved maatte renoncere paa en aarlig Gage af 6—700 Rdl. og den Leilighed til udvidet Praxis, et Hospital medfører, og paa den Huusleje, hvortil jeg, naar min Embedstid ved Hospitalet skulde være udløben, allerede i mange Aar som tredie ældste Prof. consistorialis har været berettiget. Ligesom jeg altsaa allerunderd. tør forsikre D. Maj.

om, at Overbevisningen om Sagens almene Nytté har ladet mig tilside-sætte min egen Fordeel, vover jeg allerund. at gjentage, at jeg kun under ovennævnte Betingelse kan forlade en Stilling, hvori jeg finder mig fuldkommen tilfreds, og hvori jeg haaber endnu en lang Tid, som hidtil, at kunne virke. De eneste Fordele jeg for min Person maaskee vilde have af en saadan Forandring, og som heller ikke vilde blive spildt for det Offentlige, var en større Vinding af Tid — ikke til Privatpraksis, som Hospitalstjenesten aldrig har hindret mig fra, men til Udarbejdelsen af et større practisk Værk, hvortil jeg har samlet Materiale i min femten-aarige Embedsstilling som Overlæge ved Fredr. Hosp.⁷⁾

Idet jeg allerund. underkaster dette mit Forslag D. Majs allern. Bestemmelse, vover jeg allerund. at udbede mig denne communiceret saaledes, at en i mit nuværende Locale i dette Foraar paatænkt Forandring, hvis mit Forslag ikke vinder D. Majs Bifald, ikke behøver at udsættes. «

Den 30. Marts befalede et kgl. Reskr. Kancelliet snarest at indgive en Forestilling om Planen. Kancelliet udbad sig Betænkning fra de mange forskellige Direktioner, Sagen berørte: Tugt-, Rasp- og Forbedringshusets, Fredr. Hospitals, Fattigvæsenets, Fødsels- og Plejestiftelsens samt Sundhedskollegiet. Direktionen for Fødselsstiftelsen bestod nu kun af Kjerulff og Fenger (Bang var jo udelukket i den Sag), thi Münter var død 13. Februar s. A. og afløstes først 20. November af Raadmand Hansen. Betænkningen blev afgivet 30. April. Den viste, som straks skal omtales, at de to Herrer (Kjerulff og Fenger) til en Begyndelse saa velvilligt paa Sagen, men da indtraadte en Episode, der skilte deres Veje. Levy havde faaet Nys om Bangs Planer og følte sig, som vel var at vente, højst ubehagelig berørt deraf, hvad han gav Udtryk i følgende Protest, 17. April (1841), overfor Direktionen:

»Naar jeg atter⁸⁾ tillader mig skriftlig at henvende mig til den ær. Direction, skeer det kun fordi jeg i disse Dage først tilfældig har hørt om Etatsraad Bangs for eget Vedkommende gjorte Forslag, ifølge hvilket de indre Forhold ved Fødselsstiftelsen som Residents for en medicinsk Overbestyrelse synes at maatte blive i den Grad forrykkede fra deres tidligere Standpunkt, at Tanken derom ikke kan andet end have tilbagevirkende Indflydelse paa de i min tidligere Skrivelse til Directionen nedlagte Ønsker. Ligesaa uforbeholdent jeg derfor ved anden Leilighed, hvor Stiftelsens Tarv fordrede det, har vovet at udtale mig for Directionen, ligesaa tillidsfuldt er det jeg nu af uildet Interesse for Stiftelsens Fremtid, om ikke paa anden Maade opfordret dertil, tager Ordet i et Anliggende, hvis Consequentser for den meer end flygtige Betragtning maa frembyde mangan betænkkelig Side.

⁷⁾ Sit Otium havde han jo ogsaa tænkt anvendt til Bearbejdelse af sine Fødselsjournaler (s. P. 274) for Tiden 1812—18.

⁸⁾ Nærmere herom a. St.

Hvad Etatsraad Bangs Forslag i dets Helhed angaar, tilkommer det ikke mig, i det mindste ikke ved denne Lejlighed, at yttre nogen Mening derom. Hvad der derimod for Stiftelsens Vedkommende lader sig aldeles isolere, er den Deel deraf, der gaar ud paa, at Etatsraaden som medicinsk Directeur skal beboe den forrige Overaccoucheurs Bolig paa Stiftelsen. Den Tanke, der uden Tvivl har foresvævet den ærede Proponent, har rimeligvis været den, at da for Fremtiden Stiftelsens Overaccoucheur, ifølge Sundhedskollegiets mindre heldige Bestemmelse, ikke tillige skal være Medlem af Directionen, kunde det være passende, om ved Siden af Overaccoucheuren en medicinsk Directeur fik Bolig paa Stiftelsen. Men fastholder man denne Tanke for nærmere at undersøge og prøve den, ledes man uvilkaarlig først hen paa Betragtningen af det Spørgsmaal, om det ogsaa er nødvendigt, at en Directeur boer paa selve Stiftelsen, eller hvorfor Stiftelsen i saa Henseende skulde gjøre Undtagelse fra alle Byens og Landets øvrige Hospitaler, og, hvad mere er, alle Udlandets Stiftelser af lignende Art. Stiftelsens daglige Huusbehold af Barselkoner udgjør i Gjennemsnit omtrent 30, Ammeantallet omtrent 20 Personer, Fredr. Hospital indeslutter jevnlig inden sine Mure 300, Alm. Hosp. over 1000 Patienter. Maatte det da ikke betragtes som noget særligt, at det just paa Fødselsstiftelsen skulde behøves, hvad man aldrig har paatænkt paa de andre langt større Hospitaler, at en Directeur installeredes i selve Hospitalet? Tilvisse, i Forhold til Sygetallet maatte et saadant Administrations Apparat synes aldeles overflødig.

Stiftelsens Ejendommelighed fremfor andre Hospitaler, der mulig kunde tænkes at burde gjøre særegne Foranstaltninger nødvendige, er, at der skal kunne sikkres de for høiere Betaling indlagte Fødende en absolut Hemmelighedsfuldhed i alle Henseender. Med Hensyn hertil lod det sig anføre, er Inspecturens Virksomhed for en Deel indskrænket i selve Anstalten, og af den Grund særegen Opmærksomhed fra Directionens Side nødvendig. Men — hvad herved fremfor Alt bør betænkes, er, at hvad der for disse faa høiere Betalende gjælder om Inspecturen, i lige fuldt Maal maa gjælde om Directuren. Den ulykkelige Pige, der i sit hemmeligste Livsanliggende søger en skjult Tillflugt i Anstalten, betragter nemlig her Overaccoucheuren og Overjordemoderen som sine 2 nødvendige Fortrolige og i Tillid til deres Pligtfølelse skrifter hun for deres Øjne sit Feiltrin, men, efter hvad jeg kan skjønne, har paa disse Enemærker intet Menneske, hvad Myndighed han saa end ellers er udrustet med, moralsk Ret til at indblande sig i Hemmeligheden, og et Brud derpaa vilde være Tilintetgjørelse af Stiftelsens skønneste og ædleste Idee. Her maa altsaa Overaccoucheuren i Forbindelse med Overjordemoderen varetage paa engang Patientens og Stiftelsens Tarv, og ingen nok saa nærboende Directeur kan eller bør frembringe nogen Forandring i disse Forhold. Just med Hensyn til disse og lignende Forhold havde det før sit Gode, at Overaccoucheuren tillige selv var Directeur, og kan han nu for Fremtiden ikke være det, burde han med Hensyn til disse Anliggender enten have mundtligt Referat eller maaske hellere Sæde uden Stemmeret i Directionen, og sikkert vilde paa denne Maade Alt uden Vanskelighed kunne ordnes og afgjøres.

At det ogsaa for nogle Oeconomi- og Correspondanceforretningers hurtigere Expedition kunde være til Lettelse, om en Directeur boede paa Stiftelsen, er en Grund, der i alt Fald i ringere Maal maa gjælde om den mindre end om de større Sygeanstalter i Byen, hvor deslige Forretningers

større Masse ikke destomindre besørget af udenfor Anstalten boende Directeurer. Og, ikke at tale om, at deslige Forretninger mindre vilde kræve en medicinsk end den oeconomiske Directeurs Nærværelse, saa synes, saafremt just Etatsraad Bang vilde overtage disse Sager, Nærheden af hans nuværende Ophold paa Fredr. Hosp. neppe at kunne gjøre Forretninggangen i saa Henseende synderlig besværlig. — Man kunde muligen endnu tænke sig den Grund gjort anvendelig til Anbefaling for Forslaget, der med Hensyn paa Directeurpostens medicinske Qvalitet synes at ligge nær nok, at det nemlig skulde være nødvendigt eller hensigtsmæssigt, at Stiftelsen i medicinsk Henseende blev underlagt en nærmere controllerende Myndighed end fornødent var ved Byens øvrige Hospitaler. Men, afseet derfra, at Directionen neppe nogensinde skulde ville anbefale en Overaccoucheurs Ansættelse, til hvem den ikke i alle Henseender havde fuldeste Tillid, saa er det vist ogsaa at betvivle, at en saadan Mand skulde findes villig til at indtræde i et Forhold, der, uden al Analogi, gjorde ham fremfor de øvrige Overlæger ved Hospitalerne afhængig af en Enkeltmands Personlighed i Stedet for af Directionen in pleno, og i det mindste i Formen gav ham Skindet af en aandelig Umyndighedstilstand.

At altsaa hverken Nødvendighed kan byde, eller synderlig Nytte kan anbefale den paatænkte Foranstaltning, synes mig temmelig indlysende. Men hvad der endnu synes langt mere indlysende for mig, er dens ugunstige og mislige Virkninger, hvad enten man seer hen paa dens Realitet eller Form. Hvad der nemlig som Følge af en medicinsk Directeurs Indstilling i Stiftelsen ved Siden af Overlægen først og fremmest er at befrygte, er den derved aabnede Kilde til daglige Conflicter mellem disse Embedsmænd, hvilket, da Directeuren altid vil kunne gjøre sin Indflydelse gjældende, ikke kan andet end faae en høist ugunstig og forstemmende Indflydelse paa Overaccoucheurens nøksom byrdefulde Stilling. Dernæst vil Overaccoucheurens Myndighed i Stiftelsen, der er uadskillelig fra det ham paahvilende betydelige Ansvar, for en stor Deel blive lammet og det ikke blot i hans Forhold til det store Elevpersonale, saavel Candidater som Læredøttre, men selv i Forhold til Overjordemoderen, Opvarterpersonalet og Patienterne, der alle i forekommende Conflicter ville betragte den medicinske Directeur i Anstalten som deres egentlige og rette Overhoved, til hvis Overskjon der i alle Tilfælde vil blive umiddelbart appelleret.

Ligesom herved altsaa Overaccoucheurens Myndighed i Stiftelsen vil være hæmmet, saaledes vil just paa Grund af Directeurpostens medicinske Qvalitet ogsaa den almindelige Tillid til ham blive svækket. Det alt berorte tilsyneladende Formynderskab nemlig, under hvilket han bliver stillet, kan ikke andet end undergrave hans Credit baade hos hans Patienter og i det store Publikums Øine. Directionen — saa vil man dømme — viser sin Overaccoucheur kun halv Tillid, altsaa fortjener han vel heller ikke mere. Ja for den offentlige Domstol ligger der alt megen Betydning deri, at en ældre dirigerende Læge flytter ind i den tidligere Overaccoucheurbolig, medens den eventuelle Overaccoucheur henvises til Underaccoucheurboligen; Begrebsforskjellen mellem medicinsk Directeur og Overlæge er efter faa Dage glemt, og i Mængdens Øine vil snart Directeur og Overaccoucheur blive betragtede som identiske, medens den virkelige for sit byrdefulde Kald arbejdende Overaccoucheur hoist vil blive betragtet som titulær. At denne Stilling med halv Myndighed og

Tillid i og udenfor Stiftelsen ikke kan indeholde nogen Opmuntring for Mandens Virksomhed, trænger neppe til videre at udvikles. — Slutteligen vil endnu, om saadan Foranstaltning forestod, den tidligere ikke ganske ugrundede Anke mod Stiftelsens store Officiantlocaliteter i Forhold til Patientlocalet — hvilket for de saa ønskelige Omflytningers Skyld neppe kan være udstrakt nok — faae ikke blot fortsat men meget forøget Næring. Disse og end flere Misligheder, hvis Vægt ikkun ret kan være indlysende for den med alle Forholdene mere Fortrolige, synes at have Krav paa Directionens fulde Opmærksomhed og har i det mindste for mig vakt saa mange Bekymringer og Betænkeligheder for Stiftelsens Fremtid, at jeg ikke tør tilbageholde Ønsket om, at denne saa betydningsfulde Sag snart maatte blive bragt til endelig og heldvarslende Afgjørelse med midlertidig Tilsidesættelse af det i Sammenligning hermed underordnede Andragende⁹⁾, jeg i mit sidste Brev havde den Ære at anbefale til Directionens Bevaagenhed.«

I og for sig var det besynderligt, at denne klare og logiske Udredning af Sagen skulde til for at aabne Øjnene paa Fenger, der nu brød Forstaaelsen med Kjerulff. Ovennævnte Betænkning (30. April) til Kancelliet fra de To indleledes nemlig med, at man ikke alene Intet havde at indvende mod Bangs Forslag, men endog fandt det hensigtsmæssigt for Stiftelsen; denne havde for Tiden ingen Brug for Konferentsraad Saxtorphs Bolig, og den ny Overakkoucheur kunde faa Prof. Eschrichts, men nu var der indkommet vedlagte Forestilling fra Dr. Levy, og derom var en Meningsforskel opstaaet, der nødte dem til hver at sende sit Votum. Først Kjerulff's altsaa, der gik ud paa, at Levy misforstod Situationen, vistnok var der aabnet ham Udsigt til at blive Akkoucheur, »men Permanenten i hans Stilling som saadan var dog ikke afgjort«; Levys Frygt for at komme i en falsk Stilling overfor Publikum var ugrundet, dels var en blot Opinion ikke en fuldgyldig Grund til at fravige, hvad ellers maatte anses for gavnligt og nyttigt, dels blev Forholdet jo ikke anderledes, end det var, alt som lægekyndig Direktør stod det Bang frit for at kontrollere, og slig Kontrol var i høj Grad paa sin Plads i Stiftelsen, mindre naturligvis overfor det rent lægevidenskabelige men ganske i Særdeleshed i Henseende til Oekonomien, da Inspektøren jo paa Grund af Hemmelighedssystemet ikke frit og uhindret kunde bevæge sig i Stiftelsen og derfor var stærkt hæmmet i sin Inspektion. Derfor vilde en i Stiftelsen boende Direktør være af stor Betydning, og naar saadan Fordel kunde erholdes uden andre Ofre fra det Offentliges Side end Indrømmelse af en vakant Bolig, saa burde enkelte saare ringe Inkonvenientser overses, saa meget mere som Levy,

⁹⁾ Herom a. St.

efter tidligere Drøftelse i Direktionen, ved eventuel Udnævnelse til Akkouchour dog ikke vilde erholde den paagældende Bolig. Sluttelig maatte Overpræsidenten tilføje, at personlig Mistillid til Levy ikke i fjærneste Maade havde ledet hans Anskuelse i den Sag, thi, som ofte af ham ytret, han erkendte i ham en højst kyndig, brugbar og retskaffen Mand, »under hvis Ledelse Stiftelsen vistnok i det mindste til en vis Grad befinder sig meget vel, men det er Organisationen, hvorom det her handler sig, og den kan og bør ej slutte sig til Personligheder, fordi den derved erholder en svag og vaklende Grund«.

Idet Fenger altsaa ikke kunde tiltræde denne sin Kollegas Opfattelse, føjede han sit Separatvotum til, der lød paa, at det var vanskeligt at bedømme Nyttens af den paatænkte Sammenkædning af de forskellige Helbredelses Anstalter, før det var prøvet. Et stod ham utvivlsomt, at Forbindelsen vilde give Anledning til mange Kollisioner og Bryderier: »har Etatsraad Bang god Hu, som aldeles ikke kan paatvivles, med disse Stiftelser, saa har han som Directeur tilstrækkelig Leilighed til at fremme deres Tarv«. Vel havde Stiftelsen ingen Brug i Øjeblikket for Saxtorphs vakante Lejlighed, men kunde faa det; i Epidemien 1839 vilde det have været til megen Nytte at have kunnet benytte et saa rummeligt og afsides Lokale, dog, naar en Overakkouchour blev ansat, vilde det være inhumant at tilbyde ham Underakkouchourens indskrænkede Bolig. Han kunde derfor nu ikke andet end tiltræde Levys Betragtninger, hvad en paa Stiftelsen boende Direktør angik.

Blandt de andre Myndigheder, hvem Sagen berørte, og fra hvilke Kancelliet ligeledes udbad sig Betænkning, sluttede Direktionen for Straffeanstalten og for Fredr. Hospital sig til Forslaget, Fattigvæsenets ligesaa, med Undtagelse af dets Stadsfysikus Hoppe, der ikke yndede Tanken om to lægekyndige Direktører. Endelig var Sundhedskollegiets Vurdering af Planen vistnok mere kølig, end Bang havde ønsket. Der vilde let komme Kollisioner mellem Overdirektøren og Hospitalsoverlægen navnlig angaaende den førstes Ret til »at holde Clinicum og have Adgang til Sygestuerne«. Men særligt protesteredes mod hans Forhold til Fødselsstiftelsen: »Overakkouchouren vilde komme i et falsk Lys og høist ubehagelig Stilling«. Den Del af Forslaget forkastede Sundhedskollegiet: »det havde heller ikke været den høie Stifterindes Hensigt, at der i Stiftelsen skulde afgives overflødig Bopæl til en Mand, der al-

deles ikke kunde henregnes til dens nødvendige Embedsmænd« (!). Man fraraadede derfor denne Betingelse for Bangs Tiltræden.

Udstyret med alle disse Erklæringer afgav da Kancelliet 7. Juli sin Forestilling til Kongen, indrømmede det meget gode i Bangs Tilbud, men, betragtet i sin Helhed, maatte man tilraade ikke at antage det, saaledes som det var stillet. Faa Dage efter, 12te Juli (1841), kom den kgl. Resol. saalydende:

»Da Vi have fundet det hensigtsmæssigt og gavnligt, at et lægekyndigt Medlem, som med Duelighed forener Erfaring, indtræder i de forskjellige Directioner, som forestaae de mere betydelige Sygehuse her i Staden, navnlig i Directionen for Fredr. Hospital, for Fattigvæsenet og for Straffeanstalterne, og at det nuværende lægekyndige Medlem i den administrerende Direction for Københavns Fattigvæsen, Stadsphysicus, i Besynderlighed skal varetage Sygepleien i Fattigdistrikterne, saa er det Vor allerh. Villie og Befaling, at Du os elskelig O. L. Bang vor Etatsraad etc. fra 1. Oktob. d. A., naar Du har fratraadt den Dig hidtil anbetroede Post som Overlæge ved Fredr. Hosp., tiltræder samtlige omm. Directioner som lægekyndigt Medlem, ligesom Vi og allern. ville have Dig indrømmet den af afg. Conferentsraad Saxtorph forhen beboede Leilighed i Fødsels- og Pleie-Stiftelsen, mod at Du, som alt er Medlem af Directionen for disse Stiftelser, tillige som administr. Directeur fører det almindelige Tilsyn og overtager en afgjørende Stemme i de Tilfælde, hvor hurtige Foranstaltninger ere nødvendige, samt yder Hjælp i farlige Accouchements- og Sygdoms Tilfælde, under paakommende Epidemier o. s. v.«

Resolutionen blev først 23. Juli (1841) af Kancelliet kommuniceret Direktionen, men alt d. 17. Juli havde Bang tilskrevet denne saa: »Da h. Maj. Kongen igaar har ladet mig kalde og underrettet mig om, at jeg skulde flytte ind i den af Conferentsraad Saxtorph forhen beboede Leilighed, udbeder jeg mig mine Collegers Tilladelse til, at Etatsraad Koch maa eftersee samme, for at den fornødne Istandsættelse kan skee«.

Han havde sejret over hele Linien, men det blev en Pyrrhus-sejr, der næppe har bragt ham Glæde; der kom snart svære Tider for Stiftelsen, hvor Alt drejede sig om Epidemierne, og han maatte fraflytte den saa attraaede Embedsbolig, selve Stillingen kom vel næppe heller til at svare til, hvad han havde tænkt sig, jeg har i Stiftelsens Annaler intet Tegn fundet til Bangs Rolle som Konsulent for Levy i vanskelige Fødselstilfælde e. l., heller ikke er mig bekendt noget Udslag af hans Rolle indenfor Hospitalets Mure som Overkliniker. At han saa brat forlod sin Stilling som Overmedikus ved Fredr. Hospital, vakte Opsigt; i et Sendebrev til sine Kolleger ved hans 50 Aars Læge Jubilæum (Følgeblad til Hosp. Tid. 1858, No. 47) antyder han Grundene til dette Skridt,

men berører (naturligvis) ikke de mellem Kongen og ham førte Forhandlinger om at overtage Overakkoucheurposten og den Udvej, han altsaa valgte for at undgaa dette, men nævner i sin ejendommelige (versificerede) Stil de tre Momenter, »Trompeten«, »Kikkerten« og »Gryden«, hvorved han sigter til Stetoskopet, Mikroskopet og Laboratoriet, m. a. Ord, han følte sin Inkompetence eller Ulyst til at følge med paa disse Lægevidenskabens nye Omraader og veg derfor Pladsen for yngre Kræfter.

Fra en vis Side set fik Levy vist næppe Grund til at føle Byrden af »Overdirektøren«, forsaavidt denne, efter hvad der kan skønnes, ikke har blandet sig i hans specielle Virksomhed som Akkoucheur, men paa andre Omraader bragte Affæren ham nok saa ubehagelige Følger, thi fra nu af blev Bang ham en fjendsk, Kjerulff en ret kølig Overordnet, og Kongens hulde Naade blev ham foreløbig nægtet. Dette traadte hurtigt for Dagen i en Sag, som netop ved Tidsomstændighederne blev kædet sammen med den ovennævnte.

Den 20. Marts (1841) havde Levy indgivet en Ansøgning om Tilladelse og Understøttelse til i et Tidsrum af 3—4 Maaneder at besøge nogle sydtyske og engelske Fødselsstiftelser »for derved at sættes i Stand til at kunne i den herværende Stiftelse faae indført en hensigtsmæssig, med Iagttagelse af alle Hensyn indrettet, Klinik og lære at kjende der trufne Foranstaltninger til at hindre og modarbejde Udbredelsen af Barselseber«. Direktionens Anbefaling, der var konciperet af Kjerulff og stilet direkte til Kongen, var til det yderste imødekommende. Det vilde være til største Gavn for Fødselsstiftelsen, om de Forandringer og Forbedringer, som Tiden og Erfaring havde medført i andre lignende Indretninger i Udlandet, kunde overføres til den herværende, og det kunde ikke ske bedre ved nogen Anden end Dr. Levy, »hvis udmærkede Dygtighed aabnede hans Blik fuldstændigen for det Gode og Nyttige«. Planens Udførelse beroede alene paa Ressourcerne, der, trods den umiskendelige Gavn Stiftelsen vilde have af slig Rejse, dog ikke godt kunde udredes af dens egne Midler, som jo havde anden Bestemmelse, derfor tyede man til Majestæten, »Oplysningens og Videnskabens varme Beskytter og Beforderer, der saa nidkjært stræber efter at give ethvert af Landets Indretninger den størst mulige Udvikling og Fuldkommenhed«, og endelig betonedes, at Rejsen, til hvis Udførelse kalkuleredes 400 Specier, ikke kunde tiltrædes sildigere end ved Udgangen af Juni.

I Slutningen af April udbad Kancelliet sig meddelt, hvorvidt Levys Fraværelse fra Stiftelsen kunde finde Sted, og paa hvad Maade hans Forretninger i den Tid kunde besørges. Paa dette Tidspunkt var jo Sagen om Bangs Embedsbolig som Overdirektør brændende, Levy havde, foruden i privat Brev til Kjerulff, 17. April tilstillet Direktionen sin harmfulde Protest og deri slaaet paa, at Spørgsmaalet om hans Rejsetilladelse ganske maatte bero, til en Afgørelse af det andet, for ham langt vigtigere, Anliggende var truffet. I den Votering, der nu fandt Sted i Direktionen i Anledning af Kancelliets nævnte Forespørgsel, traadte Omslaget mod Levy fra Majoritetens Side skarpt for Dagen. Grundet paa Levys Antydning, at han agtede at opgive sine Udsigter til at blive Akkoucheur, saafremt Bangs Forslag fulgtes, holdt nemlig Fenger paa, at det simpleste var at afæske Levy nærmere Forklaring i den Henseende, thi modtog han Rejseunderstøttelsen, var han bundet og kunde ikke siden trække sig tilbage. Bang protesterede stærkt herimod: »Der er Ingen, der paaskjønner bedre end jeg Dr. Levys Competence til — fra theoretisk Synspunkt (!) at indtræde som Accoucheur, der er Ingen, jeg har anseet for bedre skikket dertil, men da Dr. Levy, der tidligere har været særdeles tilfreds med at blive Underlæge, nu synes at sætte saa høi Pris paa sin Person, at han vil foreskrive Directionen Conditioner, vilde det vist være under dennes Værdighed at spørge ham«. — Kjerulffs Stemning fik tilsvarende Udtryk: »Naar Dr. Levy af de Grunde, som han har for under de forhaanden værende Omstændigheder at drage sig bort fra Fødselsstiftelsen, iværksætter dette, saa er han ikke den Mand, jeg har anseet ham for at være, og agter jeg slet ikke at bringe noget i Forslag til at holde ham derved. Hans Beslutning har derfor ingen Indflydelse paa min Mening; jeg skjønner ei heller, at det vilde være passende at høre Dr. Levy i den af Conferentsraad Fenger angivne Anledning«.

Svaret til Kancelliet, der indgik 19. Maj var konciperet af Kjerulff, men kun tiltraadt af ham og Bang, da Fenger gav Separatvotum. Det bemærkedes altsaa først, at Ordningen af Levys Forretninger i Stiftelsen under hans Fraværelse let skulde kunne bringes i Stand, men en Betingelse var, at Rejsen tiltraadtes i Juni, da Eschricht havde meddelt, at han ikke kunde varetage sine Funktioner i Stiftelsen længere end til 18. Oktober, og der sluttedes derpaa med følgende Forklaring af den lidt spændte Situation:

»Forøvrigt kunne vi ikke undlade at bemærke, at efterat vi havde afgivet vor Anbefaling til h. Maj., ere nogle Forviklinger opstaaede til den omhandlede Reise. Dr. Levy har nemlig i Anledning af undertegnede Etatsraad Bangs Forslag om Udnævnelse til Medlem af de Directioner, som har civile Helbredelses Anstalter under sin Bestyrelse, og Indrømmelse af Accoucheurens Bopæl i Fødselsstiftelsen i et privat Brev til mig Overpræsident Kjørulff og i sin Forestilling mod ovennævnte Forslag brugt Yttringer, der kunde antyde paa, at han agtede at opgive sine Udsigter til at blive Accoucheur, saafremt Etatsraad Bangs Forslag fulgtes. Skulde nu dette skee, og Dr. Levy da virkelig vilde realisere sine Antydninger, da vilde naturligviis ethvert Spørgsmaal om en Reise for ham og Understøttelse dertil bortfalde, men at udsætte Afgjørelsen af denne Sag, indtil hiin ved Etatsraad Bangs Forslag foranledigede Sag var tilendebragt, vilde ei lade sig afgjøre uden at Reisen af de ovenangivne Grunde af sig selv bortfaldt. — Vi mene imidlertid, at nærværende Sag meget godt kan afgjøres uden Hensyn til hiin, thi dersom den finder sin Afgjørelse saaledes, at Dr. Levy indrømmes en Reiseunderstøttelse, viser hele Gangen i Forhandlingerne tilstrækkelig, at den er knyttet til hans eventuelle Ansættelse som Accoucheur, og frafaldt han sine Forhaabninger i den Henseende, bortfaldt Reisen af sig selv som med den eventuelle Ansættelse forbunden, hvorhos enhver Tvivl herom, saafremt den maatte haves, kunde i alt Fald hæves ved at affatte Resolutionen saaledes, at det af samme var aabenbart, at Bevilgelsen af Reiseunderstøttelsen og Reisetilladelsen, saafremt den paatænkes med det samme givet, var ganske knyttet til hiin ovenanførte Omstændighed.«

Fengers Separatvotum var saalydende:

»Aarsagen hvorfor jeg ei kan underskrive Brevet til det kgl. d. Cancellie, er at Dr. Levy har antydet paa, at han agtede at opgive sine Udsigter til at blive Accoucheur, saafremt Etatsraad Bangs Forslag fulgtes, og jeg er aldeles af den Tro, at Dr. Levy bliver sit Forsæt fast vedhængende, hvorfor jeg har raadet, for ei at forhale Sagen, at afæske Dr. Levy nærmere Forklaring i den Henseende, thi modtager han Reiseunderstøttelsen, saa er han bundet og kan ikke trække sig tilbage. — Denne Anskuelse er af mine Herrer Colleger ikke bifaldt, men de have fundet det upassende for Directionen at spørge Levy, hvorved Sagens hurtige Fremme vilde være opnaaet og maaskee Dr. Levy ikke tabt for Fødsels- og Pleie Stiftelsen.«

Havde Misstemningen mod Levy hos de to Direktionsmedlemmer lagt sig klart nok for Dagen under Sagens Behandling, viste dennes Afgørelse ikke mindre tydeligt, at den kongelige Bevaagenhed ogsaa var forspildt. Den 19. Juli meddelte Directionen nemlig Levy, at det under 9. s. M. havde behaget h. Maj. Kongen allern. at resolve, »at da der allerede var disponeret over den til Reiseunderstøttelse for indeværende Aar bestemte Sum, kunde den af Dr. Levy ansøgte Understøttelse for Tiden ikke bevilges«.

Efter et saa føleligt Nederlag paa alle Kanter havde det været konsekvent, om Levy efter den Stilling, han havde taget i Sa-

gen, var blevet sin Trusel tro og havde trukket sig tilbage fra sin Stilling ved Stiftelsen, men saa fast i Principerne, som hans Velynder Fenger havde holdt ham for, viste han sig nu ikke at være, thi allerede 4. August indsendte han sin Ansøgning om Overlægeposten til Kongen. Han fremstillede her sin hele mod dette Maal sigtende Bane, den 3aar. Rejse til Udlandet, anlagt paa Studiet af Børnesygdomme samt i de store Fødselsstiftelser i Berlin, Wien og Paris at blive bekendt med den dér gældende Praksis, sin efter Hjemkomsten 1836 nøje Forbindelse med Saxtorph gennem Ansættelsen ved Stiftelsen og sluttede, idet han henviste til det ham ved Lektoratet i Udsigt stillede Avancement til Professoratet, saaledes: »Med Haabet rettet mod dette Maal er jeg mig bevidst at have anvendt al min Flid og al min Tanke paa saavidt mulig at gjøre mig værdig til D. Maj.s mig deri udtalte Naade, og i Tilid til den er det jeg allerunderd. tillader mig at andrage om at det allernaad. maa forundes mig som Prof. artis. obstetr. og Overaccoucheur at virke for denne Videnskabs Stiftelses Fremme, hvis Tjeneste jeg har helliget mine bedste Aar og Kræfter«.

Særligt maa vel lægges Mærke til, at det for Stillingen ved Stiftelsen tidligere altid benyttede »Accoucheur« af Levy var ændret til »Overaccoucheur«, med Etatsraad Bang in mente i Saxtorphs Embedsbolig var Meningen ikke til at tage fejl af. En Genpart af Ansøgningen sendtes til Direktionen, der, paa Kancelliets Anmodning, ^{21/s} udtalte sig anbefalende, om end ret kortfattet. Eschricht havde jo erklæret, at det var ham af særdeles Vigtighed snarest mulig at kunne fratræde, og man maatte derfor anse Levy som den for Tiden bedst skikkede til at bestyre den ledige Post, da han af de Læger, som tillige i videnskabelig Henseende fortjente at komme i særdeles Betragtning, maatte holdes for den, der havde faaet bedst Lejlighed til at uddanne sig for dette Fag og tillige med Iver og Held havde benyttet den. Idet Kancelliet lod Ansøgningen gaa tilbage til Universitetsdirektionen (Engelstoft, Kolderup-Rosenvinge, Holm), der var den indstillende Myndighed, betonedede denne¹⁰⁾, at Indstillingen kom til at lyde paa »Accoucheur«, da Kongen ellers vilde studse ved det pludselige Spring til »Overaccoucheur«.

Den 29. September (1841) faldt Udnævnelsen, der lød paa »Professor i Jordemodervidenskab ved Universitetet og Læge ved

¹⁰⁾ Det var Engelstoft, der, da han skulde nedlægge Forestillingen, holdt paa, »at man ikke vilde vide af ham som Overaccoucheur«.

Fødsels- og Pleie Stiftelsen, med en aarlig Løn af 800 Rdl. Sølv (at udrede med 315 Rdl. af Juliane Maries Legat¹¹⁾), Resten af det akadem. Fond) samt fri Bolig, saaledes som Stiftelsens Direction maatte ansee det passende at anvise ham og Familie«. Samtidig underrettedes Levy om, at der tildeltes ham de Værelser i Stueetagen No. 144, som Eschricht havde beboet.

Allerede en rum Tid før Saxtorphs Død havde Tanken været fremme at unddrage Overakkoucheurposten den til Stillingen som Stadsakkoucheur knyttede Løn af 200 Rdl. En af nogle Magistratsmedlemmer og af Stadens 32 Mænd i 1823 nedsat Komité, der skulde tage under Overvejelse, hvor Beparelser kunde indføres i Kommunens økonomiske Anliggender, havde proponeret at stryge dette Emolument, hvortil Grunden formentes hævet ved Akkouchementshusets Indretning, da »enhver Distriktslæge ved Fattigvæsenet formodedes at kunne yde de Fattige fornøden Tjeneste i Fødselstilfælde«. Den samlede Magistrat tog dog Afstand herfra, henviste til, at Reskr. ²³/₃ 1787, der ordnede Stiftelsens Anliggender, ikke havde paatænkt at berøve Akkoucheuren dette Tillæg til hans Løn, men henstillede, hvorvidt der kunde være Grund til ved en Vakance at lade Stadsakkoucheur Embedet bortfalde. Den Erklæring, Direktionen for Fødselsstiftelsen paa Kancelliets Anmodning afgav, gik ud paa, at man var enig med den samlede Magistrat i, at saalænge det var Stiftelsens Akkoucheur paalagt at oplære Stadens Jordemødre gratis, var der ikke Grund til at unddrage ham dette Honorar, og ligesaa lidt fandt man det tilraadeligt ved en fremtidig Vakance. Spørgsmaalet kom da heller ikke op paany ved Levys Udnævnelse, han vedblev altsaa at være »Stadsakkoucheur«¹²⁾ og nyde Løn herfor, men efter hans Død androg Magistraten 1866 for Indenrigsministeriet, at der ikke fremtidig ansattes nogen Stadsakkoucheur eller i hvert Fald ikke paalagdes Stadens Kasse at lønne dette Embede. Den fra Sundhedskollegiet indhentede Erklæring lød paa, at Billighed talte for dette Tilskud fra Kommunen, da denne fik sine Jordemødre oplærte ved Stiftelsen, og der herfra ydedes Hjælp til fattige gifte Koner i deres Hjem, men det kgl. Reskr. af ²³/₁₀ 1866 fastslog, at Embedet

¹¹⁾ Dettes 10 000 Rdl. blev ved Forordningen ⁵/₁, 1813 omskrevet til 7987 Rdl. og ifølge den ved kgl. Resol. af ²⁰/₄ 1813 approberede Beregning af samtlige Universitetslegater fastsatte til 8406 Rdl., hvoraf Renten udgjorde 336 Rdl. og, efter Fradrag af de Universitetet tilkommende ¹/₄ pCt., 315 Rdl.

¹²⁾ Udn. 27. Jan. 1842.

ikke burde genbesættes efter Levy, hvorimod den fri Undervisning for Koner her fra Staden skulde bortfalde. Denne var nemlig vedbleven, efter at Resol. ²⁵/₉ 1848 havde bestemt, at alle Grattistpladser i Stiftelsen skulde ophæves, og at hver Elev betalte 25 Rdl. for Undervisning, hvilket Beløb tilfaldt Overakkoucheuren.

Til Oktober (1841) forlod altsaa Eschricht Fødselsstiftelsen efter i halvandet Aar at have fungeret som Overlæge, mere vel af Navn end af Gavn, idet hans Hovedforretning — som det bl. a. erfares af Levys Ansøgning om Posten — bestod i det daglige Tilsyn med Barselstuerne, medens al Undervisning, de operative Fødsler, Plejebørnene ikke at tale om, var overdragne Levy. Som det kunde ventes, gav Eschrichts Virksomhed som Stiftelsens Overhoved ikke store Udslag, om han end til en Begyndelse synes at have gjort Tilløb til lidt videre Reformer. I Maj 1840 propo-nerede han saaledes en fuldstændig Omlægning af Stiftelsens Værelser, navnlig med Omdannelse af Gaardmezaninen til Ammestue; Forslaget blev stærkt kritiseret af Inspektøren i Fællesskab med Levy og Md. Sachmann, og Direktionen stillede det i Bero, til en Overakkoucheur var valgt. Endvidere foreslog han Stuerne betegnede efter Alfabetet og Sengene nummererede; for Journalførelsens Skyld, som han skulde bestræbe sig for »at vedligeholde ordentlig«, ansaa han det af stor Nytte. En utilladelig Trafik havde i den senere Tid indsneget sig — man kunde vel tænke som en Følge af Stiftelsens mindre gode Ry — idet de Fødende kom til denne i sidste Øjeblik, de indløgerede sig hos en Jordemoder, eller lod en saadan hente for at avertere, om det stundede til Afslutning med Fødslen, og drog saa afsted, fødte ofte i Vognen, paa Gaden eller i Porten, men unddrog sig altsaa Undersøgelse i Stiftelsen. Jordemødrene fulgte gerne med, men da Eschricht begyndte med at notere dem, echapperede de forinden. Som Tvangsmiddel foreslog han Plejehjælpens Fortabelse, om ikke for hele Tiden saa idetmindste et Aar; man bestemte sig for Indryk-kelse af et Avertissement, der stillede saadant i Udsigt. Ogsaa et andet af Eschricht fremdraget Forhold kunde tydes som Tegn paa Publikums Ulyst til at søge Stiftelsen, idet Lægehjælp herfra nu sjældnere end forhen søgtes til Byen, de operative Fødsler var derfor aftagne, og Kandidaterne, der nu kun laa 3 Maaneder i Stiftelsen, klagede; en Ansøgning fra et af hans Hold om forlænget Ophold ledsagede han med sin Anbefaling, hvori gjordes opmærk-som paa, at »Haandhjælp« nu var langt sjældnere end forhen

»eftersom navnlig Rump- og Ansigtsfødsler altid overlodes til Naturens Kræfter og hidtil hver Gang med det bedste Held«. Direktionen mente dog ikke at kunne bevilge Andragendet.

Da Tiden nærmede sig for Eschrichts Fratræden, bragtes Spørgsmaalet om et Honorar for den Tid, han havde fungeret som Overlæge, frem af Bang, der henstillede, om man ikke skulde gøre Fordring paa Juliane Maries Legat, der af Universitetets Direktion var brugt til Lønning for Lektoren. Det blev taget til Følge og Kancelliet i den Anledning tilskrevet med Anmodning om at tilkendegive nævnte Direktion, at bemeldte Legat fundatsmæssig var bestemt til Godtgørelse for Prof. art. obstetr. for hans Virksomhed som Akkoucheur ved Stiftelsen, og at som Følge heraf Beløbet for de halvandet Aar, Eschricht havde fungeret, af Universitetets Direktionen maatte blive udbetalt af nævnte Legat. Og da man formodede, at Direktionen ligeledes for Fremtiden dermed vilde supplere en Professors Gage, gjordes Kancelliet opmærksomt paa, at Akkoucheuren paa den Maade aldeles intet Vederlag vilde faa for sine vigtige Forretninger, men i saa Fald burde Universitetets Direktionen, hvis den nægtede Legatets Udbetaling som Løn for Akkoucheuren, heller ikke have Ret til nu at besætte Pladsen.

Kancelliet udbad sig Universitetets Direktionens Ytringer, der gik ud paa, at man ikke skønnede det andet end aldeles fundatsmæssigt og lovmedholdeligt, naar Legatet hidtil havde været anvendt som en Del af Gagen for Prof. art. obstetr., der altid tillige havde været Akkoucheur ved Stiftelsen, og at det da paa samme Maade var indbefattet i den Levy i begge disse Egenskaber tillagte Gage. Akkoucheuren ved Stiftelsen kunde ikke gøre Fordring paa andet Emolument end den fri Bolig, med mindre de to Poster adskiltes, hvilket havde været under Ventilation under Vakancen efter Saxtorphs Død, men fra alle Kanter var blevet opgivet.

Som allerede forhen (s. P. 2) bemærket havde Juliane Marie i Gavebrevet slet ikke bestemt de 25 vestindiske Aktier specielt til Løn for en Professor, men Kommissionen for Fødselsstiftelsen havde ved Reskr. $\frac{23}{3}$ 1787 faaet det ordnet saa, at de af Dronningen skænkede Penge blev indsatte i Universitetskvæsturen »for af sammes Renter at lønne en Prof. art. obst., der tillige skulde være Accoucheur ved Stiftelsen uden videre Betaling af dennes Kasse«. Spørgsmaalet var vel saaledes, ret beset, fra først af noget forplumret, men under alle Omstændigheder blev Univer-

sitetsdirektionens Skøn det afgørende, hvad ogsaa viste sig ved Fastsættelsen af Levys Løn som Professor, og Striden endte med, at Fødselsstiftelsens Direktion udbetalte Eschricht et Gratiale af 300 Rdl.

Trods det, at Saxtorph ikke havde vist synderlig Interesse for ved eget Arbejde at berige Literaturen, havde han — økonomisk velstillet og Ungkarl til nær op de 50 Aar¹³⁾ — anskaffet en ikke ringe Samling af obstetriciske Bøger og Instrumenter, hvis Erhvervelse for Stiftelsen Levy søgte at sikre, idet han noget efter Saxtorphs Død foreslog Direktionen at afkøbe Enkefruen Samlingen. Det blev bestemt, at Levy og Eschricht skulde gennemgaa og vurdere den, men i November, samtidig med at Fru Saxtorph flyttede fra Stiftelsen, tilbød hun den som en Gave, naar samme, som »Musæum Saxtorphianum«, maatte blive opbevaret paa passende Sted, vedligeholdt og med Tiden forøget. Hvis Tilbudet modtoges, ønskedes Gavebrevet kgl. konfirmeret, hvilket, efterat Gaven med Tak var modtaget, skete under 3. Marts 1841, og paa Indstilling af Levy bifaldt Kancelliet, at der aarlig af Stiftelsens Midler maatte anvendes 100 Rdl. til Samlingens Vedligeholdelse.

Ved Eschrichts Fratræden og Levys Udnævnelse til Professor blev Underakkoucheurposten jo efter 12 Aars Forløb atter ledig. Aaret forud havde dog alt en Aspirant til samme meldt sig, idet Ballin i Oktob. 1840 havde fremstillet sig for Direktionen som Lysthavende til »den om kortere eller længere Tid efter al Rimelighed vacant blivende Reserveaccoucheurpost, skjøndt samme under nærværende Omstændigheder kunde synes mindre ønskelig for en ældre Læge«¹⁴⁾. Han henviste til sin Virksomhed som Distriktslæge i København, sin lange Uddannelse paa Fredr. Hospital, sin Disputats om Barselseber og Sendelse i Sommeren 1831 til kolerasmittede Egne i Østerrig »med Løfte om derved at erholde fortrinlig Adgang til Embede«, samt en ikke ringe Akkouchementspraksis: »at Posten ikke i og for sig er at betragte som ubetydelig, derom vidner, at den i det mindste i de sidste Decennier bestandig har været besat med en af Universitetets Professorer«. Ved Voteringen bemærkede Münter, at der jo ikke nu kunde bestemmes noget, men Ballin, der vilde blive en vægtig Konkurrent til Pladsen, burde erindres, hvad Kjerulff tiltraadte,

¹³⁾ Han holdt Bryllup 26. Okt. 1821.

¹⁴⁾ B. var født 1802.

medens Bang og Fenger blot tog det til Efterretning uden Bemærkninger.

Om Ballin nu er bleven glemt, eller man ikke har ønsket at reflektere paa ham, maa være usagt, thi den 12. Nov. 1841 fremsendte Inspektøren Kaysers Ansøgning om Posten med Bemærkning, at der ikke var indkommen flere. Kayser var i 30 Aars Alderen, havde kort iforvejen disputeret og rejst i Udlandet; man fandt ham anbefalelsesværdig, og Bang henstillede, at det overfor Kancelliet maatte betones, at man ønskede en yngre Læge og kun med 3 Aars Ansættelse. Udnævnelsen faldt d. 5. Jan. 1842 »med Forpligtelse at overtage Lægebehandlingen af Plejebørnene i Staden«; der tilstodes ham de Værelser i No. 144 1. Sal i Sidelængen, som sidst havde været beboede af Levy¹⁵). I Tiden mellem Eschrichts Fratræden og Kaysers Udnævnelse var H. Chr. Saxtorph, Fætterson af Joh. S. Saxtorph, konstitueret som Underakkoucheur. Han havde introduceret sig hos Direktionen ved i Juli 1841 at sende den et Katalog over Onklens Bogsamling (hvorfor overræktes ham et Gratiale af 70 Rdl.), og samtidig androg han paa, at det maatte tillades ham i Løbet af Vinteren at gøre Tjeneste paa Stiftelsen som Kandidat, da han havde Haab om næste Aar at erholde et Rejsestipendium og agtede ganske at ofre Tid og Kræfter paa at uddanne sig som Akkoucheur »for en Gang i Tiden at kunne tilbyde Stiftelsen Brugen af den Duelighed, han ved et fortsat Studium ved fremmede Universiteter mulig maatte kunne samle sig«. Bang maatte fraraade at imødekomme Andragendet, da det vilde være ubilligt overfor de mange Kandidater, som trængte paa, at favorisere en enkelt, men han vidste at finde Udvej, idet han foreslog, naar Levy havde tiltraadt Akkoucheur Embedet, at konstituere Saxtorph paa nogle Maaneder indtil Rejsen, hvad de andre Herrer tiltraadte.

Aaret 1842 bragte endnu et Par Personalskifter ved Stiftelsen. Den 12. Jan. udtraadte Fenger efter Ønske af Direktionen og afløstes af Prof., Hofkirurg Withusen, og i Aarets Løb var Inspektør Lütken afgaaet ved Døden og efterfulgtes af Mich. Lund, Fuldmægtig ved Københavns Politi.

Det i saa mange Henseender mislige Interregnum efter Saxtorphs Død var altsaa nu, efter saa nær 2 Aars Forløb, bragt til Afslutning, og Levy kunde, vel med en vis Fortrøstning, gaa i

¹⁵ Der havde faaet sit i Skr. ¹⁴/₁₂ 1838 til Direktionen udtalte Ønske (se P. 206) om anden Beboelse opfyldt.

Gang med de Opgaver, der længe havde ligget ham paa Hjerte og som først gik ud paa, med Undervisningens og Videnskabens Tarv for Øje, at udnytte Materialet i Stiftelsen paa fyldigere Maade end forhen. Alt i Januar 1842 proponerede han i Stedet for de hidtil brugte forældede Ind- og Udskrivningsprotokoller, »der uden nogensomhelst Nytte førtes af Candidaterne«, at lade trykke en Protokol til skematisk Oversigt over de i Stiftelsen førte Journaler: »Det Punkt, hvorpaa jeg nemlig siden jeg overtog Posten ved Stiftelsen, især har troet at burde skænke al min Omhu, fordi jeg anseer det som Basis for al videnskabelig Hospitalsundervisning, er den saavel over Fødslen som Barselsengen detaljerede Journalføring«. De enkelte Journaler skulde kvartalsvis samles og indheftes som Begyndelse til Stiftelsens literære Arkiv, men til Lettelse for den periodiske Oversigt og de aarlige eller idetmindste periodiske videnskabelige Meddelelser om Stiftelsens Virksomhed vilde det være nødvendigt i skematisk Form at uddrage et Resumé af Journalerne i den dertil afpassede Protokol, til hvis nærmere Rubricering han fremlagde Forslag. Man tiltraadte det ganske.

Den i Saxtorphs sidste Aar paabegyndte Udvidelse af Barselstuerne for de Fritliggende var jo blevet indskrænket til Herskabsværelsernes Omdannelse i saadan Retning, men et Par af Ammestuernes Optagelse i Fødselsstiftelsen ved Gennembrydning af Muren mellem de to Bygninger havde Saxtorph vidst at skyde ud. Levy paaskyndede Sagen, og i November (1842) kunde Inspektøren melde, at Arbejdet nærmede sig sin Afslutning; i Forbindelse med Herskabsværelserne vilde herved dannes en hel lille Føde- og Barselsengsafdeling, og Levy havde en bestemt Plan hermed i Anledning af det alt i 1838 rejste men senere henlagte Spørgsmaal om en Akkouchementsklinik i Fødselsstiftelsen, der nu i Løbet af de følgende 2 Aar blev et indenfor Direktionen stærkt omhandlet Emne. — Det vil erindres, at Svaret fra denne i April 1838 (s. P. 193), da Kancelliet efter Fakultetets og Akademiets Henvendelse havde rejst Spørgsmaalet om klinisk Undervisning, kun blev en mat Indrømmelse af Muligheden for at faa bragt noget saadant i Gang, og derefter hvilede Sagen paany, indtil Kancelliet d. 23. April 1840, Dagen efter Saxtorphs Død, meddelte Direktionen den kgl. Resol. af 3. April, der gik ud paa, »at Directionen efter Overlæg med Accoucheuren og Underaccoucheuren havde at sørge for, at der gaves de Studerende al den Adgang, som Stiftelsens Indretning og Tarv tilstedede, til ved

samme at erhverve theoretisk op practisk Dygtighed i Accouchement og Børnesygdommes Behandling¹⁶⁾. Efter at Levy var udnævnt til Lektor, svarede Direktionen 27. Oktob. (1840), at man bad om, at Sagen maatte bero, til Valget af en Overakkoucheur var truffet. Den 28. Marts 1842 indsendte Levy da sin Betænkning om Klinikens Etablering i Stiftelsen, et Indlæg, som paa Grund af den saa klogt og klart gennemtænkte Plan fortjener at erindres og kendes og derfor skal gengives in extenso:

»Indholdet af disse Blade, jeg herved tager mig den Frihed at underkaste den ær. Directions Prøvelse, er Planen til en Accouchementsclink, saaledes som jeg efter modent Overlæg troer, at den vilde kunne indrettes i Fødselsstiftelsen uden nogensomhelst Krænkelse af det til Grund for Stiftelsen liggende Humanitetsprincip og til væsentlig Fremme af Stiftelsens Formaal som videnskabelig Undervisnings- og Dannelesanstalt for Landets vordende Læger.

Hvad der til Opnaelsen af sidstnævnte Formaal hidtil er skeet, er at tidligere 4, i sidste Aaringer 6, examinerede Lægecandidate have hver i 3 Maaneder havt stadigt Ophold i Stiftelsen for der under Accoucheurens Veiledning practisk at uddannes. Men hvor gavnlig og frugtbringende for disse Candidate end dette deres practiske Cursus maa ansees for at være, saa kan det neppe betvivles, at de vilde kunne drage langt større Nytte deraf, naar de iforveien alt vare saa vidt practisk forberedte dertil, at de havde lært at overvinde de første Vanskeligheder derved, hvormed nu næsten Halvdelen af deres Cursus kan antages at medgaae. — Alt heri ligger Opfordring nok til at gjøre et forberedende clinicisk Cursus ønskeligt, saaledes at i Overensstemmelse med andre Hospitalsclinkler ogsaa her de Studerendes clinicke Examinationsovelser gik forud for deres Berettigelse til clinicisk Praxis. — Dog end stærkere bliver Opfordringen dertil ved Betragtning af det numeriske Misforhold mellem de 6 bestaaende Candidatepladser ved Stiftelsen og de dertil aspirerende Candidate og Studerende, — et Misforhold, der Aar for Aar ved det stedse stigende Antal af Lægecandidate er tiltaget saa meget, at man idetmindste for flere Aar maatte opgive Haabet om, under den bestaaende Tingenes Orden, at faae det udjevnet. Og Følgerne af dette Misforhold kunne være og have vistnok meer end eengang været af saa betænkkelig Art, at de i høieste Grad fortjene Opmærksomhed. Thi kan det end regnes for en det offentlige Vel mindre vedkommende Ulempe, at mange Lægecandidate i et Par Aar og mere efter at have absolvert deres Embedsexamen og efter saaledes at være berettigede til uindskrænket Lægepraxis, dog endnu maa savne selv den allertarveligste Dannelse i en saa vigtig Deel af Lægekunsten, saa bliver det et Almeenheden truende Onde, hver Gang en saadan Candidat har Dristighed, for ikke at sige Samvittighedsløshed, nok til at oversee dette Savn og uden videre at gjøre Brug af sin uindskrænkede jus practicandi. Paa denne Maade vil han nemlig uden nogensinde at have overværet, end sige practisk lært at lede og behandle en naturlig Fødsel, strax kunne komme til at anvende al mulig operativ Fødselshjælp i vanskelige Fødselstilfælde, — og at dette ikke sjældent er skeet og skeer

¹⁶⁾ Skrivelsen var konciperet af Stemann.

til liden Baade for Koner og Fostre, er desværre en paa Kjendsgjerninger rundt om i Landet støttet Erfarings sandhed. — En væsentlig Deel af Ansaret herfor tilfalder uden Tvivl de lægevidenskabelige Læreanstalter, saavel Universitetet altsaa som det tidligere kongl. chirurg. Academie, forsaavidt som de aldrig have taget i Betænkning i Candidaternes Testimonium publ., hvorpaa heele hans jus practicandi støtter sig, umiddelbart efter Examen at erklære ham duelig til Udøvelse af Accouchementspraxis, medens det maatte være overladt til hans eget Godtbefindende, hvorvidt han senere efter lang Tids Forløb vilde søge den practiske Anvisning og Veiledning dertil i Fødselsstiftelsen eller ikke, saaledes altsaa at i alle Tilfælde Retten til Praxis blev tilstaaet lang Tid, ja hele Aar for Qualificationen dertil kunde opnaaes, og uden nogensomhelst Garantie for, at denne nogensinde vilde blive søgt. Men uden Ansvar herfor kan heller ikke Fødselsstiftelsen ansee sig, idet den, som eneste practisk Læreanstalt her i Landet vistnok langt tidligere burde have paatænkt ved den cliniske Læremethodes Indførelse at gjøre Undervisningen ikke blot mere frugtbringende men — hvad det især kommer an paa — lettere tilgængelig for et større Antal Studerende. Dette er, saavidt jeg skjønner, den væsentligste Mangel ved vor Fødselsstiftelse som Undervisningsanstalt betragtet, og det er et Punkt især, hvor den er bleven tilbage for saa godt som alle Udlandets Indretninger af lignende Art — en Erkjendelse, der saa meget mindre kan finde sin Beroligelse i det Bestaaende, som den vækker Mindet om en Fortid, da den danske Fødselsstiftelse i sin Organisation stod som et lysende Mønster for alle europæiske Anstalter og som practisk Skole blev benyttet af ikke faa Læger fra Udlandets forskjellige Egne.

Det er i disse forudskikkede Betragtninger, at Motiveringen af mit Forslag indeholdes, ifølge hvilket der i en afsondret Afdeling af Fødselsstiftelsen skulde indrettes en paa almindelige cliniske Principer baseret examinerisk Klinik, der indtil videre skulde tjene deels som Forberedelse til deels som Æquivalent for de nu bestemte Candidatposter ved Stiftelsen, senere derimod udelukkende i første Henseende skulde være at betragte som det præparatoriske eller det cliniske Cursus for de Studerende i deres sidste Studieaar, medens den 3 maanedlige Candidattid da som 2det Cursus vilde blive et mere selvstændigt Practicant Cursus for de samme efter overstaaet Lægexamen. Til nærmere Udvikling af dette mit Forslag skal jeg tillade mig at henlede Directionens Opmærksomhed paa følgende Punkter som de væsentligste Momenter i Planen, nemlig Localet, Clinicisterne og den cliniske Indretning.

1) Localet betreffende, da vil den vigtigste Fordring dertil for Stiftelsens Vedkommende være, at det bliver isoleret fra de øvrige Stiftelsens Barselstuer, saaledes at de, der besøge de cliniske Stuer, uden paa nogen Maade at komme i Berøring med den øvrige Deel af Stiftelsen, umiddelbart fra Hovedtrappen af kunne gaae til og fra den cliniske Afdeling. Uden denne Cautel vilde nemlig deels den indre Orden i Stiftelsen let komme til at lide, deels Hemmelighedsprincipet, hvorpaa Stiftelsen hidtil i hele sin Udstrækning har været baseret, mere end nødvendigt blive udsat for at krænkes. At iøvrigt den skrupuløse Overholdelse af samme Princip kunde synes at modsætte sig den hele paatænkte cliniske Indretning, er en Bemærkning af altfor paatrængende Natur til at den ganske turde oversees. Betænker man imidlertid, at de for Cliniken bestemte Patienter udelukkende skulde tages af de ugifte Fritliggendes Klasse, der neppe ane eller bekymre sig om at ligge indenfor Hemmeligholdelsens Gebeet, og at

Hemmeligheds Systemet for disses Vedkommende saavel paa Grund af flere Patienters Samliggen i samme Stuer som paa Grund af de 6 Candidaters og mange Læredøttres Tilstedeværelse maa betragtes som aldeles illusorisk, saa bliver det at haabe, at der fra den Side neppe vil kunne være nogen grundet Indvending mod en ellers hensigtsmæssig og almenyttig Forandring. Hvad Klinikens Fordring angaar, da vil den kunne tilfredsstilles ved et Locale stort nok til stadigen at holde 10 Barselpatienter med tilhørende Fødestue, hvorved dog maa bemærkes, at for Pladsernes stadige Underholds Skyld Locallet omtrent maatte kunne rumme det dobbelte Patientantal, for at man skifteviis kunde benytte enkelte Stuer, medens andre stode ledige til fri Udluftning. Heldigviis frembyder Stiftelsen en i alle Henseender passende Localitet i den Afdeling af Barselstuer, der under Navn af »Kabinetterne« støder nærmest op til Auditoriet, inddrages nemlig kun heri de to tilstødende Ammestuer, dem Pleie Stiftelsen vel kan undvære, saa haves her i fuldkommen Isolation 4 Værelser med tilhørende Fødestue, hvoraf altid 2 og 2 skifteviis kunne holdes i Brug.

2) Clinicisterne. At disses Tal maatte være begrændset, synes nødvendigt baade af Hensyn til Patienterne og til den Nytte de enkelte Clinicister skulle drage af selve Indretningen. Som ordinært Tal vilde omtrent 12 i hvert Semester være det i begge Henseender mest passende. Men et herhid hørende Spørgsmaal bliver det endnu, hvorvidt uden Forskjel Studerende og examinerede Lægecandidate skulde admitteres til Cliniken, et Spørgsmaal der især i de første Aar, da uden Tvivl Confluxen dertil vilde blive stor, maatte ønskes forud afgjort. At Indretningen som examinatorisk og forberedende Klinik nærmest maa være beregnet paa de Studerendes Tarv og derfor ogsaa fortrinsviis maa komme disse til Gode, synes mig rimeligt; dog kan jeg i Betragtning af de Lægecandidate, for hvem der, inden de kunne vente at indlægges paa de faste Candidatpladser i Stiftelsen, skulde aabne sig Udsigt til en practisk Virksomhed udenfor Hovedstaden, ikke andet end tilraade, at idetmindste i nogle Aar ogsaa disses Ønske om Admission maatte skee Fyldest, at en Minoritet af Clinicistpladserne blev at forbeholde examinerede Candidate som Æquivalent for de dem ellers tilkommende faste Candidatpladser ved Stiftelsen. — Efter det anførte turde maaskee Fordelingen ansees billig for begge Parter, naar af de 12 Pladser 8—9 tilfaldt de Studerende i sidste Aar eller Halvaar af deres Studietid, 3—4 de examinerede Lægecandidate under anførte Betingelser. At hermed imidlertid ikke alle Spørgsmaals Vanskeligheder ere løste, føler jeg kun altfor vel, da hvorledes Fordelingen end skeer, de Studerendes Antal dog i Forhold til Pladsen rimeligviis vil blive altfor stort. Saa meget mere maa jeg anbefale dette Punkt til den ær. Directions Overveelse, med det Tilføiende dog, at hvorledes end det ordinære Antal normeres, det altid maa forbeholdes Læreren at kunne lade 1 eller hoist 2 Fremmede som hospiterende deeltage i Cliniken — en Fordring, som ikke blot Gjæsteretten men ligefrem Gjengjældelsesret synes at have Krav paa i Betragtning af den Velvillie, hvormed vore reisende unge Læger admitteres i Udlandets Cliniker af lignende Art. At i tidligere Aar fremmede Læger endog indlagdes paa de faste Candidatpladser i Stiftelsen, har jeg alt forhen tilladt mig at antyde; at de endnu aspirere dertil, har jeg i min korte Embedstid alt havt et Par Beviser paa.

3) Den cliniske Indretning. Denne — mener jeg — maatte især stille sig som Opgave practisk at lære og øve Studerende i de forskjellige Ex-

plationsmetoder i Fødslen, at tilholde dem ved stadig Iagttagelse af en Deel naturlige Fødsler at skaffe sig en muligst klar Indsigt i den her raadende Naturvirksomhed og de mange Nuanceringer i sammes phænomenale Yttringer, at lære dem ved indtrædende Komplikationer i Fødslen at efterforske disses Grund som Basis for den rationelle Kunstbehandling, og hvor Leilighed dertil gives ved Autopsien at lade dem fatte de obstetriciske Operationers Indicationer, Betydning og Methode, endelig maatte i samme analytiske Aand ogsaa Barselsengen tydes dem i alle dens mangfoldige physiologiske og pathologiske Details. — I Overensstemmelse hermed kunde vel Cliniken saaledes indrettes, at af det bestemte Antal Clinicister altid 1 som vagthavende Dag og Nat var tilstede i Stiftelsen, medens en anden efter Tour tilligemed ham var bestemt til at modtage og explorere enhver i Cliniken indlagt Fødende, iagttage Fødslen fra Begyndelsen til Enden, føre Journalen over samme Fødende og fortsætte den under hele Barselsengen. Denne anden for Tour staaende Clinicist maatte, naar han om Dagen var udenfor Stiftelsen, altid saavidt kunne opgive sit Ophold, at han uden Vanskelighed kunde findes og hentes, om Natten maatte han ligesom den Vagthavende befinde sig i Stiftelsen. I de mindre hyppige operative Tilfælde kunde, hvor Tid dertil gaves, foruden disse 2 endnu efter en vis Orden 2 andre Clinicister tilsiges for at overvære Operationen. Enhver Patient vilde altsaa blive exploreret af 2 Clinicister, dog kun under Veiledning af Accoucheuren, Reserveaccoucheuren eller i alt Fald af en af Stiftelsens ældre Candidater, af hvilke altid 1 ved Siden af Clinicisterne maatte tilstedes til Exploration, for at ikke Tabet af saa mange Fødsler skulde blive altfors føleligt for Stiftelsens Candidater, der udenfor Explorationerne vilde blive ganske at udelukke fra den cliniske Afdeling. Operativ Hjælp turde det vist under ingen Omstændigheder tillades Clinicisterne at forsøge.

Hver Morgen til bestemt Tid have alle Clinicisterne at ledsage Læreren ved Visiten, hvorved de i Alles Paahør hver enkelt efter sin Journal havde at referere over den til hans Iagttagelse betroede Patient, medens ved Aftenvisiten ikkun de, der samme Dag have Patienter, behøve at indfinde sig. — To Timer ugentlig skulde dertil i Stiftelsens Auditorium Accoucheuren foretage Examination af Clinicisterne, idet han efter endt Stuevisit lod snart En snart en Anden foredrage Journalen over en nys observeret Patient, underkaste den en stræng, videnskabelig Tydning, og nu efter Omstændighederne have at berigtige eller stadfæste Examinandens Forestillinger og Meninger. Disse cliniske Examinatorier vilde der Intet være til Hinder for at ogsaa Studerende udenfor Clinicisternes Tal kunde overvære, da Patienterne ikke selv personligen vilde blive indførte i Auditoriet. — Ved Siden heraf maatte endnu Accoucheuren 1—2 Timer om Ugen i offentlige cliniske Foredrag gjøre de i Stiftelsens øvrige Afdeling forekommende interessante Fødsler eller Sygetilfælde til Gjenstand for en mere omfattende videnskabelig Behandling, hvorved det helst maatte overlades hans egen Takt og Conduite, hvorvidt uden Anstød i nogen Henseende enkelte af Tilhørerne efter Forelæsningen kunde admittes til Autopsi af det i Foredraget omhandlede Individ.

Efter at det saaledes, som jeg haaber, er blevet klart, hvorledes det ved Cliniken tilsigtede Gode paa hensigtssvarende Maade vilde kunne opnaaes, staar det mig endnu kun tilbage at fremhæve nogle faa Forandringer, der som Conseqventser af Planen maatte ansees nødvendige. Som anført skulde om Natten altid to Clinicister have Ophold i Stiftelsen,

hvorfor et Værelse med 2 Senge til sammes Brug maatte indrømmes, helst i Nærheden af de faste Candidaters Værelser, for at Opvartning og Rengjøring kunde besørges af den for Candidaterne ansatte Kone. Dernæst maatte en af Stiftelsens faste Tjenestekarle mod en Godtgjørelse, der blev at udrede af Clinicisterne selv, saaledes kunne stilles til Clinicisens Disposition, at han Nat og Dag, naar fornødent var, kunde opsøge og hente een eller flere af de i Byen boende Clinicister. Ikke ubilligt vilde det i saa Henseende være, om Clinicisterne ved Semesterets Begyndelse hver erlagde 2 Rdl. til Extra Løn for Karlen og Opvartningskonen. Endelig maatte det paatænkes som en nogenlunde Erstatning for Stiftelsens faste Candidater for den Mængde kliniske Patienter, der gik tabt for deres Jagttagelser, at aabne dem alle Adgang til de fritliggende gifte Koner. Saaledes som for Tiden Indretningen i Stiftelsen er, tilstedes kun en enkelt Candidat til Exploration af hver gift Kone i Fødslen, ligesom og kun en enkelt efter Tour gjør den daglige Visit med Accoucheuren paa de for gifte Koner bestemte Barselstuer. Med Hensyn til Explorationen under Fødslen er der vist ikke Grund til at berøve de gifte Koner dette Fortrin, men er Konen efter overstaaet Fødsel alt bragt til Barselstuen, saa opfører Forholdet at være anderledes end i ethvert Hospital, idet nu den syge Barselkones Observation og Behandling i ingen Henseende udsætter hende for anden Berøring med Lægen end i alle andre Sygdomme, og følgelig heller ikke Candidaternes Tilstedeværelse ved Visiten kan genere hende mere end de langt flere Studerendes Nærværelse i Byens øvrige Hospitaler. — At for de gifte Koner intet Hensyn til Hemmelighedssystemet særlig kan gjøres gældende, er en Selvfølge, og mener man, at ogsaa her nogen Klasseforskjel burde komme i Betragtning, var ogsaa dertil et Middel at finde i den vistnok i mange Henseender tilraadelige Foranstaltning, at gifte Koner ligesaa vel som Ugifte kunde indlægges i Stiftelsen mod en ringere Betaling og da nyde de samme Fortrin som ugifte betalende Patienter.

Saaledes udviklet indstilles herved mit Forslag til den ær. Directions Betænkning med Ønsket om, at det i sammes Bifald maatte vinde forøget Kraft til ogsaa hos højere Vedkommende at vække Interesse for en Forandring i det Bestaaende, der lover saa gode Frugter for de Studerende og gennem dem for hele Landets Sundhedspleje, og hvis Realisation jeg, hvormeget mit Kaldsarbejde end derved vil blive forøget, dog vil regne til de lykkeligste Momenter i min Lærervirksomhed.«

Efter Bangs Anmodning sendtes Udkastet først til Overpræsidenten; han har vel anet, at herfra vilde Modstanden komme. Denne bad foreløbig Levy meddele, efter hvilke Regler han havde tænkt sig, at de 10 ugifte Fruentimmer skulde vælges, som blev at henlægge paa de kliniske Stuer, naar denne Oplysning var tilvejebragt, ønskede han, at de medicinske Direktører første vilde votere i Sagen. Levys Svar var ligesaa træffende som korrekt:

»Ifølge Hr. Overpræsidentens ær. Anmodning skal jeg ikke undlade at tilføie den Erklæring, at jeg i min Plan med Forsæt ikke har omtalt noget Valg af Patienterne til Cliniken blandt de ugifte Fritliggende, deels fordi alle Regler herfor ved nærmere Eftertanke forekomme mig upraktiske, deels fordi Følgerne deraf kunde blive mislige. Hvad jeg kun

troer, at der bør vaages over, er, at denne Kategori af Fødende ligeligen fordeles mellem Cliniken og de faste Candidater, saaledes at omtrent hveranden Fattigpatient indbringes i de kliniske Stuer, saa vidt Rummet tillader det, og dernæst at Patienterne i Cliniken behandles med samme Samvittighedsfuldhed og Humanitet som i andre Afdelinger. Men ethvert engere Valg vilde, saa synes mig, let lede baade Patienter, Læredøttre og Opvartersker til at troe, at der var noget i og for sig slemt at vente for Patienterne i Cliniken; Patienterne vilde ængstes ved Tanken herom, og Læredøttre ligesom Opvartersker vilde troe, at disse Patienter kunde behandles mere stedmoderligt, hvorved let hele Cliniken kunde komme i Vanry. En tidligere Idee om kun i Cliniken at indlægge saadanne Patienter, der før havde født, er jeg alt af den Grund kommet fra, fordi en stor Deel, om ikke største Parten af dem, der kalde sig Førstefødende, kun udgive sig derfor paa Grund af den dermed forbundne Fordél af Pleiehjælpens længere Varighed, men blev denne Omstændighed ogsaa af afgjørende Indflydelse paa de kliniske Stuers Belæggelse, er jeg vis paa, den allerstørste Deel af Fattigpatienterne vilde melde sig som Førstefødende — en Paastand det i Fødselsstunden ikke er nogen let Sag, ja oftest ikke engang muligt at modbevise.«

Bang fandt da Planen saa god, at han ansaa det for Direktionens Pligt at befordre den. Hvis det ikke kunde ske uden Forespørgsel til Kancelliet, da burde saadan efter hans Mening kun indeholde Spørgsmaalet om Tilladelsen, men ikke mindste af Detailler, der alene vedkom Direktionen og Akkouchouren; Withusen og Raadmand Hansen sluttede sig hertil, men Overpræsidenten tonede nu Flag. Han maatte vedkende sig ganske i Særdeleshed at se paa Individernes personlige Ret. Det forekom ham meget tvivlsomt, om det var tilladeligt at gøre Individet til Middel til Opnaelse af dette eller hint Øjemed, det være nok saa vigtigt, uden Vedkommendes Samtykke, »den Dispositionsret, et Menneske tilkommer, maa absolut meest gjøre sig gjældende, naar det vedrører Individets egen Personlighed.«

I et kort efter afholdt Direktionsmøde blev — uvist ved hvem, formentlig vel Kjerulff — en ny Side af Sagen draget frem, hvoraf resulterede en Skrivelse til Levy, der nærmest af ham maatte føles som en personlig Krænkelser. I samme ($\frac{13}{6}$) henvistes nemlig til, at den kgl. Resol. af $\frac{3}{4}$ 1840 paalagde Direktionen »efter Overlæg med Accouchouren og Underaccouchouren« at tage Spørgsmaalet om en klinisk Undervisning ved Stiftelsen under Overvejelse, nu havde man vel modtaget Hr. Professorens Forslag til Ordningen af en Klinik i Fødselsstiftelsen, men til Opfyldelse af nævnte allerh. Resolution ansaas det dog nødvendigt, at Underakkouchouren aabnedes Adgang til ogsaa at udtale sig i den Sag. Man troede imidlertid, at dette ikke kunde ske paa en

efter Omstændighederne mere hensigtsmæssig Maade end ved at anmode Professoren om at konferere med Underakkoucheuren og derefter meddele Resultatet af denne Konference. Levy replicerede (^{16/6} 42) saaledes:

»Til Gjensvar paa Directionens ær. Skrivelse af 13de d. M. skal jeg ikke undlade tjenstlig at meddele, at jeg rigtignok uden Hensyn til den kgl. Resol. af 3. April 1840, men alene paa Grund af det Tillidsforhold, der efter mit Skønnende bør udvikle sig hos samstræbende Hospitalslæge og Reservelæge, alt forinden jeg i Marts d. A. indsendte mit Forslag til Directionen, har meddelt Dr. Kayser dets detaillerede Indhold, uagtet det naturligviis ikke lod sig vente, at han efter et Par Maaneders Ophold i Stiftelsen skulde væsentlig kunne influere paa min Plan, der — saa kan jeg forsikre — langtfra noget Øiebliksværk, er Frugten af flere Aars Eftertanke og Prøvelse. Ikkedestomindre har jeg nu efter Directionens mig tilkomne Anmodning paa Ny henledt hans Opmærksomhed derpaa ved at give ham Forslaget selv til Gjennemlæsning med Ønsket om, at han vilde meddele mig sine Tanker om Et og Andet, han muligen troede deri kunde ønskes forandret eller forbedret. Men hans Svar var denne ligesom forrige Gang, at han i saa Henseende aldeles Intet derved vidste at bemærke. — Uden at være vis paa, om jeg saaledes tilfredsstillende har opfyldt den ær. Directions Anmodning til mig, skal jeg endnu kun tillade mig at tilføie, hvad der neppe kan andet end geraade mit Forslag til Bedste, at dette i sine Grundtræk lige siden Aaret 1836 har været stadig Gjenstand for mine skriftlige og mundtlige Conferencer med afd. Conferentsraad Saxtorph, og at han, der neppe i noget Punkt har overseet Stiftelsens Tarv, saa vist skjænkede det sit Bifald, at han meer end engang beklagede, at de mislige Forhold ved Stiftelsen i hans sidste Leveaar lagde Hindringer iveau for dets Udførelse.«

Saa indgik 10. Juli (1842) Svaret til Kancelliet, konciperet af Kjerulff, men tydeligt bærende Præg af, at han havde maattet bøje sig noget for Majoriteten. Efter at have gennemgaaet Hovedtrækkene i Levys Forslag udtaltes den Tvivl, sammes Iværksættelse maatte vække hos Direktionen; Overskridelsen af det lovbestemte Antal Personer, der maatte undervises i Stiftelsen, syntes vanskelig at bringe i Harmoni med det, der var Stiftelsens Grund Idé, »som ikke uden at ryste denne i sit Indre, kunde fraviges«, altsaa Fødselens Hemmeligholdelse, og dertil kom saa Spørgsmaalet, hvorvidt det kunde bestaa med de personlige Rettigheder og Stiftelsens fundamentale Institution at paabyrde de Fødende de Inkonvenienser, som var aldeles uadskillelige fra en klinisk Undervisning. Denne Tvivl var det, som foranledigede Direktionen til at forelægge Kancelliet Sagen, efterdi en allerh. Bemyndigelse muligen krævedes til at fravige de fundatsmæssige Forskrifter. Thi fra anden Side set kunde der maaske nok være

Grund til at andrage paa slig Bemyndigelse, idet jo Stiftelsens Formaal, om end som noget sekundært, ogsaa var at virke til Udbredelse af Indsigt i Fødselsvidenskab, altsaa tjene som Undervisningsanstalt for Læger og Jordemødre, og derfor, saavidt muligt, burde bringes i Harmoni med det primære Øjemed at yde Trængende Fødselshjælp. Disse sidste viste jo, ved at benytte denne Hjælp, at de stiltiende underkastede sig den Behandling, som Stiftelsens dobbelte Formaal fordrede, og forsaavidt drejede det sig vel egentlig kun om en Udvidelse af en bestaaende Indretning, ikke om Dannelselse af en ganske ny. Det var klart, at Direktionen vilde affordre enhver af de Studerende den edelige Forpligtelse om Tavshed, som ogsaa indskærpe Alle med den største Samvittighedsfuldhed at iagttage, at intet Fruentimmer indlagdes paa den kliniske Afdeling, som gjorde mindste Indsigelse derimod, eller om hvem det kunde tænkes, at Behandlingen i Kliniken vilde være Vedkommende i moralsk eller anden Henseende skadelig, og at dette burde gælde »endog i de Tilfælde, hvor et for Videnskaben interessant Phænomen kunde frembyde sig«. Vel indsaa man, at det vilde være til større Betyggelse for de personlige Rettigheder, om det blev Regel, at Ingen indlagdes i Kliniken uden dertil at have givet sit Samtykke, men man forudsaa ogsaa, at naar dette blev en Betingelse, vilde paa Grund af vrang eller utydelige Begreber om Behandlingen i Kliniken intet Samtykke erholdes, og derfor kunde man heller ikke anse saadant ubetinget nødvendigt.

Idet Direktionen altsaa havde lagt Afgørelsen i Kancelliets Haand, fik denne sit Udtryk i sammes Skrivelse af 12. Jan. 1843, hvori, næst at underrette om, at det fandtes særdeles betænkeligt at iværksætte Forslaget, hvor gavnligt det end maatte være for Fødselsvidenskab, da det vilde komme i for stærk Konflikt med Stiftelsens første og vigtigste Øjemed, forlangtes Underretning om de Midler, som Direktionen havde tænkt, at der kunde anvendes »for at forebygge de betydelige Ulemper og Gener for de Fødende, som vilde blive en Følge af Forslagets Realisation, ligesom og, da det maatte ansees som en absolut nødvendig Betingelse for Indlægningen paa de kliniske Stuer, at Vedkommende, efter forud til dem udtrykkelig sket Forespørgsel, deri samtykkede, tillige Directionens Betænkning om, hvorledes man kunde garantere sig, at dette Samtykke blev aldeles frivilligt, samt om der ikke for at gøre Vedkommende villigere til at lade sig indlægge i den kliniske Afdeling, maatte kunne tilstaaes dem nogen Fordeel,

enten ved Pengehjælp, naar de forlod Stiftelsen, ved en bedre Pleie eller paa anden Maade«.

I Anledning heraf æskede Direktionen Levys Betænkning, som han afgav 10. Febr. 1843 og deri tilbørlig viste Direktionens Fejlsyn ved i Skrivelsen 10. Juli f. A. at overlade Kancelliet at hugge Knuden over i Forviklingen mellem de saakaldte humane og de videnskabelige Fordringer og samtidig paapegede det Umulige i Opfyldelsen af de af Kancelliet nævnte Betingelser, hvis Realisation i Praksis han ikke undlod at stille i det komiske Skær, men sluttede med et modificeret Forslag for dog at opnaa Noget:

»Jeg kan ikke undlade at beklage, at Directionen under Fremstillingen af, hvorvidt Forslaget kan concilieres med Stiftelsens Grundidee, har frygtet Misbrug og Ulemper derved, som neppe ere grundede i dets Natur, og har knyttet en Betingelse dertil, som maatte gjøre dets Udfald meget tvivlsomt. Det kgl. d. Cancellie, til hvis Skønnende Sagen er blevet indstillet, maatte naturligviis herved alt a priori blive mindre vel stemt mod Forslaget og er som Følge deraf kommet til et end ugunstigere Resultat, idet Cancelliet ikke alene med Directionen mener at burde ansee det som en absolut Betingelse for Indlæggelsen paa de cliniske Stuer, at de Vedkommende efter forud til dem udtrykkelig skeet Forespørgsel deri samtykkede, men ogsaa ønsker sig oplyst om, hvorledes man i saa Fald skulde garantere sig for, at Samtykket blev aldeles frivilligt. Da heri altsaa er udtalt en Betingelse, af hvis Tilfredsstillelse hele Forslagets Skæbne synes afhængiggjort, er det en Selvfølge, at dette Punkt ved Tilsidesættelse af alle andre Bipunkter i Sagen maa blive den væsentligste Gjenstand for min yderligere Betænkning, idet jeg skal søge at oplyse, at Opfyldelsen af denne Betingelse i Praxis ikke er mulig, men at den paa den anden Side heller ikke engang vilde være ønskelig og ialfald ikke saa nødvendig, som det for Uindviede kunde synes.

For at opnaae Vedkommendes fulde Samtykke til Indlæggelse i de cliniske Stuer vilde det naturligviis blive en ligefrem Nødvendighed, at det ved Optagelsen tydeliggjordes enhver saadan Patient, hvad Betydningen af Navnet var, hvori Forskjellen bestod mellem Indlæggelse paa disse og andre Stuer, hvilke Gener og Fordele det muligviis kunde medføre o. s. v., og efter Debatten herom maatte det fri Valg overlades hende selv. Ved Siden heraf betænke man imidlertid Tid og Tilstand hvori Patienten optages i Stiftelsen: at Flertallet nemlig af de Fødende tilbringes om Natten, Alle efter begyndt Fødsel, under Veeskrig og Smerter, mange alt saa vidt hen mod Fødselens Slutning, at der knapt bliver Tid i største Fart at bære dem op af Trapperne, ikke ganske Faa dertil i halv drukken eller sygelig Tilstand. Og man vil uden Tvivl ledes til Erkjendelse af, at om end sligt Valg kunde forelægges Patienterne i Stiftelser, hvor Optagelsen skeer under Svangerskabet, vilde det ikke være gjørligt hos os, hvor Indlæggelsen først skeer efter Fødselens Begyndelse. Det forudseelige Resultat vilde under disse Omstændigheder vistnok blive, at Patienterne, alt skræmmede ved Navnet, alle frabade sig Indlæggelse paa de cliniske Stuer og lykkedes det i sjeldne Tilfælde at faa en enkelt Undtagelse herfra, vilde det jo hvert Øjeblik staa i Patientens Magt at fordre Omflytning, naar hun af en eller anden Cliniken ganske uved-

kommende Grund følte sig mindre tilfreds. Hvilke Conseqventser for Stiftelsen en slig Tingenes Orden ved Siden af de friliggende Ugiftes personlige Qualiteter maatte medføre, behøver ikke videre at fremhæves. — Allerede forsaavidt maa jeg ansee den til Forslaget knyttede Betingelse for aldeles upractisk og behøvede derfor neppe at tilføie, at skulde der, som Cancelliet synes at fordre, tilveiebringes nogen Garantie for Patienternes frivillige Samtykke, vilde en saadan neppe paa anden Maade kunne opnaaes end ved Ansættelse af en egen Inspecteur, hvis Funktion det blev, Nat og Dag, i Porten eller paa Trappegangen at underhandle Valgspørgsmaalet med enhver ny Fattigpatient og føre hendes Erklæring i saa Henseende til Protokol.

Den stillede Betingelse er altsaa, saavidt jeg skjønner, practisk umulig. Et andet Spørgsmaal bliver det, hvorvidt dens Tilfredstillelse var ønskelig. Som Stiftelsens Læge vilde jeg af Grunde, jeg alt ved anden Leilighed har været foranlediget til at berøre, ikke kunne besvare dette Spørgsmaal bekræftende. Thi afseet fra de ugunstige physiske Indvirkninger paa Barselpatienterne, der allerede maatte fremkaldes ved Bevidstheden om at være indlagt i en Afdeling af Stiftelsen, der aabenbart vilde have ikke blot Navnet men ogsaa Skinnet og det almindelige Omdømme i Almuen mod sig, saa vilde det endnu være at frygte, at Læredøttre og Opvartningspersonale i Stiftelsen vilde vænne sig til at betragte de paa de cliniske Stuer indlagte Patienter som inferioris conditionis, og at paa Grund heraf disses Behandling og Pleie kunde i Virkeligheden blive mindre omhyggelig end ellers. At saadant Hensyn ikke kan være Lægen uvigtigt, er indlysende nok, og for min Deel kan jeg derfor intet hellere ønske end at, om Forslaget til en clinisk Afdeling skulde finde Bifald, Realisationen deraf maatte skee saa ubemærket for Vedkommende som mueligt, saa at endog Navnet til daglig Brug blev undgaaet, for i ingen Henseende at give de til Afbenyttelse bestemte Stuer eller Patienter noget særegent Stempel.

Det tredie Spørgsmaal endelig, som gjælder den stillede Betingelses Nødvendighed, leder Undersøgelsen hen paa de som Følge af Cliniken befrygtede Ulemper og Gener for de Fødende, hvis Realitet jeg dog maa tilføie, neppe er grundet i Sagens Natur. Forestiller man sig kun ikke Explorationen anderledes end som den virkelig er, som bestaaende i en Pegefingers varsomme Indbringen i Moderskeden, saa vil man heller ikke kunne betragte 2—3 med Mellemtider foretagne Explorationer som saa afskrækkende, og i al Fald bør det erindres, at, som Forholdet nu er og til alle Tider har været, altid 2—3 af Candidaterne explorere enhver friliggende Ugift. Med Hensyn til Explorationerne vilde altsaa i Virkeligheden Forskjellen kun blive, at det var Studerende et halvt Aar for Examen, istedetfor at det nu er Candidaterne kort Tid efter Examen, der stededes dertil. Autopsien af Fødselens Slutning har til alle Tider uden Indskrænkning været anseet endog som Pligt for alle Stiftelsens Candidater, hvorimod den efter Planen i hvert enkelt clinisk Tilfælde vilde falde i et ringere Antal Clinicisters Lod. Ikkun Visiten paa Barselstuerne vilde, eftersom Candidaterne efter Planen burde udelukkes derfra, paa de cliniske Stuer bringe 12 istedetfor nu 6 Studerende i Lægens Følge, men ved disse Besøg er Forholdet i ingen Henseende afvigende fra Sygebesøgene i andre Hospitaler, hvor Antallet af Ledsagere ikke er til nogen reel Gene for Patienterne.

Uagtet jeg derfor efter den alvorligste Prøvelse ikke kan dele Frykten for mislige Conseqventser af den foreslaaede Plan, der i langt mere ubunden Form findes gennemført i fast alle Udlandets Stiftelser af lignende Art, skulde jeg dog, for at fremme Opnaaelsen af et saa nyttigt Formaal, være tilbøielig til at tilbyde en saadan Modification af Forslaget, at de for hvert Semester antagne 12 Clinicister deles i to Hold, der skifteviis hveranden Uge paa angivne Maade skulde øves i Observation af Fødende og Barselpatienter, medens de ligefuldt alle 12 stadigen besøgte de i Auditoriet holdte cliniske Forelæsninger. Udelukkes da tilige Stiftelsens Candidater fra de cliniske Stuer, saa vil Tjenesten her efter Tour kun besørges af 6 Clinicister, ligesom paa de andre Stuer af 6 Candidater, og al Forskjel vilde da indskrænke sig til den nominelle mellem Studerende og Candidater. — Ihvorvel den ved Cliniken tilsigtede Nytte herved maa blive endeel forringet, og det er at forudsee, at de Studerende neppe ganske kunne føle sig tilfredsstillende herved, saa tager jeg dog under de nuværende Omstændigheder ikke i Betænkning ad interim at foreslaae en saaledes indskrænket Plan, i det Haab, at Fremtiden vil overbevise den ær. Direction om det Uskadelige i Planens videre Udstrækning, efter at have godtgjort i Praxis hvormeget i Formen tilsyneladende anstødeligt en human Løsning er i Stand til at opveie. «

I Deliberationen om denne Levys sidste Betænkning var Bang ganske paa hans Side; Kancelliet kunde ikke afgøre en Sag, der var af videnskabelig Natur, derfor burde den gaa til Universitetsdirektionen eller lige til Kongen; hvis Kollegerne ikke var enige med ham, vilde han give Separatvotum. Withusen og Hansen var det, men ikke saa Kjerulff. Han fastholdt, at Spørgsmaalet om personlige Rettigheder hørte ind under den almindelige Retslovs Gebet, det tilkom altsaa Kancelliet, der havde at fortolke paa dette Gebet, først at afgøre Sagen, derfor protesterede han paa det kraftigste mod Etatsraad Bangs Forslag. For at lempe sig efter de andre Herrer var han gaaet med til Svaret af $^{10}/_7$ 1842, men som han nu saa paa Sagen, var hans Tillid til dens Forsvarlighed blevet rystet, han tvivlede nu om Garanti og Sikkerhed for de personlige Rettigheders behørig Varetagelse og mente ikke at have opfyldt sin Pligt, naar han ikke optraadte med et kraftigere Værn mod dem end sket var i Skrivelsen af 10. Juli 1842.

Der blev holdt Møde om Sagen, Bang gav Udkast til et Svar, der i Et og Alt fastholdt Levys Plan, og det syntes, som om Kjerulffs seige Modstand var brudt, og at han bøjede sig for Majoriteten, idet han 27. April (1843) sendte Udkast til et Svar til Kancelliet, der konkluderede derhen, at man ikke saa Udveje til at ændre det i Svaret $^{10}/_7$ 42 udtalte Syn og navnlig betonede, at ved den af Levy sidst foreslaaede Modifikation vilde de Betæneligheder, som Kancelliet og han selv saa stærkt havde draget i For-

grunden, væsentlig formindskes. Men samtidig havde han overfor de andre Medlemmer af Direktionen fremsat en ny af ham udtænkt Plan til helt at komme uden om disse Betænkeligheder. Ganske indrømmende det Mislige ved Tanken om at erholde Samtykke til Indlæggelsen paa de kliniske Stuer af de i Forslaget omhandlede Patienter, foreslog han Etablering af en Afdeling af Svangre til Undervisning for de Studerende, og hine kunde da affordres Samtykke til Indlæggelsen, naar Fødslen kom. Der maatte da bydes dem Fordele, hvorom kunde delibereres.

Man var ikke utibøjelig til at underskrive Kjerulffs sidste Udkast, men Tanken om en Afdeling for Svangre faldt ikke ubetinget i god Jord, og Levys Mening derom maatte jo høres. — Hans Kritik (²/₆ 43) var ikke Overpræsidentens Plan gunstig. Det vilde jo sikkert være meget ønskeligt, om 10 Svangre i forskellige Perioder af Svangerskabet kunde finde Optagelse i Stiftelsen, da derved vilde være givet baade Studerende og Læredøtre Lejlighed til at øves i Diagnostiken og Tidsbestemmelsen i Svangerskabet, men Forslaget sigtede jo til noget mere, skulde være et Surrogat for en Akkouchementsklinik; og her bristede Planen. Skulde de 10 Svangre være fordelte paa de 4—5 sidste Maaneder i Svangerskabet, vilde der jo ikke kunne paaregnes mere end 2 Fødsler om Maaneden, og skulde de alle optages i sidste Maaned, saa at man i den næste kunde paaregne lige saa mange Fødsler, vilde den eneste reelle Vinding, Svangerskabseksplorationerne, gaa tabt. Men navnlig kritiserede han den pekuniære Godtgørelse, der gav det Hele et meget misligt, og sikkert end mere afskrækkende Præg, at Stiftelsen skulde tilkøbe sig en Ret over den kvindelige Sædelighedsfølelse, var upassende, thi Eksplorationen burde i og for sig betragtes som en Konsekvens af den fri Hjælp og Forplejning i Stiftelsen, hvorfor ogsaa i tyske Fødselsstiftelser de Fødende tidligt i Svangerskabet maatte lade sig indskrive og undersøge for yderligere senere jevnlig at møde til Eksploration. Og naar den pekuniære Godtgørelse var tænkt som et Aars Ekstra Plejehjælp, vilde Sagen økonomisk stille sig meget prekært, thi det blev en særdeles stor Udgift. Og hvor skulde man i Stiftelsen finde et passende afsides Lokale til disse Svangre? Det eneste Sted, Levy kunde anvise, var Inokulationshuset i Haven, men det vilde blive uoverkommeligt for Overjordemoderen og Læredøtrene at besørge Fødslerne baade her og i Stiftelsen, skilte som de var ved 3 Gaardsrum og en Have. Det reelle Udbytte for Undervisningen af en saadan paa blotte Muligheder og Tilfældigheder baseret Miniatur-

anstalt vilde neppe komme til at staa i det rette Forhold til de store Gener og Pengeofre, denne vilde medføre.

Øjensynlig følte Overpræsidenten sig ilde berørt ved den kølige Modtagelse, den af ham udviklede Plan mødte, og stillede sig nu i afgjort Opposition til Levy. At denne begrundede sine Indvendinger med, at Ingen frivillig vilde indlægge sig i den kliniske Afdeling, at altsaa Indlæggelsen her skulde ske uden frivilligt Samtykke, fandt han ganske forkasteligt, »ved Tankens Udførelse vilde Levy altsaa ofre Sædelighedens Følelser i en Stiftelse, der netop skulde styrke Moraliteten« (!). Han kunde ikke gaa med hertil og maatte ønske Sagen behandlet i et Møde. Dette fandt Sted 4. Novemb. og blev nærmest til Satisfaktion for Kjerulff. Muligt de tre andre Herrer har kendt hans Indflydelse i Kancelliet og derfor, i Stedet for at sætte Sagen paa Spidsen og mulig lide et Nederlag, har foretrukket en Retræte straks. Dette blev i hvert Fald Udbyttet af de saa nær i to Aar førte Forhandlinger. Den 5. Decemb. (1843) sendtes Kancelliet en Skrivelse, hvori hele Sagens Gang rekapituleredes for at ende med følgende Afslutning:

»Da det kgl. d. Cancellies Yttringer tilstrækkeligen overbeviste os om, at dets Anskuelse af Betingelserne for Anlæggelsen af en klinisk Afdeling i Fødselsstiftelsen vare ganske afvigende fra dem, som vi efter vor Forklaring af Fundatsens Aand og Formaal ansaae for at være tilstrækkelige, saa har det været Gjenstand for vor omhyggeligste Overveelse at søge at udfinde Midler til at bygge den kliniske Afdeling paa saadanne Fundamenter, som af Collegiet vare antydede. Vi have imidlertid ikke ved vore Grandskninger været saa heldige at udfinde Midler til Organisationen af en saadan Indretning, som vi kunde antage paa nogen fyldestgjørende Maade vilde tilfredsstille Collegiets Fordringer, og det uagtet at vi have slaaet ind paa flere Veie for at opnaae dette Maal. Saavel efter Prof. Levys Ønske som efter vor egen Mening ansee vi det for rigtigst, at den hele Sag stilles i Beroe, og dette tillade vi os saaledes til Collegiet at indstille.«

Der gik lange Stunder, før Sagen genoptoges, thi snart efter brød Tider ind over Stiftelsen, hvor Direktionen og Levy fik andet at tænke paa end at etablere klinisk Undervisning.

Men glippede saaledes Levys Bestræbelser for at bringe de Studerende bedre Undervisningskaar i Stiftelsen, lykkedes dette, om end efter beskeden Maalestok, for den anden Part af Elever, Læredøtrene, skøndt Impulsen dertil ganske vist fra først af gaves fra anden Kant. — De i den anonyme Klage mod Saxtorph rejste Anker over en tarvelig Jordemoderundervisning kunde synes at

finde en Slags Bekræftelse ved følgende i August 1842 fra Sundhedskollegiet til Direktionen sendte Skrivelse:

»En af Landets Physici havde i sin Medicinalberetning for 1841 klaget over, at Jordemødrene i hans Distrikt kun slet røgtede deres Kald, og navnlig opgivet, i hvilke Henseender han troede især at have fundet dem uvidende eller skjødesløse. Collegiet tog heraf Anledning til at sende til Landets samtlige Physici under 12. Marts d. A. et Circulære saalydende: »En Physicus har i sin Medicinalberetning til Sundhedskollegiet ført Klage over, at Jordemødrene i hans Physicat i flere Henseender vise Mangel paa Kundskab og Conduite og har saaledes anført, at de stundom foretage Vending paa Abort — at de under Fødsels-smerterne undertiden ere vel rundhaandede med Aareladninger, men derimod i Reglen altfor sparsomme med afførende Lavementer (som de næsten aldrig anvende, naar den Fødende har været tilstoels i det sidste Døgn een Gang) — at de ikke anvende tilstrækkelige og planmæssige Oplivningsforsøg paa skindøde Nyfødte — at de ei forstaae Cathetrets Brug — at mange af dem ei aarelade godt og opgive denne Operation ved mødende Vanskelighed under den Paastand, at der ingen Blod var i Armen — og at de ei have tilstrækkelig Kundskab om de indvendige qvindelige Fødselsdels anatomiske Bygning og Udseende, og slutter han denne Opregnelse af deres Mangler med det Ønske, at Fødselsstiftelsens Bestyrelse maa blive bekendt med dem, for at den vordende Klasse af Jordemødre saavidt mulig kan blive fri for dem. — Forinden Collegiet imidlertid kan foretage noget i denne Anledning, er det nødvendigt, at det søger sig underrettet om, hvorvidt hine Mangler kunne antages at være almindelige hos Jordemødre i Provindserne og paa Landet, og det udbeder sig derfor af de Herrer, at de behageligst vilde afgive en med Hensyn til de specielt opgivne Punkter saa nøiagtig Forklaring, som De med nogenlunde Sikkerhed see Dem i Stand til. Ønskeligt vilde det være, forsaavidt der nemlig ogsaa i Deres Physicat var Grund til lignende Klage, at erfare, om det mere var hos de ældre i længere Tid ansatte eller hos de yngre i den senere Tid oplærte Jordemødre, at Skylden fandtes.«

Herpaa har Collegiet modtaget Svar fra 5 Stifts- og Landphysici, nemlig Arendz, Etatsraad Guldbrand, Justitsraaderne Hansen, Willemoes og Lind, samt fra en Deel af de i deres Districter ansatte Districtslæger. Som man kunde vente, ere disse Svar heelt forskjellige, idet nogle Læger ere meget tilfredse med deres resp. Jordemødre, andre tiltræde førstnævnte Klagers Yttringer. Dog synes de alle mere eller mindre at samstemme deri, at de fleste Jordemødre mangle Øvelse og Færdighed i visse manuelle Operationer, navnlig hvad angaar Aareladning og Anvendelse af Cathetret. Collegiet har derfor anseet det rigtigst at tilstille den kgl. Direction for Fødsels- og Pleiestiftelsen samtlige Lægers Svar, for om samme deri skulde finde Anledning til at lade foretage nogen Forandring i den Instruction og Undervisning, som meddeles Læredøttrene ved Stiftelsen.«

Efter at have indhentet Levys Erklæring udbad Direktionen sig Betænkning fra Jordemoder Eksamenskommissionen, hvis Medlemmer foruden Levy var Bang og Stadsfysikus Hoppe, idet den

tidligere Ordning, at Sundhedskollegiet havde været repræsenteret ved to Medlemmer (foruden Stadslægen) nylig efter Kollegiets Ønske var ændret derhen, at kun et Medlem havde Sæde i samme¹⁷⁾. Overfor Kollegerne i Kommissionen betonedes da Levy, at han, jævnsides Drøftelsen af de ved Sundhedskollegiet fremførte Klagepunkter, havde givet en videre motiveret Fremstilling af det, han troede, man kunde ønske forandret i Jordemodervæsenet, »fordi det som en sekundær Post i vor Svarskrivelse ogsaa kan være hensigtsmæssigt at foreslaae slige ønskelige Forandringer«. Den af Levy konciperede og af Kommissionen tiltraadte Betænkning lød da saaledes:

Uden at kunne give de Klager Medhold, der i en Physicatsskrivelse til Sundhedskollegiet ere blevne førte mod Landets Jordemødre i Almindelighed, har jeg i Anledning af dem dog troet at burde henlede Opmærksomheden paa flere Punkter vort Jordemodervæsen vedkommende, der synes mig med god Grund at kunne gjøre nogle tidssvarende Forandringer ønskelige. Idet jeg nærmere udvikler mine Tanker herom, opfylder jeg tillige den mig paahvilende Forpligtelse til som Medlem af Jordemoder Examinations Commissionen at afgive mit Votum i Sagen. De Punkter, der synes mig særlig at burde fremhæves, ere følgende:

1) Valget af de til Oplærelse i Stiftelsen bestemte Fruentimmer. For Landets Vedkommende ere disse at henføre til 2 Classer, deels de, der efter Indstilling fra Amtmændene indlægges paa Fripladser af Cancelliet, deels de der til Oplæring for egen Regning vælges af Directionen. Valget skeer altsaa egentlig af Amtmændene for Gratistpladserne, af Directionen for Betalingspladserne. Men seer man nu hen til, hvad der ved disse Valg gjøres gjældende, vil man uden Tvivl finde, at Valgmaaden i og for sig er mislig. Hvad der fordres, er nemlig en bestemt Alder, at Konen er gift og har født, at hun har Præsteattest for skikkeligt Levned og Lægeattest for fysisk Beqvemhed, dertil føier Forordningen, at hun skal kunne læse og skrive, og den vælgende Autoritet Hensynet til den locale Trang til en Jordemoder. — Af alle disse Fordringer træder i Virkeligheden den meest i Baggrunden, som fortjener at være en af de vigtigste, nemlig Hensynet til Konens intellektuelle Standpunkt; vel siges der, at den paagjældende Kone skal kunne læse og skrive, men Attest herom er ikke foreskrevet og præsenteres ogsaa meget sjældent. Men antaget selv at de alle kunne læse og skrive — som det hedder — saa har Erfaring lært mig, at hos Flertallet Læsningen kun er en tankeløs Bogstavering eller Pløpping, og Skrivningen ikke bedre paa sin Viis, og at der ved Siden heraf ikke sjældent forekommer Grader af Stupiditet blandt de til Oplæring Indlagte, der til en utrolig Grad modarbejder og fortrædiger Lærerens Flid og Lyst. Jeg kan ikke andet

---

¹⁷⁾ Levy havde samtidig foreslaaet, at Censorerne ved Eksamen kun skulde stille Spørgsmaalene og han alene eksaminere, men Bang havde fraaraadet foreløbig at bringe dette frem.

ensee det som af største Vigtighed, at Skolen paa en eller anden Maade sikkes et med Hensyn til tidligere Skoleuddannelse bedre Udvalg af Koner, at Fordringen om flydende og forstandig Læsning strengt overholdes og godtgøres, og det saa meget mere som det vilde være i høi Grad ønskeligt, at Jordemoderen selv efter at have forladt Skolen med Lethed kunde repetere sin Lærebog og raadspørge den i vanskelige Tilfælde — Noget der ikke kan være Tale om, saalænge Læsning er hende en Byrde. I denne Henseende vilde det vist være hensigtsmæssigt, at Physici, i hvis Interesse et bedre Jordemodervalg ogsaa maa ligge, fik mere Indflydelse paa Valget af de til Oplæring bestemte Individuer, maaskee helst saaledes, at Physicus og Amtmand efter Skolelærerens forudskikkede Examination og Attestation i Forening bleve enige om Valget. For Physicus vil det nemlig neppe være vanskeligt ved sine Visitationsreiser i de forskjellige Districter at lade sig forestille de enkelte til Pladsen concurrerende Koner og da efter nærmere indhentet Oplysning at have en Mening om deres Qualification, og hans Indstilling vilde da vist Amtmanden sjældent faa Grund til at afvige fra. — Men for Jordemoder-skolens Sikkerhed vilde det i alt Fald neppe være ugjorligt at foretage en præliminær Examination af alle de nykommende Elever fra Landet for at prøve deres intellectuelle Udvikling, og hvor denne fandtes under et vist Minimum at benytte Retten til at remittere dem, der nu saa vanskeligt kan gjøres gjældende paa Grund af den lange Tid der medgaaer, inden man faaer Leilighed til at prøve deres Forstandsevner.

Var der os saaledes kun sikkert en større Opvakthed og Lærenemhed hos Eleverne, vilde Stiftelsen vist ogsaa fremme deres videre Uddannelse meget ved Indretningen af en Aftenskole for Læredøttrene, hvor de nogle Aftener om Ugen i et Par Timer kunde øves i Skrivning og Læsning under en simpel Timelærers Veiledning. Denne — mener jeg — vilde da ogsaa passende kunne foretage den præliminære Examen af de nykommende Elever, om ikke alene saa i Overværelse af Stiftelsens Accoucheur og Reservelæge. — Med Hensyn til Valget fortjener det endnu at bemærkes, hvad ogsaa gjælder om Jordemødrenes Ansættelse paa Landet, at der neppe er Grund til saa strengt som det overholdes, altid at paasee, at det til Oplæring eller Ansættelse bestemte Individ just hører hjemme i samme District, hvor Trang til Jordemoder føles. Just derved skeer det nemlig, at undertiden Misligheder i Valget indsniger sig, og at ikke blot ugifte Piger, der aldrig have født, men selv de usleste Subjekter i Mangel af bedre tilføres Jordemoderstanden. Og lader der sig end sige en Deel til Fordeel for Principet, er der heller ikke lidt, der taler derimod, væsentligst maaskee den Omstændighed at en saadan Kone vanskelig er at løs-rive fra og lettere falder tilbage i alle de Fordomme og Unoder i Behandlingen af Svangerskab, Barselseng og spæde Børn, som hendes Egn er fuld af, og hun i sin senere Virksomhed let anseer sig mer afhængig af end af de Forskrifter, hun i Stiftelsen har faaet.

2) Med Hensyn til de paa Gratistpladserne indlagte Læredøttre fra Landet kan jeg ikke andet end ansee det for ønskeligt, at de for Fremtiden maatte fritages for, saaledes som Indretningen hidtil har været, ved det groveste Huusarbejde i det første Halvaar i Stiftelsen at aftjene den fri Forpleining og Undervisning, de nyde. Det har nemlig altid forekommet mig mindre passende og for de Paagjældende meget trykkende, at den sværeste Huusgjerning paa Trapper og Gange, der i andre Hospitaler besørges af Koner og Karle, i Stiftelsen er paalagt de samme Koner,

der et halvt Aar efter skulle gaae ud som examinerede Jordemødre rundt om i Landet, og jeg mener, at det ikke blot er Individerne, men selve Standen, der lider derunder. Vist nok vil Stiftelsen faae en Udgivt derved, at samme Arbeide skulde betroes til lønnede Personer, men til Erstatning derfor kunde ogsaa Gratistelevernes Opholdstid i Stiftelsen afkortes 3 Maaneder, saaledes at de kun tilbragte 9 Maaneder i samme, medens Betalingskonerne forblive der 6 Maaneder. Denne Forskjel vilde være uundgaaelig, fordi det ved hvert nyt Semesters Begyndelse er nødvendigt at have nogle Læredøtre forberedte nok til at kunne besøge de Fødendes Betjening.

3) Væsentlige Forandringer troer jeg den anordnede Jordemoder-Examen kan trænge til og det i flere Henseender; a) saaledes er det vist mindre hensigtssvarende, at Censuren lyder ens for dem alle i deres Lærebrev, og at den større Fliid eller Dygtighed slet ikke finder sin offentlige Anerkjendelse. Ønskeligt var det vistnok derfor, om man hos os som andetsteds (t. Ex. i Norge) indførte to Characterer som »Godt« og »Meget Godt« ved Examen, og at denne Character ikke blot blev anført i Lærebrevene men tillige siden ved Concurrence til Jordemoder Embeder af vedkom. Autoritet maatte skjænkes den tilbørlige Opmærksomhed. b) Naar jeg foruden Characterbestemmelsen endnu tilføier Ønsket om 1—2 Præmiers Uddeling ved Eksamen, saa tænker jeg mig de sidste mindre som Beviser for den større Viden og Duelighed hos Examinanderne, end som Tegn paa Fliid og Opførsel under hele Læretiden i Stiftelsen. Ogsaa i den Henseende mangle os nemlig alle Opmuntringsmidler, der dog for den simplere Almuestand have en saa stor Betydning. Præmien, der gjælder den gode Conduite, kommer altsaa kun at staae i ydre Forbindelse med Examen, den maatte efter Accoucheurens Indstilling bestemmes af Stiftelsens Direction og behøvede neppe at bestaae i videre end en nyttig Bog eller en Kasse Jordemoder Instrumenter e. desl. c) Men skal Examen have større Indflydelse paa Jordemødrenes Fremtid, have disse ogsaa uægtelig billig Krav paa kun at examineres i en efter deres Fatteevne og Udtryksmaade afpasset Form. Herfor er der imidlertid slet ingen Sikkerhed i den bestaaende Indretning, ifølge hvilken alle 3 Medlemmer af Jordemoder Commissionen agere¹⁸⁾ som Examinatorer. hvorved mangan Gang Resultatet for de Enkelte bliver mindre paalideligt. Det vilde derfor vist være hensigtsmæssigere og mere i Analogi med alle andre Examina, naar alene Prof. art. obstetr. som Jordemoderlærer examinerede, medens de tvende andre af Commissionens Medlemmer som Censorer vare tilstede og deeltog i Characterbestemmelsen, Spørgsmaalene maatte da helst opgives efter trukne Sedler. d) Efter fuldendt Examen burde vist ogsaa en formelig Jordemoder Eeds Afleggelse finde Sted i Overværelse af Commissionen og en geistlig Embedsmand for ikke at være bunden til Stiftelsens Præst. Om en saadan Eedsafleggelse paa vedk. Amtstue nu finder Sted for Jordemødrenes Ansættelse, er mig ikke bekjendt, men sikkert vilde Eedsafleggelse i anførte Form være mere passende og af mere Betydning for de fra Skolen afgaaende Jordemødre.

4) Ligesom ved Valget af dem, der skulle oplæres, saaledes gjælder det ogsaa om Besættelsen af vacante Jordemoder Districter, at Physicus, hvem Medicinalvæsenet paa Landet nærmest vedkommer, billigviis burde

¹⁸⁾ Overstregtet og »fungere« sat i Stedet.

have den væsentligste Andeel i Ansættelsen, saaledes at Valget skeete efter hans Indstilling af Amtmanden. Som Forholdene nu er, er det nemlig alene Amtet, der ansætter og afskediger, hvorved Jordemødrenes rette Stilling til Physicus og Districtslæge bliver forrykket. Just ved at gjøre Physicus mere deelagtig i Ansvaret for Valg og Ansættelse, vil hans Interesse ogsaa knyttes nærmere til hvad der baader og gavner Jordemodervæsenet paa Landet. At ved Ansættelsen ikke altid Jordemoderens Hjemmebaarenhed men ogsaa andre Hensyn, navnlig Examenscharacter, burde blive gjældede, er alt tidligere omtalt.

5) Jordemødrenes Pligtforsømmelse eller Kunstfeil. Hvor disse ere af den Art, at de mindre kunne tilskrives Mangel paa Duelighed end Skjodesløshed eller andre Svagheder hos den Paagjældende, er det vist i sin Orden, at hun tiltales og straffes paa vanlig Maade. Hvor derimod Feilen er af den Art, at den røber en kjendelig Tilbagegang eller Mangel i Jordemoderens Indsigt og Duelighed, vilde det maaskee ikke være u hensigtsmæssigt at følge den overalt i Tyskland gjældende Skik, at Jordemødre for grovere Kunstforseelse dømmes til i kortere eller længere Tid at indsendes til Fødselstiftelsen paa egen eller Amtets Regning for at faa det tidligere Lærte paa Ny opfrisket. At herved vilde vindes mere for hendes Fremtid end ved Mulcter eller Fængselsstraf, synes mig utvivlsomt.

6) Sluttelig maa jeg tilføie det som en ikke uvigtig Mangel i vort Jordemodervæsen, at endnu enkelte Physici give sig af med og ville have Ret til at oplære og autorisere Jordemødre, hvilket naturligviis af Mangel paa al practisk Veiledning maa blive en saare utilfredsstillende Undervisning. Denne Indrømmelse, der hidrører fra en ældre Tid, da Fødselstiftelsen endnu ikke bestod i sit nuværende Omfang og Virksomhed, og det ikke desto mindre var af Vigtighed at skaffe endeel sagkyndige Koner til Hjælp for de Fødende i alle Landets Dele, kan nu ganske vist ansees som overflødig med Hensyn til Landets Forsyning med Jordemødre og vilde i det Høieste kun være at tilraade paa Island og Grønland som en uundværlig Nødhjælp. Men for Danmarks Vedkommende er denne Indretning ikke blot overflødig men skadelig og stridende imod al bedre Ordning af Jordemodervæsenet paa Landet. Som det nemlig fremgaaer af alle og navnlig af Justitsraad Linds Medicinalberetning, staae disse Jordemødre i alle Henseender langt under dem, der have nydt Undervisning paa Stiftelsen; det samme har Erfaring alt et Par Gange og senest i dette Sommersemester lært mig, da en saadan af Physicus oplært og halvt autoriseret Kone senere indkom for at oplæres paa Stiftelsen. Det Høieste nemlig saadanne Koner opnaae, er en Udenadslæren af endeele uforstaaede Læresætninger og Regler, hvis rette Opfattelse dog maatte forudsættes for paa rette Maade at overføres i Praxis. Denne Categori af halvdannede Landjordemødre kan jeg derfor ikke andet end ansee for en fordærlig Rest af en tidligere Tingenes Tilstand, der ikke vel længere kan tolereres. Vil man derfor lade Retten gjælde for Colonierne, kan jeg kun ønske, at man vil hæve den for Physici i Moderlandet, hvorover sikkert heller ingen af dem vil beklage sig. Den Indvendning, at Stiftelsen maaskee ikke til enhver Tid vil see sig i Stand til strax at forsyne ethvert vacant Jordemoderdistrict i Provindserne, faaer saa meget mindre at betyde nu, da Concurrencen til disse Districter er stor nok blandt kjøbenhavnske Jordemødre og for at fremme Sagen vilde Stiftelsens Direction nok kunne indvillige i, at Betalings Pladsernes Tal blev

forøget fra 6 til 8 om Halvaaret, i Betragtning af at Pladserne for Hovedstadens Læredøtre i senere Aar ere blevne ligesaa meget indskrænkede paa Grund af Byens Overfyldning med Jordemødre.

Disse ere de Bemærkninger angaaende Jordemodervæsenet paa Landet, jeg har troet at burde meddele mine Herrer Colleger i Commissionen til nærmere Overveielse og Prøvelse. Gjerne havde jeg tilføiet Forslaget om endeel Svangres Optagelse i Stiftelsen i forskjellige Perioder af Svangerskabet til Afbenyttelse for Undervisningen i denne Retning, men da jeg hverken veed at gjøre Udvej til Plads eller Penge dertil, maa jeg indtil videre tilbageholde Ønsket.«

I fuld Samstemming med Levy faldt der fra de to andre Herrens Side kun en Bemærkning i Anledning af Eksaminationen; Hoppe maatte indrømme, at han ofte havde følt sig trykket af at være Eksaminator, men Bang fandt det altfor misligt at lade Jordemødrene alene prøves af Læreren, han haabede, at Levy ligesaa lidt mistydede dette, som han Udtrykket »agere Examinator«. — Direktionen meddelte da Sundhedskollegiet, at den intet havde at erindre mod den af Levy og Jordemoderkommissionen afgivne Erklæring, og at man ikke tog i Betænkning at samtykke i, at Stiftelsen paaførtes den forøgede Udgift, som vilde foraarsages ved, at der antoges og lønnedes Dagkoner til at udføre den sværeste Husgerning, der hidtil var besørget af de saakaldte Kongekoner i de første 6 Maaneder af deres Ophold i Stiftelsen.

Sundhedskollegiet svarede (¹⁷/₃ 1843), at man bifaldt Forslagene i Almindelighed, og at man Dags Dato havde gjort Andragende derom til Kancelliet. Heri underrettedes dette om Sagens hidtil værende Gang og gjordes opmærksom paa, at foruden enkelte mindre, hensigtssvarende Indretninger, der formentlig burde overlades selve Stiftelsens Direktion, var det især Valgmaaden af de til Oplæring bestemte Koner fra Landet, hvorpaa urgeredes som særdeles mangelfuld, og at da navnlig Fysici maatte faa mere Indflydelse herpaa. I saa Henseende kunde Kollegiet ikke undlade at gøre opmærksom paa, at allerede for lang Tid tilbage temmelig almindelig det samme Ønske havde været udtalt, nemlig fra selve Fysici. Navnlig havde i Aaret 1813 afd. Stiftsfysikus Bojesen¹⁹⁾ udtalt sig herom, senere Stiftsfysikus Koefoed²⁰⁾ og nuværende Etatsraad Hansen²¹⁾, ligesom ogsaa Klagen over ingen Stemme at have ved denne Lejlighed af og til var bleven udtalt i senere Medicinalindberetninger, saaledes især fra Justitsraad

¹⁹⁾ Fysikus i Odense 1805, † 1822.

²⁰⁾ Fysikus i Aalborg 1802, † 1821.

²¹⁾ Fysikus i Aalborg 1821, † 1856.

Randrup²²⁾, saa at det maatte antages at være en meget almindelig antaget Mening, at en Forandring heri vilde medføre gavnlige Følger. Kollegiet ansaa det derfor som sin Pligt at indstille, om Valgmaaden af Læredøtrene maatte fastsættes saaledes som i Jordemoderkommissionens Erklæring angivet.

Forinden videre foretoges i Anledning af Sundhedskollegiets Henstilling, udbad Kancelliet sig Direktionens Ytringer. Som Medlemmer af Kollegiet havde Bang og Withusen jo deltaget i dettes Betænkning, og de tiltraadte derfor Forslaget, hvad Læredøtrenes Antagelse og Oplæring paa Stiftelsen angik, men om disses Ansættelse som Jordemødre, efter at de havde forladt Skolen, mente de ikke, Direktionen kunde ytre sig, da den Del af Sagen formentlig laa udenfor dens Ressort; Overpræsidenten var i det væsentlige enig heri, men sit bureaukratiske Standpunkt tro var han lidt utilbøjelig til at berøve Amtmændene noget af deres Indflydelse paa Valget af Jordemødre eller overlade Fysici en for stor Andel i dette. Endelig i Juli 1843 kom da Afgørelsen fra Kancelliet, der ganske saa bort fra Ændringer i Valget af Læredøtre, eller i disses Ansættelse som Jordemødre, hvor Alt blev ved det gamle, men bifaldt, at der oprettedes en Aftenskole for at øve Læredøtrene i Læsning og Skrivning, at Kongekonerne fritoges for det groveste Husarbejde, og deres Ophold indskrænkedes til 9 Maaneder, samt at Dagkoner antoges, at der ved Eksamen indførtes to Karakterer, uddeltes Præmier og aflagdes Ed. Det ogsaa i Jordemoder Kommissionens Betænkning berørte Punkt, at Tiden ikke længere krævede Oplæring og Prøve hos Fysici, bifaldt Kancelliet, det var jo bibeholdt i Forordn. ^{21/11}1810, da Landet var saa daarligt forsynet med Jordemødre, men skønnedes nu unødvendigt, højst kunde vel gøres Undtagelse for Islands og Færøernes Vedkommende.

Efter Forslag af Levy i Oktober etableredes Aftenskolen, Undervisningen skulde bestaa i »allehaande Forstandsøvelser og omfatte Alt, hvad der i Almindelighed er Genstand for Almueundervisningen«, og som Skolens Lærer ansattes cand. phil. Jensen, Lærer ved Trinitatis Sogns Skole i Borgergade.

Det uheldige i, at den enslydende Karakter ved Jordemodereksamen skar alle Elever over en Kam og ikke tillod nogen Sondring mellem Klinte og Hvede, havde Levy netop i Løbet af

²²⁾ Fysikus i Ribe 1822, † 1844.

samme Aar faaet at føle paa en for ham højst ubehagelig Maade. Den 24. April 1843 modtog Direktionen en egenhændig Skrivelse fra Læredatteren Clara Johansen, hvori hun beklagede sig over, at Levy gentagne Gange havde slaaet hende paa Øret, »Agtelse for mig selv,« føjedes der til, »og den Stand, jeg snart skal indtræde i, gjør, at jeg anseer det for Pligt at gjøre Directionen opmærksom herpaa med Anmodning om at tage saadanne Forholdsregler, at Sligt kan forebygges«. Ved sin Fætter og Lavværges Fred. Ewerts (»Student og Ejer af Nr. 85 i Klosterstræde«) Bistand fik hun imidlertid et mere udpenslet Pro Mem. af $\frac{30}{4}$ i Stand, der sendtes Direktionen:

»Nogle Dage førend jeg skulde examineres af den ær. Direction, var jeg saa uheldig at paadrage mig Hr. Prof. Levys Vrede ved, efter hans Mening, i Utide at lægge en Patient paa Lei. Dersom han havde ladet sig nøie med i Ord at yttre sin Vrede, skulde jeg ikke engang have undret mig herover — da jeg i den Tid jeg har været paa Stiftelsen er blevet temmelig vant til de forskjellige Tillægsord, hvormed det behager ham at titulere Læredøttrene, hvorfor ogsaa disse have betragtet denne Professors Opførsel mod dem som hørende til Indretningens Orden og den Tone, som han ønskede skulde være den herskende — men hans grove Opførsel mod mig steg til den Grad, at han i Patientens og Overjordemoderen Md. Sachmanns Nærværelse uden videre gav mig et saa voldsomt Ørefigen, under hvert Øre, at Alt omkring mig sortnede for mine Øjne, mine Kinder og mine Øren ophovnede stærkt, især paa den venstre Side, Hørelsen forlod mig i flere Dage, ligesom ogsaa mit Syn leed betydeligt ved den Grad, som denne haarde Medfart fremkaldte, saa at det ikke var mig muligt oftere at besøge Stuerne, men nødsagedes til at indskrænke mine Forretninger til at passe den mig anviste Patient. — Patienten, som jeg havde lagt paa Lei, fødte et Quarter efter denne Scene mellem Professoren og mig. Da det ikke er første Gang, at jeg og andre Læredøttre have maattet lide en saadan Medfart, hvilket vilde blive for vidtløftigt her at detaillere, og da det lader til, at denne Hr. Prof.s upassende og voldsomme Maade (som enhver af de høie Herrer Directeurer veed, har han nemlig en forholdsviis stor Haand og svær Arm) at vise sin manuelle Færdighed paa, vil blive ham til Vane, ligesom hans vrantne Opførsel mod Læredøttrene allerede er blevet ham det, anseer jeg det for Pligt at underrette de høie Directeurer om denne hans Opførsel mod mig og Læredøttrene i Almindelighed, for at denne Uorden ikke fremtidig skal vedblive og saaledes sætte en saa almeengavnlig og i enhver anden Henseende fortrinlig indrettet Anstalt i Miscredit og afskrække Folk fra at drage Nytte af den, hvortil de ere berettigede og som ogsaa maa have været den ædle Stifters velgjørende Hensigt.

Slutteligen tager jeg mig den ærbødige Frihed at indstille til den høie Directions Skjøn, hvorvidt jeg med Billighed kan gjøre Paastand paa Reparation for forvoldt Tort, Smerte og Pengetab, da jeg troer ikke at turde forlade Kjøbenhavn uden en saadan, hvilken Paastand vist Ingen, selv ikke Hr. Levy, vil kunne fortænke mig i, saameget mindre som jeg efter den aflagte Examen er indtraadt i en officiel Stilling i Staten, lige-

som jeg ogsaa er saa fri at bede den høie Direction om jo før jo heller at ville lade mig blive underrettet dens ær. Mening i denne Sag, da min Familie og især et 1 Aars gl. Barn med Længsel vente min Hjemkomst, og mit Ophold her i Staden forvolder mig daglige og for mig besværlige Udgifter. «

Som rimeligt var, afæskede Direktionen Levy en Erklæring. Ledsaget af en do. fra Md. Sachmann, der paa Levys Anmodning bevidnede, at Vedkommende var en opsætsig, ubehagelig Læredatter, hvis Opførsel mod hende selv og Opvartningskoner etc. ofte havde givet Anledning til hendes Misfornøjelse, lød den saa:

»I Anledning af den ær. Directions Skrivelse af 10. d. M. troer jeg at kunne indskrænke mig til nærmere at oplyse de factiske Forhold, paa hvilke forhenvær. Læredatter Clara Hansen Nyboes vedlagte Besværingsskrivelse væsentlig støtter sig. Bem. Kone, som optoges i Stiftelsen i Octob. f. A., udviste alt i de første Maaneder af sit Ophold her en saa ufordragelig, vrangvillig og studs Opførsel, at der jevnlig indløb Klage over hende til mig fra Md. Sachmann og Opvartningskonerne, paa hvis Stuer hun var ansat. Uden endnu at tiltale hende derfor, ansaa jeg det for rettest at overbevise mig om, hvorvidt Skylden virkelig var hos hende, eller de Andre, idet jeg flyttede hende fra den ene til den anden Afdeling i Stiftelsen, men Forholdet blev overalt det samme, saaledes at hun endnu den Dag idag mindes som en Plage for Stiftelsens faste Opvartningspersonale. Paa Skolen, hvor jeg selv nærmere havde Leilighed til at iagttage hende, var vistnok mere Ulyst end fuldkommen Mangel paa Fatteevne Aarsag til, at hun altid stod tilbage for de øvrige, saa at jeg endog enkelte Gange senere, for idetmindste at sikkre mig hendes physiske Vaagenhed, har maattet lade hende staae istedetfor at sidde, uden iøvrigt at nægte hende den samme Taalmod og Overbærenhed jeg bestræbte mig for at udvise mod alle i Læretimerne, og uden nogensinde, som hun anfører, at bruge Uqvemsord, der sikkerligen ere min Tale fremmed.

Derimod er det sandt, at jeg, efter flere forudgaaende Irettesættelser, ved to forskjellige Leiligheder i velbegrundet Heftighed er gaaet videre mod hende end mod nogen Anden, ved at give hende et Ørefigen, den ene Gang i Eenrum, den anden Gang i Md. Sachmanns Overværelse paa Fødestuen. Første Gang skeete det omtrent midt i Vinteren, paa en Tid da Sygeligheden var usædvanlig stor i Stiftelsen, og jeg af den Grund med fordoblet Opmærksomhed maatte vaage over enhver uheldbringende Pligtforsømmelse. Ved paa den Tid en Morgen Kl. 6 at besøge Stuerne fandt jeg paa en fuldbesat Barselstue, hvor samtidig tre Konepatienter vare blevne heftigt angrebne, Kakkellovnen glødhed og fra øverst til nederst behængt med fugtigt Linned, som bem. Læredatter, kort efter at Mad. Sachmann havde passeret Stuen, havde foretrukket at afdampe her i Stedet for i den dertil anviste Dampstue, i Tillid til at det nok kunde gaae ubemærket hen. — Den anden Anledning indtraf, saavidt jeg erindrer, henved 3 Ugers Tid før Examen, ligeledes ved et af mine tidlige Morgenbesøg paa Stuerne, idet nemlig Mad. Sachmann besværede sig over, at bem. Læredatter tværtimod den hende paahvilende Forpligtelse i sædvanlig Trodsighed havde undladt til bestemt Nattetid at melde, at den hende betroede langsomt Fødende endnu ikke havde født, men derimod

paa egen Haand langt før den rette Tid havde bragt Patientten paa Leiet og derved henholdt Fødslens saalænge, at da omsider nu Fødslen indtraf ved Naturen, Barnet var dødt, som tidligere var levende og ved en tidlig Tangforløsning uden Tvivl vilde have været reddet. Det er dette Tilfælde, hvor Klagerindens Trodsighed efter min Overbevisning forvoldte Barnets Død og Moderens Afkræftelse, Besværingen væsentlig opholder sig ved, uden at det dog er mig, eller saa vidt jeg veed, nogen i Stiftelsen bekendt, at det har havt nogen af de paaankede Eftervirkninger paa Klagerinden.

Til disse factiske Oplysninger troer jeg endnu at burde tilføie, at jeg ved Examen for mine Herrer Colleger i Examenscommitteen berørte hendes utilfredsstillende Opførsel under Læretiden i Stiftelsen og at hun, hvad der tjener til at fuldstændiggjøre hendes Characteristik, flere Dage efter Examen, da hun forlod Stiftelsen, kom for at byde mig Farvel med saamange Taknemmelighedsyttringer, at jeg havde ondt ved at slippe for hendes paatrængende Haandkys. Idet jeg ovenfor har tilstaaet ved anførte Leilighed at have handlet i Heftighed, er deri tillige udtalt den Erkjendelse, at det samme i roligere Øieblikke neppe vilde være skeet, uagtet jeg intet Middel veed i slige øieblikkelige Tilfælde, hvor Menneskeliv staar paa Spil, at straffe en saadan Læredatters forsællige og trodsige Overhørighed af Overjordemoderens Befalinger. En kort Tid før Examen at indstille hende til Relegation, er misligt for det offentlige og end misligere for hende selv og at see igjennem Fingre med en saa farebringende Insubordination vilde let lede til de slemmeste Consequentser. Der ligger derfor vistnok i dette Anliggende ny Opfordring til skærpet Opmærksomhed for de ansøgende Koners sædelige Character, ligesom til den Indretning, at i Lærebrevne baade Ros og Daddel over den Paagjældende til vedkommende Autoritetens senere Underretning maatte kunne finde Plads, da ifølge den bestemte Form hverken den gode Conduite har sin Opmuntring eller den slette sit Skræmmemiddel i Examenscommitteens eenslydende Testimonier.«

Under Deliberationen i Direktionen, hvorledes Sagen skulde gribes an, enedes man dog om, at man ikke kunde undgaa en Skrivelse baade til Jordemoderen og til Levy. Bang, der henstillede, at Overpræsidenten som den retskyndige gav Udkast til begge, havde ikke noget mod, at der lagdes en høflig Misbilligelse ind i Brevet til Levy, den fortjentes, syntes ham, »om ikke af Hensyn til Madammen alene saa til de andre, hvorover Professoren ikke har yttret sig«. Withusen indrømmede, at Misbilligelse vel ikke kunde undgaaes; selv om Vedkommende havde fortjent sin Ørefigen, var personlig Revselse jo ikke tilladt, bedre havde det derfor været, om Professoren havde holdt sine Hænder ved sig. Bang tog yderligere Anledning af Sagen til at henstille, at de medicinske Direktører — eller den administrerende Direktion — ligesom paa Fredr. Hospital hver Tirsdag Kl. 6 gik gennem Stuerne, her kunde saa slige Besværinger og andre Klager forebringes. Det sluttede Kjerulf sig ganske til, »thi ham syntes, at

denne Foranstaltning sat i Forbindelse med det Passerede maatte være meget krænkende for Professoren«. — Svaret ($\frac{23}{5}$) til Levy blev saa:

»Skjøndt Directionen ikke miskjender, at der efter de af den omforklarede Omstændigheder har været grundet Anledning til Misfornoielse med Klagerindens Forhold, saa kan den dog ikke fordølge, at det har været den ubehageligt, at erfare, at De har anvendt legemlig Correction paa den omhandlede Læredatter, da Sligt efter Directionens Formening ingensinde bør finde Sted, og man maa derfor tjenstlig anmode Dem om, naar det Tilfælde skulde indtræffe, at nogen Læredatter forseer sig i den Grad, at hendes Forseelse ikke ved Irettesættelse kan afgjøres. De da vilde behage at henvende Dem til den i Stiftelsen boende medicinske Directeur, der da efter Overlæg med Dem enten selv vil afgjøre Sagen eller foranstalte den videre behandlet ved Directionen.«

Tilføjjelsen om Direktionens Visitation hver Tirsdag blev altsaa ikke taget med, og Skrivelsen til Jordemoderen af samme Datum lød da:

»I 2de til Directionen under 24de og 30. f. M. indgivne Besværinger har De paaanket den Behandling, der under Deres Ophold til Undervisning i den kgl. Fødselsstiftelse er blevet viist Dem af Stiftelsens Accoucheur Prof. Levy, og navnlig at De tvende Gange skulde af ham være tildeelt Ørefigen. Efter at Directionen i Anledning heraf har indhentet Erklæring fra Professoren, undlader man ikke som Svar paa dem. 2de Besværinger her at meddele, at efter hvad af Professoren i den Henseende oplyst, finder man, at dersom han ikke havde afgjort de mod Dem tilstede værende Anker paa den Maade, som skeet er, men hvilket man ingenlunde kan billige og som under Dags Dato ogsaa er ham bleven tilkjendegivet, vilde man have fundet sig foranlediget til i det mindste uden videre at bortvise Dem fra Stiftelsen, og man kan derfor ei heller videre reflectere paa ovennævnte Deres Besværinger.«

Det skulde synes, at Direktionen nok kunde have behandlet Sagen paa en for Levy mere favorabel Maade, og det er tilladt at formode, at Udfaldet ikke vilde være blevet saa krænkende for ham, hvis Fenger endnu havde haft Sæde i den. Til alt Uheld kom der, inden Aaret var omme, endnu en Affære af lignende Art, i hvilken Levy dog kunde klare bedre for sig. I Skrivelse 21. Novemb. (1843) til Direktionen besværede Politibetjent Lund sig over, at hans Kone, der var Læredatter paa Stiftelsen, Natten mellem den 19de og 20de ved en Tangforløsning uden mindste Brøde fra hendes Side var af Professoren blevet tilføjjet et Slag i Nakken, hvilket i Forbindelse med flere inhumane Tiltalelser havde foranlediget, at hans Hustru havde yttret ikke at kunne udholde de udøvede Fornærmelser, hvorfor han anmodede Direktionen om, at det maatte blive Professoren

paalagt at behandle hans Kone paa en human Maade, saaledes at han ikke skulde blive nødt til at afhente hende fra Stiftelsen og derved tabe de Penge, han havde betalt. Efter Bangs Henstilling udbad man sig Levys Forklaring med Tilføjende, at man havde næret det sikre Haab, at han havde vogtet sig for Gen-tagelse. Levy svarede $\frac{4}{12}$:

»Idet jeg i Anledning af vedlagte Skrivelse maa beklage atter at være blevet Gjenstand for Besværing til den ær. Direction, er det mig en Beroligelse, at den denne Gang træffer mig aldeles uforskyldt. Thi næst efter den Forsikring, jeg lige meget skylder Klagerinden og mig selv, at jeg under hendes korte Ophold i Stiftelsen ingenlunde har havt nogen Grund til Utilfredshed med hende, endsige nogen Anledning til Vrede eller inhuman Behandling, saa har det paapegede Factum saa langtfra indeholdt det den tillagte Betydning, at jeg virkelig ikke engang selv vilde kunne gjøre Rede derfor, naar ikke Mad. Sachmann nu var kommen min Hukommelse til Hjælp. Sagen er nemlig den, at jeg den angivne Nat, medens en besværlig Tangforretning foretoges paa en under Krampeveer fødende Kammerpatient, hvorved Klagerinden var posteret til at holde Patientens ene Knæ og Fod, idet jeg i det farligste Moment af Operationen saa Pt. vælte sig om paa Siden og unddrage sig Medhjælperen, af Angst for, at Klagerinden ganske skulde slippe Benet, greb hende i Skulderen og paamindede hende om at holde det stærkere fixeret. At dette saa ubetydelige Factum er gaaet min egen Bevidsthed saa godt som sporløst forbi, er let forklarligt for Enhver, som kjender den alt absorberende Spænding, hvori man i en vanskelig og farlig Operation sætter Lægen, og Intet var mig derfor mere uventet end gennem et paa Mistydninger grundet Klagemaal at blive mindet derom. Hvad jeg derfor med god Samvittighed tør erklære, er, at jeg hverken har havt Grund til eller har tilsigtet nogen som helst Straf, endmindre noget Straffeslag mod Klagerinden, og at jeg med Fornøielse skulde have tilkjendegivet hende og hendes Mand det Samme, naar de, som vel rettest var, havde henvendt dem desangaaende til mig selv. — Saameget kun til Oplysning for den ær. Direction om Hr. Lunds ubeføiede Klage.«

Direktionens Svar til Hr. Lund var konciperet af Kjerulff og gik ud paa, at man efter indhentet Erklæring fra Akkoucheuren meldte ham, at denne ingesinde havde haft Grund til at være utilfreds med hans Kone, og at Grebet i Skulderen ikke tilsigtede nogen Straf end mindre noget Straffeslag, men kun Frygt for, at hun skulde slippe Patienten og derved denne lide Skade o. s. v. Bangs Frygt for, at Betjenten ikke vilde lade sig nøje dermed, synes dog at have været ugrundet. —

Det næste Aar bragte imidlertid en Læredøtre Affære af nok saa graverende Natur, hvis Udfald, ikke mindst paa Grund af den Publicitet, Sagen fik, skaffede baade Direktion og Levy alvorlige Ubehageligheder. I Januar (25.) 1844 fandt nemlig Levy sig foranlediget til at sende Direktionen følgende Skrivelse:

»Inspecteur Lund har berettet mig, at han havde faaet Nys om, at en Læredatter Maren Faccou fra Samsø i al Hemmelighed skulde have aareladt sig selv 6 Kopper Blod og i anden Henseende gereret sig saa, som om hun stræbte at modarbejde et begyndende Svangerskab. Samme Kone havde for henvend 3 Uger siden paa Grund af en let catarrhalsk Brystaffektion med betydelig Congestion til Brystet efter min Anmodning været aareladt og holdt Sengen nogle Dage, hvorpaa hun befandt sig vel, indtil hun den 22. d. M. ved at klage for den vagthavende Candidat over disse Tilfælde fik et Brækmiddel, som alt næste Morgen, da jeg saa hende, havde hævet ethvert sygeligt Symptom. Ifølge ovennævnte Angivelse kaldte jeg Konen til mig og begyndte at udspørge hende om den angivne Aareladning, men hun nægtede ganske Factum, indtil det friske Saar i Armbøjningen bragte hende til at tilstaae, først at hun for Løiers Skyld alene havde slaaet Snepperten af i Huden uden at ramme Aaren, siden at hun havde udtømt 1—2—3—4 Kopper foruden endel spildt Blod, at hun selv havde slaaet Hul paa Aaren, men var blevet forbundet af en anden Læredatter, Zidse Sørensdatter fra Aarhus Amt, hvilken hun til Gjengæld havde assisteret paa samme Maade, da hun paa samme Tid og Sted havde aareladt sig for 3 Kopper Blod. Som Motiv til Aareladningen angav hun snart Lyst til at øve sig, snart Løier, dog med vedholdende Vaklen og Beden om ikke at blive gjort ulykkelig.

Zidse Sørensdatter, som jeg strax derpaa kaldte til mig, tilstod strax at have aareladt sig 3 Kopper og at have være Maren Faccou behjælpelig med Forbinding af Armen efter Aareladningen. Som Motiv angav hun en Overspænding af Blod, medens ogsaa hun naturligviis paa Grund af en mindre reen Bevidsthed blev ved at bede om ikke at blive gjort ulykkelig. Først senere har Inspecteuren meddelt mig, at samme Kone tillige skulde have taget nogle Draaber ind før og efter Aareladningen, og at de ved forsættelige voldsomme Legemsbevægelser skulde have vakt Mistanke mod sig i den Retning.

Disse Facta har jeg straks troet at burde indberette til den hoie Direction for at erfare dens Resolution i en Sag af saa misligt Udseende. Thi selv om det ikke er muligt at bevise, at de nævnte Koner ere frugtsommelige og altsaa have gjort sig skyldige i intenderet Fosterfordrivelse, saa have de dog til den Grad vakt Mistanke mod sig, at det efter min Formening neppe kan være ønskeligt, at de med et saa plettet Rygte i Stiftelsen fuldende deres Læretid ved Skolen. Hvad der nemlig aabenbart taler mod dem, er dels deres tidligere dubiøse Sædelighedsforhold i Stiftelsen, dels de i al Hemmelighed foretagne Aareladninger paa samme Tid, som de for hvert Ildebefindende pleie at søge Raad enten hos mig eller hos Candidaterne, dels den forsøgte Benægtelse af Factum og de af Inspecteur Lund senere meddelte Oplysninger. Disse — mener jeg — vil han bedst selv kunne meddele Directionen, medens jeg, indtil videre Resolution tages, troer at burde indskrænke mig til at suspendere bem. Læredøttre fra videre Deel i Undervisningen.«

Inspektørens Supplering af Levys Indberetning gik ud paa, at det senere var blevet ham sagt, at Læredatteren Sidsel Sørensdatter skulde, som det hed, Maren Faccou uafvidende have tilskrevet dennes Mand og anmodet ham om snarest mulig at komme hertil, da hans Kone var meget syg, hvilket formentes

at være sket for at kunne, hvis Maren Faccau var frugtsommelig, ved Hjemkomsten skjule for Manden, at hun var blevet svanger under Fraværelsen fra ham(!).

Direktionens Drøftelse af Sagen viste, at Bang til en Begyndelse saa klogest og forsigtigst paa den. Saalænge intet var bevist — og de Paagældende vilde nok vogte sig for at tilstaa nogen forbryderisk Hensigt med Aareladningen — fraraadede han Bortvisning fra Stiftelsen og holdt paa at afgøre Sagen i Stiftelsen efter en alvorlig Irettesættelse, hvad Withusen da ogsaa sluttede sig til, men Kjerulff protesterede. Der var efter hans Skøn begaaet saa grove Misligheder, at der var fuld Grund til ikke blot at bortvise Konerne men endog at faa en nøjere Undersøgelse anstillet til Fremdragen af Sagens sande Sammenhæng, derfor maatte den indstilles til Kancelliets Afgørelse. Han satte sin Mening igennem, og 30. Jan. indgaves en Fremstilling til Kancelliet af Sagen, som Bang uvillig, men bøjende sig for plurima vota, underskrev, og hvori da betonedes, at Sagen, endog uden Hensyn til dens mislige Motiver, var af saadan Beskaffenhed, at det maatte anses af Vigtighed at give et advarende Eksempel for Andre, hvorfor man holdt paa Bortvisning, men dog ikke vilde statuere denne uden Kancelliets Samtykke. Hvorvidt der derefter, efter den Mistanke, som de i Beretningen fremhævede Omstændigheder kunde vække om en anden og dybere Grund, var Anledning til at foranstalte yderligere Undersøgelse, henstillede man, under Hensyn til den Meningsforskel der i saa Henseende havde gjort sig gældende i Direktionen, ogsaa til Kancelliet.

Dettes Svar af 2. Februar lød paa, at man var enig med Direktionen i, at de to Læredøtre bortvistest, og at et Forhør optoges for efter dettes Udfald at bestemme, om Videre skulde foretages. Sagen blev altsaa overgivet Politidirektøren og behandlet af ham i Løbet af Februar Maaned. Ved Forhørene gav en stor Del af Stiftelsens Personale Møde, Inspektøren, Gangkoner, Læredøtre, Kandidaterne Steenberg og Brydegaard, samt Levy. Dennes Erklæring i Retten gik bl. a. ud paa, at det ikke kunde oplyses, om de Anklagede var frugtsommelige, da Aareladningen fandt Sted, deres nuværende Tilstand skulde blive undersøgt af Md. Sachmann, paa Forespørgsel indrømmede han, at det ikke var ualmindeligt, at der kom Menopause hos Læredøtrene under deres Ophold paa Stiftelsen som Følge af forandret Diæt og Levevis. De to Kandidater havde jevnlig paa deres Værelser passiareet med Maren og Sidsel, da de var ualmindelig

lærelystne, men noget usømmeligt var aldrig forefaldet, Brydegaard havde laant dem Snepperten for at øve sig paa Moderkager, men taget den til sig, da han havde erfaret det Passerede. Endelig mødte Portneren, der forklarede, at Maren Faccaus Mand, mens han var i Byen, fik Kost hos ham og kom altsaa næsten daglig. En Aften blev han pludselig syg, hvorfor Komparenten ikke lod ham gaa men redte til ham en Seng og fik Konen til at vaage hos ham. Næste Morgen var han bedre, paa Forespørgsel, om han havde haft med Konen at gøre, svarede han, at det var han vel for svag til, men vedgik dog, at hun havde ligget i Sengen hos ham, hvorom Inspektøren straks underrettedes. Om Anledningen til Mandens Komme oplyste endelig Maren Faccau, at hun blev ængstelig for ikke at kunne bestaa til Eksamen, og da hun ikke selv kunde skrive, besørgede Sidsel det. Da Manden var kommen, havde hun ofte Samleje med ham i hans Logi hos en kgl. Staldknægt tæt ved og indrømmede det ogsaa for den Nat hos Portneren. Md. Sachmanns under 14. Febr. afgivne Attest var lidet oplysende. Uden bestemt at kunne paastaa det, troede hun hos Maren Faccau at kunne føle Modergrunden bag Isbenet, men Modermunden havde sin sædvanlige Størrelse om ikke ganske sin sædvanlige Form, Svangerskab kunde hverken sikkert antages eller benægtes. Om Sidsel var der ingen Grund til at antage, at hun var svanger, tilmed vedgik hun ikke at have levet sammen med Manden i de sidste to Aar paa Grund af hans Mis handlinger.

Saavidt Forhørene, der afsluttedes med Politiets Erklæring, at de ikke havde bragt Oplysninger, der kunde begrunde Tiltale for nogen kriminel Handling.

Direktionen følte sig ubehagelig berørt ved Situationen. Bang lagde ikke Skjul paa, at han fortrød ikke at have givet et dissenterende Votum, som han og nu bestyrkedes i sin tidligere Mening, at Sagen havde faaet et Udfald, der i flere Henseender ikke var ønskeligt; der var ikke bevist noget for Læredøtrene saa graverende, at deres Bortvisning derpaa kunde begrundes, tværtimod var det temmelig vist, at de ikke var frugtsommelige. — Withusen maatte ligeledes indrømme, at efter Udfaldet af Under søgelsen var den allerede bestemte Bortvisning i Forbindelse med den de To overgaaede Tort en altfor haard Straf; og Kjerulff endelig afgav nu en ham, som Politimand og dog den humane Direktør, fuldt ud karakteristisk Erklæring, der indledede Direktionens Tilbagetog:

»Uagtet der under det optagne Forhør intet juridisk Beviis er fremkommet for, at det mislige Forhold, som de 2de Koner have udviist, har havt den formodede Grund, saa have dog de bevisligen af dem forøvede facta, at de i en Stiftelse, hvor der er Læger nok, have aareladt dem selv, at de have staaet i et meer end almindeligt fidelt Forhold til de unge Læger, og at Maren Faccaus Mand er bleven forskrevet her til Byen, i Forbindelse med Sagens samtlige øvrige Omstændigheder, sat deres Forhold i et saa misligt Lys, at jeg ikke kan indsee, hvorledes man med god Samvittighed kan lade saadanne Subjecter gaae ud som Jordemødre paa Landet, hvortil efter Anordningen udfordres et bevidnet godt Forhold. De lide ei heller nogen Uret ved deres Bortvisning, thi de have selv ved deres Forhold sat dem i et høist suspect Lys og maa derfor ogsaa tilskrive sig selv Følgerne deraf, hvorhos en nogenlunde rigtig Takt for Vedligeholdelse af Orden og Sædelighed i Standen kræver, at saadanne suspecte Personer ei sammesteds tolereres.

Forøvrigt er den Modstand, min Anskuelse i dette rent juridiske Anliggende møder, og som efter min Stilling i Stiftelsens Bestyrelse synes at maatte være Gjenstand for min specielle Forsorg, mig saare ubehagelig, thi uagtet jeg intet Øjeblik har vaklet i min Mening ved at betragte Sagen i og for sig selv, saa har den nævnte Modstand dog gjort mig usikker og utilfreds, thi jeg føler vist ikke mindre for Menneskers Ve og Vel end nogen af mine Herrer Colleger, men Haandhævelsen af Orden og Anstændighed i Stiftelsen er en Embedspligt for mig, den jeg har samvittighedsfuldt at opfylde, ligesom og strængt at paaagte, at man ei ved at vise Slaphed i enkelte Tilfælde fremkalder andre og større Misligheder, hvis Følger muligen ville falde tungt paa andre, som ei vare bragte dertil, naar ikke en alt for stor Eftergivenhed tidligere var bleven viist. Jeg beklager, fremdeles, at Sagen ved denne Modstand er bleven saaledes forstyrret i sin normale Gang, at det var omtrent at forudsee, hvad skeet er, at intet vilde komme ud af den, deels formedelst det lange Ophold, der har fundet Sted i samme og deels af Mangel paa en energisk Indgriben med meget andet, og jeg maa fremdeles beklage, at Etatsraad Bang, da han endnu inhærerede sin tidligere Dissents i Sagen, ei lod den fremkomme, da Directionen foredrog Sagen for Cancelliet, thi den kunde da have været behørig prøvet og veiet. Da dette nu er skeet, og jeg nødigt vil staae ene i denne Sag med en bestemt Mening, saa foreslaaer jeg, at en Bøn fremføres fra de Paagjældende til Cancelliet, om at de maae forblive Læretiden ud samt stedes til Examen, samt at denne Ansøgning indsendes med Direktionens Erklæring og Udskrift af Forhøret til Cancelliet, og maa jeg da bede Enhver uforbeholdent sige sin Mening, ligesom jeg vil sige min.«

I et den 9. Marts holdt Møde forelaa den egenhændig affattede Skrivelse fra de to Læredøtre til »den Høie Derigdjon« med Bøn om Tilgivelse for deres store i Ubetænksomhed begaaede Forseelse, hvorved de »havde tabt deres gode Professors Lærdom og Underviisning«, og om Tilladelse til at indstille sig til Eksamen, »da Tabet deraf vilde bringe Fortvivlelse og Fattigdom over deres Familie og smaa Børn o. s. v.«.

Ansøgningen maatte naturligvis passere Levy, og ligesom han fra første Færd klart havde markeret sit Syn paa Sagen, saaledes fastholdt han det fremdeles korrekt og konsekvent i følgende Erklæring:

»Anmodet gennem Hr. Inspecteur Lund om til den ær. Direction at afgive min Betænkning over vedlagte Ansøgninger seer jeg mig mod mit Ønske nødsaget til at yttre mig i et Anliggende, jeg for mit Vedkommende langt hellere vilde betragte som sluttet, thi lige saa vist jeg, hvis min subjective Mening i Sagen havde været til Gunst for Konerne, ikke skulde have skyet selv i gjentagne Indlæg at føre deres Forsvar, lige saa vist vilde det nu, da min Overbevisning taler imod dem, være mig kjærest, om jeg ikke var blevet foranlediget til videre end skeet er, at udtale mig. — Anbefale Ansøgningerne kan jeg nemlig ikke, og det dels fordi jeg med den bedste Villie ikke kan vinde Troen paa de Ansøgendes Uskyld, dels fordi jeg, selv om denne forekommer mig mindre tvivlsom, end Tilfældet er, vilde ansee det for min Pligt mod Stiftelsen, Jordemoderskolen, Jordemoderstanden, med Tilsidesættelse af de langt behageligere Mildhedshensyn, efter Evne at vaage over, at ikke Mistanke og Vanry af saadan Art uændset skulde besmitte Skolens Enemærker og ledsage Jordemødrene fra Skolen ud i Livet.

Naar jeg, afseet det mig ubekjendte Indhold og Resultat af det optagne Politiforhør, ikke for mig selv kan frikende Konerne for den Skyld, deres mislige Forhold har paadraget dem, ere de væsentligste Grunde herfor alt angivne i min tidligere Indberetning om Sagen til Directionen. Vel er det senere blevet anført for mig, at en Aareladning i ganske uskyldig Hensigt kunde være foretaget til Lettelse for et tilstedeværende Ildebefindende og ialfald ikke kunde betragtes som virksomt Abortivmiddel. Det sidste kan vel indrømmes, skjønt i saa Henseende Mængden af det udtømte Blod fortjente at komme i Betragtning, og Spørgsmaalet in casu snarere maatte blive, om Midlet ikke i Folketroen er holdt for virksomt, end om dets virkelige abortive Virkekraft. Men hvad den førstnævnte Indvending angaar, synes dog unægtelig Biomstændighederne altfor meget at tale derimod, naar man betænker: 1) at Aareladningen er foretaget i al Hemmelighed af Konerne selv, 2) at derved er udtømt indtil 6 Kopper Blod — et Quantum samme Koner aldrig have seet taget fra nogen Syg i Stiftelsen, c) at en saa betydelig Aareladning er skeet kort Tid efter at den paagjældende Kone efter min Ordre var blevet aareladt, og paa samme Tid som hun ved Klage over gastrisk Ildebefindende for den vagthavende Candidat af ham blev ordineret et Brækmiddel og Dagen efter sygemeldt til mig ikke fandtes at feile synderligt mere, d) at Konerne endelig paa min Forespørgsel om Aareladningen tydelig nok viste, hvor lidt de selv ansaae deres Forhold for rent eller ustrafværdigt.

Den herved, som det synes, velgrundede Mistanke mod Konerne har unægtelig faaet et ikke ringe Medhold i det senere oplyste Forhold med Brevet til Maren Faccaus Mand, hvis Indhold gennem Manden selv er blevet mig bekjendt og ingenlunde kan bidrage til at stille samme Koner i et bedre Lys for mig. Endelig giver Mad. Sachmanns Attest, naar man mere tager Hensyn til de factiske Præmisses end til den mildest mulige Conclusion, idetmindste for Maren Faccaus Vedkom-

mende, en ikke ringe Sandsynlighed for Graviditet ved Moderens Udvidning over Isbenet, hvilken Omstændighed jeg dog saameget mindre ønsker at lægge Vægt paa, som jeg helst baade selv vilde antage og ønske antaget, at Konerne ved deres letfærdige Adfærd snarere have tænkt paa at forebygge et frygtet end hæve et begyndende Svangerskab.

At Konerne ved deres letfærdige Adfærd selv have nedkaldt Mistanke, Vanry og Uvillie over sig blandt deres Standsfæller i Stiftelsen, og at Sagen under dens lange Henstand er bleven Gjenstand for Bysnak og Byrygter, er en Omstændighed, hvis Eftervirkninger hverken for Konerne selv eller for Stiftelsen vilde kunne udslettes, om de end erholdt den attraaede Tilladelse til fortsat Undervisning og Uddannelse. Kommer hertil det moralske Ansvar, deres fremtidige Forhold som Jordemødre allermindst under disse Omstændigheder kan fritage Skolen for, saa kan jeg, hvor gjerne jeg end som deres Lærer talte Mildhedens Sprog, dog ikke andet end ubetinget at tilraade deres Dimission fra Skolen. At dette Raad ogsaa har tidligere Analogie for sig, vil være Directionen bekjendt i det sidste Tilfælde af denne Art, som indtraf for 5—6 Aar siden, og som Hr. Etatsraad Bang uden Tvivl vil kunne erindre, bortvistes endog efter fuldendt Læretid ved Examens Begyndelse en Læredatter heraf Staden, alene fordi Politidirekteuren Dagen iforvejen i en Skrivelse til Jordemoder Commissionen havde vakt grundede Betænkeligheder mod hende som usædelig Datter af en for Fosterfordrivelse tiltalt Jordemoder. I dette Tilfælde overveiede, besluttede og iværksatte man Konens Bortvisning i samme Stund; maaskee ved lignende Leilighed en lignende kort Procesvei kunde fortjene Efterligning.«

Levys mønsterværdige Indlæg bragte Sammenholdet i Direktionen til at briste, som det traadte for Dagen i den under 15. Marts til Kancelliet indgivne Betænkning. Under Henvisning til en Afskrift af Forhøret bemærkedes altsaa, at ved samme ikke var tilvejebragt saadanne Oplysninger, at derved gaves tilstrækkelig Grund enten til Jusitssags Anlæggelse mod de Paagældende eller til Sagens videre Forfølgning, derimod var der om den ligeledes vedlagte Ansøgning fra Læredøtrene og Levys dertil knyttede Ytringer opstaaet betydelig Meningsforskel i Direktionen, hvorfor man havde fundet sig saa meget mere foranlediget til at forelægge Kancelliet Sagen for at være sikker paa, at kun, hvad Ret var, skete. Overpræsidenten og Raadmand Hansen havde nemlig ikke kunne andet end at være af samme Mening som Akkoucheuren, at det burde forblive ved den trufne Bestemmelse om bem. Læredøtres Bortvisning fra Stiftelsen, og at de ikke skulde stedes til Eksamen. I Motiveringen af dette Skøn fulgte de to Herrer ganske Levys Fremstilling. Skrivelsen sluttede med Minoritetens Erklæring:

»Vi undertegnede Etatsraaderne Bang og Withusen, der ikke i Forhøret have fundet det mindste Bevis for, at de omkvæstionerede Lære-

døtre i nogen brødefuld Hensigt have foretaget den omhandlede Aareladning eller hvad andet hvorfor de ere anklagede, maae derved end mere bestyrkes i, at Bortvisning var en altfor haard Straf for Overtrædelse af de anordnede Regler, som idetmindste med Henysn til Selvaareladning ikke kunde være dem bekjendt. En alvorlig Irettesættelse og den Ængstelse og Sorg, som Frygten for Bortvisning og det anstillede Politiforhør have foraarsaget dem, antage vi at være dem en tilstrækkelig Straf og Advarsel for Fremtiden. Da Undervisningstiden vil blive for kort, kan i Tilfælde af, at de omtalte Læredøtre afvises, ingen nye antages.«

Hvilken Indflydelse derefter har gjort sig gældende i Kancelliet, maa staa hen, men helt overraskende blev det denne Gang ikke Overpræsidentens Skøn, Kancelliet fulgte, men de medicinske Direktørers, thi 31. Marts underrettede Direktionen Levy om, at Kancelliet havde meldt, »at det efter Omstændighederne tillodes de nævnte tvende Læredøtre at forblive paa Stiftelsen, dog at der gaves dem en alvorlig Irettesættelse for det af dem udviste mislige Forhold«.

Naturligvis var denne Afgørelse Levy ubehagelig; Affæren havde vel ikke hidtil bragt ham skarpe Sammenstød med Direktionen, men nu indtraadte en ny Fase i Sagen, hvor saadanne ikke udeblev. I Skrivelse 4. April fandt han sig beføjet til at melde Direktionen, at Maren og Sidsel ikke vilde kunne stedes til Eksamen førend Oktober paa Grund af den lange Tid, de ikke havde deltaget i Undervisningen, samt at deres Forbliven i Stiftelsen ikke vilde kunne influere paa Gratiskonernes Antal for Sommerhalvaaret.

Dette kunde Bang ikke lade passere. Fraset, at det vilde volde Stiftelsen unødigt Udgift at beholde de to Læredøtre saalænge, var det et yderligere Plus i deres Straf, at de skulde blive 6 Maaneder over Tiden; der kunde Intet være til Hinder for at gøre dem færdige i 2—3 Maaneder, og Eksamenskommissionen vilde næppe have noget mod at holde den halve Times Eksamen ud over den reglementerede halvaarlige. Han fik de andre Herrens Underskrift paa en Skrivelse til Levy, der kort bad denne indrette Undervisningen saaledes, at de kunde blive færdige om 2—3 Maaneder. Dagen efter svarede Levy, at hvormeget han end beklagede den forøgede Udgift for Stiftelsen, maatte han end mere beklage ikke at se sig i Stand til at fyldestgøre Direktionens Anmodning at gøre bem. Læredøtre færdige i saa kort Tid, og at det følgelig ikke var ham muligt før Semestrets Slutning at skaffe Stiftelsen af med de tvende overkomplette Personer.

Nu maatte Bang vise sin Myndighed som Overdirektør. Han, der i 14 Aar i Forbindelse med Konferentsraad Saxtorph til Dels havde ledet Jordemoderundervisningen, kunde vel bedømme Muligheden af at faa de tvende Læredøtre færdige i den foreslaaede Tid; den teoretiske Undervisning, som Prof. Levy paa egen Haand havde unddraget dem, var let at erstatte med nogle Timers Ekstraundervisning af Reservelægen, han hverken kunde eller vilde frafalde sin tidligere Mening og foreslog, at Direktionen uden videre tilskrev Levy, om han ved Reserveakkoucheurens Hjælp vilde gøre dem færdige i nævnte Tid. Efterat Kjerulff i Retfærdighedens Navn havde gjort Bang opmærksom paa, at ogsaa han, paa Forespørgsel fra Levys Side, havde billiget Suspensionen af Undervisningen, opsatte Bang Svaret til Levy, hvori den kategori-ske Ordre vel frafaldtes, men i den Overbevisning, at Hindringerne for den hurtige Oplæring let kunde hæves, udbad man sig Professorens yderligere Erklæring om, hvorvidt han mente, at Sagen paa nævnte Maade kunde iværksættes. Efter at have rekapituleret Sagens Gang fortsatte Levy i sit Svar af 20. Maj saaledes:

»Henholdende mig til min tidligere Skrivelse kan jeg ikke unnlade at beklage, at den ær. Direction har indladt sig paa Bedømmelsen af Forhold, der maae antages at ligge heelt udenfor dens Competence. Thi ligesom ifølge allerh. Rescr. af $23/3$ 1787 Prof. art. obstet. og de Studerendes Undervisning i Fødselsstiftelsen henhøre under det medicinske Facultet, saa at kun Bestyrelsen af de materielle Midler for Undervisningen tilkommer Stiftelsens Direction, saaledes er ved kgl. Rescr. af 18. Nov. 1803 Omsorgen for Jordemødrenes Undervisning og Examen overdraget Jordemoder Commissionen, og heri senere kun foregaaet den Forandring, som Rescr. af 4. Mai 1804 indeholder, »at det herefter som forhen skal paaligge Prof. art. obst. alene at give Læredøttrene i Jordemodervidenskaben fornøden Undervisning, hvorimod det forøvrigt skal have sit Forblivende ved Rescr. af 18. Nov. 1803««. Selve Undervisningens Omfang er ved Rescr. af $23/3$ 1787 fastsat paa den Maade, »at de Forelæsninger, som Prof. art. obst. skal holde for Jordemødrene, idetmindste bør skee 3 Gange om Ugen saavel over den theoretiske som practiske Deel af Videnskaben og det saaledes, at et Collegium eller Cursus over begge Dele af Videnskaben kan tilendbringes hvert Halvaar etc.««, i hvilken Henseende det ikke turde være overflødigt at bemærke, at jeg hele Aaret igjennem, uden al Sommer eller Vinterferie, holder 4 og henimod Examenstiden endog 5 Gange om Ugen Forelæsninger for Jordemødrene. — Det vil heraf være indlysende for den ær. Direction, at jeg med Hensyn til Jordemoderundervisningen kjender mit Ansvar og mine Forpligtelser, som jeg er overbeviist om at overholde saa samvittighedsfuldt som muligt er og, om jeg tør tro Examens Udfald og de ikke faa anerkjendende Vidnesbyrd fra Landets forskellige Egne, heller ikke uden frugtbringende

Resultater. Men samme Argumentation vil ogsaa lede den ær. Direktion til at erkjende, at jeg ifølge min Stilling som Prof. art. obst. og Medlem af Jordemoder Commissionen maa ansee mig baade opfordret og berettiget til at protestere mod enhver forstyrrende Indblanding i Undervisningens Anliggender, og saafremt Directionen ikke har Tillid nok til at acquiescere ved min tidligere Erklæring, maa insistere paa, at Sagen i dens Helhed bliver henvist til Jordemoder Commissionen som dens ene rette Forum.

Hermed vilde jeg kunne slutte, naar ikke særdeles Ærbødigheds-hensyn til den høie Direction gjorde mig det til Pligt at tilføie: at Directionen er mindre vel underrettet, naar den antager, at det kun er Slutningen af det theoretiske Cursus, der er gaaet tabt for bem. Læredøtre, da det tvertimod var over Halvdelen af den theoretiske og hele den practiske Deel af Forelæsnings Cursus, der endnu stod tilbage, da de i Januar Maaned suspenderedes fra Undervisningen, at Directionen neppe er tilfulde bekjendt med Vanskelighederne ved Jordemoderundervisningen overhovedet, naar den formener, at en hurtigere Op-lærelse let lod sig iværksætte, da jeg tvertimod efter 7 Aars uafbrudt Virksomhed ved Jordemoderskolen kan forsikkre, at jeg anseer Jordemoderundervisningen som den vanskeligste Deel af min Opgave, langt vanskeligere navnlig med Hensyn til Methode og Foredrag end de Studerendes Undervisning ved Universitetet, at endelig Underaccoucheurens Stilling til Jordemoderskolen aldrig har været anderledes end som Repetent, og at selv den Hjælp, han som saadan yder, er blevet og i Fremtiden vil blive i høi Grad forringet, siden hans Funktionstid ved Stiftelsen er bleven af kortere Varighed, da han naturligviis neppe før i den sidste Tid vil kunne vinde den fornødne theoretiske og practiske Sikkerhed og Routine, uden hvilken hans Virksomhed maa blive lige lidt tilfredsstillende for ham selv og Skolens Elever.«

Bangs Betragtninger over Levys Skrivelse fik følgende Udtryk:

»Paa dette Prof. Levys uartige Brev veed jeg ikke, hvad Directionen skal svare. Directionen har bedt ham om Betænkning angaaende en Maade, hvorpaa Stiftelsen kunde fritages for at have overflødige Læredøtre, og derpaa svarer han, som om vi vilde paalægge ham noget, som vi ikke har Ret til, og slutter med Noget »af Ærbødigheds Hensyn«, hvori der findes ligeledes adskilligt stødende for Directionen og en Mængde Roes over sig selv. Da det Hele er meent mig, vil jeg helst lade en anden af Directionen opsætte Svaret.«

Withusen var ogsaa rystet over »de insolente Yttringer om Directionens Competence«, som mentes at fortjene en alvorlig Irettesættelse, og Overpræsidenten gav Udkast til Svaret ($\frac{12}{6}$), der, trods det kunstlede Forsøg paa at hævde Direktionens berettigede Indgriben i den Sag, dog blev en lidt flov Retræte:

»Det har været Directionen i høieste Grad paafaldende at se Hr. Professoren i Deres Skrivelse af 20. f. M. gjøre Indsigelse mod Directionens Competence til at behandle Spørgsmaalet om Forlængelse af

Maren Faccaus og Sidsel Sørendaiters Ophold i Stiftelsen. Denne Indsigelse kan ikke andet end ansees for aldeles ubeføiet, thi det tilkommer Directionen gandske uomtvistelig med fuldkommen Myndighed at varetage og sentiere over Stiftelsens oeconomiske Tarv, og derpaa influerer naturligviis de omhandlede Individiers kortere eller længere Ophold i Stiftelsen. Naar da Directionen til Opfyldelse af denne samme paa-hvilende Forpligtelse fordrer Erklæringer og Oplysninger for at komme til en klar Anskuelse af Nødvendigheden i at paaføre Stiftelsen de fordrede forøgede Udgifter, og den Deel af Directionens Medlemmer, som ved en lang Erfaring og et omhyggelig pleiet Studium er i Besiddelse af den behørig Sagkundskab til at have en Mening om de Grunde, hvorpaa de omhandlede Fordringer støtte sig, tillader sig at gjøre Bemærkninger og Indsigelse mod det Anførte, kan Directionen paa ingen Maade erkjende at være gaaet ud over Grænserne af sin Competence.

Idet man derfor ikke kan andet end beklage, at Hr. Professoren saaledes har kunnet miskjende Deres eget og Directionens gjensidige Forhold til hinanden, maa man dog derhos erklære, at da en saa lang Tid er medgaaet til Ventilationer i denne Sag, som Directionen endnu antager hensigtsmæssigere at kunne være ordnet paa den dertil anviste Maade, saa frafalder man af Nødvendighed sin tidligere Formening om en Forkortelse i den af Hr. Professoren foreslaede Læretid for de omhandlede 2 Læredøttre.«

Levy kunde saaledes med en vis Tilfredsstillelse kvittere for Reprimanden, hvad han gjorde ved paa elegant Maade (¹⁰/₆) at afslutte Korrespondancen med sin Forvisning om, at den hele Dissens mellem ham og Direktionen beroede paa gensidig Misforstaaelse af de foreliggende Forhold:

»Den ærede Directions Omdømme har i min 7aarige Tjenestetid ved Stiftelsen til hver Stund som i hvert Punkt af min Embedsvirksomhed været mig af de vigtigste og kjæreste Opmuntringsmidler i mit byrdefulde Kald. Det er heraf forklarligt, at jeg har maattet føle mig smertelig berørt ved Directionens sidste Skrivelse af 12. d. M., der slutter med en — saavidt jeg i al Erbødighed formener at skjønne — ikke forskyldt Beklagelse over Miskjendelse af mit Forhold til Directionen i den her omhandlede Sag. Den ær. Direction vil derfor tillade mig at fremsætte nogle faa Bemærkninger i det Haab derved at oplyse, at det snarere er en gjensidig Misforstaaelse end nogen Miskjendelse af Forholdene, der har ligget til Grund for den oieblikkelige Dissents.

Som det synes, har Directionen nemlig opfattet min Skrivelse som en Indsigelse mod dens uomtvistelige og fuldkomne Myndighed til at varetage Stiftelsens oeconomiske Tarv og omdebattere Grundene i Spørgsmaal om Læredøttres forlængede Læretid i Stiftelsen. Herom kan jeg imidlertid forsikre, at jeg aldrig har kunnet tillade mig at nære den mindste Tvivl. Hvad jeg derimod for Conseqventsens Skyld har maattet ansee for min Pligt at reservere Jordemoder Commissionen Ret til, er Afgjørelsen af exceptionelle Undervisnings- og Examinations Tilfælde samt Bedømmelsen af tvivlsomme Spørgsmaal om Læredøttrenes Qualification til før Semestrets Slutning at dimitteres fra Skolen, og hvad jeg endog betvivler, at Jordemoder Commissionen selv vilde ansee

sig bemyndiget til, er det Forlangende, at jeg, hvem Undervisningen og Ansaret for samme ifølge Loven alene paahviler, skulde, uden at kunne fritages for Ansaret, overgive tvende Læredøttres næsten fuldstændige Undervisning til en ansvarsløs og ulovhjemlet Hjælpelærer, uanset at denne, som i det foreliggende Tilfælde, kun i nogle Uger har fungeret i Stiftelsens Tjeneste og følgelig er aldeles ukjendt med Jordemoderundervisningen. Vel lader det sig ikke nægte, at den ær. Directions Skrivelse mere havde Charakter af en paa dens Formening grundet Anmodning end af et directe og absolut stillet Forlangende af den Art. Men — og heri ligger maaskee en Misforstaaelse fra min Side — i sidstnævnte Aand tilstaaer jeg at have opfattet Directionens gjentagne Anmodning, vel meest ifølge det mig i Aarens Løb tilvante Princip, at betragte Ytringer af Directionens Ønsker som fulgyldige Regler for min Virksomhed. Har jeg maaskee paa den Maade mindre vel opfattet Aanden i den ær. Directions Skrivelse, skyldes dette altsaa kun en altfor stringent Betragtningmaade af Directionens udtalte Formeneringer og Ønsker. Men just dette maa tyde paa, at jeg vanskeligen kan miskjende mit Forhold til Directionen, og at jeg med velberaad Hu hverken har eller vilde tillade mig en saadan Miskjendelse, er min alvorsfulde Scrupulositet i Embedslivet mig Borgen for.

Med det Ønske at disse Linier maa blive læste med samme Sind, hvori de ere nedskrevne, forbliver jeg Directionens ærbødigste . . . .«

Men der kom endnu et lille Efterspil, der yderligere viste, hvor uheldigt det var, at Direktionen fra første Færd ikke havde grebet Sagen anderledes an og fulgt den af Levy anviste Vej. En Kandidat Bloch²³⁾, hvis Studieophold paa Stiftelsen var faldet sammen med bem. Læredøttres, opslog sig til Ridder for Sidsel Sørensen og bragte, gennem et overfor Levy nærmest uforskammet Brev, Direktionen til at slutte Sagen, om ikke just med en Afbigt overfor Sidsel, saa dog paa Grænsen af en saadan. Den 14. Juni fremlagde Inspektøren for Direktionen følgende Skrivelse fra Hr. Bloch:

»Da det vistnok ikke kan være den h. Direction ligegyldigt, at falske eller graverende Rygter skulle udsprede om Stiftelsen og dens Elever, tillader jeg mig at henvende mig til den h. Direction angaaende en Sag, der staar i umiddelbar Forbindelse med den mod Læredøttrene Maren Faccau og Cille Sørensen anlagte Sag, hvilken vistnok er den h. Direction i saa frisk Minde, at jeg ikke skal trætte med en ufornøden Gjentakelse. Udfaldet blev jo som bekjendt, at den hele Sag faldt bort, da der ikke oplystes data, som kunde bestyrke Angivelsen, uagtet Undersøgelsen dreves i det størst mulige Omfang. Imidlertid medførte den lange Tid Læredøttrene vare suspenderede fra Undervisningen, at disse ikke kunde dimitteres til Afgangsexamen men endnu $\frac{1}{2}$ Aar maatte opholde sig i Stiftelsen, hvorved ikke alene et halvt Aar er

²³⁾ Thomas Bartholin Bloch f. 1815, Eksam. 1842, Kandidat paa Fredr. Hosp. 1842—45, † 1863 som Distriktslæge paa Kristianshavn.

gaaet tabt for dem, men hvorved de tillige lide et ikke ubetydeligt pekuniært Tab.

Det er beklageligt, at underordnede Embedsmænds Mangel paa Conduite har givet denne Sag en, vistnok fra enhver Side seet, lidet ønskelig Offentlighed, men efter at Sagen var afgjort, vil vistnok den h. Direction være enig med mig i, at simpel Pligt mod en ubeskyttet Kones gode Navn og Rygte, uafseet fra hvad Hensyn man skylder Stiftelsens Renommée, bør gjøre Enhver det til Pligt idetmindste at forebygge, at Noget paasiges dem, der vil skade dem i deres Familiers eller Omgivelsers Omdømme. Da det imidlertid maatte vække nogen Mistanke i Læredøttrenes Hjem, at de udebleve et halvt Aar over Tiden, fik en herværende Person i Commission fra En af hans Beslægtede i Cille Sørensens Hjemstavn, nemlig Præsten i hendes Fødeby, at indhente Underretning om Grunden til hendes Udeblivelse. Han henvendte sig da til Prof. Levy, som gav ham en Besked, som han ikke kunde forstaae anderledes, end at de formedelst uanstændig Opførsel endnu maatte blive $\frac{1}{2}$ Aar(!), et Svar som jeg er overbevist om, at Professoren er ligesaa ubefoiet til at give, som han vil have Ondt ved at bevise det, og hvorved aabenbart Stiftelsens Renommée har lidt ligesaa meget som Konens. Hertil maa jeg endnu føie, at Professoren senere ikke har villet afgive den Erklæring skriftlig, uagtet han ligesaa lidt paa den anden Side har villet tilbagekalde den.

Da jeg tidligere under Sagen, moralsk overbevist om hendes Uskyldighed, havde bidraget hvad jeg formaaede til at bringe denne for Dagen, fandt jeg tilstrækkelig Opfordring til at tale med bem. Cille Sørensen, og jeg raadede hende da til at henvende sig til Prof. Levy, og da hun bad mig, som flere Gange tidligere havde talt med Professoren i samme Sag, paa hendes Vegne at henvende mig til ham, troede jeg ikke at burde undslaae mig herfor. I den Samtale jeg dernæst havde med Professoren, udbad jeg mig en skriftlig Erklæring, som jeg troer overenstemmende med Sandheden, den nemlig, at Læredøttrenes forlængede Ophold blev foraarsaget ved det, at de i Foraaret ikke var tilstrækkeligt forberedte til Examen, hvad Professoren i en tidligere Samtale, strax efterat Sagen var afgjort, havde yttret for mig og En af mine Kolleger. Det maatte derfor forekomme mig høist forunderligt, at Professoren aldeles afslog dette, idet han især angav som Grund at han var moralsk overbevist om, at Læredøttrene vare skyldige. Det kan nu vel være godt nok med den moralske Overbevisning, men hvor den er baseret paa saa vage og meget omtvistelige Kjendsgerninger som dem Professoren beraaber sig paa, tvivler jeg meget paa, at de kunne berettige ham til at afgive en Dom, som, hvis den skal have nogen Gyldighed, maa kunne bevises juridisk. Professoren holder sig blandt andet især til den Mangel paa Sandfærdighed, som Cille Sørensen skal have lagt for Dagen ved sine afgivne Forklaringer (thi om Graviditet kan der ikke være Tale, saasom det Modsatte nu faktisk er beviist). Som Grund til det Vaklende og Modsigende i hendes Forklaring i de optagne Forhør har jeg allerede tidligere i min Skrivelse til Retten anført, hvad jeg her gjentager for at svække den af Professoren antagne Formening, at Læredøttrene nære en panisk Frygt for ham, og at denne ikke er ugrundet, vil vistnok den h. Direction give mig Medhold i, da det er samme bekjendt af foregaaende Klager, at Profesoren ikke

altid behandler dem hverken paa den lempeligste eller sømmeligste Maade.

Jeg tillader mig derfor at udbede mig af den h. Direction, at den enten vil formaae Prof. Levy til at give det attraaede Vidnesbyrd, eller hvis det er det Rigtigste, som Professoren formente, da han henviste mig med mit Andragende til Directionen som ham uvedkommende, om i dette sidste Tilfælde da den h. Direction vil tilstille mig en Attest til Cille Sørensdatter, hvorved hun kan sættes i Stand til at møde de mod hende gjorte Beskyldninger.«

Direktionen mente det nødvendigt at afæske Levy Erklæring, men efter Kjerulffs Raad kun at sende Ekstrakt af Brevet paa Grund af »de mindre passende Udtryk i samme«, hvad altsaa skete, og under 4. Juli afsluttede Levy for sit Vedkommende med følgende Redegørelse, der viste hans uforandrede Syn paa de to Læredøtres kriminelle Forhold og hans vistnok vel begrundede Vurdering af Hr. Blochs Favorit, Sidsel Sørensen, som en moralsk depraveret Person:

»For omtrent et Par Maaneder siden indfandt sig hos mig en ung Mand, som jeg mindes, Søn af Præsten i Cille Sørensens Fødeegn, som ifølge Præstens Anmodning henvendte sig til mig i bem. Læredatters Anliggende. Da der nemlig paa Grund af det Uoverensstemmende i hendes forskellige Skrivelser til Hjemmet var opstaaet Formodning om, at der maatte være anden Grund end de af hende foregivne til at hun ikke blev admitteret til Examen i Slutningen af April, og hun vedblev at skrive, at hun ventede at komme snart hjem, ønskede Præsten sig gjerne oplyst om Forholdets rette Sammenhæng, hvilket var af saameget mere Vigtighed, som der handlede om et særdeles stort Jorodemoderdistrikt, hun søgte at ansættes i, hvis angaaende han tillige ønskede at høre min Mening.

Mit Svar herpaa var, at naar jeg af rette Vedkommende opfordredes til at meddele Oplysninger om Sagens factiske Forhold, kunde jeg ikke fordølge, at Konen ved sin mildest talt uforsigtige Adfærd havde paadraget sig saamegen Mistanke i Henseende til sit sædelige Forhold i Stiftelsen, at hun var blevet suspenderet fra Skolen og hendes Bortvisning endog havde været omventileret i Directionen, men at man af Hensyn til Omstændighederne havde indstillet Sagen til Cancelliet, som havde forlangt den retsligen undersøgt og oplyst. Ved denne Undersøgelse var der ikke fremkommet retsgyldige Beviser mod Konen, hvorfor ogsaa senere hendes Ansøgning om fortsat Undervisning var blevet bevilliget, men dog maatte jeg tilstaae, at hendes Forhold for mit personlige moralske Omdømme ikke stod i den Grad reent, at jeg kunde tilraade hendes umiddelbare Overgang fra Skolen til offentlig Embedsstilling, hvorimod jeg vilde ansee det for hensigtsmæssigst, at hun, efter at have faaet Examen, ved nogen Tids privat Praxis som Jordemoder godtgjorde sin fulde Værdighed til senere offentlig Ansættelse, hvilken i saa Fald heller ikke vilde udeblive. Med denne tydelig nok meddelte Besked forlod Manden mig, men efter nogle Uger kom han atter til mig beklagende sig over de Behreidelser han maatte høre

for at have overdreven og forvandsket mine Yttringer, hvorfor han udbad sig mit skriftlige Vidnesbyrd derom. Hvor billig end denne Mandens Begjæring var, forestillede jeg ham dog det Betænkelige derved, forsaauidt som mine mundtlige Yttringer kun havde været at betragte som privat Meddelelse til Vedkommende, hvorimod man aldrig var sikker paa at det skrevne Ord, der optraadte med mere authentisk Charakter, mulig kunde misbruges til videre Skade for Konen. Herved fandt Manden sig ogsaa beroliget, især da jeg tillige tillod ham at henvise til mig Enhver, som var interesseret i den rette Forstaaelse af mine Yttringer.

Det varede heller ikke længe, inden jeg fik Besøg af Hr. Cand. Bloch, som efter at have udbredt sig vidtløftigt om Directionens formentlig inseqvente og halve Forholdsregler i Sagen, om det Ønskelige i atter at faae Forhørene fremdragne og fortsatte, i al Venskabelighed anmodede mig om at attestere, at den mod Cille Sørensdatter vakte Mistanke havde været aldeles grundløs, og at hun alene paa Grund af ufuldstændig Forberedelse maatte tilbringe Sommeren i Stiftelsen. Uagtet han paa mine Forestillinger syntes at indrømme, at jeg efter min ham bekjendte Anskuelse af Sagen ikke kunde udstede nogen Attest af den Art, og at mit Omdømme om Konens hele Forhold som grundet paa meer end et halvt Aars daglige Iagttagelse vel maatte ansees bedre motiveret end hans paa 3 Maaneders illusionsrige Bekjendtskab støttede Mening om hende, saa vedblev han ikkedestomindre saa længe at trætte mig med sine paatrængende Spørgsmaal og Argumentationer, at jeg tilsidst virkelig ikke vidste nogen bedre Maade at blive ham qvit paa end ved at henvise ham til den ær. Direction. — Naar Hr. Bloch endelig har paaberaabt sig mine Yttringer i en tidligere Samtale med ham og Hr. Jebsen²⁴⁾, saa husker jeg af denne kun saa meget, at jeg da begge disse Herrer i sin Tid kom til mig for at tilbyde sig at overtage de tvende Læredøttres Forberedelse til en tidligere Examen, i Stedet for at afvise dem med Grunde svarende til deres ubeskedne Tilbud, havde Godmodighed nok til at gjøre det indlysende for dem, at det i alle Henseender vilde være gavnligere for Læredøttrene at oppebie Semestrets normale Slutningstermin, selv forsaauidt det derved i deres Hjem lettere kunde for Uvedkommende faae Udseende af, at deres længere Ophold i Stiftelsen var fremkommet ved tidligere Mangel paa tilstrækkelig Duelighed, end om de i Utide dimitteredes fra Skolen.

Saauidt altsaa om de af Hr. Bloch berørte factiske Forhold. Hvad nu tilsidst mit mundtligen afgivne Vidnesbyrd angaaer, da tvivler jeg paa, at det vilde være muligt at udtrykke sig i mildere og mere skaansom Form om Sagen, selv om man ikke som jeg var moralsk forvisset om den paagjældende Kones virksomme Deelagtighed i den forresten upaaklagelige Maren Faccaus veloverstaaede Abort. Skulde jeg i saa Henseende have noget at bebreide mig, kunde det kun være Fordølgelse af de mange mod Cille Sørensdatter baade før og senere fremkomne Klagepunkter, dem jeg imidlertid ikke har ladet hende selv, endsige Andre, mærke, at jeg er blevet vidende om. For den ær. Direction

²⁴⁾ G. E. Jebsen f. 1814 i Glückstadt, Lægeeksamen 1841, Bataillonskirurg, Læge i Oprørshæren, udslettet af den danske Hær 1849, praktis. i Sønderjylland.

tør jeg imidlertid ikke lægge Dølgemaal paa, at der ikke blot fra første Tid af alt er klaget for mig over hendes usædelige Forhold til flere af Stiftelsens Candidater, men at det er mig bekjendt, at flere Patienter paa Inspectionscontoiret have beskyldt hende for at have tilvendt sig deres Penge og Eiendele, at den tidligere Opvartningskone efter Sigende har maattet søge Stiftelsens Linned i hendes Gjemmer, ja endog paa hendes Krop, og at endelig Mad. Sachmann endnu indtil de allersidste Dage jævnlig fører bitter Klage over hendes Forhold paa Stuerne. Naar Hr. Bloch derfor, uvidende om alt dette, bliver paatrængende i sin Iver for at forsvare Konens Rygte, kan jeg ikke troe andet, end at han er bedaaet af det sleske og raffinerede Væsen, hvormed hun veed at insinuere sig hos Candidaterne i Almindelighed, og som hun endnu ikke heller har ophørt at vise mod mig selv.

Hvad imidlertid den ær. Direction maatte beslutte at foretage i Anledning af hans Skrivelse, bliver det mit indstændige Ønske, at derved maatte bevirkes enten at Konen og Hr. Bloch forskaanede os Alle for videre tidspildende og ubehagelige Tracasserier angaaende denne kun altfor langt udspundne Sag, eller, da den af Cancelliet decreterede Irettesættelse i ingen Henseende har viist sig virksom, at hun, som tidligere besluttet, maatte faae sit Reisepas fra Stiftelsen, paa det at ikke af upaaskjønnet Skaansel Husets Orden og nødvendige Disciplin skal blive aldeles nedbrudt.«

Efter Anmodning konciperede Overpræsidenten Svaret til Hr. Bloch, og det lød paa, at da man ikke kendte den Kompetence, hvormed han optraadte som Talsmand for Sidsel Sørensdatter i den Sag, som han, ved samtidig at befinde sig i Stiftelsen for at uddannes i Fødselshjælp, tilfældig havde haft Lejlighed til at erfare noget om, fandt Direktionen sig ikke foranlediget til videre at indgaa paa hans Forlangende. Dersom derimod rette Vedkommende selv maatte attraa en saadan Attest, skulde den paa Forlangende blive meddelt, men da med en Fremstilling af Alt, hvad Vedkommendes Forhold i Stiftelsen angik. Den sidste Passus i Direktionens Skrivelse, der mulig var tænkt som afskrækkende, medførte imidlertid blot, at Hr. Bloch mødte op med Fuldmagt fra Sidsel til paa hendes Vegne at udbede sig Attesten. Overpræsidenten erklærede, at man nu ikke kunde vægre sig ved at udstede denne, og den afgaves 20. August (1844) som sidste Dokument i denne Stiftelsen uværdige Sag, lydende paa, at bem. Læredatter i Anledning af et misligt Forhold ved Selvaareladning havde afgivet usandfærdige Forklaringer, at et Politiforbør ikke havde givet videre Oplysning om Anledningen til nævnte Forhold, og at det forlængede Ophold i Stiftelsen begrundedes i den Afbrydelse, som var sket i Undervisningen. —

Det var nu imidlertid ikke blot Læredøtrene, der i det nævnte Aar paa mindre heldig Maade henledte den offentlige Opmærk-

somhed paa Fødselsstiftelsen, ogsaa Kandidaterne kom til at spille en Rolle i saa Henseende, ganske vist under mindre grave-rende Omstændigheder. Den 15. Juli (1844) havde Politidirek-tøren (Bræstrup) med vedlagt Vægter Rapport forebragt Direk-tionen, at der Natten til den 12te havde fundet Uordener Sted paa Kandidatværelserne ud til Amaliegade, hvor der for aabne Vinduer var støjet og skreget, saa at Folk samledes paa Gaden, og Forbipasserende havde ytret, at Stiftelsen lignede et Værtshus. Inspektøren afæskedes Forklaring, hvorfor Intet var meldt Di-rektionen, hans Forklaring lød paa, at Kandidat Biering havde haft sin første Forretning og efter Skik og Brug trakteret de andre Kandidater, men Uroen var ikke saa stor, at han havde fundet Anledning til Indberetning. Den 27de sendte Bræstrup to nye Rapporter over Spektakler paa Kandidaternes Værelser, den ene Vægter meldte, at der var raabt og skreget ned til ham, og at han havde hørt En bruge en højst uforskammet Ytring om Pro-fessoren. Nu meldte Inspektøren for Direktionen, at der Aftenen forud atter havde fundet et Sviregilde Sted hos Kandidaterne, det var et af Kand. Michelsen foranstaltet Afskedssold, som stod paa Kand. Magens' Værelse, Vægteren meldte, at dette Uvæsen varede til Kl. 3¹/₂ Morgen. Direktionen udbad sig nu Levys Erklæring om, hvorledes sligt kunde passere indenfor Stiftelsens Mure. Levy forklarede, at han plejede at gaa til Ro henad Kl. 2 efter umid-delbart iforvejen at have gjort Runde gennem alle Sygestuerne og følgelig, naar Intet meldtes ham, der havde sin Bolig fjærnt fra Kandidaterne, ikke kunde vide, hvad der senere om Natten foregik, først da Klagen den 15de var kommet fra Politiet, fik han det tilfældig at vide af Inspektøren. Nu sidst meldte denne ham Kl. 10¹/₂ Aften, at der fandt Musik og Lystighed Sted, der kunde høres baade paa Gaden og paa Stiftelsens Trappegang, hvorfor han lod Kand. Michelsen hente som den formentlige Vært, der lovede, at Alt skulde være stille og roligt efter Kl. 11. Væg-terens Klage lød paa, at dette ikke var sket, derfor fik to af Herrerne Dagen efter en Reprimande af Overpræsidenten og de andre af Levy, der imidlertid nu havde modtaget en Skrivelse fra samtlige Kandidater, der paa det Bestemteste protesterede mod Politiets Fremstilling af Sagen, saa det var vanskeligt for ham at sige, hvor Sandheden laa. Kandidaternes Skrivelse gik ud paa, at der var sunget 4stemmige Sange, spillet lidt paa Forte-piano og efter Kl. 11 et fredeligt Parti Kort; der var intet usømme-ligt forefaldet, »at der skulde være udbragt flere end een Skaal

(og det for Hr. Michelsen som Vært) var ingenlunde Tilfældet, thi at der af en Enkelt blev proponeret en Skaal for hans Excell. Overpræsident Kjerulff, som ikke engang blev drukket, kunde kun ansees som en Vitz og neppe refereres til det almindelige Begreb om en Toast«. Man anmodede Levy om at berigtige Politiets Beretning.

Naturligvis kom Kandidaterne til at trække det korteste Straa; efter Forhandling i Direktionen om Ændringer i Instruksen for dem modtog Levy 10. August en Skrivelse, der ogsaa blev tilsendt Politidirektøren, hvorefter det i Almindelighed forbødes Kandidaterne at modtage Fremmede eller Uvedkommende fra Kl. 10 Aften til Kl. 8 Morgen, som Følge deraf var alle Gilder eller Selskaber forbudt saavel som Musik og støjende Forlystelse. Overtrædelse heraf vilde have øjeblikkelig Bortvisning til Følge, og enhver herefter tiltrædende Kandidat maatte afgive skriftlig Tilstaaelse for at være blevet underrettet herom, som og Professoren og Inspektøren tilholdtes paa det Strængeste at vaage over, at det overholdtes. Det forbødes endvidere Kandidaterne at have nogen Slags Opvarter uden den til deres fælles Opvartning antagne Karl, der dog ikke maatte tilstedes Adgang til Stiftelsen, før Inspektøren havde akcepteret ham, den nuværende var nemlig, som det oplystes, en i Stiftelsen ganske utilladelig Person, da han en Del Aar tilbage rent privat var engageret af Kandidaterne og siden blevet i Stillingen.

Samme Inspektør tog ogsaa senere (12. Dec.) Anledning til at beklage sig over andre, efter hans Skøn uvedkommende Personers Entré i Stiftelsen, idet han i et Brev til Overpræsidenten meldte, at der havde været Slagsmaal i Porten og paa Trappegangen til Stiftelsen mellem to af de Studerende, som frekventerede de Forelæsninger, Prof. Levy holdt i Skolelokalet her; »det gik ved den Leilighed saa alvorligt til, at den ene af disse Herrer blev i den Grad slaaet blodig i Ansigtet, at deraf var Spor saavel paa Gangen som i Porten, han fik desuden sine Brillen spoleret og maatte tye ned til Portner Scharff for at faae Blodet afvasket«. Inspektøren fremførte i den Anledning det Ønske, at Stiftelsen i Fremtiden maatte blive fritaget for, at der sammesteds holdtes Forelæsninger for de Studerende, der formentes mere passende at kunne holdes paa Universitetet; foruden at det medførte en ikke ubetydelig Udgift for Stiftelsen om Vinteren at opvarme Auditoriet, skønnedes det aldeles stridende mod det Hemmelig-

hedssystem, hvorpaa Stiftelsen var baseret, at tilstede saa mange samme aldeles uvedkommende Personer Adgang gennem en Port og ad en Trappegang, hvor de hemmelig fødende Fruentimmer maatte passere, ikke at tale om, at disse unge Herrer, hvad ofte var bemærket, ved deres støjende Adfærd forstyrrede den Ro, som burde herske i Stiftelsen. »Ifølge hvad jeg har kunnet erfare,« saaledes sluttede Inspektøren, »skulle disse Forelæsninger ikke tidligere have fundet Sted i Stiftelsen, men først være begyndte i Slutningen af Conferensraad Saxtorphs Levetid paa Grund af hans svækkede Helbredstilstand; Prof. Levy har senere vedblevet denne Foranstaltning, og det kan jo ikke nægtes, at det for Læreren, naar han boer paa Stiftelsen, og for de unge Studerende, hvoraf de fleste, efter hvad jeg veed, i Timen forud Forelæsningerne paa Stiftelsen ere paa et af Hospitalerne i lignende Anledning, er meget beqvemt, men slige Hensyn troer jeg bør tilsidesættes, naar der er Spørgsmaal om Opretholdelse af et af Stiftelsens Hovedformaal — de Fødendes Hemmeligholdelse«.

Der blev nu ingen Anledning til at gøre nogen Forandring i det paaankede Forhold, idet den uheldige Scene foregik netop paa det Tidspunkt, da Stiftelsen skulde lukkes, og Patienterne anbringes udenfor denne, og da Virksomheden i Amaliegade efter Aars Forløb genoptoges, var Auditoriet indrettet paa andet Sted i Stiftelsen.

Arkivet giver ikke nogen Antydning af, hvorledes Forholdet var mellem Levy og Kayser; at denne forlod Stillingen som Underakkoucheur 14 Maaneder, før Tiden var udløben, for at søge Reservekirurgposten ved Fredr. Hosp., tydede vel ikke paa, at Virksomheden i Stiftelsen havde særlig Attraktion for ham. Han fratraadte 1. Nov. 1843, og Posten søgtes af H. C. Saxtorph, der var i Udlandet, men havde givet E. Fenger Fuldmagt til at søge paa hans Vegne, saaledes at Ansættelsen først maatte ske til Juni det følgende Aar. Levy anbefalede Saxtorph men ønskede, at Tiltrædelsen maatte ske ved Udgangen af April; en Konstitution var altsaa nødvendig, »skjøndt ingen Plads egner sig mindre til temporair Constitution«, og han foreslog Dr. med. Dahlerup eller Underlæge Gradmann, til hvor liden reel Hjælp det end kunde blive for ham, maatte han dog ønske det af Hensyn til Plejebørnene og det medicinske Tilsyn med Barselpatienterne. Ingen af de To havde haft tidligere Lejlighed til Akkouchementspraksis,

men i andre Henseender maatte Valget jo absolut falde paa Dahlerup. Denne blev altsaa konstitueret, og 1. Maj 1844 tiltraadte Saxtorph. Saavel under det første, kortere Ophold i Udlandet, der bekostedes af Onklen (s. P. 238) og fandt Sted efter den nys afsluttede Studietid ($\frac{4}{3}$ 37— $\frac{4}{7}$ 37) i Stiftelsen, som under den længere, ved Hjælp af det Cappelske Stipendium, 1842—44 foretagne Rejse havde H. C. Saxtorph fortrinsvis gjort Obstetriken til Genstand for sit Studium og et Aar opholdt sig hos Dubois i Paris.

Affæren med de tvende jydsk Læredøtre havde i en uforholdsmæssig lang Tid af Aaret 1844 lagt Beslag paa Direktionens og Andres Opmærksomhed, men inden dettes Udgang indtraf Begivenheder, overfor hvilke disse indendørs Kalamiteter ganske maatte træde i Baggrunden. Sundhedstilstanden i Stiftelsen efter Genoptagelsen af Virksomheden d. 17. Maj 1840 havde i Resten af dette Aar og i det følgende næppe kunnet vække Bekymringer. Mortaliteten var (iberegnet de til Hospitalerne Flyttede) c. 1 af 30, i 1842 steg den til 1 af 17, men i 1843 bortreves af 1031 Fødende 33 i Stiftelsen og 54 i Hospitalerne, en samlet Mortalitet altsaa af nær 1 : 12. Mærkelig nok synes det at have været Inspektøren, der først tog Anledning til at rette Direktionens Opmærksomhed paa dette mislige Forhold, idet han i et Møde d. 19. Jan. 1844 fremlagde en Liste over Dødelighed og Sygdomme i Stiftelsen for det afvigte Aar samt for de første 14 Dage af det følgende og henstillede, hvorvidt Noget i den Anledning maatte være at foretage. Efter det korte Referat i Protokollen fandtes ikke fornødent at dekretere andre ekstraordinære Forholdsregler, end at det blev overdraget Prof. Levy, som var tilstede, i Forening med Inspektøren og de medicinske Direktører at iværksætte de Forbedringer og Forøgelse af Inventariet, som maatte findes hensigtsmæssige, for at Intet skulde være til Hinder for den tilstrækkelige Ombytning og Rensning af de i Brug værende Rekvisiter. Et Par Maaneder senere var det ogsaa Inspektøren, der da henledte Opmærksomheden paa de mulige Misligheder ved den bestaaende Skik, at Læredøtrene klædte Barsellig (s. P. 216), men ellers sporedes der ikke noget til energiske Forholdsregler fra Direktionens Side overfor Barselfeber Dødeligheden, der vedblev efter uforandret Maalestok, før Levy i November, som det synes efter Tilskyndelse fra Overpræsidentens Side, lod høre fra sig. Bang var paa det Tidspunkt fraværende, idet han efter kgl. Ordre var rejst til St. Petersborg for at tilse den syge Storfyrstinde

Alexandra, Kejser Nikolaus I's Datter²⁵). Den 1. Novemb. (1844) skrev altsaa Levy:

»I Anledning af Hr. Overpræsidentens ær. Anmodning skal jeg ikke undlade i nedenst. Linier at meddele Deres Høivelbaarenhed deals en Oversigt over den i Stiftelsen i senere Tid stedfundne Dødelighed, deals Grundtrækkene af de Forholdsregler, jeg har tænkt mig som mulig nødvendige og hensigtsmæssige, saafremt Epidemien i lige Grad skulde vedblive.

Af de i 1844 i Stiftelsen hidtil optagne 930 Fødende er deals i Stiftelsen selv deals i Frederiks og Alm. Hospital bortrevet ved Døden 31 i Stiftelsen, 34 paa Hospitalerne, ialt 65, hvorved endnu maa bemærkes, at der idag henligger i Hospitalerne 12 Barselpatienter fra Stiftelsen, hvoraf en ikke ringe Del rimeligviis snart vil blive at tilføie Dødelisten. Et Blik paa medfølgende Liste vil gjøre det øiensynligt, at vi i September og October have haft en kke ubetydelig Epidemie i Stiftelsen, og desværre lader det sig ikke nægte, at Sygdommen i de sidste Uger baade i Extensitet og Intensitet har tiltaget og det til en Grad, at den i ikke faa Tilfælde med utrolig Hurtighed i Udvikling og Fremgang har trodset alle selv de kraftigste Lægemidler. Kommer hertil, at Vintermaanederne, der i sanitær Henseende pleie at være de ugunstigste for Fødselsstiftelser og paa samme Tid de, i hvilke Stiftelsen pleier at være meest overfyldt af Fødende, ere forhaanden, saa vil det være let forklarligt, at man ikke uden Uro og alvorlige Forberedelser kan see den nærmeste Fremtid imøde. Navnligen — synes det mig — maa det Spørgsmaal paatvinge sig, hvad der af Hensyn til Humanitetens ligefremme Fordringer bliver at gjøre, saafremt Epidemien ikke meget snart skulde ophøre, thi Midler til at standse den har Kunsten desværre ikke, saa længe de locale Betingelser forblive uforandrede.

Et Forslag, som ligger nær nok, fordi det for 5 Aar siden med Held blev sat i Udførelse, er Stiftelsens Henflytten i et interimistisk Locale. Men ikke at tale om det Usikre i Experimentet, paa en Tid da der ogsaa forekomme sporadiske Tilfælde i Byen, at sammenhobe Barselkoner i et andet Locale, saa synes mig herimod altid at tale deals den meget betydelige Udgivt (saavidt jeg veed, kostede Flytningen forrige Gang over 7000 Rdl.) deals den lange Tid, der vilde medgaae med at indrette et saadant Locale, der neppe vilde kunne anslaaes ringere end 3—4 Uger. Hvad der derimod til enhver Tid lod sig udføre, om det forresten fandtes tilraadeligt, var Stiftelsens temporære Lukning uden Indretning af nogen interimistisk Anstalt af denne Art. Denne ligefremme Lukning er det Middel man paa flere Steder i Udlandet uden videre i slige Tilfælde griber til, og, som jeg for kort siden af Prof. Michaelis i Skrivelse har erfaret, har man i Kiel for nyeligen alt anden Gang i Aar maattet anvende det, medens man paa samme Tid har besluttet sig til at opføre en ny Stiftelse efter hensigtsmæssigere sanitære Principer. — Vel er det sandt, at Lukningen af Stiftelsen ikke vilde

²⁵) Hun var gift med Landgreve Frederik af Hessen, Søn af Prinsesse Charlotte, Arveprins Frederiks Datter. Bangs Kaldelse frugtede ikke, Prinsessen døde; Indtrykkene fra sit Ophold ved Kejsershoffet har han nedlagt i en versificeret Pièce, »Zarskoje-Selo, Mindeblade fra Rusland«.

være uden sine Vanskeligheder og Inconvenientser, men alle disse mener jeg baade kan og maa overvindes, naar man først er kommen til den Erkendelse, at længere Temporisering er uforvarselig.

Hvad der væsentlig kunde stille sig i Veien for en saadan Lukning af Stiftelsen, maatte naturligviis blive Hensynet til de ugifte Fødende, som deels af Trang deels for at skjule deres Fødsel pleie at ty til Stiftelsen. Denne Vanskelighed synes dog om ikke aldeles saa for Størstedelen at kunne hæves, for de Førstes Vedkommende med en Pengehjælp, for de Sidstes med en temporær Ophævelse af det Lovbud, som forbyder Jordemødrene i Byen at pleie Barselpatienter i deres eget Hjem. Kunde nemlig paa denne Maade Fruentimmer, hvem det var om Hemmeligholdelse af Fødslen at gjøre, finde et Asyl hos hvilken-somhelst Jordemoder og de fattige ugifte Fødende faae Pengehjælp til at lade sig forpleie enten i deres eget Hjem eller som indlogerede i hvilket-somhelst simpelt Gæstgiversted, saa forekommer der mig fra Offentlighedens Side at være gjort Alt, hvad billigt kunde fordes under slige Omstændigheder. Et yderligere Gode for slige Fødende vilde det endnu dertil være, at Stiftelsen kunde tilbyde dem fri Lægehjælp og Medicamenter i alle Tilfælde, hvor Lægehjælp var fornøden og denne søgtes hos Stiftelsens Lægepersonale. — Hvor stor i slige Tilfælde Pengehjælpen for de fattige ugifte Fødende burde være, lader sig maaskee rettest beregne derefter, at Fattigvæsenet yder enhver Jordemoder for en Fødendes Betjening i Byen 1 Rdl. og 3 Mark, lægges nu hertil en lignende Forplejning efter Fødslen à 3 Mark daglig, hvilket synes rigeligt nok, saa vil 5 Rdl. blive den omtrentlig passende Hjælp for Vedkommende, der, om siden videre Hjælp blev fornøden, vilde have at henvende sig til Kjøbenhavns Fattigvæsen, ligesom nu ikke sjældent er Tilfældet med de fra Stiftelsen udgaaede Fattige. Hvor stor Totaludgiften hertil for Stiftelsen vilde blive, maa naturligviis afhænge af de Fødendes Antal, dog vil man tilnærmelsesviis kunne slutte sig dertil af det maanedlige Middeltal af Fødende i Stiftelsen. Antage vi nemlig som Maximum af Fattigpatienter for en Maaned i Stiftelsen 60 Individuer og anslaaes Summen af de mindre Trængende, som lokkede af Pengehjælpen vel vilde vide at anholde derom, til 20, blev det maanedlige Antal af Fødende herefter at ansætte til 80, for hvilke Pengehjælpen à 5 Rdl. vilde udgjøre 400 Rdl., en ikke betydelig Udgift i Sammenligning med hvad der under Stiftelsens Lukning maanedligen vilde spares. — En Selvfølge maatte det imidlertid være, at Stiftelsen paa en eller anden Maade sikkrede sig de Fødendes Qualification til Pengehjælp, da uindskrænket Adkomst dertil naturligviis vilde lede til de største Misligheder. Langt fra i den Henseende at tilraade en inquisitorisk Stringents, som den Fattigvæsenet er nødsaget til at anvende, vilde det dog vistnok være nødvendigt, at de, der ønskede Hjælp, skriftlig anmodede derom med vedlagt Beviis for deres Trang, hvilket da ligesom Hjælpens rette Anvendelse maatte blive at kontrollere af Stiftelsen, maaskee meest passende gennem en Committé af Stiftelsens Oeconomi Directeur, Læge og Inspektør for saa lidt muligt at indblande fremmede Elementer i Stiftelsens Affairer. At de paa denne Maade understøttede ugifte Fødende maatte have lige Ret med de i Stiftelsen fødende Ugifte til Pleiehjælp for de fødte Børn, betragter jeg som utvivlsomt.

Her er altsaa viist Mulighed af et interimistisk Arrangement til Stiftelsens Lukning for de Fødendes Vedkommende. Hvad Jordemoderundervisningen angaar, vilde Forelæsningerne naturligviis ikke derved forstyrres, og for den practiske Øvelse er Leiligheden i Stiftelsen saa righoldig, at selv om den blev indskrænket til 3 i Stedet for 6 Maaneder, vilde den endda være rigeligere end i Flertallet af Udlandets Jordemoderskoler, saa at jeg i dette Moment ikke finder noget absolut Anstød mod den mulig nødvendige Realisation af mit gjorte Forslag. Ialfald vilde man, om nødvendigt var, ligesom i 1840 kunne forlænge Læretiden med en Maanedes Tillæg. At under Lukningstiden, der vel neppe behøvede at udstrække sig over 3—4 Maaneder, ingen Lægecandidate kunde drage Nytte af Stiftelsen, er en Omstændighed af saa ringe Betydning, at den neppe fortjener at komme i væsentlig Betragtning, en Enkelt vilde det altid være tilraadeligt at beholde i Stiftelsen for den Lægehjælps Skyld, som mulig herfra kunde søges til Fødende i Byen.

Disse ere altsaa Grundtrækkene til Besvarelse af det Spørgsmaal, hvad der efter min Formening hensigtsmæssigst lod sig gjøre for at standse den drøbende Epidemie, der i det sidste Par Maaneder har hjemstøgt Stiftelsen, saafremt den ikke meget snart af sig selv ophører. Hermed mener jeg vilde Alt kunne gjøres for Øieblikket men desværre — Intet for Fremtiden. Hvad denne fordrer, er noget heelt Andet og Større, nemlig Forbedring af Stiftelsens Sanitetsforhold og Forebyggelse af Epidemierne, men til dette Formaals Opnaaelse, som jeg havde ønsket og haabet at hellige min Virksomhed, mangler der under de nuværende Localitetsforhold enhver Udsigt. Mine videre Tanker herom forbeholder jeg mig imidlertid Tilladelse til ved senere Leilighed at forelægge Deres Høivelbaareheds Prøvelse.»

Et Møde blev holdt med Sundhedskollegiet d. 4. November, og her vedtoges i Hovedsagen at følge Levys Forslag, som det kom til Orde i følgende Skrivelse d. 5te til Kancelliet:

»Det vil være i det kgl. danske Cancellies Erindring, at i Begyndelsen af Aaret 1840 blev den kgl. Fødselsstiftelse formedelst en i samme udbrudt heftig Barselseber Epidemie forflyttet til det dengang evacuerede Døvstumme Instituts Locale i Stormgade, og en almindelig Rensning foretoges i Stiftelsen. — Efterat den igjen var flyttet tilbage til sit sædvanlige Sted, har Barselseberen ikke desto mindre næsten uafbrudt viist sig i Stiftelsen, men dog ikke i nogen saa foruroligende Grad, eller anderledes end som man kunde vente at være Tilfældet, hvor en stor Mængde Barselqvinder ere sammenhobede under ikke ganske gunstige Localforhold. I de sidst forløbne 2 Maaneder har derimod Sygdommen saavel i Intensitet som Extensitet antaget en mere alvorlig Character, da i September Maaned af 91 Barselqvinder 11 ere døde af Sygdommen, og i October 17 af 98, hvorhos den ogsaa i de sidste Dage synes at have antaget en mere ondartet og drøbende Skikkelse. Da det derfor er at befrygte, at den i de forestaaende Maaneder, der sædvanlig i sanitair Henseende ere de ugunstigste, endnu kunde blive værre, saa har Directionen troet at burde være betænkt paa at faae afgjort, om det ikke var nødvendigt at træffe saadanne Foranstaltninger, at det kunde afværges, at de Fruentimmer, der uvidende om den Tilstand, der finder Sted i Stiftelsen, i Stedet for at finde den Hjælp de vente, blive Offre

for den dræbende Sygdom. — Til den Ende har Directionen foranstaltet et Møde med det kgl. Sundhedscollegium for ved samme at faae afgjort, om under Tingenes nuværende Tilstand Anvendelse af extraordinære Foranstaltninger var nødvendig og i saa Fald, hvori disse kunde bestaae. I det igaar Aftes i den Anledning afholdte Møde blev det eenstemmig erkjendt nødvendigt snarest muligt at see saadanne Foranstaltninger iværksætte, og fandt man, at det hensigtsmæssigste Middel at gribe til vilde være det, som sædvanlig bringes under lignende Omstændigheder til Anvendelse i Udlandet, at lukke Stiftelsen aldeles for en Tid. At benytte det System, som fulgtes i 1840, fandt man ikke tilraadeligt af flere forskellige Grunde. Saaledes kjender man ikke noget Locale, som kunde ansees passende at henflytte Stiftelsen i, thi en saadan Leilighed, som den der tilfældig tilbød sig i 1840, havde man ei til Raadighed, og den eneste Udvej, som ved første Øiekast syntes at kunne være aaben, var en af Gjæstgivergaardene, men uafset fra de store Bekostninger, som Anskaffelsen af et saadant Locale vilde medføre i Forbindelse med de øvrige Bekostninger ved Flytningen, hvilket dog ikke udgjorde et uvigtigt Moment ved den Beslutning, der maatte være at fatte, saa er det ikke at vente, at nogen Gjæstgivergaard vilde være erholdelig, da Frygten for det Vanrygte, hvori Gaarden ved at bruges til Hospital let kunde komme, efter al Rimelighed vilde afholde enhver Ejer fra at entrene herpaa, eller i det mindste i høi Grad fordyre Afstaaelsen. Dernæst er der endnu en anden Omstændighed, som i høi Grad fraraader Flytningen, den nemlig at hertil vilde udfordres et Tidsrum af i det mindste 14 Dage eller 3 Uger, men imidlertid maatte Stiftelsen i den nuværende Tilstand vedblive at optage Fødende, som da under Forudsætning af Epidemiens Vedvaren udsattes for den øiensynligste Fare. Da Stiftelsen saaledes flyttedes i Aaret 1840, skeete Forestillingen derom til Cancelliet d. 2. Decemb. 1839, og uagtet Resolutionen erholdtes Dagen efter, kunde Flytningen ei udføres før d. 4. Januar, men imidlertid vare i December Maaned af 68 Barselpatienter 37 døde af Sygdommen. Endelig maa ogsaa fremhæves, at et ledende Hensyn ved Flytningen i 1840 var den Omstændighed, at Sygdommen ikke var i Byen, men kun i Stiftelsen, og at det altsaa var af særdeles Vigtighed at tilintetgjøre det Smitstof for samme, som Stiftelsen afgav, men det er ikke Tilfældet nu, da efter hvad os er bekjendt, Sygdommen for Tiden ogsaa viser sig udenfor Stiftelsen.

For at imidlertid de Individuer, der hidtil have nydt Hjælp og Bistand i Stiftelsen, ikke skulle savne denne under deres Barselfærd, har Directionen paatænkt i Forbindelse med Bekjendtgjørelse om Stiftelsens Lukning, hvilket man iøvrigt vilde iværksætte paa en saa lidet ængstende Maade som muligt, at opfordre enhver, som havde været tilsinds at benytte Stiftelsens Hjælp, til at melde sig for at erholde den Hjælp og Bistand til at faae deres Barselfærd overstaaet, som Omstændighederne maatte gjøre fornøden. — I Forbindelse hermed vilde man tillige opfordre enhver, som maatte have Leilighed til at modtage slige Fødende til at melde sig, for at Directionen kunde give de sig meldende Barselv kvinder, som ikke selv maatte vide at forskaffe sig Leilighed, Anvisning paa, hvor en saadan var at erholde, samt ved Afhandling med Directionen for Fattigvæsenet at faae et Par Værelser overladte, hvor de enkelte, for hvilke ikke anden Anbringelse var at erholde, kunde optages, og endelig at opfordre de Jordemødre i Kjøbenhavn, som maatte have

Leilighed til i deres Beboelse at optage Fødende, at anmelde sig for hos Directionen at faae den i Placat af ^{24/12} 1787 ommeldte Dispensation fra Placatens Bestemmelse.

Forsaauidt Fødselsstiftelsen dernæst er en Lære Anstalt saavel for tilkommende Jordemødre som Candidater, da fandtes det, at heri ikke indeholdes nogen afgjørende Grund til ei at iværksætte Lukningen, thi hvad navnlig Læredøttrene angaae, da ville de theoretiske Øvelser uden Afbrydelse kunne fortsættes, og hvad de practiske angaae, da antog man, at Lukningen ei behøvede at vare længere end en 3—4 Maaneder, og i den tilbageværende Deel af Semestret vilde der være Tid nok, i alt Fald kun med en meget ringe Forlængelse, til at bibringe dem den nødvendige practiske Dannelse. — Alt hvad der staaer i Forbindelse med Forsorgen for de Individuer, der med Stiftelsens Lukning vilde savne den sædvanlige Hjælp, vil forøvrigt blive Gjenstand for nærmere Overveielse af Directionen i Detailler, og hvad vi derfor indskrænke os til, som en efter vor Formening for os efter de bestaaende Anordninger nødvendig Bemyndigelse, er, at vi maatte autoriseres til indtil videre at lukke den kgl. Fødselsstiftelse mod at yde de, som ellers ydedes Hjælp af Stiftelsen, den nødvendige Understøttelse paa anden Maade. Den fornødne Resolution i form. Henseende udbede vi os saa hurtigt som muligt meddelt.«

Dagen efter, 6te November, holdtes Konference med Administrationen for Fattigvæsenet, der tilbød nogle Stuer i den Duntzfeldt'ske Gaard i Amaliegade som Interimslokale i paakommende Tilfælde. Først paa dette Tidspunkt mødte Bang, der ikke havde deltaget i Møderne den 4de og 6te, frem i Diskussionen, efter at være hjemkommen. Det har aabenbart været ham ubehageligt, at han, Overdirektøren, ikke havde givet sin Stemme med i en saa vigtig Forhandling, og han stillede sig straks i Opposition til Tanken om Stiftelsens Lukning. At Direktionens og Sundhedskollegiets Deliberation om den Sag blev anset for saa presserende, at den ikke taalte en Uges Opsættelse inden hans Ankomst, beklagede han; sikkert nok vilde Lukningen af Stiftelsen have til Resultat, at Ingen døde der, men betænkte man de smaa Huller, de fattige Fødende, hvem ingen Jordemoder eller Familie, der havde en taalelig Lejlighed, vilde modtage, maatte ty til, skulde Følgerne af Mangel paa Renlighed og Pleje nok vise sig. Det var ogsaa hans Haab, at alle disse Foranstaltninger ikke behøvedes, og at Epidemien, der syntes at aftage, ikke igen vilde tiltage »i en foruroligende Grad«. Det sidste maatte saavist være tilstede, naar han skulde underskrive Bestemmelsen om at flytte. I Anledning af Bangs sidste Bemærkning replicerede Withusen under Henvisning til Epidemien i 1839, hvor i den Maaned, der hengik, inden Direktionens Beslutning om at flytte blev realiseret, mer end Halvdelen af 97 indkomne Barselkvinder døde, hvad

Etatsraaden vel vilde indrømme, var en altfor »foruroligende Grad«.

Den 12. November kom den kgl. Resolution, hvorved Direktionen bemyndigedes til, saafremt det maatte findes fornødent, indtil videre at lukke Fødselsstiftelsen mod at yde dem, der kvalificerede sig til Hjælp af samme, den fornødne Understøttelse paa anden Maade, samt paalagde Direktionen ikke at tabe af Sigte om muligt at tilvejebringe et passende Lokale, hvor de sig meldende Individuer kunde optages, indtil Stiftelsen i Amaliegade igen maatte antages uden Betænkelighed at kunne afbenyttes efter sin Bestemmelse. I Kancelliets Kommunikation (^{9/11}) af Resolutionen bemærkedes, at man overfor hans Majestæt havde ytret, at det maatte anses rettest at lukke Stiftelsen i nogen Tid, og at man var enig med Direktionen i, at det burde iværksættes paa en saa varsom Maade som muligt for ikke at vække Foruroligelse, hvorfor formentlig den sande Grund til Lukningen ikke burde offentlig bekendtgøres, ligesom af samme Aarsag den af Direktionen anmeldte Opfordring til Stadens Jordemødre ikke heller burde udstedes offentlig.

Resolutionen lød altsaa paa at lukke »om fornødent«. Det lader sig desværre ikke nægte, at Dissens om de sidste tvende Ord har flettet et mørkt Blad i Stiftelsens Historie, for hvilket Ansvar et ikke falder paa Levy. At han i de godt og vel 2 Uger, der hengik, inden Lukningen blev iværksat, har maattet føre en bitter Kamp mod den Obstruktion, hans Modstander, paa Bekostning af Menneskeliv, til det yderste holdt gaende for at forhale den Afgørelse, der var ham saa meget imod, faar man et uhyggeligt Indblik i gennem det sidste Par Skrivelser fra Levys Haand inden Afslutningen. Tirsdagen d. 26. Novemb. tilskrev saaledes Levy Direktionen:

»Da jeg imorges har tilkjendegivet Hr. Etatsraad Bang min bestemte Formening om Nødvendigheden af Stiftelsens Lukning, skal jeg ikke undlade, idet jeg udtaler min Overbevisning herom for den ær. Direction in pleno, at motivere samme med følgende Udsigt over de i forrige Uge udskrevnes Skjæbne samt Sygeligheden i de første Dage af denne Uge. I forrige Uge (d: 17de—23de) udskreves af 21: 13 sunde og raske, 4 til Fredr. Hospital (deraf 3 døde i de sidste Dage, 1 i Agone), 1 til Alm. Hosp., var alt i Søndags i saadan Tilstand, at Dr. Christensen ingen Haab nærrede om hendes Liv, 1 død i Stiftelsen, 2 udskr. i syg Tilstand til Hjemmet efter Familiens Forlangende. Af disse døde den ene Dagen efter, den anden lever endnu, men i haabløs Tilstand.

Ved Directions mødet i Lørdags blev det, om jeg ikke feiler, besluttet, at saafremt nogen inden igaar Middags blev angrebet af Syg-

dommen, Lukningen uopholdelig skulde iværksættes. Dette er imidlertid af mig ubekjendte Grunde ikke skeet. Og døde igaar en af de i Lørdags kun mistænkte Patienter, medens samtidig 2 og i Nat 1 af de senest Indkomne ere blevne syge, hvoraf de 2 imorges ere sendte til Hospitalet. Opsættelsen af Lukningen har altsaa siden i forrige Uge kostet 9 Menneskeliv, selv uden at medregne de senest tilkomne Syge, og da jeg ikke seer mindste Grund til at antage, at Sygeligheden, selv om den en enkelt Dag ikke kræver nye Offre, skulde ophøre, maa jeg med Beklagelse udtale det som min Overbevisning, at Stiftelsens under disse Omstændigheder fortsatte Virksomhed neppe kan ansees som forsvarelig for Humanitetens Domstol. Da Hr. Etatsraad Bang ieftermiddag meddelte mig, at Lukningen var berammet til iovermorgen, beder jeg disse Linier kuns betragtede som Motivering af mit Votum, der maaskee for Fremtidens Skyld maatte finde Sted blandt de til denne Sag henhørende Actstykker i Stiftelsens Archiv.«

Hertil bemærkede Bang (²⁷/₁₁):

»Opsættelsen af Lukningen har ikke havt Indflydelse paa Menneskeliv, hvad der i forrige Uge er dødt, har Directionen ikke mere Skyld i end Prof. Levy, der selv efter sit Udsagn til mig vilde afvente Ugens Udgang. Dette Brev bliver vel lagt til Acta i Stiftelsens Archiv, ligesom jeg gjemmer Indholdet hos mig blandt de øvrige Levyana. Der er idag ingen Syge, men desuagtet er det vel bedst, at Inspecteuren bringer Avertissementet paa Contoiret for at faae det øverst i Avisen imorgen.«

Hermed var altsaa Loddet kastet, Avertissementet i »Adresse Contoires Efterretninger«, 28. Nov. 1844, lød paa, at da Direktionen befandt sig i den uundgaaelige Nødvendighed indtil videre at maatte lukke Fødselsstiftelsen, kunde gifte Koner og betalende Ugifte ikke optages mere, man maatte indskrænke sig til at hjælpe de ugifte fritliggende Fattige, der fik Anvisning paa at melde sig paa Stiftelsens Kontor og der erholde nærmere Underretning. Samtidig udbad man sig Politiets Assistance til at faa Oplysning om Steder, hvor de Fødende kunde anbringes, Levy underrettedes om den indrykkede Bekendtgørelse og anmodedes om at træde sammen med Inspektøren og foranstalte det Fornødne saavel med Hensyn til de Fødende, der blev at indlægge i Alm. Hospital, som dem, der anbragtes i Byen, til hvilke Lægehjælp og Tilsyn, om det forlangtes, besørgedes af Stiftelsens Lægepersonale. Den 28. Novemb. Kl. 12 Nat skulde Stiftelsen lukkes. To Dage efter (Lørdag 30te) fandt Levy Anledning til at supplere og motivere sin Skrivelse 26. Novemb. til Direktionen med følgende Brev til Overpræsidenten:

»Med jo mere Taknemlighed jeg paaskjønner Deres Hoivelbaareheds aabne Tilstaaelse idag om Indtrykket af min sidste Skrivelse til Directionen, desto mere føler jeg mig opfordret til med lige Aabenhed i

dybeste Ærbødighed at gjøre Deres Høivelbaarenhed Rede for den Stemning, hvorunder den blev affattet, i det Haab derved at sikkre mig en velvillig Tilgivelse for et eller andet muligen mindre vel valgt Ord eller Udtryk.

Stiftelsens Epidemie og deraf følgende Lukning har fra Begyndelsen af beredt mig en Række af Misstemninger og Fortrædigelser. Jeg vil ikke tale om Sygdom og Død, Ængstelse og Klager, som i Ugens Løb fra alle Kanter omgav mig — hvilket jeg regner til de uundgaelige Følger af min i saa Henseende lidet glædelige Embedsstilling. Men hvad jeg mindre kunde vente, var den aabenbare Uvillie fra Etatsraad Bangs Side mod den af mig foranledigede Indskriden mod Epidemien. Alt ved første Directions møde efter hans Hjemkomst maatte jeg, forinden Forhandlingen begyndte, høre en hoist krænkende Bebreidelse, fordi jeg, som det hed, uden Grund havde bragt Lukningsspørgsmaalet paa Bane; Yttringer af lignende Art bleve, som jeg veed, med sædvanligt Letsind anførte om mig til aldeles Uvedkommende, og selv mine Referater om Sygelighedens Tilstand bleve opfattede og gjengivne med en tilsyneladende Mistanke om Overdrivelse, hvor ikke alt Døden havde stemplet dem som afgjorte. — Ved sidste Lørdagsmøde besluttedes det eenstemmigt, at saafremt inden Mandag Middag Kl. 12 noget nyt Sygetilfælde skulde indtræffe, Lukningen uden videre skulde iværksættes, medens D. Høivelbaarenhed værdigede mig den Opmærksomhed at bestemme, at de intenderede Forandringer ved Avis Avertissementet næstefter Etatsraad Bang skulde tilstilles mig til Gjennemsyn. Hverken det Ene eller det Andet skeete, Avertissementet blev mig ikke tilstillet, og uagtet jeg om Mandag Morgen havde to nye Syge og 1 Døende at vise Etatsraad Bang, ventede jeg indtil Kl. 2 forgjæves paa de medicinske Directeurer eller deres Beslutning. Først Tirsdag Eftermiddag talte Etatsraad Bang til mig om Lukningen som berammet til Torsdagen, dog paa saadan Maade, at det blev mig tvivlsomt, om Motiveringen virkeligen stod klar nok for den medicinske Deel af Directionen, og denne Tvivl var det, som endnu samme Aften fremkaldte min Skrivelse til Directionen. Skulde denne virkelig mod min Villie indeholde Spor af en dybere Forstemning, beder jeg dette derfor mindre tilregnet mig end et fortrædigende Element i Stiftelsen, der alt ved flere tidligere Leiligheder er traadt mig hensynsløst iveien og har skaffet mig og vil skaffe mig mange bittre Timer i mit noksom byrdefulde Kald. I Haab, at D. Høivelb. godhedsfuldt tilgiver denne ligefremme Bekjendelse af mine Tanker og Følelser, tegner jeg mig som

D. Høivelb.s med al Høiagtelse og
Ærbødighed hengivne
Levy.

VIII.

Interims Fødeafdeling i Alm. Hospital. — Bangs Betænkning om Stiftelsens fremtidige Benyttelse. — Levy anviser Gaarden ved Frederiksholms Kanal. — Hans Betænkning ²⁰/₁₂ 1844 angaaende Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade. — Bangs Kritik af samme. — Kaysers Skrift 1845. — Konference med Sundhedskollegiet. — Levys Ønske at publicere Betænkningen ²⁰/₁₂ 44 afvises. — Planen om Undervisning i Alm. Hosp. og udvidet Benyttelse af Lokalet her foreløbig standset. — Købet af Bygels Gaard. — Sundhedskollegiets Majoritet forkaster Bygningen i Amaliegade og kræver en ny Stiftelse. — Diskussion i Direktionen herom. — Kgl. Resol. ¹²/₁₁ 1845 ang. Ombygning af den gamle Stiftelse til Dels efter Levys Plan. — Afdelingen i Alm. Hosp. overtages ²¹/₅ 1845 af Stiftelsens Personale. — Levys Udkast til Afbenyttelsen af Bygels Gaard. — Direktionens Ønske om Kontrol med Eksplorationerne. — Levys Stilling hertil. —

Direktionens foreløbige Plan efter Stiftelsens Lukning gik da altsaa ud paa at indskrænke Omsorgen til de fattige Ugifte og henvise disse enten til Lokaler efter eget Valg mod en Godtgørelse fra Stiftelsen eller til Hjem, som denne havde lejet hos private Familier og navnlig hos Jordemødre, idet man for de førstes Vedkommende ved Henvendelse til Fattigvæsenet og Politiet havde anmodet om gennem Forstandere, Distriktslæger og Politiassistenter at faa Anvisning paa slige Steder. Dette blev altsaa Introduktionen til det siden i et saare langt Tidsrum stærkt benyttede Filialsystem. Endelig havde man jo fra Fattigvæsenet modtaget Tilbud om nogle Stuer i den Duntzfeldt'ske¹⁾ Gaard for saadanne, til hvilke der ikke paa anden Maade kunde skaffes Plads. Arrangementet her havde man i en Skrivelse, 27. Novemb., til Fattigvæsenet nærmere skitseret. Man ønskede at disponere over 10 Senge med dertil afgivet fornødent Inventar, at der ansattes en Opvartnings-, Dag- og Vaagekone, antagne af Hospitalet, samt en af Stiftelsen valgt Jordemoder. Lægehjælpen for de Fødende vilde blive at ordne efter nærmere Overenskomst mellem Stiftelsens Akkoucheur og Hospitalets Overmedikus. Intet Inventar maatte benyttes, hvis det i Hospitalet havde været brugt af Patienter med Barselseber, men alle andre Detailler maatte

¹⁾ Grosserer Duntzfeldt havde 1808 solgt Gaarden til Alm. Hospital, der ved Filantropen Ladiges Testamente (se P. 82) havde erholdt den i samme indstaaende 1. Prioritet paa 20 000 Rdl., hvorfor man ønskede den kaldt »Ladiges Minde«, hvad dog ikke blev akcepteret.

afhandles med Stiftelsens Akkoucheur og det Medlem af Fattigdirektionen, som havde Hospitalerne under sit særlige Tilsyn (altsaa Bang).

Hvad nu selve Bygningen i Amaliegade angik, da havde Tanken om at kunne gænaabne den ud paa Foraaret sikkert nok foresvævet Direktionen, men næppe Levy, som det vil ses af det Følgende. Den 28. Novemb. forespurgte Inspektøren, da Stiftelsen altsaa om kort Tid vilde være tom (det meldtes den 12. Decemb.), hvad der blev at foretage med Lokaler og Inventar. Alt samme

Fig. 4. Alm. Hosp. med Duntzfeldts Gaard.

Dag vedlagde Bang sin Betænkning, som han frabad sig sendt til Akkoucheurens Erklæring, medens han forresten ikke havde noget mod, at der afkrævedes denne et Forslag om, hvad han syntes der var at gøre. I Indledningen til sin Betænkning løste Bang overfor de andre Herrer Medlemmer med kategorisk Myndighed Barsefeberens Gaader:

»Barsefeberen er epidemisk ☽: den grasserer til visse Tider og det uden at man kan opdage Aarsagen til dens Udbredelse eller Ophør, men som alle lignende Sygdomme viser den epidemiske Barsefeber sig enten aleene eller fornemmelig paa saadanne Steder, hvor der i Localiteterne findes Momenter, som kunne befordre dens Grasseren ☽: den ytrer sig tillige endemisk i Fødselsstiftelser, fornemmelig i saadanne som foruden at være imbiberede med de uundgaaelige Barselexhalationer, lide af en

slet Beliggenhed, mindre godt indrettede Localer og vedvarende Afbenyttelse, hvorved hine Uddunstninger ikke tilbørligen kunne bekæmpes, hvilket Alt med vor Stiftelse finder Sted. Barselfeberens Smitsomhed betinges saavel af det epidemiske som endemiske (miasmatiske) Moment og viser sig stærkest, hvor begge ere tilstede. At hindre Epidemiernes Udbrud er visnok umuligt, men tildeels at spærre dem Adgang paa Fødselsstiftelsen vil være mindre vanskeligt, nemlig ved at forbedre Localiteterne og ved at tilintetgjøre det Tønder til Sygdommens Udbrud, som ligger i Barseluddunstningerne, hvilket kan skee, naar Stiftelsen staar tom i 3 Maaneder om Aaret og i den Tid Udluftning og Rensning foretages. — Paa disse Præmisses bygger jeg min Formening om, hvad nu er at gjøre.«

Dette gik da ud paa at tilskrive Etatsraad Koch om snarest at foreslaa de Midler, der krævedes for at befri Stiftelsen for den Fugtighed og deraf opstaaende Sumpluft, hvori en betydelig Aarsag til Stiftelsens Usundhed og nærværende Epidemi vistnok maatte søges, at udlufte og gennemrøge Værelserne med Klor i 2—3 Uger og derefter oliemale Gulve, Vægge, Lofter, rense alt Inventar og endelig gøre de fornødne Skridt til, at Hovedstiftelsen kunde erholde en Filialanstalt. At en Udvidning af Lokalet i Stiftelsen og Afbenyttelse af hidtil ubrugte Værelser ikke kunde holde Sygdommen borte, havde den sidste Epidemi tydelig vist, derfor var et Lokale paa et tørrere og sundere Sted i Byen nødvendigt, hvor de Fødende i c. 3 Maaneder af Aaret og desuden, naar det ved Epidemier gjordes nødvendigt, kunde optages, mens Hovedstiftelsen blev udluftet og rensed; at bygge en eneste ny og sælge den gamle kunde ikke hjælpe, om kortere eller længere Tid vilde den, naar den ikke stod ganske ledig i 2—3 Maaneder, paany være udsat for at hjemses af Sygdommen.

Den kgl. Resolut. af 8. Nov. 1844 havde jo paalagt Direktionen ikke at tabe af Sigte at tilvejebringe et passende Lokale, hvor de Fødende kunde optages, indtil Stiftelsen kunde anvendes efter sin Bestemmelse. Det synes, at Realisationen af denne Tanke særlig har været Genstand for Majestætens Interesse, thi 8. Decemb. sendte Levy Direktionen følgende Skrivelse:

»Jeg iler med at meddele den ær. Direction Indholdet af et Brev, der i Aftes sent blev mig tilstillet fra fhv. Stabslæge Prof. Müller. Leilighedsvis skal H. Maj. Kongen for ham have yttret Ønsket om, at man kunde finde en Gaard i Byen, som kunde være skikket til Afbenyttelse som interimistisk Fødselsstiftelse i epidemiske Tilfælde og i denne Hensigt kjøbes og indrettes. Tilfældigen kom Prof. Müller til at berøre den Yttring for en Skoleholder Secretair Friis, som i denne Tid har tilkjøbt sig forrige Meyer & Triers Gaard ved Frederiksholms Canal, og en fortsat Samtale førte til det Resultat, at Friis erklærede sig villig mod visse Betingelser til at afstaae Gaarden til offentlig Brug. Prof. Müller har

refereret dette til H. Maj., som syntes at vise allern. Tilbøielighed til ligefrem at købe Eiendommen men paalagde Prof. Müller at underrette Stiftelsens Direction om Hr. Friis's Tilbud, hvilken Underretning han gjenem mig har ønsket besørget med det Tilføiende, at naar Directionen vilde gjøre noget Skridt i saa Henseende, det maatte skee i denne Uge, da Hr. Friis inden Nytaar maatte arrangere Bygningsaffairen for sin Skoles Vedkommende.

Uden at kunne have nogen Mening om den tilbudte Bygning, som jeg ikke nærmere kjender, skal jeg kun tillade mig at tilføie, at Indkjøbet af en større Gaard til Stiftelsens temporære Brug i epidemiske Tilfælde udgjør en væsentlig Deel af den Plan, jeg har dannet mig som hensigtsmæssig og nødvendig for Forbedring af Stiftelsens sanitære Forhold, og som jeg haaber snart i dens Helhed at kunne forelægge den ær. Direction. — Slutteligen troer jeg ikke at burde lade ubemærket, hvad der er kommet mig for Øre, at om føie Tid Lerches Gaard i Stormgade, hvori det naturhistoriske Musæum befinder sig, vil blive stillet til Auction, dog er der vel al Rimelighed for, at H. Maj. Kongen vil købe den, efterdi Musæerne neppe endnu ville kunne flyttes andetsteds hen.«

Bang syntes langt bedre om sidstnævnte Gaard, Withusen forkastede dem begge, fordi de ikke var isolerede nok, medens Kjerulff hævdede, at man først maatte være paa det Rene med, om Stiftelsen ganske skulde flyttes eller blot skaffes en Filial; Levy var jo anmodet om en Plan, og den maatte oppebies. Kongen havde for et Par Dage siden talt til ham om, hvad Prof. Müller havde meddelt, men han fandt sig ikke foranlediget til at gaa nærmere ind paa Sagen. Rigtigst var det vel at tage Bygningen i Øjesyn, hvilket Hverv Withusen og Bang paatog sig.

Den 20. December (1844) kom altsaa Levys Betænkning, et Dokument, der fik en særdeles Betydning for de senere saa vidtløftige Forhandlinger og det endelige Resultat af disse, og ikke blot af den Grund fortjener at gengives, men vistnok ogsaa fordi det senere af Levy fremførte Ønske at faa Tilladelse til at publicere det blev ham nægtet af Direktionen:

»De Forslag, jeg ifølge Directionens ærede Anmodning af 29. f. M. skal tage mig den Frihed at forelægge Samme, ere af saa omfattende Art og gjøre Fordring paa saa betydelige Pengemidler, at jeg for den fuldstændige Motiverings Skyld ikke kan ønske, at man alene vil blive staaende ved de seneste Epidemier, men tvertimod maa ansee det for rettest, at Betragtningen udstrækkes over et længere Aaremaal, et større Afsnit af Stiftelsens Historie. Det er med Hensyn hertil, at jeg indledningsviis skal tillade mig at forudskikke en kort Udsigt over Stiftelsens sanitære Forhold i de 3 Decennier fra 1812 til Udgangen af 1841, efter de Materialier jeg til andet litterært Brug alt i længere Tid har forberedt, medens jeg angaaende de første 2 Decennier af Stiftelsens Virksomhed maa lade mig nøie med at henvise til de officielle Meddelelser i Callisens fysisk medicinske Betragtninger over Kiøbenhavn. Ved Betragtning af Mortalitetsforholdet blandt Stiftelsens Fødende og Barsel-

patienter bør vi imidlertid ikke blive staaende ved de fra Tid til anden i Collegialtidenden indførte officielle Meddelelser, der, baserede paa Stiftelsens Dødeprotocoller alene, forsaavidt ere vildledende, som deri slet intet Hensyn er taget til den meget væsentlige Omstændighed, at ved den jevnlige Overflytning af Patienter fra Stiftelsen til Frederiks- og Almindeligt Hospital en Mængde Dødsfald, som egentlig tilkommer Fødselsstiftelsen, blive overførte paa disse Hospitalers Dødeliste. Vel er det jo sandt, at saadanne i Hospitalerne døde Patienter ikke kunne opføres paa Stiftelsens Dødelister, men ikke mindre vist er det, at de samme Patienter under Opholdet i Stiftelsen paadrage sig Sygdommen og uden Tvivl vilde døe i Stiftelsen, om man kunde beholde dem der. Skal derfor den summariske Angivelse af Mortaliteten i Stiftelsen være mere end illusorisk, og skal den navnlig tjene til derpaa at begrunde et Omdømme om Stiftelsens sanitære Forhold med Hensyn til Barselbeberens Hyppighed og Dødelighed, saa — mener jeg — maa man ogsaa optage de til Frederiks- og Almindeligt Hospital flyttede og sammesteds døde Barselpatienter i Beregningen over Stiftelsens Mortalitet. Ifølge heraf har jeg af disse Hospitalers Protocoller ladet uddrage de herhithørende Døds-tilfælde og er ved Sammenstillingen af disse med Stiftelsens Mortalitetslister kommen til de Resultater, der i det Følgende nærmere skulle blive udviklede.

Forinden maa jeg imidlertid til nøiere Bestemmelse af de Fødendes Antal gjøre opmærksom paa en lille Correction ved Antallet af de Fødende i Stiftelsen, som, hvor ubetydelig den end er, dog ikke ganske tør oversees og derfor ogsaa i de følgende Tabeller vil findes paaagtet. Det er nemlig uundgaaeligt, at undertiden Svangre indbringes i Stiftelsen med tilsyneladende Tegn paa forestaaende Fødsel, hvilke dog ved nøiere Undersøgelse findes at være andre sygelige Symptomer, som ved passende Behandling tabe sig, saa at Patienterne kunne forlade Stiftelsen uden at føde, for senere, naar Fødslen omsider indtræder, atter at vende tilbage. Paa denne Maade bliver det indviende, at Antallet af Indkomne og Fødende for et længere Tidsrum ikke er det samme, men at hint maa være noget større end dette, og uagtet i enkelte Aar Forskjellen ikke overstiger 4—5, udgjør den dog i andre Aar 20—30, nok altsaa til ikke ganske at oversees, hvor Spørgsmaalet bliver om Forholdet mellem Fødende og Døde. I de følgende Tabeller vil derfor overalt findes angivet Tallet af de Fødende efter Fradrag altsaa af dem, der ere udskrevne uden at føde.

Efter disse indledende Bemærkninger hidsætter jeg følgende Tabel til Oplysning om, hvormange af de i Stiftelsen Fødende i de omhandlede 3 Decennier aarligen ere døde²⁾.

Aar	Fødende	Døde i Stiftelsen	Døde i Fred. Hosp.	Døde i Alm. Hosp.	Summa	Proportion
1812—21	9785	294	47	55	396	1 : 24
1822—31	9158	318	70	62	450	1 : 20
1882—41	9738	282	174	60	516	1 : 18
Total Summa 1812—41	28681	894	291	177	1362	1 : 21

²⁾ Tallene for hvert Decennium ere her sammentalte.

Endnu uheldigere er det næste Decennium begyndt, idet Forholdet her viser sig saaledes:

1842 Fødende	967,	Døde i Stift. 15,	i Hospitalerne 39,	ialt 54 ∴	1:17
1843 »	1031,	» - » 33,	- » 54,	» 87 »	1:11
1844 (indtil Lukn.)	1003,	» - » 35,	- » 44,	» 79 »	1:12

Det herved vundne Hovedresultat trænger imidlertid til en lille Berigtigelse, forsaavidt som det ikke kan nægtes, at der stundom baade paa Fødselsstiftelsen og paa Hospitalerne forekommer Dødsfald, der enten slet ikke eller kun meget indirecte kunne tilskrives Fødslen og Barselsengen og altsaa ikke burde medtages i Beregningen, naar Talen er om Dødeligheden blandt de egentlige Barselpatienter. Herhid høre for Ex. de Tilfælde, hvor chroniske Lunge- eller Hjertesygdomme, exanthematiske Febre, Hjerneapoplexi eller forsømte Konvulsjoner, Anæmi efter tidligere Blodtab o. desl. blive Aarsagen til Døden strax efter Fødslen eller Barselsengen. Men at angive det herhidhørende Antal af Dødsfald for det omhandlede Tidsrum, er paa Grund af manglende Oplysninger ikke muligt; dog vil det neppe være anslaaet for ringe, naar det efter omtrentligt Skjøn antages at udgjøre 5 pCt. af det hele Dødetal. Dette vilde som Følge heraf kunne reduceres fra 1362 til 1294, og Mortalitetsforholdet forandres til 1:22. Dog maa i Sammenligningen med andre Stiftelsers Mortalitetsresultater dette Fradrag blive udenfor Betragtningen.

Ihvorvel dette summariske Resultat alt i og for sig er velskikket til at vække alvorfulde Betragtninger over Stiftelsens Sanitetsforhold, blive disse end mere forstemmende ved en comparativ Analyse af Mortaliteten i de enkelte Decennier, idet det heraf fremgaaer, at Mortaliteten har været i Stigen fra det ene til det andet Decennium, og det ikke blot fordi Epidemier med hvert Decennium have krævet flere Ofre, men tillige paa Grund af en voxende Mortalitet udenfor de mere markerede epidemiske Aaringer. Kaste vi nemlig et Blik paa den forudskikkede Tabel, vil vi i hvert af de anførte Decennier finde to Aar, der ved den fremstikkende Mortalitet ere stemplede som epidemiske; dog, hvad mærkeligt er, ingenlunde saaledes, at der ligger et bestemt større Aaretal imellem de enkelte Epidemier, hvis Indtræden man i Almindelighed er saa tilboielig til at betragte som periodiske. Tvertimod synes det af de foreliggende Data at fremlyse, at idetmindste ofte eet epidemisk Aar hurtigt paafølges af et andet, medens der derpaa medgaar flere Aar inden atter en stærkere Epidemie indfinder sig. I de omhandlede 3 Decennier gjøre saaledes Aarene 1818 og 1821, 1829 og 1831, 1837 og 1839 sig kjendeligen gjældende som epidemiske, dog med den Forskjel i Dødeantallet, at dette i 1818 og 1821 udgjorde 137, i 1829 og 1831 derimod 191 og i 1837 og 1839 endog 216. Og fradrage vi dette Beløb fra Totalbeløbet af Døde i hvert af de 3 Decennier, saa bliver for de 8 øvrige Aar:

i første Decennium	Dødeantallet =	259,	relativ Mortalitet	1:30
- andet Decennium	»	= 259,	»	» 1:28
- tredie Decennium	»	= 300,	»	» 1:25

Det maa følgerigen antages som afgjort, at Mortaliteten fra Decennium til Decennium er stegen, hvilken sørgelige Erkjendelse ikke vinder

lidt baade i Omfang og Betydning ved en Sammenligning af Mortaliteten i de omhandlede Decennier med det af Callisen angivne Mortalitetsforhold i de to første Decennier af Fødselsstiftelsens Virksomhed for 1788 til 1808. I disse 21 Aar døde nemlig af 20 426 Fødende ikkun 403 i Forhold altsaa 1:50. Vistnok ere heri kun indbefattede de i Stiftelsen selv døde Patienter uden Hensyn til de til Hospitalerne flyttede og der afdøde Barselkoner. Men skjøndt det er vist, at man tidligere sjeldnere sendte syge Barselpatienter til Hospitalerne, end det er skeet især i de to sidste Decennier, vil ikke desto mindre en Sammenligning af den nysnævnte Mortalitet i Stiftelsen for Aarene 1788—1808 med Antallet af de i selve Stiftelsen døde Patienter i Decennierne 1822—1841 bekræfte det Grundede i den lagttagelse, at Stiftelsens Fremgang i Tiden har været en Tilbagegang i sanitær Henseende. I Aarene 1822—41 ere nemlig af 18 896 Fødende 600 døde i Stiftelsen selv, i Forhold altsaa 1:31, medens Forholdet som anført for Aarene 1788—1808 var = 1:50.

Vi have i det Foregaaende alene opholdt os ved det summariske aarlige Mortalitetsresultat. Et Spørgsmaal af ikke ringe Interesse maa det imidlertid være, hvorvidt i denne lange Aarrække Sygeligheden og Dødeligheden har viist sig paafaldende forskjellig til forskjellige Tider af Aaret, saa at man kunde tillægge Aarstiden nogen kjendelig Indflydelse paa samme .....³).

Herefter vil den relative Mortalitet efter Aarstiderne blive:

I Vinteren (Decemb.—Febr.) .. af 7378 døde	387 = 1:19
- Foraaret (Marts—Maj) .... - 7841 »	376 = 1:21
- Sommeren (Juni—Aug.) .... - 6673 »	351 = 1:19
- Efteraaret (Sept.—Nov.) .... - 6789 »	248 = 1:28

Efter disse Data at slutte synes det, som om baade Vinterkulden og Sommerevarmen ere af ugunstig Indflydelse paa Barselsygdommene — en Slutning jeg vilde henstille meget mere ubetinget, naar ikke Hensynet til enkelte særdeles varme Sommere og særdeles kolde Vintre havde bragt mig til at betvivle Reglens absolutte Gyldighed.

Et andet Spørgsmaal af ikke ringe Interesse er det, hvorvidt de Fødendes ydre Kaar og Stilling har nogen kjendelig Indflydelse paa Mortaliteten. Løsningen heraf vil, om ikke fuldkommen, saa dog tilnærmelsesvis kunne opnaaes ved en Sammenligning af Mortalitetsforholdene i de forskjellige Kategorier af Fødende, der have Adgang til Fødselsstiftelsen, hvilke som bekjendt ere deels: A. Gifte (a. betalende, b. friliggende) deels: B. Ugifte (a. friliggende, b. ringere betalende, c. høiere betalende). Undersøgelsens Enkeltheder i denne Retning vilde imidlertid, som jeg frygter, føre for langt bort fra Hovedmaalet af disse Blade, hvorfor jeg hellere skal indskrænke mig til den ligefremme Angivelse af de numeriske Resultater, jeg i denne Henseende er kommen til.

Til Grund for denne Undersøgelse ligger Mortaliteten i de to Decennier 1822—1841, i hvilken Aarrække af 600 Døde i selve Stiftelsen 333 vare friliggende Ugifte, 133 friliggende Gifte, 111 mindre betalende Ugifte, 19 høiere betal. Ugifte, 4 høiere betal. Gifte.

³ Tabellen for de enkelte Maaneders Mortalitetsforhold, saavel absolut betragtet som i Relation til det resp. Antal Fødende, er her udeladt.

Men i samme Aarrække døde 366 af Stiftelsens Patienter i Hospitalerne, nemlig 244 i Frederiks- og 122 i Alm. Hosp., af hvilke efter en omtrentlig Beregning de 190 var friliggende Ugifte, 91 ringere betalende Ugifte, 85 friliggende Gifte. Sammenlægger vi derfor denne Hospitalsmortalitet med Stiftelsens egen, bliver Resultatet, at af Totalsummen af Døde = 966

523	vare friligg. Ugifte,	i Forhold til de Fødende (9040) = 1:17
218	» » Gifte	- » » » » (4031) = 1:18
202	vare ringere betal. Ugifte,	- » » » » (5099) = 1:25
19	» højere betal. Ugifte,	- » » » » (629) = 1:33
4	» » » Gifte,	- » » » » (97) = 1:24

Det synes altsaa utvivlsomt, at Patienterne ydre individuelle Forhold før og under Svangerskabet har en kjendelig Indflydelse paa Mortalitetforholdet, og ikke ganske uden Grund vilde man maaskee til Tydning af den stigende Mortalitet i Stiftelsen i de sidste 3 Decennier kunne henpege paa den i samme Aarrække indtraadte betydelige Forandring i Forholdet mellem de betalende og friliggende Ugiftes Tal. For imidlertid ikke at overvurdere Indflydelsen heraf, er det værd at bemærke, at længere tilbage i Tiden i Decennierne 1788—1808, da Mortaliteten var langt ringere end den senere er bleven, var Forholdet mellem de Friliggende og Betalendes Antal omtrent det samme som i de seneste 10 Aar.

Slutteligen tjener det endnu til Oplysning af det mindre gunstige Mortalitetsforhold i Klassen af betalende Gifte, hvis hele ydre Stilling unægteligen i alle Henseender overtræffer de Ugiftes, at dels deres Totalsum er for ringe til deraf at udlede følgevigtige Slutninger, dels flere af dem just paa Grund af særegne Vanskeligheder i Fødslsen ere indkomne i Stiftelsen, og følgelig forholdsviis flere i Consequentserne farlige Fødsler have funden Sted i denne Klasse af Fødende end blandt de andre. Af de til denne Klasse henhørende 4 Dødsfald veed jeg saaledes bestemt, at to fra sidste Decennium have været ligefremme Følge af traumatiske Betændelser efter deres Forløsninger.

Efter saaledes at have lært at kjende Mortaliteten i Fødselsstiftelsen, maa det være vor nærmeste Opgave at søge Oplysning om, hvorledes den angivne Mortalitet staaer i Forhold til Mortaliteten i andre Anstalter af lignende Art, hvilken Sammenligning alene kan afgive den rette Maalestok for Bedømmelsen. Meget vilde man nemlig fejle, om man ved Bedømmelsen vilde gaae ud fra den for Barselkoner i Almindelighed gjældende Mortalitet, saaledes som denne viser sig i den private Praxis i Stæderne eller paa Landet. Thi selv om man vilde see bort fra de til Hospitaler som Collectivbegreb knyttede ugunstige Momenter, kan man dog ikke oversee den store Mængde baade physiske og psykiske Indvirkninger, de i Hospitalerne indlagte Fødende fremfor Andre i Almindelighed ere udsatte for baade i Svangerskabet, før, under og efter Fødslsen. Kun som et nærliggende Exempel paa, hvor stor Forskjellen i saa Henseende maa være, kan det gjælde, at i Stockholm Mortaliteten blandt Barselkonerne i Fødselsstiftelsen i de 20 Aar 1821—40 har været 1 af 22 og 4,4 proc., medens den i hele Byen udenfor Stiftelsen i samme Aarrække har været 1:199 og 0,51 proc., altsaa omtrent 9 Gange mindre⁴⁾,

⁴⁾ Mærkelig nok tager Levy altsaa denne (Elliot's) Statistik for Staden Stockholm (se P. 244) for god.

og dog er den Stockholmske Stiftelses Mortalitetsresultat ingenlunde ugunstigere, end det i de fleste større Stiftelser pleier at være.

Men ikke engang alle Fødselsstiftelser kunne i denne Henseende stilles sammen, thi det er ikke vanskeligt at indsee, at jo mere indskrænket og betinget Antallet er af de i hver enkelt Stiftelse optagne Fødende, desto mere vil ogsaa Forholdet kunne nærme sig det udenfor Stiftelsen bestaaende. Hvad der væsentlig bidrager til Forskjellen mellem Resultaterne i store og smaae Fødselsstiftelser, er dels begrundet i individuelle dels i locale Forhold. Hvad de første angaaer, har Boër i sin eendommelige Maneer herom udtalt sig saa træffende, at hans Ord, der næsten ligesaa fuldt passe paa vor og flere store Stiftelser som paa den Wienske, vel fortjene ligefrem at gjengives: »Endlich kann man nicht verkennen, dass eine kleine Gebäranstalt irgendwo in einer Provinzialstadt und ein allgemeines Geburtshaus in einer grossen Hauptstadt allerdings ganz disparate Dinge seyn. Dort behält man nur Personen, welche man will, ist froh und zahlt oft dafür, wenn irgend eine Schwangere sich Preis giebt; hier sammelt sich ohne Auswahl das Armuth und die Debauche der ganzen ungeheuren Volksmenge der Stadt, der Vorstädte und der umliegenden Orte, zum Theil von ganzem Reiche, und man darf sagen von allen Ländern. An unserem Institute dürfen wir keine Schwangere fortschicken, wenn sie wegen Gestalt oder irgend einer anderen Ursache nicht gefällt, und dafür eine anständigere erwarten. Wir haben die im ganzen Krankenhause liegenden und manchmal schon in den letzten Zügen begriffenen Schwängern ebenso zu entbinden wie gesunde von auswärts, müssen die Gebärenden noch zur Behandlung übernehmen obwohl sie bereits ausser dem Spitale Tage lang sich herumgeschleppt hatten und von Hebammen und Hebärzten nicht selten schon auf allerley Arten ebenso fruchtlos als stark behandelt worden sind; müssen nicht allein zu Land und zu Wasser ankommende gesunde und kranke oft schon mit gesprungenen Wässern seit mehren Stunden kreissende Weiber und Weibspersonen, im Winter durchnässt und halb erfroren, im Sommer von Hitze auf den Tod abgeschmachtet, zu jeder Stunde bei Tag und Nacht aufnehmen, sondern solche auch in die Zimmer und unter die Zahl unserer Wöchererinnen bringen, wenn sie auch ausser dem Gebärhause irgendwo wie immer entbunden worden waren, oder wohl gar, wie es öfter geschieht, nachdem sie in Strassen und Gässen geboren haben, fast verblutet mit Nachgeburt und Kind in der Schürze ankommen«. (Boër, Sieben Bücher üb. natürl. Geburtsh. Wien 1834, 5ter Buch p. 324—25).

De mindre Stiftelsers locale Fortrin bestaae især deri, at de som oftest i Forhold til de Fødendes Tal have saa stort Rum, at ikke blot det hver enkelt Barselpatient tilkommende Cubikmaal Luft kan være meget rigeligt, men at ogsaa en Deel af Localet altid kan staae ledigt i længere Tid til Udluftning, hvilket i større Stiftelser sjelden i lige Grad kan opnaaes. Dertil kommer endnu, at Fleertallet af smaae Stiftelser have Rumholdighed nok til at optage en stor Deel af Patienterne alt flere Maaneder før Slutningen af Svangerskabet, hvilket kun i indskrænket Grad eller, som i vor, slet ikke er Tilfældet med de større. — At denne i Almindelighed overseete Omstændighed ikke er af ringe Indflydelse paa Barselsengens prognostiske Forhold i Stiftelser, derom vidne Iagttagelserne i Maternité i Paris, ifølge hvilke den herværende Overlæge Gérardin med Hensyn til Sygeligheden i Barselsengen drager en bestemt

Grændse mellem de Fødende, der have tilbragt længere Tid af Svangerskabet i Stiftelsen, og dem som indlægges umiddelbart før eller efter Fødselens Begyndelse. Hos hine nemlig, som i Stedet for Hjemmets anstrengende forstemmende og uordentlige Liv finde legemlig og sjælelig Roe og kjærlig Pleie i Anstalten og under længere Nydelse heraf vinde Kraft og Mod til den forestaaende Fødsel, viser Prognosen sig langt gunstigere end hos dem, der er stillede under de modsatte Betingelser, blandt hvilke Sygeligheden pleier at være baade extensivt og intensivt prævalerende.

Dog er langt fra alle mindre Fødselsstiftelser i Besiddelse af de anførte Fordele, endnu mindre have de alle i sanitær Henseende lige Fortrin for de større, og selv de meest begunstigede ere ikke fri for epidemiske Indflydelser. Beviserne herfor vilde være talrige nok, naar man havde tilstrækkelige Data til en mere omfattende sammenlignende Hospitalsstatistik for en længere Aarrække. I Mangel af disse skal jeg kun eksempelvis anføre følgende Notitser om Sygeligheden og Dødeligheden i nogle mindre Accouchementsanstalter. I Hospice civil i Strassburg (Ehrmanns Klinik) forekom i 1836 til 38 paa 180 Fødende 12 Dødstilfælde 3: 1:15. — I den lille Fødselsstiftelse i Kiel, hvor det aarlige Antal Fødsler neppe overstiger 150, har man alene i Aar to Gange maattet lukke Stiftelsen for Epidemiers Skyld. I Binnenhospital i Amsterdam var Mortaliteten for 1828—40 blandt 4417 Fødende 284 = 1:15. — I Accouchementscliniken i Hospice de perfectionnement i Paris har under dens 8 aar. Bestaaen Mortaliteten i Gjennemsnit udgjort 1 af 23 Fødsler og har 3 Gange naaet en saadan Høide, at Cliniken maatte lukkes. — Endeligen finde vi i den nyeste og rigest udstyrede af alle Londons Fødselsstiftelser The general lying-in hospital, hvis Patienters aarlige Middeltal uagtet Localets langt større Rummelighed kun udgjør 220—30, en Sygelighed, som staaer i paafaldende Strid med Londons øvrige Fødselsstiftelser. I de 14 Aar nemlig siden 1828, da Stiftelsen blev forlagt til den nye opførte prægtige Bygning, har den flere Gange maattet lukkes og i det Hele 7 Gange været hjem søgt af Barsel-feber-epidemier, hvoraf den slemmeste i 1838 bortryddede 20 af 76 Fødende, i Forhold = 1:3.8.

Disse Exempler maa være os nok til at vise, at uagtet vel i Almindelighed Sundhedstilstanden i de mindre Fødselsstiftelser er endeel bedre end i større, dette dog langt fra gjælder om alle, og at Barsel-feberens Hyppighed og Heftighed følgerigen maa være afhængig af andre Omstændigheder end af det større eller mindre Antal af Fødende.

Det rette Sammenligningspunkt for Mortaliteten i vor Fødselsstiftelse maa imidlertid søges i de større, blandt hvilke navnlig Anstalterne i Wien, Paris, Prag, Dublin og maaskee Stockholm vilde komme i Betragtning, fordi det i disse, saavidt mig bekjendt, ikke eller kun i sjældne Undtagelsestilfælde er Skik at sende syge Barselpatienter til andre Hospitaler, og følgerigen deres Mortalitätsangivelser ere at ansee som Udtryk for den virkelige Mortalitet.

For at begynde med den os nærmest liggende anføres, efter Elliot, Resultaterne i den Stockholmske Fødselsstiftelse for Aarene 1821—40, nemlig paa 8987 Fødende 401 Døde, altsaa 1:22,14. — Om Mortaliteten i Maternité i Paris finder man Angivelser for Decenniet 1804—13, hvorefter af 19 035 Fødende vare døde 859, i Forhold altsaa 1:22. For de 20 Aar fra 1812—32 findes den autentiske Angivelse i en Tale af Gérardin ved Præmieuddelingen til Eleverne i Maternitéen i Paris 1835, hvorefter af 50951 Fødende i denne Aarrække vare døde 2602, altsaa 1:19. — Paa

Fødselsstiftelsen i Wien har man ingen officielle Rapporter, der for en længere Aarrække kunde angive Mortalitätsforholdet, hvorimod der for enkelte Aaringer findes Angivelser, hvor Mortaliteten svinger mellem 1:18 og 1:30, men af dem at uddrage nogen Slutning tør jeg saa meget mindre tilraade, som jeg under et længere Ophold i 1833—34 i Wien havde Leilighed til at iagttage en næsten uafbrudt herskende Epidemie af meget ondartet Natur, som man da med paafaldende Resignation syntes at betragte som hjemmehørende i Anstalten, og i Decenniet, som er forløben siden den Tid, har jeg aldrig truffen nogen reisende fremmed eller dansk Collega, som ikke fra sit Besøg i Wiener Stiftelsen medbragte Erindringen om den der iagttagne store Dødelighed blandt Barselkoner. Jeg kan derfor ikke troe andet, end at en nøiagtig Angivelse af det her stedfindende Mortalitätsforhold for en længere Aarrække neppe vilde lede til bedre Resultater end de for Maternité i Paris anførte.

Et langt anderledes trøsteligt Udbytte venter os derimod ved Betragtningen af Tydsklands næststørste, ved sin smukke og sunde Beliggenhed lige udmærkede Fødselsstiftelse i Prag. Om Dødeligheden her finde vi en autentisk Meddelelse fra den tidligere Overlæge Kiwisch v. Rotterau, hvorefter i de 9 Aar 1831—39 Dødeligheden paa 12 574 Fødende var 267 = 1:47. — Men end mere trøstet og forhaabningsfuld dvæler Tanken ved den store Fødselsstiftelse i Dublin, den største, rummeligste, smukkeste, bedst indrettede og ventilerede af alle europæiske Stiftelser, hvis Resultater aldeles kuldkaste den af mange adopterede fatalistiske Anskuelse, at stor Mortalitet er uadskillelig fra større Stiftelser, og paa det evidenteste godtgjøre, at det ikke er uden grundet Haab man i Humanitetens Navn tør fordre store Offre til Forbedring af vor Stiftelses sanitære Forhold. I denne Dubliner Stiftelse, som begyndte sin Virksomhed ved Udgangen af Aaret 1757 og altsaa hører til de ældste Stiftelser, vare indtil Udgangen af 1839 forløste 140 818 Fødende, i Gjennemsnit altsaa 1717 om Aaret, og af disse vare døde i alt 1698, altsaa omtrent 1 af 83 eller 1,2 proc. Den høieste Mortalitet man her nogensinde har iagttaget, var i det epidemiske Aar 1819, da Mortaliteten var stegen til 2,9 proc. — et Forhold, der i de fleste andre større Stiftelser vilde ansees for et meget gunstigt Gjennemsnitsresultat.

Medens jeg meget maa beklage ikke som Øienvidne at kunne tale om denne Anstalts store Fortrin, skal jeg ikke undlade at anføre, hvad den bekjendte Dr. Elliot ved Fødselsstiftelsen i Stockholm, som for et Par Aar siden, saavidt jeg veed, med kgl. Understøttelse besøgte alle engelske Fødselsstiftelser, har angivet som et Fortrin, hvori Dubliner Anstaltens lykkelige Resultater ere grundede. Som saadanne Fortrin anfører han: a) Anstaltens store Rummelighed, der tilsteder Patienterne i Almindelighed et Rum af 1265—1568 Cubikfod, ja endee endog over 2000 Cubikfod for hver Seng, b) den vedholdende Luftvexling dels ved Communicationsrør gennem Loftet dels ved de store opvarmede Corridorer, c) Letheden til at kunne separere de Syge fra de Sunde, idet der til enhver afsondret større Barselstue høre et Par mindre Værelser til Henvlytning af de Syge, som her forpleies af egne Sygepleiersker, d) endeligen Overlægens Ret til at indskrænke Antallet af de optagne Fødende, naarsomhelst Stiftelsen trues med Overfyldning. Dog behøver denne Ret sjelden at udstrækkes meget vidt, da man i Nærheden af den store Bygning senere har tilkjøbt en mindre, for i paakommende Tilfælde ganske at kunne rydde den ene og lade den anden staae tom i længere Tid, lige-

som man overhovedet har for Skik af og til at tømme og aflukke enkelte større eller mindre Dele af Bygningen.

Uagtet vel endnu Beliggenheden, Bygningsmaaden og andre mere eller mindre væsentlige Punkter, som af Forfatteren ere blevne uberørte, fortjene at komme i Betragtning, maa man dog erkjende, at de anførte Fortrin ved Dubliner Anstalten ere saa store og betydningsfulde, at man med god Grund kan tilregne dem Hovedindflydelsen paa Anstaltens overordentlig lykkelige Resultater i sanitær Henseende og det saa meget mere, som paa den ene Side lignende Fortrin andetsteds have ledet til nogenlunde lignende Resultater, og paa den anden Side just Mangelen af disse Fortrin overalt betragtes som Grunden til den store Sygelighed og Dødelighed i andre Stiftelser. Saaledes skal i Petersburger Stiftelsens grandiose og luftige Barselstuer, som dertil i Sommermaanederne helt rummes. Barselepidemier næsten være ukjendte, ogsaa i Accouchements-cliniken i Berlin, hvor det aarlige Antal Fødsler neppe overstiger 330—40, og Mortaliteten fra 1829—35 kun udgjorde 1 af 54, mener Prof. Busch især at burde tilskrive dette deels Localets Rummelighed og fri Ventilation, deels den i Localets Overmaal begrundede Muelighed til vedholdende Skiftning af Værelser, saaledes at i Reglen enhver Barselstue efter 6 Ugers Afbenyttelse forbliver i 6 Uger ubenyttet. Paa den anden Side er det just Overfyldning, vedholdende Brug af samme Localiteter, manglende eller utilstrækkelig Ventilation og andre mere eller mindre væsentlige Local-Mangler, man ideligen klager over baade i Stockholm, Paris, Wien og de andre mindre Stiftelser, hvis ugunstige Resultater jeg forhen exempelviis har angivet. Kun om det tidligere anførte nye og prægtige Londoner general lying-in-hospital kunne lignende Grunde til de hyppige Epidemier ikke gjælde; her har man imidlertid for et Aars Tid siden efter mange kostbare Efterforskninger opdaget den rimelige Infectionsaarsag i Jordbunden, idet den berømte Dr. Reid under Anlægget af sit nye Ventilationssystem i Bygningen fandt hele Jordlaget under største Delen af Bygningen infiltreret med raadne dyriske Vædske, der endog paa sine Steder fandtes samlede i store Pøle og skyldtes en Tilstopning af en af Hovedcanalerne under Bygningen, som Følge af hvilken det oplystes, at alle Ureenligheder fra Hospitalet og Obductionshuset i en Tid af omtrent 15 Aar havde maattet mætte det Jordlag, hvorpaa Bygningen staaer.

Samle vi de her anførte comparative statistiske Data under eet Overblik ville følgende Momenter staae klare for Erkjendelsen: 1) Fødselstiftelsernes sanitære Forhold staae ikke i directe Afhængighedsforhold til det deri stedfindende aarlige Antal Fødsler; 2) derimod maa Bygningernes baade absolutte og relative Rummelighed, Localernes jevnlige Skiftning, et hensigtsmæssigt Ventilationssystem og Agtpaagivenhed paa ydre inficerende Indvirkninger (hvortil Latrinvæsenet henhører) ansees som de væsentligste Betingelser for Fødselstiftelsers lykkelige Resultater; 3) Fødselstiftelsen i Kjøbenhavn maa med Hensyn til Sygelighed og Dødelighed, efter de seneste 3 Decennieres Erfaring, stilles i Klasse med de mindst begunstigede af de omtalte større Stiftelser, og synes desværre i sanitær Henseende ved hvert Decennium at være gaaet tilbage.

Jeg har nu naaet Vendepunktet i min Afhandling, idet jeg med den vundne Erkjendelse for Øie skal gaae til Besvarelsen af det mig fore-

lagte Spørgsmaal om Midlerne til Forebyggelse af de hyppige Barsel-feberepidemier i vor Fødselsstiftelse. Jeg skal forsøge Besvarelsen med det Overblik, langvarig Forskning over Forholdene har skjænket mig, men tillige med den Uforbeholdenhed, Sagens Vigtighed gjør mig til Pligt.

Som første Led i denne Undersøgelses Række fremstiller sig med uafviselig Stringents den Qvæstion, som jeg fra flere Sider har hørt løseligen berørt, nemlig om ikke det retteste Middel skulde være ganske at opgve Stiftelsens nuværende Bygninger og enten fra Grunden af bygge eller indrette een eller flere tilkjøbte Bygninger til en ny Stiftelse. Jeg maa tilstaae, at jeg selv i mistrøstige Øieblikke undertiden er falden paa lignende Tanker, dem jeg dog ved roligere Overlæg har maattet afvise som ubetimelige og utilstrækkeligt motiverede. Hvad man til Grund for sliq Formening kunde anføre, er dels den i mange Aar jevnlige Sygelighed og de hyppige Epidemier, der for den flygtige Betragtning, som ikke kjender til eller overseer de væsentlige og nærmere liggende Grundfeil i Localiteterne, let kunde tilskrives en hypothetisk Infection af Mure og Vægge; dels Terrainets Fugtighed, der vistnok maa betragtes som en i Almindelighed ugunstig Omstændighed, uden at dens Causalnexus med Barsel-feberer dog særlig lader sig paaavise; dels endelig de andre Hospitalers Nærhed — en Omstændighed, jeg selv er tilboielig til at ansee som mindre gunstig, uden dog paa nogen Maade at kunne godtgjøre deres skadelige Indflydelse.

Men — vil der indvendes — kan man end ikke tillægge disse Momenter mere end hypothetisk Værd, staaer dog Hovedargumentet urokket, at den nuværende Bygning i en lang Række af Aar har været hjem-søgt af jevnlig Sygelighed og hyppige Epidemier. Dette er vistnok sandt, men herimod stiller sig paa den anden Side et nok saa vigtigt Argument i Spørgsmaal af den Art som: Hvad er der i den lange Aarrække forsøgt for at modvirke Sygeligheden og Epidemierne i Stiftelsen? Har man med fornøden Grundighed undersøgt de efter al Hospitalserfaring muelige og sandsynlige locale Aarsager til de ugunstige sanitære Forhold, og hvilke Anstrengelser og Offre ere gjorte for at afhjælpe dem? Har man under de mange Epidemier truffen hensigtsmæssige Forholdsregler for at standse Luftsmittens («Miasma») Udbredelse og destruere dens Spor? Deslige Spørgsmaal synes nemlig at maatte kunne besvares med et fyldestgjørende Ja, forinden der med Føie kunde siges at være tilstrækkelig Anledning til at søge Sygelighedsaarsagen i de anførte mere hypothetiske Momenter og erklære Stiftelsens Bygninger cassable, thi at abandonnere Bygningen maatte dog unægteligen kun være det sidste Nødmiddel. Men dette fyldestgjørende Ja er desværre Stiftelsens Historie ikke i Stand til at afgive, derimod leder denne til den ubehagelige Erkjendelse, at der lige til i Epidemien 1839—40 kun er virket overmaade lidt i ovennævnte Retninger, og at i Aarenes Løb Sygeligheden er bleven til Vane i Stiftelsen, saa at den ene Epidemie efter den anden er gaaet temmelig upaagtet hen, som det synes under Indflydelse af den fatalistiske Tro, at det ikke kunde være anderledes. Desto mere Paaskjønnelse fortjente det, at den ærede Direction i 1839, ubekymret om alle Antecedenser, skred til det sikreste Middel til at afbyrde Epidemien ved temporært at lukke Stiftelsen. Herved blev det momentane Onde hævet, men de Forholdsregler, der samtidig bleve truffne til Forbedring af Stiftelsens fremtidige Sanitetsforhold, vare, saavidt jeg skjønner, af al for superficial Natur til at der lod sig vente nogen varig Indvirkning deraf. Man hvidtede og maledede

Stuerne og forøgede dem med et Par nye, men en paa nærmere Undersøgelse om de væsentlige Localiteter baseret Bygningsforandring eller Udvidelse var der hverken Tid til, eller, saavidt mig bekendt, Tale om, Først senere blev der ved Personalforandringen i Stiftelsens Lægeembeder Leilighed til Indvinding af endeel nyt Locale, men denne gik desværre tabt, hvad uden Tvivl næppe vilde være skeet, naar alle Parter havde været gjennembrænge af Overbeviisningen om, at det er i Localets fleersidige Mangler Kilden til vore ugunstige sanitære Forhold først og fremmest bør søges. At Stiftelsen nyeligen som Følge af Forandringer i Oeconomibygningen har vunden omtrent 8—9 nye Senge i Stueetagen, er en lille Udvidning, der maa paaskjønes, men uden synderlig Betydning for det store Hele, saa meget mere som disse Smaastuer have alle Ufuldkommenheder tilfælles med de andre.

Denne uforbeholdne Tilstaaelse af den tidligere mindre kraftige Omhu for Forbedringen af Stiftelsens sanitære Forhold maa vistnok aflede Tanken meget fra en Opgiven af Stiftelsens Bygninger, saa at jeg neppe behøver at tilføie som et yderligere Argument Vanskelighederne og de saare betydelige Udgifter ved at indrette eller nybygge en Stiftelse af lignende Areal som vore tre sammenhængende Gaarde — Udgifter man neppe vilde anmode det Offentlige om, før man forgjæves havde opbudt alle Anstrengelser for at opnaae ønskeligere Resultater i den bestaaende Bygning.

Der vil altsaa, saavidt jeg formaaer at skjøne, fortiden neppe kunne siges at være tilstrækkelige Grunde til at foreslaae det rigtignok i og for sig radicaleste Middel, at abandonnere Stiftelsens Bygninger, med mindre man ved Undersøgelsen kom til den Erkjendelse, at der ingen væsentlige og hensigtssvarende Forbedringer af disse lod sig iværksætte eller ialfald ikke uden altfor afskrækkende Omkostninger. Min Undersøgelse har imidlertid ledet mig til et andet Resultat, idet jeg troer at maatte antage, at man for en forholdsmæssig mindre betydelig Sum vil kunne udvide og omdanne Stiftelsens Locale saaledes, at det i de væsentligste Punkter ret vel vil kunne tilfredsstille de almindelige sanitære Fordringer, og understøttet af en Filialbygning i Byen vil kunne give grundet Haab om en lykkeligere Fremtid.

Stiftelsens Hovedmangler ligge uden Tvivl i de to væsentlige Faktorer for alt Hospitalsvæsen, nemlig Rum og Luftvexling, medens i nøieste Sammenhæng hermed staaer uhensigtsmæssig Indretning af Værelserne, Mangel af ordentlige Corridorer, forsømt Latrinevæsen og, hvad vistnok fortjener Opmærksomhed, overordentlig Fugtighed i Kjælderne.

I Henseende til Rummet, hvor Feilen er lettest at paavise, savnes dels et meget større Antal Værelser, dels et større Cubikindhold af de alt eksisterende⁵⁾. — Hele Stiftelsens hidtil brugte Antal Værelser indskrænker sig til 24, og Sengenens Antal til 62. Men herfra afgaar til Fødestuer 4 med 2 Senge hver, saa at Barselstuernes Antal kun udgjør 20 med 54 Senge og af disse 20 Stuer er endda de 5 Messaninværelser. Betænker man nu hertil, at de enkelte Kategorier af Fødende i local Henseende skulle holdes separerede, og at Sygdomme ofte maa gjøre det nødvendigt og end tiere ønskeligt at isolere enkelte Patienter, saa behøves der intet

⁵⁾ For Flertallet af disse, særlig Fattigstuerne, er dette under 1000 Cubikfod for hver Seng.

videre Beviis for Rummets Utilstrækkelighed for en Population af Barselkoner, der i flere Maaneder af Aaret jevnlig stiger til 40—50 og flere Gange under Benyttelsen af Extrasenge har nærmet sig det Extreme, saa at vi ikke uden Bekymring for Plads have imødeset hver ny ankomende Patient.

Den ærede Direction vil heraf see, at det ikke har været uden Grund, at jeg ved flere Leiligheder med Beklagelse har gjort opmærksom paa Husets Overfyldning og Vanskelighederne for Værelsernes Udluftning. Men lærer Erfaringen, at enkelte Dages Overfyldning kan være nok til Fremavlingen af et Miasma, hvis Virkninger ingenlunde ophøre med Aarsagen, der fremkalder det, hvad bør man da vente andet end stadig Sygelighed i en Stiftelse, hvor Overfyldning i det Hele eller i enkelte Afdelinger jevnlig finder Sted? Og dog er Overfyldningen ikke den eneste skadelige Virkning af det indskrænkede Locale, idet Förholdet er saa, at selv uden Overfyldning Cubikindholdet af Flertallet af Værelserne er langt under de Maal, der maatte ansees passende for de dertil beregnede Barselpatienters Tarv. Og hvad der maaskee maa ansees for den for-dærveligste Conseqvents af det indskrænkede Locale, er endnu den Omstændighed, at der saa godt som ingen Leilighed er givet til Vexelbrug eller Skiftning af Localets enkelte Dele, der med saa megen Grund er fremhævet som et af de vigtigste Forebyggelsesmidler mod Epidemierne.

Ved Siden af Localets Utilstrækkelighed staae Værelsernes mangelfulde Ventilation og uhensigtsmæssige Indretning. Hvormeget der ved et godt Ventilationssystem kan udrettes, har mange, navnlig engelske Hospitalers Historie vidnet om; men hertilands ere disse Vidnesbyrd endnu kun altfor lidt blevne paaagtede. Hvad vor Stiftelse angaar, indskrænker hele Ventilationen sig til Trækvinduer, hvis Nytte her maa blive saameget ufuldstændigere, som de mange Sengepladser nær Vinduerne ofte hindre deres Brug. Hensigtsmæssige Corridorer, der opvarmede danne et væsentlig Led i Ventilationen og overhovedet udgjøre en nødvendig Betingelse for en hensigtsmæssig Hospitalsbygning, og det mere i en Fødselsstiftelse end i noget andet Hospital, savner man i vor Stiftelse saa godt som ganske, thi de smalle Gange, der løbe uden for Værelserne i den lange Sidebygning, fortjene neppe Navn af Corridorer, idetmindste opfyldte de saa langt fra disses Bestemmelse, at de snarere, saa vidt jeg skjønner, maae gjøre Skade, idet de her anbragte Kjøkkener, Dampovne, Natskrine, Bækkener o. s. v. danne et Focus for fordærvet Luft, der uund-gaaeligt communicerer med Luften i Værelserne. For Ventilationen gjøres altsaa snarere ondt end godt, og som Communicationsmiddel for Værelserne ere de i den Grad utilstrækkelige, at ingen Seng derigjennem kan bringes fra eet Værelse til andet. Følgen heraf bliver, deels at Sengene altid maae forblive i Værelserne og kun ved at skilles fra hinanden kunne bringes uden for, deels at for Patienternes Flytnings Skyld Communicationen mellem Værelserne maa vedligeholdes ved brede Døre, hvorved baade Væggepladsen i de alt i og for sig smaae Værelser paa begge Sider lider betydeligt Tab, og de enkelte Værelsers Afspærring paa Grund af Luftcommunicationen gennem Døraabningen bliver ufuldstændig.

Angaaende vort Latrinevæsen kan jeg fatte mig kort, da det kun bestaaer i Natskrine, som ere anbragte paa Gangene udenfor Værelserne og som Morgen og Aften udrenses, medens de i Mellemtiden deels benyttes directe af de reconvalenserende Patienter, deels bruges til Sam-

lingssted for de af sengeliggende Patienter benyttede Stikbækkeners Indhold. Simplere kan Indretningen neppe være, men neppe heller mindre sanitær. — Hvad den omtalte Kjælderfugtighed endelig angaaer, er den altfor vel kendt, til at jeg videre skulde opholde mig ved samme, kun skal jeg ikke undlade at tilføje, at ogsaa i denne Henseende ikke Lidet af, hvad der kunde gjøres, endnu staar tilbage at gjøre.

Efterat have fremhævet disse som de væsentligste Feil ved Stiftelsens nuværende Bygninger skal jeg tilsidst tillade mig at fremsætte mit Forslag om Maaden, hvorpaa disse Feil efter Omstændighederne bedst synes at kunne modvirkes, og samtidigt hermed Udsigt vindes til Forbedring af Stiftelsens sanitære Forhold. — Hvad min Plan i Overensstemmelse med det tidligere anførte nærmest kommer til at omfatte, er: A) deels en betydelig Tilvinding af nye Værelser, B) deels en Udvidning og bedre Indretning af de bestaaende, deels endelig C) Indkjøbet af en længere bortliggende Gaard til interimistisk Brug under Stiftelsens temporære Lukning i eller udenfor Epidemier.

A. Hvad Indvinding af nye Værelser angaaer, bliver saadan kun muelig under en Forudsætning, det af Delicatesse mod et af Directionens ærede Medlemmer maa være mig tilladt saa let som mueligt at berøre, nemlig at Hans Majestæt paa en eller anden Maade giver Hr. Etatsraad Bang fyldestgjørende Erstatning for den af ham nu beboede Leilighed i Stiftelsen. Tør jeg tillidsfuld gaae ud fra denne Forudsætning, vilde denne Leilighed blive saaledes at fordele, at de 2 Værelser tilgaden, som tilhøre Forhuset Nr. 144, faldt tilbage til Stiftelsens Brug, at Stiftelsens Læge her anvises samme Antal Værelser, som han nu har i Huset Nr. 144, og at Værelserne i Mellembygningen indrettes til Stiftelsens Reservelæge istedetfor de 3 Værelser, han nu har i Sidebygningen 144. Ved dette Arrangement vil indvindes ifølge Værelsernes nuværende Fordeling Lægeboligen i Stueetagen Nr. 144, bestaaende af 7 Værelser og et Køkken paa 3 Fag, der indrettes til Værelse, endvidere de 2 Værelser til Gaden og Reservelægens 3 til Gaarden i 1ste Etage i samme Bygning, i Alt altsaa 13 Værelser, hvilke i Forbindelse med de ny indrettede 4 mindre Værelser i den forrige Oeconomibolig vil give Stiftelsen en Tilvæxt af Rum fremfor det tidligere benyttede, der rigeligen vil kunne anslaaes til 30—40 Senge, selv om ved Ombygningen et enkelt Værelse skulde gaae tabt til Anlæget af Corridoren, jeg strax skal omtale. Men hvad ved dette Arrangement fremdeles vindes, er at hele Huset Nr. 144, som udelukkende er bestemt til Stiftelsens Brug, complet kan forenes med Gaarden Nr. 143, saaledes at hele dets nuværende enorme Trapperum kan inddrages, idet Trappen ganske bortfalder og benyttes deels til Udvidelse af Værelserne, deels til de paatænkte brede Corridorer. En anden Fordeel af den paatænkte Forening af disse to Bygninger vil det blive, at baade Varme- og Ventilationsindretninger og Latrinevæsenet rimeligviis vil kunne blive fælles for begge. Endeligen vil det endnu kunne betragtes som et heraf flydende Gode, at da den betydelige Tilvæxt af Rum vil tilstede Vexelbrug eller Skiftning af Localets enkelte Dele, denne Skiftning saavidt mueligt vil kunne indrettes saaledes, at den skeer etageviis, saa at snart Stuen, snart 1ste, snart 2den Etage rømmes og aflukkes til Udluftning i længere Tid, hvilket altid vil give en fuldstændigere Afspærring, end om enkelte Værelser i een Etage afspærredes, medens andre i samme Etage tilstødende holdtes i Brug.

B. Hvad Udvidningen og den bedre Indretning af de hidtil brugte Værelser angaaer, vilde denne for Størstedelen af disse, forsaavidt de indeholdes i den lange Sidebygning i Nr. 143, opnaaes: deels ved at lægge Messaninen til en fuld Etage, deels ved Opførelsen af en ny Muur langs Bagsiden af denne Bygnings Længde til Dannelsen af 5 Alen brede Corridorer udenfor Værelserne i alle 3 Etager. Herved vilde de nu bestaaende smalle Corridorgange bortfalde og inddrages i Værelserne, som altsaa overalt vilde vinde i Størrelse. Men endnu mere vilde Værelserne vinde derved, at alle Communicationsdøre mellem dem som overflødige kunde tilmures til stor Fordeel for Væggepladsen. — Og det væsentligste Gode af disse brede Corridorer vilde endelig være, at de, som Hensigten er, skulde tjene til Luftfornylelsen i Værelserne, saaledes at de, om Vinteren opvarmede, bestandig kunde blive i fri Communication med Stueluften og paa en Maade danne en Continuation af Stuerne. — Opvarmningen af disse brede Corridorer maatte, ligesom i England overalt er Tilfældet, skee ved varm Luft, og et Spørgsmaal, der idetmidste har mange Hospitalserfaringer for sig, er det, om ikke Luftvarmningen skulde hensigtsmæssigen kunne udstrækkes til selve Stuerne. Varmerørene i Corridorerne afgive tillige de nødvendige Ventilationssystemer, der altsaa uden al Vanskelighed kunde bringes i Anvendelse, og da Varmeovnen anlægges i Kjælderen, vilde nogle Varmerør gjennem selve Kjælderrummene vistnok kunne gjøre nogen Nytte mod disses raa Fugtighed.

Ganske lignende Corridorer ville vindes for alle 3 Etager i Bygningen Nr. 144 ved den tidligere nævnte Indvinding af det overvættede store Trapperum, og Opvarmningen samt Ventilationen vilde her blive at indrette paa samme Maade og i Forbindelse med den nylig omtalte i den tilstødende Bygning. Saaledes vilde altsaa med Undtagelse af de faa Værelser i den korte Sidebygning af Nr. 144 og et Par Værelser tilgaden i 1ste Sal af Forbygningen No. 143, saa godt som alle Stiftelsens Værelser kunne vinde betydeligt i Cubikindhold og Rummelighed og forsynes med 5 Alen brede, opvarmede Corridorer og hensigtsmæssig Ventilation.

Til Forbedring af Latrinevæsenet veed jeg intet bedre at foreslaae end Waterclosets Indretningen, som vel kunde anlægges i de to Vinkler af de sammenstødende Bygninger og føres gennem alle 3 Etager. — Mod Kjælderfugtigheden maatte man med god Virkning kunne anvende Kanalgravning, Lufttræk i flere Retninger, Dækning med Cement, og som det synes, nogle Varmeledningsrør.

C. Filialbygningen i Byen. Da det aldrig er at vente, at en Fødselsstiftelse ganske kan undgaae Epidemier, har Erfaringen alt tilstrækkeligt lært os, hvor vigtigt det vilde være at have en ledig Bygning til interimistisk Brug under saadanne Omstændigheder. Men selv udenfor Epidemiernes bydende Nødvendighed synes Alt at tale for Hensigtsmæssigheden af en periodisk Udluftning af Stiftelsen som Præcautionsmiddel mod Epidemiernes Hyppighed, da det ikke kan nægtes, at den langvarige uafbrudte Afbenyttelse af Localet alt i og for sig let disponerer til Dannelsen af Miasmer. Det vilde af disse Grunde vistnok være ønskeligt, om en rummelig og luftig beliggende Gaard i et andet Kvarteer af Byen til saadant Brug kunde blive Stiftelsens Ejendom, der da forsynet med behørigt Inventarium altid kunde staae færdig til Afbenyttelse i epidemiske Tilfælde, og selv udenfor disse aarligen eller hvert andet Aar i de Sommermaaneder, hvor Søgningen til Stiftelsen

pleier at være ringest, kunde tages i Brug, medens Bygningerne i Amaliegade bleve tomte og udluftede. At finde en hertil nogenlunde passende Bygning vil neppe være let, og den, der af Secretair Friis er tilbuddt, synes efter den Synsforretning jeg i Forening med Hr. Major Lythans har optaget derover, hverken med Hensyn til Værelsernes Antal, Fordeling og Cubikrum eller Bygningens egen Qualitet og Pris at være anbefalelsesværdig. En Gaard derimod, der fremfor de fleste andre til dette Brug fortjente Directionens Opmærksomhed, er forrige Bygels Gaard ved Frederiksholms Kanal, som for nogle Aar siden for en meget ringe Pris (35000 Rd.) kom i det borgerlige Selskabs Eje. Vel veed jeg, at der ingen Udsigt er til dens snarlige offentlige Salg, men et andet Spørgsmaal vilde det dog maaske være, om ikke en motiveret Anmodning fra en Hospitalsdirection vilde bevæge en Klubforening af Byens Borgere til efter en Generalforsamlings Beslutning at afhænde en Ejendom til særlig Nytte for Stadens Barselkoner, idetmindste vilde et Afslag i saa Henseende neppe geraade en Borgerclub til Ære. Jeg skulde derfor virkelig troe, at, om Hensigtsmæssigheden af slig Bygning bifaldtes, et Forsøg paa at erholde den paaviste Eiendom tilkjøbs vel var at tilraade.

Disse ere altsaa Grundtrækkene af den Forslagsplan, jeg herved tager mig den Frihed at forelægge den ærede Direction til nærmere Prøvelse, medens jeg haaber ret snart at kunne tilstille Directionen en detailleret Grundtegning over Bygningsforandringerne, der efter foreløbig Conference derom med Etatsraad Koch af ham godhedsfuldt er mig laant. Angaaende Omkostningerne dertil skal jeg endnu kun tildele mig at yttre, at jeg i fuld Tillid til H. Maj. Kongens allernaad. Interesse for Sagen ikke har kunnet betvivle, at Kjøb og Indretning af den i Planen paatænkte Filialbygning vilde blive bestridt af Finanterne, saa at alene Bygningsforandringen i Stiftelsens nuværende Bygninger vilde tilfalde Stiftelsens Kasse. Hvor stor sidstnævnte Udgift vil kunne blive, lader sig naturligviis uden detaillerede Overslag ikke bestemt angive, dog kan jeg tilføie, at en meget rutineret practisk Bygmester har anslaaet mig det hele Beløb til henved 20000 Rd. — en Sum, der i Forhold til hvad derved vindes for Stiftelsen neppe kan ansees for meget betydelig. En større Sum (som f. Ex. til Opførelse af nye Tilbygninger) vilde det derimod synes mig betænkeligt at tilraade, da dels de bestaaende Bygninger med de foreslaaede Forandringer synes at tilbyde tilstrækkeligt Rum, dels de yderligere anvendte Summer vilde være spildte, dersom man efter et Decenniums Prøve eller mere kom i den ubehagelige Nødvendighed at maatte abandonnere Bygningerne, hvilket, saafremt Iværksættelsen af de her foreslaaede Forbedringer ikke skulde lede til de forventede Resultater, unægtelig vilde være det eneste resterende Middel for Stiftelsen. — Skulde — uagtet der efter den foreliggende Plan er al Grund til at haabe det modsatte, slig Catastrofe alligevel engang indtræffe, synes derimod den foreslaaede Bygningsforandring ingenlunde at være ganske værdiløs, thi jo bedre indrettede til Hospitalsbrug Bygningerne No. 143 og 144 erkjendes at blive, desto større Værd ville de i Salgstilfælde have for den nærmeste og naturligste Kjøber, det kgl. Frederiks Hospital, og Gaarden No. 145 vil da uden Vanskelighed kunne fraskilles og uforandret sælges til privat Brug.

Skulde dette mit Forslag være saa heldigt at finde Directionens ærede Bifald, bliver det som secundært Spørgsmaal at overveie, hvilke interimistiske Forholdsregler der maatte tages, indtil de foreslaaede kunne blive iværksatte. Hvad der i saa Henseende synes mig tilraadeligt, vil fremgaae af følgende Betragtninger. Efter Sagkyndiges Formening vil der, om Arbeidet drives med behørig Kraft og paabegyndes saa tidligt som Vinteren tillader det, Intet være til Hinder for, at det Hele kan være tilendebragt og Bygningen i Stand til Afbenyttelse i Oktober 1845, indtil hvilken Tid altsaa Aftrædelsen af Etatsraad Bangs Leilighed vilde kunne udsættes, hvorimod der for min lille Familie maatte søges midlertidigt Ophold udenfor Stiftelsen. — Stiftelsens Virksomhed maatte i Vinter i Overensstemmelse med den tagne Bestemmelse indskrænke sig til Omsorgen for de Fødende i Byen og paa Alm. Hospital, med midlertidig Tilsidesættelse af den practiske Undervisning. Men fra Flyttedagen af var der maaskee Mulighed for at indrette en interimistisk Stiftelse ogsaa til Brug for Undervisningen, og det, som det synes, uden synderlige Vanskeligheder, naar det kunde lykkes at erholde Muurmester Aagaards nylig tilkjøbte Gaard ved Siden af Alm. Hospital tilleie paa $\frac{1}{2}$ eller 1 Aar, hvilket, da den dog til den Tid er bestemt til Ombygning, neppe vilde blive vanskeligt. Lod dette sig gjøre, og Alm. Hospital indtil Efteraaret mod billig Leie vilde afsee de os nu overladte Værelser i 1ste og 2den Etage af den til Aagaards Gaard nærmest tilstødende Bygning, saa var Intet lettere end ved en enkelt temporær Communicationsdør at sætte disse to Bygninger i Forbindelse og saaledes vinde et Locale, der for Sommermaanederne uden Tvivl kunde være tilstrækkeligt, ialtfald med Udelukkelse af høiere betalende Patienter. Da baade Vadskeri og Oeconomien vilde kunne besørges fra den ligeoverfor liggende Stiftelse, og Inspectionscontoiret samt Ammestuerne kunne forblive hvor de ere, vilde det hele Arrangement paa denne Maade vistnok lettere end paa nogen anden og uden betydelige Bekostninger kunne iværksættes. Skulde imidlertid Hindringer fra den ene eller anden Side tilintetgjøre Udsigten til dette Arrangement, maatte det ikkedestomindre komme under Overveielse, om man ikke itide skulde søge at finde en eller anden ledig Bygning til interimistisk Brug for Sommermaanederne, da jeg ellers ikke veed at finde Udveie til practisk Undervisning for de Læredøtre, der i Vinter alene nyde theoretisk Undervisning i Stiftelsen. Under alle Omstændigheder maatte jeg foreslaae, at om vi til Flyttedagen erholde et interimistisk Locale, Læretiden for disse uden Bekostning for dem selv prolongeres 2—3 Maaneder, saa at Examen lige saa længe udsættes, og at der ingen nye Læredøtre, hverken Gratistkoner eller Betalingskoner, optoges i Vinter eller til Foraaret.

Hermed anbefaler jeg denne min Betænkning til den ærede Directions Opmærksomhed, vel indseende, at der endnu staae mange Detailpunkter tilbage, hvis Drøftelse dog er altfor meget afhængig af Principspørgsmalets Skjæbne til for Øieblikket med Nytte at paabegyndes.

Et Par Maaneder efter sendte Levy, ifølge Overpræsidentens Anmodning, et kortfattet Resumé af sin Plan. Regnedes Middeltallet af Patienter til 36, kunde Barselsengenes Antal, naar Lokalernes Skiften konsekvent skulde gennemføres, ikke være mindre

end 70; der maatte dernæst indrettes særlige Sygestuer, fordelte mellem de forskellige Grupper af Barselstuer, og med et Sengetal af 15—20. Han tænkte sig nemlig 5 Grupper af Barselstuer med tilsvarende Sygestuer, saa at omtrent 14 Barselsenge og 3—4 Sygesenge tilfaldt hver Afdeling, foruden tilhørende Fødestue, Inventariekammer og Lukaf for Opvarningskonen, saa at i hver Afdeling kun Halvdelen af Sengene holdtes belagt under Værelsernes Omskiften. Barselstuerne skulde være paa 2—4 Senge, Sygestuerne kun for 1—2 Patienter. Med Beretningen var medfulgt Tegninger over Stuerne og Sengenes daværende og efter Planen ændrede Fordeling; det summariske Resultat af Forandringerne vilde blive, at Stiftelsen i Stedet for 54 Senge i de hidtil brugte 20 Barselstuer erholdt 100 Senge fordelte paa 36 Barselstuer, uanset Forbedringen og Udvidelsen af de alt benyttede Stuer og Anlægget af de brede Korridorer udenfor Flertallet af Værelserne, der vilde gøre det muligt paa en Seng med Hjul under at transportere med største Lethed Patienterne fra den ene Ende af Bygningen til den anden.

At Levy i sit lange Indlæg berørte Fortidens formentlige Mangel paa Initiativ overfor Epidemierne og bl. a. gav Anvisning paa Bangs Embedsbolig til Lokalernes Udvidelse, maatte paa Forhaand sikre ham en mindre velvillig Kritik fra dennes Side. Først gjorde Bang opmærksom paa, at Sygdommen, hver Gang man havde udvidet, »tværtimod forunderligen var tiltaget«, det viste Epidemierne 1839, 43 og 44, det var tydeligt, at Sygdomsstoffet mere og mere imbiberede Grunden og Bygningerne og gjorde dem uskikkede til Afbenyttelse. Sikkert nok vilde derfor det bedste Værn mod Sygdommen nu være at bygge en ny Stiftelse paa et heldigere Sted end det nuværende mellem to store Hospitaler, »hvor især paa det ene Følgerne af den miasmatiske Indflydelse, den omvandrende Rosen, stærkt havde viist sig«, men man vilde for Tiden ikke finde Gehør for en saa stor Plan, derfor fastholdt han, yderligere støttende sig til hvad han nylig havde set i St. Petersborg, sit tidligere Forslag, at Stiftelsen fik en Filialafdeling, hvor de Fødende 3 Maaneder om Aaret optoges og hver Gang der kom Epidemi, samt at der kun skulde bekostes saa meget paa den gamle Bygning, at den kunde skaffes tør og ren. Han tilbøgeviste Levys Bebrejdelser mod Direktionen, at denne forhen ikke havde taget kraftige Forholdsregler; Fortiden kunde man ikke svare for, »men Ytringerne om Troen paa en Fatalisme ramte ikke den Mand, mod hvem de vare stiledede«, der var ikke

blot ved Lukningen 1829 virket mod det Maal at dræbe Smitstoffet, men Alt øvrigt, hvad der stod i Direktionens Magt, var gjort, og det samme galdt de senere Aar. Naar Levy endelig gav Anvisning paa sin egen Bolig til Stiftelsens Brug og derimod selv vilde have Størstedelen af hans Embedsbolig, da kendte han af 14 Aars Erfaring de førstnævnte, kolde, fugtige Værelser, der var aldeles uskikkede til Brug for Patienter, hans egen Lejlighed var bedre skikket til det sidste, og han var villig til at flytte, naar han fik den Erstatning, som vel ikke godt kunde nægtes ham. Slutte­lig foreslog han uden videre tidsspildende Korrespondance at gaa i Gang med Maling og Rensning af Stiftelsen og aabne den efter 2—3 Maaneders Lukning, at opsøge en Grund, hvor en Filialanstalt kunde bygges, saaledes at hvis Stiftelsen ganske maatte abandonneres og Gaarden sælges, denne Filial kunde udvides til en Hovedanstalt, og endelig at leje en Bygning til interimistisk Anstalt, han havde tænkt sig Klædeoplaget ved Ryssenstens Bastion.

Diskussionen om Sagen endte med, at de andre Herrer tiltraadte Kjerulffs Slutningsvotum, at man først og fremmest skaffede et interimistisk Lokale for derefter i anden Linie at debattere, hvad der skulde gøres med Hovedstiftelsen, hvis Grund burde undersøges, og derefter Sundhedskollegiet høres, om det ansaa Stiftelsens Omgivelser at være af saadan Art, at Flytning var nødvendig. I et Møde 30. December (1844) fastloges da at tilskrive polyteknisk Institut for at erfare dettes Mening om Grundens Beskaffenhed og imedens fortsætte med Rensning og Desinfektion af Bygningen etc.

Der indtraf nu ved Aarskiftet en Begivenhed, der gav Sagen en ny og anden Vending. Kayser udgav sit Skrift »Den Kongelige Fødselsstiftelse i Kjøbenhavn og den der herskende Barselseber«, der vakte Opmærksomhed viden om og ej blot i Lægekredse, hvad Anmeldelsen i Berlingske d. 20. Jan. (1845) tilstrækkelig viste. Efter en kort Omtale af Stiftelsens berømmelige Fortid berettes om de hyppigere og hyppigere Epidemier, som man havde fortiet og ikke givet ren Besked om, indtil en »med Sandhedskjærlighed, Sagkundskab og Frimodighed skreven Bog nu opruller Billedet for os, hvor forfærdeligt det i de sidste Aar har staaet til«. Efter at have nævnet de 4 Udveje Skriftet anviser: nedlægge Stiftelsen og lade Patienterne føde i deres eget Hjem, vende tilbage til den efter Rensning og Udluftning, udvide og forbedre den, eller bygge en ny tidssvarende, slutter Artiklen saaledes:

»Forfatteren holder paa det sidste og motiverer det saa klart, at det at vende tilbage til den gamle Stiftelse efter Rensning og Maling vil være aldeles uforsvarligt, det vilde være et voveligt, letsindigt og umoralsk Spil med Menneskeliv, hvorved ethvert retsindigt Menneskes Inderste maatte oprøres, det maatte fremkalde en almindelig og retfærdig Indignation og aldeles berøve Publikum Tilliden til de Mænd, hvem Omsorgen for Stiftelsens Skæbne er betroet. Det er en Æressag for hele Nationen ikke at lade en Stiftelse bestaae, der stiller en saadan Snare for de Mødres Liv, som betroe sig til dens Omsorg, og kan man ikke med Ære lade den bestaae, og kan man paa den anden Side ikke undvære den, saa maa man intet Offer skye for at tilveiebringe en anden Stiftelse, der kan opfylde sin Hensigt uden at dræbe Mennesker og uden at staae som Skamplet paa vor Civilisation og Patriotisme.«

Et Par Dage efter sendte Bang sine Kolleger i Direktionen en Skrivelse, hvori han efter at have berørt de i Stiftelsen paabegyndte Arbejder, som det i Mødet 30. Decemb. (1844) var overdraget ham og Levy at iværksætte, bad om et nyt Møde, da der var indtruffet noget, som gjorde et saadant ønskeligt, »dette Noget er Dr. Kaysers Skrift, men især Annoncen deraf i Berlingske Tidende og de lignende eller rimeligvis endnu værre, som ere lovede i andre Blade«⁶⁾. Vel følte han ikke herved de Grunde rokkede, der hidtil havde ledet Direktionen i dens Beslutning om i nær Fremtid at aabne Stiftelsen, men »Farerne, der true de Fødende ved at træde indenfor Stiftelsens Porte er skildret med saa grelle Farver, at alene Frygten hos dem, som ere nødte til at søge Hjælp der, kan afgive et vægtigt Moment til Sygdommens Udbrud, og begynder en Epidemi kort efter Stiftelsens Aabning, hvilket ingen Dødelig kan forudsee eller forebygge, hvorledes vil da ikke Direktionen blive mishandlet?«

I det Møde, der i den Anledning holdtes (25. Jan. 1845), besluttedes at indbyde Sundhedskollegiet til en Konference. I Skrivelsen til Kollegiet betonedes Direktionens Betænkelighed ved overfor den Sensation, Kaysers Skrift og Annoncen maatte vække, at genaabne Stiftelsen for de Fødende som paatænkt i April men kun for Ugifte, medens de Gifte henvistes til Alm. Hosp., thi udbrød der mod Forventning en Epidemi, vilde Direktionen blive

⁶⁾ De udeblev ej heller. »Kjøbenhavns Posten« skrev: »Maatte denne advarende Stemme dog ikke lyde forgjæves. Naar der tilsyneladende er Collision mellem Sparsommelighed med Penge og Ødselhed med Menneskeliv, synes Valget at maatte være let«. — Ugeskrift for Læger tonede samme Flag: »Der ligger noget Oprørende i saaledes at se Kunstens og Humanitetens Anstrængelser spottede og ironiserede, det hverken kan eller tør vedvare længere — — aabne den gamle epidemiske Planteskole igjen, gaar ikke an«.

draget til Ansvar, men qva Lærestalt kunde Stiftelsens Virksomhed ikke vedblive at være standset; hvorledes den kunde fortsættes, indtil Hovedspørgsmaalet om Stiftelsens fremtidige Skæbne var afgjort, maatte først afhandles.

I nævnte Møde (25. Jan.) var følgende Brev fra Levy fremlagt:

»Da Dr. Kaysers Skrift om Fødselsstiftelsen, som, støttende sig til de ved Hr. Etatsraad Bangs Velvillie erholdte officielle statistiske Meddelelser, har vunden en Authenticitet i Publikum, der maa være i lige Grad graverende for Stiftelsens Fortid og til Præjudice for dens Fremtid, maa jeg efter noiere Overveielse ansee det at være baade i Stiftelsens og min personlige Interesse at udgive min under 20. Dec. f. A. afgivne Betænkning i Trykken med nogle berigtigende Oplysninger til ovennævnte Skrift, hvis Lighed i mange Enkeltheder med mit tidligere Arbejde just gjør Vedligeholdelsen af dettes oprindelige Betænkningsform til Nødvendighed for mig. Uagtet jeg ikke kan andet end antage, at den ær. Direction vil erkjende Hensigtsmæssigheden heraf, og ifald den ikke kan betvivle min litterære Eiendomsrets Gyldighed, har jeg dog af Agtelse for formelle Hensyn ikke villet undlade at anmode om Directionens Samtykke i saa Henseende. Skulde dette imidlertid imod Forventning nægtes mig, tillader jeg mig i al Ærbødighed at udbede mig Meddelelsen herom i en saadan Form, at den ved Leilighed maatte kunne tjene Offentligheden til Grund for Tilbageholdelsen af mit Votum i denne saa vigtige Sag. Forventende snarest mulig Directionens ær. Svar tegner jeg mig —«

Det afslaaende Svar (²⁶/₁) lød paa, at man af flere Grunde ikke paa nogen Maade kunde meddele dette Samtykke og kunde derhos »med særdeles Hensyn til nogle i forn. Skrivelse brugte Udtryk ikke forbigaae at bemærke, at vi ikke anerkjende nogen litterær Ejendomsret for Dem til en Betænkning, som De i Embeds Medfør og paa Grund af embedsmæssig Adgang til de Kilder, hvorfra dens Indhold er hentet, har afgivet til vedkommende, til at affordre Dem en saadan Erklæring competente, Autoritet«.

I Mødet med Sundhedskollegiet d. 28. Jan. (1845) vedtoges med en Majoritet af 5 mod 2⁷), at Stiftelsen burde forblive lukket, indtil en definitiv Bestemmelse kunde tages om dens fremtidige Anvendelse, og hvad Undervisningen angik, at man maatte midlertidig hjælpe sig med Afdelingen i Alm. Hosp., naar den blev belagt med det fulde Antal, som der kunde optages. I saa Henseende maatte altsaa Akkoucheurens Erklæring om Undervisningen indhentes og navnlig, om nye Læredøtre kunde antages til Foraaret,

⁷) Eschricht og Winckler; Majoriteten var: Hoppe, Thal, Trier, Müller og Gundelach-Møller.

ligesom Fattigvæsenet maatte høres, hvorvidt man kunde beholde Lokalet Sommeren over. Dette havde jo hidtil været benyttet i sparsomt Maal, at saadanne altsaa, der ikke paa anden Maade kunde sørges for, men denne Kategori havde man dog udvidet ogsaa til gifte Koner for ikke at bringe disse i Forlegenhed, thi at give Pengehjælp til saadanne fandtes betænkeligt. Den ved Anstalten ansatte Jordemoder var Md. Hein, og Lægetilsynet havde Reservemedikus Hassing besørget under Overlæge Christensens Overtilsyn; Kandidaterne fra Fødselsstiftelsen havde ikke haft Adgang her, Læredøtrene ej heller før noget hen i Januar, hvorom nærmere.

Direktionen for Fattigvæsenet (hvoriblandt jo var Kjerulff og Bang) stillede sig imødekommende, hvad Lokalets Udvidelse angik indrømmede nogle flere Værelser og navnlig den attraaede store Fruentimmer Spindestue, der skulde sættes i Forbindelse med Duntzfeldts Gaard, men ikke ud over 1ste Oktober, og med denne Udvidelse for Øje mente Levy, at der kunde optages 15 Fødende, hvormed Jordemoderundervisningen kunde bestrides, og det nuværende Hold Læredøtre gøres færdigt, naar Eksamen ligesom i 1840 blev skudt ud til Maj. Til Juni kunde saa indkaldes 6 betalende Landkoner og 6 Gratister men ingen Koner fra Byen, Alt under Forudsætning af, at Undervisningen for Kandidaterne indskrænkedes saaledes, at 4 antoges for hele Sommeren til 1ste Oktober, med Vagttjeneste hver 4de Dag i det indrømmede Kandidatværelse, medens de 3 andre opholdt sig i Fødselsstiftelsen og assisterede ved Fødslerne i Byen. En Betingelse maatte ogsaa være, at Md. Sachmann indtraadte i Md. Heins Sted. For Opinions Skyld var det vist bedst, at Foranstaltningen først traadte i Kraft til 1ste Marts, saa var fulde 3 Maaneder forløbne siden Stiftelsens Lukning. Vanskeligst vilde det blive at ordne Forholdet med Hensyn til de Fritliggendes Indlæggelse i Alm. Hosp., fik de frit Valg, havde Erfaringen noksom vist, at Massen af dem vilde foretrække ligesom nu at ligge i Byen; han kunde tænke sig i saa Henseende at annoncere i Adresse Avisen Indlæggelse i Hospitalet som Regel og saa overlade Stiftelsens Inspektør den undtagelsevis Indlæggelse hos Jordemødre eller andre Folk.

Inspektøren vilde dog nødigt have Ansvaret for Afvisningen fra eller Henvisningen til Hospitalet, hvad man fandt rimeligt, men det blev Kjerulff, der satte en Stopper for hele Arrangementet. En Tildragelse i Hospitalet gav Anledningen. Overpræsidenten havde gennem Inspektøren og Overlæge Christensen udbedet

sig Oplysning om Udfaldet for de Fødende i Hospitalet og erfaret, at af 42 indtil 17. Februar Indkomne var 4 døde, deraf 3 ved Barselseber. Alt var gaaet godt til 1. Februar, da i Ugen derefter 3 Patienter døde af Barselseber, de var betjente af 2 Læredøtre, en grønlandsk og islandsk, der med første Skibslejlighed i Foraaret skulde sendes hjem og derfor havde faaet Adgang til Afdelingen for at øves. Dette forekom ham at have Krav paa Direktionens største Opmærksomhed og nøje Prøvelse af, om ikke Undervisningen ganske burde suspenderes Sommeren over. Hansen og Withusen fandt det ogsaa betænkeligt, men da de to Læredøtre alt var admitterede den 11. Januar og indtil Februar havde betjent 9 Patienter uden Uheld, mente Bang ikke, der var Grund til at se Fare fra den Kant eller til straks at fjærne dem fra Hospitalet. Hans Opfattelse vandt dog ikke Tilslutning. I et 24. Febr. med Sundhedskollegiet holdt Møde vedtoges, at Undervisningen for nye Læredøtre og for Kandidater indstilledes for det forestaaende Sommersemester, og at det udsattes til Midten af April at tage Bestemmelse, om det nuværende Hold Læredøtre kunde fuldende deres Undervisning i Afdelingen i Alm. Hospital. Man tilskrev Kancelliet 11. Marts og gav et udførligt Resumé af det siden Novemb. f. A. Passerede, da Stiftelsen lukkedes, ikke læggende Skjul paa den Forlegenhed, Kaysers Skrift og nu den sidste Epidemii i Hospitalet havde foranlediget. Raadvildheden fik sit Udtryk i Skrivelsens Slutning:

»Alle disse Momenter behørig samlede maae vi med Cancelliet omhyggelig prøve og afhandle, hvad gjøres skal. Vi have $\frac{8}{11}$ 1844 faaet Bemyndigelse til at lukke indtil videre, men ville dog gjerne nu have yderligere Authorisation til at fortsætte med Lukningen. Hjælpen til de Fødende har Erfaring viist kan præsteres trods Lukningen, fra den Side seet er Intet til Hinder for at holde lukket fremdeles, kun er der Frygten for ny Epidemie i Alm. Hospital, skal saa dette lukkes, hvad da? Søge nyt Locale og saa maaskee ny Epidemie der, det bliver en Omflytning uden Maal og Øiemed.«

Man indstillede da til Kancelliet at sanktionere de 4 Punkter: 1) at Stiftelsen forblev lukket indtil videre, til dens fremtidige Skæbne var endelig afgjort, 2) at Undervisningen for Læredøtre og Kandidater stilledes i Bero for Sommeren, saafremt det ikke fandtes tilraadeligt i April Måned at aabne Interimsstiftelsen som Undervisningsanstalt, 3) at de nuværende Læredøtre maatte forblive, indtil dette sidste var afgjort og, saafremt det ikke turde ske, da remitteres til deres Hjem paa Stiftelsens Bekostning, 4) at Kandidattallet for Sommeren nedsattes til 4, saafremt Interims-

stiftelsen brugtes til Undervisningsanstalt. I Skrivelse af 3. April (1845) bifaldtes det af Kancelliet.

Om et Punkt var man jo imidlertid naaet til Enighed, at det af Hensyn til Undervisningen blev nødvendigt at skaffe Stiftelsen et Interimslokale, men Valget af et saadant frembød Vanskeligheder. Gaarden ved Frederiksholms Kanal, som Levy i Decemb. f. A. havde henledet Opmærksomheden paa, var blevet besigtiget af Withusen og Bang, men »den halvgamle Bygning med en tvivlsom indesluttet Gaard« havde ikke vundet den sidstnævntes Bi-

Fig. 5⁸⁾.

fald, selv havde han jo udpeget andre Steder i Byen (s. P. 391), men, foranlediget af en Artikel i Ugeskr. f. Læger (²⁵/₁ 45), nu særlig kastet sit Øje paa en Grund i Nyboder (mellem Hjertensfryd- og Krusemyntegade) og udkastet en hel Plan til en Stiftelse paa 60 eller 70 Senge. Kjerulff havde bragt Sagen frem for Kongen, der interesserede sig for den, og som Følge deraf stillede Admiralitetet sig imødekommende og tilbød en Grund paa 6—700 Kva- dratalen. Prospektet faldt dog til Jorden, da der næredes Frygt for Grundens Beskaffenhed, og Omkostningerne vilde blive alt-

⁸⁾ Fra »Novus Atlas Daniæ« 1761. Bygningen under 8 Tallet er »Plessesgaard«.

for store, og — som det synes i Mangel af Bedre — blev der da søgt Approbation paa Købet af Gaarden ved Frederiksholms Kanal, der i Mellemtiden havde skiftet Ejer og var erhvervet af det forenede borgerlige Selskab. Det bevilligedes ved kgl. Resol. af 19. Marts (1845), og Købesummen var 55,000 Rigsdaler.

Ejendommen, der laa mellem Ny Vestergade og Ny Kongensgade (de nuvær. No. 16 og 18) var den oprindelige »Plessesgaard« (s. Fig. 5), der 1759 af Gehejmraad Ludv. v. Plessen solgtes til Grev Knuth og derefter førte Navnet »Knuth's Hotel«⁹⁾; 1779 gik den over i borgerligt Eje, var en Tid Sæde for en stor Købmandsforretning (Bygelsgaard) og derefter paa forskellige Hænder. Beskrivelsen ved Assurancevurderinger 1779 og 1797 tegner den som en Patriciergaard: en kobberklædt Altan foroven i hele Bygningens Længde, dekoreret med Vaser og Vaaben af gullandske

Fig. 6¹⁰⁾.

Sten (s. Fig. 6), Port af Egeplanker, indlagte Gulve, fine Silke-damask Tapeter, indrammede i forgyldte Lister o. s. v.; i Gaarden to lange Sidebygninger ogsaa paa 2 Etager, hvori lignende pragtfulde Værelser. 1832 var Beskrivelsen omtrent enslydende. Fra 15. April (1845) overtog Inspektøren Tilsynet med Gaarden og bemyndigedes til at opsige Lejerne til 1. Juni¹¹⁾.

⁹⁾ Hvis Spisesal ved sin bizarre Dekoration ansaas for et Vidunder (se Carl Bruun, »Kjøbenhavn«, III, P. 767).

¹⁰⁾ Fra »Windings Samling« i kgl. Bibl. Hjørnehuset (bag de to Træer) til Ny Vestergade (da kaldet Wigantesgade) er »Det kgl. Vadskeri i Kalveboderne«.

¹¹⁾ Fødselsstiftelsen solgte Gaarden 1851 til Kammerassessor Cassadaban, Chr. VIIIs Mundkok, der ganske ombyggede den til de nuvær. tvende 4 Etagers Bygninger.

Svaret paa den ved Nytaar til polyteknisk Læreanstalt rettede Henvendelse om en Undersøgelse af Grunden i Amaliegade kom den 11. Marts (1845), underskrevet bl. a. af Ørsted, Forchammer og Hummel, og lød paa, at Grunden indeholdt en Mængde organiske Substanser og var gennemtrængt med Brakvand, hvilket gav Anledning til Udvikling af Svovlbrinte. En stor Del af Københavns Grund var af samme Beskaffenhed, vilde man altsaa udvælge et nyt Sted, burde Grunden vist ogsaa undersøges der, hvis de Lægekyndige mente, at disse Forhold havde Indflydelse paa Sundheden.

Overfor de Alternativer, der nu bød sig, maatte Sundhedskollegiet tages paa Raad. I den af Bang konciperede Skrivelse (²¹/₃ 45) vistes de Udveje, der kunde blive Tale om: at beholde den gamle Stiftelse, forandret og udvidet efter Levys Plan, at bygge — paa Trods af Opinonen — en ny paa 40 Senge paa Stiftelsens eget store Haveterræn, hvad jo vilde blive langt det billigste; vel var Grunden den samme, men blev den bedre andet Steds? Endelig at bygge paa helt nyt Sted (i hvilken Henseende man havde Admiralitetets Tilbud om en Grund i Nyboder) og da en mindre, kun paa Undervisning beregnet Stiftelse.

Kollegiets vidtløftige Erklæring kom den 24. Maj (1845), delt i et Majoritetsvotum (Thal, Otto, Trier, Müller og Hoppe) og to Minoritetsvota (resp. Eschricht og Winckler). Resultatet af sine Overvejelser maatte Flertallet da præcisere saa, at man ikke i det ved polyteknisk Instituts Undersøgelser Oplyste kunde finde Aarsagen til den i Stiftelsen herskende Sygelighed og Mortalitet; den ringe Mængde Svovlbrinteluft, som fra Grunden kunde trænge op i Stuerne, var næppe af synderlig Betydning i Sammenligning med de mephitiske Dunster, der i disse udvikledes dels af Latrinerne, dels af Barselkonernes Uddunstninger og Lokkialfloddet. Større Vægt lagde man paa Hospitalets og Anatomikammerets Nærhed. Dog hverken dette eller nogetsomhelst andet Moment alene mente man, var det afgørende, men en Samling af flere skadelige indvirkende Potenser, »saasom Stuernes for indskrænkede Rum, utilstrækkelig Ventilation, Tilstedeværelse nær selve Sygestuerne af Dampovne, Natskrin, Bækkener, smudsigt Linned etc., epidemisk Disposition og endelig et ubekjendt Smitstof, der høist sandsynligt skyldtes den hyppige Gjentagelse af de ved hine Aarsager oprindeligt fremkaldte Epidemier og formedelst Bygningens Ælde maatte antages at være blevet stationært.« Endelig troede man ikke at kunne tilbageholde den Formening, at naar Sygdommen en Gang

var vakt ved disse Aarsager, »da var dens Udbredelse for en meget stor Del en Virkning af Smitte (Kontagium)«. Med Hensyn til dette sidste spores umiskendeligt Stabslæge Müllers Redaktion i følgende Passus:

»Vi ville ikke have dette forstaaet saaledes, som om vi antage, at Smitten i Almindelighed meddeltes umiddelbart fra den ene Fødende til den anden, hvilket strider mod den paa vor egen og flere Stiftelser vundne Erfaring, men vi troe, at uimodsigelige Facta, saavel hertillands som i Udlandet, gjøre det mere end sandsynligt, at Sygdommen i privat Praxis ikke sjældent er meddelt ved Jordemødre og Fødselshjælpere, og at en lignende Meddelelse maa kunne finde Sted paa Fødselstiftelsen, hvor Sygdommens Udbredelse tillige begunstiges af flere medvirkende Aarsager, synes ei alene at følge af Sagens Natur men bekræftes tillige ved de paa den interimistiske Fødselsanstalt i 1840 gjorte Erfaringer, som i sin Tid ere Directionen meddelte i medundertegn. Stabslæge Müllers derom indgivne Beretning, der er publiceret i Ugeskrift for Læger III Bind.«

Nu Midlerne til at hæve disse Aarsager. Her maatte Spørgsmaalet først blive, om Stiftelsen fremdeles burde beholdes. Turde dette besvares bekræftende, da fandt man de af Levy foreslaaede Forandringer fuldkommen hensigtsmæssige, men den fugtige Grund, Omgivelserne, Bygningens Ælde blev de samme, derfor nærede man Tvivl. Og hertil kom Opinionsen, som nu engang havde dannet sig hos Publikum. Skrækken hos de Fødende for Indlæggelse turde ikke underkendes, i Betragtning af den Betydning Sindslidelse netop under de Forhold havde for Sygdommens Udvikling, og kom der en Epidemi, vilde Stiftelsens Kredit og store Bekostninger være spildte. Et ganske nyt Lokale maatte man derfor ansee for det bedste og da et, der blev indrettet med Tilsidesættelse af altfor strænge økonomiske Hensyn, men her blev da atter Spørgsmaalet, om dette skulde have samme Omfang som det gamle, altsaa være Asyl for alle Slags Fødende, eller som Undervisningsanstalt blot indrettes for Fritliggende. Man vilde holde paa det sidste i Henhold til den Erfaring, at Sygeligheden var mindre i de smaa end i de store Anstalter. Stiftelsen ved Frederiksholm Kanal skulde da blot benyttes ad interim, og derefter vilde det nærmere blive at overveje, om Lokalet i Amaliegade efter nogen Tids Forløb kunde benyttes til Betalende, og mulig som Filial i de Tilfælde, at en Epidemi skulde vise sig i den ny Bygning.

I sit Separatvotum fastholdt Eschricht den Overbevisning, at Barselbeberer paa Fødselsstiftelsen hverken kunde have haft sin Oprindelse i Grundens Beskaffenhed eller i Bygningens Mur- og Tømmerværk, eller i Anatomistuernes Nærhed, men vel derimod i

den utilstrækkelige Beskyttelse af den ene Fødende mod den Andens Effluvia og Uhumskheder, hvilket især maatte blive farligt, hver Gang først Sygdommen havde antaget en epidemisk Karakter. En større Betryggelse i den Henseende maatte kunne opnaaes ved en hensigtsmæssigere Indretning af Latrinerne, en omhyggeligere Vask, en længere Tids Udluftning af det Linned og de Matratser, hvoraf især Fødende med betænkelige Tilfælde havde gjort Brug, som overhovedet af det brugte Linned og Sengeinventar, dette sidstes gentagne Omstopning, en strængere Jagttagelse af Renlighed hos Læredøtrene, naar de under Puslingen men især ved Eksplorationen gik fra den ene Fødende til den anden. Forudsat, at alle disse Hensyn vilde blive varetagne i den efter Levys Plan udvidede Stiftelse, mente han, at et saadant Lokale vilde tilfredsstille alle billige Fordringer, »forsaavidt disse overhovedet kunne ventes tilfredsstillede«, og at der ingen Nødvendighed var for at opføre en ny Bygning enten paa den gamles Grund eller andet Sted, hvad Winckler i sit særskilte Votum ogsaa sluttede sig til, men uden at ville indrømme Nødvendigheden af en Filialafdeling.

Under den særdeles indgaaende Diskussion i Direktionen om Kollegiets Betænkning var Kjerulff den førende, som viste Vejen, der blev at følge, og han røbede tillige umiskendeligt den stærke Mistanke, der var opstaaet hos ham om Undervisningen som et hidtil saare lidt paaagtet Aarsagsmoment til Sygeligheden. Idet han da gennemgik Kollegiets Argumenter for at abandonnere den gamle Bygning og etablere en ny Stiftelse paa andet Sted, var det Ræsonnement, hvorefter han forkastede disse, vel lovlige nok præget af dialektisk Spidsfindighed. Naar nemlig de fremhævede mange Ufuldkommenheder ved Stiftelsen efter Kollegiets Mening ikke isolerede hver for sig kunde gøre Udslaget, men kun Samlingen af dem, maatte de jo blive inaktive, naar Samlingen blev brudt, og det sidste vilde efter hans faste Overbevisning ske ved den efter Levys Plan forbedrede og udvidede Stiftelse. At øde store Summer paa en ny Bygning vilde være uforsvarligt, naar Sikkerheden for Udbrud af nye Epidemier her faktisk var saa ringe. Naar Kollegiet gjorde Opinionen til et kardinalt Argument, havde det været bedre at træde saadan Opinion paa Hovedet og ladet den staa ganske uanset; han beklagede, at den nu netop havde faaet autoritetsmæssig Vægt. Konklusionen blev da, at han holdt paa den gamle Bygning, »til hvilken desuden den ophøjede

Stifterindes Erindring knyttede sig«, men for dog at føje sig noget efter Opinionen holdt han det for rettest at opsætte de hygiejniske Forbedringer i Stiftelsen til Foraaret og da indtil videre benytte den Bygelske Gaard for senere at bruge denne til Filial, hvor Hovedstiftelsen visse Tider af Aaret kunde henflyttes. I Slutningen af sin Erklæring kom Kjerulff da, som sagt, ind paa et Spørgsmaal, det maatte undre at se bragt frem ved et af Direktionens ikke lægekyndige Medlemmer:

»Naar de fundamentale Beslutninger saaledes vare tagne, mener jeg, at det maatte blive en Gjenstand for Directionens noieste Overveielse at give saadanne reglementariske Forskrifter, hvorved Tilsynet med og Vedligeholdelsen af den indførte Orden behørig sikkedes. I den Henseende er der en Ting især, hvorpaa jeg troer, at Opmærksomheden specielt bør henvendes, da den, saavidt mig bekjendt, hidtil ei behørig har været paaagtet. Dette er nemlig Undervisningen, hvorledes den kan og bør udføres, uden at Candidater og Læredøtre ved at benytte den gaae videre end billigt kan forenes med behørigt Hensyn til de Fødendes Tarv. Under de mange Granskninger, som saa udførlig og omfattende i den senere Tid ere anstillede om Aarsagerne til de Epidemier, der saa heftigt have vist sig af og til i Stiftelsen, har man paa ingen Maade med den Grundighed og Udførlighed, som med Hensyn til de andre, prøvet det Spørgsmaal, om ikke en medvirkende Aarsag til Epidemierne kunde søges i den Maade, hvorpaa den practiske Undervisning udføres, og i den Behandling og de Manipulationer, som de Fødende formedelst denne ere underkastede. Det er ingenlunde min Hensigt ved at relevere dette at ville fremkomme med et Invektiv mod den i Fødselsstiftelsen hidtil i den Henseende brugte Fremgangsmaade, men naar man udtømmende nu behandler Spørgsmaalet om Aarsagerne til Sygdommen i Stiftelsen, er dette et Moment i Undersøgelsen, der fortjener lige Opmærksomhed med de øvrige. — Dernæst er Maaden, hvorpaa de Fødende i den Henseende behandles, en ikke mindre vigtig Gjenstand for Overbestyrelsens Forsorg og Paaagten end Alt det øvrige, der angaaer Stiftelsen, thi det vedrører Agtelsen for de Fødendes Rettigheder som Mennesker og som meer eller mindre lidende, og Foranstaltninger bør derfor om muligt træffes for at sætte Bestyrelsen i Stiftelsen i Stand til at iagttage ogsaa disse dens Functioner.

Hvorledes dette kan bringes til Udførelse, forbeholder jeg mig nærmere at udtale mig om, naar Sagen er kommet paa det Standpunkt, at man seer, hvorledes Stiftelsens Stilling fremtidig bliver, eller naar det i det Hele taget kommer saa vidt, at man kan tage Forfattelsen af de forannævnte reglementariske Forskrifter under behørig Behandling, men antyde vil jeg kun, at der efter min Formening bør gives bestemte Regler for, hvilken Behandling hver enkelt Fødende, der indkommer i Stiftelsen, bør være underkastet i den angivne Retning af hvem og af hvormange, og at en Journalføring eller andet saadant indføres, hvori optegnes, hvad der er foretaget med hver enkelt Fødende, og hvilken Journal af Accoucheuren bliver at eftersee jevnlig, samt at paategne at være skeet, og stundom at forelægges Directionen til Gjennemsyn.«

I Anledning af Overpræsidentens sidste Bemærkninger syntes Bang ogsaa paa sin Vis at være blevet Kontagionist, han vedkendte sig nemlig »at ansee Smitten og den ikke fuldkomne Iagttagelse af de Forebyggelsesmidler derimod, som under Undervisningen kunde følges, for een af Hovedgrundene« og antog derfor en Udvidning af Lokalerne i Stiftelsen, hvorved Separation kunde finde Sted, for nødvendig. Overfor Sundhedskollegiets Indvendinger raadede han til ikke for stærkt at slaa paa, at saa Meget vilde blive Nyt i den gamle Stiftelse ved Omforandringerne, for det var jo egentlig kun en Mur, et Skillerum og et Loft i en Fløj af Stiftelsen, det drejede sig om; ei heller turde man vel med Overpræsidenten lægge saa megen Vægt paa den »brudte Samling«; fordi der af 6 Ulemper for Eks. raadedes Bod paa de 3, var der dog lige-saa mange tilbage, det, der skulde hævdes, var efter hans Mening, at Erfaring havde vist, at gamle Bygninger kunde desinficeres og blive brugelige, og at nye snart kunde hjem søges af Epidemier, dernæst Vanskelighederne ved at finde en brugbar Grund og Penge-manglen. Baade Raadmand Hansen og Withusen sluttede sig til Overpræsidenten; den sidste gjorde den træffende Bemærkning, at man godt kunde sige, at man sluttede sig til Minoriteten i Sundhedskollegiet, thi naar han og Bang regnedes med, var der jo næppe nogen Minoritet (!).

En Maanedstid senere fandt Bang sig beføjet til endnu at komme med et Indlæg, hvori han betonedede, at en mindre Anstalt for Fritliggende, for fattige gifte Koner og for Højtbetalende, var at foretrække for den større hidtil hafte, der vilde da være Plads nok i Stiftelsen for dennes Hovedøjemed, de Studerendes og Jor-demødres Undervisning, uden at han behøvede at flytte; han havde betænkt sig paa at fremkomme med denne Bemærkning, da det kunde se ud, som om han gjorde det af Interesse for at blive boende, men da det ikke var Tilfældet, havde han ingen Grund til at tilbageholde den, thi yderligere vilde derved spares den Godtgørelse, der tilkom ham, hvis han skulde flytte. Han ønskede, at dette kom frem i Indstillingen til Kancelliet.

Medens denne Diskussion stod paa, tog Levy Anledning til at vise Direktionen at det ikke stod saa galt til ved vor Fødselsstiftelse som paastaaet af Kayser. I sin tidligere Betænkning af 20. Decemb. f. A. havde han jo ytret den Formodning, at en nøjagtig Angivelse om Wienerstiftelsens Virksomhed næppe vilde lede til gunstigere Resultater end de i Pariser Maternitéen og Københavns Fødselsstiftelse for en længere Aarrække gældende, nemlig

en Mortalitet af 1 : 19 eller 20, og en Bekræftelse herpaa fandt han i en nu af Klein offentliggjort Rapport for de 7 Aar 1836—43, hvorefter i Wiens Stiftelse paa 18817 Fødende kom 1243 Dødsfald, i Forhold altsaa 1 : 15. Kayser havde altsaa med Urette af upaalidelige Data ladet sig lede til i sin Sammenstilling at hæve Wiener Stiftelsen paa den københavnskes Bekostning ved at angive Mortaliteten i hin som 1 : 29¹²⁾. Det var jo unægtelig et Haar at klynge sig til for at stille Forholdene hos os i et gunstigt Lys.

I den Indstilling, der 27. August (1845) sendtes Kancelliet som Resultat af Sundhedskollegiets og Direktionens indgaaende Drøftelser, fulgte man da, hvad angik Kollegiets Grunde for at opgive den gamle Stiftelse, Kjerulff's ovennævnte Redegørelse. Man maatte indrømme, at Lægevidenskaben endnu manglede sikker Erfaring om Barsefeberens sande Væsen, og at det stod uklart, hvad der egentlig avlede og udviklede Sygdommen, kun Et var sikkert, at Barsefeber og Fødselsstiftelser næsten var uadskillelige, og fra den Side set førte alle Data, ikke mindst hvad der var erfaret under Stiftelsens Lukning og Patienternes Henviisning til selvvalgt Lokale, til det Resultat, at Hjælpen, der ydedes de Fødende, ikke burde tildeles dem i en Stiftelse. Ganske at opgive denne vilde dog føre til store Misligheder og kunde ikke gennemføres, naar Landet skulde forsynes med Jordemødre og Fødselshjælpere. Polyteknisk Institut havde erklæret, at de fleste Steder i Byen frembød samme Mangler, hvad Grundens Beskaffenhed angik, som Stiftelsen, hvor altsaa finde et passende Sted, naar man ikke skulde gaa udenfor Voldene, hvad der jo ikke kunde tænkes paa af Hensyn til Transporten. Støttende sig til Kollegiets Minoritet maatte man derfor holde paa at blive i den gamle Bygning, ændret efter Levys Plan med de Modifikationer, Direktionen maatte finde nødvendige, man ønskede at faa en Bygningskyndig med særlig Indsigt i Ventilationsvæsenet til at lede Arbejderne paa Stedet og, af Hensyn til Opinionen, at udsætte disse til Foraaret. Tanken om en mindre Anstalt blot for Undervisning tog man Afstand fra, det vilde være at forandre det hele System, som laa til Grund for Stiftelsens Virksomhed, at yde Fødselshjælp i vid Udstrækning; dette var Stiftelsens primære Øjemed, Undervisningen var det sekundære. Det vilde saare Direktionens Følelse, at den Fattige mere end den Formuende for at hjælpes skulde udsættes »for Død og Fordærvelse«.

¹²⁾ Det galdt Aarene 1809—31.

Med Indstillingen var fulgt Levys Betænkning af 20. Dec. 1844. I den Anledning undlod man ikke til Slut ogsaa overfor Kancelliet at tilbagegive de Anker, der i den var rettede mod Direktionen for ikke forhen at have taget tilstrækkelig energiske Forholdsregler overfor Epidemierne; den ældste Bestyrelses Medlemmer var jo alle døde, saa man mente ikke at burde inklade sig paa et Forsvar for dem, de havde sikkert handlet efter bedste Overbevisning, men den nuværende Direktion havde i Løbet af de sidste 7 Aar indrettet 8 nye Stuer med 24 Senge og ladet alle Akkoucheurs Rekvisitioner ske Fyldest. De Foranstaltninger, man da indstillede til Sanktion af Kancelliet, blev altsaa, at Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade maatte iværksættes til Foraaret efter Levys Plan men med de Modifikationer, Direktionen fandt tjenlige, at den Bygelske Gaard, naar den dertil behørig var indrettet, brugtes som Interimsanstalt, indtil Hovedstiftelsen var færdig, og at man maatte bemyndiges til ved Laan paa Stiftelsens Aktiva at forskaaffe de fornødne Pengemidler. Disse var i en opstillet Kalkule, iberegnet Erhvervelsen og Indretningen af Gaarden ved Frederiksholms Kanal, anslaaede til 100,000 Rdl.

Der hengik et Fjerdingaar, før Kancelliet meddelte Direktionen den kgl. Resol. af 12. Novemb. (1845), hvorved samtlige Forslag sanktioneredes, og samtidig udbad Kancelliet sig Direktionens Ytringer om, hvorvidt der maatte være at tillægge Bang Godtgørelse for Fraflytning af hans Bolig i Stiftelsen, hvilket maatte ske til April Flyttedag det næste Aar.

Under disse Forhandlinger havde altsaa Virksomheden i Stiftelsen været henvist til Filialerne i Byen og Afdelingen i Alm. Hospital, hvilken sidste i Løbet af Forsommeren havde undergaaet en væsentlig Ændring. Det vil erindres, at Levys Plan om at begynde Undervisningen her først i Marts blev kuldkastet ved de i Februar indtrufne Barselberdødsfald, som formentes at skyldes tvende Læredøtres Adgang til Afdelingen, og at det blev besluttet at se Tiden an til Midten af April. Da der efter de nævnte Læredøtres Fjærnelse, 20. Febr., kun var indtruffet et Dødsfald, vedtoges i et Møde med Sundhedskollegiet, 13. April, at Undervisningen kunde genoptages i Afdelingen, der ved Hospitalets Imødekommen var blevet udvidet, saa at indtil 20 Fødende kunde optages. Levy holdt sig til sin tidligere Plan for Undervisningen (s. P. 394), men den blev ikke akcepteret; det bestemtes kun at gøre de nu i Stiftelsen værende Læredøtre, der var teoretisk ud-

lærte, færdige, hvilket mentes at kunne ske til Juli, derimod hjemsende de sidst indkomne 6 Kongekoner mod Godtgørelse for Omkostningerne ved Hjemrejsen og ikke indkalde nye Elever for Sommersemestret. Den 21. Maj overtoges saa Afdelingen af Stiftelsen, Md. Sachmann traadte til som Jordemoder, efter at Md. Hein var tilkendegivet Direktionens Paaskønnelse af hendes fortrinlige Hjælp, de 7 Læredøtre, der endnu manglede praktisk Øvelse, blev boende i Stiftelsen, men mødte efter Tur til Undervisning og Tjeneste i Hospitalet, og Lægerne Collin og Adler blev engagerede til at forrette Kandidattjenesten her, medens Undervisningen for de Studerende i øvrigt var standset (undtagelsesvis blev i Juni Maaned givet Kand. Paulsen Tilladelse til at overvære Fødslerne uden at eksplorere). Det vedtoges at sende Overlæge Christensen en Takskrivelse og Reservelæge Hassing et Honorar for deres Virksomhed ved Afdelingen siden 28. November, da den blev taget i Brug.

Det saa vanskelige Punkt, hvem der skulde henvises til Alm. Hosp., løstes paa den Maade, at efter 5te Maj skulde al Understøttelse til Forplejning i Byen ophøre, og alle Ugifte indlægges i Afdelingen, saavidt Pladsen her tillod det, i modsat Fald afvises til Byen; dog skulde det være dem, der havde meldt sig før 5. Maj, tilladt at ligge i Byen paa Steder, de som oftest selv havde valgt. Det viste sig snart, at Afdelingen blev fyldt, i Slutningen af Juli var Lokalet utilstrækkeligt, og Afvisning til Byen blev nødvendig, men da nu de Fødende i Reglen først meldte sig, naar Fødslen var begyndt eller meget nær forestaaende, maatte Henvisningen, der var overladt til Md. Sachmann, ske til Steder i Hospitalets umiddelbare Nærhed, og dertil valgtes da Lokaler lejede hos en Del Jordemødre i Nabokvarteret, navnlig saadanne der tidligere havde betjent for Stiftelsen. Vi skal paa andet Sted gøre Rede for Udfaldet for dette i 1845 paa saa mange og forskelligartede Steder spredte Klientel; det viste Uensartetheder, som sikkert maatte tiltrække sig Opmærksomheden.

Da Gaarden ved Frederiksholms Kanal tidlig paa Sommeren (1845) var bleven disponibel, og man maatte være betænkt paa at tage den i Brug til Oktober, frembød sig altsaa Spørgsmaalet, hvorledes og i hvilket Omfang den skulde benyttes, hvorom Direktionen udbad sig Levys Erklæring. Hans Forslag (af 5. August) lød paa 29 Senge i 1ste Sals Etagen for Ugifte og fattige gifte Koner, samt 2 Fødestuer med 3 Senge, Bolig for Akkoucheu-

ren i Stuen til den ene Side for Porten og til den anden en Sygeafdeling for 12 Patienter, thi Afstanden fra Hospitalerne var saa stor, at det vilde være betænkeligt at transportere de Syge derhen. Jordemoderen skulde have 2 Værelser til Gaarden i samme Etage, Underakkoucheuren samt Inspektøren lignende i Sidefløjen til Gaarden, Læredøtrene og Kandidaterne anvises Plads i Kvistværelserne. Af de første kunde optages 6 betalende, og de 6 remitterede Kongekoner indkaldes; Kandidaternes Tal foresloges til 4, saa at de 3 gjorde Tjeneste der, medens den 4de efter Tur, for Plejestiftelsens Skyld, boede i Amaliegade, hvor ogsaa Linnedkammer og Vaskeri forblev. Det ansaas for »en hellig Pligt«, at Kategorien »Højtbetalende« ikke blev strøget, men at der blev lejet et Lokale i den Hensigt paa 3—4 Værelser hos en Jordemoder. I sin Helhed blev dette tiltraadt, kun modsatte man sig, efter Bangs Votering, at Underakkoucheuren flyttede med, han burde blive ved Plejestiftelsen og kun have et Aftrædelsesværelse ved Frederiksholms Kanal; de Højtbetalende blev henviste til et Lokale ved Holmens Kanal¹⁸⁾ No. 250 (det nuvær, No. 30) under Md. Heins Omsorg, og Læredøtrenes Tal blev reduceret til 9.

Den Bestemmelse, at Underakkoucheuren ikke skulde have fast Bolig i Interimsanstalten, kunde Levy ikke akkviescere ved; Reservelægens Nærværelse var nødvendig ikke blot for Assistanzen ved Fødslerne og Lægetjenesten i det Hele men »ganske i Særdeleshed for Tilsynet med Kandidaternes Exploration«, der ikke kunde være Enkeltmands Sag, i Betragtning af, at Fødselspraksis som oftest var Natarbejde. Med velberaad Hu havde han foreslaaet, at af de 4 Kandidater 1 skulde bo ved Plejestiftelsen, saa at der kun var 3 til at eksplorere, jo mindre Afdelingen var, desto færre Studerende skulde der være med fast Ophold.

Denne netop fra Levys Side paafaldende Motivering af hans Ønske om at have Underakkoucheuren boende paa Stedet, blev øjensynlig straks grebet af Direktionen, rettere Overpræsidenten, som Udgangspunkt for en Diskussion om det Emne, denne alt i sin Erklæring over Sundhedskollegiets Betænkning af $\frac{4}{5}$ 1845 (s. P. 401) havde berørt og forbeholdt sig senere at komme tilbage til, Spørgsmaalet altsaa om den Fare, der i Undervisningen kunde være for de Fødende. De i denne Anledning vekslede Skrivelser frembyder ikke ringe Interesse. Som Svar paa Levys nys nævnte Protest tilskrev Direktionen ham ($\frac{6}{10}$) nemlig saaledes:

¹⁸⁾ Størrestræde, som det da hed.

»Hr. Professoren har i behag. Skriv. af 5. f. M. gjentaget Deres tidligere fremsatte Forslag om, at Underaccoucheuren ved Fødselsstiftelsens Forlægning til den ny Gaard ved Frederiksholms Canal maatte anvises Bolig der m. v. — Da De støtter dette Forslag paa, at til de Fødendes Tarv et aldeles uundværligt Tilsyn maa føres med Candidaternes Explorations Øvelser, og Directionen ganske deler Synsmaaden med Dem i den Henseende, samt derhos er meget tilbøielig til at antage, at Barselbeberen, som hyppigt har viist sig i Fødselsstiftelsen, følges ad med Undervisningen, saa bifalder man Deres Forslag i den nævnte Henseende aldeles og i sin hele Udstrækning, og vil derhos den fornødne Beboelsesleilighed efter Directionens Ordre blive Underaccoucheuren anvist af Inspecteuren. For at imidlertid Undervisningen i Stiftelsen kan blive udført saaledes, at man kan have den størst mulige Sikkerhed for, at de Fødendes Helbred og Liv ei alene ikke udsættes for nogen Fare, men at de tillige ikke utilbørlig bebyrdes i den Henseende, saa har Directionen, hvem Forsorgen for de Fødende under deres Ophold i Stiftelsen paahviler, troet at burde stræbe efter at faae Alt, hvad der angaaer Undervisningen, ikke alene for Candidaterne men og for Læredøttrene, reguleret efter visse og bestemte Regler. Til den Ende maa man herved anmode Hr. Professoren om nøiagtig at ville opgive den Fremgangsmaade, der hidtil ved Undervisningen har været fulgt og derfor tage under nøieste Overveielse samt til Directionen indsende Deres Forslag om, hvilke Regler der i den fornævnte Henseende kunde være at foreskrive for Fremtiden, samt derhos at opgive, paa hvad Maade Overholdelsen af disse Regler bedst kunde controlleres.

Forsaauidt De endelig har forlangt Dem opgivet, hvor stort et Antal Fødende der i den nye Stiftelse kunde optages, da maa man ganske overlade til Dem efter Localiteternes Beskaffenhed at bestemme saadant, men man maa anmode Dem om at meddele Directionen, hvad De anseer i den Henseende for det rigtigste, for at det fornødne kan foranstaltes til at skaffe Plads for dem, der ikke kunne faae Anbringelse i Stiftelsen.«

Havde Levy i sin ovennævnte Erklæring om det nødvendige Tilsyn ved Kandidaternes Eksploration tilsyneladende vovet sig for langt i Indrømmelse af en mulig Smittefare fra Personalets Side, tog han i sit Gensvar (²⁴/₁₀) absolut Afstand herfra og viste sig nu som Miasmatiker af reneste Vand:

»Mit Svar paa den ær. Directions Skr. af 6te ds. maa det være tilladt at begynde med en Imødegaaen af den efter mit Skønnende ligesaa ugrundede som i sine Virkninger farlige Anskuelse, der synes at ligge til Grund for Skrivelsen, at Barselbeber nemlig følger med Undervisningen i Stiftelsen. Støttede denne hidtil uhørte Anskuelse sig kun til nogenlunde sikre Kjendsgjæringer og Erfaringer, maatte Dommen vistnok være fældet over al practisk Accouchementsundervisning, Lærernes Lod maatte være i høj Grad beklagelsesværdigt, og hvad mig personlig angaaer, vilde jeg ikke længe kunne finde Hvile i en saa uheldsvanger Virksomhed. Men, Gud skee Tak, Beskyldningen er af den Art, at den hverken kan bestaae Videnskabens eller Erfaringens Prøve, ja, jeg vover at troe, at de høitagede Facultetsmedlemmer i

Directionen neppe nogensinde offentlig vilde vedkjende sig den. Thi det kan vel antages som de nyere Forskningers uomtvistelige Resultat, at Barsel-feberen er en Blodsygdom, en sygelig Fordærvelse af hele Blodmassen, hvortil Aarsagen maa søges i tildeels ukjendte skadelige Luftindvirkninger enten gennem Aandedrættet, Huden eller selve Fødselsdelene. Just heraf vil det være indlysende for den ær. Directions ikke lægekyndige Medlemmer, hvorfor Beliggenheden, Rumholdigheden og Luftrensningen af alle Landets Læger eenstemmig paaberaabes som de væsentligste sanitære Hensyn ved Fødselsstiftelsen, men ikke mindre indlysende vil det heraf være, hvorfor Ingen endnu har omtalt nogen Causalforbindelse mellem Undervisningen og Barsel-feberen. Og raadspørge vi Erfaringen, finde vi Barsel-feberen fuldkommen saa slem og paa sine Steder slemmere i Fødselsstiftelser, der ikke ere bestemte til Undervisning, som i dem hvor Undervisning finder Sted. Selv i vor egen Stiftelse, hvor i Aarenes Løb de betalende Patienter saa godt som slet ikke og de gifte Koner kun i meget indskrænket Betydning have været Gjenstand for Undervisning, har Forskjellen i Sygelighed og Dødelighed mellem dem og de fritliggende Ugifte ingenlunde været større end hvad der maa tilskrives den mindre Kummer og Usselhed under Svangerskabet. Som Experiment betraget maa endelig vor intermistiske Fødselsafdeling i Alm. Hosp. ogsaa have en ikke ringe Vægt. Her har i Sommer aldeles ingen Undervisning fundet Sted, idet de tidligere næsten udlærte Læredøtre kun hver have betjent sin Patient, ligesom ellers skeer i privat Praxis, og de to tjenstgjørende engagerede Candidater kun i sjeldne ekstraordinære Tilfælde have undersøgt de Fødende, og dog har i Løbet af et Par Sommermaaneder Barsel-feberen hersket alvorlig nok, medens den da, ligesom ofte før har været Tilfældet, pludselig ophørte og i de næste 6—7 Uger saa godt som sporstøst forsvandt. — Medens jeg altsaa paa det Bestemteste maa afvise den antydede Beskyldning mod Undervisningen som stridende baade mod Theorie og Erfaring, er jeg langtfra tilbøielig til at indrømme, at den nærmest tilsigtede Del af Undervisningen, Explorationen nemlig af de Fødende, naar den drives til tilbørlig Grad, kan blive til Besvær især for mere ømfindtlige Individuer, ligesaa lidt som nogen Hospitalslæge vil nægte, at en overdreven Auscultation af Brystet ved Brystbetændelse eller en tilbørlig Undersøgelse af Saar og Beenbrud kan volde Patientens Besvær. Men til saadan Grad er idetmindste i de senere Aar Explorationen ikke dreven i Stiftelsen, og forsikre kan jeg, at saa godt som aldrig nogen Patient for mig har beklaget sig over Explorationen, uagtet det ligger i Sagens Natur, at de helst alle ganske vilde fritages derfor og ofte baade forestille sig selv og Andre Explorationen som langt slemmere end den virkelig er. I Almindelighed pleie nemlig 1 ældre og 1 yngre Candidat samt 1 Læredatter at undersøge de fritliggende Ugifte og 1 Candidat og 1 Læredatter de fritliggende Gifte, hvorimod jeg i ekstraordinære Tilfælde, naar det kan skee uden al Hinder for Patienterne, undertiden med længere Mellemrum tilsteder noget mere, men undertiden ogsaa, eftersom Patientens Tilstand fordrer det, enten tildeels eller ganske forbyder al Exploration. Explorationen foretages under jevnligt Tilsyn af mig, saavidt mine øvrige Forretninger tillade det, eller af Reservelægen eller af Overjordemoderen, hvis Stilling det ogsaa af denne Grund er vigtigt at holde i tilbørlig Anseelse, og

for Begyndere savnes aldrig den fornødne Veiledning, uden hvilken Patienternes Tarv ikke vilde kunne siges tilbørlig paaagtet.

Anderledes skjønner jeg ikke, at under de givne Forhold denne Deel af Undervisningen kan ordnes. Hvor som her og ved al medicinsk Practik Undervisnings Objectet er levende og mangfoldige individuelle Forskjelligheder undergivet, der maa ogsaa Undervisningen være afpasset derefter og kan allermindst lænkebindes til visse bestemte Normer. Fødslerne og Patienternes individuelle Forskjelligheder og navnlig disses individuelle Tolerabilitet er det, der stadigen maa have for Øie og paaagtes af Læreren, der ikke alene er Lærer, men tillige ansvarlig Læge og Værge for de hans Omsorg betroede Patienter i Hospitalet. Det er derfor neppe heller, som det synes, den ganske rigtige Opfattelse af Forholdet, naar Directionen stiller sig som Forsørger for de Fødende i Stiftelsen ligeoverfor Læreren som Repræsentant for Facultetets lovbegrundede Undervisning. Thi idet Facultetslæreren tillige er Stiftelsens Overlæge, er i Virkeligheden just han den nærmeste og naturligste Forsørger for de Fødende. Hvad Directionen er i Principet, det er han i Realiteten, hvad Directionen er i den abstracte Almindelighed, det er han i hvert enkelt concret Tilfælde.

Disse ere de Principper, der have ledet mig i min dobbelte Stilling som Facultetslærer og som Stiftelsens Læge, og medens min Stræben stedse gaaer ud paa at handle i Overensstemmelse hermed, er det mig kjært at kunne tilstaae, at i de Tilfælde, hvor jeg har greben mig selv i mindre upartisk Afgjørelse af tvivlsomme Punkter, det altid har været Lægens Humanitetshensyn, der have havt Overvægten. Hvorvidt i Fremtiden Undervisningsmetoden kan eller bør undergaae nogen Forandring, vil ganske afhænge af Stiftelsens fremtidige Indretning og Omfang. Da herom imidlertid ikke engang Directionens Anskuelser ere mig bekjendte, vilde for Tiden endog hvert Forslag dertil maatte ansees som ubetimeligt, kun ønske og haabe kan jeg, at ikke en Indskrænkning af Stiftelsens Virksomhed maa lede til det Alternativ, enten utilbørlig at bebyrde de Fødende eller at gjøre Undervisningen mangelfuld for hele Landets Læger og Jordemødre. Naar Stiftelsens endelige Skjæbne er afgjort, skal jeg derfor ikke unnlade paa det nøieste at overveie og at foreslaae de Forandringer i Undervisningsmetoden, der efter Omstændighederne maatte synes meest hensigtssvarende. Det videre faaer da afhænge af Directionens Overenskomst med det medicinske Facultet, under hvilket saavel Prof. art. obstetr. som Undervisningen ved Fødselsstiftelsen ifølge sammes Fundats (Gavebrevets 4de Post) henhører. — Naar den ær. Direction sluttelig har ønsket sig meddelt min Formening om, hvormange Barselpatienter der stadigen ville kunne optages i den interimistiske Fødselsstiftelse ved Frederiksholms Canal, troer jeg uden Hensyn til Sygeafdelingen at burde sætte 20 som det omtrentlige Middeltal. For dem, der som Følge heraf af Mangel paa Plads ikke kunne optages, maa vel den nugjældende Henviisning til Jordemødre i Byen, hvor ubehagelig den end er, vedblive.«

Bang holdt paa, at Skrivelsen passende kunde henlægges, men i et Møde (²⁸/₁₀ 45) vedtoges et Svar, hvortil Kjerulff forelagde Ud-kastet, givende Pennen frit Løb i Udviklingen af, hvad der var

blevet han Yndlingsidé, ikke mindst hans specielle Mistanke til Kandidaternes Virksomhed ved Stiftelsen:

»Naar Directionen i sin Skrivelse af 6te f. M. har udtalt sig om Nødvendigheden af, at Undervisningen i den kgl. Fødselsstiftelse underkastes visse bestemte Regler og i Overensstemmelse hermed har anmodet Dem om at meddele Directionen Forslag i den Henseende samt afgive Deres Betænkning om, hvorledes Overholdelsen af de Regler, som maatte blive givne, kunde sikkes, har Hr. Professoren selv væsentlig dertil givet Anledning ved i Deres Skrivelse af 5. Sept. at motivere Deres gjentagne Forslag om, at Underaccoucheuren maatte have Bopæl i den ved Frederiksholms Canal ny indrettede Stiftelse, derved, »at det var et til det, til de Fødendes Tarv, aldeles uundværlige Tilsyn med Candidaternes Eksplorationsøvelser nødvendigt Middel««. Directionen er vel forsaavidt gaaet noget videre i sin Synsmaade af denne Sag end Hr. Professoren, da den troede, at hvad der erkjendtes nødvendigt med Hensyn til Candidaterne ogsaa maatte behøves i Henseende til Læredøttrene, og dette mener man at være ganske grundet i Sagens Natur, thi ligesaavist som Misbrug kan tænkes udøvede af det ene, maa det ogsaa kunne skee af det andet Parti, og det saa meget meere, fordi den Garanti, man har i de førstmeldtes Kultur og videnskabelige Dannelsen, mangler aldeles ved de sidstnævnte. Men naar et Tilsyn erkjendes til de Fødendes Tarv »uundværligt«, saa forekommer det Directionen ganske øiensynligt, at det vil mangle væsentligt i Omfang, naar det skulde komme til at beroe paa Accoucheurens og Underaccoucheurens i denne Retning anvendte umiddelbare Virksomhed alene, thi Sagens Natur saavel som de flere Forretninger, disse Mænd have at varetage, medføre, at de endog med den forudsatte største Iver og Nidkjerhed, ikke kunne see og overvære Alt, hvad der paa Stiftelsen passerer. — De behøve altsaa nødvendigen til Udførelsen af et saadant Tilsyn Hjælpemidler, der ikkun kunne bestaae i passende reglementariske Forskrifter, og skjøndt det vel maa erkjendes, at det har sine Vanskeligheder at udfinde saadanne, som kunne være ret omfattende og derhos ei i mødende Tilfælde hæmmende, saa er det dog unægteligt bedre, naar det er muligt, i vigtigere Anliggender hellere at søge at opnaae noget, at stræbe at nærme sig Maalet, end Intet at udrette og opgive næsten Alt. At noget i den Retning maatte kunne opnaaes, paatvivle vi ikke. Hr. Professorens ær. Skrivelse af 24. f. M. leverer dertil meget brugbare Materialier, naar De nemlig i denne nærmere har anført den hidtil brugte Fremgangsmaade ved Explorationen. Naar nu dette i en Instrux eller Reglement nærmere udvikledes derhen, at hver enkelt Fødende i Reglen kun behandlede af visse bestemte Personer af Lærerpersonalet i Stiftelsen — at Enhver fik saaledes sin anviste Kreds at bevæge sig i — at alle Operationer med de Fødende derudenfor vare utilladelige og vilde paadrage Vedkommende Ansvar — at en Journal indrettedes, som nøie tilførtes, naar noget i den omhandlede Retning blev foretaget og i saa Tilfælde hvilket og — at det endelig blev gjort Overjordemoderen til Pligt at gjøre Anmeldelse til Accoucheuren eller Underaccoucheuren om enhver Afvigelse fra det Foreskrevne, som fandt Sted — saa forekommer det Directionen, at heri indeholdes et hensigtsmæssigt Grundlag for et Reglement eller Instrux for Undervisningen. — Læredøttrenes

Operationer med de Fødende kunne ikke blive Gjenstand for Optagelse i Journalen saaledes som Candidaternes, da den fornødne Skrivefærdighed ei der kan forudsættes, men det vilde maaskee og være mindre nødvendigt, naar hensees til, at Overjordemoderen meere er bunden til Fødestuerne end Lægerne, og at hendes Forhold til Læredøttrene er af en anden Beskaffenhed end til Candidaterne, hvorhos og den samme Foranstaltning indført her som med Hensyn til Candidaterne, at den ældre sættes ved Siden af den yngre, saafremt det forøvrigt efter de fixerede Tider for Antagelsen af Læredøttrene kunde skee, ikke vilde forskaaffe en saa ringe Garantie.

Directionen holder sig forvissset om, at naar efter disse antydede Grundtræk meere detaillerede Forskrifter udarbejdes, vilde ikke saa lidet derved være vundet, thi foruden at Enhver vidste, hvorvidt han turde gaae med de Fødende i sine Bestræbelser for at lære i Stiftelsen, saa vilde Misbrug ogsaa meget vanskelig kunne undgaae Opmærksomheden, thi efter den bestaaende Tingenes Orden kan Ansvar nu kun fordres i de Tilfælde, hvor denne eller hin udøvede Handling har medført positive Følger, anderledes derimod naar ved Udførelsen af det Foreslaede et simpelt Brud paa en given Regel kan medføre Tiltale, uden at det nødvendig behøver at godtgjøres, at dette Brud i Virkeligheden har ledet, skjøndt det kunde have ledet, til skadeligt Resultat for den Paagjældende. — For Undervisningen indsee vi ei, at slige Regler kunne være hæmmende, naar Accoucheuren gives Myndighed til i enkelte Tilfælde at kunne dispensere, og at en slig Dispensation ei kan sættes ved Siden af en aldeles fri Afbenyttelse af de Midler, som Stiftelsen tilbyder til Undervisning, indsees let, thi hiin har sine betegnede Grænser, men denne ikke, og Controllen for Accoucheuren og de Tilsynshavende i Almindelighed er langt lettere under en saadan Grændsebetegning end uden denne. Derhos vil det og vanskelig kunne modsiges, at en Journal, som i det Foregaaende nævnet, vilde frembyde et virksomt Middel til Controllen med dem, der undervises, ikke alene derved, at Alt hvad som foretages uden at være denne tilført var ulovligt, men og ved at den vilde sætte Accoucheuren i Stand til at kunne see og bedømme, hvad der med de Fødende var foretaget, og at corrigere for Eftertiden, hvad heri maatte befindes at have været urigtigt.

Det er imidlertid, som bemærket, kun Grundtrækkene til reglementariske Forskrifter, som her ere antydede, men de behøve en større Udvikling i Detaillen, hvilken Accoucheuren maa udvikle for Directionen, da Forholdet mellem denne og de ved Stiftelsen ansatte Embedsmænd er dette, at disse foreslaae, og Directionen videre handler og beslutter. — Vi tvivle ikke i mindste Maade om, at Hr. Professoren og Underaccoucheuren, som retsindede og ærekyære Mænd, samvittighedsfuldt vaage over de Fødenes Tarv og uden Hensyn til de forskjellige Stillinger i Livet, hvori Forsynet har sat disse, respectere deres Menneskerettigheder og Stiftelsens ophøiede Formaal at redde dem, som have været saa ulykkelige at være faldne, og det er derfor ingenlunde mod dem, vore Forslag ere rettede, men som ovenfor bemærket, for dem, for at de mulig ved disse Forslags Udførelse i større eller mindre Udstrækning kunne sættes i Stand til paa den efter vor Overbevisning fuldstændigste Maade at vedligeholde Oversigten, at føre Controllen med det dem Anbetroede, men ligesom det vistnok ikke lader

sig modsige, at det bør os at vaage over, at de Fødende ei paa nogen-
sommelst Maade præjudiceres ved Udøvelsen af den Undervisning i Stif-
telsen, som vi villigen erkjende hører andetsteds hen, saaledes maa det
ei heller lades ude af Betragtning, at os tilkommer Overtilsynet med
hvad der, de Fødende vedkommende, vedrører Stiftelsen, og at vi neppe
vilde gjøre denne Pligt Fyldest ved af personlige Hensyn at opgive dette
Tilsyn og berolige os med den Sikkerhed, Personligheder kunne indgyde.

Da nu, som Hr. Professoren bekjendt, det er besluttet, at Under-
visningen skal tage sin Begyndelse i den ny indrettede Stiftelse ved Frede-
riksholms Canal, naar denne kan aabnes, saa forekommer det os ogsaa,
at det vilde være det passende Tidspunkt at begynde med Indførelse af
en Orden, som vanskeligere lader sig tilveiebringe, naar Tingene først have
ved længere Tids Forløb vundet en vis Skikkelse, og vi derhos ikke
indsee, at Localiteterne kunne have nogen væsentlig Indflydelse paa de
Bestemmelser, som i den omhandlede Henseende maatte tages. Vi bede
derfor Hr. Professoren om at tage Sagen under fornyet Overveelse, men
dersom De skulde vedblive at være af den Mening, at en hensigtsmæs-
sig Bestemmelse ikke kan tages, førend at Stiftelsens Skjæbne endelig var
afgjort, saa maae vi udbede os en nærmere Udvikling af Grundene her-
for, thi vi ville da tage den videre Beslutning, om vi kunne tiltræde
Hr. Prof.s Mening om Udsættelsen, eller skulde foredrage det kgl. dan-
ske Cancellie Sagen til endelig Afgjørelse.«

Bang gjorde blot et Par Ændringer, »men vilde forresten ikke
undslaae sig ved at underskrive«, Withusen ej heller.

I sit Svar, 29. November, henviste Levy til, at det var ønske-
ligt at faa Sagen bragt til Afslutning inden den interimistiske Stif-
telses Aabning, men da den, dels ifølge sin Natur, dels »paa Grund
af flere mindre velforstaaede Punkter i hans og mindre klare Punk-
ter i Directionens Skrivelse«, let kunde lede til en vidtløftigere og
langvarigere skriftlig Behandling, foreslog han en mundtlig Kon-
ference i et Møde snarest, i det Haab, at Sagen saaledes hurtigst
og sikrest kunde afsluttes til Alles Tilfredshed. Trods Bangs
Protest fandt Mødet Sted 17. Decemb. i Levys ny Bopæl, og her
fik han Sagen stillet i Bero indtil videre, men lovede senere at
give en Betænkning, og det paalagdes Inspektøren at bringe Sagen
i Erindring under Behandlingen af Bygningssagen. Dens endelige
Afslutning skal senere omtales.

IX.

Fødselsstiftelsen ved Frederiksholms Kanal aabnes $\frac{8}{12}$ 1845. — Udfaldet af Fødslerne i Byfilioler og Alm. Hospital. — Reservejordemoder til den interimistiske Fødselsstiftelse. — Udbrud af Barsel-feber i denne. — Forhandlinger om Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade. — Kjerulffs Død. — Afslutning af den ved ham rejste Diskussion om Kontrol med Eksplorationerne. — Barsel-feber tvinger til at lukke den interimistiske Stiftelse og atter ty til Alm. Hospital. — Den aabnes atter for et ringere Antal Fødende. — Bränniche Plejebørns-læge. — Ændringer i Byggeplanen. — Levys Rejse til England. — Hans Rejse-beretning og ændrede Syn paa Byggesagen. — Direktionens og Sundhedskollegiets Stilling til denne. — H. C. Saxtorphs Indlæg om Stiftelsens fremtidige Benyttelse. — Direktionens Indstilling $\frac{10}{7}$ 1847 til Kancelliet angaaende Ombygningen. — Diskussion herom i Kancelliet. — Kgl. Resol. $\frac{4}{10}$ 1847 ang. Ombygningen og Stiftelsens Benyttelse. — Ændret Fortolkning (April 1848) af denne. — Stiftelsen i Amaliegade aabnet $\frac{20}{3}$ 1849. — Virksomhedens Genop-tagelse under ikke lyse Auspicer. — Ordningen af Undervisningen. — Hjemlige obstetriciske Arbejder i Tiden 1840–49.

Indflytningen i Interimsanstalten ved Frederiksholms Kanal blev af forskellige Grunde forsinket. I September maatte man anmode Fattigdirektionen om endnu at kunne disponere over Stuerne i Alm. Hospital til ultimo Oktober, og denne Frist maatte atter senere bedes forlænget, hvad ogsaa blev indrømmet, med Undtagelse af den store Spindestue, som Hospitalet forlangte ryddet; endelig sidst i November kunde man indbyde Sundhedskollegiet til at tage Lokalerne i Øjesyn, hvorefter Bekendtgørelsen om Anstaltens Aabning d. 8. Dec. 1845 for fritliggende ugifte Fruentimmer og gifte Koner, med behørig Attest fra vedkommende Fattigforstander, udstedtes.

Med synderlig lyse Forhaabninger var det nu næppe, man tog Bygningen i Brug. Muligt var Levy den, der mindst nærde Betænkeligheder, medens Bang ingensinde havde været synderlig stemt for den, hvad hans forskellige Udkast til andre Planer, deriblandt ogsaa en hel ny Bygning i Haven ved Frederiksholms Kanal, noksom tydede paa, og Withusen havde ogsaa haft Skrupler. I Betragtning af den Rolle, den fugtige, slette Grund havde spillet ved Bedømmelsen og Kritiken af den gamle Stiftelses mange uheldige Sider, var det jo paafaldende, at man ikke havde underkastet Jordbundsforholdene her en Undersøgelse, hvilket alt var paa-anke i en Artikel »Fødselsstiftelsen« 29. Marts i Ugeskriftet, der kritiserede Bygningens lave Beliggenhed »ikke langt fra en stor

Slamkiste og med en Kanal med stillestaaende Vand«, og det virker da ogsaa lidt overraskende et Par Maaneder før Indflytningen i No. 242 ved Frederiksholms Kanal at møde en Skrivelse fra Direktionen til Havneadministrationen angaaende Tilladelse til at flytte en i Ejendommens Port værende Slamkiste (!) til det ligeoverfor liggende Bolværk. Men navnlig de Erfaringer, der var høstede ved den i Aarets Løb iværksatte forskelligartede Forplejning af de Fødende, skulde næppe vække de bedste Forhaabninger for Fremtiden, vi skal i saa Henseende nævne Resultaterne, for hvilke der gjordes Rede dels af Levy, dels af Reservelægen Saxtorph.

I Slutningen af Oktober 1845, da alle de Ugifte havde født, der fra 28. Novemb. f. A. til 5. Maj havde meldt sig paa Kontoiret for at faa Pengehjælp til deres forestaaende Barselfærd (hvad jo ophørte efter 5. Maj), indberettede Levy, at Tallet havde været 475, hvoraf 56 var blevet anvist Steder i Byen hos Jordemødre, Resten, 419, havde selv sørget for Logis. Af disse Fødende, der altsaa efter anmeldt Fødsel var blevet tilsete af Stiftelsens Lægepersonale, var 2 døde i Byen, og 8 sendte til Hospitalerne, hvoraf 1 døde. Dette overordentlig heldige Mortalitetsforhold, 1 af 158 Fødende, maatte Levy, fra hvem Forslaget til denne Forplejningsmaade var udgaaet, notere med særdeles Tilfredsstillelse i Betragtning af »den ildevarslende Mistillid, hvormed det saavel i offentlige som private Kredse var blevet modtaget«. Man erindre Bangs Protest, straks Tanken kom op (s. P. 367), mod de elendige Huller, der vilde blive slige Fødens Lod at ty til. Skyggesiden ved Systemet var Levy dog ikke blind for; fraset det ofte besværlige Ekstraarbejde for Stiftelsens Lægepersonale, havde Forplejningen mange Steder været ussel, Hemmeligholdelsen var blevet krænket, »maaskee det ogsaa var at frygte, at mangen Pige gennem daarlige Jordemødre havde stiftet Bekjendtskaber og Forbindelser, der i moralsk Henseende kunde indvirke skadeligt paa hendes Fremtid«. Tilsynet med disse i Byen Forplejede havde været lagt i Saxtorphs Hænder, paa 6 Uger nær fra sidst i Januar til 21. Marts, da Underlæge Gottschalck var konstitueret som Reserveakkoucheur, mens Saxtorph havde Permission for paa Næsbyholm at assistere Baronesse Blixen Finecke ved dennes forestaaende Forløsning. I November modtog Saxtorph en Takskrivelse for sin fortjenstfulde Virksomhed i Filialerne og et Gratiale paa 100 Rdl.

Som tidligere nævnt blev man, da Afdelingen i Alm. Hospital efter 21. Maj (1845) var bleven udvidet og delvis taget i Brug for

Undervisningen af Læredøtre, snart nødt til paa Grund af Overfyldning ogsaa herfra at afvise til Byen og altsaa til Jordemødre i Hospitalets Nærhed. Fra 21. Juli til 7. December afvistes 85 Fødende, fordelt mellem 16 Jordemødre, og om denne Filialvirksomhed aflagdes Beretning af Saxtorph ($\frac{31}{12}$ 45). Resultatet var paafaldende daarligt, 8 var sendte til Hospitalerne og deraf 3 døde; trods kyndigere Opsigt og bedre Forplejning altsaa et langt slettere Udfald end for de ovennævnte 475 Fødende, der i den Henseende havde været stillet under de uheldigste Betingelser. Forklaringen hertil fandt Saxtorph i den i Løbet af kort Tid stærke Konfluks til de nævnte Jordemoderfilialer, hvor hverken Senge eller Lokale kunde blive ordentlig udluftede og rensede, hvad navnlig var Tilfældet i November, da Hospitalet havde forlangt Spindesalen tilbage.

Hvad dernæst Resultaterne af Virksomheden i Alm. Hosp.s Fødeafdeling ångik, da fremlagdes der Beretning om denne ogsaa fra Saxtorph (tillige publ. af Levy i Ugeskr. f. L. 1846, No. 8—9). Den faldt altsaa i to Perioder: fra $\frac{28}{11}$ 44 til $\frac{20}{5}$ 45 for et mindre Antal Patienter, og uden Undervisning, med 112 Fødende, hvoraf 4 døde (1 : 28) og for et større Antal, med samtidig delvis Undervisning, fra $\frac{21}{5}$ 45 til $\frac{8}{12}$ 45 med 301 Fødende, af hvilke 18 døde (1 : 17). — Et Resumé af disse Tal gav altsaa følgende Mortalitetforhold: for 560 Patienter, der havde født dels hos Jordemødre dels, og hovedsagelig, i selvvalgte Lokaler, 1:93, for 413, der havde født i Alm. Hospital, 1 : 19. Unægtelig maatte disse Tal bekræfte Direktionens Ytring i Skrivelsen 27. August (s. P. 403) til Kancelliet, at Hjælpen, der ydedes de Fødende, strængt taget ikke burde tildeles dem i en Stiftelse, og navnlig forstaar man dette pessimistiske Syn ved at se en Liste, som Inspektøren, paa Bangs Anmodning, $\frac{5}{8}$ 45 fremlagde til Oplysning om Sundhedstilstanden i Alm. Hospital, der bl. a. for Juli Maaned viste fra 3die til 23de 6 Barselbeberdødsfald efter et saare hurtigt Sygdomsforløb, hvad Raadmanden fandt »foruroligende«, og Bang ikke mindre i Betragtning af, at sligt skete i et Lokale, der var blevet udvidet til 2—3000 Kubikfod Luft for hver Seng; »saavist ikke under de bedste Forhaabninger flyttede man ind i Bygels Gaard«, sluttede Bang.

Andet Valg bød sig jo imidlertid ikke af Hensyn til Undervisningen for Studerende og Læredøtre, der maatte genoptages om end efter indskrænket Maalestok. Da Anstalten kun blev beregnet for 20 Fødende, maatte der altsaa fremdeles tyes til Filia-

ler hos Jordemødre i Byen, medens de Højtbetalende blev henvisede til Lokalet hos Md. Hein ved Holmens Kanal. I Mangel af forberedte Læredøtre maatte Md. Sachmann i den første Tid have Assistance til Betjeningen af de Fødende, og for Opinionens Skyld havde Levy anset det bedre hertil at antage et Par yngre Jordemødre fra Byen end, som først paatænkt, at engagere nogle af de i Alm. Hosp. udlærte Læredøtre; ved mundtlig Konference herom med Bang havde dennè ganske billiget det og givet sin Sanktion til, at der blev antaget et Par Hjelpejordemødre. Levy aftalte da med Md. Hammer og Md. Waltz, at de skulde holde sig rede til i en Maanedstid at yde Assistance, men da imidlertid et Par af de hos Md. Waltz sidst indlogerede Patienter som syge var blevet sendt til Hospital, ansaas det rettest indtil videre ikke at admittere hende. Disses Engagementer beredte nu Levy Ubehageligheder straks ved Indflytningen i det ny Lokale. Paa Aabningsdagen, 8. December, indberettede Inspektøren, at der paa Kontoiret havde indfundet sig et Fruentimmer, der navngav sig som Md. Hammer og fortalte at være antaget af Professoren som Jordemoder ved Stiftelsen, hvorom der ikke var tilgaaet ham nogen Efterretning, ligesom Etatsraad Bang paa Forespørgsel sagde, at han ikke havde givet sit Samtykke hertil, altsaa maatte han nu spørge Direktionen, hvorledes dette forholdt sig. Samtidig henledte han Opmærksomheden paa, at samme Professor ogsaa havde antaget en Madam Waltz som Jordemoder, men da denne havde betjent to af Stiftelsens Patienter, der for Barsefeber var sendte til Hospitalet, var det dog vel betænkeligt at tilstede hende Adgang i den ny Stiftelse.

Direktionen udbad sig altsaa Forklaring af Levy. Denne replicerede, efter at have forklaret Sagens Forhistorie, skarpt; det havde i høj Grad undret ham at se Etatsraadens Underskrift paa Direktionens Forespørgsel, skøndt det ganske vist ikke var første Gang, at »Hukommelsesfeil af lignende Art havde fremkaldt ubehagelige Forviklinger«, og derfor vilde det i Stedet for den ham meget tidsspildende skriftlige Korrespondance være langt heldigere, om mundtlig Konference mellem ham og Direktionen kunde finde Sted i bestemte maanedlige Møder. Bang kom med nogle ret flove Forklaringer, om hvad han kunde erindre af en Samtale med Levy, der vist maatte have misforstaaet ham eller hørt fejl, han maatte holde paa, at Forhandlinger med Akkoucheuren gik skriftligt; paa Frederiks Hospital maatte Overlægerne ogsaa afgive skriftlige Betænkninger, da de ikke havde Sæde i Direktionens

Møderne, hvilket det vel heller ikke var værdt at give Prof. Levy, tværtimod troede han det gavnlige at holde ham tre Skridt fra Livet.

Det afsluttende Svar til Levy gik altsaa ud paa, at den paa-beraabte Aftale med Etatsraad Bang maatte bero paa en Misforstaaelse, og at den fornødne Forretningsorden krævede en Henvendelse til Direktionen.

En Maanedstid efter meldte Levy, at Md. Hammer kunde dimitteres, da Læredøtrene nu var saa vidt forberedte, at de kunde begynde at betjene. For Md. Waltz blev der saaledes ikke Brug. Hvad angik de to fra hende til Hospitalet sendte syge Barsekoner indhentede Levy Erklæring fra Saxtorph, og støttet til denne hævdede han, »at de aldeles ikke havde frembudt noget af de almindelige Symptomer paa epidemisk Barseferber¹⁾.

Længe varede det ikke, før Sundhedstilstanden i den interimistiske Stiftelse gav Anledning til Bekymring. Den 18. Jan. 1846 meldte Levy, at medens til Dato 72 Patienter i bedste Velgaaende var udskrevne, var der i den sidste Uge indtruffet to Barsefeberdødsfald, og, hvad der navnlig vakte hans Uro, en 3die Patient var efter let og naturlig Fødsel nu til Morgen bleven betænkelig syg, »i Misstemning herover holder jeg det for min Pligt at bringe denne ubehagelige Efterretning til Directionens Kundskab«. Bang fandt det ikke foruroligende, han havde besøgt Anstalten til Morgen, og der var kun den ene Syge, Pladsmangel var der ikke, og Separationen var saa god som ønskes kunde, altsaa Sagen var vel blot til Efterretning. Direktionen tog det dog, navnlig paa For-

---

¹⁾ Det har i saa Henseende sin Interesse at kende Saxtorphs Beretning, der viste, hvor lidt han, og altsaa ogsaa Levy, var tilbøjelig til at udvide Rammen, for hvad der den Gang burde kaldes Barsefeber. Den første Pt. havde ligget sine 7 Dage hos Md. Waltz, inden hun sendtes til Fredr. Hospital. Efter en Placentaløsning, foretaget af Kandidat Adler, havde der været lidt Ømhed over Isbenet, som tabte sig aldeles, medens almindelige Febersymptomer vedblev. »Under hele hendes senere Sygdom i Hospitalet viste sig heller ingen Symptomer paa de almindelige epidemiske Puerperalaffektioner, ligesaa lidt som ved hendes Obduktion, som viste, at hun var død af en Pleuropneumoni«(!). — To Dage efter at denne Pt. var sendt til Hospital, modtog Jordmoderen den anden. Ogsaa hos hende blev der paa Grund af Atoni og Blødning gjort Placentaløsning (Kand. Collin); paa 2den Dag kom der Diarre, som med Remissioner vedblev under heftige Koliikmerter, Puls paa 136, men uden Ømhed af Underlivet, hvorefter hun sendtes til Hospital; efter 3 Uger var hun Rekonvalescent og skulde op, saa kom Dagen efter stærke Febrilia, hvorefter hun endnu (^{31/12} 45) var under Behandling.

anledning af Raadmanden, alvorligere; man indskærpede Levy paa alle mulige Maader at tage de Forholdsregler, han maatte anse nødvendige, og uopholdelig indberette, saafremt noget foruroligende af lignende Art maatte indtræffe. Den næste Bulletin, 11. Febr., fra Inspektøren lød paa, at fra Aabningsdagen til 5. Februar var af 143 Fødende 133 udskrevne, 10 indlagte paa Sygestuerne, hvoraf 3 døde, og to henlaa her, hvoraf den ene meget slet. Kjerulff beklagede, at Barselbeberen allerede havde vist sig i den ny Anstalt, men da kun 3 af 45 var døde, skønnedes for Tiden Intet videre at foretage; man tog det til Efterretning.

Lysere Tider kom ikke; da det halve Aar var gaaet, lød Inspektørens Beretning paa, at i Alt var indlagt 405 Fødende, hvoraf 375 udskrevne, 30 havde været indlagt paa Sygestuerne, deraf 10 døde, 1 henvist til Alm. Hosp. og senere død der. I samme Tidsrum var henvist til Jordemødre i Byen 103, hvoraf ingen havde været syge, saalidt som blandt de 25 hos Md. Hein indlagte. Dødsfaldene i Stiftelsen fordelte sig saa: i Januar 2, Februar 2, Marts 1, April 3 og Maj 2. De i Aarets sidste Halvdel ikke bedrede Forhold skal vi, med deraf flydende Følger, komme tilbage til, efter her først lidt nærmere at have omtalt Gangen i de Planer for Ombygningen af Stiftelsen i Amaliegade, hvis Paabegyndelse til Foraaret 1846 var blevet sanktioneret ved den kgl. Resol. af 12. Nov. 1845.

Som det vil erindres, akcepterede denne Levys Plan »med de Modificationer, som Directionen maatte finde fornødne«, og samtidig forespurgte Kancelliet, hvorvidt der tilkom Etatsraad Bang nogen Godtgørelse for Fraflytning af Lejligheden i No. 145. Spørgsmaalet faldt Bang ubehageligt, han bad, henvisende til Kongens Resol. af $\frac{12}{7}$ 1841 (s. P. 308), sine Kolleger snart blive færdige med det mindre humane Spørgsmaal »om« og kun debattere »hvormeget«; Withusens Forslag, at ogsaa de andre civile Stiftelser, i hvilke Bang var indtraadt som Direktør, skulde deltage med Stiftelsen i denne Udgift, frabad han sig paa det Bestemtteste.

Hvad nu de af Direktionen ønskede »Modificationer« angik, da drejede disse sig jo ulykkeligvis egentlig kun om den af Levy saa stærkt attraaede, men af Bang okkuperede, Embedsbolig, som man ønskede anvendt til Stiftelsens eget Brug, medens Levy skulde blive boende i Stueetagen i No. 144. Man udbad sig altsaa i saa Henseende hans Ytringer. Levys Svar $\frac{7}{1}$ 1846) gik ud paa, at han efter den samvittighedsfuldste Drøftelse af Sagen ikke fandt

Anledning til i noget væsentligt Punkt at modificere sit tidligere Forslag. Dette hvilede paa den Grundtanke ved Sammensmeltning af Bygningerne No. 143 og 144 at danne en i alle Henseender saavidt mulig fuldkommen og dertil udelukkende indrettet Hospitalsbygning, paa denne Idé hvilede hele Planens Ejendommelighed og alle dens Fordele, navnlig den da, at Skiftning og Separation af Lokalets enkelte Dele kunde ske etagevis, hvilket, som navnlig Erfaringen i den interimistiske Stiftelse havde vist ham, var af ganske anden Betydning end Separationen af enkelte Stuer i samme Etage. Deraf vilde være indlysende, at han ikke uden at opgiv hele Planens Grundtræk kunde gaa ind paa, at Stueetagen No. 144 unddroges Stiftelsen og anvistes ham som Beboelseslejlighed. Med Hensyn til Valget af saadan havde han intet andet Ønske, end at den ikke maatte komme i Kollision med den efter hans Overbevisning hensigtsmæssigste Indretning af Stiftelsen og overlod Bestemmelsen i saa Henseende ganske til Direktionen, hvad enten det blev i Stiftelsens Bygning eller til Leje i en nærliggende Gaard.

Efter Raadføring med Etatsraad Koch var det blevet overdraget Arkitekt Møller at være den med Byggearbejdet Tilsynshavende, og i et Møde 3. Febr. (1846) overdroges det ham at gøre sig bekendt med de gamle Bygninger, med Levys Plan og navnlig skaffe sig Kundskab om, hvorvidt en forbedret Varme- og Ventilations Indretning efter det af Franskmanden Duvoir nylig opfundne System kunde bringes til Anvendelse, for derefter at udkaste en Plan. Denne fremlagdes kort Tid efter og sendtes til Levys Betænkning med særligt Ønske om at høre hans Ytringer om, hvorledes der skulde forholdes med de syge Barselpatienter i Stiftelsen.

Levys Besvarelse gik ud paa, at i Almindelighed vilde det af Hensyn til de Syge være bedst at beholde dem i Stiftelsen, men i større Tal kunde det ikke forsvares at have dem liggende der, kun de sporadiske Tilfælde, thi under Epidemier maatte der evakueres. Hvad det sekundære Spørgsmaal angik, om de skulde ligge spredte eller samlede i egne Sygestuer, holdt han efter de ved Frederiksholms Kanal høstede Erfaringer paa det sidste. — Mod Møllers Plan havde han meget at indvende. Der var anvist Reserverelægen to smaa Værelser overfor en skummel Hospitalsmur (Stuen i Sidehuset No. 143), »en uanstændig Bolig for en Funktionær, hvis Stilling vel maatte betragtes som Inspektørens og Jordemoderens sideordnet«. Auditoriets Henlæggelse til »Koppe-

huset« i Haven vilde være et rent Misgreb, ganske absurdt baade overfor Læredøtre og Studerende, al klinisk Undervisning vilde være udelukket, han maatte bestemt protestere derimod, som og mod en Sygeafdeling paa 12—14 Senge i No. 145 1ste Sal (Bangs Lejlighed). Selv kom Levy med en medieret Plan, af hvis Enkelt-heder skal nævnes, at Mezanin Etagen i Forhuset No. 143, hvor Kandidatværelserne var, hævdedes, hvorved kunde vindes 3 Rum med 9 Senge og en Fødestue, Kandidaterne, hvis Antal »under Forudsætning af, at den for Tiden prøvede Indskrænkning af Explorationen skal vedblive«, ikke kunde tilraades højere end 4, anvistes Bolig i Stuen Sidehuset No. 143, den megen Passage tidligere op til 2. Etage ad alle Stiftelsens Trapper og Gange var ikke heldig, hvorimod de faa Studerendes Adgang i enkelte Timer om Ugen til det lige ved Hovedtrappen liggende Auditorium ikke syntes ham betænkelig. Til Sygeafdeling foresloges Størstedelen af Stuen No. 144 (hans egen Bolig), medens »Koppehuset« kunde anvendes til Tørre- og Desinfektionsanstalt.

Inspektøren fremlagde ($\frac{6}{8}$ 46) Betænkningen med sin skarpe Kritik. Han havde jo før (s. P. 360) protesteret mod de Studerendes Passage op ad Hovedtrappen og fandt det eneste passende Sted for Forelæsningerne at være Universitetet. Sin egen Bolig havde Levy jo ikke berørt, kun de bedste Værelser burde forbeholdes de Syge, altsaa paa det af Arkitekten foreslaaede Sted, Bangs Embedsbolig. Hvad der øjensynligt nærmest ansporede Inspektøren til Protest, var den af Levy dragne Paralel mellem Reserve-lægen og Inspektøren, hvori denne skimtede den Opfattelse hos Professoren, »at han var en Inspektøren overordnet Embedsmand«, hvad han bestemt maatte bestride, han anerkendte ikke andre Overordnede end Direktionen, Akkoucheuren betragtede han som sig aldeles sideordnet (!). Det var jo, med Affæren Md. Hammer i mente, ikke første Gang Inspektør Lunds spændte Forhold til Levy gav sig Udslag, men det af ham her fremdragne Rangspørgsmaal blev dog ikke Genstand for Behandling i det 13. Marts holdte Møde, hvor Arkitektens og Levys Udkast drøftedes, og som endte med en fuldstændig Desavouering af den sidstes Forslag, medens Møllers vedtoges, at altsaa Sygeafdelingen skulde være i Bangs Lejlighed, Levy blive boende i No. 144 Stuen, Auditoriet og Musæet henvises til Koppehuset og Reservelægen bo jævnsides Kandidaterne i Stuen Sidehuset No. 143. Arkitekten anmodedes da efter den saaledes ændrede Plan at forfatte Teg-

ninger med Overslag og konferere med Mekanikus Gamst²⁾ om Varme- og Ventilationsindretningen, hvorefter Kancelliet underrettedes om det Ophold, der havde foranlediget, at Byggeforandringerne ikke var paabegyndt i Foraaret, og anmodedes om Approbation paa, at der maatte tages fat paa det uvendige Murarbejde, da det absolut ikke blev muligt at faa Bygningen færdig i Sommerens Løb.

Bang fraflyttede sin Lejlighed i Maj (1846), og ved kgl. Resol. tillagdes der ham 600 Rdl. i aarlig Godtgørelse, at udrede af Stiftelsens Kasse, men ved forskellige Omstændigheder sinkedes paa ny Bygnings sagens Fremme. Arkitekten androg paa Henstand med Tegningerne, da han med Understøttelse af den Reiersenske Fond agtede sig til Paris for at studere det Duvoirske Ventilations-system, hvilket fandtes meget formaalstjenligt; Direktionens første Mand, Gehejmekonferentsraad Kjerulff, maatte af Helbredshensyn gøre en Baderejse til Udlandet, var fremdeles syg efter Hjemkomsten og døde den 22. August. I September udnævntes hans Eftermand, Konferentsraad Lange, Deputeret i det kgl. Kancelli og Overpræsident.

Kjerulff's Bortgang giver Anledning til at nævne Afslutningen paa den af ham saa ivrigt forfægtede Sag, Direktionens Tilsyn og Kontrol med Undervisningen i Stiftelsen, ganske særligt da Eksplorationerne. Som det vil erindres, fik Levy i Decemb. det forrige Aar Sagen stillet i Bero med Løfte om senere at komme med en Betænkning. Han forhastede sig ikke dermed trods gentagne Paamindelser fra Inspektørens Side, men at det havde været Kjerulff's Agt igen at faa Sagen rejst, viste en i hans Bo fundet, senere Inspektøren tilsendt, Koncept til en Skrivelse til Levy, hvori han, rekapitulerende Sagens Gang, betonedede, at skøndt det passende Tidspunkt til Foranstaltningens Iværksættelse, den interimistiske Stiftelses Aabning, nu var ubenyttet hengaaet, maatte Direktionen dog anse det uomgængeligt nødvendigt at erfare Levys Mening om de omhandlede Foranstaltninger. Formodentlig har Inspektøren ladet Koncepten tilgaa Raadmand Hansen, der synes at have været ikke mindre ivrig for at faa Sagen atter bragt frem. Der findes nemlig (under 17. Nov. 1846) følgende Betænkning fra ham:

---

²⁾ Efter Vejviseren 1844: »H. Gamst, Agent og Curator for Vajsenhuset, Ejer af et Klokketøberi samt Smedeværksted, Vestervold 216«. — Gamst var traadt i Forbindelse med det franske Selskab, der virkede for Installationer af det Duvoirske Varme- og Ventilations System.

Ved at gennemgaae, hvad der tidligere er passeret angaaende Kliniken paa Fødselsstiftelsen og navnlig angaaende reglementariske Forskrifter for Explorationen, er jeg blevet opmærksom paa, at Prof. Levy i sidstnævnte Henseende staar til Restance med en Betænkning, som han har lovet i et den 17. December d. f. Aar afholdt Møde, og at den afdøde Overpræsident i Anledning af dens Udeblivelse i indeværende Aar, formodentlig kort inden hans Reise til Udlandet, har conciperet en Erindrings Skrivelse, der findes iblandt hans efterladte Papirer uden at være afgaaet. At Sagen ikke bør hendøe men Prof. Levy opfordres til uden Henstand at indkomme med den lovede Betænkning, anseer jeg som en Selvfølge, men da det af hans tidligere Ytringer i Sagen kan forudses, at han vil erklære sig mod Anvendeligheden af et Explorationsreglement eller i alt Fald mod Muligheden af dets Overholdelse, maa jeg henstille til mine ær. Herr. Colleger, om der ikke i Erindrings Skrivelsen kunde henpeges paa visse Momenter for Controllen, paa hvilke hans Opmærksomhed i Særdeleshed kunde henledes.

Jeg erkjender villig, at det for mig ligger extra provinciam at gjøre noget Forslag i den Henseende, hvilket jeg derimod, saafremt Sagen iøvrigt findes udførlig, tillader mig at imødesee fra Directionens medicinske Medlemmer, og jeg skal saaledes indskrænke mig til at henstille, om man ikke i Forbindelse med Regler for Explorations Udførelsen — navnlig i Henseende til Maaden, Personerne, Betingelser og Gjentagelser — kunde bygge Controllen paa Grundlaget af en Journal, der maatte findes i ethvert Værelse for Barselqvinder, og hvori enhver explorerende havde at gjøre en Tilførsel, hver Gang Exploration var foretaget, saaledes at Alt sligt kunde sees, som og hvorvidt Reglerne vare overholdte. Tilsidesættelse af de i den Henseende givne Forskrifter maatte ansees med Mulkt og Overlægen daglig controllere Journalen med Vedtegning, om Noget havde været derved at erindre.«

Bangs Votum viste, at han dog fandt dette for graverende:

»Jeg har i et tidligere Votum yttret den Mening, at den specielle Angivelse af Undervisnings Methoden (Exploration o. s. v.) paa Stiftelsen ikke kunde eller burde fordres af Directionen, da denne lige saa vel her som ved et Hospital maatte overlades Overlægen; dersom man ikke tør stole paa ham i den Henseende, tør man vistnok heller ikke gjøre det i alle de andre. Jeg sætter mig i hans Sted — jeg vilde ved en saadan Anmodning finde mig krænket, da den maatte være et Beviis paa Directionens ringe Tillid til min Iver for at opfylde min Pligt — og hans Pligt er det jo ligesaavel at sørge for de Fødende som for de Studerende, desuden — vil han paa en Maade med Rette svare — Undervisningen henhører under Facultetet, hvem (efter sidste Induction af Facultetet) hele Stiftelsen er underlagt. Under alle Omstændigheder troer jeg ikke Tiden til »Erindrings-Skrivelsen« er beleilig.«

Withusen samstemmede, og skøndt Raadmanden fastholdt, at Reskr. ^{23/3} 1787 berettigede Direktionen til at have et Øje med »Øvelserne« i Stiftelsen, maatte han falde til Føje, og Sagen blev henlagt.

Der traadte nu imidlertid andre Omstændigheder til, der paa nok saa betænkelig Maade greb forstyrrende ind i Byggearbejdets

Fremskyndelse. Inspektørens Beretning om Sundhedstilstanden i Interimsstiftelsen for Trimestret Juli—Sept. (1846) lød paa 164 Udskrevne, 13 indlagte paa Sygestuerne, hvoraf 5 Døde; til Byen var afvist 41, hvoraf ingen Syge. Sidst i September tog Sygeligheden til i foruroligende Grad, den 2. Oktob. udtalte Levy sin Bekymring; han havde afvist saa godt som Alle til Byen, hvor hver Plads var optaget, og Tilstømningen paa den Tid af Aaret plejede at være stor. I et Direktionsmøde, hvor Overpræsident Lange første Gang mødte, vedtoges at anmode Levy om at træffe Foranstaltning til at leje flere Filialer, og Betalingen for Forplejningen blev paa Grund af Dyrtiden³⁾ forhøjet fra 5 til 6 Rdl. for hver Fødende. Men 12. Oktob. saa Levy sig nødt til at bringe Direktionen følgende Meddelelse:

»Den i forrige Uge begyndte Epidemie her i Stiftelsen har desværre i den sidst forløbne Uge ikke forandret sig, hverken i Character eller Intensitet. Foruden de 3 første Døde er iforgaars 1 død, 2 ligge i aldeles haabløs Tilstand, og 1 maatte paa Grund af begyndende Puerperalmanie ogsaa sendes til Alm. Hospital. Uvirksomheden af selv den meest indgribende Lægebehandling betegner Sygdommens maligne Character og lader neppe noget Godt vente for den nærmeste Fremtid. I Misstemningen herover kan jeg ikke længer finde nye Patienters Optagelse tilraadelig, selv med den i sidste Directions-møde vedtagne Indskrænkning, hvorimod jeg i det erfaringsgrundede Haab om, at den herskende Sygdomsconstitution efter nogen Tid kan mildnes eller ophøre, og i Analogie med Fremgangsmaaden i flere fremmede, navnlig engelske Fødselsstiftelser, troer at burde foreslaae Stiftelsens Lukning for 1—2 Maaneder. For imidlertid at give saadan Foranstaltning en saa lidt skrækkende Form som mulig skulde jeg tillade mig at foreslaae den ær. Direction, at den desangaaende uundgaelige Offentliggjørelse maatte erholde en Motivering af omtrent følgende Indhold: Da det (ifølge tidligere Beslutning) er befundet hensigtsmæssigt paa Grund af den interimistiske Fødselsstiftelsens indskrænkede Locale fra Tid til anden at lade Værelserne staae tomme til fornøden Rensning og Udluftning, har man nu efter henved et Aars Afbenyttelse af samme vedtaget fra idag og for nogen Tid at lade Locallet henstaae ubenyttet og imidlertid at komme de sig meldende ugifte Fødende tilhjulps ved Pengeunderstøttelse til fri Forplejning enten i deres eget Hjem eller paa de dem fra Stiftelsen anviste Steder i Byen. Naar atter Stiftelsens Locale kan tages i Brug, skal nærmere blive bekendtgjort.«

Forslaget tiltraadtes, og det vedtoges at anmode Kancelliet om Bemyndigelse til at lukke Anstalten i 1 à 2 Maaneder. I Skri-

³⁾ Denne gav i det følgende Aar Anledning til, at Brødpriserne ved kgl. Res. af $\frac{29}{4}$ blev nedsat i Tiden Maj til Oktober for særligt Trængende, der ikke hørte under Fattigvæsenet, og til Uddeling af Brødkort dannedes 3 Komitéer, hvoraf den ene fik Lokale i den ledige Fødselsstiftelse i Amaliegade (se »Kjøb. Adresse Comptoirs Efterretn.«, $\frac{5}{5}$ 1847).

velsen undgik man, ikke mindre end i det proponerede Avertissement, ethvert pessimistisk Syn paa Forholdene: indtil den 27. Sept. havde Sundhedstilstanden været særdeles god (!), men efter nævnte Dag, hvor Patienternes Tal udgjorde 19, var 5 blevne angrebne og alle bortrevne, derfor ønskede man i 4 til 6 Uger at rense og desinficere, saaledes som det paa fremmede Stiftelser var ganske almindeligt, at man lukkede en Tid, og det henstilledes, at Bemyndigelsen hertil ogsaa maatte gælde Fremtiden, for at der under lignende Forhold kunde handles med muligst Hurtighed. Det approberedes ved kgl. Resol. 16. Oktob., og Dagen efter henvendte man sig til Fattigvæsenet og bad om samme Velvillie som i 1844 for at erholde Lokale til de Fødende, der øjeblikkelig trængte til Hjælp og ikke kunde henvises til Jordemødre i Byen. Der indrømmedes 4 Værelser paa 1ste Sal i Duntzfeldts Gaard, de tre (8—10 Senge) til Fødende, det 4de til Jordemoderen, og som saadan valgtes Md. Richter. Overlæge Christensen fik Tilsyn med Afdelingen, og de ved Hospitalet ansatte Kandidater Schönning og C. A. Petersen fungerede som Underlæger.

Denne beklagelige ny Falliterklæring overfor Barselfebersvøben havde naturligvis ikke kunnet undgaa Offentlighedens Opmærksomhed. Trods Varsomheden i det af Levy redigerede Avertissement, der 17. Oktob. blev indrykket i »Adresse Comptoirs Efterretninger«, var Rygtet om, at det stod galt til ved Frederiksholms Kanal alt forinden sivet ud, hvad følgende Inserat i »Morgenposten« for 7. Oktober (1846) noksom viste:

»Vi troer at burde modsige et foruroligende Rygte om, at der skulde være udbrudt »Pest« i den ny Fødselsstiftelse ved Frederiksholmskanal. Vel er det saa, at der paa een Nat er død 3 Barselpatienter; men denne Omstændighed, der jo kan være ganske tilfældig, afgiver da ligesaa lidt Bevis for Tilstedeværelsen af »Pest«, som for at Prof. Levy skulde anvende nogen forkert Methode, hvorved Dødeligheden forsaarsages.«

Da Bekendtgørelsen om Lukningen var udstedt, rykkede »Morgenposten« (20. Okt.) frem med følgende puerile Artikel:

»Directionen for den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse har under 17de bekendtgjort, at den midlertidige Fødselsstiftelses Locale indtil videre skal henstaa ubenyttet, for at Værelserne kan underkastes fornøden »Rensning« og »Udluftning«, og at man imidlertid vil hjælpe de ugifte fødende Fruentimmer med Pengeunderstøttelse til fri Forpleining enten i deres eget Hjem eller paa de dem fra Stiftelsen anviste Steder i Byen. Det forekommer os, at denne Bekendtgjørelse ikke er synderlig skikket til at berolige Publikum eller tilintetgjøre det almindelig udbredte Rygte, at der skulde være udbrudt Pest i Fødselsstiftelsen, men hvad der især gjør ovennævnte Rygte foruroligende, er den Omstændighed, at da den

ny Fødselsstiftelse er beliggende paa et frit og luftigt Strøg ved Frederiksholmskanal, og der saaledes neppe kan være noget at udsætte paa Lokalet, saa fristes man til at give den Formodning Medhold, at Overlægen, Prof. Levy, mulig skulde anvende en forkert Behandlingsmaade, hvorved denne Dødelighed blandt Barselpatienterne foraarsagedes, saameget mere, som det ikke under nogen af de foregaaende Overlæger har været Tilfældet, at man 3 Gange i et kort Tidsrum har set sig nødsaget til at lukke Stiftelsen. Det hedder saaledes almindeligt, at Prof. Levy i sin Behandling af Barselpatienterne især er stærk i at anvende Sultekuren; der fortælles, at naar Barselpatienterne føle Tørst eller Madlyst, faae de hverken Vaadt eller Tørt, ikke engang en Smule Havresuppe, men derimod — Is paa Maven og Spanskflueplaster! At Spanskflueplaster og Is ikke er nogen nærende Føde for en hungrende Mave, og at Enhver, der skal stille Appetiten ved slige Lækkerbidskener, naturligvis maa døe af Sult — det siger sund Menneskeforstand. Vi har hidtil stedse hørt Prof. Levy omtales som en duelig og indsigtfuld Læge, hvorfor vi heller ikke kan troe, at han uden Føie skulde anvende bem. Sultekur i den Grad, som Rygtet fortæller, men da det slemme Rvøte nu engang existerer, saa formene vi, det vilde være ligesaa meget i Overlægens egen Interesse som tjene til Publikums Beroligelse at meddele fyldestgjørende Oplysning om: hvormange Dødstilfælde der i Alt har fundet Sted, og om den stedfindende Dødelighed hidrører fra en Epidem, thi det er dog altfor galt længere at lade det Rygte hengaae uimodsagt, at Patienterne døe af Sult.«

Naar »Morgenposten« ene rettede sine Ubehageligheder mod Levy, tog »Kjøbenhavnsposten« (20. Okt.) Sigte paa Direktionen:

»Directionen for den kgl. Fødselsstiftelse i Kjøbenhavn er igjen kommet i den sørgelige Nødvendighed at maatte afgive et yderligere Bevis for, at det hos os nu mangler paa al Energi og Kraft til at fremme ethvert større offentligt Foretagende, om end dets Uundværlighed er nok saa indlysende. For henvend 2 Aar siden var Dødeligheden paa Fødselsstiftelsen i Amaliegade blevet saa stor, at man ikke længer kunde forsvare det for Samvittigheden og Offentligheden at modtage Fødende i de usundt beliggende, fugtige og inficerede Bygninger. Paa samme Tid havde Dr. Kayser udgivet et Skrift, hvori han fremstillede Nødvendigheden af at anlægge og opføre en ny hensigtsmæssig indrettet Fødselsstiftelse paa et sundt tørt og luftigt Sted, for derved at undgaae en Dødelighed blandt de Fødende, som havde været større end noget andet Sted i Europa. Man læste dette fortræffelige Skrift med megen Iver, man indrømmede Sandheden af det deri Fremstillede, og det syntes, som om Alle vare enige i, at Forfatterens Forslag burde udføres, idetmindste fremkom der ingen væsentlig Indvending derimod. Men hvad er der siden gjort for denne i Menneskelighedens Interesse saa vigtige Sag? Det har maaske ikke manglet paa Ventilationer blandt de forskjellige Autoriteter, men til noget Resultat er man ikke kommet. Det man er kommet til, sees af en Bekjendtgjørelse i Adresseavisen i disse Dage. Deri offentliggjør Directionen, at den nu seer sig nødsaget til at lukke den interimistiske Fødselsstiftelse efter henvend et Aars Benyttelse, og naturligvis efter at Dødeligheden i den havde vist sig i en usædvanlig Grad. Denne interimistiske Fødselsstiftelse er en gammel Gaard paa en fugtig Grund ved en af Canalerne, som i ingen Henseende kunde siges at opfylde de Fordringer,

som efter hiin omsigtsfulde Forfatter maa gjøres til en velindrettet Fødselsstiftelse. Directionen siger selv, at Localet er »indskrænket«, altsaa er man paa samme Punkt som for 2 Aar siden, kun at man nu, i Stedet for een, har to gamle inficerede Bygninger, som man formodentlig har i Sinde at benytte skifteviis, saaledes at den ene bruges, indtil Dødeligheden deri tager Overhaand, hvorefter man lader Værelserne staae tomme for nogen Tid eller saalænge, indtil Dødeligheden i den anden fordrer en Rensning og Udluftning, og imidlertid kan ogsaa Alm. Hospital nu og da tjene som et tredie Supplement i Forening med private Steder. Hvis man havde opført to nye og hensigtsmæssige Bygninger til saaledes at skifte med, vilde det ikke have været for meget, naar man betænker, hvad der anvendes til andet Brug i mange Retninger, men tvertimod har man endnu ikke hørt noget Ord om, at en eneste saadan Bygning var paatænkt opført paa et sundt Sted i Staden f. Ex. paa Volden, og dog maa dette være en absolut uundgaaelig Nødvendighed, der ikke kan afbevises ved nogen Indvending, som lader sig forsvare for Menneskehedens Domstol. Hvilke Grunde, der hidtil have forhalet Paabegyndelsen heraf, skulle vi ikke kunne sige, men der er neppe Tvivl om, at det er de nærmest vedkommende Autoriteters sædvanlige langsomme Betænelighed, hvorpaa Planen er kommet til at sidde fast eller strande. Er det oekonomiske Betæneligheder eller Uenigheder, da ere de ligefrem uværdige, hvor Talen er om et saadant Øjemed, og er det Mangel paa Enighed med Hensyn til Indretningens Beliggenhed e. desl., da er det netop Beviis for, hvad vi i Begyndelsen af denne Artikel har sagt: Mangel paa Energi og Kraft til at fremme offentlige Foretagender, der paa en saa sørgelig Maade udmærker alle vore offentlige Autoriteter.«

Levy tog deraf Anledning til gennem Berlingske Tidende (23. Okt.) at retlede Publikum med Hensyn til Forholdene i den interimistiske Stiftelse. Fra dens Aabning til Septembers Udgang havde Mortalitetsforholdet kun været 1:40, et Resultat, der ikke blot langt overtraf det tidligere i vor Fødselsstiftelse (1 : 21) men ogsaa de fleste andre Stiftelsers i Udlandet. Efter at have omtalt Epidemien i den første Uge af Oktober motiveredes altsaa Lukningen saa: »at ildevarslende Erfaringer om den skadelige Indflydelse af Efteraaret efter meget varme Somre, samt Efterretningerne om nys stedfundne Epidemier i flere fremmede Stiftelser, maatte give den pludselige Forandring i Sundhedsforholdene en forhøjet Betydning«. Der henvistes til tidligere Epidemier i Stiftelsen af kort Varighed, der ikke blev omtalte, »fordi man lod Hemmelighedssløret hvile ogsaa over denne Side af Stiftelsens Virksomhed«⁴).

⁴) Frygten for at vække Uro hos Publikum havde ogsaa paa andre Omraader forhen givet sig Udslag. I 1827 androg Stadsfysikus, i København (A. Lund) paa, at der i Dødsanmeldelserne i de offentlige Blade ikke anførtes, at Vedkommende var død af Barselseber, for »ikke at vække Ængstelse hos Svangre«. Kancelliet, der tværtimod mente, at man ved at lægge Dølgmaal paa denne

Levys Redegørelse bevægede »Morgenposten« (²⁷/₁₀) til et nyt Overfald:

»Kjøbenhavnsposten No. 244 indeholder en Artikel, der omtaler de formentlige Aarsager til Nødvendigheden af at lukke den interimistiske Stiftelse og tillægger Direktionen for den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse Mangel paa behørig Kraft og Energi. Det er langtfra vor Hensigt at ville beskyldte Direktionen for at være i Besiddelse af bem. Dyder, men naar Forf. af hiin Artikel udelukkende tilskriver Bygningens Beskaffenhed og det indskrænkede Lokale den stedfindende Dødelighed, da troe vi, at hans Paastand trænger til en Berigtigelse. Den interimistiske Fødselsstiftelse, der har været i Brug siden 8. Dec. f. A., er indrettet i en Gaard, som blev kjøbt for 55 000 Rdl., har en fri og luftig Beliggenhed ved Frederiksholmskanal og er ingenlunde opført paa fugtig Grund, idetmindste spores der ingen Fugtighed i selve Bygningen. Denne (hvortil hører en Have) indeholder til Gaden 2 Stuer paa 5 Fag, 2 paa 3 Fag, 1 paa 2 Fag; til Gaarden: 1 Stue paa 4 Fag, 2 paa 3 Fag, 1 paa 2 Fag. Dertil kommer Sygestuer og nogle mindre Kamre. Uagtet man naturligvis vilde fordrer en større Rummelighed af en ny vel indrettet Stiftelse, saa kan Lokalet dog ikke med Føie kaldes »»indskrænket««, naar der tages Hensyn til, at det aldrig har været overfyldt. At man desuagtet paa Grund af »»Rensning«« og »»Udluftning«« har set sig nødsaget til efter saa kort Tids Forløb at lukke Fødselsstiftelsen under den nuværende Overlæges Bestyrelse, bliver saa meget mere paafaldende, som det ikke vides at have været Tilfældet inden Hr. Prof. Levys Ansættelse, og man fristes til ikke at ansee det cirkulerende Rygte for ugrundet, som siger, at Skylden mulig for en Deel kan tilskrives Behandlingsmaaden af Barselpatienterne, idet der ved Siden af Iglar, Omslag, Is, Spanskflueplaster osv. skal anvendes en stadig Sultekur, som ikke Enhver er i Stand til at udholde. I No. 247 af Berlingske Tidende har Prof. Levy rigtignok i Anledning af Rygtet om Epidemien i den interimistiske Fødselsstiftelse meddelt en »»nærmere Belysning««, men denne gaar kun ud paa at vise, at Epidemier er uadskillige fra Fødselsstiftelser og indfinde sig af og til i disse. Rygtet om, at den mod Barselpatienterne anvendte Behandlingsmaade mulig for en Deel kan tilskrives den stedfundne Dødelighed, er saaledes ei — som et andet Blad ei har undseet sig ved at insinuere — modsagt, endskjøndt der vistnok er al Grund til at fremkomme med behørig Oplysning i saa Henseende baade til Publikums Beroligelse, og for at Overlægens Forhold kan stilles

---

Dødsarsag let kunde vække end mere foruroligende Rygter, ønskede at høre Sundhedskollegiets Mening. Denne fandt Udtryk i Joh. S. Saxtorphs Votum, der, i Erkendelsen af, at et offentligt Forbud mod slige Bekendtgørelser kunde være uheldigt, henstillede, at vedk. Avisredaktører fik Paalæg om at formaa de Paagældende til at udelade Ordet »Barselfeber« i Dødsavtissementet. Naar Kancelliet havde henvist til, at de officielle ugentlige Dødslistes ikke lagde Skjul paa Tallet af Barselfeber Dødsfald, gjorde Saxtorph opmærksom paa, at man i Stiftelsen for et Aarstid siden havde vedtaget paa de ugentlige Anmeldelser herfra ikke at nævne Tallet af Døde, det kom først frem i Politikammerets Aarsliste. Kancelliet rettede sig derefter, og i Skr. ¹⁶/₁₀ 1827 til Politidirektøren anmodedes denne om at betyde vedk. Avisudgivere, at slige Avertissementer ikke kunde tilstedes.

i sit rette Lys. Vi maae forøvrigt benægte, at nære nogensomhelst Animositet mod Prof. Levy, hvem vi hidtil har hørt omtales som en Læge, der er i Besiddelse af stor Indsigt og Duelighed, men ligesom vi strax, da de foruroligende Rygter om Epidemie og »Pest« kom til vor Kundskab, ansaae det for Pligt at gjøre disse til Gjenstand for nærmere Omtale, saaledes skal vi ogsaa med Fornøielse være de Første til at optage en grundig og paalidelig Gjendrivelse af bem. Rygte, der har fremkaldt saa stor Ængstelse og Uro blandt Publikum.«

Denne ondsindede Agitation mod Stiftelsens Styrelse undlod ikke at gøre sin Virkning, saavel hvad Genoptagelsen af Virksomheden i Interimsanstalten angik, som med Hensyn til Hovedstiftelsens Fremtid. I førstnævnte Henseende syntes Levy nærmest at have givet Ævred op og foretrukket at skyde Ansvar og Afgørelse ud i en ubestemt Fremtid, selv om det skulde føre til Fødselsstiftelsens Nedlæggelse og en hel ny Form for dens tidligere Virksomhed som Læreanstalt. Den 19. Nov. sendte han nemlig Direktionen følgende Skrivelse.

»Da jeg formoder, at den mod Stiftelsen vakte Agitation i Publikum heller ikke er blevet uden Indflydelse paa den ær. Directions tidligere Bestemmelse, tager jeg saa meget mindre i Betænkning, paa samme Tid jeg tilmelder Directionen, at Sundhedstilstanden blandt de Fødende i Byen Intet lader tilbage at ønske, at udtale det som min Overbevisning, at det under de nuværende Forhold neppe kan være tilraadeligt igjen at aabne den interimistiske Stiftelse idetmindste ikke i dens tidligere Omfang. Jeg har fra Begyndelsen af betragtet denne Bygning som lidet skikket til længere Tids Afbenyttelse, den forrige sjældent milde Vinter lærte os, at man, naar ikke al Brug af Trækvinduer opgives, selv med største Opoffrelse af Brændsel ikke er i Stand til at vedligeholde en passende Temperatur i Barselstuerne, og fremfor Alt synes det mig i høi Grad betænkeligt ved flere uheldige Forsøg med ufuldkomne Palliativer at give Opinionen ny Vaaben ihænde mod en Institution, der ligesom alle andre Hospitaler kun kan bestaae ved Tillid fra Publikums og Lægers Side. Det er af disse Grunde, jeg kun kan tilraade at fortsætte det nuværende Forpleiningssystem for de Fødende, og det saalænge indtil en i alle Henseender fra den fornuftige Opinions Side uantastelig Bygning staaer færdig til Afbenyttelse og i Mellemtiden alene at benytte den interimistiske Stiftelse paa samme Maade som for Øjeblikket almindeligt Hospital nemlig til Indlæggelse for de faa Fødende, som uden tidligere Anmeldelse eller Forberedelse dertil overraskes af Fødslen.

Hovedvanskeligheden herfor, indseer jeg vel, ligger i den midlertidig afbrudte practiske Undervisning for Læger og Jordemødre, men ogsaa hertil lod sig en Udvej tænke, den jeg for de sidstes Vedkommende endog vilde foreslaae strax forsøgsviis at følge. Af de 12 for Tiden fra Landdistrikterne indsendte Læredøttre antager jeg, at omtrent 4 under den omtalte indskrænkede Afbenyttelse af den interimistiske Fødselsstiftelse her i Løbet af et Semester vilde kunne faae tilstrækkelig Leilighed til Praxis. De øvrige 8 Koner tænker jeg mig fordelte hos de 8 bedste af vore engagerede Jordemødre her i Staden (1 hos Md. Hein), navnlig hos saadanne

der have Plads til mere end en Patient, for der under vedk. Jordemoders og min Kontrol at erholde Leilighed til Fødendes Undersøgelse og Betjening. Hver Læredatter maatte da tillige tinges i Kost og Logi hos samme Jordemoder, være hende behjælpelig med Patienternes Forpleining og dagligen til bestemte Timer møde til Forelæsning her i Stiftelsen. — For Lægerne taber Afbrydelsen af Stiftelsens Virksomhed neppe noget af sin Betydning ved den Omstændighed, at der i de sidste Aar kun ere afgaaede meget faa examinerede Læger fra Universitetet, ogsaa kunde Betænkelighederne synes noget formindskede ved Lægeoppositionens egne gjentagne Raab om, at »det Udbytte for Undervisning og Videnskab, der kun kan vindes ved Offre af Menneskeliv, maa ansees altfor dyrekjøbt«, men dertil kommer endnu, at saafremt man for Alvor vilde saa, og Directionen vilde udrede de nødvendige Midler dertil, jeg aldeles ikke vilde ansee det ugjørligt uden Fødselsstiftelse at organisere en ambulatorisk Policlinik, der i Forbindelse med Explorationsøvelser paa Svangre vilde kunne blive meget lærerig for de Studerende, og hvormed i saa Fald et Forsøg i det mindste alt til Foraaret vilde kunne bringes i Stand. Ja, jeg maa tilstaae, jo tiere jeg af fornuftige Ikkelæger hører det Raisonnement, at det eneste stringente Resultat den offentlige Discussion om Fødselsstiftelsens Forhold kan lede til, er Ønsket om ingen Fødselsstiftelse, og jo mere allehaande Paastande om telluriske, miasmatiske og contagiose Indvirkninger forvikle Spørgsmaalet om Byggeplads og Byggeplan, desto mere har den Tanke vundet Betydning hos mig, om man ikke i Stedet for at opføre nye kostbare og dog i Realiteten usikre Bygninger i nogle faa Aar burde prøve en Undervisning efter den i sine Grundtræk angivne Plan, og senere efter Udfaldet tage videre Bestemmelse for Fremtiden.«

Bang maatte paa det Bestemteste fraraade Lukningen af Anstalten, der havde kostet Stiftelsen saa meget og var i saa god og brugelig Tilstand, den burde aabnes 1. Decemb., da den saa havde været lukket i 6 Uger; Direktionen maatte vise sig mere konsekvent end Akkoucheuren, »der lader sig for meget skrække af Bladene«; Udførelsen af dennes sidste Forslag var altfor problematisk. De andre Herrer vaklede; Withusen holdt paa 3. Maaneders Lukning, og Lange ønskede, i Betragtning af det store Ansvar, at høre Sundhedskollegiets Mening, men i hvert Fald Forhandling i et Møde med Levy. Det blev ved det sidste og her bestemtes, at Interimsanstalten skulde aabnes igen, saasart Lokalet i Alm. Hospital rekvireredes tilbage af Fattigvæsenet, og der skulde da ikke indlægges flere, end det hygiejnisk set kunde anses forsvarligt, og øjeblikkelig lukkes igen, hvis der kom Epidemi. Den 4. Decemb. meddelte Lange (som Direktør i Fattigvæsenet), at de 6 Uger nu var forløbne, og Stuerne i Alm. Hospital maatte rømmes, der maatte altsaa aabnes ved Frederiksholm Kanal, men han holdt bestemt paa, at det kun blev for Fødende af samme Kategori som nu sidst i Alm. Hospital modtagne, »hvilken Indskrænkning havde sin Retfærdiggjørelse i Nødvendigheden«. I sin videre Udvikling

heraf gjorde Lange sig nemlig til Tolk for ganske de samme Anskuelser om Undervisningens Fare for de Fødende, som Forgængeren Kjerulff var naaet til. Det var slemt at suspendere Undervisningen men end mere betænkeligt at begrænse denne til de faa Fødende, der vilde komme til at ligge i Anstalten, naar Levy fik Lov til at afvise, »det bliver mig nemlig mere og mere rimeligt, at Barsel-feber, idetmindste for en Deel, har sin Oprindelse fra Explorationen, og i den Henseende maae de Indlagtes Lidelse naturligviis forøges i omvendt Forhold til deres Antal«, hvad ogsaa Levy havde erkendt i sidste Møde, som det overhovedet forekom Lange, at Levy nu var mindre utilbøjelig end tidligere til at erkende Eksplorationens uheldige Indflydelse paa Barselkonerne og jo endog havde antydnet den Mulighed, at de gunstige Forhold i Dubliner Stiftelsen skyldtes den Omstændighed, at her ikke fandt Undervisning Sted.

Bang lod sig dog ikke rokke; Overpræsidenten havde ikke været med til at købe og indrette Gaarden ved Frederiksholms Kanal og vilde saaledes ikke faa Bebrejdelser at høre for at have kastet 100000 Rdl. bort til ingen væsentlig Nytte, der var ligesaa godt Barsel-feber i Stiftelser, hvor Undervisning ikke fandt Sted, altsaa han holdt uvægerligt paa at aabne Anstalten i samme Udstrækning som før. — Det blev omsider Withusens medierende Forslag, der samlede de fleste Stemmer, saa at Overpræsidenten og Bang maatte give Køb. Det vedtoges i Møde 7. Dec. (1846) og gik ud paa, at der ikke skulde modtages flere end 10 Patienter, saa at vekselvis og stadig Udluftning af Værelserne kunde finde Sted, at der foreløbig ingen Kandidater antoges til Undervisning, og at denne indskrænkedes til de nu i Stiftelsen værende Læredøtre, saa at disse kunde faa den højst nødvendige Øvelse for deres fremtidige Bestemmelse. Den 9. Decemb. bekendtgjordes i Adresseavisen, at Anstalten aabnedes den 12te, og de, der ønskede at tage den i Øjesyn, kunde erholde Adgangskort paa Kontoret i Amaliegade.

Mod Direktionens højst mærkelige Beslutning, at der ingen Kandidater skulde antages, maatte Levy selvfølgelig opponere. Han gjorde opmærksom paa, at det ikke lod sig realisere; man kunde ikke have en Stiftelse uden Patienter, men heller ikke uden Kandidater. Der maatte være Lægehjælp paa Stedet og Tilsyn med de Fødende i Byen, altsaa Et af To, naar ingen Kandidater gratis maatte antages til Undervisning, maatte han have lønede. Man synes at have indset Fejlgrebet, thi 12. December, samme

Dag, Anstalten aabnedes, tilskrev Direktionen Levy, at Kandidaterne Weywadt og Bentzen straks skulde have Adgang, og i Januar, efter Bentzen, Schleisner, samt at der skulde antages en lønnet Kandidat til at tilse Plejebørnene i Byen. Den sidste Plads søgtes af Friis-Jespersen, Brünniche og Gade; Levy holdt paa den første, der var ældst og Distriktslæge ved Fattigvæsenet, men man frygtede for, at det vilde blive ham uoverkommeligt som Fattiglæge at besøge de mange syge Børn i Byen, og Resultatet blev, at Brünniche fik Pladsen med Bolig paa Plejestiftelsen (11. Jan. 1847).

Ansættelsen af denne sidste Funktionær, der egentlig ikke skyldtes Initiativ fra Levys Side, var nærmest en Følge af Saxtorphs Misfornøjelse med sin Stilling og et deraf flydende lidt spændt Forhold til Levy. Saxtorphs Forretninger, forinden Interimsanstalten ved Frederiksholms Kanal toges i Brug, havde jo omfattet Tilsynet med de Fødende i Filialerne, hvor Kandidaterne Collin og Adler havde assisteret ham, med Plejestiftelsen og Plejebørnene i Byen. I sin Indberetning for Aaret 1845 til Direktionen havde han rettet en ret skarp Kritik mod Ammestuerne, der »i Stedet for at findes i den af Stiftelsens 3 Gaarde, som med gylden Inscription baade indvendig og udvendig betegnedes som »Pleie Stiftelse for nyfødte Børn«, nu var indskrænket til en Mezanin Etage i Gaarden No. 145«; ogsaa Plejebørnenes Tilstand i Byen ankede han over. Hertil var nu kommet hans Nærværelse ved Kandidaternes Eksplorationer i Interimsanstalten, saa at han følte sig overbebyrdet. Levy tilbageviste ret værdigt det mindre Passende i Formen af Saxtorphs Kritik, som kunde være undgaaet ved en mundtlig Konference; Saxtorphs Syn paa Ammestuerne, der jo nu spillede en ganske anderledes underordnet Rolle end i Fortiden, var ukorrekt, tidligere husede de alle de uægte Børn, der skulde udsættes i Pleje, nu var de kun et Forplejningssted for de faa Børn, hvis Mødre var døde eller syge, og et Rekreationssted for de ugifte Fødende, der paa Grund af Svækkelse ikke straks kunde udskrives. Han betragtede Saxtorphs Beklagelser som »Udtryk for en hypochondrisk Stemning«. I Direktionen saa man dog med lidt andre Øjne paa Beretningen og mente, der burde være Assistance ved Tilsynet med Børnene, som det ogsaa nu beklagedes, at man havde givet efter og ladet Saxtorph faa Bolig ved Frederiksholmskanal.

I November, da det stundede mod Enden af dennes treaarige Funktionstid (han ansattes jo i Maj 1844) søgte han om Prolongation og Bolig som gift. Han henviste i Ansøgningen til, at Re-

servelægeposten tidligere havde været saaledes udstyret, at ældre Mænd derved kunde finde en tilfredsstillende Ansættelse paa længere Tid, men ved hans Forgængers Tiltræden blev Boligen saa indskrænket, at kun en ugift Mand kunde tiltræde den, og derved statueredes det Princip, at Stillingen blev aldeles temporær, hvorfor ogsaa den første, paa disse Vilkaar ansatte, Mand søgte sin Afsked, inden Ansættelsestiden var udløben. Levy anbefalede Prolongationen, uden at dog derved Postens 3aarige Natur burde opgives, for ham selv vilde det være kært, »selv om det indenfor Stiftelsens Gebet vilde være mindre nødvendigt, da jeg saa godt som altid selv leder de vanskelige Fødsler og ialfald hidtil har havt en Overjordemoder, der i Erfaring overveier enhver Reserve-læge« (1). Meningerne i Direktionen var delte, og der blev foreløbig Intet afgjort.

Kort inden Virksomheden genoptoges ved Frederiksholmskanal (12. Dec.), havde Levy indsendt en Ansøgning til Direktionen, at der maatte andrages hos Kongen om Permission for ham og den fornødne Understøttelse til en Rejse i Udlandet. Det var Ønsket om nærmere Kendskab til de nyeste engelske Fødselsstiftelser, navnlig General lying-in-hospital i London og den i sine Resultater saa mærkelige Dubliner Anstalt, der ansporede ham hertil, nu da Reformerne ved Stiftelsens Ombygning og den deraf betingede Omformning af Undervisningsvæsenet jo sikkert maatte finde en Afgørelse i Løbet af den tilstundende Vinter. Ansøgningen fandt Direktionens fulde Billigelse, kun fandt Lange det af mindre Interesse, at Levy vilde besøge Dubliner Stiftelsen, »da Barselbeberen jo ogsaa havde vist sig der«. Kongen bevilligede 800 Rdl., og kort efter Nytaar tiltraadtes Rejsen.

Naar Levy havde bestemt sig til nu at realisere denne længe af ham nærrede Plan »trods alle en Vinterreises Ubehageligheder«, dreves han maaske dertil af Ønsket om for en Tid at vende Forholdene herhjemme Ryggen, pinlige som de saavist var blevne for ham, men mulig ogsaa det Haab har dæmret for ham, at han i de fremmede Forhold kunde faa Øje for nye Ideer eller Udeveje til Gennemførelse af den saa vanskelige Opgave, der forelaa, om hvis rette Løsning han aabenbart selv var begyndt at blive tvivlende. Det sidste turde vel allerede skimtes gennem hans Forslag (¹⁹/₁₁ 1846) om i et længere Tidsrum at standse Stiftelsens Virksomhed og hjælpe sig med en Slags poliklinisk Undervisning, et Omslag, der vistnok kun kunde finde sin Forklaring i hans Forstemning over Pressens Angreb paa ham personlig og Frygt for

at trodse Opinionen, men at den Polemik, der var rejst mod ham og Direktionen — og som ydermere fandt en Støtte fra Lægekredses Side (Ugeskr. f. Læger som Repræsentant for Philiatrien) — i ikke mindre Grad greb forstyrrende ind i de Planer, man nu mente at være naaet til Enighed om, hvad Stiftelsens Ombygning og Fremtid angik, viste sig snart.

Det blev Bang, der i saa Henseende først dokumenterede Direktionens Vaklen. Den 5. Nov. (1846) havde han sendt sine Kolleger følgende Ændringsforslag, affattet i den ham egne Hyrdebrevstil:

»Selv om Bladene ikke opfordrede os, vilde det dog være nødvendigt, at vi snart eller rettere snarest discutere om Fødselsstiftelsens Fremtid, og troer jeg det gavnligt som en Ledetraad ved Discussionen at forudskikke nogle skriftlige Momenter, hvorom vi muligen alle ere enige.

1) Flere Barselkoners samtidige Ophold i een og samme Bygning danne efter kortere eller længere Tids Forløb et Sygdomsstof (Miasma), hvoraf opstaaer »Barsel-feber«, af denne udvikles igjen et Smitstof (Contagium), der bidrager til Feberens større Udbredning og Intensitet. 2) Hvormegit end Bygningens Beliggenhed og Indretning virker til Miasmaets tidlige eller voldsomme Udvikling, er det ved senere Aars Erfaringer beviist, at selv de bedst beliggende og indrettede Anstalter ikke fritages for Barsel-feber. 3) Fødselsstiftelser, som Udgangspunkter for denne, maae altsaa befordre Mortaliteten, gjøre det ofte i en foruroligende Grad og bør saaledes ikke existere. 4) Men Mortaliteten forøges ikke mindre blandt Fødende — og spæde Børn tillige — naar der mangler disse den fornødne Hjælp af vel øvede Læger og Jordemødre. 5) Til disses Uddannelse kunne Fødselsstiftelser ikke undværes, de blive altsaa et nødvendigt Onde, hvorved et større undgaaes, dog maa det gjøres saa ringe som muligt. 6) Derfor bør ingen Fødselsstiftelse være større end der behøves til Undervisning og Uddannelse af de i Forhold til Landets Tarv nødvendige Læger og Jordemødre. 7) I en saadan sørges for, at Miasmaet a) ikke udvikles; hvis det er skeet, da b) at dets Udvikling i Tiden standses, og c) det selv tilintetgjøres. 8) Dette skeer ved a) til visse Tider af Aaret i nogle Uger at holde Anstalten lukket, b) lukke den, saasnart Sygdommen begynder at yttre sig, c) aabne den først efter at en fuldkommen Rensning er skeet. 9) Tiden, inden hvilken den lukkede Anstalt atter bør aabnes, bestemmes af a) Sygdommen; hvor denne var heftig og havde været længe, da maatte Lukningen ogsaa være længere, kortest kunde den være, naar den benyttedes som et Forebyggelsesmiddel, b) Fødselsstiftelsens Beliggenhed og Indretning; jo slettere disse, desto mere var at rense, desto længere maatte der holdes lukket.

Hvis ovenstaaende er sandt, hvilket jeg formener, maa Directionen stræbe at faae den engang approberede Plan forandret derhen, at Sengen-tallet formindskes fra 75 til 50 eller 40, hvilket er tilstrækkeligt til Undervisningen, at altsaa kun »Ikkebetalende« optages (dog ogsaa 4—5 Senge staae til Høitbetalende, hvilket af særegne Grunde bør skee). For at forebygge Miasmaets Udvikling maatte tages den faste Bestemmelse,

at Stiftelsen var lukket 2 Gange aarlig, to Maaneder ad Gangen, og kun afbenyttedes til Undervisning 4 Maaneder ad Gangen. Under Lukningen, der ogsaa maatte finde Sted, naar en Sygdom udbrød, maatte enten den mindre Anstalt ved Frederiksholms Canal benyttes, eller, hvis det be- fandtes for kostbart at beholde denne, da de Fødende henvises til egen Forsorg eller til Jordemødre i Byen, paa den Maade som nu skeer. Men — der maatte tillige være et eller andet Sted et mindre Locale, hvor de, som nu optages i de laante Stuer paa almind. Hospital, kunde indlægges. Hvor meget der end taler for Bibeholdelsen af en mindre Anstalt, der altid kunde staae færdig, som den ved Frederiksholms Canal, og hvor gjerne jeg vilde stemme derfor, er jeg dog bange for, at Bekostningerne vilde være for store, og mener jeg, at der vilde være mindre Inconvenienser forbunden med det andet Alternativ, naar det for Ex. blev en Regel, at Stiftelsen kun stod aaben Mai—September og Novemb.—Marts, og at de, som skulde føde i de andre Maaneder, ikke der kunde faae Ophold.

Hvor meget Grundløst der er i Klagerne mod Directionen, kan det ikke nægtes, at vi bør saasomt som muligt faae noget udrettet, og troer jeg at vi — hvis vi ikke driste os selv til at bestemme Forandringerne — bør skrive til Cancelliet, udvikle Grunden, hvorfor vi ikke ere komne videre, dernæst andrage paa en saadan Modification i Planen, at Fødselsstiftelsen indskrænkes (og mulig derfor anføre nogle af de ovenn. 9 Punkter), endelig gjøre det bekjendt med den Maade, hvorpaa vi haabe at kunne forhindre Sygdommens Udvikling. — Hvad jeg her foreslaaer, kunne vi gjøre strax og bør gjøre det, thi have vi først denne Bestemmelse — der tildeels er overensstemmende med Sundhedskollegiets Anskuelse i een Retning — kunne vi roligere arbejde fort og — skeer dette med Raskhed, derved bedst svare paa Bladenes Invectiver.

Naar mine Colleger have gjennemlæst dette og anset det værdigt en nærmere Overveielse, maae vi vel i et Møde afgjøre, hvad der bør skee.«

Dette blev holdt (^{12/11} 46), og Bangs Udkast vedtaget, men med enkelte Modifikationer: at Sengenes Antal i begge Etager skulde bestemmes til 25 for Fritliggende og 5 for Betalende, at 1ste og 2den Etage i Sidefløjen (No. 143) skulde indrettes til Enkeltværelser, og i Stueetagen her skaffes Plads til Auditorium og Musæum, samt Bolig for 4 Kandidater, 1ste Salen i 145 (Bangs Lejlighed) indrettes til Sygeafdeling, hvilken Plan, efter at Akkoucheurens Erklæring var indhentet, skulde forelægges Sundhedskollegiet og Fakultetet.

Sin Kritik (^{22/11}) af Forslaget indledede Levy med at hævde, at hvilken Plan end valgtes, maatte det være af største Vigtighed, at Sundhedskollegiet hørtes. Dettets tidligere Erklæring, i Forbindelse med polyteknisk Instituts Betænkning, vilde ellers kunne benyttes som Tilholdspunkt for en stadig Opposition mod Stiftelsen, baade blandt Lægfolk og Læger, hvormed den ingenlunde kunde være tjent, selv om han maatte bekende, at den hele An-

skuelse om Grundens Indflydelse paa Sygeligheden syntes at hvile paa temmelig løse Argumenter. Aabenbart var det nu blevet Levy magtpaaliggende at have Sundhedskollegiet, »den Autoritet, der nu en Gang bestaaer som øverste Instants«, til Rygstød. Hvad Planen ellers angik, paaviste han, at man havde beregnet Senge-nes Antal for lavt; Enkeltstue Systemet ønskede han udvidet og-saa til Forhuset, derved vilde man komme de private Forhold saa nær som muligt, og Fødestuer kunde undværes, endelig vilde man, naar hver Læredatter havde sine 2—3 Enestuer at betjene, med ganske anderledes Sikkerhed kunne vaage over »alle Kon- tagiositetshensyn, hvis Indflydelse vel i Almindelighed bør betviv- les men ikke i alle Tilfælde bestemt kan afvises«. Naturligvis var Forslaget om Sygestuernes Henlæggelse til den attraaede Embeds- bolig ham imod; en Samliggen af flere Syge i store Stuer var inhuman og ganske uforsvarligt »at lade den Enes Dødskamp være til Skue for Flere«, de Syge burde ligge i smaa Enkeltstuer. Den hidtil brugte Undervisningsmetode kunde jo ikke uden Over- last for Patienterne bestaa ved det indskrænkede Antal Fødsler; for Læredøtrenes Vedkommende kunde den vel til Nød gennem- føres, men hvad Kandidaterne angik, kunde han foreløbig kun proponere i Lighed med fremmede Klinikker, til Eks. i Berlin, at gøre Eksploration paa Svangre og ambulatorisk Praksis til Basis for Undervisningen, i Forbindelse med skiftevis Overværelse af de i Stiftelsen forefaldende operative Forløsninger. Det Hele var dog kun et svævende Program, hvis detaillerede Ordning han endnu ikke kunde overse, og hvorom ogsaa Fakultetet maatte høres.

Forinden man altsaa hos Kancelliet vilde andrage paa Mo- difikationer af den i Novemb. d. forr. Aar kgl. approberede Plan til Stiftelsens Ombygning, udbad man sig da Sundhedskollegiets Betænkning over samme og gav et Resumé af de Omstændigheder, der havde foranlediget den foreslaede Ændring, deriblandt da fornemmelig det beklagelige Faktum, at Stiftelsen ved Frederiks- holms Kanal ikke var blevet forskaanet for Barselseber, »saalidt som flere udenlandske, især de tvende, hvis høje og tørre Belig- genhed fornemmelig rostes« (Prag og Dublin). Selv om Fødsels- stiftelser altsaa i Almindelighed maatte anses for utilraadelige, var man jo, tvunget af Nødvendighed, for Undervisningens Skyld nødt til at etablere en efter dette Øjemed indrettet, og i saa Henseende fremlagdes da Planen om den til 30 Fødende indskrænkede Stif- telse, der skulde holdes lukket 2 Gange om Aaret i 4 à 6 Uger,

suppleret med Værelser hos Jordemødre og selvvalgte Lokaler samt en Filialanstalt, hvortil Ejendommen ved Frederiksholms Kanal foreløbigt kunde beholdes. Naar da Stiftelsen i Amaliegade var udvidet med det ny Korridorsystem, Ventilationen i samme forbedret og Grunden udtørret, haabede Direktionen, at Barselmiasmaets Udvikling skulde hindres.

Sundhedskollegiets Svar (^{8/12}) gik foreløbig ud paa, at det først maatte have en fuldstændig og detailleret Beretning om den interimistiske Stiftelses Forhold og Virksomhed i den Tid, den havde været i Brug, og i saa Henseende udbad man sig Besvarelse af en hel Række Punkter, deriblandt ret intrikate, som hvorvidt Overførelse af Smitte kunde eftervises eller antages at have fundet Sted enten ved Lærlinge, Opvartningspersonale eller hvilket som helst andre Ledere, hvorvidt den anvendte Lægebehandling havde vist sig virksom til at forebygge eller helbrede Sygdommen etc., og paa lignende Maade ønskedes Forklaring om de i Byen forplejede Patienter. Der afæskedes altsaa Levy Forklaring, men Kollegiets Eksamination har vistnok været ham ubehagelig. Dertil kom en i Anledning af de fra Kontoiret forlangte Oplysninger ret skarp Kontrovers med Inspektør Lund, der først havde nægtet ham de nødvendige Optegnelser. Inspektøren støttede sig til, hvad der var passeret for et Aarstid siden, hvor i et Direktionsmøde det Spørgsmaal var fremme, hvorledes de Oplysninger om Dødeligheden i Stiftelsen, som Levy og Kayser havde bragt frem, var kommet Vedkommende i Hænde⁵⁾, og at der i den Anledning var givet ham den udtrykkelige Ordre ikke til Nogensomhelst at meddele Oplysninger om Stiftelsen uden Direktionens Samtykke. At Stiftelsens Overlæge ikke skulde have Adgang til statistiske, økonomiske Meddelelser fra Kontoret, var naturligvis en uholdbar Position, og Inspektøren fik da Ordre til uvægerlig at meddele Levy det Forlangte, men da Tiden til Rejsens Tiltræden nu var stærkt fremskreden, meddelte Levy Direktionen, at han ikke kunde faa Stunder til en videnskabelig Betænkning, hvad han agtede at meddele Sundhedskollegiet. Denne Undskyldning, der syntes end mere krænkende derved, at Levy selv vilde henvende sig til Kollegiet, kunde Direktionen ikke lade passere, Bang fandt, at saadan Opførsel fortjente en alvorlig Irettesættelse og fik de andre Herrer

⁵⁾ I den Henseende kan bemærkes, at Kayser selv gjorde opmærksom paa, at han for Alm. Hospitals og Fødselsstiftelsens Vedkommende skyldte disse Anstaltens Direktør, Etatsraad Bang, de paagældende Optegnelser.

med til at forlange Svar uopholdeligt inden Rejsen. Levy maatte altsaa give Køb, de forlangte Oplysninger tilligemed Saxtorphs Redegørelse for Filialernes Virksomhed sendtes Kollegiet, men da dette erfarede Levys Rejse og Hensigten med samme, fandtes det rigtigst at oppebi hans Hjemkomst, før man ytrede sig.

En Ugestid ind i Januar 1847 drog Levy altsaa til England, og det blev saaledes kun en kort Tid, der levnedes ham til at se Virkningerne af Interimsanstaltens Lukning og Rensning, men lang nok til paany at høste triste Erfaringer og bitter Skuffelse ved Barselbeberens fortsatte Indgriben. Ordningen var jo bleven den, at kun 10 Patienter indtoges ad Gangen, de indlagdes i den ene Halvdel af Stiftelsen, mens den anden stod tom til Udluftning, Resten, der kom, før de 10 havde født, henvistes til Jordemødre i Byen. Allerede af det første Hold, mellem 12.—21. Dec., Indkomne, var 3 blevet angrebet af Barselfeber og 1 død, og af det næste Hold, efter 26. Dec., var 1 blevet syg. Med sædvanlig Præcision benyttede »Morgenposten« Lejligheden til et nyt Overfald paa Levy, inden denne drog bort, idet der Nytaarsaften var indrykket følgende Artikel:

»Efter at den midlertidige Fødselsstiftelse ved Frederiksholms Kanal var blevet behørig »udluftet« og »renset«, har der samstedt i det Hele kun været 10—12 Barselpatienter, altsaa ikke flere end at man har kunnet anbringe een Patient i hvert Værelse og saaledes uden Vanskelighed forebygge Epidemi og Smitte. Trods dette ringe Antal er der ikke desto mindre atter forekommet et Par Dødsfald. Eftersom det nu paa ingen Maade gaar an at give det »udluftede« og »rensede« Lokale Skyld for denne paafaldende Dødelighed (1 af 6)⁶⁾, maa samme altsaa enten tilskrives tilfældige Omstændigheder — hvilket vi baade haabe og ønske — eller ogsaa den mod Fødselspatienterne anvendte Behandlingsmaade, hvilket vi hverken ønske eller haabe. Overlægen Hr. Prof. Levy har ikke fundet det Umagen værdt at berolige Publikum med Hensyn til det foruroligende Rygte om stræng Sultekur, Iglar, Is, Spanskflueplaster osv., hvilke Rygter naturligvis have faaet større Tiltro, fordi de ei er blevet modsagte. Maaskee har Hr. Professorens ikke anset det for raadeligt at røre videre op i den Sag. Directionen for den kgl. Fødsels- og Pleiestiftelse har heller ikke fundet sig foranlediget at paalægge Overlægen at fremkomme med behørig Oplysning i saa Henseende, om det er fordi bem. Oplysning ifølge dens Natur mere vilde forurolige end berolige, skal vi lade være usagt. Som

⁶⁾ I en senere Artikel (№ 47) maatte »Morgenposten« berigtige sin Vildfarelse, der var af de første 12 Patienter ikke død 2, men kun 1; senere havde nogle været angrebne af Barselfeber, men efter Prof. Levys Afrejse var de alle blevne helbredede af Dr. Saxtorph, der komplementeredes for et saa udmærket Resultat »uden den saa meget yndede Behandlingsmaade med Is, Spansk Flue og Havresuppe«(!).

allerede af et andet Blad bemærket, kan man vel ikke vente synderlig Kraft og Energi hos en Bestyrelse, der saaledes har ødslet med Penge, at man maaskee kunde bygge en hel ny Stiftelse for de Summer, der ere anvendte paa de to gamle Bygninger i Amaliegade og ved Frederiksholms Kanal, men paa den anden Side kan man da heller ikke hos Directionen forudsætte Ligegyldighed for Menneskeliv og Medmenneskers Omdømme, og det kan neppe være den behageligt, om det skulde blive til et Mundheld: »Vorherre fri os for Fødselsstiftelsen«, ligesom man i gamle Dage bad i Frankrig: »Vorherre fri os for Normannernes Raseri«! Forøvrigt er Prof. Levy i disse Dage afreist til England. Nogle sige han vil gjøre sig bekendt med den der i Fødselsstiftelser brugelige Methode, Andre mene, at han ikke mere vil beklæde Overlægens Post ved Fødselsstiftelsen her i Kjøbenhavn. I saa Fald ønske vi Hr. Professoren en lykkelig Reise og Kjøbenhavns Fødselsstiftelse et glædeligt Nytaar!«

Under Levys Fraværelse var Saxtorph konstitueret som Overakkoucher indtil 28. Februar. Han afgav Beretning om det Førefaldne: fra $\frac{12}{12}$ 46 til $\frac{28}{2}$ 47 havde 54 født i Anstalten, hvoraf 2 var døde; i Byen, dels hos Jordemødre, dels i Privatlogis, 205, som alle var udskrevne raske. Regnede man c. 1000 Fødsler om Aaret, vilde Stiftelsen med den nuværende Belægning kunne optage c. 350, Resten maatte fordeles i Byen; naar dette blev Ordningen for Fremtiden, anmodede han Direktionen om, at Tilsynet med de sidste maatte overdrages ham. Det tilstodes »interimistisk«, indtil en definitiv Plan for Stiftelsen var vedtaget; rimeligvis blev det nødvendigt at indrette sig saa, thi, som Bang bemærkede, »det eneste Resultat af flere Aars Discussioner, Correspondance, Reiser af Architect og Læge, Consultationer, med Sundhedskollegiet, Raad af Philiatrien og offentlige Blade maa antages at vorde: en lille Stiftelse til 4—500 Fødende aarlig og de øvrige Fødendes Forsørgelse i Byen«. — Saxtorphs Ønske gik imidlertid ud paa at faa en Bolig som gift, og han søgte en saadan i Interimsanstalten, hvor der jo, naar Belægningen var indskrænket til det halve, var Plads nok, men det blev afslaaet, og man bad ham »fungere som hidtil«.

Efter Hjemkomsten overtog Levy i Begyndelsen af Marts atter sit Embede. Da der var al Grund til at antage, at der endnu vilde medgaa længere Tid, inden Stiftelsens endelige Forhold var ordnede, og det maatte være af Vigtighed, at Undervisningen af Landets Læger ikke tilsidesattes, androg han paa, at der fremdeles maatte antages indtil 3 Kandidater i Stiftelsen for navnlig ved Afbenyttelsen af de til Jordemødre i Byen afviste Fødende at faa den fornødne Øvelse, og, for at supplere denne, at der maatte gøres

et Forsøg med Eksplorationsøvelser paa Svangre, saaledes at det paalagdes de fritliggende Ugifte at melde sig til Indskrivning ved Stiftelsen, saasnart de var komne til Vished om deres Svangerskabstilstand. Han tænkte sig da et Par Gange om Ugen med et begrænset Antal (omtrent 6) ældre Studerende eller Kandidater i et eget Værelse og alene under hans Tilsyn at foretage denne Øvelse. Bang fandt Tanken god, naar Vedkommende kunde unddrages Eksplorantens Blik og havde straks i det Øjemed en sindrig Plan lagt til Rette. I Værelset, hvor Eksplorationen foretoges, kunde anbringes et Aflukke »som et Skilderhuus«, hvori Vedkommende, der skulde undersøges, traadte ind, Aabningen fortil behængtes med et Gardin, spaltet forneden, saa at Kandidaten vel kunde bringe Haanden op til Undersøgning men ikke se den Svangre (!). Men baade Raadmanden og Overpræsidenten var betænkelige ved dette Projekt, der jo ganske rokkede ved Hemmeligholdelsen, og Direktionen havde ingen Ret til at fordre Møde tidligt i Svangerskabet. Der svaredes altsaa Levy, at man billigede Forslaget med de 3 Kandidater, men det andet »var mod Fundatsen«.

Den 6. April (1847) indleverede Levy sin Rejseberetning, et Indlæg paa 73 store Foliosider, hvoraf de 65 omhandlede Beskrivelse af Stiftelserne i London og Dublin. Den indgaaende Beretning, grundet paa Selvsyn og Selvstudium af ham velvilligt overladt statistisk Materiale, indeholdt meget af Interesse, hvis Enkeltheder naturligvis forbigaaes her, saameget mere som de i Hovedtrækkene er refererede i »Bibl. f. Læger« 1847⁷⁾, kun skal her nævnes hans Opstilling af de Fællesmomenter, der efter hans Skøn maatte betragtes som medvirkende til hine Stiftelsers gunstige Sanitetsforhold. Efter som saadanne at have anført 1) den gode Beliggenhed paa høj tør Grund, 2) det store Sengetal, der tillod kun at belægge Halvdelen af dem, 3) de spredte Barselstuer, 4) Patienternes sociale Stilling, nemlig gifte Koner uden-

⁷⁾ Michaelis har paa Tysk oversat Levys Artikel (N. Zeitschr. f. Gebkd., 27. Bd., P. 392) med en, ¹⁴/₄ 1848 dat. Indledning, hvori han, selv nylig hjemkommen fra en Rejse til London, roser Levys korrekte Fremstilling af Forholdene i de engelske Fødselsstiftelser og slutter med kort at berøre det ham 21. Dec. det f. Aar (1847) fra Wien tilsendte Brev fra Dr. Schwarz angaaende Semmelweis' Forsøg med Klorvask af Hænder før Undersøgelsen, hvori han øjnedede et Raad, »der om Alt ikke skuffer, vil bryde Vej for en lykkelig Tid for vor Fødselsstiftelse«. Brevet fra Schwarz sendte Michaelis jo kort efter til Levy, hvorledes denne modtog Meddelelsen, vil vi senere komme tilbage til.

for det laveste Proletariat, 5) den hos Englænderne udprægede store Sans for Renlighed og Orden, 6) den meget indskrænkede, næsten ikke stedfindende Undervisning slutter han med et sidste 7de Moment, der skal anføres verbotenus, da han tydelig nok sigter til sin egen mindre heldige Stilling i saa Henseende. »Lægens myndighedsfulde Stilling,« siger han, »maa endelig ansees som et væsentligt Gode for de engelske Fødselsstiftelser. Hvor som i Fødselsstiftelser fra Time til anden hele det sanitære Physionomi kan forandre sig, hvor det gjælder om at bestaae en stadig Kamp mod skjulte Kræfters lunefulde Spil, og hvor saa meget ofte er afhængigt af en rask og consequent Gjennemførelse af de kun ved en indre Overbevisning villiestærke Principer, der kan allermindst uden Skade for det Hele Overbevisning og Villie udstykes til hver sin Side, eller Kampen føres til Ende ad Betænkningens Vei. Derfor betragtes Lægen ogsaa i de engelske Fødselsstiftelser som den, der i alle Medicinalanliggender har den afgjørende Stemme i Bestyrelsen, og paa dens Vegne anordner han som ledende Aand Alt efter bedste Overbevisning«.

Efter at have omtalt »Royal Maternity Charity« slutter Levy med at bemærke, at Undervisningen i obstetricisk Retning ikke staar paa noget højt Trin i London, det gjælder baade Jordemødre og Læger, de sidstes praktiske Undervisning synes ham mere beregnet paa simpel Rutine end paa videnskabelig Uddannelse, Vejledning i naturlig Fødselshjælp er overladt dem selv, klinisk obstetricisk Undervisning kan der kun i meget indskrænket Grad være Tale om. Indgaaende beskrives Rotunda lying-in-hospital i Dublin, dets Mortalitet fra 1757—1839 var 1804 Døde blandt 151011 Fødende $\therefore$ 1 : 84, et glimrende Resultat trods de ikke faa »epidemiske Aar« og trods ret udstrakt Undervisning, et fuldgyldigt Bevis for, »at det hører til Modløshedens Overtro, naar det bliver sagt, at en afskrækkende Dødelighed hører med til de store Fødselsstiftelsers Attributer«. — I Afhandlingens Slutningsafsnit, der skal gengives med Levys egne Ord, foretager han det overraskende Tilbagetog fra sit tidligere Standpunkt overfor Opgaven med Hensyn til Stiftelsens Fremtid og gør et vistnok lidt kunstlet Forsøg paa at begrunde denne Frontforandring ved, hvad han havde set og hørt i England:

»Fra denne Udflugt til Londons og Dublins Fødselsstiftelser vender Tanken ganske naturligen tilbage til den kjøbenhavnske Stiftelses desværre mindre glædelige Tilstand. Efterat man her under højst ugunstige Localitetsforhold og uden al kraftigere Reaction mod de idelig til-

bagevendende Epidemier havde gennemlevet over et halvt Aarhundrede, besluttede man sig første Gang i 1839 til en mere fuldstændig Purification af Bygningen under dens 3 maanedlige Lukning. Som det var at forudsee, var Virkningen heraf kun forbigaaende, og den i Omfang og Intensitet aarligen tiltagende Sygelighed ledede derfor paa mit Forslag til Stiftelsens anden Lukning imod Slutningen af 1844. Umiddelbart herefter forelagdes mig af Directionen det Spørgsmaal, ved hvilke Midler det var at antage, at Stiftelsens sanitære Tilstand kunde forbedres, det jeg søgte at besvare i min Betænkning af 20. Decemb. s. A., hvori jeg, efter at have angivet de væsentligste paaviselige og mulige Sygelighedsaarsager, tilraadede de Localforandringer, som ligge til Grund for den nu omventilerede Plan, dog med det udtrykkelige Tilføiede, at man, i Uvisheden om de mere skjulte ætiologiske Muligheder, maatte overlade det til fremtidige Erfaringers Afgjørelse, hvorvidt det engang i Tiden skulde blive nødvendigt aldeles at abandonnere de i Amaliegade beliggende Bygninger. Og var man dengang strax skreden til Iværksættelsen af den foreslaaede eller en anden Bygningsreform, vilde uden Tvivl enhver uheldet Betragtning af Forholdene have talt til Gunst for Fornuftmæssigheden deraf, i Erkjendelsen om at det maatte ansees som en Administrationen uværdig Overilelse, naar man kun støttet paa løs Tale uden videre vilde opgive Bygningerne, forinden man endog havde foretaget noget mere gennemgribende Forsøg til deres Forbedring og hensigtsmæssigere Indretning. Dette skeete imidlertid ikke; derimod ere nu siden den Tid $2\frac{1}{2}$ Aar forløbne, hvori meget er talt og skrevet, men Lidet udrettet, og selv dette Lidet mindre, som det synes, til Gavn end til Skade for Planen. Ved en Række Underhandlinger nemlig er fra det polytechniske Institut et officielt Vidnesbyrd for Bygningens Insalubritet bleven tilveiebragt, som det kgl. Sundhedscollegiums Majoritet offentlig har sat sit Stempel paa, og som Stiftelsens Direction selv en Stund fik Udseende af at give Medhold ved at see sig om efter nye Byggegrunde i Nyboder. Samtidig hermed gjordes i uheldige interimistiske Localiteter efterhaanden gjentagne uheldige Erfaringer, der, benyttede som Støttestrukturer, have fremkaldt en næsten fanatisk Opposition mod Stiftelsens ældre Bygninger, den det er saameget vanskeligere at bekæmpe, som Striden verserer paa et Gebet, hvor directe Modbeviser ikke factisk kunne præsteres. — Saaledes er nu Sagens Standpunkt et ganske andet end tidligere, og efter Fødselsstiftelsens $2\frac{1}{2}$ aarige Suspension har min Reise snarere maattet henlede Tanken paa den bedst mulige Fødselsstiftelse end fastholde den ved den efter Omstændighederne hensigtsmæssigste Forandring af de ældre Bygninger. Da jeg dertil, som udenfor Bestyrelsen, er aldeles ukjendt med Stiftelsens finansielle Forhold og de Resourcer, man er i Stand til at raade over, tør Hensynet hertil heller ikke afholde mig fra at udtale det som min egen og flere Sagkyndiges Overbevisning, jeg desangaaende i Udlandet har confereret med, at man i Betragtning af den Dunkelhed, som omhyller Barselepidemiernes Ætiologi, neppe vil kunne siges at præstere noget Fyldestgjørende for Nutid og Fremtid uden ved en nybygget velindrettet Stiftelse paa det bedst mulige Terrain i Byen.

Til Begrundelse heraf tjene følgende Betragtninger:

a) I fuldeste Erkjendelse af de atmosfæriske Momenters afgjørende Indflydelse paa Epidemierne, bliver det dog, naar som i London, under samme atmosfæriske Indvirkninger Sundhedstilstanden i forskjellige Stiftelser viser sig meget forskjellig, aldeles følgerigtigt at slutte, at der i

en enkelts fremfor i andre Fødselsstiftelsers locale Forhold og Indretning maa kunne ligge et eller andet Causalmoment, stærkt nok til enten selvstændigen at fremavle Epidemier eller til idetmindste i fortrinlig Grad at disponere dertil. Naar der derfor handles om ved en Omformning af Forholdene saavidt muligt at beskytte sig mod Epidemierne, har ethvert ætiologisk Tilholdspunkt i Localiteterne sin Berettigelse, og det vilde være uklogt at lade samme upaaagtet. — b) Vor ældre Stiftelse har unægteligen en uheldig Beliggenhed paa et lavt, sumpigt og, som oplyst er, af Brakvand gjenemtrængt Terrain, i to store Hospitalers umiddelbare Nærhed, uden at man efter de fremmede Bygningskyndiges Formening, jeg har havt Lejlighed til at consulere, tør have synderligt Haab om nogen væsentlig Omdannelse af Bygningsgrunden ved de i Forslag bragte Midler. Ganske uden Betydning i saa Henseende synes heller ikke Erfaringen fra Londons general lying-in-hospital at turde regnes, hvorimod Pariser- og Prager-Stiftelsens som Contraargumenter paaberaabelige høie og tørre Beliggenhed først vilde kunne vinde Gyldighed under den ingenlunde stikholdige Forudsætning, at de ikke ad andre Veje aabnede Epidemierne Adgang. — c) Med al architectonisk Omhu og den sindrigste Benyttelse af Localet, vil denne dog ikke føre videre end til en Tillæmpning efter de bestaaende Bygningsforhold, uden Frihed i Anvendelsen af de for Fødselsstiftelser meest hensigtssvarende Bygningsprinciper, navnlig med Hensyn til den i de engelske Fødselsstiftelser uden Tvivl med Rette saa højt anslaaede Spreden af Barselstuerne, der ved en nybygget Fødselsstiftelse saa smukt og fuldkomment vilde lade sig realisere i Benyttelsen af den ved hospice Beaujon i Paris anvendte Pavillon-Stil. — d) Endeligen vil, hvilket som helst kunstigt Varme- og Ventilationssystem man end maatte give Fortrinnet, Anlægget af samme i den gamle Bygning, saavidt jeg skjønner, støde paa store Vanskeligheder og blive langt kostbarere end i en samtidigen opført Bygning. Exempelviis kan jeg kun anføre, at Anlægget af Reids System i det alt bestaaende general lying-in-hospital i London medtog over 2000 Pd. St.

Disse ere de fornemste Argumenter, som for Tiden synes at maatte gjøre en nybygget Stiftelse tilraadelig, for ikke at tale om, at det efter flæraarige Deliberationer næsten synes at være bleven en Æressag for vedkommende Authoriteter, at, hvorledes end de altid uberegnelige Resultater i Fremtiden monne stille sig, den Erkjendelse dog maa staa ved Magt, at der Intet er undladt for at gjøre dem saa gunstige som muligt. Naar Regjeringen kun vil komme Stiftelsen til Hjælp, vil hverken en passende Byggegrund eller de fornødne Pengemidler fattes, og hvad det alt paabegyndte Byggearbejde i Amaliegade angaaer, vil dette ingenlunde være spildt, da jeg til Forslaget om en ny Fødselsstiftelse for 25—30 Fødende knytter Tanken om at beholde den ved høisalige Juliane Maries Gavebrev oprindeligen til Stiftelsens Brug skjænkede Gaard Nr. 143, medens derimod de senere tilkomne Bygninger, baade Gaarden Nr. 144 og Huset Nr. 145 samt Interimsstiftelsen ved Frederiksholms Canal, skulde sælges til Fordeel for Nybygningen. I Gaarden Nr. 143 vilde Inspecteurboligen kunde indrettes i Stueetagen, Pleiestiftelsens Ammestuer paa 1ste Sal, medens 2den Sal reserveredes til interimistisk Afbenyttelse for Fødende, under den nybyggede Stiftelses aarlige Purification.

Da imidlertid selv i allergunstigste Tilfælde, saaledes som ogsaa Erfaringerne i de bedste engelske Stiftelser udvise, Resultaterne i Fødselsstiftelser (ligesom i ringere Grad i alle andre Hospitaler) ifølge Forhol-

denes Natur altid maa staae ikke ubetydeligt tilbage for dem, der vindes i den spredte Bypraxis, ligger den Tanke nær, om man ikke, naar Midlerne svigte Ønsket om en ny og i alle Henseender vel indrettet Stiftelse, hellere burde opgive Fødselsstiftelsen og indføre en Understøttelsesform for fattige Fødende, analog med den, man udenfor Fødselsstiftelsen i saa vid Udstrækning anvender i London. Naar Talen alene var om de Fødendes Understøttelse, vilde der tilvisse kunne udrettes meget Godt ad denne Vei, under Forudsætning af, at Almindeligt Hospital og enkelte af Byens Fattighuse imod en Pengegodtgjørelse fra Fødselsstiftelsen erklæredes villige til at modtage og forpleie hver nogle faa af det ringe Fødende, som ikke kunde forblive i deres eget Hjem, saa at den, saavidt jeg formaar at skjønne, i sine moralske Consequentser i Tidens Længde vistnok mislige Indquartering hos Jordemødre i Byen kunde undgaaes. Meget vanskeligere, skjøndt ikke umuligt, vilde det blive nogenlunde at løse Opgaven for Undervisningens Vedkommende, i Betragtning af, at Fødselsstiftelsen skylder Landets Læger og Jordemødre deres practiske Dannelse. Ideen til en Undervisning baseret paa dette Understøttelsesprincip har jeg alt forinden min Reise engang tilladt mig korteligen at udvikle for Directionen, og det var mig derfor af ikke ringe Interesse at finde den næsten i Et og Alt realiseret i den tidligere beskrevne Royal Maternity Charity i London. Dog maa det erkjendes, at saavel for Undervisningens som for det videnskabelige Studiums Skyld Fødselsstiftelsen er at ansee for et saa væsentligt Gode, at Savnet af samme vilde være et stort Offer, som Staten til Nød kunde vedkjende sig at bringe et vidtrevet og i al dets Ensidsighed agtværdigt Humanitetsprincip, men aldrig finansielle Hensyn.

Skulde Directionen af det her Udviklede dog ikke finde sig foranlediget til at opgive den tidligere paatænkte Ombygning af de ældre Bygninger, kan jeg, i Anledning af den senest omventilerede Byggeplan, ikke undlade at bemærke, at det, saaafremt man bliver staaende ved Enkeltstuer, vist nok maa blive af største Vigtighed at skaffe de dybe Stuer en ret livlig Ventilation og alt det Lys, der paa nogen Maade vil kunne opnaaes. Endvidere vilde det uden Tvivl have sit Gode, om man, efter flere engelske Stiftelsers Exempel, ved hver Afdeling af Stuer eller samlede kunde have een eller et Par større Reconvalescentstuer, hvor Barselpatienter, der alt havde forladt Sengen, i Fællesskab kunne tilbringe en Deel af Dagen, for midlertidigen at udlufte de af dem endnu i nogle Dage optagne Barselstuer. Det herved tabte Stuerum vilde formentligen kunne indvindes ved Inddragningen af endeel af Salsetagen i 143 til Brug for Barselstuer, hvilket uden Afsavn vilde kunne skee, da den som Sygeafdeling i sin Helhed vilde være uforholdsmæssig stor, efterdi det i epidemiske Tilfælde dog maa antages tilraadeligt, ligesom tidligere, for endeel at benytte Retten til Indlæggelse i Frederiks- og Almindeligt Hospital, og de sporadiske Syges Antal aldrig formentlig vil være stort. Af samme Grund vilde der heller ikke kunne fattes paa Plads i Sygeafdelingen til i Lighed med, hvad der lægges saa megen Vægt paa i Dubliner-Stiftelsen, undtagelsesviis at optage enkelte Svangre i den sidste Tid før Fødslen, naar deres Helbredstilstand er af en saadan Art, at der for den forestaaende Fødsels Skyld fordres anden Pleie end den, de i deres usle og forladte Tilstand kunne have, og de dog ikke ere syge nok for at finde Adgang til andre Hospitaler. Men for denne, baade i human og sanitær Henseende, saa betydningsfulde Foranstaltning vilde det natur-

ligviis blive en Betingelse, at de, der attraaede Optagelsen i Stiftelsen, alt forinden som Svangre maatte melde sig til Indskrivning i Anstalten — en Betingelse, som maaskee neppe vilde kunne opnaaes uden en Tillægsbestemmelse til Stiftelsens Fundats, men som, naar den kun tilfulde opfattes i Patienternes egen Interesse, ikke vel kan blive utilfredsstillt.

Slutteligen troer jeg angaaende Enkeltstuesystemet at burde tilføje, at det endnu ikke er prøvet ved nogen Fødselsstiftelse, undtagen ved den lille Stiftelse i Kiel, hvor det siden næstforrige Aars Bygningsforandring for saa vidt har været indført, som Patienterne i de første 4 Dage efter Fødslen forblive hver i sin Stue tillige med den hende pleiende Jorde-modererelev. Dog har man her engang i forrige Aar paa det ringe Patientantal havt 3 kort efter hinanden følgende Tilfælde af Barselseber.

I og for sig maatte jo nok denne mærkelige Vending i Levys hele tidligere Position overfor Byggesagen vække Overraskelse; endnu i Novemb. d. forr. Aar havde han i sin Kritik af Bangs Ordningsforslag (s. P. 435) fremhævet de løse Argumenter, hvorpaa Spørgsmaalet om Grundens Indflydelse paa Sygeligheden syntes ham at hvile, og nu lod han Bygningens »Insalubritet«, begrundet i disse Forhold, spille en betydelig Rolle i sin Dokumentation for Nødvendigheden af en ny Bygning. Heller ikke ses ret tydeligt, hvad det da egentlig var for Erfaringer, der ved Englandsrejsen havde bestyrket ham i denne Opfattelse. Sammenholdt med hans allerede tidligere nævnte Vaklen efter Pressens Angreb og Retræte fra sin i Decemb. 1844 udkastede store Plan til Stiftelsens Ombygning, der dog i Hovedtrækkene var blevet det Program, man var havnet i, bliver det vanskeligt at finde anden dybere Bevæggrund til hans ændrede Standpunkt end Ønsket om at kunne støtte sig til Sundhedskollegiets Pluralitet og Ængstelse for at trodse Opinionen, der jo saavel blandt Publikum som Læger krævede fuldstændig Opgivelse af de gamle Bygninger i Amalie-gade.

Hans Omslag var naturligvis Direktionen saare ubehageligt, Stillingen for denne blev mere prekær og Ansvar et større, naar der nu skulde gøres Front mod den af Sundhedskollegiet, Overakkoucheuren og Offentligheden forfægtede Mening, men man veg dog ikke tilbage herfor. I Diskussionen om Rejseberetningen var det som sædvanlig Bang, der førte an. Den skulde jo indsendes til Kollegiet, der havde stillet sin Betænkning om den modificerede Byggeplan i Bero til Levys Hjemkomst, og det kildne Punkt var, at denne nu slog sig sammen med dets Majoritet, men Bang vidste Udvej. Kollegiet havde kun udbedt sig Bangs Rejse »Iagttagelser«, disse burde altsaa sendes, det vil sige de første 65 Sider af Beretningen, men Slutningen, »der indeholdt nye Forslag og

Udfald mod Direktionen«, vedkom ene denne. Hvis man atter nu indlod sig paa at dokumentere det Forsvarlige i at blive ved den vedtagne Plan, vilde Kollegiet vistnok tro, at en Ændring af den kgl. Resolution dog maaske var mulig, og saa var man ude i det gamle Virvar. Withusen mente dog, at Forslaget om den delvise Indsending af Beretningen helst maatte diskuteres i et Møde, men Raadmand Hansen tog straks Afstand derfra, »det gik vist ikke an at skille Levys Præmisser fra hans Conclusioner«. Overpræsidenten lod det Punkt uberørt, men det var ham ubehageligt, at Levy atter havde rejst Spørgsmaalet om Grundens Beskaffenhed, der var afgjort ved kgl. Resolution, som ogsaa den kgl. Fundats sagde, »at den skænkede Gaard skulde være et bestandigt Opholdssted for Fødselsstiftelsen i Kjøbenhavn«, derfor burde Kollegiet blot underrettes om, at hverken Levys Grunde eller hans Rejse Iagttagelser havde rokket Direktionens Bestemmelse eller givet den Anledning til at proponere nye Forandringer. — Det vedtoges da i et Møde 16. April (1847) at sende Kollegiet Levys Rejseberetning og samtidig meddele, at man nu agtede at bringe den senest vedtagne Plan til Stiftelsens Ombygning til Udførelse i Overensstemmelse med Resol. af ¹²/₁₁ 1845.

Den af Bang foreslaaede pia fraus, Beskæringen af Rejseberetningen, blev altsaa ikke realiseret, denne indsendtes (²⁷/₄ 47) in toto med Bemærkning, at man hverken i Rejseiagttagelserne eller i de »tildeels paa en upassende Maade fremførte Ytringer om den herværende Stiftelse« havde fundet Grunde til at fravige sin tidligere Opfattelse. Fraset, at Beretningen ikke gav Støtte for den Antagelse, at Jordbundsforholdene hørte til de Momenter, der havde afgørende Indflydelse i Henseende til Barselfeber Epidemierne, havde yderligere en Undersøgelse i den afvigte Vinter, foretaget af Prof. Forchammer og Lektor Hummel i Overpræsidentens Nær-værelse, vist, at der ikke i Grunden i Amaliegade, hvorpaa Bygningen stod, sporedes Svovlbrinte, men kun i den lavere liggende Have, hvad der kunde raades Bod paa ved Anlægget af en Ledning fra Haven til Akvadukten i Bredgade. Heller ikke var der sporet skadelige Virkninger af slige Gasarter i det tilstødende Frederiks Hospital, som jo maatte have været mere følelige her, hvor der ikke var Kælder under Hospitalets Sidefløje. Derfor formente man, at Kollegiet vilde være enigt med Direktionen i, at der nu kun kunde være Tale om de ældre Bygningers forbedrede Indretning, og da man dertil navnlig regnede god Ventilation, havde

man foranlediget Nedsættelsen af en Komité af sagkyndige Mænd til at afgive Betænkning om dette sidste Spørgsmaal.

Sundhedskollegiet lod sig nu imidlertid ikke rokke. Afgørende for dets Stilling til Sagen blev, ved Siden af Levys Rejse lagttagelser, navnlig de af ham — kort forinden Bortrejsen — og af Saxtorph afgivne Beretninger om Sundhedstilstanden i Interimsanstalten og Byfilialerne, som Kollegiet havde forlangt at blive bekendt med, før det udtalte sig. Man fandt da deri »slaaende Beviser« for, at det eneste Rette, fra et sanitært Synspunkt, vilde være en udelukkende Forplejning af de Fødende i private Boliger i Byen, men da Fødselsstiftelsen, foruden at være Asyl for Fødende, tjente til Undervisning, maatte den i dette, men ogsaa kun i dette, Øjemed vedligeholdes. Derfor fastholdt Majoriteten i Kollegiet sin Anskuelse fra 1845, at et nyt System maatte følges, nemlig en ny og mindre Anstalt for 10—15 fritliggende Ugifte, Forplejning af Resten i Byen, uden at dog derved Undervisning gik tabt, idet der indrettedes en ambulatorisk Klinik. Enhver Omformning af den ældre Bygning vilde blive i høj Grad tvivlsom, og dens mulige, for ikke at sige sandsynlige, Mislykken vilde have en højst uheldig Indflydelse paa Stemningen in publico, thi Opinionsen var mod Bibeholdelsen af det Gamle⁸⁾. Eschricht underskrev, ikke fordi han havde forandret Mening fra 1845 (s. P. 399), men fordi de senere Aars Erfaringer i uventet Grad havde godtgjort Nødvendigheden af at indskrænke Tallet af Fødende i en Stiftelse saa meget som nogenlunde foreneligt med Bestemmelsen at være Undervisningsanstalt, og fordi der maatte bringes det Offer overfor Opinionsen, der havde rejst sig mod det ældre Lokale, navnlig hvis dette fortrinsvis skulde benyttes til Undervisning. — Hvad denne Opinion angik, skal her endnu bemærkes, at den havde faaet en vægtig Støtte fra den Komité, Philiatrien havde nedsat for ogsaa fra Lægestandens Side at faa et Skøn over Fødselsstiftelsens Fremtidsmuligheder, idet sammes Erklæring (underskrevet af Ballin, Brion, E. Fenger og publiceret ²⁶/₁₁ 1846⁹⁾) ganske sluttede sig til Sundhedskollegiets Majoritet i Ønsket om en ny, mindre, paa anden Grund opført Stiftelse, blot beregnet paa Undervisning.

Tidlig paa Forsommeren (1847) blev Levy alvorlig syg, og som Rekonvalescent derefter søgte han Permission til nogle Ugers Land-

⁸⁾ Underskriverne var Thal, Eschricht, Trier, Müller, Hoppe, Mansa, C. P. M. Hansen, den sidste som Dekanus.

⁹⁾ Ugeskr. f. L., 2. R., IV.

ophold paa sin Svigerfaders Landsted ved Vibenshus, saa at han daglig kunde korrespondere med Saxtorph, der saaledes igen i et Par Maaneder fungerede som Overlæge. Muligt var dette Grunden til, at der — og vel paa Foranledning af Direktionen, inden Sagen skulde gaa til Kancelliet — fra Saxtorphs Haand fremlagdes en indgaaende Betænkning ($\frac{12}{6}$ 47) om Stiftelsens Fremtid. Den begrundedes paa de i Tiden 28. Nov. 1844 til 12. Juni 1847 vundne Erfaringer med Hensyn til de to omtrent lige store Grupper, under forskellige Forhold forplejede, Patienter, nemlig 1209 i Stiftelser (Alm. Hosp., Anstalten ved Frederiksholmskanal, samt Lokalet hos Md. Hein) og 1206 spredte i Byen. Af de sidste døde 14. Nærmere Specifikation af de enkelte Afvisningsperioder viste en mærkelig Forskel i Udfaldet, eftersom Fødslen havde fundet Sted i Privatlogis eller hos Jordemødre:

1. Periode fra $\frac{28}{11}$ 44— $\frac{5}{5}$ 45. Ingen Stiftelse, 475 Ptt. forplejede i Byen (56 hos Jordemødre), af disse døde 3, altsaa ..... 1 af 158.
2. Periode fra $\frac{6}{5}$ 45— $\frac{8}{12}$ 45. Stiftelse i Alm. Hosp., 85 Ptt. forpl. i Byen, alle hos Jordemødre, af disse døde 3, altsaa ..... 1 af 28.
3. Periode fra $\frac{9}{12}$ 45— $\frac{19}{10}$ 46. Stiftelse ved Frederiksholmskanal for 24 Fødende ad Gangen, 168 Ptt. forpl. i Byen, alle hos Jordemødre, af disse døde 3, altsaa ..... 1 af 56.
4. Periode fra $\frac{20}{10}$ 46— $\frac{12}{12}$ 46. Ingen Stiftelse. 220 Ptt. forpl. i Byen, det langt overvejende Antal i Privatlogis, af disse døde 1, altsaa ..... 1 af 220.
5. Periode fra $\frac{13}{12}$ 46— $\frac{12}{7}$ 47. Stiftelse ved Frederiksholmskanal for 10 Fødende ad Gangen. 258 Ptt. forpl. i Byen, alle hos Jordemødre, af disse døde 4, altsaa ..... 1 af 64.

De to Perioder, i hvilke Patienterne fornemmelig forplejedes i Privatlogis, nemlig 1ste og 4de, gav altsaa 4 Døde af 695 Fødende $\therefore$ en Mortalitet af 1 : 173, de tre Perioder derimod, hvor Forplejningen skete hos Jordemødre, gav 10 Døde blandt 511 Fødende $\therefore$ 1 : 51. Kaarene for den første Gruppe, med det saa langt gunstigere Udfald, skildrede Saxtorph saaledes: »De have været udsatte for alle skadelige Potensers Paavirkninger, ligget i mørke, fugtige Kjældre, paa Loffer, gennembrændte af Solen, de have be-

gaaet alle mulige Diætfejl og Uforsigtigheder, indaandet alle tænkelige og skadelige Gasarter, Alt uden mindste Skade, og hvad andet har beskyttet dem end den ene Ting, at de have ligget hver for sig, spredt over hele Byen, i et Værelse som ikke jevnligen afbenyttes af Barselpatienter«. Hos Jordemødrene havde de ligget i langt bedre Lokaler og under omhyggelig Pleje, men den vedholdende Brug af disse Værelser, nu snart i $2\frac{3}{4}$ Aar havde efterhaanden gjort sin skadelige Indflydelse gældende og fremkaldt en større Mortalitet blandt de her forplejede Patienter. »Altsaa Isolering og Spredning af de Fødende er i og for sig fuldt tilstrækkeligt til at ophæve alle andre Potensers skadelige Indvirkning og give samme Sikkerhed for de i Byen forplejede Patienters Liv som for enhver anden Barselkones i Kjøbenhavn«. I samme Tidsrum var altsaa forplejet 1209 Patienter i Stiftelser og i Lokalet hos Md. Hein, hvoraf 45 døde. Ogsaa disse grupperes efter forskellige Perioder:

I Alm. Hospital 1) for et mindre Antal ($\frac{28}{11}$ 44— $\frac{20}{5}$ 45), 112 Fødende, hvoraf 4 Døde, 2) for et større Antal ($\frac{21}{5}$ 45— $\frac{8}{12}$ 45), 301 Fødende, hvoraf 18 Døde.

I Interimsanstalten ved Frederiksholmskanal 1) for et større Antal ($\frac{9}{12}$ 45— $\frac{11}{10}$ 46) 591 Fødende, hvoraf 21 Døde, 2) for et mindre Antal ($\frac{12}{10}$ 46— $\frac{1}{6}$ 47) 151 Fødende, hvoraf 2 Døde.

I Lokalet hos Md. Hein 54 Fødende, alle udskrevne.

De to Perioder med det mindste Antal Patienter (den første i Alm. Hosp., den sidste ved Frederiksholmskanal) gav, i Forbindelse med de hos Md. Hein Forplejede, 317 Patienter, hvoraf 6 Døde, $\varnothing$: 1 : 53, hvorimod de to andre med det største Antal gav 39 Døde af 892 Fødende $\varnothing$ 1 : 23, altsaa et uomtvisteligt Bevis for, at jo færre Fødende man samtidigt samler i en Stiftelse, og jo stadigere og jo længere man kan lade de afbenyttede Værelser henstaa tomme, desto gunstigere bliver Mortalitetsforholdet.

Følgende Sætninger kunde da efter Saxtorph anses fuldt bekræftede ved Erfaringen: a) for de Fødendes Liv er det Bedste, at de ligge spredt rundt om i deres Hjem, b) en mindre Stiftelse paa 10—12 Senge kan her i Byen vedligeholde et saa gunstigt Mortalitetsforhold, at dens Bestaaen kan forsvares, forsaavidt den er uundværlig for Undervisningen af Læger og Jordemødre, c) at anlægge en større Stiftelse paa 20 à 25 Senge er at sætte de Fødendes Liv i en utilbørlig Fare og vil inden kort Tid fremkalde Barsel-feber blandt disse.

Naar Bygningen ved Frederiksholmskanal, som Saxtorph ikke ansaa for bedre end Stiftelsen i Amaliegade, kun havde behøvet en 2 Maaneders Lukning og Indskrænkning af Patienttallet til det halve for at frembyde en fuldkommen god Sundhedstilstand, tvivlede han ikke om, at det samme kunde opnaaes i Amaliegade, Spørgsmaalet blev da kun, hvorledes Undervisningen kunde ske Fyldest ved et saa begrænset Antal som 10—12 Fødende. Dette vilde han løse paa følgende Maade. Interimsanstalten ved Frederiksholmskanal maatte foreløbig beholdes med den nuværende Belægning, ved Hjælp af hvilken i sidste Halvaar 12 Læredøtre var blevne oplærte, ligesom flere Kandidater havde faaet Uddannelse der og navnlig ved de i Byen Forplejede. I Amaliegade, hvor Ombygningen og Udvidelsen af Sidefløjen til Gaarden No. 143 var paabegyndt, vilde ved Fuldendelsen deraf erholdes en saa god Fødselsstiftelse som nøgensinde før. Hertil kunde man foreløbig indskrænke sig og lade de to andre Gaarde staa urørte; naar Belægningen her ogsaa reduceredes til 10—12 Patienter, altsaa c. 300 aarlig, vilde tilsammen c. 600 kunne huses i de to Stiftelser, Afvisningen til Byen indskrænkes, og Undervisningens Krav tilfredsstilles. Hvis Resultatet da viste, at det var berettiget at forsøge Optagelse af et større Antal Fødende i Amaliegade, da, og kun da, kunde det iværksættes, i modsat Fald maatte Bygningen abandonneres. Efter denne Plan vilde der altsaa blive to Stiftelser, Levy skulde bestyre den ved Frederiksholmskanal, selv ønskede Saxtorph Virksomheden i Amaliegade med Bopæl i nogle af de Værelser i No. 145 1ste Sal (!), der kom til at staa aldeles ubenyttede. Den eneste ny Udgift, der vilde komme til, blev Lønnen for en Jordemoder, enten man nu foretrak at flytte Md. Sachmann til Amaliegade eller ansætte en anden her. Sin egen Nærværelse i Anstalten ved Frederiksholmskanal ansaa Saxtorph for ganske overflødig nu, da der var saa faa Patienter, hans Hovedgerning var Tilsynet med Byfilialerne, og de fleste af disse laa i Nærheden af Amaliegade.

Levy fik kun Lejlighed til at erklære sig om Saxtorphs Plan, saavidt den angik Embedsboligen i Amaliegade, hvorledes han modtog den, skal senere omtales, men at dømme efter Diskussionen i Direktionen om hele Prospektet, faar man Mistanke om, at Bang stod bagved dette. Han lyste Saxtorphs Indlæg i Kuld og Køn og fandt deri det bedste Grundlag for en endelig Afgørelse. Naar 10—12 Patienter, uden at Epidemien udbrod, kunde soigneret i Anstalten ved Frederiksholmskanal, vilde ogsaa Stiftelsen i Ama-

liegade med samme Held kunne optage 15—20. Han stemte altsaa for 20 Fødende vekselvis i hver Etage og at indskrænke Byggeplanen til Indretning af Enkeltstuer i Sidefløjen Nr. 143, medens de andre Bygninger lodes urørte. Withusen fandt det ogsaa uforsvarligt nu at tænke paa at bygge en ny Stiftelse og tvivlede ikke om et godt Resultat i den gamle Bygning, naar denne i udvidet Skikkelse kun blev beregnet paa 12 Enkeltstuer i hver Etage og vekselvis Brug af disse. Overpræsidenten saa dog stadig en Fare i Undervisningen, 2: Eksplorationerne, ved et saa indskrænket Antal Fødende og ønskede helst dette forøget i Forhold til Kandidaterne. I et Møde 15. Juli enedes man dog om et Kompromis, hvorpaa Indstillingen til Kancelliet baseredes.

I en vidtløftig Betænkning (16. Juli) gjorde man Rede for Sagens Gang fra 12. Nov. 1845, da den kgl. Resolution havde afgjort Ombygningen efter Levys Plan, for Grundene, der havde tvunget Direktionen til Modifikation i denne, og dvælede da navnlig ved Levys Omslag efter Hjemkomsten fra England og hans Tilslutning til Flertallet i Sundhedskollegiet, der ikke, som bem. Kollegium maaske troede, var begrundet i en ved fleraarig Virksomhed vundet sikker og selvstændig Overbevisning om Jordbundens skadelige Indflydelse paa Sundhedstilstanden i Stiftelsen, men kun betød, at han nu skød sig ind under Kollegiets Autoritet. Saxtorphs Beretning om Forholdene i Anstalten ved Frederiksholmskanal, hvor Grunden var af lignende Beskaffenhed som i Amaliegade, havde tilstrækkelig dokumenteret, hvor lidt dette Moment betød, naar blot Antallet af optagne Fødende indskrænkedes. Trods Kollegiets Fastholden af sit Standpunkt, trods Opinionen mod de gamle Bygninger i Amaliegade, var man ikke rokket i sin Overbevisning om, at disse, udvidede og indrettede efter Planen med et til denne svarende indskrænket Patienttal, trygt kunde anvendes. Spørgsmaalet om Varme- og Ventilationsindretningen var endnu ikke afgjort, hvad der hidtil var høstet af Erfaring¹⁰⁾ med Hensyn til det franske (Duvoir Leblancs) System, maatte opfordre til stor Varsomhed, da det ikke var godtgjort

---

¹⁰⁾ Her sigtedes til, hvad Levy havde oplyst om Systemet fra sit korte Ophold i Paris paa Hjemrejsen. Det eneste større Hospital, hvor han saa det i Brug, var i Sindssygeanstalten Charenton; det kunde ikke bringe Temperaturen tilbørligt op, og Ventilationen var slet, i sidstnævnte Henseende tvivlede han om dets Nytte. — Aaret før havde H. C. Saxtorph, netop med Stiftelsens Ombygning for Øje, udgivet en lille Pjece om Leblanc Duvoirs nye Varme-

med Sikkerhed, om det passede til de klimatiske Forhold hos os.

En ganske særlig Opmærksomhed krævede naturligvis Kliniken. At anlægge Fødselsstiftelsen kun med den for Øje, altsaa Sundhedskollegiets Plan, maatte man bestemt tage Afstand fra; altfor let vilde den blive et Fokus for Barsefegersmitte, ikke at tale om det Mislige ved at skulle træffe Valget blandt dem, der skulde indlægges og tjene til Undervisning. For at imødekomme Kollegiets Betæneligheder havde man da modificeret det ældre Forslag, der gik ud paa Plads til 30 Fødende, dels i Enkelt- dels i Fællestuer, derhen at Sengenestallet i begge Etager indskrænktes til 20, men at der for samtlige Fødende indrettedes Enkeltstuer, vendende ud til rummelige Korridorer, og at til en Begyndelse kun 12 Fritliggende og 3 Betalende blev optagne. Sygestuer havde man opgivet, i Stedet derfor foresloges et Par Rekonvalescentværelser. Den saa meget omtvistede Embedsbolig i Nr. 145 forebeholdtes da nu Levy, men kun interimistisk, indtil Tiden havde vist, om Patienttallet kunde forøges, da skulde de inddrages til Brug for disse; Levys tidligere Bolig i Stuen Nr. 144 skulde tilfalde Saxtorph. Forhaabentlig var den Tid ikke fjærn, da Bygningen ved Frederiksholmskanal kunde afhændes, men foreløbig kunde den ikke undværes, og det maatte have sit Forblivende ved Resolutionen af ¹²/₁₁ 1845. Med Hensyn til Undervisningen, navnlig da hvorledes en ambulatorisk Klinik blandt de i Byen Forplejede kunde indrettes, forbeholdt man sig Underhandlinger med Fakultetet.

Det var jo vistnok en vanskelig Opgave, der stilledes Kanceliet at skulle træffe Afgørelse i et Anliggende, hvor de lægekyndige Autoriteter stod saa skarpt overfor hinanden, og Usikkerheden i saa Henseende gav sig tydeligt Udslag under Diskussionen (August Maaned). De om Sagen voterende Herrer var Generalprokurøren Ørsted, Præsident Stemmann og de Deputerede Bentzen, L. I. Holm, Algreen Ussing. Navnlig Ørsted lagde for Dagen, hvor vanskeligt det faldt ham at tiltræde Direktionens Indstilling: »Hvad der er det klareste i den Sag er, at selv den bedst indrettede Stiftelse bliver mange Patienters Grav, der kunde have været frelste, hvis de havde overstaaet deres Barselseng i private Boliger«, og

---

system, der fandt en meget velvillig Omtale i Dagspressen (Fædrelandet og Berlingske) navnlig med Henblik paa, at Firmaet Gamst & Lund havde faaet 5 Aars Eneret til at installere det her i Landet.

efter Saxtorphs Beretning var det ham tvivlsomt, om man burde underkaste de Fødende, der søgte Tilflugt i Stiftelsen, forøget Fare, »fordi man ventede indirekte gavnlige Følger for andre Fødende«. Fra alle Sider set fandt han Betæneligheder ved det gamle Lokales Benyttelse; Venerationen for Juliane Maries Gave vilde han aldeles ikke tage Hensyn til: »Der er vist ikke Tvivl om, at den høie Donatrix, hvis menneskekjærlige Hensigt gik ud paa at frelse Mødre og deres Børn, ikke har villet, at den Stiftelse, til hvilken hun gav sin Gave, skulde være en Grav for de Fødende«. — Holm nærede samme Tvivl, Saxtorphs Beretning lod ham dog hælde til at foretrække den gamle Stiftelse, men Enkeltstuer var han imod, frygtede ved disse for »paatrængende og udelicat Behandling af de paa Stiftelsen indlagte Candidater«, skulde der være Undervisning, burde der være Fællesstuer, hvad Ørsted ogsaa havde slaaet paa.

Det blev da kun en kneben Majoritet (Stemann, Bentzen, Algreen Ussing), der samlede sig om den allerund. nedlagte Forestilling, hvoraf resulterede den kgl. Resol. af 4. Okt. 1847, som fastslog: »1) At Fødselsstiftelsens Bygninger i Amaliegade ombygges i Overensstemmelse med den fremlagte Tegning, men med de Modifikationer og den Varme- og Ventilations Indretning, som Prof. Levy efter den Kundskab til andre Fødselsstiftelser, han ved sine Reiser har vundet, vil have at angive; og i særdeleshed at der saavel i første som i anden Etage i Gaarden Nr. 143, og om fornødent i Gaarden Nr. 144, indrettes Enkeltstuer og een Rekonvalescentstue, Alt efter Directionens Anordning. Af disse Stuer skulle i det høieste ikkun det halve Antal benyttes ad Gangen og i samme for det første kun optages 12 fritliggende og 3 betalende Patienter, alt for at Værelserne vexelviis kunne bruges med ubenyttede Værelser mellem de belagte. 2) At Fødselsstiftelsen ved Frederiksholms Canal indtil videre benyttes efter samme Grundsatninger som ovenfor er angivet og for et lignende ringe Antal Patienter ad Gangen. 3) At Overaccoucheuren og Underaccoucheuren anvises passende Beboelsesleilighed hver i sin Stiftelse, samt hver af dem et Aftrædelsesværelse i den Stiftelse, som de ei beboe. 4) At en Overjordemoder anvises Bolig i hver af Stiftelserne, saalænge de benyttes. 5) At det ubenyttede Locale i Gaarden Nr. 145, forsaavidt det ikke maatte ansees fornødent til en yderligere Udvidelse eller Forøgelse af Enkeltværelser for Fødende, anvendes til Udvidelse for Pleie Stiftelsen for Børn. 6) At Underaccoucheuren Dr. Saxtorph gives et Gage Tillæg af 200 Rdl.

fra 1. Jan. d. A. at regne, mod at han besørger Tilsynet med de anmeldte i Byen fødende Barselpatienter«.

I og for sig var Afgørelsen besynderlig, forsaavidt den i Punkt 2 godkendte Saxtorphs Plan om to samtidigt virkende Stiftelser, hver med sin Overlæge og Overjordemoder, hvilket jo slet ikke var bleven berørt i Direktionens Indstilling, men det kom lidt senere paa en mærkelig Maade for Dagen, at det ikke var ment saaledes, hvad nedenfor skal berøres. Anledningen hertil gav Boligspørgsmaalet for de to Læger. Saxtorphs Ansøgning i Marts 1847 (s. P. 438) om Bolig ved Frederiksholmskanal som gift var jo foreløbig stillet i Bero, men i September s. A. bragte han det atter frem, og nu var det Bangs tidligere Lejlighed i Amaliegade han attraaede, som et Præcedens, kunde det synes, for hans fremtidige Virksomhed her, naar Stiftelsen blev delt efter den af ham (¹²/₆ 47) udkastede Plan. Han motiverede sit Ønske med, at hans Nærværelse ved Frederiksholmskanal var ganske overflødig nu ved det lille Antal Patienter, hans Hovedgerning var Filialerne hos de 24 Jordemødre, der næsten alle boede i Nærheden af Amaliegade, her kunde han da ogsaa lettere besørge Tilsynet med Ammestuerne og Konsultationen for de syge Plejebørn, der bragtes til Stiftelsen.

Ansøgningen blev sendt til Levy, der — og vel med Rette — ikke undlod at give Saxtorph en Del Skoser. Naar denne talte om sin Stuegang hos 24 Jordemødre, maatte det ikke forstaaes verbotenus, det Hele drejede sig om 4 højst 5 Besøg om Dagen, hvad vel kun »gennem hypochondriske Brilller« kunde præsentere sig saa besværligt. Fordi Saxtorph som konstitueret Overlæge en kort Tid uden Medhjælp havde besørget Tilsynet med Interimsanstalten, skulde Følgen deraf dog ikke nødvendig være, at Levy kunde gøre det samme i længere Tid. Da der ingen faste Kandidater var i Stiftelsen, og øjeblikkelig Hjælp her og ved polikliniske Fødsler kunde blive nødvendig, var det vist ikke uberettiget, at en ældre Overlæge havde en yngre Assistent, som Motivet netop var til det 1841 statuerede Princip, at Underakkoucheposten skulde være 3aarig og beklædes af en ung, af andre Forretninger uafhængig Mand. Trods disse berettigede Indvendinger vilde Levy dog lempe sig efter Saxtorphs Ønske at bo udenfor Stiftelsen, naar en fast Kandidat i hans Sted blev ansat. Det Hele blev dog ikke til Noget; kort efter meldte Saxtorph, at han havde fundet en Bolig i Nr. 238 ved Frederiksholmskanal til Leje i Vinter og bad om at maatte bo der som gift. Trods Ulem-

perne ved ikke at have Underakkoucheuren i Huset, anbefalede Levy det, naar det kun blev for Vinteren. Tilladelsen gaves da, og i Oktober holdt Saxtorph Bryllup (Hustruen var hans Næstsøskendebarn, Datter af J. S. Saxtorph).

Kort efter Resol. af 4. Okt. 1847, der altsaa havde bestemt, at de to Akkoucheurer skulde bo hver i sin Stiftelse, tilskrev (^{23/10}) Direktionen¹¹⁾ Levy, at skøndt man fandt det rettest, at hans Bolig blev Amaliegade, vilde man dog ikke undlade at udbede sig hans Erklæring om, i hvilken Stiftelse han maatte attraa Lejlighed. Svaret kunde jo ikke være tvivlsomt, men for Saxtorphs Vedkommende maatte Resol. ^{4/10} 47 vække ny Betænkelighed med Hensyn til Fremtidsboligen. Paa Forespørgsel havde Inspektøren¹²⁾ 15. Jan. (1848) meddelt ham, at denne vilde blive Stiftelsen ved Frederiksholmskanal, men da nu Direktionen alt forinden, 12. Nov. 1847, havde meddelt Levy den mærkelige Ændring i Forstaaelsen af Resol. af 4. Oktober, at ikke begge Stiftelser skulde benyttes samtidig, men alene Stiftelsen i Amaliegade, hvad Saxtorph ogsaa erfarede gennem Inspektørens Skrivelse af ^{15/1} 48, tog han, saavist med Rette, Anledning til for Direktionen at dokumentere, at det jo fra alle Sider set — som Overakkoucheurens Hjælper og mulige Stedfortræder, som Tilsynshavende ved Filialerne og Leder af de Studerendes Undervisning her — var ganske absurd, at han boede i den tomme Stiftelse ved Frederiksholmskanal. Den Levy afkrævede Betænkning (^{16/2} 48) i Anledning af Saxtorphs Protest faldt selvfølgelig ganske sammen med denne, og — som Levy bemærkede — ved at anvise Saxtorph Bolig i Stueetagen i Nr. 144 vendte man jo netop tilbage til Direktionens oprindelige Forslag vedrørende de to Embedsboliger. Ved samme Lejlighed androg Levy paa, at det Md. Sachmann tilhørende Værelse i Stuen (i Nr. 143) nærmest Porten maatte blive indrettet til Reception for de til Afvisning til Byen bestemte Fødende og til Eksplorationsstue for Svangre. Dermed blev Grunden altsaa lagt til »den grønne Stue«.

Direktionen indsendte da 1. April 1848 følgende Betænkning til Justitsministeriet:

¹¹⁾ Bankdirektør Hansen var ^{29/7} 1847 entlediget, og Overauditor, Raadmand J. O. Holm traadt i hans Sted.

¹²⁾ Inspektør Lund var død i Febr. 1847, 24. Sept. s. A. udnævntes Overauditor Lassen til hans Eftermand.

»Den allerh. Resol. af $\frac{4}{10}$ f. A. angaaende den kgl. Fødselsstiftelses fremtidige Virksomhed bestemte i sin 2den Post, at Fødselsstiftelsen ved Frederiksholms Canal indtil videre skulde afbenyttes, og i sin 3die Post at Accoucheuren og Underaccoucheuren skulde anvises passende Beboelseslejlighed hver i sin Stiftelse. Det er imidlertid strax efter Resolutionens Communication blevet Directionens Medlemmer af den høisal. Konge mundtlig tilkjendegivet, at det ikke var Allerhøistsammes Mening, at begge Stiftelser for Fremtiden skulde benyttes samtidigt, men at Stiftelsen ved Frederiksholms Canal ikkun skulde beholdes indtil videre for at haves til Brug, naaar Epidemier skulde udbryde paa Stiftelsen i Amaliegade.

Da der saaledes, naar Bygnings Arbejderne ved Stiftelsen i Amaliegade blive færdige, ikke bliver Tale om nogen samtidig Afbenyttelse eller stadig og regelmæssig Afvexling i Brugen af Bygningen i Amaliegade og ved Frederiksholms Canal, eftersom den sidstnævnte Bygnings Afbenyttelse vil være afhængig af ganske særegne Omstændigheder og mulig aldrig blive nødvendig, troer Directionen af flere Grunde at burde andrage paa en Forandring i den allerh. Resol. af $\frac{4}{10}$ f. A., forsaavidt det nemlig ved samme er bestemt, at Over- og Underaccoucheuren skulde anvises Beboelseslejlighed hver i sin Stiftelse, derhen, at begge disse ved Fødselsstiftelsen ansatte Læger blive anviste Bolig i Bygningen i Amaliegade.

Da Fødselsstiftelsen er det Centrum, hvorhen Dag og Nat uden Undtagelse alle de Fødende bringes, og hvor altsaa Hjælpen i alle faretruende Tilfælde skal ydes, og det saagodtsom øieblikkelig, vilde det nemlig være forbundet med stor Betænkelighed at anvise ikkun den ene af Lægerne Bolig paa selve Stiftelsen, medens den anden kom til at boe i en lang Afstand fra samme, en Betænkelighed der blev saa meget større, som Fødselsstiftelsen ikke saaledes som de andre Hospitaler er forsynet med faste og sagkyndige Candidater, der i paakommende Tilfælde i Accoucheurens Fraværelse eller Forfald øieblikkelig kunne overtage hans Forretninger. Da endvidere Reserveaccoucheuren ifølge den nævnte Resol.s 6te Post fremdeles skal besørge Tilsynet med de i Byen fødende Barselqvinder, der udgjøre det største Antal af de Fødende, vilde det, saafremt han skulde boe i en fra den egentlige Fødselsstiftelse fjern Afstand, blive umuligt for ham ved Siden af disse Forretninger at varetage dem, der paaligge ham som assisterende og vicarierende for Stiftelsens Accoucheur, og det vilde altsaa blive nødvendigt vedvarende at lønne en Candidat paa samme Tid, som Reserveaccoucheuren er tilstaaet et Gage-tillæg af 200 Rdl. i Betragtning af, at han ved Siden af sine ordinaire Forretninger skulde have Tilsyn med de Fødende i Byen. Hertil kommer, at Reserveaccoucheuren derved vilde berøves den i videnskabelig Henseende lærerigeste Deel af sin Virksomhed.

Saafremt ikkun En af Lægerne blev anvist Bolig i den for Fremtiden egentlige Fødselsstiftelse i Amaliegade, maatte det naturligviis blive Overaccoucheuren, der kom til at boe i samme, men netop Stue Etagen i No. 144, der er bestemt til Bolig for Lægen og tildeels for Overjordemoderen, vilde ved Anbringelsen af et Varme- og Ventilations-Apparat, hvis Indretning er af en saa stor Vigtighed, at andre Betragtninger ved Siden deraf maae træde i Baggrunden, blive saa indskrænket, at den ikke kunde afgive en passende Bopæl for Overaccoucheuren og tillige for

Overjordemoderen, eftersom det vil være nødvendigt at føre en Ventilations Skorsteen og Schacht fra Kjælderen op igjennem samtlige Etager, medens der vel for Underaccoucheuren og Overjordemoderen vilde i samme kunne findes tilstrækkelig Beboelses Leilighed, efter at den til Varme- og Ventilations Apparatet fornødne Plads er afgivet. Derimod vilde det nu uafbenyttede Locale paa 1ste Sal og i Sidehuset No. 145 i Amaliegade kunne afgive en passende Beboelses Leilighed for Overaccoucheuren. — I Betragtning derfor af, at det baade er i de Fødendes og i Videnskabens Interesse, at saavel Overaccoucheuren som Reserveaccoucheuren fremtidig erholde Bolig i Stiftelsens Bygninger i Amaliegade og med Hensyn til, at dette Arrangement ogsaa i oeconomisk Henseende er at foretrække, idet at derved adskillige Udgivter ville kunne bespares, nemlig Løn og Emolumenter til en fast Candidat, tillader Directionen sig at indstille, at Ministeren vilde bevirke den Modification i den kgl. Resol. af $\frac{4}{10}$ f. A., at saavel Over- som Underaccoucheuren i Stedet for at anvises Bolig hver i sin Stiftelse indtil videre gives Bolig i Stiftelsens Bygninger 144 og 145 i Amaliegade, nemlig den første i 145 paa 1ste Sal i Forhuset og i det til samme stødende Sidehuus og den sidstnævnte i 144 Stueetagen i Forhuset og Sidehuset tilvenstre af den nuværende Hovedindgang.

Sidst i Maj 1848 meddelte Justitsminister C. E. Bardenfleth, at Kongen ved Resol. af 25de s. M. havde befalet, at Overaccoucheuren skulde bebo 1ste Sal i Nr. 145 og Underaccoucheuren Stuen i Nr. 144 men paa Betingelse, at hvis Direktionen fandt Anledning til at ændre det første, skulde Overlægen rykke ned i Stuen og Reservelægen anvises Værelser efter Direktionens Godtbefindende.

Det saa længe svævende Spørgsmaal om Varme- og Ventilationsapparatet i den ombyggede Stiftelse havde i Løbet af 1848 faaet den Løsning, at det blev det af Levy foretrukne Reids System, hvis gode Virkninger han havde erfaret i General lying-in-hospital i London¹⁸⁾, der blev akcepteret, og dets Installation overdraget Mekanikus Baumgarten. Forventningerne havde, støttede til Arkitekt Møllers Udsagn, staaet paa, at Indflytningen i Amaliegade kunde ske til Efteraaret, men de blev skuffede. Md. Heins Lokale for Højtbetalende var blevet opsagt til Oktober Flyttetid, men da der fremdeles maatte træffes Arrangement med Hensyn til saadanne, blev de fra nævnte Tidspunkt henviste til Md. de Place i l. Helliggeiststræde Nr. 162.

Maaske det ogsaa var Forventningen om den snarlige Evakuation af Anstalten ved Frederiksholmskanal, der bevægede den

¹⁸⁾ Og nærmere beskrevet i Bibl. f. Læger 1847 (se her P. 439).

i 1848 nedsatte Kolerakommission til i Juli at spørge Levy, om han i Tilfælde af en Epidemi og den interimistiske Stiftelses Omdannelse til Kolerlazaret vilde overtage Overlægestillingen her. Han afviste det bestemt. Skulde en Koleræpidemi bryde løs, vilde sikkert Nødvendigheden af en Fødselsstiftelse stærkt gøre sig gældende, højst kunde han tænke sig i Sygestuerne ved Frederiksholmskanal at optage 12—15 Kolerapatienter i sidste Maaneder af Svangerskabet. Paany interPELLERET i August i samme Anledning fra Fødselsstiftelsens Direktion henholdt han sig ganske til sit Svar til Kommissionen. Planen var vistnok udgaaet fra Bang, der ogsaa var Medlem af Kolerakommissionen og følte sig ilde berørt ved Levys afvisende Holdning. Denne havde henvist til andre Bygninger som mere skikkede til sligt Øjemed, saaledes Universitetet, Prinsens Palais, Staldmestergaarden og den ledige Del af Thorvaldsens Musæum; det sidste vakte, vel ikke ganske med Urette, stærk Protest fra Direktionens Side og erklæredes »ganske upassende«, men man ønskede i enhver Henseende at komme Kommissionen til Hjælp, om det blev nødvendigt, dog maatte Betingelsen være, at der i saa Tilfælde skaffedes Fødselsstiftelsen et andet Lokale og uden Bekostning for denne. Det Hele endte dog med, at Sagen blev stillet i Bero.

Trods det i sanitær Henseende saa gunstige Udfald af det fra December 1846 indskrænkede Patientantal i den interimistiske Stiftelse, hvorpaa H. C. Saxtorph jo begrundede sin $\frac{12}{6}$ 1847 indgivne Betænkning om Fødselsstiftelsens fremtidige Benyttelse, og som ligeledes særkt gjorde sig gældende i den endeligt akcepterede Plan for denne, bragte dog Slutningsaaaret ved Frederiksholmskanal paany Skuffelse i saa Henseende, om end Levy først var tilbøjelig til at søge Grunden i Forhold, der laa udenfor Stiftelsens egen Virksomhed. I Juli (1848) tilskrev han nemlig Direktionen:

»Efter at vi i langsommelige Tider have holdt os fri for ondartet Barsel-feber her i Stiftelsen, have siden igaar to Tilfælde begyndt at vise sig, der alt idag have antaget et meget ildevarslen- de Udseende. Som nærmeste Aarsag hertil kan jeg kun antage den Latrin Atmosphære, der siden de første Dage i Ugen har gjennemtrængt vore Barselstuer lige fra Nattens Begyndelse til heelt op ad Formiddagen som Følge af Renovationsvognenes Passage og Spildning udenfor Stiftelsen, en Vei der er anvist dem at kjøre under Knippelsbros Reparation. Jeg anseer det derfor som Pligt for mig uopholdelig at gjøre den ær. Direction opmærksom paa Nødvendigheden af, at Politidirecteuren anmodes om at træffe uop-sættelige Foranstaltninger mod dette Uvæsen, da jeg maa ansee det for uforsvarligt at samle Barselpatienter i en saadan Atmosphære.«

Withusen bemærkede, at ogsaa Rendestenene omkring Stiftelsen var i en aldeles utilbørlig Tilstand, hvorefter Bang lovede mundtlig at tale med Politidirektøren, der ogsaa blev at tilskrive¹⁴).

Sandsynlig blev der vel sat en Stopper for Renovationsvæsenets formodede Andel i Anstaltens mindre gode Sundhedstilstand, men sidst paa Aaret, 23. December (1848), indberettede Levy atter, at den under stærk Tilstrømning af Fødende store Sygelighed i den interimistiske Stiftelse, hvis ikke Stiftelsen i Amaliegade snart blev færdig, nødvendiggjorde en Purifikation, »der burde være skeet alt i Efteraaret, naar ikke Flytningen fra Maaned til Maaned havde været stillet i Udsigt«. — Den sidste Bemærkning faldt Direktionen ubehagelig. Efter i Svaret til Levy $\frac{9}{1}$ 1849 at have gjort opmærksom paa, at Fødselsstiftelsen i Amaliegade ifølge Brolægnings Inspektørens og Arkitektens Erklæringer vilde blive færdig den 20. Januar og kunne tages i Brug d. 1. Februar, hvis Professoren til den Tid fandt den tilstrækkelig udtørret, bemærkedes videre:

»Idet vi underrette Dem herom og ganske overlade til Dem, om Stiftelsen ved Frederiksholms Canal, under Forudsætning af at Flytningen skeer til d. 1ste n. M., strax bør lukkes og purificeres, hvortil De i saa Fald vilde i Forening med Inspecteuren træffe de fornødne Foranstaltninger, skulle vi dog ikke lade uberørt, at ligesom det vistnok er nødvendigt for Patienternes Tarv, at alle Forsigtighedsregler iagttages, førend de ny Fødestuer tages i Brug, saaledes er det ogsaa i Stiftelsens særdeles Interesse, idet dens fremtidige Virksomhed jo vil bero paa den Tillid den ved sin Aabning kan vinde, især paa en Tid, da der ikke blot paa den hidtil benyttede Stiftelse men ogsaa i Byen hersker megen Sygelighed blandt Barselpatienterne.

Sluttelig maa vi dog med Hensyn til den i Deres ovenn. Skrivelse indflettede Yttring, at Flytning fra Maaned til Maaned havde været stillet i Udsigt, og at en tidligere Purification af Fødselsstuerne i Gaarden ved Frederiksholms Canal af den Grund ikke er bleven foretagen, bemærke, at det ikke kan have været Dem ubekjendt, i hvilken Grad Bygningsarbejderne skrede frem, og at det saaledes paa ethvert Stadium af denne Fremskriden havde staaet til Dem at gjøre Indberetning om, hvilke Foranstaltninger der maatte træffes mod den stedfindende Sygelighed.«

I det Dagen efter ($\frac{10}{1}$ 49) holdte Direktionsmøde blev bestemt:

¹⁴) Det var iøvrigt ikke første Gang, Politidirektør Bræstrup modtog Besvælinger fra den interimistiske Fødselsanstalt. I Juli 1846 tilskrev Direktionen ham, at Levy havde klaget over Kanonskyden fra Tivoli Øen, »hvorved baade Barselkoner og Børn vare blevene forskrækkede«, og udbad sig alt muligt Hensyn taget til dette Andragende.

»Stiftelsen ved Frederiksholms Canal lukkes den 1ste Febr. for andre end saadanne Barselpatienter, som nødvendigen maa indtages. Alle andre henvises til selv at skaffe sig Pleie i Byen, dog ikke hos de Jordemødre, hos hvilke Barselbeberen har viist sig. Lukningen motiveres ved Nødvendigheden af Inventariets omfattende Restauration, og Fødselsstiftelsen aabnes som Følge af Inventariets Restauration først d. 1. Marts næstk. De fornødne offentlige Bekjendtgjørelser herom udgaae uopholdelig«. Den 19de Jan. kom Bekendtgørelsen, men den her i Udsigt stillede Genoptagelse af Virksomheden i Amaliegade til 1. Marts skuffedes dog endnu en Gang, thi først 20. Marts 1849 averteredes i Adresse Avisen: »Tirsdag d. 20. Marts aabnes den kgl. Fødselsstiftelse i Amaliegade 143 saavel for fritliggende som betalende Patienter, medens fra samme Dag den interimistiske Anstalt ved Frederiksholms Canal ophæves. Som Regel er det for Fremtiden vedtaget, at ethvert Fruentimmer, som ønsker fri Forplejning i Stiftelsen, sammesteds har at lade sig indskrive, saasart hun er kommen til Vished om sin Svangerskabstilstand. Indskrivningen foretages hver Onsdag og Lørdag Kl. 10—11 Form. i Amaliegade 143, Stuen«.

Efter den gennemgribende Omdannelse med Enkeltstuer for Fødende og Barselkoner, kommuniserende med brede og lyse Korridorer, havde Stiftelsen altsaa faaet den Skikkelse, de senere Generationer af Læger og Jordemødre har kendt, og som blev uforandret indtil Flytningen til Rigshospitalet 1910. Personalet, der indviede den ny Virksomhed, var, foruden Levy og Saxtorph som Underakkoucheur¹⁵⁾, den nu aldrende Md. Sachmann¹⁶⁾ og som Kandidater P. Hegelund Dorph til 10. Juni, i de to følgende Maaneder Mathias Saxtorph og Peter Aalborg, derefter Andr. Th. Aarestrup og Joh. P. Laurent til 1ste November, da den ved Resol.^{18/10} 1849 fastslaaede ny Ordning for Kandidatundervisningen (hvorom s.) begyndte. Et længe følt Savn blev derved afhjulpet, thi stærkt brøstholdne havde de Studerende jo i den Henseende været under Etableringen af den interimistiske Stiftelse, i 1846

¹⁵⁾ Han fratraadte 1. November 1850 og efterfulgtes af Hassing.

¹⁶⁾ I Anledning af sit 25 Aars Jubilæum modtog Md. Sachmann 1. Maj 1851 fra Direktionen en Sølvkaffekande med Inskription, der overrakte hende af Overpræsidenten. Det næste Aar søgte hun Afsked, og Distriktsjordemoder Aagaard fra Fyen blev ^{23/4} 1852 indstillet af Levy. Efter Prøveaaret ønskede hun ikke fast Ansættelse og efterfulgtes af Distriktsjordemoder Jacobsen indtil 1860. Rækken af Overjordemødre i den gamle Stiftelse sluttede med Fru Welding til 1874 og Fru Wegner til 1910.

havde 14, 1847 10 og i 1848 kun 9 faaet praktisk Uddannelse i Fødselshjælp. Den ved samme Resolution oprettede halvaarlige faste Kandidatpost overtoges af Kandidat ved Alm. Hosp. Christensen¹⁷⁾ og fra Maj d. f. Aar af Lehmann Jacobsen. — Samtidig med Indflytningen i Amaliegade indstilledes til Ministeriet, at Gaarden ved Frederiksholms Kanal maatte bortlejes, indtil den kunde sælges, hvilket bevilgedes; det sidste fandt Sted i 1851 (s. P. 397).

Den saaledes trufne endelige Ordning kunde jo paa Forhaand være sikker paa ikke at møde almindelig Billigelse; et stort Parti af Lægestanden, sluttende sig til »Ugeskriftet«s Standpunkt, misbilligede Direktionens Forkastelse af Sundhedskollegiets Plan om en ny mindre, kun for Undervisning beregnet Stiftelse, og navnlig dadledes Fastholdelsen af Filialsystemet, som mentes at blive et Smittefokus til stadig Fare for andre Fødende i Byen, gennem Jordemødrenes Virksomhed. Fra visse Sider set maatte det vel synes et voveligt Skridt, Direktionen gjorde, da den, ogsaa paa Trods af den offentlige Mening, vendte tilbage til de gamle Bygninger, men nægtes kan det næppe, at det, for en Nutidsbetragtning, blev det heldigste, der valgtes. Sandsynligheden taler saavist for, at en nybygget, mindre, kun til Undervisning viet Anstalt, vilde have bragt Forventningerne om bedre Sundhedstilstand i en saadan store Skuffelser, og maaske i saa høj Grad, at Dømmen derved med det samme vilde være fældet over Stiftelsens berettigede Eksistens overhovedet.

Endnu da et Par Ord om de Auspicier, hvorunder man begyndte i den tilsyneladende saa nitidt udstyrede Anstalt. Havde Afslutningen ved Frederiksholmskanal-været mindre glædelig, tegnede Virksomhedens Genoptagen i Amaliegade heller ikke noget lyst Perspektiv for Fremtiden. Det maa undre, at Levy, der havde en saa væsentlig Andel i Planen for Stiftelsens Ombygning og fik den afgørende Stemme i Valget af Varme- og Ventilationsapparatet, ikke, efter hvad der kan skønnes, havde taget aktiv Del i Ordningen af saa kapitale hygiejniske Spørgsmaal som Indretningen af Kloak- og Latrinsystemet. At dette forholdt sig saa, synes unægtelig at fremgaa af en Indberetning fra Levy til Direktionen, kun godt og vel en Maaned efter Indflytningen, om Sundhedstilstanden i Stiftelsen, der uhyggeligt næsten minder om hans

¹⁷⁾ Fra December 1850 Klosterlæge paa Gisselfeldt.

Jammerklage i 1844 kort inden Lukningen af den gamle Bygning. Søndag den 29. April tilskrev han Direktionen:

»Det er min Pligt at tilmelde den ær. Direction, at siden Mødet sidste Tirsdag en ondartet Sygelighed er indtraadt blandt Stiftelsens Patienter. Onsdag Morgen angrebes 3die Dag efter en let Fødsel en Patient af en heftig Peritonitis, Torsdagen forløstes en anden Pt. med Tangen og angrebes allerede næste Dag af Peritonitis, hvorfor hun strax sendtes til Alm. Hospital, begge Patienter ere døde, den første i Lørdags, den anden idag i Hospitalet. I Lørdags er endnu to andre blevne syge, dog under en anden og mere snigende Form af Sygdommen, og jeg er ikke heller uden Bekymring for en 3die iforgaars med Tvillinger ved Vending forløst Patient, uagtet hos hende endnu kun Pulsens Hurtighed udgjør det eneste mistænkelige Symptom.

Hvormeget i denne Henseende kan tilregnes vort mindre heldige Latrinvæsen, hvormeget den store Kloak i Stiftelsens Gaardsrum, hvormeget Atmosfærens betydelige Temperaturforandring i de sidste Dage, er ikke at afgjøre, beklageligt er det ialtfald, at hidtil Kloaken endnu ikke er udrenset.«

Hertil bemærkede Raadmand Holm, at det i Betragtning af den højst skadelige Indflydelse paa Patienternes Helbred, som Levy tillagde Latrinvæsenets ufuldkomne Tilstand, var beklageligt, at Stiftelsens Overlæge havde saa liden Opmærksomhed for slige ydre Betingelser for Sundhedstilstandens Vedligeholdelse, at han ikke havde foranlediget, at Latrinernes forandrede Indretning blev medtaget under Planerne for Ombygningen, hvilket alene havde været overladt ham (Holm) og Inspektøren. Hvor lidt de sidste Aars Erfaring havde rokket Bangs Anskuelser om Barselsebereren og dens Smitteveje, dokumenterede han endnu en Gang i Anledning af den saa brat indtrufne Hjobspost:

»Jeg antager, at de Aarsager, som Prof. Levy anfører, i Forening og Forbindelse med en epidemisk Constitution, som ingen menneskelig Magt eller Kløgt kan afvende, har fremkaldt de ommeldte Sygdomstilfælde, som der ufortøvet maa raades Bod paa. Da Sygdommen er udbrudt paa en Tid, da der ingen klinisk Undervisning er for de Studerende og kun en halv Candidat ansat, synes dette at bevise, hvor liden Skade der kan komme af Kliniken« (!).

Senere paa Aaret (Oktober) syntes Levy dog at fralægge sig Ansvar for de uheldige Kloakforhold ved en Klage til Direktionen over utaaelig Stank i flere af Stiftelsens Stuer, den han ansaa for Aarsag til stærke Feberanfald hos en nylig forløst Patient, og som hidrørte fra Sumpen i Kælderen, der trods hans Indsigelse var blevet lagt her og ikke i Fortouget udenfor Bygningen. De Forbedringer, der iværksattes efter ny gentagne Kla-

ger fra Levy over Sygeligheden i Stiftelsen som Følge af disse Synder mod Hygiejnen, bragte ikke synderlige Resultater, tværtimod, det gik mere og mere ned ad Bakke med Forventningen om lysere Tider for Stiftelsen og endte i Levys sidste Aar med en Falliterklæring fra den Komité (E. Hornemann, Paulli, Edm. Hansen), der af medicinsk Selskab var nedsat 1865 for at finde Udvej for de nu saa fortvilede sanitære Forhold, forsaavidt man ikke kunde paavise andre sikre Midler til det Ondes Fordrivelse end saadanne, der med det Onde vilde ødelægge meget godt: Stiftelsens Nedlæggelse, og derfor maatte erklære, at Overvejelserne kun havde ført til et negativt Resultat.

Til Slut skal endnu nævnes den endelige Afgørelse af Undervisningsspørgsmaalet, der for Klinikens Vedkommende efter lange Forhandlinger var blevet stillet i Bero i Dec. 1843 (s. P. 331). Et gunstigere Tidspunkt for Sagens Genoptagelse var jo ikke at vente under Stiftelsens Lukning og interimistiske, af Epidemier afbrudte Virksomhed i andre Lokaler, men da Resolutionen i Novemb. 1845 havde fastslaaet Stiftelsens Ombygning, bød der sig en naturlig Lejlighed til at bringe Sagen frem. Levy gik nu en anden Vej og henvendte sig til Universitetets Direktion, hvem det jo fundatsmæssig tilkom at udtale sig i Undervisnings Anliggender. Der blev nedsat en Komité af 3 Medlemmer (hvoribl. Levy), der i Maj 1846 afgav Betænkning, hvis Hovedpunkter gik ud paa, at enhver Kandidat skulde have sit praktiske Akkouchements Kursus i 1ste eller 2det Semester efter Eksamen, men forud et forberedende klinisk Kursus, altsaa i en særskilt hertil indrettet Afdeling, at der etableredes Eksplorationsøvelser paa Svangre, der to Gange om Ugen mødte til Indskrivning, og at gennem ugentlige kliniske Foredrag Stiftelsens Praksis kunde gøres frugtbringende for yngre Læger. Intet kunde jo imidlertid afgøres, før Planen for Ombygningen var definitiv, hvorfor Sagen hvilede, indtil Direktionen i Juli 1848 meddelte Fakultetet, at Stiftelsens Belægning efter Resol. af $\frac{4}{10}$ 1847 vilde blive reduceret til 4 à 500 Fødende, medens de øvrige forplejedes i Byen, hvorfor man imødesaa Fakultetets Betænkning om Undervisningens Ordning i Overensstemmelse med denne Indskrænkning. — Komitéen maatte nu ændre Planen. Ved det indskrænkede Antal Fødende i selve Stiftelsen, men et uforandret Antal Læredøtre, maatte Undervisningsmaterialet nødvendigvis udvides, derfor blev Eksplorationsøvelser paa Svangre end mere paatrængende, som ogsaa Undersøgelse af Bypatienter. Den tidligere Optagelse af Kandidaterne En efter En

var uheldig, de maatte komme i Partier snart efter Eksamen, men da de ikke alle kunde bo i Stiftelsen, maatte Tiden forlænges, altsaa halvaarlige Kursus med indtil 12 Kandidater, hvoraf skiftevis 2 havde Vagt i 24 Timer. Da saaledes ingen Kandidat med stationært Ophold vilde komme til at bo i Stiftelsen, foresloges Ansættelsen af to faste Kandidater til den nødvendige Assistance for Over- og Underakkoucheuren.

Det sidste Punkt synes at have stødt paa Modstand i Direktionen, navnlig da fra Overpræsidentens Side, der, sin Forgængers Princip tro, ogsaa nærrede Betænkelighed overfor Undersøgelsen i Svangerskabet, hvorfor han i en Skrivelse ^{25/11} 48 til Levy udbad sig hans nærmere Forklaring. Det var ham ikke klart, hvori disse faste Kandidaters Assistance skulde bestaa, der forefaldt jo dog højst kun 20 Tangforløsninger aarlig i Stiftelsen (!), og vilde ikke Opholdet af saa mange Kandidater og Læredøtre, der var lidet beskæftigede, lede til Usædelighed? Levy søgte i et langt Indlæg at retlede Manden. Selv havde han jo fra sin første Ansættelsestid urgeret paa Svangerskabs Eksploration sam det Punkt, hvori vor Siiftelse stod tilbage for de fleste andre, lige vigtig som den var baade for Jordemødre og Læger; det tidligere Forsøg i Saxtorphs Tid med at tilkøbe sig Retten hertil havde altid været ham imod, og det var jo ogsaa løbet ud i Sandet. Tanken om Optagelse af Svangre i Inokulationshuset var han kommet fra, men havnet ved Indskrivning i Stiftelsen af disse som det simpleste Middel til at løse Opgaven, ved hvilken man kunde lade Undervisningsmomentet træde saalidt frem som muligt, saa at det mere af Vedkommende opfattedes som en sanitær Foranstaltning. — Manglen af faste Kandidater vilde sætte Stiftelsen i en stor Forlegenhed ikke mindst nu, hvor saa mange Patienter laa spredt i Byen; at ville, som Overpræsidenten, vurdere Lægegerningen i Stiftelsen efter Tangoperationernes Tal var en stor Misforstaaelse, men det vilde føre for vidt at give Forklaring om de mangfoldige Tilfælde, der Dag og Nat kunde gøre Lægehjælp nødvendig i og udenfor Stiftelsen. Frygten for Misbrug af Eksplorationerne, som Overpræsidenten havde bragt frem, var overflødig, Principet var nu, at kun 1 Kandidat undersøgte hver Patient, og desuden bad han erindret, »at Overlægens Ære og Sindsro fremfor nogen Andens var knyttet til Stiftelsens sanitære Resultater«. Hvad endelig hans Højvelbaarenheds Bekymring for Sædeligheden i Stiftelsen angik, forsaavidt den kunde lide Brist ved de faste Kandidaters Nærværelse, afviste Levy den bestemt: at Stiftelsen i hans For-

gængers Tid ikke havde godt Ry paa sig i den Henseende, var ham Spore nok til straks af al Kraft at modarbejde enhver Tendens til Usædelighed. I de første Aar havde det kostet ham mange bitre Timer, manges skæv Bedømmelse, men han turde regne sig det tilgode, at Forholdet i de sidste Aar havde været aldeles upaa-klageligt¹⁸⁾. For dog at opnaa Noget foreslog da Levy en Middelvej, at der kun ansattes 1 fast Kandidat med halvaarligt Skifte, under Forudsætning af, at Valget overdroges ham blandt de i hvert Semester praktiserende Klinikister.

Fakultetet vilde ikke opgive sit Ønske om to faste Kandidatposter, men maatte omsider bøje sig for Modstanden i Direktionen, der støttet til Levys Erklæring, foretrak en halvaarlig ansat Kandidat, og paa denne Basis udkastede da Fakultetet Planen, der ved Undervisningsministeriets Støtte fik allerh. Sanktion d. 18. Okt. 1849, hvorved altsaa vedtoges en stationær Klinik i Stiftelsen og en ambulatorisk i Filialerne hos Jordemødre, at der skulde meddeles Undervisning i hvert Semester til Kandidater i første eller senest andet Semester efter Eksamen, og i et Antal, der nærmere maatte blive at bestemme, men at der for at give de ældste Kandidater, der endnu ikke havde besøgt Stiftelsen, Adgang, i det første Aar, efter at den ny Ordning var begyndt, holdtes 4 Kursus hver paa 3 Maaneder. Herved etableredes altsaa den Form for Kandidaternes praktiske Uddannelse, skiftevis Vagttjeneste hver 3die Dag og uden fast Bolig i Stiftelsen, der holdt sig til 1865, med som Regel 16 aarlig uddannede (8 hvert Semester), der 1866 paa Grund af det stigende Antal Studerende øgedes til 12 i hvert Semester, men Tilstrømningen af Aspiranter førte da i 1869 til, at man vendte tilbage til den gamle Ordning, stationært Ophold i Stiftelsen men nu kun i 6 Uger (senere 4), saa at aarlig 30—40 fik Uddannelse. Endelig fandt da i 1872 det i Fortiden saa ofte, men forgæves, omdebatterede Spørgsmaal, et propædeutisk Kursus for Studerende før Eksamen, sin Løsning.

---

¹⁸⁾ Det havde jo aabenbart paa visse høje Steder skortet paa Tro til Lægenes Moralitet indenfor Stiftelsens Mure, naar erindres Departementschef Holms paa lignende Motiv byggede Frygt for Enestuerne(!).

I og for sig var det naturligt, om de ulykkelige Forhold, der havde kendetegnet Fødselsstiftelsens Virksomhed i disse Levys 9 første Embedsaar, havde øvet en stærkt hæmmende Indflydelse paa Fremkomsten af videnskabelige obstetriciske Arbejder i denne Periode. Den blev vel ogsaa ret fattig i saa Henseende, om end det maa indrømmes, at langt det væsentligste af hvad der publiceredes, skyldtes Stiftelsens egne Mænd, og blandt disse først og fremmest Levy.

Kronologisk set skal først nævnes Kaysers Licentiaatafhandling »De versione in caput in situ foetus obliquo«, dediceret O. Bang og forsvaret $\frac{22}{100}$ 1840. Maaske den tidligere ganske negative Erfaring herhjemme om Værdien af dette Indgreb, navnlig som det var bleven bragt frem ved d'Outrepont (1817) og Busch (1826), havde bevæget Kayser til at vælge Emnet, der i dansk Litteratur først var blevet anvist sit berettigede Omraade gennem A. Triers Oversættelse (1838) af Busch's Lærebog. Den ringe Betydning, O. Bang i sin Disputats 1813 havde tillagt Vending paa Hovedet, rimeligt nok som Udtryk for hvad Saxtorph lærte, veg hos os, efter sidstnævntes Forelæsninger 1836—38 at dømme, ikke Pladsen for anden Opfattelse, og naar en Anmelder¹⁹⁾ af Kaysers Afhandling bebrejdede Forfatteren, at han ikke havde meddelt os, »hvorvidt den Mand, der i 1813 ikke var Ynder af Methoden, i sin senere udstrakte Virksomhed som Accoucheur havde følt sig bevæget til at ændre sin daværende Anskuelse«, saa var dette sidste ikke Tilfældet, thi Bang bemærker selv i sit »Tilbageblik« (1842), at han kun én Gang havde forsøgt Vending paa Hovedet men maatte opgive det og ty til Fodvending. Det blev da ogsaa fremmede Forfatteres Resultater, Kayser lagde til Grund for sit Arbejde og sin Bedømmelse af Operationen. Til Belysning af Issefødslernes bedre Prognose overhovedet, sammenlignet med Fodfødslerne, benyttedes Dubois' Statistik fra Maternitéen (2% Dødfødsler ved de første, 9% ved de sidste), og de af Kayser fra Litteraturen samlede 42 Tilfælde af Vending paa Hovedet gav, naar 7 Tilfælde fradrog, hvor Fosterets Død var konstateret inden Vendingen, en Mortalitet for de resterende 35 Tilfælde af kun 2 Børn.

Sammen med E. Fenger hørte Kayser jo til de første blandt vore Læger, der slog til Lyd for den numeriske Metodes Betydning i Lægevidenskaben, hvad allerede kom frem i hans næste

¹⁹⁾ Tidsskr. for Litt. og Kritik, 1840, 4. Bd.

Arbejde, Doktorafhandlingen »De eventu sectionis caesareae«, forsvaret $\frac{6}{10}$ 1841, der nærmest formede sig som en Kritik af Michaelis' og Levys Statistiker vedrørende Kejsersnittet. Michaelis havde af de i Literaturen indtil 1833 meddelte Tilfælde samlet 258 (138 fra de tidligere Aarhundreder), hvoriblandt 140 uheldige. Levy supplerede for de følgende 7 Aar med 49 Tilfælde, hvoraf 22 uheldige; den hele Statistik (307 Tilfælde) skulde da kun give en Mortalitätsprocent af c. 53. Kayser bestred, og vel med Rette, Muligheden af et saa gunstigt Forhold; ved at gaa saa langt tilbage i Tiden som før 1750, hvor utvivlsomt kun de gunstige Tilfælde publiceredes, faar Michaelis et misvisende Tal, kun ved at samle en Statistik fra Fødselsstiftelser kan man formode at nærme sig Sandheden, og for en Samling af 67 slige Tilfælde faar Kayser da ogsaa kun 14 heldige mod 53 uheldige, en Mortalitet altsaa af nær 80 %.

Kaysers opsigtsvækkende Arbejde fra 1845 om den i Fødselsstiftelsen herskende Barselseber har vi tidligere omtalt. Naar han i dette »Bidrag til Fødselsstiftelsernes Hygieine« anviste de Veje, der, med de fortvivlede Forhold herhjemme for Øje, var at vælge imellem, tog han vel selv ikke direkte Ordet for den ene eller anden af disse. Forsaavidt han maatte høre Bebrejdelser herfor, var det, som Dahlerup bemærkede i en Diskussion om Skriftet i Philiatrien, 21. Jan. 1845, med Urette: »Den numeriske Methode har aldrig vist sig i fortrinligere Lys end her, Bogen er et komplet Regnestykke med Facit: en heel ny Bygning, koste hvad koste vil«. I nævnte Diskussion havde Hornemann samme Syn. Hellere end at beholde den gamle Stiftelse kunde han tænke sig det Arrangement at oplære de yngre Læger ved at lade dem følge de ældre til Fødende i Byen (!), »det vilde gjøre ham meget ondt, om Nationen foruden den Plet, den havde sat paa sig ved at lade Daarevæsenet falde, endnu vilde udsætte sig for Alles Dadel ved at lade en Stiftelse bestaa, der betaltes saa dyrt«. — Djørup mente dog, at Kayser havde tillagt Infektionen af Bygningen for stor Betydning, der maatte være andre Grunde til den uhyre Mortalitet, »Behandlingen før Fødslen af Læredøttrene og maaske Mangel paa Renlighed, der idetmindste i hans Tid²⁰⁾ herskede paa Stiftelsen, bidrog overmaade meget til her at gjøre Sygdommen farligere end andre Steder«.

²⁰⁾ Djørups Kandidattid paa Stiftelsen var $\frac{17}{10}$ 1829— $\frac{16}{2}$ 1830.

Det var nu kun faa Stemmer indenfor Diskussionen i Lægeverdenen, der ikke sluttede sig til den af Dagspressen forfægtede Anskuelse, at den gamle Bygning skulde abandonneres, men blandt disse lod sig dog en høre, hvis Argumenter mod at lægge al Vægt paa et nyt Lokale, forløjner at erindres. De fremkom i Recensionen af Kaysers Skrift i det paa daværende Tidspunkt af Otto redigerede »Bibl. f. Læger«²¹⁾, og sammenholdt med Eschrichts Udtalelser, som Minoritet i Sundhedskollegiet, mod Flytningen, kunde der maaske tænkes paa ham som Forfatteren, men snarest, vilde jeg dog tro, paa Hannover, hvis Arbejde fra 1838 (i Müllers Archiv) over Conferver som Smitstof hos Salamandre omtrent var samtidigt med Bassis og Audouins Undersøgelser over Muscardinen.

»Resultatet,« siges der, »er bedrøveligt og ydmygende for Kunsten, saavel som for Regeringens humane Bestræbelser, en stor Del Hospitaler blive til Drivhuse for en snigende usynlig Giftplante, der som Parasit nærer sig af og ødelægger Menneskeliv. Fødselsstiftelsens Alder medfører en vis Dekrepiditet; noget mystisk er der imidlertid ikke deri, saasart Aarsagen ikke søges i visse ydre Forhold, Bygningens Beliggenhed og Beskaffenhed, men i en organisk Gift, der propagerer og udbreder sig efter den mikroskopiske Planteverdens Love. Naar Forfatteren har paastaet, at Endemier og Epidemier følge Love, der ere os ubekjendte, kan dette kun gælde dem, der betragte Epidemier som Virkninger af klimatiske, diætetiske eller endog lokale Forhold. I den lavere organiske Verden finde vi utallige Væsener, som fremkomme, leve, udbrede sig og forsvinde efter de samme Love eller under de samme Betingelser og Phænomener, som vi bemærke ved epidemiske og endemiske Sygdomspotenser. Naar vi sige »»Infektion, Smitte, Malaria, Miasma, Kontagium«« osv., bilde vi os ind at have udtømt hele Begrebet af Origines morborum; det er kun Ord, der tildække vor Uvidenhed. Forf. siger »»Barselbeberens Miasma er os ubekjendt««, og dermed lader han enhver videre Granskning efter dens specifikke Beskaffenhed falde. At et Miasma udvikler sig i Fødselsstiftelser af de Fødendes Uddunstninger og Afsondringer, og at Giften tiltager kvantitativt og kvalitativt med Aarene, er Anmelderen enig i, men han holder hverken paa Navnet Miasma eller Kontagium, thi Sagen er den, at der gives mangfoldige organiske Væsener, der ere Sygdomsgifte og smitte hver paa sin Maade,

²¹⁾ N. R., Bd. 12.

nu vide vi, at Muscardinen hos Silkeormen bevirkes ved en parasitisk Svamp²²⁾. Kun det ene Middel at bygge et nyt Hospital har Forf. at byde os, uden at vi have hørt det mindste om, hvilke Desinfektionsmidler, der ere prøvede«. Og Recensenten slutter med disse Ord: »Der vil uden Tvivl komme den Tid, da vor Stand ikke saa afmægtig og forsagt som nu trækker sig tilbage for ødelæggende Epidemier men lærer at bekæmpe dem med Held, men den kommer ikke, saa længe man drømmer om mystiske skadelige Stoffer i Luften, Vandet og Jorden, kaldte til Virksomhed ved lignende mystiske, sideriske og terrestriske Indflydelser, mod saadanne Spøgelses kunne vi ikke kæmpe, vi kunne kun flygte for dem!«.

Havde Kayser tilsigtet at vække Sensation ved sit Skrift og faa Offentligheden paa sin Side med Hensyn til Spørgsmaalet om Valget mellem en ny Fødselstiftelse eller Bibeholdelsen af den gamle, naaede han sikkert nok sit Maal, men Tvivlen om, at det skulde lykkes ham at vinde Tilslutning ogsaa hos Direktionen, kunde vel spores i det Nytaarsaften 1844 skrevne korte Forord, hvor straks fastsloges, at han ikke ventede »nogen umiddelbar Nytte« af sit Arbejde.

Den for Statistikens Anvendelse i Medicinen vakte Interesse gav sig ogsaa praktiske Udslag gennem en af det kgl. medic. Selskab nedsat Komité, der blandt sine Medlemmer talte Fenger, Bremer, Hornbeck og Kayser og i 1846 udsendte Lister til alle Landets Læger med Anmodning om at udfylde disse for Aaret 1847. Opfordringen blev naturligvis højst mangelfuldt efterkommet, men Komitéen aflagde i Efteraaret 1848 Beretning i Selskabet om det modtagne og af den behandlede Materiale. Her skal for Dødsarsagernes Vedkommende, som Fenger havde overtaget, blot anføres, at blandt de 1172 meldte Dødsfald faldt 26 paa Barsel-feber, hvilket gav Fenger Anledning til at udtale: »Sygdommen er, trods Almuens feilagtige Diæt, ikke meget hyppig udenfor Hovedstaden, de fleste Tilfælde optraadte i Foraarsmaanederne Marts til Mai« (!). Et andet Skema omfattede de obstetriciske Tilfælde, der var forefaldne i Lægers Praksis, hvilket Kayser behandlede. Der var indsendt 58 Lister, som omfattede 217 Tangforløsninger (med 3

²²⁾ Botrytis Bassiana, en Skimmelsvamp, som paavist af Italieneren Bassi 1835. — I sin Konkurrenceafhandling 1843 for Docentpladsen i alm. Patologi berørte Fenger ogsaa til Slut den Interesse, Muscardinen frembød »for vore Theorier om Contagiers Natur og Forplantelsesmaade«.

Dødsfald), 61 Vendinger (9 Dødsfald), 4 Tang + Perforation (1 Død) og 80 Fødsler ved Naturen (4 Døde). Det saa gunstige Udfald af Tangforløsningsene, sammenlignet med Mortaliteten ved de naturligt forløbne Fødsler lader Kayser drage den dristige Slutning, at »Erfaringen aldeles ikke taler til Fordel for den saa udbredte exspectative Methode«.

Et længe følt Savn af en mere tidssvarende Jordemoderbog afhjalp Levy ved alt i 1843 at udgive sit »Udtog af Fødselsvidenskaben som Lærebog for Jordemødre«, der ved, som Fortalen sagde, at benytte »alle de Fremskridt, som denne Videnskab i de sidst forløbne 50 Aar har gjort«, vistnok ogsaa var af Interesse for Læger. Bogen, der kom i 2det Oplag 1857 og i mange Aar (fra 1870 omarbejdet af Stadfeldt) var Ledetraad for Jordemoderundervisningen, afveg ikke mindst ved Fødslernes Inddeling i regelmæssige og uregelmæssige fra Saxtorphernes mere brogede Klassifikation²³⁾ og navnlig ved, hvad de ledende praktiske Grundsatninger angik, ikke at opstille Kunsthjælp som Regel ved uregelmæssige Isse-, Ansigts-, Sæde- og Fødfødsler men overlade disse til Naturen. Overhovedet var vel den i Lærebogen raadende Tendens til eksspektativ Behandling af Fødslerne det, der særlig karakteriserede den i Modsætning til Fortidens Anskuelse, for hvilke Naturkræfterne var alt andet end hellige og ufejlbare, og Levys Samtid var maaske nok tilbøjelig til at mene, at han her hældede for meget til den modsatte Ekstrem og gav Jordemødrene en Tryghed ved deres Tillid til Naturen, der kunde føre til Uheld. Saadan Bedømmelse skinner i hvert Fald igennem en Anmeldelse i Bibl. f. Læger, hvis Forfatter efter det i denne Henseende tagne Standpunkt kunde formodes at være Kayser.

Samme Aar (1843) var Levy traadt i 'Skranken for at værne de ham underlagte Stiftelser mod Beskyldningen for at fremme Usædelighed og løsagtige Forbindelser i Hovedstaden. Direktøren ved Københavns Fattigvæsen, Sager, havde i »Dansk Ugeskrift« (Schouw) oprullet et mørkt Billede af Sædelighedsforholdene blandt Byens laveste Befolkning og peget paa to Aarsagsmomenter til de mange uægte Fødsler: de ret store Bekostninger ved Vielse

²³⁾ »Vore ældre Læger«, siger en Anmelder (Bibl. f. L., 1844), »erindre vel, hvorledes de paa Phantomet maatte diagnosticere og operere alle mulige Truncusstillinger, og hvorledes de siden i Praxis sjældent fandt andet end Skraastillinger med eller uden fremhængende Arm«.

samt Fødsels- og Plejestiftelsens kulante Hjælp overfor Mødre og Børn²⁴). Den første Klages Berettigelse indrømmedes til Dels af Licent. theol. Kolthoff (res. Kapellan ved Frue Kirke), mod den sidste tog Levy som sagt til Orde (n. Tidskr. No. 33) og mente ad statistisk Vej at kunne gendrive den ved for Aarene 1805—41 at vise Fluktuationen i de Ugiftes Tal i Stiftelsen. Navnlig lagde Levy da Vægt paa Perioden efter Forordningen ^s/₂ 1812, der var saa absolut i Mødrenes Favør, forsaavidt det blev en frivillig Sag, om de selv vilde overtage Barnets Forsørgelse, og dog medførte dette ikke nogen temperær Stigen i de Ugiftes Tal, det modsatte blev netop Tilfældet. Uholdbarheden af dette Argument blev dog, med Rette, fremhævet af Sager saa vel som af Prof. David, der ogsaa blandede sig i Diskussionen; Levy havde overset, at netop med Aaret 1812 faldt Pengenes Værdi, 1 Rdl. Navneværdi, i hvilken Møntfod Hjælpen udbetaltes, var saa godt som Intet, altsaa Understøttelsen ophørte faktisk næsten paa den Tid, efter hvilken de uægte Fødselsers Tal blev lavest, hvad jo netop kunde tyde paa et Aarsagsforhold mellem dette og Plejehjælpen. Levy kunde vanskeligt nok opretholde sine statistiske Beviser for Stiftelsens Sagesløshed overfor Immoraliteten blandt Mødrene og trak sig derfor ud af Striden med følgende Slutningsord: »Saaledes som Forholdene oprindeligt have udviklet sig, og endnu ere, kan man kun betragte Pleiestiftelsen og Fattigvæsenet som to heterogene Institutioner, idet til Grund for Stiftelsen ligger en Kjærligheds-aand, der for Børnenes Skyld villigen lukker Øinene for Mødrenes Svagheder, medens Fattigvæsenets Princip er en Strænghedsaand, der ikke kan undgaae at lade Børnene undgælde for Mødrenes Feiltrin.«

Den tidligere nævnte Adolph Trier, der i Saxtorphs sidste Aar introducerede Busch's Lærebog i Fødselsvidenskab hos os (s. P. 253) havde ogsaa her aabnet Rækken af populære Vejled-

---

²⁴) Det har i den Sammenhæng sin Interesse at mindes et Referat i Rahbeks Maanedsskrift »Minerva« fra April 1787 om den nys aabnede Fødselsstiftelse, hvor det, sammenflettet med Citater af Oldtids Klassikere, hedder: »Sukke maa den menneskekjærlige Moralist, naar han tænker paa, at Kjøbenhavn og de nærmest omliggende Stæder trænge til en Fødselsstiftelse, som paa eengang kan modtage 40 ugifte Frugtsommelige! Moralisten søger Trøst i den Forvisning, »at der vil komme en Time for Forførelsen, da Erindring og Samvittighed vil martre ham som Orests Eumenider« o. s. v.; Rahbek har ikke Tilladelse til at navngive Forfatteren men lader skinne igennem, at det var Universitets-professoren Jacob Baden.

ninger i spæde Børns Pleje ved 1840 at publicere en Oversættelse efter 3die Oplag af v. Ammons »De første Moderpligter og den første Børnepleie«. Den har næppe slaaet synderlig an, siden Levy fandt det betimeligt i 1845 at udgive sin »Kortfattet Anvisning for unge Mødre til sundhedsmæssig Forpleining af deres spæde Børn«, der i adskillige Aar (2. Udg. 1859) blev en søgt Raadgiver i unge Hjem. Den nærmeste Anledning var vistnok den, at Kancelliet havde overdraget ham at udgive en kort populær Anvisning af den Art til Brug for Befolkningen paa Island af Hensyn til den store Dødelighed blandt Smaaabørn her, men ved passende Forandringer mente han at afhjælpe en Trang ogsaa hos »danske Læserinder«, da senere Oversættelser af lignende Skrifter »ved en temmelig vidtdreven ræsonnerende eller moraliserende Tendents gjorde dem mindre skikkede til deres egentlige Bestemelse«, hvormed der vel sigtedes til Triers før nævnte Forsøg.

I December 1842 gav Levy i kgl. med. Selskab en Meddelelse (uden at samme blev trykt) om Bækkendeformiteterne »betragtede fra Videnskabens nuværende Standpunkt«, omtalte navnlig den osteomalaciske og rakitiske Bækkenform, samt Naegeles ankylotisk skraat forsnævrede Bækken²⁵⁾, og foreviste en Tegning af Roberts nylig (1842) beskrevne tværforsnævrede »Dyrebækken«, som H. C. Saxtorph havde sendt ham fra Heidelberg, hvor Naegele havde faaet en lignende fra Dubois. Opmærksomheden herhjemme var kort iforvejen blevet henledet paa det Naegele'ske skæve Bækken gennem en i 1842 afsluttet »Haand-Ordbog over Fruentimmer Sygdomme«, en ved A. Trier og Reumert foranstaltet Oversættelse af Fränkels tyske Værk, en Encyklopædi efter mange forskellige Forfattere, der allerede efter 1ste Heftes Fremkomst 1840 anonymt blev skarpt recenseret i »Fædrelandet«, hvorfor Mansa i sin Fortale til det afsluttede Skrift tog dette i Forsvar, »da vor Litteratur hidtil ganske havde savnet et Værk over Qvindens Sygdomme«, og henviste specielt til, at der her oplystes Noget om Naegeles Iagttagelser af den nævnte Bækkenform, samt om Michaelis' Operationsmetode ved Fremfald af Navlesnoren, altsaa Reposition af denne. Samme havde jo, som tidligere berørt, aldrig været i Kurs hos os, og et Vink herom faar man ogsaa gennem den nys nævnte, af Kayser bearbejdede, lille Fødselsstatistik for Aaret 1847, der, hvad Navlesnorsfremfaldet angik, omfattede 19 Tilfælde, hvor der 9 Gange var foretaget Vending (1 lev.

²⁵⁾ Naegeles Meddelelser herom var fremkomne 1834 og 1839.

Barn), 8 Gange Tangforløsning (2 lev. B.), 1 Gang Fremtrækning, og 1 Fødsel var afsluttet ved Naturen, med Alt i Alt 3 levende og 16 døde Børn (!).

I Febr. 1844 gav Levy i samme Selskab en Meddelelse om »Anteflexio uteri«²⁶⁾, en Formforandring af Livmoderen modsat Anteversio, som først Nutiden havde draget frem; navnlig gjordes opmærksom paa et af Breschet i Paris berettet²⁷⁾ Tilfælde, der kom til Sektion, og hvor Uterus lignede »en phrygisk Hue«. Helbredelse kendte man ikke Eksempler paa, men Graviditet var blevet anført som Midlet hertil, hvad Levy bestred efter en for et Par Aar siden i Stiftelsen gjort Erfaring, hvor der, da Puerperiet var forløbet, fandtes samme Bøjningsvinkel af Livmoderen som forhen, men ellers ingen Symptomer. Senere saa han et lignende Tilfælde, indsendt fra Landet, hvor mange Læger ikke havde kunnet tyde den ægstore Svulst, der gennem Lacunar ant. vaginae følte foran Portio; de samtidig tilstedeværende Tegn paa kronisk Metrit bedredes noget ved Behandling.

Om forskellige Foster misdannelser (kegleformet, hydrocefalisk, abelignende Fosterhoved, Tillukning af Spiserøret) observerede i Stiftelsen i Amaliegade inden Lukningen, gav han Beretning saavel i medicinsk Selskab som i Fagpressen²⁸⁾, hvor ogsaa²⁹⁾ meddeltes en »Hysterotomi paa Grund af hypertrofisk Forlængelse af Moderhalsen«. Den tapformede, udenfor Vulva naaende Vaginalportion incideredes, saa at Tang kunde anlægges, og efter gentagne Incisioner lykkedes Ekstraktionen.

I Udgivelsen af de 1848 første Gang fremkomne »Hospitals Meddelelser« tog Levy ivrigt Del, og i sammes, med 5te Bd. 1853 sluttede, første Række fremkom nogle af hans interessanteste Indlæg. For den her omhandlede Periode skal saaledes nævnes hans Bidrag til første Bind (1848). Af mindre Betydning var vel »Et Par mærkelige Tilfælde af Ruptura uteri«, forsaavidt disse nærmest dokumenterede hans og Saxtorphs mangelfulde Diagnose. Det ene Tilfælde stammede fra Privatpraksis; Tydningen af en i forreste Lacunar vaginae følt fluktuerende Svulst var dunkel saavel for Levy som for Lægen, der havde tilkaldt ham, Pt. flyttedes (²⁰/₁₀ 44) til Stiftelsen men døde under Transporten, og Sektionen

²⁶⁾ Publ. i Ugeskr. f. L., 1845, 2. R., I.

²⁷⁾ Rhein. Jahrb. f. Med. u. Chir., 5. Bd., 1822.

²⁸⁾ Bibl. f. L., 1845, XII og XIII.

²⁹⁾ Ugeskr. f. L., 1845, 2. R., II.

viste den blodfyldte Vesika, hvis bageste Væg var bristet. Det andet Tilfælde passerede 1838 i Stiftelsen og blev ogsaa miskendt; Levy havde formodet en Ruptur, men Saxtorph (I. S.) vilde ikke gaa ind paa hans Gisning, skøndt han 24 Timer efter Forløsningen (Tang og Perforation) manuelt havde udtaget Placenta.

Fra Virksomheden i den interimistiske Fødselsstiftelse meddeltes et Par Tilfælde af »Tangforløsning ved meget høitstaaende Fosterhoved«, det første, $31/12$ 1847, ved ekstrem Bækkenforsnævring (Conj. vera $2\frac{3}{4}$ "), hvor Levy mindre tilskrev selve Forløsningsakten (Perforation og Tang samt manuel Placentaløsning) den letale Udgang end den »epidemiske Constitution«, der da herskede i Stiftelsen og Byen. Et andet Tilfælde, $24/3$ 1848, hvor Bækkenmaal ikke omtales, forløb heldigt.

Af større Interesse var Levys Meddelelse om de første i Stiftelsens Praksis foretagne Tilfælde af »kunstmæssig for tidlig fremkaldt Fødsel«, der indledes med en Beklagelse over Saxtorphernes kølige Holdning overfor dette Indgreb, af hvilke den ene, I. S. Saxtorph, »ikke uden kjendelig Mistillid gjorde sine Tilhørere bekendt med Operationen«, og den anden (Faderen) »ikke en Gang i sine Forelæsninger skænkede den nogen særlig Omtale«. Levys første Tilfælde faldt i »Fødselsstiftelsens uheldige Aar« (Jan. 1844) og meddeltes kort efter i kgl. med. Selskab. Sektionen viste en Conj. vera paa $2\frac{5}{8}$ ". Der brugtes Tampons (Vaskesvamp og Charpikugler), senere Sekale, 3 Gange 15 gran med Times Mellemrum; der begyndtes 8. Januar, 13de afgang Vandet og 14de fødte hun, alt paa 3die Dag var der Kulderystelser og Feber, og Døden indtraadte 35 Timer efter Forløsningen. Det andet Tilfælde forefaldt i Stiftelsen ved Frederiksholmskanal ($14/7$ 1848), her brugtes varme Doucher efter Kiwisch, Sprængning af Hinderne, Barnet fødtes i Sædestilling og levede, saavel som Moderen, hvis Conj. vera var maalt til $3\frac{1}{4}$ ".

I »Ugeskrift for Læger«, 31. Jan. 1848, kom det første korte Referat af den Artikel i »Zeitschr. der k. k. Gesellsch. d. Aerzte zu Wien«, Decemb. 1847, i hvilken Hebra, som Redaktør af nævnte Tidsskrift, under Overskriften: »Höchst wichtige Erfahrungen über die Aetiologie der in Gebäranstalten epidemischen Kindbettfieber« henledte Opmærksomheden paa de Semmelweis'ske Iagttagelser. I Begyndelsen af samme Aar (1848) havde Levy fra Michaelis modtaget en Afskrift af et Brev, Dr. Schwarz $21/12$ 1847 fra Wien havde tilsendt denne angaaende dette Emne, og tog deraf Anledning til i »Hospitals Meddelelsers« første Bind gennem Artiklen: »De ny-

este Forsøg i Fødselsstiftelsen i Wien til Oplysning om Barselfeberens Ætiologi« at udtale en Kritik over Semmelweis' Meddelelse, der stærkt tog Afstand fra det optimistiske Syn, hvormed hans Fagfælle i Kiel havde hilst samme (s. P. 439). Levy bebrejdede Semmelweis, at han ikke havde sondret mellem »Virkningen af Puerperallig og andre Lig, thi for de sidstes Vedkommende maatte jo enhver Tanke om specifikt Kontagium falde bort«. Og Erfaringen talte for, at der overhovedet ved Absorption af putride Stoffer skal »mere end homøopatiske Doser af Giftstoffet« til for at frembringe Virkning, thi »stort mere kan man dog, af Agtelse for de Wienske Studerendes Renlighedssands, neppe antage, at der kan skjule sig i en Neglekrog«! Thi Levy kunde kun, hvis der var noget om et palpabelt Smitstof af kadaverøs Natur, tænke sig den, ikke blot ved Hænder, men Klæder, Hud, Haar hængende Ligdunst. Alt i Alt var Semmelweis' Anskuelse »for uklare, hans Iagttagelser for flygtige, hans Erfaringer for usikre til deraf at udlede videnskabelige Resultater«.

For Michaelis' Vedkommende blev Virkningen af, hvad han havde erfaret fra Wien, som bekendt alvorligere. I Svarskrivelsen (^{18/3} 1843) til Dr. Schwarz, hvori han vedkendte sig Forstaaelsen af Semmelweis' Iagttagelser og deres Rækkevidde, henpegede han paa sin Kusines og andre Barselpatienters Død, dem han havde betjent paa en Tid, da han selv gav sig af med Sektion af Puerperallig, og sluttede med en Hilsen og Tak til Semmelweis for det store Fund, han vistnok havde gjort. At den voksende Erkendelse af dettes Betydning blev for trykkende for Michaelis, viste noksom hans Suicidium 8. August 1848 ved Lehrte Banestation i Hannover.

Ti Aar senere (1858) skrev Semmelweis, hvem det var bekendt, at Michaelis havde sendt Levy Afskrift af Schwarz' Brev fra 1847, til København for at høre, hvilke Erfaringer her maatte være gjorte i den ny ombyggede Fødselsstiftelse, og navnlig da hvorvidt Levy havde fundet Anledning til at skænke Iagttagelserne i Wien nogen Opmærksomhed. Levys Svar (^{31/5} 1858) bestod i en Oversættelse af Artiklen i »Hosp. Meddelelser« fra 1848 og en Fastholden ved de der udtalte Anskuelse om Barselfeberens Kontagiositet, om hvis Forhold til Kadavergift eller andre septisk putride Stoffer (specielt Uterinkræft, urene Skinnebenssaar) de forløbne 10 Aar ikke havde givet ham Anledning til at skifte Opfattelse. Det samme Standpunkt indtog Levy endnu i den sidste Meddelelse, han gav i det kgl. med. Selskab (^{26/3} 1864⁸⁰), hvor han

⁸⁰) Ugeskr. f. L., 1865, 13—14.

til Støtte for de mange Momenter, der talte for Barselseberens miasmatiske Oprindelse mod den kontagiøse, ogsaa henviste til Viborgs Beretning 18. Febr. 1813 i Selskabet om Kalvningsfeberen, og i den Anledning udbrød: »Her har vi epidemisk Barselseber uden Fødselsstiftelse, uden Jordemødre, uden Læger, uden Kontagium, kort uden anden tænkelig Oprindelse end den atmosfæriske miasmatiske«. Naar hans sidste Ord i den Sag, ogsaa efter at han havde lært Semmelweis' i 1861 udgivne »Aetiologie, Begriff und Prophylaxis des Kindbettfiebers« at kende, faldt saa: »Mit Livs Erfaring har ikke givet mig fjærneste Anledning til at formode nogen Smitteoverførelse gjennem personlige Ledere, et 30-aarigt Samliv med Barselsebereren har lært mig at kjende Miasmaets Betydning«, maatte det blive hans Skæbne, at hans Navn i Barselseberens Historie kom til at staa blandt dem, over hvilke Eftertiden ikke fældede en skaansom Dom.

Den rige Lejlighed, Barselseberepidemierne havde givet Levy til patologisk anatomisk ogsaa at studere Pyæmien hos spæde Børn, viste ham det her saa hyppige Fund af en skjult Navlevenebetændelse, og i et Indlæg³¹⁾ navnlig rettet mod Rokitansky, der betragtede Navlekarrenes Rolle som udspillet straks efter Fødslen, hævdede han en Aarsagsforbindelse mellem begge. Hyppigt havde han navnlig set det i det epidemiske Aar 1844 og opkastede derfor det Spørgsmaal, om der skulde være et ætiologisk Slægtskab mellem Phlebitis umbilicalis og Puerperalaffektioner hos Mødrene, hvad Trousseau var tilbøjelig til at antage, medens Levy dog ansaa det »som en løst begrundet Paastand«. — Hans Formodning om et lignende Forhold mellem Trismus neonatorum og Navlebetændelse var som tidligere (s. P. 277) nævnt, blevet bestridt af H. C. Saxtorph og fandt heller ikke Bekræftelse gennem den Beretning³²⁾, Brünniche som Plejebørnslæge afgav for Aaret 1847, idet han i 11 Tilfælde af Trismus ved Sektion kun 2 Gange fandt suppurerende Navle og 1 Gang Arteritis umbilicalis.

Samtidig med Kayser havde H. C. Saxtorph i Juni 1840³³⁾ forsvaret sin Afhandling for Licentiatgraden: »De funiculi umbili-

³¹⁾ Hosp. Medd., 1849, 2. Bd.: Om Navlebetændelse og den dermed forbundne Pyæmi hos spæde Børn.

³²⁾ Hosp. Medd., 1848, 1. Bd.

³³⁾ Universitetets Indbydelse i Anledning af Salvings- og Kroningsfesten 1840 til Disputationer blev fulgt af ikke faa Læger. Foruden Kayser og H. C. Saxtorph blev ved den Lejlighed Bricka, Buntzen, Dahlerup Licentiat, og C. With Doctor medicinae.

calis prolapsu«, der omhandlede Patogenese, Ætiologi og Diagnose; med Afhandlingens »particula posterior« vandt han i Oktob. s. Aar Doktorgraden. I den første kom han (som nævnt P. 256) en Del ind paa Stetoskopets Brug i Obstetrien, specielt Erkendelsen af Blæselyden; da denne skyldes Blodcirkulationen i den svangre Livmoder og derfor formentes stærkest over Placentarstedet, saa Saxtorph deri et Middel til at erkende Placentas dybe Sæde, hvilket den y. Naegele havde vist begunstigede Prolaps af Navlesnoren. I Dissertationen gik han nøjere ind paa Repositionsmetoderne, manuelle og instrumentelle, hvad Boër havde dømt at være et Danaidernes Arbejde, medens Michaelis nu var traadt i Skranken for samme. Efter den hjemlige Skoles Erfaring kunde Saxtorph her ikke have nogen personlig Erfaring og tager da heller ikke Parti eller indlader sig paa Kritik angaaende Valget Vending eller Reposition.

Mod den hos visse tyske Autoriteter, specielt begge Naegelerne og Kilian, raadende Tendens at sidestille Underkrops- og Issefødslerne og ganske at ville overlade de første til Naturen polemiserer Saxtorph i en Afhandling (1842) om »Bækkenendefødslernes Behandling«³⁴⁾. Under sit korte Ophold i Heidelberg³⁵⁾ gik han F. C. Naegele paa Klingen for at erfare, om denne i Praksis stillede sig saa, han vilde ikke ret ud med Sproget, men det slap dog ud, at han sjældent overlod Alt til Naturen, oftest løste Arme og hjalp Hovedet frem. Til Brystet fik Barnet altsaa Lov at synke ned uden at røres, og efter Vending fulgte næsten altid Ekstraktion, kun lagdes Konen fra Tværleje i Længdeleje, naar Vendingen var gjort. De samme Regler fulgte Sønnen, H. F. Naegele. Han traf ikke Kilian i Bonn, men Assistenten sagde, at det gik ligesaadan til der. »Jeg troer derfor,« slutter Saxtorph, »at Matth. Saxtorph har Ret, naar han i »Umrisse der Entbindungs-Wissenschaft« (1792) siger, at »künstliche Entbindung« er Reglen ved Underkropsstilling, selv om derved blot forstaaes Stillen af Hovedet med Hagen ned mod Brystet«.

³⁴⁾ Bibl. f. L., N. R., VII (1842).

³⁵⁾ Kliniken her besøgte ogsaa et Aarstid forinden af Cand. med. H. Lehmann, der i Bibl. f. L. (1841) gav en Skildring af Undervisningen, den udmærkede Adgang for Studerende til Eksplorationsøvelser paa Svangre og til polikliniske Fødsler. Fødselsstiftelserne i Heidelberg og København lignede hinanden, hvad Elevantallet angik, men Materialet sidstnævnte Sted var langt større, saa meget ønskeligere fandtes det derfor, at man her vilde optage Eksemplet.

I Udlandet havde Saxtorph et Aar igennem hørt P. Dubois' kliniske Forelæsninger, ved hvilke, naar ikke anden Kasuistik gav Stof til Foredrag, Dubois plejede at gennemgaa Fødselsmekanismen ved de forskellige Fosterstillinger, hvis Klassifikation nu var stærkt simplificeret i Modsætning til Baudelócques Tid. Af sit Ekscerpt gav Saxtorph et Udtog i »Bibl. f. Læger«³⁶⁾, hvor han til Slut berører Evolutio spont. ved Skraaleje; naar han i den Anledning bemærker: »at tale om en Fødselsmekanisme ved Skulderstilling vilde vi for ikke mange Aar siden have anset for en Abnormitet«, viser disse Ord, hvor lidt Denmans Observationer og Lære havde sat Spor i Skolen hos os.

I sin Dissertation tog Saxtorph ikke afgjort Parti for Reposition af Navlesnoren ved dennes Fremfald under Fødslen, og dette Indgreb synes heller ikke senere at have vundet hans Tillid, hvad en Observation³⁷⁾ fra hans Virksomhed som konstitueret Overakkoucheur viser. Den Fødende indlagdes i Jan. 1847 i den interimistiske Stiftelse, Hovedet var højtstaaende, Bækkenet formodedes noget forsnævret. Da Vandet gik, faldt en pulserende Navlesnorsslynge ned, men Modermunden var saa højtstaaende, at hverken han eller Md. Sachmann kunde naa den, hvorfor det »ansaaes farligt for den Fødende og til lidet Haab for Barnet at prøve Reposition«; noget senere var Navlesnoren pulsløs, og begyndende Febrilia tvang til Anlæggelse af Tang, der efter $\frac{1}{2}$ Times Traktion ikke bragte Hovedet ned, hvorfor det perforeredes og let ekstraheredes. Den forunderlige Sky for straks at gribe til Perforatoriet ved utvivlsomt dødt Foster gjorde sig saaledes fremdeles gældende i den for Fødselsstiftelsen raadende Praksis.

Fra samme Tidspunkt og under samme Forhold meddelte han³⁸⁾ et Tilfælde af »Perforation af hydrocephalisk Foster«, en Sædefødsel, hvor Ekstraktionen af Hovedet forgæves forsøgte iværksat manuelt, ved Tang, skarpe Hager, indtil det efter Perforation mellem os occip. og os tempor. med Naegeles Perforatorium udstrømmende Vand klarede Diagnosen og Forløsningsen.

H. C. Saxtorph var den første herhjemme, der i Marts 1847³⁹⁾ bragte Spørgsmaalet om Narkose under Fødslen frem i Anledning

³⁶⁾ 3. R., I, (1847).

³⁷⁾ Ugeskr. f. L., 2. R., VI (1847).

³⁸⁾ Ugeskr. f. L., 2. R., VII.

³⁹⁾ Ibid., Nr. 17.

af, at Simpson i Edinburg havde sendt ham en Meddelelse om det første Forsøg med Æterisation ved en Vending (¹⁰/₁ 47). Indrømmende, at det naturligvis i videre Udstrækning maatte prøves for at erfare Virkningen paa Livmoderen og Fosteret, og om det gav Anledning til Blødning, afviste han enhver Indvending mod Midlet af Hensyn »til den uundgaaelige Smerte«, Spørgsmaalet syntes ham at blive, om det moralsk og medicinsk set kunde forsvares at unnlade dermed. I December s. A. vendte han⁴⁰⁾ tilbage til Emnet, omtalte den kølige Modtagelse Simpsons Anbefaling havde mødt navnlig fra Dubois' Side og berettede om Kloroformen som det Anæstetikum, Simpson nu var havnet ved, og derfor burde prøves. Det skete første Gang i Jan. 1848 i vor Fødselsstiftelse, da det prøvedes ved en Vending. Forsøget, der ikke faldt heldigt ud, fortsattes i en Række naturlige Fødsler, der viste, at det taaltes godt, men Levy fandt det dog ikke paa sin Plads her og navnlig ikke indiceret i den Hensigt at befri den Fødende for Smerterne, »der have deres velbegrundede saavel physiske som moralske Betydning«. Derimod erkendtes dets store Nytte i den operative Fødselshjælp, især da ved Vending, ved Tangforløsning anvendtes det sjældent og aldrig ved Efterbyrdsoperationer af Frygt for Blødning. De i saa Henseende vundne Erfaringer gjorde Levy Rede for i kgl. med. Selskab i April 1857⁴¹⁾.

Medens Kaysers sensationelle Skrift fra 1845 om den i Fødselsstiftelsen herskende ondartede Barselseber ikke gik ind paa en nærmere Drøftelse af Sygdommens patologisk anatomiske Natur og med Hensyn til Patogenesen nærmest parallelliserede den med andre miasmatiske epidemiske Sygdomme, fremkom der Aaret efter (1846) et betydeligt Arbejde af Schleisner »Barselseberens og den purulente Infections Pathologie«, bygget paa det rige Materiale af Puerperalsektioner, han som fungerende Reserve-medikus ved Alm. Hospital havde Lejlighed til at studere i Halvaaret Maj—Oktober 1845, da Fødeafdelingen her efter udvidet Maalestok optog Stiftelsens Patienter. — Schleisner gik i Afhandlingen aldeles ikke ind paa Miasmaets nærmere Forhold til Sygdommen, den ondartede Barselseber er for ham identisk med den purulente Infektion, udgaaet fra de under Fødslen saarede Uterinvener. I Stedet for de uklare Bestemmelser om Barselsebe-

⁴⁰⁾ Ibid., Nr. 31.

⁴¹⁾ Ibid., 4. R., X.

rens Udgangspunkt fra Forstyrrelse i »Tilbagedannelsesprocesser« og en saakaldet »puerperal Constitution«, kan man, siger Schleisner, udtrykke sig klart og bestemt: »Hvor den enhver Fødsel ledsagende adhæsive Uterinphlebitis og exsudative Regenerationsproces fra den blottede Inderflade bliver suppurativ, der er Overgangen fra den normale traumatiske (Lochial) Feber til den egentlige Barselseber, men paa dette Punkt kan Sygdommen blive staaende og holde sig til Uterus alene, og dette danner da den lettere Form, den godartede Barselseber, eller ogsaa kan fra dette Focus hele Blodmassen inficeres af Pus, dette er den egentlige Barselseber«.

Mod dette ensidige Syn paa Sygdommen protesterede Kayser⁴²⁾; samstemmende med Schleisner i, at Barselseberen er en Blodsygdom, mente han, man for Tiden ikke nærmere kunde definere denne, men kun sidestille den andre epidemiske septiske Sygdomme, medens Schleisner i en Genreplik fastholdt Identiteten med den purulente Infektion, en Anskuelse, en Anmelder i »Bibl. f. Læger«⁴³⁾ hilste »som ny og fortjenende Anerkendelse«, om det end beklagedes, at Schleisner aldeles ikke var gaaet ind paa det netop i Tiden saa brændende Spørgsmaal om Miasmaets Forhold til Patogenesen.

Med dette Resumé af den hjemlige obstetriciske Literatur i Tidsrummet 1840—49 skal her slutes, idet af den iøvrigt meget sparsomme Kasuistik fra Lægers Fødselspraksis, der kom frem i hin Periode uden at frembyde Stof af Interesse, endnu blot skal nævnes to i 1843 udførte Kejsersnit⁴⁴⁾, begge med uheldigt Udfald, men ret forskellige i Henseende til Indikation. Om det ene berettedes i Philiatriens Møde (Novemb.) af Divisionskirurg Müllertz. Han og Distriktslæge Schytz havde ved højtstaaende Hoved hos en 39aar. Primipara gjort gentagne forgæves Forsøg med Tang, der hver Gang gled af. I Forening med den senere tilkaldte Professor J. C. Müller var af alle Tre gjort frugtesløse Forsøg paa Vending, men Fødderne kunde ikke bringes ned, ej heller lykkedes Ekstraktion med skarpe Hager efter Perforation af Kraniet. Saa kaldtes Professor Stein, der, da Ekstraktion ved den nedledte Arm ogsaa mislykkedes, gjorde Kejsersnit. Barnet var stort, men Bæk-

⁴²⁾ Ugeskr. f. L., 2. R., IV.

⁴³⁾ 1846, N. R., 14.

⁴⁴⁾ Meddelte i Ugeskr. f. Læger, Bd. 7 og 8. I Rækkefølgen faldt de altsaa før Ortmanns fra 1853 (se Note 52, Pag. 263).

kenet ikke forsnævret, derimod bemærkedes i forreste Uterinvæg ned mod Collum et Fibromyom, som Uterinsaaret tildels havde passeret. — Det andet Kejsersnit gjordes af Distriktslæge Nyrop paa Mors, der tidligt i Fødslen kaldtes til en rakitisk Dværg, hvor Conj. vera ansloges til $1\frac{1}{2}$ ". Saavel Pigen som hendes Forældre nægtede Samtykke til Operationen, først 40 Timer efter Veernes Begynden tillodes den; Barnet var da dødt, Bækkenmaalet fandtes som jugeret, Moderen levede 6 Døgn.

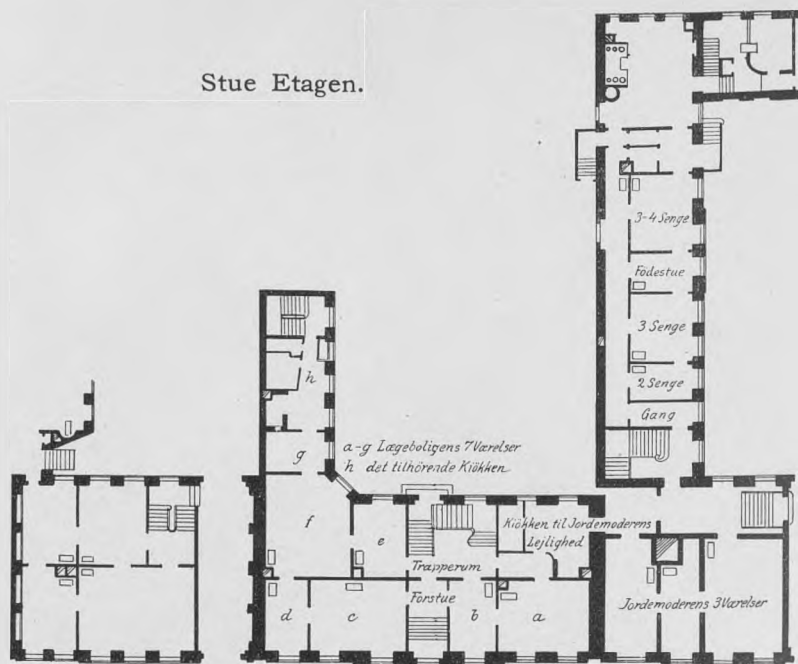

PLAN OVER FØDSELS- OG PLEJESTIFTELSENS BYGNINGER (1844).

(Se Pag. 8, Note 7).

Stue Etagen.

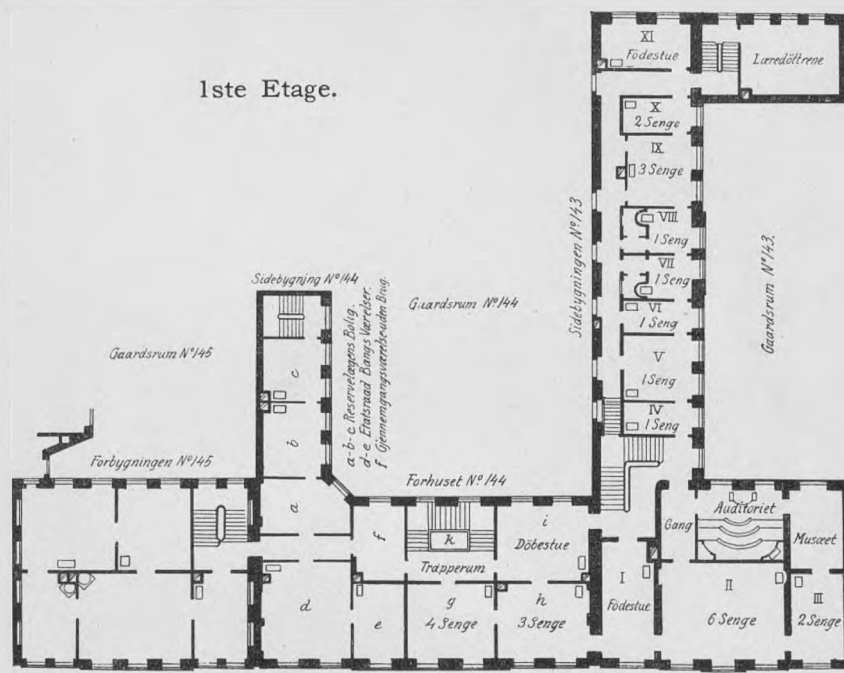

No. 145.

No. 144.

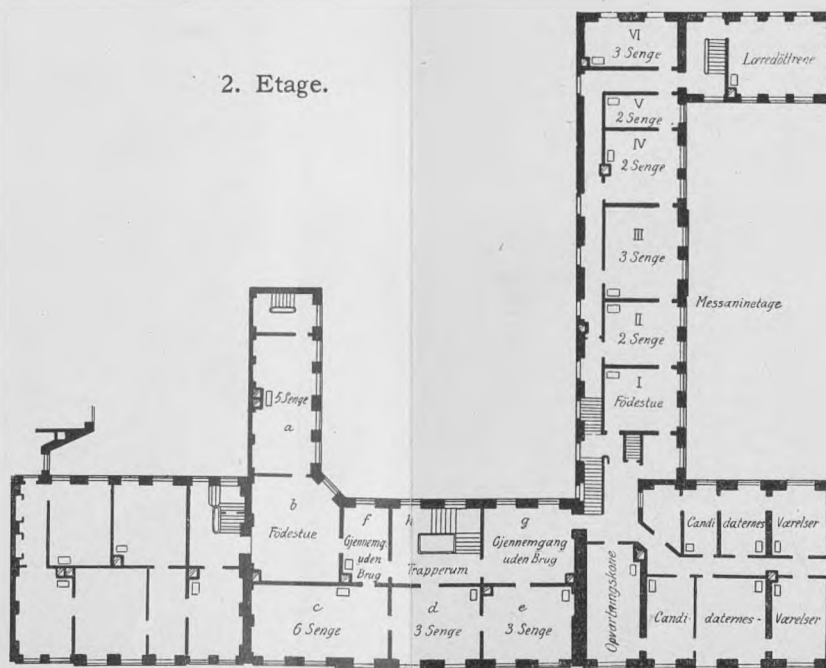
No. 143.

1ste Etage.

Forbygningen N° 143

2. Etage.

N° 145

N° 144

N° 143